

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS SEXTUS

- I. — G. BAYAN.
LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN DE TER ISRAEL (IV. *Mois de Trê*).
- II. — RENÉ BASSET.
LE SYNAXAIRE ARABE JACOBITE (IV. *Les mois de Barmahat, Barmoudah et Bachons*).
- III. — M. JUGIE.
HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES.
- IV. — J. PÉRIER.
LA PERLE PRÉCIEUSE (*chapitres I-LVI*).
- V. — M.-A. KUGENER & EDG. TRIFFAUX.
LES HOMILIAE CATHEDRALES DE SÉVÈRE D'ANTIOCHE (*Homélie LXXVII*).

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

1922

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

IV

MOIS DE TRÉ

3Q

310

18937

921.10

A = Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 87 à fol. 122.

B = Édition de Constantinople, 1834.

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des R.R. Bollandistes.

ERRATA AU T. XVI, FASC. I.

- Page [522], l. 8, *lire* Կստանդնուպօլսոյ *au lieu de* ստանդնուպօլսոյ.
Page [538], var. 1, *lire* 6 *au lieu de* 24.
Page [546], l. 17, *lire* ԵԼ *au lieu de* Ե.
Page [549], l. 11, *lire* բորբորեալ *au lieu de* բորբորեալ.
Page [549], l. 12, *lire* Էին *au lieu de* Էրն.
Page [558], l. 10, *lire* երթեալ *au lieu de* յերթեալ.
Page [580], var. 5, *lire* 7, 8, 12 *au lieu de* 11, 12, 18.
Page [583], var. 6, *lire* Փիլիճոն *au lieu de* Փիլիճոն.
Page [591], var. 3, *lire* 11 *au lieu de* 119.
Page [607], l. 6, *lire* զսեպանովն *au lieu de* զսեպանովն.

Տրէ ամսոյ Ա եւ նոյեմբերի Թ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Անտոնինոսի :

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Անտոնինոս՝ էր յերկրէն Սուրոնայ, ի գեղջէն Պալիպա . եւ էր քարահատ եւ շինող : Եւ մերձ ի գետին որ կոչի Կապուսէվան՝ էր տաճար մեծ յոյժ, յորում էին բազինք կռոց եւ զոհէին անոյ : Եւ Անտոնինոս էր քրիստոնեայ եւ ուսուցանէր զկուսպաշտան՝ ի բաց կալ ի պաշտելութենէ կռոց . եւ նորա ոչ լսէին նմա :

Եւ թողեալ զգետին՝ զնաց յանապատ, եւ գտեալ ծեր մի ծառայ Աստուծոյ, որոյ * A fol. 87
անուն էր Թէոտիմոն : Եւ կացեալ առ նմա ամս երկուս մեծաւ ճգնութեամբ, եւ 1° a.
նորին հրամանաւ դարձաւ ի գետին իւր ի մոլորեալ ժողովուրդն : Եւ աշխատեալ ի
10 ճանապարհին նստաւ, եւ եկեալ հրամանաւ Աստուծոյ էշ մի, եւ նստաւ ի վերայ նորա
սուրբն եւ զնաց ի Կապուսէվան : Եւ գտեալ անոյ ժողովուրդ լսպում որ տօնէին պիղծ

1 Վկայաբանութիւն Վկայութիւն B — Անտոնինոսի ծառայրոսի add. B || 5 ի պաշտելու-
թենէ ի պաշտածանէ B || 7 գտեալ գտանէ B || 9-11 եւ աշխատեալ ... սուրբն om. B

1er DE TRÉ, 9 Novembre.

Martyre de saint Antonin.

Le saint martyr du Christ Antonin (*Antoninos*) était du pays des Syriens (*Souron*), du village de Privala¹; il était tailleur de pierre et constructeur. Or il y avait, près d'un village nommé Kaproisévan², un temple très grand, dans lequel se trouvaient des autels d'idoles et où l'on sacrifiait. Antonin était chrétien, et enseignait aux idolâtres à s'éloigner du culte des idoles, mais ils ne l'écoutaient point.

Il abandonna donc le village, * se retira dans le désert et y rencontra un * A fol. 87
vieillard, serviteur de Dieu, dont le nom était Théotime. Il resta auprès de 1° a.
lui deux années en grand ascétisme et retourna, sur l'ordre de celui-ci, à son village vers la population égarée. Or, fatigué du chemin, il s'assit. Un âne vint à lui par ordre de Dieu, le saint monta dessus et se rendit à Kaproisévan. Il y trouva un grand nombre de gens qui fêtaient les idoles abominables et

1. *Syn. Cp.* : ἐκ χώμης Ἀριθαζοῦ. — 2. *Syn. Cp.* : Καπροῦργινδον. La leçon arménienne montre qu'il s'agit de la χώρα Καπροῦζαθαδίων ὁρίων Ἀπαμέων citée dans l'építaphe du Syrien Ἀζίζος, à Trèves; cf. LE BLANT, *Inscriptions chrétiennes de la Gaule*, n° 225.

կայցն, եւ էին արբեալք ի զոհից զինոցն : եւ եմուս ի տաճարն եւ խորտակեաց զամենայն կոստն, եւ եղեալ առաքանէր եւ խրատ տալք եւ աղաչէր ի բաց կալ ի ծորբաթննէն, եւ ոչ բռնէին :

Ենաց ի բաղար ՅԼօրամիա, եւ հրաման տեալ չեղիակապումն շինել եկեղեցի ի Կապրոս, եւ անուանել յանուն սուրբ Երբարդաթեանն : եւ յարժամ սկսաւ շինել ժողովարան ի վերայ առ սերսք եւ բարք եւ աղանին զվկացն Մրիստոսի զԱնտոնինոս, Կոնստանդինի Թ : եւ զմարմինն ձգեցին յարձանս ջրաց բաղարին չարձմ, բղխէին աղբերք : եւ առ ժամայն արդեաւ ջուրն ի բաղարէն, բացց ի ծիւղ տեղաջնէն որ նշխարքն էին՝ բղխէր տակաւ ջուր, զոր բրիտանեացքն իրբեւ զորհնաթխն տանաին :

Եւ եղեւ ի ծիւղ տուր զնալ կապաղաշայն ի տեղին՝ տանաւ ջուր զի յանկեցն ի տաճար կայցն, եւ կին ծի որ սորատարէր տաճարին՝ աշտահարեցաւ եւ սպաղակէր : Ենկէր զորհնեալ ջուրդ եւ որ խտանեալ է սուրբ արեամբ՝ յանէր ի պիղծ տեղեւ : եւ լռեալ զատարարին տառքեաց զօրականս եւ պեղեաց զտեղին, եւ գտին զմարմինն արդոն յերկուս մասսուս թաժանեալ զոր տեալ բրիտանեացն տարան ի բաղարն

2 եւ խրատ տալք եւ աղաչէր *om.* B || 4 շինել] շինէր B || 5 եւ անուանել *om.* B 5 եւ չարժամ սկսաւ շինել *om.* B || 6 վերայ] նորա կապաղաշար *add.* B || 7 Կոնստանդինի Թ] եւ Տրէի B *add.* B — ձգեցին] ընկեցին B || 9 տակաւ] ճի *add.* B — իրբեւ] սրպէս B || 14 տարան] տարեալ B.

qui s'étaient enivrés du vin des sacrifices. Il pénétra dans le temple, brisa toutes les idoles, en sortit, prêcha, conseilla et pria les gens de renoncer à leur égarement, mais ils ne l'écoutèrent pas.

Il se rendit à la ville d'Apamée et demanda à l'évêque l'autorisation de construire une église à Kaprosévan (*Kapros*) et de la dédier au nom de la sainte Trinité. Lorsqu'il eut commencé de la construire, les gens l'assaillirent à coups d'épée et de gros bâtons et tuèrent le saint martyr du Christ Antonin, le 9 novembre. Ils jetèrent son corps dans les remous du cours d'eau de la ville, qui alimentait les fontaines; mais aussitôt l'eau manqua dans la ville, à l'exception du seul endroit où se trouvaient les restes (du saint), où il se mit à sourdre une eau que les chrétiens recueillirent comme une bénédiction.

* A fol. 87
1re b.

Il arriva qu'un jour les idolâtres, s'étant rendus à cet endroit, y^{*} puisèrent de l'eau pour asperger le temple des idoles; une femme qui desservait le temple fut possédée du démon et se mit à crier : « Pourquoi aspergez-vous ces lieux abominables de cette eau bénite qui est mélangée à du sang saint? » Le juge, l'ayant appris, envoya des soldats et fit creuser l'endroit; ils y trouvèrent le corps du saint coupé en deux parties, que les chrétiens enlevèrent, emportèrent à la ville d'Apamée et déposèrent dans une

յԱպամիա եւ եղին յայրի ծի մերձ ի Կապուոսէփան : Եւ յետոյ եպիսկոպոսն Ապամիոյ շինեաց ի վերայ եկեղեցի յանուն սրբոյն Անտոնինոսի, եղեալ զնշխարսն ի մարմարիոնեայ տապանի :

Յայսմ առուր սուրբն Իպատիոս եպիսկոպոսն Գանգրայ՝ յարիանոսաց եւ ի Նաւատիոս հերձուածողացն, ի վիճ ընկեցեալ քարկոծեցաւ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած, վասն զի էր միախորհ առաջին ժողովոյն Նիկիոյ ուղղափառացն :

Տրէի Բ եւ Նոյեմբերի Ժ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Բիքտորոսի :

Յառուրս Անտոնինեայ կապաշտ արքայի, եւ Սերաստիանեայ դատաւորին, էր սուրբն Բիքտորոս յերկրէն Իտալիոյ : Եւ լսպում անգամ բռնադատեալ սպառնալեօք * * A fol. 87 v° a.

10 ի դատաւորէն ուրանալ զԲրիտոս եւ զոհել կոռոյն, եւ ոչ հաւանեցաւ :
Հրամայեաց խորտակել զատածունսն եւ ընկեցին զնա ի հուր ոչ ի բորբոքեալ՝ զի ծի առժամայն աչրեսցի եւ մեռցի, ալ էր զերիս առուրս ի կայծախառն ծոխիւր եւ ոչ

1 Ապամիոյ] Ապամիայի B || 4 Նաւատիոս] Նաւատիանոս B || 6 առ Աստուած om. B || 6 Նիկիոյ] Նիկիայի B — ուղղափառացն om. B.

7 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — սրբոյն] սրբոյ վկային B || 12 առժամայն] արագ B || 12 ալ էր զերիս ... աղքատաց om. B.

caverne, près de Kaprosévan. Plus tard l'évêque d'Apamée construisit en cet endroit une église au nom de saint Antonin, et y déposa ses restes dans un tombeau de marbre.

En ce jour, saint Hypatios, évêque de Gangres, pour avoir été partisan du premier concile de Nicée, fut jeté dans un fossé et lapidé par les Ariens et par les schismatiques de Novatien (*Navatios*) et il rendit son âme à Dieu.

2 TRÉ, 10 Novembre.

Martyre de saint Victor.

Aux jours de l'empereur idolâtre Antonin et du juge Sébastien, saint Victor (*Bikhtoros*) vivait au pays d'Italie. Plusieurs fois pressé avec menaces * par le juge de renier le Christ et de sacrifier aux idoles, il n'y avait * A fol. 87 v° a.

Le juge ordonna de lui briser les dents et de le jeter ensuite dans un feu peu ardent pour qu'il ne brûlât et ne mourût pas sur-le-champ; il resta trois jours dans de la braise mêlée de cendre et ne mourut pas. On lui fit prendre du

մեռաւ : Ետան ստեղծ նմա մահապեղ եւ ոչ փնտսեցաւ, եւ որ եւս զմահապեղն ետես զի ոչ փնտսեցաւ՝ հաւատաց ի Քրիստոս, եւ այլեայ զվերան որով զործէր զգեղն եւ բաշխեայ զինչս իւր ապրտաց :

Եւ ապա ետացեալ ձեռն հեղին զծածակ մարմնով պրտն, եւ կախեցին զփայտէ, եւ շաղախեալ մոխիր խառնեալ բացախով հարկանելին ի վերան : Եւ կախեցին զխիփապ 5 զատուրս երկա՝ մինչեւ լոյխեայ արին ի բխացն եւ չափանջացն : Եւ որք տեսին զնա ի կռապաշտիցն կարացան, եւ ձայն արկեալ առ սուրբն բացան աչք խրեանց : Եւ ապա որով սպանին զսուրբն եւ աշխուշ տառեկայ զհայկն իւր առ Աստուած, նոյնժեբերի ժ :

Յայսմ առաք սրբաշին Ստեփաննա, այլի լեայ սմայ տատանց, ետես զսուրբն 10 Քրիստոսն աշաղխի շարաշար մահաւմբ՝ կոտորեալ ստե. Երանի է բեկ Քրիստոսն եւ երանելի են զործք բա. ահա տեսանեմ երկուս պատկա իջեալ ի յերկնից, մինն մեծ՝ բեկ, եւ միւսն փոքր՝ ինձ :

Եւ երկեալ առաջի զաստուրին խոտալանեցաւ յաշանապէս զՔրիստոս : Եւ հրամայեայ բաջ արանց խոնարհեցալսնեալ երկուս ծառս արմաւենիս մեծամեծս. 15

1 զծածակ *om.* B || 5 խառնեալ *om.* B || 6-7 եւ որք տեսին . . . աչք խրեանց *om.* B || 9 նոյնժեբերի ժ] եւ Տրէի B *add.* B || 10 Յայսմ] Ի սմին B — տատանց] երկատատանց B || 12 երանելի] երանի B || 14 յաշանապէս] համարձակութեամբ B || 15 ծառս *om.* B.

poison, mais il n'en eut aucun mal; et celui qui lui avait présenté le poison, voyant que cela ne lui avait causé aucun mal, crut au Christ, brûla les livres d'après lesquels il avait préparé le poison et distribua ses biens aux pauvres.

On versa ensuite de l'huile bouillante sur les parties secrètes du saint, on le pendit à un arbre et on toucha ses plaies en les enduisant de cendre mélangée de vinaigre. On le pendit ensuite la tête en bas pendant trois jours, jusqu'à ce que le sang lui eût coulé par le nez et les oreilles. Ceux d'entre les idolâtres qui le contemplèrent furent frappés de cécité, mais, ayant prié le saint à grands cris, ils recouvrèrent la vue. On tua ensuite le saint à l'épée, et c'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu, le 10 novembre.

En ce jour, sainte Stéphanie, qui était veuve depuis dix ans, voyant 87 saint Victor mourir d'une mort si cruelle, * s'écria : « Que tu es heureux, *
v° b. ô Victor, et que tes œuvres sont heureuses ! Voici que j'aperçois deux couronnes descendant du ciel, une grande pour toi et une petite pour moi. »

Elle alla se présenter au juge et confessa franchement le Christ. (Le juge) ordonna à des gens courageux d'incliner deux énormes palmiers; ils

և զմի ձեռն եւ զոտն կապեցին ի մի ծառն, եւ զմիւս ձեռն եւ զոտն ի միւս ծառն, եւ թողեալ յանկարծակի զծառան՝ եւ հերձաւ երանելի կինն յերկուս, եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս :

[B * Տօն սուրբ առաքելոցն Սիմբայ, Ռովիանոսի, Սոսիպատրոսի, Տերտիլու, 5 երատտու եւ Կուարտոսի :

Սուրբ առաքեալքս էին ի կարգէ եօթնասնից աշակերտացն Քրիստոսի, եւ էին ի պաշտօն եւ ի հպատակութիւն զկիսաւոր առաքելոցն՝ նախագատիւ երկոտասանիցն, եւ ի սպասաւորութիւն աւետարանին :

10 Եւ յայցսնէ սուրբն Սիմբոս եւ Ռովոնիոս՝ աշակերտք էին Պետրոսի զկիսաւորի առաքելոցն, եւ հետեւողք նմա շրջէին աւետարանին ըարողութեամբ եւ նշանօք եւ յամենայն մատակարարութիւն եկեղեցական հոգոյ :

Եւ յետ կատարման Պետրոսի զբաղումս զարձուցանէին ի Քրիստոս : Եւ թագաւորն 15 ներոն ըմբռնեալ զնոսս եհար տանջանօք, եւ յետոյ սրով հատին զգլուխս նոցա :

Իսկ Սոսիպատրոս զոր յիշէ Պօղոս ի Հռովմայեցոց թղթին՝ ընդ նմին Պօղոսի 2 շրջելով, ձեռնադրեցաւ ի նմանէ եպիսկոպոս յԻկոնիոյ : Եւ յետ բազում նշանս առնելոյ փոխեցաւ առ Քրիստոս :

2 [թղեալ] [թղին B — զծառան] զարմաւենիսն B — եւ այնպէս կատարեցաւ] հանգեաւ B.

attachèrent une main et un pied de la sainte à l'un des arbres, l'autre main et l'autre pied à l'autre arbre, et ils lâchèrent les arbres tout d'un coup : la bienheureuse femme fut déchirée en deux, et c'est ainsi qu'elle mourut dans le Christ.

[B * Fête des saints apôtres Olympias, Rhodion (*Rodianos*), Sosipater, (*Sosipatros*), Tertius (*Tertilou*)¹, Érase (*Erastou*) et Quartus.

Ces saints apôtres étaient du rang des soixante-dix disciples du Christ; ils occupaient des charges sous la direction des douze principaux apôtres premiers en honneur, et étaient au service de l'Évangile.

De ces apôtres, Olympias et Rhodion (*Rodonios*) furent les disciples de Pierre, le chef des apôtres; et en le suivant, ils parcoururent la terre, prêchant l'évangile, opérant des miracles et administrant toutes les charges de l'Église.

Après la mort de Pierre, ils convertirent au Christ beaucoup de monde. L'empereur Néron, les ayant fait saisir, les soumit à des tortures; puis on leur trancha la tête par le glaive.

Sosipater, que Paul mentionne dans son Épître aux Romains², suivit Paul dans ses pérégrinations et fut sacré par lui évêque d'Iconium. Après avoir accompli de nombreux miracles, il trépassa auprès du Christ.

1. Cf. *infra* et Rom., xvi, 22. — 2. Rom., xvi, 21.

Իսկ Տերտեզոս՝ որ գՀռովմայեցոց թագին գրեաց ի բանից Պաղոսի, ձեռնադրեցաւ երկրորդ եպիսկոպոս չԻկոնիոց յետ Սափարսարոսի : Եւ լապում վշտաց համբերելով ի կապառաշայն, եւ գցովս ցարձոց ի Բրիտանոս եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ :

Իսկ սուրբն Կրատոս՝ ցար եւ ցառ չիշէ Պաղոս, էր շահապ եւ պիտասր ի մեծ բազարն Կորնթոս, եւ հաւատացեալ շրջէր ընդ Պաղոսի եւ աւետարանէր. ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս բազարին Պանէաղոսի : Եւ մառկալեալ լապում նեղութեանց՝ լուստարեաց գրապումս եւ կատարեցաւ վկայութեամբ :

Իսկ սուրբն Կուարտոս՝ որ եւ ցառ չիշէ Պաղոս, երրորդ կոչելով, սոն ընդ նմին Պաղոսի շրջեալ եւ հաղարդ ամենացն վշտաց նորս եղեւ : Եւ յետոյ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բիւրիտոն բազարի : Եւ լապում վտանգս նեղութեան կրեաց ի Հեկկեռացոցն, եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ :

Ընդ սոսս էր եւ Սեկանդոս Թեոսոքոնիկեցի՝ հետեւեալ սուրբերական ընթացիցն, որով պաշտասացաւ ի Բրիտանոս սուրբելութեամբ եւ հանգեաւ ի Տէր :]

Tertius (*Terteghos*), qui écrivit l'Épître aux Romains sous la dictée de Paul¹, fut sacré second évêque d'Iconium après Sosipater. Après avoir souffert beaucoup de peines de la part des idolâtres, et converti beaucoup de personnes au Christ, il mourut en paix.

Saint Érasme, que Paul mentionne également² et qui avait été chef et notable dans la grande ville de Corinthe, s'étant converti, accompagna Paul et évangélisa; il fut sacré évêque de la ville de Panéas (*Panéatos*). Il souffrit beaucoup de peines, illumina beaucoup de gens et mourut par le martyre.

Saint Quartus, que Paul mentionne également en l'appelant frère³, voyagea aussi avec Paul et prit part à toutes ses peines. Il fut plus tard sacré évêque de la ville de Beyrouth (*Biuriton*). Il courut beaucoup de dangers, subit beaucoup de peines de la part des Hellènes et reposa en paix.

Parmi ceux-là se trouvait aussi Secundus de Thessalonique, qui suivit les pérégrinations des apôtres, brilla dans le Christ par sa mission apostolique et reposa dans le Seigneur.]

1. Rom., xvi, 22. — 2. Rom., xvi, 23. — 3. Rom., xvi, 23.

Տրէի Գ եւ Նոյեմբերի ԺԱ : Վկայաբանութիւն Մինասայ Եգիպտացւոյ :

Սուրբն Մինաս Եգիպտացի էր. Վորական Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքայի, ի վնկէն Ռուսիլակոնոյ, ի քաղաքէն Կուտիայի : Եւ ոչ ժուժէր տեսանել զմուրուրթիւն կռապաշտիցն եւ երթեալ բնակէր ի լերինս ձգնութեամբ, աղօթիւք եւ պահօք :

5 Եւ յաւուր միում զմտաւ տձեալ վասն յուսոյն Քրիստոսի, իջեալ ի լեռնէ անտի, եւ յորժամ ժողովեցան յասպարէսն զատաւորն եւ ամբոյս բաղում՝ երթեալ ի մէջ նոցա խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուած եւ Ռրդի Աստուծոյ, եւ վնքն ծառայ Քրիստոսի :

Մերկացուցին զսուրբն եւ ձաւկեցին ուժգին, եւ խորզով զվէրսն՝ քերէին եւ հրով * A fol. 88
10 ալբէին, եւ տատասկ ցրուէին ի զետին եւ քարշէին վնա ի վերայ մերկ. եւ ապա հատին ի վերայ նորա վճիռ մահու : P^o a.

Եւ յորժամ տարան ի տեղին՝ աղօթեաց առ Աստուած, եւ աջնպէս հատին զզուլս նորա : Եւ զմարմինն ընկեցին ի հուր, Նոյեմբերի ԺԱ :

1 Գկայաբանութիւն] Գկայութիւն սբբոյ B || 3 Ռուստիլակոնոյ] Ռուստիլակոնոյ B —
15 Կուտիայի] ի դատաւորութեան Բրդիւրիկոսի B || 5 իջեալ] էջ B || 10 ի գետին] ի գետնի B
|| 14 Նոյեմբերի ԺԱ] եւ Տրէի Գ add. B.

3 TRÉ, 11 Novembre.

Martyre de Ménas l'Égyptien.

Saint Ménas était Égyptien, soldat de Maximien l'empereur idolâtre, du corps des Rutiliacques (*Routilacon*)¹, de la ville de Koutayia (*Koudia*). N'ayant pu supporter de voir l'erreur des idolâtres, il se retira dans les montagnes pour y vivre dans l'ascétisme, les prières et les jeûnes.

Un jour, après avoir médité sur l'espérance du Christ, il descendit de la montagne, tandis que le juge et une foule nombreuse se trouvaient rassemblés dans l'arène, et, s'étant rendu au milieu d'eux, il confessa que le Christ est Dieu et Fils de Dieu, et que lui-même était serviteur du Christ.

On mit à nu le saint et on le fustigea vigoureusement, puis on lui * frota les plaies avec un sac et on les lui brûla avec des flammes; on étendit * A fol. 88
des épines par terre et on le traîna nu par-dessus; on rendit ensuite contre P^o a.
lui une sentence de mort.

Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit (de l'exécution), il pria Dieu, puis on lui trancha la tête. On jeta son corps au feu, le 11 novembre.

1. *Syn. Cp.* : ἐν νομείοις Ῥουτιλιακοῖς.

Եւ երթեալ քրիստոնէիցն ժողովեցին զեշխարս սրբոցն Մինասայ եւ եղին ի տեղի պանծալի : Եւ զպատուական զրախ նորա յեւ ժամանակաց տարան ի Կոստանդնուպօլիս, եւ առնէ սրանչելիս մեծամեծս ի հիւանդս եւ յաբէկոճեալս ի ծովս :

Յայնժառ ասոր յիշատակ է երանելոցն Յովհաննու Աղեկսանդրոս հայրապետին Սգորմածին :

Երանելիս այս էր ի Կիպրոս կղզոյն, սրբի լեալ Եղիփանու Կիպրոսի եպիսկոպոս- 5 ապետին, ոչ առաջնոցն՝ ալլ ալլոյ ումնն : Եւ յորժամ եհաս ի չափ հասակի՝ ամուսնացոյց զեւ հայրն իւր եւ եղեն նորա զատակը : Եւ էր ինքն բարի, հեղ, բազկը, ողորմած, որ եւ ըստ բարուցն՝ Սգորմած անուանեցաւ :

Եւ եղև մեռանել ամուսնոցն իւրոց, եւ լուեալ բարեպաշտ թաղաւորին Հերակլեոյ 10 զհաճոյական վարս նորա, հրամայեաց ձեռնադրել զՅովհաննէս՝ պատրիարք Աղեկսանդրոս :

Եւ նախ քան զնստելն նորա յափառն, տեսանէ յողորմածութիւնն իրբեւ զհարսն՝ զարդարեալ ի յանուրջս, եւ ի ձեռին խրոմ սոսա պտղալից ձիթենուց : Եւ առէ զՅովհաննէս . Եւ զուստր եմ թաղաւորին, եւ համարձակութիւն ունիմ առ հայր իմ, եւ

1 ի տեղի] ի տեղուջ B || 2 նորա] իւր B || 5 լեալ om. B || 6 ումնն] ուրումն B || 6 եհաս] հասաւ B || 7 եւ էր ինքն] եւ այնչափ եղև խաղաղարար B || 8 ըստ բարուցն om. B || 13 ի յանուրջս] ի տեղեան B.

Les chrétiens allèrent recueillir les restes de saint Ménas et les déposèrent dans un endroit célèbre. Longtemps après, sa précieuse tête fut transportée à Constantinople; elle accomplit de grands prodiges en faveur des malades et de ceux qui sont en danger de naufrage sur mer.

En ce jour, commémoration du bienheureux Jean l'Aumônier, patriarche d'Alexandrie.

Ce bienheureux était de l'île de Chypre, fils du métropolitain Épiphané¹ de Chypre, non du premier, mais d'un autre. Lorsqu'il eut atteint l'âge de puberté, son père le maria; il eut des enfants. Il fut bon, paisible, doux, charitable, et fut appelé charitable à cause de son naturel.

Sa femme vint à mourir, et le pieux empereur Héraclius, ayant appris sa 10 belle conduite, ordonna de sacrer * Jean patriarche d'Alexandrie.

Avant d'occuper le siège, (Jean) vit dans un songe la Charité sous la forme d'une fiancée parée, tenant à la main une branche d'olivier chargée de fruits. Elle dit à Jean : « Je suis la fille de l'Empereur, j'ai libre accès auprès de mon

1. Syn. Cp. : Épiphané, chef du pays.

առանց իմ ոչ որ կարէ մտանել եւ տեսանել զնա : Արդ եթէ զիս բեղ բարեկամ առնես, եւ զբեղ սիրելի առնեմ հօրն իմոյ թագաւորին, եւ յորժամ կամիս մուծից զբեղ առ նա, եւ տեսանիցես զնա յարածամ :

Եւ զարթուցեալ զիտաց եթէ ողորմածութիւնն է զոր ետեսն : Հրամայեաց առժա-
 5 մայն ժողովել զաղքատսն քաղաքին. եւ գտին եօթն հազար : Եւ զրեաց զնոսս ի կոնդակի, եւ կերակրէր եւ զգեցուցանէր զնոսս : Եւ եթէ մեռանէր որ ի նոցանէ զրէր փոխանակ նորա զալլ աղքատ. եւ զթիւ եօթն հազարին ոչ նուագեցուցանէր որչափ եկաց յաշխարհի :

Շինեաց ի քաղաքին տաճարս հիւանդանոցս եւ բժիշկս կարգեաց, եւ զամենայն
 10 հիւանդ աղքատ եւ անտէր անդ հանգուցանէին : Նոյնպէս շինեաց եւ ալ տաճարս՝ եւ զխեղս եւ զծերս որ ոչ կարէին վաստակել՝ անդ հանգուցանէր մինչեւ ի մահ :

* Նոյնպէս շինեաց եւ ալ տաճար եւ զամենայն կին աղքատ ծննդական անդ * A fol. 88
 հանգուցանէր : Կարգեաց եւ մանկաբարձս սարսեակս եւ զուրթ օր հանգուցանէին յետ
 15 ծննդեանն, եւ տալին ամենայն կնոջ զրամս չորս եւ յուրարկէին :

Եւ շինեաց արտաբոյ քաղաքին շիրիմ օտար եւ աղքատ մեռելոց, եւ կարգեաց
 քահանայս որպէս զի պաշտօնամարք եւ մոմեղինօք թաղեսցեն, եւ քահանայն զերիս
 աւուրս վասն մեռելոյն պատարագս մատուցանէր :

6 զգեցուցանէր] յագեցուցանէր B || 14 յետ ծննդեան օմ. B || 15 եւ աղքատ օմ. B.
 || 16 զերիս աւուրս] զերէր օր B.

père, et sans moi personne ne peut entrer pour le voir. Or si tu fais de moi ton amie, je te rendrai ami de mon père l'Empereur, et lorsque tu voudras je t'introduirai auprès de lui et tu pourras le voir à toute heure. »

(Jean) à son réveil reconnut que c'était la Charité qu'il avait vue. Il ordonna aussitôt de rassembler les pauvres de la ville; on en trouva sept mille. Il les inscrivit dans son registre, les nourrit et les vêtit. Et lorsque mourait l'un d'eux, il inscrivait un autre pauvre à sa place; il ne diminua jamais le chiffre de sept mille, tant qu'il vécut sur la terre.

Il fit construire dans la ville un bâtiment d'hôpital et y affecta des médecins; et l'on y recevait tous les malades pauvres et sans maîtres. De même il fit bâtir une autre construction et il y plaçait jusqu'à leur mort les estropiés et les vieillards qui ne pouvaient travailler.

* Il fit construire également un autre édifice, où il accueillait toute * A fol. 88
 femme pauvre en couches. Il y établit des sages-femmes gardes-malades; V° a.
 on conservait (les femmes) pendant les huit jours qui suivent la délivrance, on remettait quatre écus à chacune, puis on les congédiait.

Il fit construire hors de la ville un cimetière pour les morts étrangers et pauvres. Il y établit des prêtres pour les enterrer avec offices et cierges; le prêtre célébrait pendant trois jours une messe pour le défunt.

Եւ զամենայն կշիռս եւ զչափս, եւ զմոփս եւ զկապիմս վաճառականաց ուղղեաց,
եւ կապարեաց ծառանեաւ կնքեաց՝ զի մի փորրկացուցեն :

Մուել եւ ի սրարբես եւ ի հատուցումն նախաց ուխտի եկեղեցոց, զի մի սոցեն
կաշառս յամերէ, : Եւ ոչ ինքն առնայր ի մեարապարացն ի ձեռնապրերցն զբանմական
սահմանն, եւ պատուիրէր զի եւ նորս զորմանաւորսն սոսանց կաշառս ոչ ձեռնապրեացն 5
եպիսկոպոսունս :

Եւ զալ սնչափ սորմածութիւնս եւ զուղլութիւնս զոր սոսնէր սորբն Յովհաննէս
սորմածն զրեալ է յալջ եւ ի կատարեալ վարս իւր : Բաշէր առ Աստուած Յովհաննէս .
'Իսկ սորք եւ ես բաշխեմ եւ ոչ վերջին գտալց սրարբեաց բոց ի բաշխելն :

* A fol. 88
v° b.

Եւ յորմամ Պարսիկք զերբուսալէմ ստին եւ կամէին երկեալ պատերազմել ընդ 10
Ալեկսանդրիս, Էմուս ի նաւ ինքն եւ պատրիկն 'Նիկիտաս' զի վախիցեն ի Կիպրոս
պատան իւրեանց : Եւ յանկարծակի ելեւ հալմն, եւ շարմեցաւ ծովն եւ վերայսն
սլիքն եւ մրրիկ յոյժ, եւ նաւն սլեկածէր : Եւ տեսնէր 'Նիկիտաս' պատրիկն շարջ
զնաւմն ի վերայ ծովուն զապրտոսս զոր սպրեցուցանէր Յովհաննէս զի ուղղէին
զնաւն, եւ ոչ ինքն մինչեւ ի ջամար հանին անմլտս ի ստատիկ սլեկածութենէն : 15

3 ուխտի om. B || 7 եւ զուղլութիւնս om. B.

Il fit rectifier tous les poids et mesures, les boisseaux et les chénices ¹ des marchands; il y apposa un sceau de plomb afin qu'ils ne les diminuassent pas.

Il augmenta les rétributions et la compensation des oblations pour le clergé, afin qu'il n'acceptât aucune rétribution de personne. Lui-même n'acceptait pas la rétribution canonique des métropolitains qu'il ordonnait, et il prescrivit qu'eux aussi sacreraient évêques ceux qui en étaient dignes sans (accepter de) rétributions.

Il est encore une infinité d'œuvres de charité et de réforme accomplies par saint Jean le charitable, qui sont écrites avec détail dans sa vie complète. Jean disait à Dieu : « Donne, et moi je distribuerai; je ne serai pas le dernier à distribuer tes bienfaits. »

* A fol. 88
v° b.

* Lorsque les Perses se furent emparés de Jérusalem et se préparèrent à venir attaquer Alexandrie, (Jean) s'embarqua sur un navire avec le patricien Nicéas pour se réfugier en Chypre, leur contrée. Or, tout à coup, il y eut du vent, la mer s'ébranla, les vagues se soulevèrent, la tempête (devint) violente et le navire était ballotté par les flots. Le patricien Nicéas aperçut tout autour du navire, sur la mer, les pauvres que Jean avait nourris, dirigeant le navire, et ceux-ci ne (le) quittèrent que lorsqu'ils eurent pris terre, sauvés de la terrible tempête.

1. L'auteur a transcrit les mots grecs *μῶδιος* et *χοῖνιξ*, qui désignent les mesures usuelles pour les grains, l'une de 25 litres environ, l'autre d'un peu plus d'un litre.

Եւ յետ առաջ տեսանէ ի տեսեան սուրբ հայրապետն ներքինի ոսկի պատմութեան, եւ ծանեակ ականակապ ի պարանոցն, որ եւ առաջն նորա ութսուն կենդինար զանձ : Եւ է ամենայն կենդինար եօթն հազար եւ երկերիւր զահեկան, եւ ասէ . Աստուծոյ որդիքս զորեմաճութեամբ զանձ բաշխեցեր աղքատաց արդ կոչէ զքեզ թաղաւորն թաղաւորաց՝
 5 զն հարիւրապետիկ զփոխարէնն աւցես, եւ հանգիցես ընդ արժանաւորսն եւ ընդ սուրբ հայրապետն յաթուռս պատուականս յերկիրն անանցական :

Եւ զարթուցեալ երանելին զիտաց եթէ մերձեալ է վախճան իւր, հրամայեաց եւ զոր ինչ մնացեալն էր չընչից իւրոց բերին * առաջն իւր. եւ ամենեւին ինչ ոչ գտին * A fol. 89
 1° a.

Կին ծի մեծատուն խոստովանեցաւ զմեզս իւր սուրբ հայրապետին, եւ զմին մեզսն ամաչեաց խոստովանել : Եւ զիտաց հոգւովն եւ ասէ . Այլ մեզս զորձեալ է քո զոր ոչ խոստովանեցար : Եւ յամօթ լեալ ասէ . Ոչ կարեմ պատմել : Եւ հրամայեաց նմա զրել ի քարտիսի եւ կապարեաց մատանեաւ կնքել : Եւ նորա արարեալ երբն առ սուրբն եւ առեալ եւ ի գետնի, եւ համբարձեալ զձեռս իւր աղաչեաց զԱստուծոյ վասն կնոջն : Եւ հրամայեաց նմա առնուլ զթուղթն կնքեալ . եհատ զմատանին առաջն ժողովրդեանն, եւ բացեալ զթուղթն ամենեւին ոչ եղիտ զիւր, այլ աղօթիւր

3 երկերիւր] երկու հարիւր B || 10-15, Կին ծի մեծատուն ... ետուն Աստուծոյ : om. B.

Quelques jours après, le saint patriarche vit en songe un eunuque dans un vêtement d'or, avec un collier enrichi de pierres précieuses au cou, qui déposa devant lui un trésor de quatre-vingts quintaux, chaque quintal équivalant à sept mille deux cents écus; et (celui-ci) lui dit : « Tu as par charité distribué ce trésor aux pauvres; maintenant, le Roi des rois t'appelle pour recevoir le centuple en échange et pour te reposer avec les dignes et saints patriarches sur des sièges précieux dans la terre immortelle. »

Le bienheureux à son réveil sut que sa fin approchait; il ordonna d'apporter devant lui ce qui restait * de ses biens; on ne trouva en tout que quatre * A fol. 89
 1° a.

Une femme riche vint confesser ses péchés au saint patriarche; mais elle eut honte d'avouer un de ses péchés; (Jean) le sut par l'Esprit et lui dit : « Tu as commis un autre péché que tu n'as pas confessé. » Confuse, elle lui répondit : « Je ne peux pas l'avouer. » Il lui ordonna de l'écrire sur un papier et de le sceller avec un sceau de plomb. Elle le fit, et apporta le papier au saint, qui, l'ayant pris, le posa à terre et, élevant ses mains, pria Dieu pour la femme. Jean lui ordonna ensuite de reprendre le papier cacheté; elle en brisa le cachet en présence du peuple, déplia le papier et n'y trouva plus du tout d'écriture, car, par les prières du saint patriarche, elle avait été

սուրբ հայրապետին աջակէս ջնջեցա՝ որ եւ ոչ եղծամն զբոյն երեւեցա եւ ամենեւեան վառս ետան Աստուծոյ :

Եւ աշտարակի սուրբինի վարդաբ հանգեաւ սա Քրիստոս : Եւ հրամայեաց զինք զմարմին խոր յեկեղեցւոջ որոյց վկային Եւաքրատի, ի ստապանին յորում եղեալ էին ալ երկու եպիսկոպոսանք : Եւ եղև ձեռն արանչելիք յորում լացին դառապանն, եւ 5
 * A fol. 89
 Եւ կամէին զինք զերանելին. որպէս կենդանիք երկու ձեռեալ եպիսկոպոսանքն, * որոշեցան ի ձիմեանց, եւ ի ձիջի խրեանց արարին անդի նմա պատուով, որ եւ եղին զՅովհաննէս արքմածն զՎսեկանդկու հայրապետն, նայեմբերի ԺԷ, յաւար տանի արաջն Սիմասայ վկային, ի կղզոյն Կիպրատի, յորում ձեռեալ էր եւ սնեալ :

Տրե, Դ եւ նայեմբերի ԺԷ : Տան արաջն Մեկ եպիսկոպոսի եւ երկու աշակերտացն 10
 Եւբարեայ բաժանայի եւ Շիմայի սարկաւապի :

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Մեկ պարսիկ էր, եւ նախ զորական էր ի Պարսկիս

4-7 Եւ եղև ձեռն ... նմա պատուով *om.* B || 8-9 յաւար տանի ... սնեալ *om.* B. || 10 Տան] Վկայութիւն B — աշակերտացն] աշակերտաց խրոյց B || 12 էր ի Պարսկիս *om.* B.

effacée de manière qu'il n'y apparaissait même pas de traces de l'écriture. Et tous rendirent gloire à Dieu.

C'est après une telle vie remplie de vertus que Jean reposa dans le Christ. Il avait ordonné de déposer son corps dans l'église du saint martyr Eutychius, dans un tombeau où avaient été déjà déposés deux autres évêques. Or il y eut un grand miracle lorsqu'on ouvrit le tombeau et qu'on voulut y déposer le bienheureux : les deux évêques décédés, comme s'ils étaient vivants, s'écartèrent l'un de l'autre, et lui firent place avec honneur au milieu d'eux; c'est là qu'on déposa Jean le charitable, patriarche d'Alexandrie, le 11 novembre, jour de fête du saint martyr Ménas, dans l'île de Chypre, où il était né et avait été élevé.

4 TRÉ, 12 Novembre.

Fête de saint Milès, évêque, et de ses deux disciples Eubore¹, le prêtre, et SENOÏ², diacre.

Le saint martyr du Christ Milès (*Méli*) était persan; il fut d'abord soldat en

1. Forme des synaxaires grecs. La forme originelle persane est *Ābarsām*, habituellement transcrite en arménien *Ապրսմ*. — 2. Plusieurs synaxaires grecs ont corrompu ce nom en *Σεβοί*, d'où le latin *Seboas*. Le nom perse est *Senoï*.

բրիտանեաց հաւատով. զնաց ի Տեղէպօլիս ուր ծարգարէն Դանիէլ զտեսիլն ետես. եւ անց ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բիթրազական ըստարքին ի Բիթրապատաց եպիսկոպոսականէն :

5 Եւ երկնալ անց ոչ ընկարան զնա ըստարացիքն, բանցն արեւականապաշար էին, ալլ ծանաւանց հալածեցին զնա, եւ նա անէծ զըստարն եւ զնաց չերուստղէմ :

Եւ յետ ստիտաւուրց լարկացուցին ըստարացիքն զիմպուսորն Պարսից, եւ ստարեաց զօրս երեք հարիւր փոքր եւ ստաշարեաց եւ կործանեաց զըստարն, եւ ապետաց եւ ըստաշատակ արարեալ ցանեաց ի ներքս ծանանիս :

10 Իսկ երանելի * եպիսկոպոսն Միլն չոպաւ չԱղեկսանդրիս, եպիս անց զմեծն Անտո- * A fol. 89
նիտս զանապատաւորն, եւ ալլ ոչ ինչ բարձեալ էր՝ բաց ծիացն աւետարան ի ծախալ V° a.
լուր, եւ հրամանաւ Անտոնի գարձաւ ի Պարսիկս : Ի ծանապարհին ստատահեցաւ յանապատ անգլոջ իջեւանել չալքի ծիւսմ յորում էր ամապատաւոր կրօնաւոր ծի եւ

4 արեգականապաշար էին] արեգական երկիր սպարանէին B || 5 ծանաւանց *om.* B || 9 չոպաւ] չերուստղէմ *add.* B || 10 զանապատաւորն] զանապատականն B || 11-12 Ի ծանապարհին ... անգլոջէն յայնժանէ *om.* B.

Perse, (étant) de foi chrétienne; il se rendit ensuite à Télypolis¹ où le prophète Daniel avait eu sa vision, et y fut sacré évêque de la ville de Bethraziq (Bithrazakan)² par le métropolitain de Bethlapat³.

Il s'y rendit, mais les habitants ne l'acceptèrent point, car ils étaient adorateurs du soleil; bien plus, ils le chassèrent; alors il maudit la ville et se rendit à Jérusalem.

Quelques jours après, les habitants de la ville ayant contrarié le roi de Perse, celui-ci envoya des troupes et trois cents éléphants, qui assiégèrent la ville, la ruinèrent, la brûlèrent, la rasèrent jusqu'au sol, et semèrent du sénevé à l'intérieur.

Le bienheureux * évêque Milès, s'étant rendu à Alexandrie, y rencontra le * A fol. 89
grand Antoine, l'anachorète; il n'avait rien emporté avec lui, qu'un évan- V° a.
gile qu'il tenait dans son sac. Il retourna en Perse sur l'ordre d'Antoine, et chemin faisant, il lui arriva de s'arrêter en un lieu désert, dans une grotte, où se trouvait un religieux solitaire. Dans cette grotte se trouvait aussi un dra-

1. Il s'agit, d'après les actes syriaques, de la ville de Suse, où le prophète Daniel eut une vision (Dan., viii, 2). *Syn. Cp.* porte Τελέπολις, comme l'arménien. — 2. La Razicène, *Beit Rāziq* ou *Beit Rāziqoyē* des auteurs syriens, dont la capitale était Ragès, Ray en néo-persan. Dans les actes syriaques de S. Milès, celui-ci, originaire de la Razicène, est sacré évêque de Suse. — 3. Bethlapat ou Gondisapor, en néo-persan *Djunday-Sapur*, dont les ruines se trouvent au village de *Sahābād*, à mi-chemin entre Dizfoul et Chouster.

վիշապ մի ահաւոր մեծութեամբ էր յայրի տնդ : Եւ սաստեաց Մեղի վիշապին եւ սա-
մամայն հերձաւ : Եւ սակ տնադատաւորն . Բարսամ տնկամ սկապաշկցաւ առ իս յայրս
յայս : Ըստ, երանելի Մեղի . Թշնամութիւն եւ Աստուած ընդ մարդ եւ ընդ ոձ . չէ սրբաւ
տնակից լինել ընդ թշնամաց ըս . եւ վախեաց զիս ի տեղ ոջլն յայնմանն ,

Եւ ինքն զնայ ի Մճրին առ երանելի եպիսկոպոսն Յակոբ, եւ մարգարէացաւ նմա
Յակոբ թէ . Մարտիրոսութեամբ վախճանիս :

Եւ տնախ զնայ ի Սելեւկիս եւ ի Տիգրան . եւ զտանէ տնդ բարսամ եպիսկոպոստն
ժողովարս զն վիճէին ընդ մեարտապօլսան խրեանց : Եւ զիսայ Մեղի որ տնիրատ-
թեամբ եւ ամբարտաւանութեամբ վիճէր մեարտապօլսան ընդ եպիսկոպոստն խր . եւ

* A fol. 89
v° b. յանդիմանէր զիս տարին Մեղի բանիւր զրոց : Ըստ * մեարտապօլսան զՄեղի . Սկ վմար, 10
զո սասուցանեա զոր զիտեմս : Եւ երանելին հանեալ զտնադարմնն ի մախաղն, եւ
սակ . Սա սասուցանէ ընդ եւ ոչ եւ : Եւ եղեալ մեարտապօլսան զձեան ի վերայ տնաա-
րանին եւ սակ . Ըստ մեկ սկ տնադարմն՝ զոր ինչ տակոյն եւ, սան : Եւ երանելին Մեղի
համբարեաց զտնադարմնն՝ Էարկ ի մախաղն եւ սակ զմեարտապօլսան . Ռբոխեան
տնդոնեցիբ զրան Տնտն, զոս արտայէ ընդ Աստուած : Եւ եղեւ կոչմանն եւ տնկաւ 15
ի վերայ նորա, եհար զիս եւ չարացաւ կէս մարմնոյն :

5 զնայեալ զնայ B — Տիգրան Քայսարն B || 15 բեղ ընդ բեղ B.

gon d'une taille énorme : Milès chassa le dragon, qui éclata aussitôt. Le soli-
taire lui dit : « Le dragon a bien des fois logé près de moi dans cette grotte. »
Le bienheureux Milès lui répondit : « Dieu a mis une inimitié entre l'homme
et le serpent ¹, il ne t'est pas permis de cohabiter avec ton ennemi. » Et il lui fit
quitter cet endroit.

Milès se rendit encore à Nisibe, auprès du bienheureux évêque Jacques ;
et Jacques lui prédit : « Tu mourras en martyr. »

De là il se rendit à Séleucie et à Ctésiphon (*Tishon*) ; il y rencontra
nombre d'évêques assemblés, qui discutaient avec leur métropolitain
Saint Milès, s'apercevant que le métropolitain disantait injustement et dédai-
gneusement avec ses évêques, le blâma par des paroles de l'Écriture. Le

* A fol. 89
v° b. métropolitain * dit à Milès : « O fou, tu m'enseignes ce que je sais déjà ! »

Le bienheureux sortit l'évangile de son sac et lui dit : « C'est ceci qui te
l'enseigne, et non pas moi. » Alors le métropolitain, mettant sa main sur
l'évangile, dit : « Dis-nous, ô évangile, ce que tu as à nous dire ; dis-le-
nous. » Le bienheureux Milès baisa l'évangile, le remit dans son sac et dit
au métropolitain : « Puisque tu as dédaigné la parole du Seigneur, Dieu te
jugera. » Il se produisit un coup de foudre, qui tomba sur lui, le foudroya
et paralysa la moitié de son corps.

1. Cf. Gen., iii, 15.

Եւ անցանելով Երանելոյն ընդ մէջ քաղաքին բազում հիւանդս աղօթիւք բժշկեաց :
 Բազումք յանհաւատիցն եղևն ըրիստոնեայք : Եւ ոմն երգուեալ ստույթեամբ եւ սուրբն
 լորտեցոյց զնա : Եւ ելեալ ի զեօղ մի որոյ զեան անհուն էր, եւ արարեալ զնշան
 խաչին անց հողաթափով որպէս ընդ ցամաք : Եւ զնայ ի քաղաքն Մելիկերդ եւ արզ-
 5 լոյր զծարպիկ քաղաքին չերկրպագութենէ արեգականն : Եւ թագաւոր քաղաքին
 աշնմիկ Միստոփարէս լուաւ վասն նորա, եւ արկ զնա ի բանդ երկու աշակերտօրն :
 Եւ յայժ ամեջէր զնա եւ ստիպէր երկիրպագանել արեգականն * եւ բազում արտա- * A fol. 90
 10 նոր նեղէր զերանելին սունել զկամս իւր : Իսկ երանելին կշտամբէր զթագաւորն, եւ
 խրատ տալք պաշտել զարարիչն արեգականն : Եւ սրտմեալ արքային՝ յարեաւ յաթի-
 10 ոսն եւ ինքնին սուսերան եհար ի կուրծսն Մելայ : Նոյնպէս եւ ներսաս՝ եղբայր
 թագաւորին, եհար զսուսերն ի սիրտ եպիսկոպոսին : Եւ նա ասաց ցնտաւ. Դուք
 վաղին զմիմեանս արով սպանցէր : Պրպէս եւ եղև իսկ :

Եւ աշխատէս աւանդեաց սուրբ Մեղի եպիսկոպոս զհապին իւր առ Աստուած Նոյնմ-
 քերի ժԲ :

15 Եւ զերկու աշակերտսն իւր զԲարեա բահանայ եւ զնինոյ տարկաւագն բարկոծնցին :

2 բազումք յարմր Բ || 2-4 եւ ոմն երգուեալ ... ընդ ցամաք *om.* Բ || 6 արկ զնա]
 Էարկ զՄեղի Բ || 7 եւ յայժ ամեջէր զնա] եւ յարժամ ամեջէր զերանելին Բ || 8 զերանելին
om. Բ || 9 պաշտել] զԱստուած *add.* Բ — արքային] բռնաւորին թագաւորին Բ || 10 ներ-
 սաս] նխորան Բ || 12 սպանցէր] սպանանիցէր Բ || 13 եպիսկոպոս *om.* Բ — Նոյնմքերի
 ժԲ] եւ ճրէի Դ *add.* Բ || 15 զԲարեա] Բարա Բ.

Le bienheureux en traversant la ville guérit par la prière beaucoup de malades. Beaucoup d'infidèles devinrent chrétiens. Quelqu'un ayant juré faussement, le saint le rendit lépreux. Il se rendit à un village dont le cours d'eau n'avait pas de gué; il fit le signe de la croix, et le traversa en pantoufles comme s'il était à sec. Il se rendit ensuite à la ville de Meligherd, où il détourna les habitants de la ville de l'adoration du soleil. Le roi de cette ville, Mistopharès, ayant entendu parler de lui, le fit jeter en prison avec ses deux disciples. Il le tortura beaucoup et le pressa d'adorer le soleil, * et, avec beaucoup de fausses promesses, il engagea le bienheureux à * A fol. 90
 1° a.
 accomplir sa volonté. Mais le bienheureux fit des reproches au roi et lui conseilla d'adorer le créateur du soleil. Le prince, irrité, se leva de son trône et frappa de son épée la poitrine de Milès. Nersès (*Nersas*), le frère du roi, enfonça également son épée dans le cœur de l'évêque. Milès leur dit : « Demain, vous vous tuerez l'un l'autre par l'épée. » Ce qui arriva en effet.

C'est ainsi que le saint évêque Milès rendit son âme à Dieu, le 12 novembre.

On lapida ses deux disciples, le prêtre Eubore et le diacre SENOÏ (*Sinoyi*).

Եւ նորա բարի խոստովանութեամբ կատարեցան, եւ եղին զնշխարս նորա սմանք հաւատացեալք ի բազարին Մեկրանայ, յորտ՝ լինին նշանք բազար, զի եւ ոչ լինածիք տապաւնակն ի զատուս բազարին ոչնձիկ :

Եւ այսմ առաք ծարափաւորացաւ սարկն Էփեմարիմ, Գեփնայ եպիսկոպոսական՝ որ զՄեկն ձեռնադրեալ :

[Եւ Ի սմին առաք յիշատակ ներստնայ վկայի՝ եղբար Մեկայ, եւ սարք եւ ձեռն հարն ձերայ նեղութի, եւ աշտկերաւոյ նորա :]

Տրեկ Բ եւ նոյնքերկ ռԳ : Տան Է. Բովհաննու Մակերերանի, տառնդնաւորաց պատրիարքի

* A fol. 90
1re b.

* Սարկն Էփեմարիմ Մակերերանն՝ Էր չԼնախը բազարին, բարեպաշտ ճաղաց զատակ, սման հարն Մեկանկաւ եւ սման ծարն Լնիմաւ : Եւ ձինչդեւ պատանկն Էր՝ ուսուցին նմա զիր, եւ եղեւ ուսումնաւոր յոյժ, եւ զնոյ չԼիմնա եւ ուսում զամե-

1 եպիսկոպոսական] եպիսկոպոսն Բ:

S Տան Է.] Պատմութիւն եւ վարք աշխարհամեջոց վարդապետին ձերայ Տեառն Բ || 10 Մեկան-
դաւ] տարաւեալստ ստորոյ add. B.

Ils moururent en bonne confession de foi. Quelques fidèles déposèrent leurs restes dans la ville de Melkan, où s'accomplissent tant de miracles, que les ennemis mêmes n'osent plus faire incursion dans les environs de cette ville.

En ce jour fut martyrisé saint <Gadyahb>¹, le métropolitain de <Beth-lapat>, qui avait sacré Milès.

[B En ce même jour, commémoration du martyr Nersès (*Nirsan*), frère de Milès, et de notre grand et saint père Nil (*Nilos*) et de ses disciples.]

5 TRÉ, 13 Novembre.

Fête de Jean Chrysostome, patriarche de Constantinople.

* A fol. 90
1re b.

* Saint Jean Chrysostome était de la ville d'Antioche, fils de parents pieux. Le nom de son père était Secundus; celui de sa mère Anthusa. Lorsqu'il était jeune, on lui fit apprendre les lettres; il fut très studieux et se

1. L'arménien porte : « ... saint Bethlapat, le métropolitain de Geth... » continuant l'erreur des synaxaires grecs. La vraie leçon est donnée par les actes syriaques; c^r. Étienne Evode ASSEMANI, *Acta Martyrum orientalium et occidentalium*, Rome, 1748, t. p. 69, et BEDJAN, *Acta Martyrum et Sanctorum*, Paris et Leipzig, 1891, p. 264. Le nom de la ville étant devenu un nom d'homme, celui du métropolitain est devenu un nom de lieu, Γεδδιόπολις *Syn. Cp.*, Γεδδιούπολις *Syn. sel.* Sozomène avait sauvé le nom de l'évêque sous la forme Γαδιάδης (*Hist. eccl.*, II, 13).

նայն իմաստասիրական եւ գիտաորական զարտարին հանձարս. նոյնպէս եւ աստուածաշունչ զրոյց՝ հին եւ նոր կառկարանայ եղեւ հմուտ յայժ : Եւ սիրէր ի ծանկութենէ զմիայնակեցութիւն. եւ երեւալ ի ծածուկ տեղի բարարին, անդ ձգնէր ընդ Բասիլիոսի պահօք եւ ազօթիւք :

5 Եւ պատրիարքն Անտիոքայ սուրբն Մելիտոս՝ կոչեալ զերկոտեանն առ ինքն, եւ զԲասիլիոս ձեռնադրեաց սարկաւազ, եւ հրամայեաց նմա եւ զրեաց ճառս շատական Սողոմոնի : Ձեռնադրեաց եւ զՅովհաննէս ընթերցող, եւ հրամայեաց նմա զրել վասն բահանայից եւ յանհատանելի զիրս եւ յօտարօտիս եւ ընդդէմ Հրէից : Գրեաց եւ զանդրկանկաց զիրս, ճառս քսան եւ մի, յառաքս բառամորդեաց պահօց : Եւ ապա 10 ձեռնադրեցաւ կիսասարկաւազ, յետոյ եղեւ բահանայ եւ ել համբաւ նորա ընդ ամենայն երկիր :

Եւ յորժամ հանգեաւ Ներսեսուհոս, պատրիարքն Կոստանդինուպոլսոյ, Թէոփիլոս Աղեկասնորու՝ հայրապետն վկայէր ընեւ պատրիարք յԻսիդորոս զՊէլուսային : * A fol. 90 v° a.

1 զարտարին] զրոյց *add.* B || 3 ի ծածուկ տեղի] յառանձին տեղոջ B || 9 բառամորդեաց] բառամորդաց B || 11 երկիր :] Եւ տուաւ շնորհս բժշկութեան նմա յԲասուճոյ, որ եւ ազօթիւք բժշկէր զամենայն ախտս եւ զհիւանդութիւնս : *add.* B.

rendit à Athènes où il acquit toute la science de la philosophie et de la rhétorique profane; en même temps il devint très érudit dans les écritures inspirées de l'Ancien et du Nouveau Testament. Il aima dès l'enfance la vie solitaire et il se retira dans un endroit caché de la ville pour y mener la vie ascétique avec Basile, dans les jeûnes et les prières.

Saint Mélèce, patriarche d'Antioche, les appela tous les deux auprès de lui, ordonna diacre Basile et lui commanda d'écrire des homélies sur les Proverbes de Salomon. Il ordonna également Jean lecteur et lui commanda d'écrire le traité du sacerdoce, sur les livres incompréhensibles et étrangers et contre les Juifs¹. Il écrivit aussi les vingt et une homélies au sujet des statues, pendant le carême des quarante jours. Il fut ensuite ordonné sous-diacre, puis prêtre; et son nom se répandit par toute la terre.

A la mort de Nectaire, patriarche de Constantinople, Théophile, le * patriarche d'Alexandrie, témoigna en faveur d'Isidore de Péluse² pour le + A fol. 90 v° a.

1. Les traités sur le sacerdoce et contre les Juifs sont bien connus. Il doit être fait allusion par ailleurs aux dix premières homélies contre les Anoméens, prononcées à Antioche en 386-7 et connues sous le titre *Contra Anomaeos de incomprehensibili*. — 2. Confusion entre Isidore de Péluse (mort en 450), qui fut un défenseur de saint Jean Chrysostome, et Isidore, moine de Nitrie, qui, après avoir été l'homme de confiance du patriarche Théophile et son candidat pour le siège de Constantinople, mourut en disgrâce l'an 403.

Բայց թագաւորն Արեւիկէն, որպի մեծին Քէդայտի, եւ ամենայն մեարացաւորն, եւ եպիսկոպոսանքն, եւ ամենայն մարտիրոսք յաղարկին ընտրելն եւ վերելին թերեկ զեմով-
հաննէս չկենալորայ՝ եւ ձեռնադրել զտարկարբ, որպէս եւ եղեւ խոյ :

Եւ նոստ յովոս հաղարակեալեանն, եւ յարտմամ վարդապետէր եւ ոսոս-
ցանէր մարտիրոսան զբանս վրկաթեան : Եւ սպա սկսաւ զրեկ զիրս վասն աղաշ-
խարսթեան եւ վասն կենդանոցս անցնան, եւ վասն վրկաթեան սպայ եւ անանց կենաց .
զրեաց եւ ներբարկան ճառս ի սանս տէրանականս եւ ի սարբս, մեկնեաց եւ զամենայն
զիրս հին եւ նոր կտակարանաց, եւ այլ ճառ բարոյնս եւ օրոտկարս անչափս :

Եւ յինէր երաշխաւոր մեղատարաց յաղաշխարսթիսն, եւ սակ, եւ զրէր . Որչափ
անկանիս՝ զորձեաց կանգնեաց, եւ որչափ մեղանչեա՝ զորձիւր եւ թողցին թեկ մեղքն,
եւ եթմ, բարոյն անկամ յանցանիցեա՝ բարոյն անկամ զզջացիր : Եւ զանցաւորսն
ամենեւին երարձ ի մարդկանէ, զի սոստանայ զմեղատարս յոսոսհոստաթեանէր կո-
րստանէ, եւ չտայ թուլ զանուլ եւ աղաշխարսթ : Եւ ամենեւին՝ բոստարայ կամ
բերական ոչ զրեաց, վասն սպէս եւ խոտնիմայանն մարտիրոսանն, այլ զամենայն
սպայ եւ յոստի խոտէր՝ վասն իմանալոց ամենայն մարդկան : 15

Եւ էր ինքն սրահեղոյ չալմ, եւ միայն զպրեջուր չափով եւ սակաւ հաց ճաշակէր .

7 ներբարկան] ներբարկան Բ.

patriareat. Mais l'empereur Arcadius, fils de Théodose le Grand, tous les métropolitains, tous les évêques et tout le peuple de la ville élurent Jean et donnèrent leurs suffrages pour le faire venir d'Antioche et le sacrer patriarche. Ce qui eut lieu en effet.

Il occupa le siège patriarcal, prêcha et enseigna incessamment au peuple la parole du salut. Il se mit ensuite à écrire des livres sur la pénitence, sur la vie passagère, sur le salut des âmes et sur la vie éternelle. Il écrivit encore des panégyriques sur les fêtes du Seigneur et sur les saints, il commenta toutes les écritures de l'Ancien et du Nouveau Testament, et (fit) d'autres homélies en grand nombre, éminemment utiles.

Il se portait garant des pécheurs pour la pénitence. Il écrivait et disait : « Autant de fois que tu seras tombé, relève-toi ; autant de fois que tu auras péché, repens-toi et tes péchés te seront pardonnés ; si tu commets souvent des péchés, repens-toi souvent. » Il fit complètement disparaître le désespoir des hommes, car le démon prend les pécheurs par le désespoir et ne leur permet point de se repentir et de faire pénitence. Il n'écrivit jamais de
* A fol. 90
v° b.

Il jeûnait beaucoup, ne prenait que de l'eau d'orge en petite quantité

և յսոն կարով զամենայն զիշերն արթթէր, և պարան կապեալ ի սենեկի խրում, և յարժամ արնէր և աշխատէր՝ անկեալ լանջօքն ի վերայ պարանին և սովաւ ծի ննջէր :

Յանդիմանէր և զչափշտակոյս և զպահս և զկողոպալչս և զարձաթասէրս :
 5 Որ և զթագուհին Եւդոքիս՝ զկին Արկայլոսի կշտամբեաց, որ չափշտակեալ էր զացլի կնոջ ծիւց ալբուց, և նա ոչ լսէր և ոչ զարձուցանէր. և զէժ յանդիման տապ նմա Եւդաբէլ և Հերովիպաա : և բարկացեալ Եւդոքիսայ եհան զնա արտաքոյ սպարանկոյն :

Եւ յաւուր ծեծի Զատիկին զնայ թագուհին յեկեղեցին, և բանիւք կապեաց զնա
 10 սուրբ հալապեան, և ոչ ետ նմա թոյլ մտանել յեկեղեցին, և ամօթալից զարձալ յետս : Եւ յայնմ հետէ եղև թշնամի արդարապատ քահանայապետին Քրիստոսի, և հնարք իմանալ թէ որով պատճառանօք ընկեացէ զնա յաթոռոյ : * Եւ զտանէ խրում
 չարութեանն օգնական զԹէոփիլոս զԱղեկասանկրու պատրիարքն, և խոստացաւ նմա
 որ եթէ զՅովհաննէս ընկեացէ յաթոռոյն, նաուցանէ զնա փոխանակ նորա յաթոռն :
 15 Եւ նորա ժողովեալ զամենայն մետրապօլիտս իւր եպիսկոպոսօքն հանդերձ, զնայ ի Կոստանդնուպօլիս և հանդիպեցաւ թագուհւոյն. և խորհուրդ արարեալ ի միասին, զնայ Թէոփիլոս արտաքոյ քաղաքին, ի զեօն Ռուփիանէս, և արար սինհոդոս

2 սովաւ] սովաւիկ ծի Ե.

A fol. 91
rº a.

et ne se nourrissait que d'un peu de pain. Il passait toute la nuit sur pied en priant; il avait fait tendre une corde dans sa chambre et lorsque, après avoir veillé, il se sentait fatigué, il appuyait sa poitrine contre la corde et dormait un peu.

Il blâma les usurpateurs, les avares, les exploiters et les cupides. C'est lui qui reprocha à l'impératrice Eudoxie, femme d'Arcadius, de s'être approprié la vigne d'une veuve; or elle ne l'écouta pas, ni ne restitua la vigne; il l'appela alors en face Jézabel et Hérodiade. Eudoxie, irritée, le fit sortir du palais.

Le grand jour de Pâques, l'impératrice s'étant rendue à l'église, le saint patriarche l'interdit, ne lui permettant pas de pénétrer dans l'église. Elle s'en retourna humiliée. A partir de ce jour, elle se déclara l'ennemie de l'équitable pontife du Christ, et chercha des prétextes pour le destituer de son siège. * Elle trouva un complice de sa méchanceté en la personne de Théo-
 3 phile, le patriarche d'Alexandrie, et lui promit de le faire succéder sur le
 4 siège s'il parvenait à destituer Jean.

* A fol. 91
rº a.

Théophile convoqua tous ses métropolitains et ses évêques et se rendit à Constantinople; il fit visite à l'impératrice et, après s'être concerté avec elle, il se retira hors de la ville, à la villa Rufinienne (*Roufianès*), et y tint un

ձեպապոստոսն խրովք եւ եպիսկոպոստն, ժամն չարաթեանն Ռաֆհաննա : Եւ զբեայ
սա Ռաֆհաննէս զի երթալցէ ի ժողովն, եւ նա ոչ զեայ, այլ զբեայ սա նոսա : Եթմ, ոչ
եկեայնն հալոսպետն Հառմայ, եւ Մնախարայ եւ Էրաստոսեթի, ի բեկ ծխոյն ոչ եկից,
զի թշնամի երեսեցար ինձ :

Եւ նորա խրեանց չարաթեաննն ըստ չար կործեանցն գտտապոստեցին զՄակերե- 5
րանն : Եւ Էին պատճառք չարախոսութեանն նոցա այս : Առաջինն՝ եթմ, զգլխս Ռոպի-
նեսի ընդունեցաւ, զոր բազում անգամ ի գլխս խր խոստան եւ անընդունելի համարեցաւ.
եւ զբեայ : Երկրորդ՝ եթմ, զբազում անգամ եկեղեցւոյն անցաւ տարաւ, եւ նա զոր ոչ
Էին պետք եկեղեցւոյն տալք՝ ապրտապոստն զբեկեալս եւ զհինա : Երրորդ՝ եթմ, յետ հա-
յոպոսութեանն, ի բեմին՝ ձեպրով բարաճալոյս եկեր, որ եւ ոչ ի ջարն զոր ըմպէր՝ Էտրկ 10
երբէք ձեպր : Զորրորդ՝ եթմ, յետ ճաշոյ ծանկանա ձկրանայ : Այս Էին սառջին արարա-
նայն չարախոսութիւնք :

Եւ նոյնծածոյն Եւզաբխո իջոյց չափնայն եւ արտորեայ զՌաֆհաննէս ի զեայն
Պսենեանն՝ չապրանն Նիկիոմիդացւոյն : Եւ եղև խառնութիւն չարբանի ապարանն,
եւ արամաթիւն եւ աղմակ ի ժողովարնն բազարին ժամն զբեանայ ի բաղլլրուսայց 15

1 Եւ զբեայ om. B 15 աղմակ] յայտ add. B.

synode avec ses métropolitains et ses évêques, par méchanceté, contre Jean. Il écrivit aussi à Jean de se rendre au concile; celui-ci non seulement ne s'y rendit pas, mais il lui écrivit ainsi qu'à ceux qui étaient avec lui : « Si les patriarches de Rome, d'Antioche et de Jérusalem¹ ne viennent pas, je ne viendrai pas seul auprès de toi, car tu t'es révélé mon ennemi. »

Alors, méchamment et par des suppositions malignes, ils condamnèrent Chrysostome. Leurs imputations calomnieuses étaient les suivantes : Premièrement, qu'il avait admis les écrits d'Origène, lui qui souvent dans ses écrits les avait déclarés rejetables et inadmissibles. Deuxièmement, qu'il avait fait disparaître de nombreux vases de l'église; tandis qu'il avait fait
• A fol. 91
r° b. donner aux² pauvres les vases anciens et brisés hors d'usage dans l'église. Troisièmement, qu'après la communion et sur l'autel il avait mangé des kolibas² au miel, lui qui n'avait même jamais mêlé du miel à l'eau qu'il buvait. Quatrièmement, qu'il avait baptisé des enfants après dîner. Voilà les calomnies pour son premier exil.

Endoxie destitua aussitôt du siège Jean et l'exila au village de Fraenetos (*Preneton*), dans la campagne de Nicomédie. Il y eut un trouble au palais impérial, de la tristesse et du mécontentement parmi la population

1. Anachronisme : le siège de Jérusalem n'est devenu patriarcal qu'à partir de 451, concile de Chalcédoine. — 2. Mot grec désignant une sorte de gâteau.

վարդապետէն իւրեանց : Եւ ազազակ արարեալ ի դռն պալատին՝ խնդրէին զհալսպեան իւրեանց . եւ տաքեաց թագուհին եւ դարձաց զՍահերերանն ի բարպին :

Եւ չառբ տարր Ձատկին ոչ ետ թոյլ պատրիարքին իջանել չեկեղեցին եւ ճատուցանել պատարագ, եւ պիտացին ամենայն ժողովուրդն, եւ թողին զպատրիարքարանն եւ զնացին չեկեղեցին որ կոչի Կոստանդիանէս . եւ աւագ եկեղեցին Գնաց ունայն . եւ անդ լուսաւորեցան ի խորհուրդ սրբոց պատարաւին :

Եւ ընդ այն առաւել մոլեալ թագուհւոյն, եւ գինի Ձատկին ժողովեաց բազմութիւն եպիսկոպոսաց եւ քահանայից, երբ եւ գերանելին եպիսկոպոսապետան Կիլիկոսի . եւ նա ոչ հաւանեցաւ խօսից եւդոքսիաց : Եւ ստէ թագուհին ցեպիսկան . * A fol. 91
v^o a.

10 Եթէ ոչ արարեացի Յովհաննէս, բանամ զառձարս կոսոյն եւ կանգնեմ բազինս : Եւ եպիսկանու թոթափեալ զհանդերձս իւր եւ ստէ . Անպարտ եմ չաչոմ զատաստանաց : Եւ ել արտարս :

Եւ լուսւ Յովհաննէս զբանս թագուհւոյն եւ ետ գանձն յաքսորս, եւ էջ չաթուոյն :

7 առաւել] եւս *add.* B || 9 թագուհին *om.* B || 12 գանձն] իւր *add.* B.

de la ville, qui se voyait privée de son maître à l'enseignement si doux. Des cris s'élevèrent à la porte du palais, réclamant le patriarche. L'impératrice dut envoyer des gens pour ramener Chrysostome à la ville.

Mais le saint jour de Pâques, elle ne permit pas au patriarche de descendre à l'église et d'y offrir le sacrifice; ce qu'ayant appris, la population tout entière quitta le patriareat et se rendit à l'église dite de Constantin (*Kostandianès*)¹, laissant la cathédrale déserte, et c'est là qu'ils furent consolés par le mystère du saint sacrifice.

L'impératrice n'en fut que plus irritée. Elle convoqua, après Pâques, un grand nombre d'évêques et de prêtres. Elle fit venir également le bienheureux Épiphanes, archevêque * de Chypre², qui ne consentit pas aux * A fol. 91
v^o a.

propos d'Endoxie. Alors l'impératrice dit à Épiphanes : « Si Jean n'est pas exilé, j'ouvrirai des temples et j'érigerai des autels d'idoles. » Épiphanes secoua ses vêtements et dit : « Je suis innocent de tels jugements. » Et il sortit.

Jean, ayant appris les propos de l'impératrice, s'exila de lui-même et

1. Les Constantinopolitains fidèles à Jean, chassés de leur cathédrale, se réunirent pour la vigile de Pâques 404 dans les thermes de Constantin, que l'auteur transforme gratuitement en église constantinienne. — 2. S. Épiphanes était mort l'année précédente; venu à Constantinople à l'instigation de Théophile et pour faire condamner S. Jean Chrysostome comme origéniste, il était reparti dès avant le concile de la villa Rufinienne (concile du Chêne).

Եւ ասացին ժամն Եղիփանու զՄովհաննէս, եկիւ՝ զրեաց յարարանաց տաճարն : Եւ չոյժ տրանկցաւ, եւ զրեաց աս նա. Սիլ արանչելից Եղիփան որ յաւարեցաւ ընդ արարաւ իմ, ծի հապեա չափան ըս : Պրեաց եւ Եղիփան աս նա. Սիլ ճգնաւոր Մովհաննէս չազիկեցի եւ չազիկա, զի արդէս ոչ հապեմ եւ չափան իմ, եւ ոչ զո հապեա յարարանան ըս : Եւ եղև ի նաակն Եղիփանո՝ հանգեալ ի նաակն :

Եւ հրամայեաց թաղաւհին զերանելին Մովհաննէս արարել ի Կովկան Հաչաց : Եւ անկաւ կարկառ աստովի ի Կոստանդինուպոլիս, եւ հար Էջ յերկնից եւ ասրեաց զամենայն պատրիարքարանն : Եւ չեա ասկա ասուրց ձեռաւ Եղիփա չարաչար ծախաւոր, եւ ամենեւեան որդ յաւարեցան յարարանան Մովհաննա՝ ձեռան եւ կրեան : Եւ թէւսիկա՝ պատրիարքն չաղեպոսն խրաժ աղաղակէր եկիւ. Տեսանեմ զակրն իմ Մովհաննէս որ արդեա զեր հարաց իմաց, կարով ասացի Քրիստոսի : Եւ խոստովանեցաւ զանորէնաթիւնն զոր արար աս Մովհաննէս եւ ասկա ասանկեաց զհազին խր :

Եւ ասպանն Եղիփասոյ սխաւ երեւել զամս երեսան եւ երեք, ճինչև բերին զճարմինն Մովհաննա ի Կոստանդինուպոլիս :

Եւ յարեմ հապն ի Կոմանա որդ արարեցին զտարր հաչրապեան, զկաաց զոր

4 հապեմ] հապից B || 8 չարաչար ծախաւոր om. B || 9 ձեռան եւ կրեան] չարաչար ծախաւոր կրեան B || 10-15 Եւ թէւսիկա . . . ի Կոստանդինուպոլիս : om. B || 16 արարեցին] արարելին B.

quitta le siège. Or, on dit à Jean, à propos d'Épiphane, qu'il avait, lui aussi, signé la requête d'exil. Il en fut très affecté et lui écrivit : « O admirable Épiphane, toi qui as consenti à mon exil, tu ne parviendras pas à ton siège. » Épiphane lui répondit : « O Jean l'ascète, tu as vaincu et tu te laisses vaincre; de même que je ne parviendrai pas à mon siège, de même aussi tu ne parviendras pas à ton exil. » Il arriva que, tandis qu'il naviguait, Épiphane mourut sur le bateau.

L'impératrice ordonna d'exiler le bienheureux Jean à Cuense d'Arménie. Une forte grêle se mit à tomber à Constantinople et le feu descendit du ciel, incendiant complètement le patriarcat. Eudoxie mourut peu de jours après d'une mort violente, et tous ceux qui avaient consenti à l'exil de Jean moururent dans la perdition. Le patriarche * Théophile à l'agonie s'écria : « J'aperçois mon seigneur Jean se tenant devant le Christ et empêchant la sortie de mon âme. » Il avoua l'iniquité qu'il avait commise envers Jean, puis rendit l'âme.

Le tombeau d'Eudoxie se mit à trembler pendant trente-trois ans ¹, jusqu'à ce qu'on eût rapporté le corps de Jean à Constantinople.

Quand ceux qui emmenaient en exil le saint patriarche furent arrivés

1. *Syn. Cp.* : ἐπὶ χρόνους δέο καὶ τριάντα.

* A fol. 91
v. b.

բարի հանգստեան իւրոյ : Եւ զգեցաւ զհաչրապետական պատարապին զգեստն, զահաղաւ
զԿատուծոյ եւ ծառոյց զատուածապին խորհուրդն, եւ հաղորդեցաւ ի պատուական
եւ ի սուրբ ծաղմոյց եւ յարեմէ Որդւոյն Աստուծոյ : Եւ ոչ եհաւ յորտար ըստ բանին
սրբոյն Եպիփանու : Եւ թաղեցին զնա յեկեղեցւոջ սրբոյ վկային Բաթիլիստի :

5 Եւ ետես ի տեղեան եպիսկոպոսն Կոմանայ տաճար լուսաւոր յոյժ, եւ ամենայն
սուրբ հաչրապետքն ի նմա հանդուցեալս յաթուս պատուականս, եւ զՍոկերերանն ոչ
ետես : Եւ հարցանէր. Ուր իցէ հաչրապետն Զմովհաննէս : Եւ ասն զնա. Զնր Զմով-
հաննէս խնդրեա, զՄկրտիչն եկիւ զաւտարանիչն : Եւ նա ասէ. զՍոկերերանն զԿոս-
տանդինուպոլսոյ հաչրապետն : Ասէ զնա աչք ծի լուսաւոր. * Զմովհաննէս ասես *
10 զաղաշխարհեթեան վարդապետն, զնա ոչ կարես տեսանել զի ընդ սերտէան եւ ընդ
բերորէան առաջի աթուոյն Աստուծոյ կանգնեալ կայ :

Հանգեաւ սուրբն Զմովհաննէս Սոկերերանն Սեպտեմբերի ԺԳ. ալ վասն խաչի
տանին՝ վոխեցաւ Տրէի Է եւ Նոյեմբերի ԺԳ, բանդի յոչսմ աւուր տըստեցաւ :

[2 Հանգեալ] երկու երանեալ հալոն ձեր եւ տիեզերաբոյս վարդապետն *add.* B — Սոկե-
րերանն] եւ տիեզերական հաչրապետն Կոստանդինուպոլսի *add.* B || 12-13 Ել վասն ...
տըստեցաւ :] Ել վասն ձեռն տանի աւուրն սրբոյ խաչին՝ վոխեցին ի Նոյեմբերի ԺԳ, բանդի
յոչսմ աւուր յառաջին տըստանայն դարձաւ յաթուս իւր, որ եւ զօրն զայն տօն ձեռն կատա-
րեցին : B.

à Comana, celui-ci connu que c'était le jour de son bon repos. Il se revêtit des ornements patriarcaux de la messe, rendit grâces à Dieu, offrit le divin mystère et communia au corps précieux et saint et au sang du Fils de Dieu. Il ne parvint pas à l'exil, selon la parole de saint Épiptane, et on l'inhuma dans l'église du saint martyr Basilisque (*Basiliskos*)¹.

L'évêque de Comana vit en une vision un temple tout illuminé, dans lequel se tenaient sur leurs précieux sièges tous les saints patriarches, mais il n'y aperçut pas Chrysostome. Il demanda : « Où donc est le patriarche Jean ? » On lui répondit : « Quel Jean cherches-tu, le baptiste ou l'évangéliste ? » Il dit : « Chrysostome, le patriarche de Constantinople. » Un homme resplendissant de lumière lui répondit : « Tu parles de * Jean, le docteur *
de la pénitence ? Tu ne peux le voir, car il se tient devant le trône de Dieu parmi les séraphins et les chérubins. »

Saint Jean Chrysostome reposa le 13 septembre, mais à cause de la fête de la Croix, sa fête fut transportée le 5 Tré, le 13 novembre, jour où il fut exilé.

1. Le récit laisse entendre que Jean mourut dans le transport de Constantinople à Cucuse; en fait, ce fut au cours d'un changement de résidence, de Cucuse à Pityonte, le 14 septembre 407.

* A fol. 92
r^o a.

* A fol. 92
r^o a.

[B' Մայժմ աւար տան է, սարբ և պրանչեկի տան Բառուճոյ Կինդկանոսի սրանչերպորձ եպիսկոպոսին Սեկեկիոյ : Սա՛ ծի էր յերերհարիւր և տասն և աթ տարբ հայրապետացի նիկիոյ :]

Տրէի 2. և նայեմքերի մ'Է : Տան է, Փիլիպոսի տաբերոյն յերկատասանից :

Սաւուրս սմբարիշտ տրդային Տրոյանոսի՝ Փիլիպոս տաբերոյն զնայ ի Լիկիոյ 5
 չԲախացոյ բաղարն և ի գաստան և տառցանէր զաւետարանն Քրիստոսի : Եւ
 երթեալ ի բաղարն Յերասպոլիս և զտեալ զամն հաւատացեալ՝ սրամ սնան էր
 Ստարբոս, և էին ի ճխտան Սարկոմ բոլրն Փիլիպոսի և Բարթեղիմէոս ծի յե-
 թանտանիցն և այլ յաշակերտացի իւրոյ : Եւ տառցանէին զմարտիրոս բաղարին սրբ. 10
 սրաշակին՝ զոճս և զիմս, և բազումս զարձացին ի Քրիստոս :

Եւ կին բղեշխին նիկանովրս, ի ժամանակաց տնկեալ հիւանդաթեամբ՝ յանձնէն 15
 և յաչացն, որ ոչ կարէր աճենեւին կանգնել կամ նստել : Եւ չարմամ բուռ զՓիլիպ-
 օսէ՝ բարձեալ ի ծառայից իւրոյ արծաթի մահճար, զնայ առ Փիլիպոս հաւատաց
 ի Քրիստոս և ողջացաւ : Եւ բուռ բղեաշխն այլ իւր, ընթացաւ երկաթաւն, բառն
 և հար զնիկանովրս կին իւր և զանեայ զնա ուժգին, և ասէր. Որ կախարդ խարեայ 15

[B' En ce jour, fête du saint et admirable homme de Dieu, Quintilien (*Quintianos*) le thaumaturge, évêque de Séleucie. Il fut l'un des trois cent dix-huit saints pontifes (du concile) de Nicée.]

6 TRÉ, 14 Novembre.

Fête de l'apôtre Philippe, l'un des douze.

Aux jours de Trajan, l'empereur impie, l'apôtre Philippe se rendit à Lycie, ville d'Asie, et dans la contrée, et y enseigna l'évangile du Christ. Il alla également dans la ville de Hiérapolis et rencontra un fidèle, dont le nom était Enstache (*Stakhios*); et il y avait avec celui-ci Marie, sœur de Philippe, et Barthélemy, l'un les soixante-dix, et d'autres de ses disciples. Ils prêchèrent aux habitants de la ville qui adoraient des serpents et des vipères et en convertirent beaucoup au Christ.

Nicanora, la femme du gouverneur, était depuis longtemps atteinte d'une infirmité du corps et des yeux; elle ne pouvait aucunement se dresser ni s'asseoir. Lorsqu'elle entendit parler de Philippe, elle se rendit, portée par ses domestiques sur un lit en argent, auprès de Philippe, crut au Christ et guérit. L'ayant appris, le gouverneur, son mari, accourut à cheval, saisit violemment Nicanora, sa femme, et la frappa brutalement en disant :

զբեզ և ողջացոյց աղօթիւք և կամի պոռնկել ընդ բեզ : Նախ զբեզ սպանից և ապա զկախարչն :

5 Եւ հրամայեաց զօրականացն և հանին արտաքս զՓիլիպպոս և զԲարդղղիմէոս և զՄարիամ, և այնչափ հարին զնոսա, որ ասէին բազումք եփէ մեռան : Եւ կա-
 10 պեցին զոսա նոցա և բարշեցին ընդ մէջ քաղաքին, և մինչեւ ի զուռն տաճարի կողց իւրեանց՝ և արպելին զնոսա ի տաճարն ընդ բուրմոն : Եւ չաղօթել նոցա շարժեցաւ տաճարն և բազկնք օձից և իժից լախտեցան : Եւ ելեալ բրձացն պատմեցին, և նորա հրաման տուեալ հանին զնոսա ի տաճարէն, և մերկացուցին զերեքեանն և Մարիամ ծածկեցաւ ամպով * և մկով, և մարմինն ոչ երեւէր մարդկան : Եւ զՓի- * A fol. 92
 15 լիպպոս կախեցին ծառոյ մի ընդդէմ տաճարին և զԲարդղղիմէոս բեւեռեցին : Եւ տեսեալ զմիմեանս Փիլիպպոս և Բարդղղիմէոս ժպտեցան, զի ոչ էին որպէս ի չարչարանս : Կամեցան և զՄարիամն կախել, և տեսին զնա բոց վառեալ, թողն և վախեան :

Ասէ Փիլիպպոս զԲարդղղիմէոս. Աղաչեցուք զԱստուծ և առաքեցէ հոր
 15 լերկնից և աչքեցէ զնոսա : Ասեն Բարդղղիմէոս և Մարիամ. Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս պատուիրեաց օրհնել զվնշեալս և ոչ անիծանել, և ոչ հատուցանել չար

« Quel sorcier t'a trompée, et t'a guérie par des prières pour forniquer avec toi? Je te tuerai d'abord et le sorcier ensuite. »

Il donna des ordres à des soldats de faire sortir Philippe, Barthélemy et Marie, et ils les frappèrent tellement que beaucoup crurent qu'ils étaient morts. Ils leur attachèrent les pieds et les traînèrent à travers la ville, jusqu'à la porte du temple de leurs idoles, et les enfermèrent dans le temple avec les prêtres des idoles. Ils se mirent à prier; le temple s'ébranla et les autels des serpents et des vipères se fendirent. Les prêtres accoururent rendre compte (au gouverneur), qui ordonna de les faire sortir du temple, de les mettre à nu tous les trois; mais Marie fut enveloppée d'un nuage et * d'une brume et son corps n'apparut pas aux hommes. On
 15 pendit Philippe à un arbre, face au temple, et on cloua Barthélemy. Se regardant l'un l'autre, Philippe et Barthélemy sourirent, comme s'ils n'étaient pas dans les tortures. On voulut également pendre Marie, mais les hommes, l'apercevant ardente comme une flamme, l'abandonnèrent et prirent la fuite.

Philippe dit à Barthélemy : « Prions Dieu pour qu'Il envoie le feu du ciel et les brûle. » Barthélemy et Marie répondirent : « Notre-Seigneur Jésus-Christ nous a ordonné de bénir nos ennemis et de pas les maudire, ni leur rendre le mal pour le mal, car Il a aussi souffert, a été frappé,

լնդ չարի. զի եւ ինքն չարչարեցաւ եւ զանեցաւ եւ ապառեցաւ, եւ խաչեցաւ եւ ոչ հառաչց չար. այլ աղօթէր առ հայրն. Թող զոցա զի ոչ զխան զինչ զգրծեն :

Ըստ, Փիլիպպոս. Թող սառ ինձ զի ոչ ժաման զոցա ի զկեկապար կախապանիւ. եւ սկսաւ անիծանել ժողովրդեանն երբայցեցեմն եւ ասէ. Բացցէ անգոնողը զերեսն խր եւ կցի, զանթէն ժողովարդս զոցա : Եւ յասել Փիլիպպոսի զբանն՝ բացան անգոնողը 5 եւ ընկզմեաց զտաճարն յարած էին բարձրն, եւ զբաղինսն եւ զբաղաշխն եւ այլ բա-
 * A fol 92
 V. b. զած անձինս ետին հայար. եւ անցին յարած էին սառքեալքն եւ Սաարէսս * եւ Նիկանովիս եւ այլ հաւատացեալքն անշարժ մնացին :

Եւ յառաւ ձաջն ողբոց յանկերոց սր ասէին. Ազարման ձեզ խաչեալը Բառաւոճ Փիլիպպոսի Յիսաս Բրիտտոս, երեսցիր ձեզ եւ օրհնաւ եւ փրկեալ զձեզ ի կենդանի 10 ստատկմանէս եւ հաւատածք յանուն քս :

Եւ երեսցաւ Տէր Փիլիպպոսի եւ ասէ. Ի՞նչ Փիլիպպէ, ոչ յասար ի սրտաւրեղն իմո՞ւ իմէ. Մի հառաչումեք չար փախանով չարի. եւ աշխարհ ողիս կորսանք անխնայարար : Ըստ, Փիլիպպոս. Ընդէր բաղկանաս ինձ Տէր, զի ի թշնամեաց իմոց անիծեցիր, վասն զի ոչ ընկալան զբանս իմ եւ ոչ հաւատացին յանուն քս : Ըստ, Տէր. 15 Վասն զի ոչ սրահեցեր զգառախբանս իմ եւ անիծեցեր ի թշնամեաց քոց, որպէս

souffleté et crucifié, et n'a pas rendu le mal, mais Il pria son Père : *Pardonne-leur, car ils ne savent pas ce qu'ils font* ¹. »

Philippe dit : « Laisse-moi, je ne peux plus les supporter dans cette pendaison la tête en bas. » Et il se mit à maudire la multitude en hébreu : « Que l'abîme ouvre sa bouche et engloutisse ce peuple inique ! » Lorsque Philippe eut prononcé ces mots, un abîme s'ouvrit et engloutit le temple où étaient les prêtres, les autels, le gouverneur et beaucoup d'autres personnes au nombre de sept mille; mais l'endroit où se trouvaient les apôtres,

* A fol 92
 V. b. Eustache * et Nicanora et les autres fidèles resta indemne.

On entendit des voix de gémissements du fond de l'abîme qui disaient : « Aie pitié de nous, Dieu crucifié de Philippe, Jésus-Christ; apparais-nous, aide-nous et sauve-nous de cette mort vivante et nous croirons en ton nom. »

Le Seigneur apparut à Philippe et dit : « O Philippe, tu n'as pas entendu lorsque j'ai commandé : *Ne rendez pas le mal pour le mal* ²; voilà que tu perds ainsi des âmes sans pitié. » Philippe répondit : « Pourquoi te fâches-tu contre moi, Seigneur, parce que j'ai maudit mes ennemis, car ils n'ont pas acueilli mes paroles et n'ont pas cru en ton nom ? » Le Seigneur dit : « Puisque tu n'as pas observé mes commandements et as maudit tes ennemis, tu seras gardé après ta mort, hors du paradis, pendant qua-

կոտորման քո արեւելիս արտաքոյ գրախոին բաւատուն օր հրկիզեալ ի հրեղէն գոտւոյն . եւ ապա բացցի բեղ եւ մոյցես ի գրախոն կենաց : եւ Բարդաղիմէոս երթիցէ ի Լիկատնոս, եւ անդ խաչեցի : Իսկ մարմին Մարիամի թաղեցի ի Յորդանան դեռ : եւ արար Տէր ձեռքը լուրովը զնշան խաչին ի վերայ երկրի, եւ բացան անդունդք եւ ձայնեաց . երէք ամենեւեան զկին լուսաւոր խաչիւ որ էջ յերկնից առ ձեզ, քանզի տաւարեալն * փիլիպոսս զթացաւ ի ձեզ :

* A fol. 93
r^o a.

Եւ ելին ամենայն բազմութիւնքն չանդնոց . եւ անոց միայն ի գծիս բղաշխն եւ բողիւնքն : եւ յորժամ ելին ի լոյս՝ տեսին զփիլիպոսս կախեալ զլիւնաք եւ զԲարդաղիմէոս բեւեռեալ, եւ զնոցին զի իջուցեն զփիլիպոսս՝ եւ ոչ ետ թող նոցա, զի անդ կոտորեցի : եւ Մարիամ եւ Մատթէոս եւ ամենայն հաւատացեալքն շուրջ զփիլիպոսսաւ . եւ կոծեցին ժողովն կոծ մեծ, աղաղակէին մեծաձայն . Մեծ է Աստուածն բրիտանեկց զոր բարոյնն արքս աշտրիկ . ճշմարտութեամբ մի է Աստուած որ աւարեաց զգոտս վտան մերոյ վրկաթեան, զվճամբ ընդ մեծ մորբութիւնն, աչմմ հաւատամբ զոր տեսար մեծ սքանչելիս՝ որ եհան զմեզ չանդնոց :

Եւ անկան ամենեւեան եւ երկիր պաղին փիլիպոսի . եւ երկնչէին զի մի երբէք ալ ինչ չար արասցէ նոցա : եւ ասէ փիլիպոս ի կախադանին . եւս զբաւատուն օր վտան ձեր արտաքոյ գրախոին արեւելայ, եւ արար ողորմութիւն առ ձեզ Քրիստոս եւ

rante jours et tu seras brûlé par les chœurs (des anges) flamboyants; et c'est ensuite seulement que le paradis de la vie te sera ouvert et que tu pourras y entrer. Barthélemy se rendra en Lycaonie et y sera crucifié. Quant au corps de Marie, il sera inhumé dans le fleuve du Jourdain. » Et le Seigneur fit de ses mains le signe de la croix sur le sol, l'abîme s'ouvrit et Il cria : « Sortez tous à la suite de la croix resplendissante qui est descendue du ciel pour vous, car l'apôtre * Philippe a en pitié de vous. »

* A fol. 93
r^o a.

Toute la multitude sortit de l'abîme; il ne resta aux enfers que le gouverneur seul, et les autels. Lorsque les gens revinrent à la lumière et qu'ils aperçurent Philippe pendu la tête en bas et Barthélemy cloué, ils allèrent pour descendre Philippe, mais il ne les laissa pas faire, car il voulut y mourir. Marie, Eustache et tous les fidèles entourèrent Philippe; et tous répandirent en chœur de profonds gémissements, criant à haute voix : « Grand est le Dieu des Chrétiens que prêchent ces hommes; en vérité il n'y a qu'un Dieu qui les a envoyés pour notre salut; nous regrettons notre grande erreur, et nous croyons maintenant au grand miracle que nous avons vu, et qui nous a délivrés de l'abîme. »

Tous se prosternèrent et adorèrent Philippe, de crainte qu'il ne leur fit encore du mal. Philippe leur dit de la potence : « A cause de vous le paradis m'a été interdit pendant quarante jours, mais le Christ vous a

եհան ի խաարէ, ի լոյս. եւ այ բարոճ վարդապետաթեանք խառնցաւ զբանն կենաց եւ հառառակաց ի հառառն Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց եւ բաժին զԲարդղղեմէս ի կապանացն եւ ի բեւեռացն : Եւ առ Փիլիպպոս. Եղբայր * Բարդղղեմէս թողնո՛ւ զես ի տեղոջս յայտնիկ, եւ ձի կտաւք՝ ալ զրեալ զպատմութիւնս իմ ի բարախի եւ այնու պատեն զես, եւ պնկաւ պատառ զմարմին իմ. եւ շինեալ ի տեղոջս յայտ եկեղեցի, եւ պատարկեալ ժողովրդեանս զի ծառայեցեն Նիկանաթրայ ձինչեւ ցմա՛հ խր : Եւ զՄատթէոս ձեռնադրեալ եպիսկոպոս : Բառատուն օր վասն իմ աթօխս արարելք, ձինչեւ բացցի ինձ զսոն արքայութեան :

Եւ աթօթեաց ի բարոճ ժամս : Եւ ի կատարել խօթն աւարն ի կախարանն զխիփայր աւանդեաց զչալին խր առ Աստուած Նայեմբերի ժի : Եւ Բարդղղեմէս եւ Մարիամ իջացին զառարեալն Փիլիպպոս եւ թաղեցին ի նոյն տեղոջն արդէս հրամայեաց : Եւ բառաւ բարոճեակ եւ երբ արտալ : Եւ զբառատուն օր ախա կատարեցին ի վերայ զերեզմանին ըստ հրամանի առարեալն : Եւ ձայն եղև յերկնից եկիւ. Փիլիպպոս առարեալն պատկեցաւ անթառամ պատկօր :

Եւ հառառաց ամենայն բարարն Յերապոլիս ի Քրիստոս : Եւ հրամայեաց Բարդղղեմէս Եւստաթեայ եպիսկոպոսին եւ ձկրեաց զամենեւեան : Եւ յես կատարեալ զբառատուն աւարն, երեւցաւ Տէր Բարդղղեմէսի եւ Մարիամի եւ առէ. Բացաւ

témoigné sa pitié, il vous a sortis des ténèbres à la lumière. » Il leur prêcha avec beaucoup de doctrine la parole de vie et les raffermir dans la foi du Christ:

Philippe leur ordonna ensuite de délivrer Barthélemy des liens et des clous et il lui dit : « Frère * Barthélemy, enterre-moi à cette place, mais pas dans de la toile; écris mon histoire sur du papier et enveloppe-m'en, entoure mon corps de roseaux; construis une église à cette place et ordonne à ce peuple de servir Nicanora jusqu'à sa mort. Sacre Eustache évêque. Prie pour moi pendant quarante jours, jusqu'à ce que les portes du royaume me soient ouvertes. »

(Philippe) pria de longues heures. Lorsque les sept jours de sa pendaison la tête en bas furent accomplis, il rendit son âme à Dieu, le 14 novembre. Barthélemy et Marie descendirent l'apôtre Philippe et l'inhumèrent à la même place, comme il l'avait ordonné. Une branche de vigne poussa à l'endroit et donna des fruits. Pendant quarante jours ils accomplirent le vœu sur le tombeau, selon l'ordre de l'apôtre. Une voix du ciel se fit entendre qui dit : « L'apôtre Philippe a été couronné d'une couronne immortelle. »

Toute la ville de Hiérapolis eut au Christ. Barthélemy ordonna à l'évêque Eustache (*Erstakheay*) de les baptiser tous. Les quarante jours accomplis, le Seigneur apparut à Barthélemy et à Marie et leur dit : « La porte du paradis a

* A fol. 93
1° b.

դուռն արբաշտեման եւ եմուռ Փիլիպպոս. երթիջիք՝ եւ դուք ի հանգիստն ձեր : * A fol. 93 v° a.

Եւ թողին ի բաղաքն զնիկանովրա եւ զՍտաբէոս յեկեղեցւոջն, եւ ելեալ անտի զնացին Բարդղիմէոս ի Լիկոնայ եւ Մարիամ ի Յորդանան ըստ հրամանի Տեառն :

[B * Տօն է եւ վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ առաքելոյն եւ աշակերտին * B p. 235 b.

Սուրբ առաքեալն Փիլիպպոս մի յերկոտառանիցն՝ էր ծննդեամբ ի Բեթսալիկայ Գալիլեացոյ՝ բաղաքակից Անդրէի եւ Պետրոսի ստաբերոյ :

Սա՛ առաջակայ էր Յիսուսի, վասն որոյ զնախանայել ձգէր առ վարդապետն իւր ասելով . Ե՛կ եւ տես : Խօսէր ընդ Յիսուսի վասն նկանակաց հացին որ ի պէտս 10 յողովրդեանն յանապատի : Ազդ առնէր ընդ Անդրէի առ Տէր վասն հեթանոսաց եկեղեց յերուսաղէմ, որք փախազանօք խնդրէին տեսանել զՅիսուս : Եւ ի խորհրդական ընթրիմն աղաչանօք խնդրէր ի Տեառնէ թէ . Յոյց մեզ զհաց :

Սա՛ յետ սքանչելի եւ աստուածազօր համբարձմանն Քրիստոսի՝ լցեալ շնորհօք Հոգւոյն Աստուծոյ ընդ ալ առաքեալսն՝ ընթացաւ ընդ Թիւզերս բարոյել զաւետա- 15 րանն արբաշտեմանն : Եւ զնաց մինչեւ ի Սկիւթի Ասիացոյ, արար զնշանս եւ զարու- ետոս, բժշկեաց զախտամէտս եւ զլիւսհարս, եւ զարձոյց զբազումս ի հաւատս Քրիստոսի :

* B p. 235 a.

été ouverte et Philippe y est entré. Allez * maintenant, vous aussi, à votre * A fol. 93 v° a.

Barthélemy et Marie laissèrent Nicanora dans la ville et Eustache dans l'église, et ils partirent de là, Barthélemy pour la Lycaonie et Marie pour le Jourdain, selon l'ordre du Seigneur.

[B * Fête et martyr du saint et glorieux apôtre et disciple du Christ, Philippe, l'un des douze. * B p. 235 a.

Le saint apôtre Philippe, l'un des douze, était natif de Bethsaïda de Galilée, et concitoyen des apôtres André et Pierre.

Il fut toujours avec Jésus, et c'est lui qui attira Nathanaël vers son maître en lui disant : « *Viens et vois* ¹. » C'est lui qui parla avec Jésus au sujet des pains nécessaires à la foule dans le désert ². C'est lui qui avec André annonça au Seigneur la visite des gentils venus à Jérusalem, qui demandaient avec empressement à voir Jésus ³. C'est lui qui à la cène mystique pria instamment le Seigneur : « *Montre-nous le Père* ⁴. »

C'est lui qui après la magnifique et puissamment divine Ascension du Christ, rempli des grâces de l'Esprit de Dieu en même temps que les autres apôtres, parcourut l'univers pour y prêcher l'évangile du royaume. Il alla jusque chez les Scythes de l'Asie, fit des signes et des prodiges, guérit les infirmes et * les possédés et convertit nombre de gens à la foi du Christ.

* B p. 236 b.

1. Jean, i, 46. — 2. Jean, vi, 5-14. — 3. Jean, xii, 20-22. — 4. Jean, xiv, 8 sq.

Եւ յառա թաղադարձեանն Տրաքանոսի եկն ի Լիւզիա, եւ տնտի ի Յերապոլիս Փոխպապայ, եւ տնոյ բարպետայ զՔրիստոս, եւ եղաց զմեծամեծ սրանչեկա : Եւ զորձակդաթեամբ Բարթեղոմէոսի առարկաց որ Էր չեթեմատնկոյ տնտի, եւ բնա խոսց Մարիամի կոչեցեաց՝ զորձաց զբաղածս յանհատաւոյ ի ճշմարիտ աստուած- ղիստաթիսն եւ ի հնազանդութիսն աւետարանին :

Լուեալ Նիկանորայ բզեշխին Յերապոսոյ զՓիլիպպոսէ, եթիւ աստուածբեցոյցանէ զմարդիկ աշխարհին ի հաշիւնի աստուածոցն՝ աստուած զոմն բարպետալ զՅիսուս, բարկացա չոյժ : Եւ հրամայեաց զօրականացն եւ կարան զՓիլիպպոս, ընդ նմին եւ զԲարթեղոմէոս եւ զՄարիամն, եւ աշխատի հարին զնոսս՝ որ տսէին բազումք եթի, մեռան : Եւ կարեալ զաստ նոցա բարշէին ընդ մէջ բարբրին, եւ հանին զնոսս արտաքս : 10

Եւ յետ ազգի ազգի զմեղակ տանջանայ կաթեցին զՓիլիպպոս զլիւթաբ զփայտէ խաչի : Եւ կոցեալ զառաքա եթին ի կաթողանին՝ աղթեալ ասանկայ զհոգին խոսա Լաստուած՝ Նոյնքերի ԺԿ, եւ թաղեցաւ տնոյ ի Յերապոլիս :

Եւ նշխարք սուրբ առարկոյն կաշին ի նմին բաղաբի մինչեւ յառաքա Ստեբերանին, եւ զորձին զբաղում սրանչեկա. եւ ապա բերեալ եղեն ի Կոստանդինուպոլիս : Յորմէ 15 սփանցան մասունք ինչ նորա ընդ զանապան կողմանա, մանաւանդ ի ժամանակս Բաղդամիանի կոմսին Փլանկրիոյ, չորմամ ձեռնառութեամբ Լատինացոյ թաղաւո- րեայ ի Կոստանդինուպոլիս :

Sous le règne de Trajan il vint en Lydie et de là se rendit à Hiérapolis de Phrygie, y prêcha le Christ et accomplit de très grands miracles. Avec la coopération de l'apôtre Barthélemy, qui était l'un des soixante-dix, et de sa sœur nommée Marie, il convertit beaucoup d'infidèles à la vraie science de Dieu et à l'obéissance de l'évangile.

Nicanor, le gouverneur de Hiérapolis, ayant entendu que Philippe soulevait les hommes du pays contre les dieux paternels, en proclamant Dieu un certain Jésus, en fut fort irrité. Il ordonna à ses soldats de saisir Philippe en même temps que Barthélemy et Marie; les soldats les frappèrent à tel point que beaucoup les tinrent pour morts. Ils les saisirent ensuite par les pieds, les traînèrent à travers la ville et les emmenèrent au dehors.

Après diverses cruelles tortures, ils pendirent Philippe la tête en bas à une croix de bois. Il resta sept jours sur le gibet en priant, rendit son âme à Dieu, le 14 novembre, et fut inhumé à Hiérapolis.

Les restes du saint apôtre demeurèrent dans cette même ville jusqu'aux jours de Chrysostome et accomplirent de nombreux miracles; ils furent ensuite transportés à Constantinople. De là des parcelles de ces restes furent dispersées de différents côtés, surtout aux jours du comte Bandonin (*Baldovinos*) de Flandre, lorsque avec l'aide des Latins il régna à Constantinople.

Յայտն առաւ չիշատակ սուրբ հօրն մերոյ Իպատիոսի խոստովանող վկային Գանգուայ, որ էր մի յերեք հարիւր եւ տասն եւ ութ սուրբ հարցն Նիկիոյ : Սա արար լազուն՝ սքանչելիս, եւ քարկոծանօք կատարեցաւ ի հերեաիկոսացն վասն անուանն Քրիստոսի :

5 Տրէի է եւ նոյեմբերի ժն : Վկայութիւն սուրբ Գուրիասայ, Սամոնասայ եւ Արիբայ :

Այս երեք սուրբ վկայքս ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային էին, յնդեսիա քաղաքին որ կոչի Ոււհայ. եւ էին պաշտօնեայք Աստուծոյ, Գուրիաս եւ Սամոնաս՝ յառաւ Կոյնատեայ սրբասնեալ եպիսկոպոսի :

10 Եւ որպէս քրիստոնեայս տարան առաջի Անտոնինու զբոին. եւ հրամայեաց նոցա կնկրուէա խնկել կողոն՝ եւ երկիր պագանել պատկերի կաշտերն եւ ուրանալ զՔրիստոս : Եւ նոքա եւ ոչ լսել իսկ կամեցան, ալ խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :

Եւ արկին զնոսա ի բանդ ընդ ալլ քահանայս եւ սարկաւազունս. եւ յետ սակաւ առաւրց կացուցին տուաջի՝ եւ ստիպէին զնոսա զոհել, եւ ոչ կարացին զարձուցանել

5 սուրբ] եւ սքանչեալօրծ խոստովանողացն Քրիստոսի *add.* B — Արիբայ] սարկաւազին *add.* B || 7 Աստուծոյ] Քրիստոսի B.

En ce jour, commémoration de notre père saint Hypatius, le confesseur martyr de Gangres, qui fut l'un des trois cent dix-huit pères saints de Nicée. Il accomplit de nombreux miracles et mourut lapidé par les hérétiques pour le nom du Christ.]

7 TRÉ, 15 Novembre.

Martyre des saints Gouria, Samona et Habib.

Ces trois saints martyrs vivaient aux jours de Dioclétien, l'empereur impie, dans la ville d'Édesse, qui s'appelle Ourha; Gouria (*Gourias*) et Samona (*Samonas*) étaient ministres de Dieu aux jours du saint évêque Konas (*Kodnateay*).

Ils furent conduits comme chrétiens devant le duc Antonin, qui leur ordonna d'offrir de l'encens aux idoles, de se prosterner devant l'image de l'empereur et de renier le Christ. Ils ne voulurent même pas l'écouter, mais confessèrent le nom du Christ notre Dieu.

On les jeta en prison avec d'autres prêtres et diacres, et après quelques jours on les fit comparaître; on les pressa de sacrifier, mais sans réussir

Եւ ծանուցին վասն նորա Լիկիանոսի անօրէն արքային. եւ հրամայեաց հրով
 * աչրել զսուրբն Աբիբաս : Եւ խնդրէին զնա զօրականքն եւ ոչ զտանէին : Կալան * A fol. 94
 1° a.
 զմայր իւր եւ զաղգականս իւր, եւ արկին զնոսս ի բանդ : Եւ լուեալ Աբիբաս զնայ
 զաղտնի առ Թէոտիկնոս զօրապետ զնզին : Եւ նա խրատ ետ նմա եկիւ. Մի ումեր
 5 երեւեցիս : Եւ ոչ ընկալաւ նա զխրատն, ալ լ մանաւանդ տրտմէր որ մինչ լուգէինն
 ոչ զտաւ : Եւ նորա կապեալ զնա տարաւ առ զատաւորն, եւ նա բազում սպառնալեօք
 զարհուրեցուցանէր զերանելին, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զնա ուրանալ զՔրիս-
 տոս :

Եւ կախեցին զնա ի բաղկացն եւ չոժ տանջեցին եւ ապա հատին ի վերայ նորա
 10 վճիռ զի հրով աչրեցի : Եւ յորժամ տարան զնա ի տեղին ուր զհուրն բորբոքէին, զնա-
 ցին զկնի նորա մայր իւր եւ ամենայն աղգականքն սպիտակ զգեստիւր : Եւ աղօթելով
 սրբոյն վաղեաց ի մէջ հրոյն, եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին :
 Եւ հանեալ զնա ի հրոյն տարեալ թաղեցին ի տապանին ընդ սրբոյն Գուրիասայ եւ
 15 Սամոնասայ : Եւ մի ոմն Թէոփիլոս անուն քրիստոնեայ զրեաց զսպառնութիւնս սրբոցն :
 Կատարեցան խոստովանող վկայքն Քրիստոսի, Գուրիաս եւ Սամոնաս եւ Աբիբաս
 սարկաւագ, Նոյեմբերի ժե :

1 անօրէն om. B || 10 ուր] յորում B || 11 ամենայն om. B || 15 կատարեցան] սուրբ
 add. B.

On parla de saint Habib à Licinius, l'empereur impie, qui ordonna de le
 jeter dans le fen. * Les soldats le recherchèrent mais ne le trouvèrent pas. * A fol. 94
 1° a.
 Ils saisirent sa mère et ses parents et les jetèrent en prison. Habib, l'ayant
 appris, alla trouver en secret Théotecnos, le chef des soldats. Celui-ci lui
 conseilla : « Ne te montre à personne. » Mais Habib n'admit pas son conseil ;
 au contraire, il fut attristé de ce qu'il n'avait pas été trouvé lorsqu'on le
 cherchait. Théotecnos le fit lier et le conduisit auprès du juge, qui intimida
 le bienheureux par de nombreuses menaces, sans pouvoir le persuader à
 renier le Christ.

On le pendit par les bras et on le tortura beaucoup, ensuite on prononça
 la sentence qu'il serait brûlé dans les flammes. Lorsqu'on le conduisit à
 l'endroit où on avait allumé le feu, sa mère et tous ses parents, habillés de
 blanc, le suivirent. Le saint s'élança en priant dans le feu et c'est ainsi
 qu'il rendit son âme en bonne confession. On le retira du feu et on l'em-
 porta pour l'inhumer dans le même tombeau que les saints Gouria et Samona.
 Un chrétien du nom de Théophile écrivit l'histoire de ces saints.

Les martyrs confesseurs du Christ Gouria, Samona et le diacre Habib
 moururent le 15 novembre.

* A fol. 96
1re b

* Մըտէկարգարծաթիւնը որ եղին ի ձեռն խտտաթանոցայն 'Բրիտտաթ' Գարխապ, Մաննապայ եւ Բրիւայ, յաւարս բարեպաշտութեանս ձերայ :

Երբմամ առարկեցան ցորը յերկրէն Հաովճայ՝ ի սրահարմաթիւն բարդրին Եղեմայ, եւ էր անդ կին տաղի եւ աղի, որոչ անուն էր Սաթիւ : Եւ էր նորա զաւար ծի Կոչո եւ ցեղեցիկ չոյժ որոչ անուն էր Եւփիմեա : Եւ աչր ծի յեկերոց ցորայն որոչ անուն էր Գոզրոս, տեսեալ զաղջիկն ցանկոյցաւ նմա, եւ խնդրեալ տանուլ ի կեռթիւն գնա, եւ ծալն ոչ հաւանէր վասն օտար եւ հեռաբնակ տանն : Իսկ Գոզրոս բազում սիրելեա ծիջնարգս եւ բարեխոս չազարկէր առ ծալն Երզնամը մեծաւ եկիւ ոչ տնի կին յերկրին խրոմ, եւ ոչ ինչ չար արտայէ աղջկանն : Եւ կինն հաւանեցաւ եւ արարին զհարստանիւն, եւ Գոզրոս սկսով եւ զխրակով զարդարեալ զԵւփիմեա, եւ էին ի միասին 10 աւարս բազումս :

Եւ եղև զալ ալլ զարականայ ի բարդրն եւ փոխել զաւաջին զարականն, եւ պատրաստեալ Գոզրոս Երմարս զի տարցէ զկինն յերկրին խր : Եւ տեսալ ծալն զզաւար խր տարաւ ի տաղան սրբոցն, եւ Գոզրոս տեսեալ զաւար վկայն Երաշ-

2 յաւարս բարեպաշտութեանս ձերայ om. B || 3 Հաովճայ] հեռաւորան, B || 6 խնդրեալ] խնդրէր B || 14 զաւար] խտտաթանոց add. B.

* A fol. 96
1re b.

* Miracles qui s'accomplirent par l'entremise des confesseurs du Christ
Gouria, Samona et Habib aux jours de notre piété.

Lorsque les troupes envoyées du pays de Rome pour la défense de la ville d'Édesse y furent arrivées, il s'y trouvait une femme syrienne, veuve, dont le nom était Sophie. Elle avait une fille, vierge et fort belle, dont le nom était Euphémie. Un soldat de la troupe qui venait d'arriver et dont le nom était Gottos ¹, à la vue de la jeune fille, conçut des désirs pour elle et la demanda en mariage. La mère n'y consentit pas, parce que l'homme était étranger et habitait un pays lointain. Gottos envoya plusieurs amis comme intermédiaires et intercesseurs auprès de la mère, jurant hautement qu'il n'avait point de femme dans son pays et qu'il ne ferait aucun mal à la jeune fille. La femme consentit, on célébra les noces, et Gottos para Euphémie d'or et d'étoffes précieuses et ils vécurent ensemble longtemps.

Il arriva que d'autres troupes furent envoyées dans la ville en remplacement des premières, et Gottos prépara des chevaux pour conduire sa femme dans son pays. La mère prit sa fille et l'emmena au tombeau des saints;

1. Il s'agit d'un soldat goth anonyme.

խաւորս՝ եղեալ * զձեռս իւր ի վերայ տապանին եւ առեալ զողջիկն, ել ի ձանս- * A fol. 94
սլարհ : v° a.

5 Եւ յորժամ մերձեցաւ ի տունն իւր՝ ասաց ընդ օղջիկն. Գիտացիր Եւփիմեա զի
կին ունիմ եւ որդիս, եւ պատրաստեալ զբեղ զի ասացես եթէ աղախին եմ. ապա
թէ ոչ չարաչար մեռցիս ի կնոջէն իմէ : Եւ էր Եւփիմեա յղի : Եւ եհան զհանդերձան
զոր զգեցուցեալն էր, եւ զգեցոյց չուխաց հինս եւ պատառատունս եւ կանեփիս խո-
շորս, եւ զլիւրաց եւ բոկոտն տարաւ ի տուն իւր : Եւ ասէ ցիկնն իւր. Բերի բեղ
ասորի աղախին մի :

10 Եւ տեսեալ կնոջն զգեցեցեալիւն երեսաց եւ անձինն Եւփիմեայի, եւ զխոսաց որ
եւ յղի էր՝ նախանձեցաւ յոյժ, եւ զամենայն ծանր բան նմա հրամայէր, եւ յամենայն
ժամ հարկանէր եւ չարչարէր սովով եւ մերկութեամբ եւ խիստ ճառագութեամբ : Եւ
տառապեալ օղջիկն յոգաց հոմէր արտասուօր, եւ լիշէր զխոտախանդան Գրիս-
տոսի : Եւ եղև նմա ծնանել արու մանուկ՝ նմանեալ ամենեւին Գողգոսի, եւ որպէս
սլաք եմուտ ի սիրտ կնոջն եւ կամէր սպանանել զմայրն եւ զօղայն : Լրարեալ զի
15 մահացու՝ եւ առաքեալ զԵւփիմեա ի ճառագութիւն եւ զմահապելն արբոյց աղաչին
Եւ առժամայն մեռաւ : * Եւ յորժամ զարձաւ Եւփիմեա եղիտ զմանուկն մեռեալ, եւ * A fol. 94
v° b.

1 ստեալ] էառ B || 5 մեռցիս] մեռանիս B || 7 բոկոտն] բոկ B || 11 օղջիկն]
եւփիմեայ add. B || 14 արարեալ] արար B.

Gottos donna comme garants les saints martyrs en touchant * de sa main * A fol. 94
leur tombeau; il prit la jeune fille et se mit en route. v° a.

Lorsqu'il fut près d'arriver chez lui, il dit à la jeune fille : « Sache, Euphémie, que j'ai une femme et des enfants; prépare-toi donc à dire que tu es ma servante, sinon tu seras cruellement tuée par ma femme. » Euphémie était enceinte. Gottos lui ôta les vêtements dont elle était parée, lui passa des étoffes usées et déchirées, de chanvre grossier, et l'introduisit chez lui la tête découverte et les pieds nus. Il dit à sa femme : « Je t'ai amené une servante syrienne. »

La femme, ayant vu la beauté du visage et de la personne d'Euphémie et la sachant ençeinte, en devint exœessivement jalouse; elle la chargea des besognes les plus lourdes, la frappa continuellement, la tortura par la faim, la nudité et par un travail très dur. La jeune fille, éplorée, soupirait avec des larmes et se rappelait les confesseurs du Christ. Elle mit au monde un garçon ressemblant parfaitement à Gottos; ce fut comme un coup de stylet au cœur de la femme, qui résolut de faire mourir la mère et l'enfant. Elle prépara un poison mortel, éloigna Euphémie sous prétexte d'un service quelconque et fit boire le poison à l'enfant, qui mourut sur-le-champ. * A * A fol. 94
son retour, Euphémie trouva l'enfant mort; le poison lui sortait des lèvres v° b.

զեպն իրբն զվրժաբ երանէր ի շրթանցն : Եւ ստեալ ըստից սրբեաց զվրժարն եւ
պահեաց զպառ սասանձինն : Եւ երթեալ թաղեաց լալով զպապն :

Եւ ստ, ի ծխա խոր. Փորձեցից եթէ ավելնա իմ ետպան զպապն, եւ ստեալ զշա-
գախեալ ըստից սրբեաց ի բաժակ զինոց, եւ ետ արկնաջն եւ ստեալ սրբ եւ սա-
ժաժաջն անկեալ ձեռա : Եւ եղև խառնաթիւն եւ ամբոխ չազգականաց կնոջն, եւ
գտատարարանցին զԵւփիմեա զե կենդանի թաղեցեն եւ զեւ ընդ ավելնաջն խրաժ.
Կոր եւ արարին խի, եւ փակեցին ի ծխաժ սաարանի :

Եւ յեւ երկուց տարից սկսաւ մեռեալ մարմինն հասել, եւ ձայն արկեալ Եւ-
փիմեաց առ Աստուած եւ առ խառնաթնոյսն ստ, եթէ. Դաք երաշխաւորեցէր եւ
ետար զեւ յանաստուածն Դադրա. եւ արդ եկաջր տեսէր իմ, զինոյ կամ եւ ուր
չադարկեցէր զեւ, եւ ուց բազում պրա պրաց : Եւ սաժաժաջն երեսեցան երեք տարբն
ճառապալեալ լալով եւ ասեն զպաշխին. Դաջարեաց կին զո զե եկար չաղա-
կանաթիւն բն : Եւ բարեաց անաշահաստ թիւն կնոջն եւ ննջեաց : Եւ աներեսլիտար
արարին տարբն մեծ * սրանելիւ, զի ստեալ սարան զպաշխին եւ կաջալին սաաջի
սապանին խրեանց յեկեղեցին, յԵւեախ բազարին ի նմին զիշերի. եւ ասեն զԵւփիմեա.

* A fol. 95
1° a.

5 անկեալ om. B — ամբոխ] ամբոխուն B || 9 խառնաթնոյսն] սարան B || 13-14
եւ բարեաց ... զպաշխին] եւ ստեալ անախ զպաշխին սաաջնորպեցին նմա ընդ հեռա-
րաթիւն անձանթի եւ վտանգասար ճանապարհին եւ տարեալ B || 15 ի նմին զիշերի om. B.

comme une écume. Elle prit de la laine, essuya l'écume et la garda soigneusement cachée. Elle alla enterrer son enfant en pleurant.

Elle se dit en elle-même : « Je vais essayer de voir si c'est ma maîtresse qui a tué l'enfant, » et elle saisit la laine imbibée, la pressa dans un verre de vin, qu'elle présenta à sa maîtresse; celle-ci le prit, le but et tomba morte aussitôt. Les parents de la femme s'agitèrent, firent un grand bruit et condamnèrent Euphémie à être enterrée vivante avec sa maîtresse; effectivement, ils exécutèrent leur projet et enfermèrent Euphémie dans le même cercueil.

Deux jours après, le corps de la morte commença à dégager une mauvaise odeur; Euphémie poussa un cri à Dieu et aux confesseurs, disant : « C'est vous qui vous êtes portés garants et m'avez livrée à l'impie Gattos; venez voir maintenant dans quel état je me trouve, où je suis et où vous m'avez envoyée. » Et elle poussa d'autres gémissements encore. Aussitôt les trois saints apparurent, rayonnants de lumière, et dirent à la jeune fille : « O femme! prends courage, car nous sommes venus à ton aide. » La femme sentit une odeur suave et s'endormit. Les saints firent invisiblement un grand * miracle, car ils saisirent la jeune fille, la transportèrent et la posèrent la même nuit devant leur tombeau, dans l'église de la ville d'Édesse, et ils dirent à

* A fol. 95
1° a.

Ահա կատարեցար զերաշխատութիւնս մեր, եւ բերար զքեզ ուստի առաք : Եւ զայս ասացեալ սրբոցն անչաչաւ ելեն :

Եւ երթեալ մայրն եւ քաղաքացիքն տեսին զաղջիկն, եւ լուան զեղեալ զործն եւ փառս ետուն Աստուծոյ եւ զոհացան զխոստովանող վկայիցն Քրիստոսի :

5 Եւ լետ ժամանակաց զնաց զարձեալ Պողոս յեկեախ քաղաքն, եւ խնդութեամբ եմուտ առ զորանչն, ողջոցն մատուցանէր նմա ի զստերէն եւ ի թոռնէն : Եւ Սովիա կոչեաց զսրատուականս քաղաքին եւ հանեալ զգուտրն ասաջի Պողոսի եւ պատմէ զամենայն ստուգապէս զոր ինչ արար Պողոս քնյ ինքեան : Եւ լուեալ սորատեւատ քաղաքին եհատ զգլուխն Պողոսի . կամէր եւ ալրել զմարմինն, եւ եպիսկոպոսն քաղա-
10 ցին ոչ ևա թոյլ ալրել : Եւ մեծապէս փառաւորեցան Քրիստոսի խոստովանող վկայքն Պուրիսս, Սամոնաս եւ Արիւսս :

* Յայսմ աւուր նաւակատիս է հոռմայ մեծի եկեղեցոյն ի փառս Քրիստոսի :

* A fol. 95
r^o b.

[B Յայսմ աւուր կատարեցան չարչարանօք վասն հաւատոցն Քրիստոսի, մեծ իշխանն Ելպիլիոս, Եւստաքէոս եւ Մարկելոս, ի Ֆուլխնտսէ թագաւորէ :]

7 զգուտրն] ի սենեկէ *add.* B || 8-9 Եւ լուեալ ... ալրել] Եւ լուեալ սորատեւատ քաղաքին եւ եպիսկոպոսն հրամայեցին զն կենդանի թաղեցեն զՊողոս, եւ աչնպէս արարին : B

Euphémie : « Voici que nous avons accompli notre garantie en te reconduisant là, d'où nous t'avons prise. » Ce disant, les saints disparurent.

La mère et les habitants de la ville s'y rendirent et y trouvèrent la jeune fille; ayant appris ce qui lui était arrivé, ils rendirent gloire à Dieu et grâces aux confesseurs martyrs du Christ.

Après un certain temps, Gottos, s'étant rendu de nouveau à la ville d'Édesse, alla trouver joyeusement sa belle-mère et lui présenta les salutations de sa fille et de son petit-fils. Sophie fit venir les notables de la ville et leur présenta sa fille en la présence de Gottos, pour qu'elle rendit compte exactement de tout ce que Gottos lui avait fait subir. Ayant entendu, le stratélate de la ville fit trancher la tête à Gottos; il voulait même faire brûler son corps, mais l'évêque de la ville ne le laissa pas brûler. Les confesseurs martyrs du Christ Gouria, Samona et Habib furent grandement glorifiés.

* En ce jour, veille de fête de la consécration de la grande église de Rome, *
en l'honneur du Christ ¹.

* A fol. 95
r^o b.

[B En ce jour moururent dans les tortures pour la foi du Christ, le grand prince Elpidius, Eustochius et Marcel, par ordre de l'empereur Julien.]

1. Il s'agit, semble-t-il, de la dédicace du Latran, au 9 novembre : *In dedicatione archibasilicæ SSmi Salvatoris.*

Տրեի Բ. եւ նայեմքերի ԺԶ : Տոհ Է, Մատթեոսի աւետարանչին :

Մինչդեռ տաքեալն Մատթեոս աւետարանիչն ի լերինն Էր բակ եւ ծխով պտտմա-
 ճանով, երեւեցաւ նմա Յիսուս ի նմանութիւն պատանեակի, եւ առէ. Խաղաղութիւն
 բնդ բեղ Մատթեոս : Եւ նայեցեալ ի նա տաքեալն առէ. Ողջոյն եւ բեղ եւ
 խաղաղութիւն ո՞վ բերկրեալ պատանի : Եւսէ ցնա Յիսուս. Զօրացիր Մատթեոս եւ
 բաջարեալ, բնկալ պատարանս ցալս եւ Էջ ի լեռանէս եւ երթիցես ի Զմխովն բա-
 ցար ծարակերաց, եւ անկեան պատարանդ ի ցուան եկեղեցոյն ցար շինեցէր ցաւ եւ
 Ընդդէսս, եւ լինի ծառ ձեծ եւ պաղարժ, եւ կերիցեն ցարանաբարոյ ծարակիրն, եւ
 փոխեսցին յանգրացաթիւնն, եւ լինիցին պատա լիբեւ ցալ ծարակիր, եւ պեղցին
 հաներձս, եւ ալ ոչ եւս կերիցեն զմարմին ծարական, եւ կամ ցալ լնչ կերակուր սղիզ, 10
 եւ ծանիցեն զեւ եւ զհալս իմ որ չերկինս Է, եւ ցաւ հրով կատարեսցիս եւ բնկալիս
 պատկա լուսուարս : Եւ ցալս տալեալ Յիսուսի եւս պատարանն ի Մատթեոս եւ
 վերացաւ չերկինս :

* A fol. 95
v° a.

Եւ իջեալ Մատթեոս ի լեռանէն ձեպէր երթալ ի բաղարն, եւ * չորմամ ձերձեցաւ.

8 TRÉ, 16 Novembre.

Fête de l'évangéliste Matthieu.

Pendant que l'apôtre Matthieu l'évangéliste vivait dans la montagne pieds nus et vêtu d'une seule tunique, Jésus lui apparut sous la forme d'un jeune homme et lui dit : « La paix soit avec toi, Matthieu. » L'apôtre le regarda et lui répondit : « Salut aussi à toi et paix, joyeux jeune homme. » Jésus lui dit : « Prends courage, Matthieu, et sois fort; prends ce bâton et descends de cette montagne; va à Myrnè (*Smyrin*)¹, la ville des anthropophages, et plante ce bâton à la porte de l'église que vous avez construite, toi et André : il deviendra un grand arbre et donnera des fruits, les gens aux mœurs sauvages en mangeront et seront transformés de leur dureté et deviendront sages comme les autres hommes; ils se couvriront d'habits, ne mangeront plus la chair des hommes ou d'autres aliments impurs et me reconnaîtront, Moi et mon Père qui est aux cieux. Tu y mourras par le feu et tu recevras les couronnes de lumière. » Ce disant, Jésus donna le bâton à Matthieu et s'éleva au ciel.

* A fol. 95
v° a.

Matthieu descendit de la montagne et s'empessa de se rendre à la ville; *

1. Myrnè : Myrmekion (Μυρμηκίων) sur le Pont-Euxin; cf. LIRSIVS, *Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden*, I, Braunschweig, 1883, p. 604. La forme arménienne vient d'un texte εἴσελθε εἰς Μύρνην τὴν πόλιν...

հանդիպեցան նմա աշտահարեալք ի չար զիւաց. Փուլպանա կին թագաւորին եւ որդի իւր Փուլմանոս, եւ կին որդւոյն Երբեա. եւ աղաղակէին մեծաձայն. Ով էա՞ծ զբեղ միւսանգամ ի բաղաքս այս ո՞վ Մատթէոս. կամ ո՞վ ետ զգաւականց վասն զմեզ կորուսանելոյ. տեսանեմք առ բեղ մերձ զՅիսուս՝ իրբեւ պատանի, աչ որովհետեւ եկիր

5 հալածել զմեզ ի բաղաքէս մերմէ, յարուցանեմք զթագաւոր բաղաքիս ի վերայ քո՛յ՝ որ հրով աչրեացէ զբեղ :

Եւ Մատթէոս եղեալ ձեռս հալածեաց զզեւան եւ զնոսա բժշկեաց : Եւ զնացին զկնի նորա. եւ մտեալ ի բաղաքն չոգան յեկեղեցին. եւ եպիսկոպոսն Պլատոն ամենայն ուխտիւն՝ անկան առ ոտս առաքելոցն եւ օրհնեցան ի նմանէ :

10 Եւ ժողովեցան առ նա ժողովուրդք բաղաքին եւ ամենայն հաւատացեալքն. եւ ելեալ Մատթէոս ի բարձր տեղւոջ, ի վերայ վիմի բարոյեաց նոցա զրանն կենաց, զի թողցեն զաստուրոսն զաստուածն իւրեանց, եւ հաւատացեն ի մի Աստուած՝ ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս : Եւ ասէ. Նայեցարուք ի գաւազանս յայս եւ տեսանէք մեծ սքանչելիս, զի արմատացի եւ բերցէ պտուղ զեղեցիկ եւ ցանկալի : Եւ զայս ասացեալ

15 արթնեաց առ Աստուած եւ ցցեաց զգաւականն յերկիր, եւ առժամայն բուսաւ եւ * ամենայ, եւ եղև ծառ մեծ, եւ երբ պտուղ յոյժ եւ բոխեաց յարմատոցն աղբիւր :

* A fol. 95
v° b.

lorsqu'il fut proche, des gens possédés des méchants démons, Fulviana la femme du roi, son fils Fulmanos et la femme de son fils, Erbéa¹, se portèrent au-devant de lui en criant à haute voix : « Qui t'a conduit de nouveau en cette ville, ô Matthieu ! qui t'a donné ce bâton pour nous perdre ? Nous voyons près de toi Jésus sous la forme d'un jeune homme ; mais puisque tu es venu pour nous chasser de notre ville, nous allons susciter contre toi le roi de cette ville qui va te brûler par les flammes. »

Matthieu leur imposa les mains, chassa les démons et les guérit. Ils le suivirent, entrèrent dans la ville et se rendirent à l'église ; l'évêque Platon avec tout le clergé tombèrent aux pieds de l'apôtre et furent bénis par lui.

Les habitants de la ville et tous les fidèles se rassemblèrent auprès de Matthieu, qui monta sur un endroit élevé, sur un rocher, et leur prêcha la parole de vie, pour qu'ils abandonnassent Satyre (*Satouron*) leur dieu² et crussent à un seul Dieu, Notre-Seigneur Jésus-Christ. Il leur dit : « Regardez ce bâton et vous verrez un grand miracle, car il va prendre racine et donnera des fruits beaux et savoureux. » Ayant ainsi parlé, il * pria Dieu

* A fol. 95
v° b.

et planta le bâton en terre ; celui-ci poussa aussitôt, devint un grand arbre et donna beaucoup de fruits ; et une source surgit de la racine.

1. Les noms du *Martyrium Matthaei*, 5 sq., sont Φουλβανός, Φουλβανία, Ἐρβεία. — 2. Le texte *զաստուրոսն զաստուածն* devrait être corrigé en *զաստուրոն զաստուածն*, qui représente une leçon grecque Σάτυρον θεόν.

Եւ ժողովարդ բազարին գնացին չեկեղեցին, եւ տեսին գանձինս խրեանց մեղիս, եւ փոխեալ ի գաղեր կերպարանս. եւ անկան յաստ Մատթէոսի եւ փառաւորեցին զԱստուած : Եւ տեսեալ զմերկութիւնս անդամոցն ամառէին ի միմեանց եւ ընկապեալ ի չարիս խրեանց եւ ճաճկեցին գանձինս խրեանց :

Եւ հրամայեալ առաքեալն Պետտոնաց եպիսկոպոսին, եւ մկրտեալ չաղբարն 5 ճառացն զկին թաղաւորին եւ զորդին եւ զկին սրբոցն, եւ զամենայն ժողովարդն. եւ մահալ չեկեղեցին հապարակեցան զհանապաժ զԱստուծոյ մեծ աբախաթեամբ :

Եւ տեսեալ թաղաւորին Փարպանտի զոր արար Մատթէոս ի կին խր եւ չաղբին եւ ի հարան խնդաց ընդ բժշկութիւնն, բացց զի ոչ մեկնէին յառաքելոցն՝ բազկադա չոյլ. եւ խորհէր հրով աչքել զառաքեալն : Ի զիշերին յաջնձիկ տեսանէ Մատթէոս 10 զՅիսուս յանուրջս որ ասէր. Ընդ ընդ եմ, զորացիր եւ բաջ լեր. եւ եմ որ կեցուցանեմ զբեկ_ : Եւ զորացեալ զնաց աս եպիսկոպոսն՝ չեկեղեցին եւ ասէ. Եմանայ ինձ Աստուած զխորհուրդս թաղաւորին՝ որ հանդերձեալ է առաքել զորս ի վերայ իմ, բացց ոչ երկկցուր, Տէր ընդ մեզ է :

Եւ տեսեալ թաղաւորին զբազմութիւն բաղարայեացն որ զարձան ի բարդութիւնն 15 Մատթէոսի, ի տարակուսի լեալ, թէ ճրպէս ըմբռնուցէ զնա եւ զմտաւ ածեալ ի րէւէր : Եւ զեւրն որ եկեալ էին ի կնաջէն եւ չորդացն եւ ի հարանէն կերպարանեցան

Les gens de la ville se rendirent à l'église et aperçurent leur corps nu et transformé en un aspect hideux; ils tombèrent aux pieds de Matthieu et glorifièrent Dieu. Devant la nudité de leurs membres ils eurent honte les uns des autres et s'empressèrent de rentrer chez eux et de se couvrir.

L'apôtre ordonna à l'évêque Platon de baptiser à la source qui avait jailli au pied de l'arbre, la femme du roi, son fils et la femme de son fils, et toute la population, qui rentrèrent ensuite dans l'église, communiquèrent et rendirent grâces à Dieu avec grande joie.

Le roi Fulvanos se montra heureux de la guérison que Matthieu avait opérée sur sa femme, son fils et sa belle-fille, mais comme ceux-ci ne s'éloignaient point de l'apôtre, il en fut fort irrité et songea à brûler l'apôtre par les flammes. Dans la même nuit, Matthieu aperçut dans un songe Jésus qui lui dit : « Je suis avec toi, sois fort et courageux; c'est moi qui te fais vivre. » L'apôtre fortifié se rendit auprès de l'évêque à * l'église, et dit : « Dieu m'a fait connaître les desseins du roi, qui doit envoyer des soldats contre moi, mais nous ne craignons pas, car le Seigneur est avec nous. »

Le roi, à la vue de la multitude des citoyens qui s'étaient convertis à la prédication de Matthieu, se trouva embarrassé sur la manière dont il le ferait saisir, et méditait à ce sujet. Les démons qui avaient été chassés de sa femme, de son fils et de sa belle-fille prirent l'apparence d'un soldat qui se

* A fol. 96
r^o a.

* A fol. 96
r^o a.

իրբեւ զմին զօրական եւ եկաց առաջի թագաւորին եւ ասէ. Ընդէր այնչափ երկեար յօտար ազանդաւորէն. զա մաքսաւոր էր եւ եղեւ աշակերտ խաչելոյն ի Տրէից, եւ այժմ երանելոյ է ընդ եպիսկոպոսին Պղատոնայ, ընդ զուռն քաղաքին որ կոչի Բարեան : Փռթաւջիւր եւ գտցեալ զնա անդ եւ ըմբռնեացեալ զիւրաւ որպէս եւ կամենայիս :

5 Եւ լուեալ թագաւորին առաքեաց ի զուռն քաղաքին չորս զօրականս եւ ասէ. Եթէ ոչ բերիցէք զՄատթէոս զձեզ սպանանիցեմ : Եւ նորա զնացին զինուք ի զուռն եւ զձայնն լսէին բայց զնա ոչ տեսանէին : Եւ երթեալ պատմեցին թագաւորին, եւ առաքեաց զկնի նոցա ալ տասն զօրականս զինուք * եւ յորժամ մերձեցան՝ երեւցաւ * A fol. 96
r^o b.

10 զպատանի ունելով զամբարս վառեալս եւ այլեաց զերեսս եւ գաչս նոցա : Եւ նորա յաշի լեալ ընկեցին զգէնս խրեանց եւ զնացին վախստական առ թագաւորն, համբաղեալք որ ոչ կարէին խօսել :

Եւ դարձեալ զեւքն լեալ իրբեւ զօրական եւ ասեն յթագաւոր. Ասացից քեզ զճշմարիտն, քանզի Տրէշտակ չերկնից վարչութեցոյց զիս ասել որ եթէ զու ինքնին զօրօք բազմօք երթիցես՝ ոչ կարես չար ինչ ասնել Մատթէոսի առաքելոյն, քանզի 15 աշակերտ Յիսուսի է եւ նորա հրամանաւ եկեալ է աստ. եւ եթէ բռնութեամբ ինչ արասցես՝ խաւարեցին աչք բո եւ ի խեղացի ելցես, եւ զու ինքնին զանձն քո կերիցես :

présenta au roi et lui dit : « Pourquoi crains-tu tellement ce sectaire étranger ? C'était un publicain qui est devenu le disciple de celui qui a été crucifié par les Juifs ; il va sortir maintenant avec l'évêque Platon par la porte de la ville appelée Barean¹. Hâte-toi, tu l'y rencontreras et tu le saisis facilement comme tu voudras. »

Le roi, après avoir écouté, envoya à la porte de la ville quatre soldats en leur disant : « Si vous n'amenez pas Matthieu, je vous tuerai. » Ils se rendirent armés à la porte, entendirent bien sa voix, mais ne le virent point. Alors ils allèrent auprès du roi et le lui racontèrent ; celui-ci expédia avec eux dix autres soldats armés, * qui lorsqu'ils arrivèrent tout près de lui se 20 trouvèrent en face d'un jeune homme muni de lampes allumées qui leur brûla la figure et les yeux. Saisis de frayeur, ils jetèrent leurs armes et s'enfuirent auprès du roi, devenus muets et ne pouvant plus parler.

Les démons prirent de nouveau l'apparence d'un soldat qui dit au roi : « Je te dirai la vérité : un ange du ciel m'a effrayé en disant que si tu t'y rendais toi-même avec de nombreux soldats, tu ne pourrais faire aucun mal à l'apôtre Matthieu, car il est disciple de Jésus et c'est sur son ordre qu'il est venu ici ; et que, si tu as recours à la violence, tes yeux s'obscurciraient, tu perdras la raison et tu te mettras toi-même à te dévorer. »

1. Cf. *Martyrium Matthaei*, n. 12 : ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν λεγομένην βαριακὴν. La traduction latine a pris aussi βαριακὴν pour un nom propre : « ... quae dicitur bariacu. »

Եւ առէ թագաւորն. Դա ո՞վ իցես որ գացրդ խախտ : Եւ նա առէ : Եւ այն
 զեւն եմ որ ի կինն քո եւ յարկն եւ ի հարսն քո ծանալ եի եւ նշանաւ խաչին Յիսուսի
 հարածեցայ ի նոցանն : Եւ այժմ նորա են յեկեղեցին եւ ապրճատն ընդ առարկայն ի
 մխտան : Եւ եթի, լալցես ինձ եւ հաւատաս որպէս եւ նորա ապրեացի : Եւ զայս
 ասացեալ որպէս ծախ աներեւոյթ եղեւ :

5

Եւ զայս լուեալ թագաւորն յահի եղեալ՝ ոչ եկեր եւ ոչ արբ եւ ոչ ննջեաց յերկե-
 * A fol. 96
 v^o a. ղէն : Եւ ընդ արշալուսն առաւօտան առեալ երկու իշտանս՝ զնոց յեկեղեցին
 ննկաթեամբ զի սպանցէ, զՄատթէոս : Եւ յորժամ եմուտ յեկեղեցին խաւարեցաւ
 աչքն, եւ զձայն խափց առարկայն լսէր եւ զնա ոչ տեսանէր : Եւ առէ. Յոչց ինձ զքեզ
 առարեալ Քրիստոսի եւ հաւատամ, զի այժմ ծանեաց զի նա ինքն է, Աստուած ճշմա- 10
 ըխտ զոր քարոյեա : Եւ զայս ասացեալ բացան աչքն : Բայց ի ննկաթեանն ոչ զա-
 րարեաց : Ասէ, զնա առարեալն. Ո՞վ արիւնաբլաւ բռնաւոր, մինչեւ չերթ թագաւորանեա
 զքեցեաց, եւ ոչ յաշտես եւ կատարես զկամս հօրն քո աստանայի :

10

Եւ երթեալ թագաւորին յազարանս խբ՝ խորհէր եթէ որով հարկսք սպանցէ
 զառարեալն : Եւ հրամայեաց զարականացն եւ կարսն զՄատթէոս, եւ ապառն ի տեղին 15
 ար զչարապարծան ասնջէին մերձ ի ծովն : Եւ տարածեցին զնա յերկիր, եւ կապեցին

15

Le roi répondit : « Qui es-tu pour me parler ainsi? » Il lui dit : « Je suis le démon qui était entré dans ta femme, ton fils et ta belle-fille, et qui en fut chassé par le signe de la croix de Jésus. Ceux-ci se trouvent maintenant à l'église et psalmodient ensemble avec l'apôtre; si tu veux m'écouter et si tu veux croire comme eux, tu seras sauvé. » Ce disant, le démon disparut comme de la fumée.

Le roi, après avoir entendu cela, fut saisi de frayeur; il ne mangea plus,
 * A fol. 96
 v^o a. ne but, ni ne dormit, de crainte. * Le matin à l'aube, il prit avec lui deux prin-
 ces, se rendit à l'église traîtreusement pour y tuer Matthieu. Lorsqu'il eut pénétré dans l'église, ses yeux s'obscurcirent; il entendit la voix de l'apôtre, mais ne le vit pas. Il s'écria : « Montre-toi à moi, apôtre du Christ, et je croirai, car maintenant j'ai reconnu que le Dieu que tu prêches, lui seul, est le vrai Dieu. » Lorsqu'il eut ainsi parlé, ses yeux s'ouvrirent. Toutefois, il ne renonça pas à sa perfidie. L'apôtre lui dit : « O tyran sanguinaire! jusques à quand cacheras-tu ton poison? Ne manifestes-tu pas et n'accomplis-tu pas la volonté de ton père Satan? »

Le roi, étant rentré à son palais, réfléchit aux moyens par lesquels il pourrait tuer l'apôtre. Il donna des ordres à ses soldats, qui saisirent Matthieu et le conduisirent à l'endroit où l'on torturait les malfaiteurs, près de la mer. Ils l'étendirent à terre et lièrent à quatre poteaux ses mains et

ի չորս ցիցս գձնու եւ զոտան, եւ կուտեցին ի վերայ նորա փայտ չոր եւ վառեցին. եւ ցանեցին ի վերայ նորա ձէթ եւ ձիւթ եւ ձարս : Եւ պատուիրեաց զօրականացն . եթէ որ ընդդիմանայ ձեզ՝ նոյնպէս եւ զնա աչքեսցիք հրով :

Եւ ժողովեցան ամենայն հաւատացեալքն * ի վերայ զահճացն եւ բռնութեամբ * A fol. 96
v° b.
5 կամէին յափշտակել զառաքեալն : Եւ նա սատեաց նոցա եւ լռեցին : Եւ բորբոքեցաւ հոբն ի վերայ Մատթէոսի : Եւ համբարձեալ զաչս իւր յերկինս՝ աղաչեաց զԱստուած վասն վրկութեան թաղաւորին եւ քաղաքին զի զարձցին եւ ոչ կորիցեն : Եւ ասաց . Խաղաղութիւն ընդ ձեզ : Եւ նոյնժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Տրէի Ը եւ նոյեմբերի ԺԶ, ժամ էր աւուրն վեցերորդ :

10 Եւ ետես Պղատոն եպիսկոպոսն զառաքեալն յօղս վերացեալ եւ սկսաւ սաղմոսել : Եւ երկու արք սրանչերասեք իջին ի հօբն բորբոքեալ, առեալ զմարմինն եւ տա-
րեալ եղին ուր ժողովքն էրն ըրխատնէից. եւ նոքա տեսեալ յոյժ ուրախացան : Եւ ժողովեալ զամենայն ժողովուրդս քաղաքին՝ աղաղակէին եթէ. Ոչ որչապէս Աստուած
բացց ձկան զօր Մատթէոս բարոյեաց :

15 Եւ լռեալ թաղաւորին զաղաղակն զարհուրեցաւ եւ փութանովի գնաց առ եպիս-
կոպոսն, եւ անկաւ յոտս նորա եւ մեծաւ հառաչմամբ խնդրեաց թողութիւն եւ մկրտու-
թիւն : Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զջերմեւանդն զղջումն թաղաւորին, օրհնեաց զնա
եւ մկրտեաց : Եւ երեսեցաւ Մատթէոս ի վերայ առաքանին եւ ասէ . * Փուլպիւնոս * A fol. 97
r° a.

ses pieds ; ils entassèrent sur lui du bois sec et y mirent le feu, après l'avoir enduit d'huile, de poix et de graisse. (Le roi) avait donné ordre aux soldats : « Si quelqu'un s'oppose à vous, vous le brûlerez également au feu. »

Tous les fidèles s'unirent contre * les bourreaux, voulant délivrer l'apôtre * A fol. 96
v° b.
de force. Mais il les réprimanda, et ils se turent. Le feu s'étendit au-dessus de Matthieu. Il éleva ses yeux au ciel, pria Dieu pour le salut du roi et de la ville afin qu'ils se convertissent et ne fussent pas livrés à la perdition. Puis il dit : « Paix avec vous. » Aussitôt après, il rendit son âme à Dieu, le 8 Tré, qui est le 16 novembre, à la sixième heure de la journée.

L'évêque Platon aperçut l'apôtre élevé dans les airs et se mit à psalmodier. Deux hommes d'aspect magnifique descendirent dans les hautes flammes, s'emparèrent du corps et le déposèrent à l'endroit où étaient rassemblés les chrétiens, et ceux-ci, à cette vue, ressentirent une grande joie. Tout le peuple de la ville s'étant réuni se mit à crier : « Il n'y a pas d'autre Dieu que le (Dieu) unique prêché par Matthieu. »

Le roi, ayant entendu ces cris, fut saisi de frayeur et se rendit en hâte auprès de l'évêque ; il se jeta à ses pieds et demanda avec de grands sanglots le pardon et le baptême. L'évêque, vu la fervente contrition du roi, le bénit et le baptisa. Saint Matthieu apparut au-dessus des fonts baptismaux

անուամբս խնով անուանեացի Մատթէոս, եւ կին իւր անուանեացի Մովսէս, եւ հարսն իւր անուանեացի Սիւնեօն :

Եւ ելեալք յապարանէն լուսաւորեալ հարով սրբով հազարեցան ի պատասկան ծարմնոց եւ յարկնէ, Արդոյն Աստուծոյ : Եւ երկնալ յապարանս իւր զամենայն կուսան կործանեաց, եւ առաքեաց յամենայն գաւառս իւր հրաման եւ խորատկեցին զամենայն բազինսն . եւ զամենայն կուսալաշտան լուսաւորեաց :

Եւ առաքեալն Մատթէոս ձեռնադրեաց ի տեղեան զինադասոյն բաշանոց, եւ զարգին իւր սարկաւաղ եւ սով . նկտ երկց ամաց հանդիցէ, Պղատան առ Աստուած, եւ զառ նաացիս յաթառ նորս եպիսկոպոս բազարից, եւ զինի բո ողլի բո :

Եւ յնա երկց ամաց եպիսկոպոսն Պղատան փոխեցաւ ի Քրիստոս, եւ թագաւորն Մատթէոս կամաւորաթեամբ եւս զինադասորաթինն իւր ալ սոն բրխատնէի, եւ ինքն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս եւ ձեռնադրեաց զարգի իւր բաշանոց : Եւ սուսս նմա շնորհս յԱստուծոյ եւ աղօթիւր ձեռն եւ ձեռն զնեղով բժշկէր զհիւանդս եւ զախտաւտս եւ զզեւ ի ծարգիւմնէ, հալածէր : Եւ լալի վարար կալով փոխեցաւ առ Քրիստոս :

* B
p. 238 li.

[B * Մեծահանգլէս տօն եւ վկայութիւն սարբ սառքերոյն եւ աւետարանչին Մատթէոսի :

Երանելի սառքեալն եւ աւետարանիչն Քրիստոսի սարբն Մատթէոս՝ էր ողլի

* A fol. 97 et dit : « * Fulvianus s'appellera de mon nom Matthieu, sa femme s'appellera Sophie, et sa belle-fille, Synésis. »

Sortis des fonts baptismaux et illuminés de l'Esprit-Saint, ils communiquèrent aux précieux corps et sang du Fils de Dieu; puis (le roi) s'étant rendu à son palais, brisa toutes les idoles, envoya dans toutes ses provinces l'ordre de briser tous les autels d'idoles, et il illumina tous les idolâtres.

L'apôtre Matthieu dans une vision consacra prêtre le roi, et diacre son fils, et dit : « Dans trois ans, Platon reposera en Dieu et tu occuperas son siège comme évêque de ta ville, et après toi ce sera ton fils. »

Trois ans après, l'évêque Platon trépassa dans le Christ et le roi Matthieu, de son propre gré remit son règne entre les mains d'un autre chrétien; il fut sacré évêque et ordonna prêtre son fils. Il lui fut accordé des grâces par Dieu, et par ses seules prières et par l'imposition des mains il guérit les malades et les infirmes, et chassa les démons des hommes. Ayant mené une vie pieuse, il trépassa dans le Christ.

* B
p. 238 li.

[B * Fête solennelle et martyre du saint apôtre et évangéliste Matthieu.

Le bienheureux apôtre et évangéliste du Christ, saint Matthieu, était

Ալփեայ, եւ առաջին անուն նորա Դեւի, յազգէն Իսաքարայ կամ Դեւեայ, եղբայր
 Թալորու Ալփեան :

Եւ զի յառաջն մարտաւոր էր, համարեցան սմանք եթէ սա էր որ կոծելով զկուրծս
 իւր աղօթէր ի տաճարին ընդ փարիսեցւոյն, եւ հառաչանօք գոչէր. Աստուած քուեն
 5 զիս զմեղաւորս :

Եւ մինչդեռ նստեալ կայր ի մարտատան Կափառնայում քաղաքի՝ յեզր արբերա-
 կան ծովուն Գալիլեացոյ, զէպ եղև անցանել ընդ այն Յիսուսի. եւ * տեսեալ
 զՄատթէոս ասէ ցնա. եկ զկնի իմ : Եւ նա առժամայն թողեալ զգործս իւր եւ
 զինչս եւ զմեծութիւն, զնաց զհետ Յիսուսի, եւ եղև մի յերկոտասանից առաքելոց
 10 նորա :

Եւ ապա կամելով ի սպառ հրաժարիլ յամենայնէ՝ արար կոչունս Յիսուսի եւ
 աշակերտաց նորա եւ ամենայն զրացեաց եւ ծանօթից ի տան իւրում, որով եցոյց զու-
 րախտութիւն սրտի իւրոյ զոր ունէր վասն ազատելոյ ի ծառայութենէ Մամոնայի եւ
 կենցաղական հոգոց, եւ լինելոյ ճշմարիտ ծառայ Աստուծոյ եւ աշակերտ երկնաւոր
 15 վարդապետին :

Սա՝ առաջակայ գտաւ ամենայն բարոյութեան եւ վրկաւէտ տնօրէնութեան Փրբի-
 չին մինչեւ ի համբաւեալ նորա յերկինս առ Հայր : Եւ ընկալաւ զՀոգին սուրբ ի վեր-

* B
 p. 239 a.

fil d'Alphée; son premier nom était Lévi; il était de la tribu d'Issachar ou de Lévi, frère de Jacques (fils) d'Alphée.

Comme il était auparavant publicain ¹, certains ont cru que ce fut lui qui, en se frappant la poitrine, pria dans le temple avec le pharisien et s'écria avec des soupirs : « Dieu, ayez pitié de moi, qui suis un pécheur ². »

Pendant que Matthieu se trouvait au bureau du péage, dans la ville de Capharnaüm, au bord du lac de Tibériade de Galilée, Jésus, étant venu à passer par là, * le vit et lui dit : « Suis-moi. » Et lui, quittant aussitôt son emploi, ses biens et sa richesse, suivit Jésus et devint l'un de ses douze apôtres ³.

* B
 p. 239 a.

Ensuite, voulant se dépouiller de tout, il donna un grand festin dans sa maison à Jésus, à ses disciples, à tous ses voisins et connaissances, pour témoigner la joie de son cœur qu'il ressentait d'être délivré de l'esclavage de Mammon et des soucis de la vie, pour devenir le vrai serviteur de Dieu et le disciple du maître céleste ⁴.

Il fut présent à toute la prédication et aux actes salutaires du Sauveur, jusqu'à son ascension au ciel auprès du Père. Il reçut le Saint-Esprit dans

1. Luc, v, 27. — 2. Luc, xviii, 13. — 3. Luc, v, 27-28. — 4. Luc, v, 29.

նառանն ընդ այլ ստորեալսն : Եւ բարոյեաց ժամանակս ինչ ի Հրէաստան եւ ի սահմանս նորա :

Եւ ձինչ կամեր ի հետաւր աշխարհս երթալ ի բարոյել գրանն կենաց, աղաչեցին զնա հաւատացեալքն որ չերստացեմ՝ զսոյլ տանելլ ինքեանց դաւաւարանն զոր տւեաւարաներ բանին : Եւ նա աղգմամբ սուրբ Հագոսն զրեաց դաւաւարանն իւր չերստացեմ բարոյքի՝ երթացական աշխարհիկ լեզուս՝ սրովսի սովորովսն էր յաջնձ ժամանակի խանլ նոցա :

Եւ ապա սուրբն Մատթէոս շրջեալ ընդ բազում դուռսս հեկմանոց բարոյէր նոցա գրբխատա : Եւ եկն Եհոս յաշխարհն ծաղկակերաց՝ որք կարծին լինել Սինաթ-ցիք՝ ընտկեալք սա ծովեղերն Պոնտսի, որք ի ժամանակին յաջնձիկ էին իրբն զգա- 10 զանս վայրենիս ոչ զխանով զԲատուած :

Եւ զնացեալ ի Ջմիւսմին բարոյք նոցա՝ բարոյեաց դաւաւարանն եւ արար զբազում արանչելիս : Եւ բազումք ի զապանաբարց ծաղկանէ, զրանացան զարձան ի Տէր եւ ձկրանցան : Եւ ձեւնաղբեաց զՊղատն ի տեսչութիւն հաւատացեաց : Բայց անհա- 15 տարն զբոսեալ ի բրմաց կարան զսուրբ ստորեալն եւ եղին ի բոմտի սա. * ի սպանանել . բայց խնամօրն Աստուծոյ ազատեալ անտի՝ զնացեալ շրջէր ի լերինս եւ բարոյէր :

* B
p. 239 b.

le cénacle avec les autres apôtres¹, et prêcha quelque temps dans la Judée et ses confins.

Lorsqu'il voulut se rendre dans des pays lointains pour y prêcher la parole de vie, les fidèles de Jérusalem le prièrent de leur léguer par écrit l'évangile qu'il enseignait oralement. Et lui, par l'inspiration du Saint-Esprit, écrivit son évangile dans la ville de Jérusalem, en langue hébraïque courante, telle que ces gens-là avaient l'habitude de parler à cette époque.

Dès lors, saint Matthieu parcourut beaucoup de contrées d'infidèles et leur prêcha le Christ. Il arriva jusqu'au pays des anthropophages, qu'on croit être les habitants de Sinope, habitant les rives de la mer du Pont (-Euxin), et qui étaient à cette époque semblables à des bêtes sauvages ne connaissant pas Dieu.

Or, s'étant rendu à leur ville de Myrnè (*Smyrmin*), il leur prêcha l'évangile et y opéra de nombreux miracles. Et beaucoup de ces êtres brutaux s'assagirent, se convertirent au Seigneur et se firent baptiser. Il sacra Platon évêque des fidèles. Cependant les infidèles, excités par les prêtres des idoles, saisirent le saint apôtre et le jetèrent en prison * pour le tuer; toutefois, en ayant été délivré par les soins de Dieu, il se mit à parcourir les montagnes et prêcha.

* B
p. 239 b.

1. Jean, xx, 19-23.

Յաւուրսն յայնոսիկ Անդրէաս առաքեալ յազգմանէ սուրբ Հոգւոյն ելեալ ի Թե-
սալոնիկոյ եկն ի Չմիւռմին, եւ քարոզութեամբ աւետարանին զարձոյց զբազումս յա-
տուածգիտութիւն : Շինեաց եկեղեցիս եւ հաստատեաց զհաւատացեալս, եւ զարձա-
ւանդէն ի տեղի իւր :

5 Իսկ սուրբն Մատթէոս մինչպէս շրջէր ի լերինս միով պատմուճանով եւ բոկ,
յայտնութիւն առեալ ի Քրիստոսէ էջ ի լեւնէն, եւ ձեպէր երթալ ի քաղաքն Չմիւռ-
մինաց : Եւ յորժամ մերձեցաւ հանդիպեցան նմա աշտահարեալք ի չար զիւաց՝ կին թագա-
ւորին, եւ որդի իւր Փուլպիանոս, եւ կին որդւոյն Երբէա, աղաղակէին մեծաձայն . Ո՞վ
էա՞ծ զքեզ ի քաղաքս յայս միւսանգամ ո՞վ Մատթէոս վասն զմեզ կորուսանելոյ : Այլ
10 որովհետեւ եկիր հալածել զմեզ ի քաղաքէս մերմէ, յարուցանեմք զթաղսւոր քաղաքիս
ի վերայ քո, եւ հրով ալքրեցէ զքեզ :

Եւ Մատթէոս եկեալ զձեռս ի վերայ՝ հալածեաց զզեւսն եւ զնոսս լժշկեաց : Եւ
զնացին զկնի նորս . եւ մտեալ ի քաղաքն չոգան յեկեղեցին : Եւ եպիսկոպոսն Պլատոն՝
ամենայն ուխտիւն անկաւ յոտս առաքելոյն, եւ օրհնեցան ի նմանէ :

15 Եւ ժողովեցան առ նա ամենայն ժողովուրդք քաղաքին հաւատացեալք եւ ան-
հաւատք . եւ նա ելեալ ի բարձր տեղւոջ ի վերայ վիմին քարոզէր նոցա, զի թողցեն
զՍատորոյն զսնոտի աստուածն իւրեանց, եւ հաւատացեն ի մի Աստուած՝ ի Տէր
մեր Յիսուս Քրիստոս :

A cette époque, l'apôtre André, par l'inspiration du Saint-Esprit, partit de Thessalonique, arriva à Myrnè et, par la prédication de l'évangile, y convertit beaucoup de gens à la science de Dieu. Il y construisit des églises, raffermi les fidèles et retourna de nouveau à sa ville.

Cependant saint Matthieu, en parcourant les montagnes, vêtu d'une seule tunique et les pieds nus, reçut une révélation du Christ, descendit de la montagne et s'empessa de se rendre à la ville de Myrnè. Lorsqu'il en fut proche, trois possédés des méchants démons vinrent à sa rencontre, la femme du roi, son fils Fulvianus et la femme du fils, Erbéa, criant à haute voix : « Qui donc t'a amené en cette ville, ô Matthieu, pour nous y perdre ? Mais puisque tu es venu pour nous chasser de notre ville, nous allons exciter le roi de cette ville contre toi, et il te brûlera par les flammes. »

Matthieu leur imposa les mains, chassa les démons et les guérit. Ils le suivirent, rentrèrent en ville et se rendirent à l'église. L'évêque Platon avec tout le clergé tomba aux pieds de l'apôtre et ils furent bénis par lui.

Tout le peuple de la ville, les fidèles et les infidèles, s'assemblèrent auprès de Matthieu qui monta sur une place élevée, sur un rocher, et leur prêcha d'abandonner leur vain dieu, Satyre (*Satoron*), et de croire en un seul Dieu, Notre-Seigneur Jésus-Christ.

* B
p. 240 a

Եւ որպէս զբաթիկն մեծամեծս եւ իշանս եւ արաւստս յանանապարտս եւ ի վաքենամիտ ապի տեղ, եւ բազումք հաւատացին ի Քրիստոս եւ ընթացան յեկեղեցին : Եւ հրամանաւ առաքելոյն մկրտեաց զնոսա Պատան եպիսկոպոս, զկին թագաւորին զոր կոչեաց Սաթիս, եւ զորդին զոր կոչեաց Մատթէոս, եւ զկին որպէս զոր կոչեաց Պլանեփա, եւ զնորահաւատ ժողովարդն ամենայն եւ հազարեկան ծաւմնոց եւ արեան : Եւ որպէս Լատուծոյ՝ զսօնաբով մեծաւ արախտիեամբ :

Եւ տեսեալ թագաւորին Փալպանտի զոր որպէս Մատթէոս ի կինն իւր եւ յորդին եւ ի հարսն, խնդաց ընդ բռնկաթիւնն : Բայց բանդլ զորհանապաղ շրջէին զհետ առաքելոյն լսել զբարոյսթիւնն տեստարանին, եւ անարգէին զպաշտօն Սատուցն ատուածոյն իւրոյ՝ բարկանալոյ յոյժ. եւ զրգեսեալ ի զիւրաց եւ ի զիւսպի պաշտօնէլոյ 10 նորա ի ըրմաց՝ խորհեցաւ հրով աչրել զառաքելին :

Եւ հրամայեաց զորականաց եւ կարսն զՄատթէոս, եւ տարան ի տեղին ուր զչարսպորձան տանջէին մերձ ի ծովն : Եւ տարածեցին զնա յերկիր եւ կապեցին ի չարս ցիցս զձեռան եւ զտան, եւ կապեցին ի վերայ նորա վաշտ չոր եւ վառեցին, եւ ցանեցին ի վերայ նորա ձէթ եւ ձիւթ եւ ձարոյ : Եւ պատուիրեաց զորականացն. Էթէ որ ընդ- 15 զլժ զարձցի, նոյնպէս եւ զնա հրով աչրեսցիք :

Եւ ժողովեցան ամենայն հաւատացեալքն ի վերայ զսօնացն, եւ բռնաթեամբ

* B
p. 240 a.

Il fit de grands prodiges, des signes et des miracles à ce peuple aux mœurs brutales et à l'esprit sauvage, et beaucoup crurent au Christ et coururent à l'église. Sur l'ordre de l'apôtre, l'évêque Platon les baptisa ainsi que la femme du roi à qui il donna le nom de Sophie, son fils qu'il nomma Matthieu et la femme de son fils qu'il appela Synésis (*Bynexis*); il baptisa tous les nouveaux convertis, qui communiquèrent au corps et au sang du Fils de Dieu, rendant grâces avec grande joie.

Le roi Fulvianos (*Phoulbianos*), voyant ce que Matthieu avait accompli sur sa femme, son fils et sa belle-fille, se réjouit de leur guérison. Cependant comme ils suivaient quotidiennement l'apôtre pour entendre la prédication de l'évangile et méprisaient le culte de son dieu, Satyre (*Sato*), il s'irrita, et, violemment excité par les démons et par ses ministres de la race des démons, les prêtres des idoles, il songea à livrer l'apôtre aux flammes.

Il ordonna à ses soldats de saisir Matthieu, et ils le conduisirent à l'endroit où l'on torturait les malfaiteurs, près de la mer. Ils l'étendirent à terre et lui attachèrent à quatre poteaux les mains et les pieds, lui entassèrent sur le corps du bois sec et y mirent le feu, après l'avoir enduit d'huile, de poix et de graisse. (Le roi) avait ordonné aux soldats : « Quiconque s'y opposera, vous le brûlerez également par le feu. »

Tous les fidèles s'unirent contre les bourreaux dans l'intention de délivrer

կամէին յափշտակել զսուրբեայն, եւ նա աստեայ նոցա եւ բւեցին : Եւ բորբոքեցաւ հօրն ի վերայ Մատթէոսի, եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս՝ աղաչեաց զԱստուած վասն փրկութեան թագաւորին եւ քաղաքին զի վարձցին եւ ոչ կորկցին, եւ ասաց. Խաղաղութիւն ընդ ձեզ : Եւ առժամայն աւանկեաց զհոգին իւր առ Աստուած, 15 Նոյեմբերի ժ.Ձ, ժամ էր աւուրն վեցերորդ : Եւ ժողովուրդք բրիտոնէից առին զմարմինն եւ թաղեցին ի տեղւոջ անդ :

Եւ ապա արդիւնաւոր աղօթիւք սուրբ առաքելոյն ի զգջումն եկեալ թագաւորին, ընթացաւ փութապէս առ եպիսկոպոսն եւ անկաւ յոտս նորա, եւ մեծաւ հառաչմամբ խնդրեաց զթողութիւն եւ զմկրտութիւն : Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զջերմեռանդ 10 զգջումն թագաւորին օրհնեաց զնա եւ մկրտեաց, * եւ փոխեալ զանունն անուանեաց Մատթէոս, որով անուամբ կոչեալ էր յառաջագոյն եւ զորդի նորա :

* B.
p. 240 b.

Մկրտեցան ընդ թագաւորին եւ ամենայն մերձաւորք եւ ազգականք իւր, եւ բազմութիւնք արանց եւ կանանց չիշխանաւորաց եւ ի սոսկականաց : Եւ ելեալք յաւազանէն լուսաւորեալք Հոգւով սրբով հաղորդեցան ի պատուական մարմնոյ եւ 15 յարեմէ Որդւոյն Աստուծոյ : Եւ թագաւորն երթեալ յապարանս իւր՝ զամենայն զիւռւս իւր խորտակեաց, եւ առաքեաց հրաման յամենայն զաւառս իւր եւ կործանեցին զամենայն բազինան, եւ զամենայն կապալաշտան լուսաւորեաց :

Եւ յետ երկից ամաց երանելի եպիսկոպոսն Պլատոն փոխեցաւ առ Աստուած :

l'apôtre par la force; mais il les blâma, et ils se tinrent tranquilles. Le feu pétilla au-dessus de Matthieu qui, les bras élevés au ciel, pria Dieu pour le salut du roi et de la ville, afin qu'ils se convertissent et ne se perdissent pas, et il leur dit : « La paix soit avec vous. » Aussitôt il rendit son âme à Dieu, le 16 novembre, à la sixième heure de la journée. La population chrétienne enleva le corps et l'inhuma à la même place.

Le roi, venu ensuite à la contrition par les prières méritoires du saint apôtre, s'empessa d'accourir auprès de l'évêque, se jeta à ses pieds et implora avec de gros soupirs le pardon et le baptême. L'évêque, ayant vu la contrition pieuse du roi, le bénit, le baptisa * et changea son nom en celui de Matthieu, nom qu'il avait précédemment donné aussi à son fils.

* B.
p. 240 b.

Avec le roi, furent baptisés tous ses proches et ses parents ainsi qu'une multitude d'hommes et de femmes d'entre les notables et les particuliers. Étant sortis des fonts baptismux, illuminés par l'Esprit-Saint, ils communiquèrent aux corps et sang précieux du Fils de Dieu. Le roi, s'étant rendu à son palais, brisa toutes les idoles et envoya des ordres dans toutes les provinces pour y briser tous les autels des idoles, et il éclaira tous les idolâtres.

Trois ans après, le bienheureux évêque Platon trépassa à Dieu. Le roi

Եւ թագաւորն եկեղ կամաւ զթագաւորութիւն իւր ալ տան ըրխտանէի ազգականի խրոմ : Եւ ինքն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս բաղարի խրոյ, եւ ձեռնադրեաց զորդին իւր բաճանայ :

Եւ տաւա նմա շնորհք յՄատաձոյ, եւ ազգիմար ծրացն ձեռն զնեկով բռնկէր զՏիւանդր եւ զախտաւետ, եւ զլեւս ի մարդկանն, հարածէր : Եւ բարեհաճոյ փարաք 5 կացեալ՝ հանդեաւ խաղապութեամբ ի Քրիստոս : Եւ եկեղ զորդին իւր փախտեալ յախտ եպիսկոպոսութեանն, որ եւ նա բարի փարաք կացեալ փախեցաւ առ Քրիստոս :

Յայսմ աւուր չլշտատի է ընդ սրբոյն Մատթեոսի եւ ամենայն սրբոյ հաշտապետացն աթառակաղաց Անախը Ասորաց :

Եւ ամին վկայութիւն սրբոյն Փառաշամաւ բաճանայի Անախըացոյ :

10

Յայսմ աւուր հանդեաւ ի Քրիստոս ի ձեռաց անդինաց աւագ սրբանն Հայոց՝ լարեակաշուն եւ ըրխտատաւերն սրբան Հեթում՝ որդի երկրորդ Աւան թագաւորին :

Տրէի Թ եւ Նոյեմբերի ժե : Վարք երանելոյն Գրիգորի սրանչեկադործին Նեպ-կեաւրից եպիսկոպոսին, զոր զրեաց զպատմութիւնն աւուր Գրիգոր Նիսաացին :

Աւուրն Գրիգոր սրանչեկադործն, էր ի բաղարէն Նեպկեաւրաւ, եւ ձեռքն էին 15

13 Նեպկեաւրից] Նեպկեաւրացոյ B || 14 եպիսկոպոսին om. B || 15 զոր զրեաց... Նիսաացին] զրեալ զպատմութիւնն սրաւ սրբոյն Գրիգորի Նիսաացոյ B || 15 Գրիգոր] Գրիգորիւս B.

céda de bon gré son règne à un autre chrétien, son parent; et il fut sacré évêque de sa ville; il ordonna prêtre son fils.

Il reçut les grâces de Dieu; par ses prières, rien qu'en imposant les mains, il guérit les malades, les infirmes et chassa les démons des hommes. Il vécut d'une vie agréable (à Dieu) et reposa en paix dans le Christ. Il laissa son fils à sa place, sur son siège épiscopal, lequel, après une vie excellente, trépassa également au Christ.

En ce jour, avec la commémoration de saint Matthieu, celle de tous les saints patriarches qui occupèrent le siège d'Antioche de Syrie.

En ce même jour, martyr de saint Barlaam, le prêtre d'Antioche.

En ce jour reposa dans le Christ, par les mains des impies, le grand Baron de l'Arménie, le pieux Baron Héthoum l'ami du Christ, fils du roi Léon II.]

9 TRÉ, 17 Novembre.

Vie du bienheureux Grégoire le Thaumaturge, évêque de Néocésarée, dont saint Grégoire de Nysse écrivit la vie.

Saint Grégoire le Thaumaturge était de la ville de Néocésarée; ses

հեթանոսք՝ ի ժամանակս Արեւիանոսի կապաշտ արքայի : Երթեալ չեղիւտոս ուսաւ զամենայն հանձարս արտաքին իմաստութեան, էր բնինչ եւ հետադադար աստուածային պատուիրանացն, եւ եղև հմուտ յոյժ հին եւ նոր կտակարանացն, եւ ձկրեցաւ :

Եւ նախանձեալ ընդ նմա հելլենացոց իմաստասէրքն՝ կամեցան բիծ եւ արատ
 5 զնել չեբանելին Գրիգորիոս : Ի վարձու կարան կին մի պոռնիկ զի զիցէ նախատինա նմա. եւ երթեալ աղաղակէր. Տուր ինձ զխոտտումն պոռնիկութեանն : Եւ լուեալ Գրիգորիոս հրամայեաց պաշտօնէին իւրոյ տալ զոր ինչ եւ խնդրիցէ կինն : Եւ առեալ կնոջն աչսահարեցաւ * եւ խոտտումնեցաւ զհնարս զրոգարտութեանն, եւ ապա * A fol. 97
 v^o a.

10 Եւ երթեալ Գրիգորի տա փրմիլիանոս եպիսկոպոսն Կեսարիոյ, ուսաւ զամենայն կարգ եւ վարդապետութիւն եկեղեցական սահմանադրութեան. եւ զարձաւ ի քաղաքն իւր Նեոկեսարիա : Եւ Փեղեմոս Ամասիոյ մետրապօլիտն կամեցաւ զԳրիգորիոս ձեռնադրել եպիսկոպոս Նեոկեսարու քաղաքին, եւ նորա լուեալ փախեալ զերիս աւուրս ի հեռուստ տեղիս : Եւ Փեղեմոս աստուածային ազգամար տարածեաց զձեռսն
 15 ի տեղւոյն յորում էր եւ զաղօթն ձեռնադրութեանն կատարէր, որպէս ի վերայ զլիւծն

2 ուսաւ] եւ ուսեալ B || 9 սրբոյն om. B || 10 Կեսարիոյ] Կեսարու B || 11 եկեղեցական] եկեղեցականաց B || 14 հեռուստ] հեռաւոր B — Եւ Փեղեմոս աստուածային ազգամար տարածեաց] եւ տեսներ ձեռն Գրիգորիոս ի տեսեան՝ զի Փեղեմոս ըստ օրինի բահանալաւ ի տարածեալ B || 15 կատարէր] ձառուցանէր B.

parents étaient païens; il vivait à l'époque d'Aurélien, l'empereur idolâtre. S'étant rendu en Égypte, il y apprit toutes les branches de la philosophie profane; il étudia et approfondit également les commandements divins, devint très versé dans l'Ancien et le Nouveau Testament et se fit baptiser.

Jaloux de lui, les philosophes hellènes cherchèrent à entacher et souiller la réputation du bienheureux Grégoire. Ils soudoyèrent une femme prostituée pour qu'elle le calomniât; celle-ci se rendit auprès de lui en criant : « Donne-moi le prix de ma prostitution. » Grégoire, après l'avoir écoutée, ordonna à son serviteur de donner à la femme ce qu'elle demandait. La femme, après avoir reçu la somme, devint possédée du démon et * avoua les
 * A fol. 97
 v^o a.

Grégoire, s'étant rendu auprès de Firmilien, évêque de Césarée, y apprit tout le système et la doctrine des statuts ecclésiastiques et retourna à sa ville de Néocésarée. Phédimos, métropolitain d'Amasée, voulut sacrer Grégoire évêque de la ville de Néocésarée, mais ce dernier, l'ayant appris, s'enfuit pendant trois jours dans un endroit éloigné. Phédimos, par l'inspiration divine, étendit ses mains vers l'endroit où il était, et accomplit les prières

եղեալ զձեռս, եւ Գրիգորիտ ի սեպօջն որ երն կանգնեցաւ, եւ ձայն եղև առ նա. Կայցիք Գրիգորի ի սեպօջ, զի ձեռնադրեաց է զբեց Փեղեմա : Եւ սպա դարձաւ առ նա, եւ կատարեցաւ ի վերայ նորա ամենայն կարգ ախախն :

Եւ յայնձհետ, ինպրկ, ատուգաթեմամբ հմտա լինել ազգափառ հաւատաց, սրպէս զի եւ նա առաւել, ժողովրդեանն : Եւ երեւցաւ նմա ի միւս՝ զիշերի Թովհաննէս 5 աւետարանիչն հանրեմ ամենաորդահի Բառաւաճաճման, որ եւ հրամայեաց ստաբերեցն, եւ առաջ նմա զազգափառ հաւատաց խոստովանութիւնն : Եւ առեալ ի միտա զամենայն րանս վարդապետութեան՝ զրեաց ի բարսխա եւ առաջ ժողովրդեանն :

* A fol. 97
v^o b.

Եւ յերկուց ձեծին Գրիգորի ի Նեոկեսարիա՝ եղև ի ճանադարհին անձրեւ յոյժ 10 յերկիւրեաց, եւ գտեալ տաճար կոսց նմա առնդ, եւ զիշերն ամենայն ձեռնադարձ ազգափառ, եւ հաղածեցան բնակեալ զեւրն ի բաղինան, եւ ընդ առաւտն ելեալ զնայր զճանադարհ իւր : Եւ երթեալ ազատաւոր տաճարին զի խնկեացէ ըստ սովորութեանն՝ զիտաց եթէ ի մտաներն Գրիգորի ի տաճարն վախտան զեւրն, ընթացեալ փութապէս 15 եհտ սրբոյն Գրիգորի եւ բարկութեամբ ազատաւոր զի դարձաւցէ զբեւն ի բաղինան : Եւ նորա առեալ ճաղագրով զրեաց հրաման տալով Գրիգորիտա ստատմայի. Մուտ ի

2 ձեռնադրեաց է,] ձեռնադրեացէ B | 4 յայնձհետէ] յայնձ որ, B | 6 ամենաորդահի] ամենաորդ B | 14 ընթացեալ] ընթացաւ B || 15 նորա] երանելոյն Գրիգորի B.

du sacre, comme s'il lui imposait les mains sur la tête; Grégoire se dressa à l'endroit où il était, car une voix lui disait : « Dresse-toi, Grégoire, en ce lieu, car Phédimos va te sacrer. » Il revint ensuite auprès du métropolitain, qui accomplit sur lui tout le rite du sacre.

Dès lors (Grégoire) chercha à devenir savant dans l'exactitude de la foi orthodoxe pour pouvoir être à même de l'enseigner au peuple. Une nuit, l'évangéliste Jean lui apparut avec la très sainte Mère de Dieu, et celle-ci ordonna à l'apôtre de lui enseigner la confession de la foi orthodoxe.

* A fol. 97
v^o b. (Grégoire) retint dans son esprit tous les termes de la doctrine, les écrivit sur du papier et les enseigna au peuple.

Le grand Grégoire en se rendant à Néocésarée fut surpris en route par une grande pluie vers le soir, et ayant aperçu un temple d'idoles, il y pénétra et y pria toute la nuit, les bras étendus; les démons qui l'habitaient en furent chassés, et le lendemain matin il reprit son chemin. Le desservant du temple, en y pénétrant pour brûler de l'encens selon l'usage, sut qu'à cause de l'entrée de Grégoire dans le temple les démons en avaient pris la fuite; il courut en toute hâte, rejoignit saint Grégoire et le menaça, plein de colère, pour qu'il fit revenir au temple les démons. Grégoire saisit un parchemin et y écrivit, donnant ordre au diable : « Entre dans ton

տաճարդ քո : Եւ սուեալ սպասաւորին զղիրն տարաւ ի տաճարն, եւ ի բաղինսն եւ մօրն զեւքն ի նոսա :

Եւ զահի հարեալ սպասաւորն եհաս մեծին Գրիգորի՝ եւ պատմեաց նմա թէ՛ սրպէս տաճարացն մօրն զեւքն վարձեալ ի բաղինսն : Եւ նա ուսոյց նմա զամենայն հաւատոս
 5 Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ խնդրեաց սպասաւորն նշան ի մեծէն Գրիգորէ եւ ապա հաւատաց ի Քրիստոս : Էր ի տեղոջն վէճ մի մեծ յոյժ, եւ սսէ եթէ . Լուանց մարդոյ փոխեացի * ի միւս ալ տեղի : Եւ սուրբն Գրիգորիտս բանիւ միայն հրամայեաց * A fol. 98
 1° a.
 եւ փոխեցաւ վէճն ի տեղին ուր սպասաւորն կամեցաւ, եւ նորա զայն տեսեալ՝ եթոյ զտուն իւր եւ զկին եւ զազգակիցս, եւ զնոց զկին մեծի հայրապետին Գրիգորի :

10 Եւ մտեալ սրբոյն ի քաղաքն, եղիտ հաւատացեալ բրիտանեաց տասն եւ եօթն միայն, եւ նոյնժամաց շինեաց եկեղեցի եւ մկրտեաց զնոսս եւ ձեռնադրեաց սարկաւոզ եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանն կենաց եւ հոգայք զգործս քաղաքին :

Էր լինձ մի երկուց եղբարց՝ յորում էին ձկուներ. եւ նորա մարտնչէին յամենայն ժամ սրով ընդ միմեանս, եւ ոչ կամեցան լսել խրատու սրբոյն՝ եւ սիրով տունել զորս
 15 ձկանցն : Եւ ի միում զիշերի զնոց սբանչեկազործն յեղր լինն՝ եւ աղօթիւք յամարեցոյց զլինձն, եւ հաշտեցան ընդ միմեանս եղբարքն :

3 մօրն զեւքն վարձեալ՝ զարձան զեւքն ի տաճարն եւ մօրն B || 5-8 եւ խնդրեաց ... զայն տեսեալ om. B || 9 հայրապետին om. B || 11 միայն om. B || 12 եկեղեցի՝ Լատուծոյ add. B || 13 նորա om. B. || 14 սրբոյն՝ Գրիգորի add. B || 15 ձկանցն՝ ձկանն B || 16 զլինձն՝ եւ ընդ առաւօտն երկու եղբարքն տեսին յամարեալ զլինձն add. B — եղբարքն om. B.

temple. » Le desservant prit l'écrit, l'emporta dans le temple, le posa sur les autels, et les démons y rentrèrent.

Le desservant, saisi de crainte, rejoignit de nouveau le grand Grégoire et lui rendit compte de la manière avec laquelle les démons étaient aussitôt revenus aux autels. (Grégoire) lui enseigna toute la foi en Notre-Seigneur Jésus-Christ. Le desservant exigea d'abord un signe du grand Grégoire, et crut ensuite au Christ. Il y avait à cet endroit un rocher énorme; (Grégoire) lui dit : « Sans personne, ce rocher se transportera à un autre endroit. » * A fol. 98
 1° a.
 Saint Grégoire d'un seul mot commanda et le rocher se transporta à l'endroit que le desservant avait désigné. Ce que voyant, ce dernier quitta sa maison, sa femme et sa parenté et suivit le grand patriarche Grégoire.

Le saint, arrivé à la ville, n'y trouva que dix-sept croyants chrétiens seulement; il construisit aussitôt une église, les baptisa, ordonna un diacre, enseigna au peuple la parole de vie et s'occupa des intérêts de la ville.

Deux frères possédaient un lac poissonneux; ils étaient constamment en querelle, l'épée en main, et ne voulaient pas écouter les conseils du saint, et se livrer en paix à la pêche du poisson. Une nuit, le thaumaturge se rendit au bord du lac, par sa prière il dessécha le lac et les frères se réconcilièrent.

Գնաց զեան երանէր բաւ սաճման խր, եւ զանգիսն զայն հեղեղան տալանմէր, եւ երթեալ ընակիչքն առ մեծն Գրիգորիսն եւ խնդրէին պնականաթխն : Եւ նորա ստեալ զբաւազանն խր զնաց զինի նոցա եւ յցեալ զբաւազանն չեղր զեանն, եւ ալ ոչ եւս Էանց ընդ սաճման խր, եւ զաւազանն արմատացաւ եւ եղև ծառ :

* A fol. 98
1re b. Գնաց Գրիգորիսն ի բաղար մի որ կոչի Կոմանա, ուսաց ընակչացն զբանն կենաց 5
եւ խնդրեցին ի նմանէ; Եպիսկոպոս : Եւ երեւցաւ Գրիգորի ազգեցումեանքն Աստուծոյ
այր մի պղնձադարձ, որոյ անուն էր Արեւիկայր. զնա ընկեալ ի մէջ սեւացեալ
եւ ազանեալ ի պղնձադարձաթխնն, եւ տեսալ զնա ընակիչքն տեղոյն ծաղր եւ
անարեան համարեցան : Իսկ Գրիգորիսն արձակեալ զնա ի բաղանիս, եւ զպեղոյց նմա
ի հանդերձից խրոց, եւ ձեռնադրեալ զնա Եպիսկոպոս : Եւ եղև այր ընտրեալ Աստու- 10
ծոյ, եւ սուտ նմա շնորհք զխոսիլեան, եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանն փրկու-
թեան սուտեւ ընդ զաւազանն, եւ զարմատային ամենեւեան որբ լսէին : Եւ յետոյ
ի կոտորաշտիցն մարտիրոսացաւ եւ հրով կատարեցաւ ի Քրիստոս :

Ամանք ի հրէից երկուս կամեցան աջոյն տանելով խարկ զարանչեղադրմն : Եղեալ 15
մինն սուտ մեռեալ եւ անկեալ ի մէջ պոստային ընդ որ անցանելոց էր մեծն Գրիգորի-
սիս, եւ միւսն լոյր զսուտ մեռեալն եւ խնդրեալ ի նմանէ; հանդերձ պատանեաց, եւ նա

4 Էանց] զեան *add.* B — եւ զաւազանն ... եղև ծառ *om.* B || 5 Գնաց] մեծն *add.* B
— բաղար] զեղարաղար B || 11 երկուս *om.* B.

Le fleuve Lyens (*Gail*) débordait et ses eaux ravageaient la localité; les habitants se rendirent auprès du grand Grégoire et lui demandèrent aide et secours. Il saisit son bâton, les suivit, planta le bâton au bord du fleuve, et désormais celui-ci ne dépassa plus ses limites. Le bâton prit racine et devint un arbre.

* A fol. 98
1re b. Grégoire se rendit à une ville nommée Comana, y prêcha la parole de vie aux habitants, et ceux-ci lui demandèrent un évêque. Or il apparut à Grégoire, par l'inspiration de Dieu, un homme, chaudronnier de son état, dont le nom était Alexandre. (Grégoire) le présenta, noirci et sali par son métier de chaudronnier; en le voyant, les habitants de la localité se moquèrent de lui et le considérèrent comme indigne. Grégoire l'envoya prendre un bain, le revêtit de ses propres vêtements et le sacra évêque. Il devint un homme élu de Dieu, les grâces de la science lui furent accordées, et il enseigna au peuple la parole du salut mieux qu'aucune personne instruite; tous ceux qui l'écoutaient étaient émerveillés. Plus tard il fut martyrisé par les idolâtres et mourut par les flammes pour le Christ.

Deux personnes parmi les Juifs voulurent par esprit de moquerie tromper le thaumaturge. L'un simula le mort en tombant sur la voie par laquelle devait passer le grand Grégoire, l'autre se mit à pleurer sur le défunt et

ևհան զհանդերձ իւր ընկէց ի վերայ նորա : Եւ յորժամ հեռացաւ սուրբն Գրիգորիոս, տսէ կենդանի հրէայն ընդ սուտ մեռեալն . Արի, տես թէ ճրպէս խաբեցի զպիւտր բրիտանեայն եւ առի զհանդերձն : * Եւ սուտ մեռեալն եղև ճշմարիտ մեռեալ, եւ * A fol. 98 v° a.

5 Եւ յառուրն յայնոսիկ եղև հալածումն բրիտանէից, եւ հրամայեաց ամենայն հաւատացելոցն փախչել : Եւ ինքն եւ ի լեառն հանդերձ սպասաւորաւն զոր ձեռնադրեաց սարկաւաղ : Եւ մի ոմն տեսեալ զնոսա ի լերինն պատմեաց հալածչայն, եւ զհետ ընթացեալ տեսին զերկոտեանն զնոսա ի հեռատանէ . եւ նորա զձեռս տարածեալ ալօթէին առ Աստուած : Եւ յորժամ հասին հալածիչքն տեսին զնոսա երկուս ծառս, եւ զարձան պատմեցին մատնողին : Եւ նորա ելեալ ի լեառն եղիտ զնոսա չափօթս, եւ անկեալ յոտս սրբոցն Գրիգորի եղև բրիտանեայ :

10 Եւ յառուր միւռմ ինչորեաց սարկաւաղն երթալ ի քաղաքն զի լուսայի ի բաղանիսն, զի աշխատեալ էր ի ճանապարհին : Եւ արդելոյր զնա բաղանեպանն, եւ չտայր թոյլ մտանել, ասէր . եթէ ընդ երեկս զեւր մտանեն ի բաղանիսն եւ չափշտակեն զորս

1 սուրբն] մեծն B || 5 եւ հրամայեաց ամենայն հաւատացելոցն փախչել] հայեցեալ մեծին Գրիգորի ի մարդկային տկարութիւլ թէ ոչ բաւեն բազումք համբերել մինչեւ ցմահ, խորհուրդ եւ հաւատացելոցն առ ժամանակ մի փախչել B || 9-10 Եւ յորժամ հասին . . . մատնողին] եւ յորժամ մերձ եղեն՝ անկաւ ի վերայ արանցն անտեսութիւն, եւ սր յառաջն տեսին զնոսա՝ այլ ոչ եւս տեսանէին . եւ յուրեալ զամենայն վարսն իրբեւ ոչ կարացին գտանել, սրանչացեալք յետս զարձան եւ եկեալ պատմեցին մատնողին B || 11 Գրիգորի om. B || 12 երթալ] զի երթիցէ B — զի] եւ B.

pria (Grégoire) de lui donner un manteau pour l'ensevelir; il ôta son manteau et en couvrit le mort. Lorsque saint Grégoire se fut éloigné, le Juif vivant dit au faux mort : « Lève-toi, regarde comme j'ai trompé le vieux chrétien et lui ai pris le manteau. » * Mais le faux mort était devenu un vrai mort; le * A fol. 98 v° a.

A cette époque il y eut une persécution des chrétiens, et (Grégoire) ordonna à tous les fidèles de fuir. Lui-même se rendit à la montagne avec son domestique qu'il avait ordonné diacre. Quelqu'un, les ayant aperçus dans la montagne, en informa les persécuteurs, qui coururent après eux et les aperçurent tous les deux de loin. Ceux-ci ayant levé leurs mains priaient Dieu. Lorsque les persécuteurs les rejoignirent, ils ne trouvèrent que deux arbres, et s'en retournèrent le raconter à celui qui les avait dénoncés. Celui-ci monta à la montagne et les trouva en prières; il tomba aux pieds de saint Grégoire et se fit chrétien.

Un jour, le diacre demanda à se rendre à la ville pour aller aux bains, car il était fatigué du chemin; le préposé aux bains l'en empêcha et ne voulut pas le laisser entrer, en disant : « Vers le soir les démons pénètrent dans les

գտանեն անկ : Եւ նորա արարեալ զհշան խաչին եւ կոչեաց զաղօթն սրբոյն Կրկարի յայնականութիւն, եւ եմուս ընդ գտան բազանեացն : Եւ լուս բարբառս ծեծածացն եւ ճալքիւնս եւ թնայիւնս եւ շնչիւնս եւ ողբս, եւ նորա արարեալ՝ ծխամեղամ զհշան խաչին՝ եմուս ի ներքնագոյն գտան, եւ եղև շարժումն եւ հար երանէր ի ջրոյն : Եւ նորա ամբողջեալ Կրկատով հաստամբ, կայր անաշ եւ աներկիւզ, եւ լուսնայր զգլխին 5 եւ գանձն : Ասեն զերն. Եթ, ոչ էր վասն Կրկարի որ յանձն արար զբեղ Աստուծոյ, կենդանի ի բազանեացս ոչ երանէիր : Ասէ, սարկատայն. Կրկարիս որ եմոյծ թղթով զատտանայ ի բազինան սրաց եւ սպաստարէի, զոր յատաշնումն աղօթիւքն եհան, նորին աղօթիւքն հաղածեալք ի տեղաշէս յայտնանէ : Եւ նայնամանն սրպէս ծախ եւ վաշէ անցաւ եղևն : Եւ երեալ ի բազանեացն զնայ ի լեւոն եւ պատմեաց երա- 10 նկայն Կրկարի, զհաղածումն զխաչն ի բազանեացն :

Եւ յորժամ զաղարեաց հաղածումն քրիստոնէիցն էջ ի լեւանէ, անտի եւ զնայ ի բազարն, եւ հրամայեաց տան կատարել ամենայն սրբաց որք վկայցիկն եւ ուրախա- նալ հոգեւորապէս եւ ծարմնական ուրախութեամբ վասն վոխեղոյ զկուսպաշտան ի

1 եւ նորա արարեալ զհշան խաչին *om.* B || 3 ծխամեղամ *om.* B — զհշան] սրբոյ *add.* B || 4 եւ եղև շարժումն *om.* B || 8 զոր յատաշնումն աղօթիւքն եհան *om.* B || 9 նորին աղօթիւքն հաղածեալք] նորին աղօթիւքն հաղածեացէ, եւ զձեզ B || 10 անցաւ եղևն] զերն եւ զաղարեացն արհաւիրքն *add.* B.

bains et emportent ceux qui s'y trouvent. » Le diacre fit le signe de la croix, invoqua à son secours la prière de saint Grégoire, et franchit la porte des bains. Il entendit aussitôt de hauts cris, des coups retentissants, des rumeurs et des gémissements; il renouvela le signe de la croix, et franchit l'autre porte plus à l'intérieur; il se fit un tremblement de terre et des flammes jaillirent des eaux. Fortifié par la foi du Christ, il se montra sans peur et sans crainte et se mit à laver sa tête et son corps. Les démons lui dirent : « Si ce n'était à cause de Grégoire qui t'a recommandé à Dieu, tu ne serais pas sorti vivant de ces bains. » Le diacre leur répondit : « Grégoire qui, par son écrit, permit de rentrer dans le temple, que je desservais alors, au démon qu'auparavant il en avait chassé par ses prières, lui-même par ses prières vous chasse maintenant de ce lieu. » Ils disparurent aussitôt comme de la fumée et de la poussière. Après avoir quitté les bains, le (diacre) se rendit à la montagne et raconta au bienheureux Grégoire l'expulsion des démons hors des bains.

Lorsque la persécution des chrétiens prit fin, (Grégoire) descendit de la montagne et se rendit à la ville; il ordonna de célébrer une fête pour tous les saints qui avaient été martyrisés, et de se réjouir d'une joie spirituelle et corporelle pour la conversion obtenue des idolâtres à la piété; que tous

բարեպաշտութիւն. եւ զորս ի զոհսն խրախճանային՝ աշուհետեւ խրախճանալ ի տօնս աստուածայինս, ըստ օրինի ուտելով եւ ըմպելով :

Եւ եղև երբեմն տօն կուսպաշտիցն Ձեւսաց, եւ ժողովեցան * անթիւ լազմութիւնք, * A fol. 99
r^o a.
եւ վասն նեղութեան տեղոյն տազնապէին յոյժ եւ սղաղակէին միարան. Ո՛վ Ձեւս,
5 տունը մեզ տեղի : Եւ զայն լուեալ սքանչեւագործն Գրիգորիոս յլէ առ նոսա. Եւս
տապ ձեզ տեղի անգորր, որ այնպիսի ոչ երբէք է եղեալ : Եւ նոյնժամայն անկաւ ի
վերայ նոցա անբժշկելի ցաւք. եւ որպէս հուր մաշէր զանձինս նոցա. եւ եղև ի
նոսա սատակումն յոյժ : Եւ երթեալ ապաւինեցան ի ծառայն Աստուծոյ Գրիգորիոս,
եւ երթեալ զինի նոցա՝ իւրաքանչիւր ի տունս իւրեանց մտանէր եւ մերժէր զսաստիկ
10 ակտոն : Եւ խրատեալ աշուհ հարուածովքն զարձան ի Քրիստոս եւ մկրտեցան :

Եւ յորժամ հանդերձեալ էր կատարել, ետես զամենայն քաղաքն հաւատացեալ ի
Քրիստոս եւ ուրախ եղև յոյժ, բայց միայն եօթն եւ տասն ոգիս՝ ըստ այնմ չափոյ զոր
յիսկըբանն եզիս հաւատացեալս, եւ տրտմէր վասն նոցա որք զրկեցան ի հաւատոցն :

Եւ հրամայեաց զի զգերեզմանն իւր յատար տեղի առնիցեն, որ ամենեւին յիշատակ

2 ըմպելով եւ օրհնելով զԱստուած *add.* B || 6 եղեալ] յայտ արարեալ զի զարձցին
ի կուսպաշտութենէ եւ տացի նոցա յԱստուծոյ տեղի անբոյժ ի կոչանս երկնից, ապա թէ ոչ՝
Ձեւսն ոչ կարէ առնել առ նոսա բարիս՝ այլ չարիս, որպէս եւ արար իսկ ի սուգ փոխելով
յտան ուրախութեան նոցա *add.* B || 9 երթեալ] զնաց B — մերժէր] աղօթիւք *add.* B || 13
տրամէր] տրտմեցաւ B — զրկեցան] զրկեալ զտան B — ի հաւատոցն] անկանէր առաջի
Աստուծոյ եւ խնդրէր ի նմանէ զգարձ ծղորեցոյն *add.* B.

ceux qui auparavant faisaient des réjouissances pour les sacrifices, en fissent autant pour les fêtes divines, en mangeant et buvant convenablement.

Les idolâtres célébrèrent un jour la fête de Zeus. Des multitudes innombrables s'étaient rassemblées * et, se trouvant fort mal à leur aise par l'exi- * A fol. 99
r^o a.
guïté de l'endroit, ils crièrent tous ensemble : « O Zeus, donne-nous de la place ! » Ce qu'ayant entendu, le thaumaturge Grégoire leur envoya dire : « Je vous donnerai un emplacement aisé, tel qu'il n'en a jamais existé. » Aussitôt ils furent pris de douleurs ineurables, qui épuisèrent leur corps comme par un feu, et une grande mortalité se fit parmi eux. Ils allèrent chercher refuge auprès du serviteur de Dieu, Grégoire, qui les suivit, pénétra dans la maison de chacun d'eux et en éloigna la terrible infirmité. Assagis par ces fléaux, ils se convertirent au Christ et se firent baptiser.

Lorsque (Grégoire) fut près de mourir, il constata que toute la ville était devenue fidèle au Christ, ce dont il se réjouit infiniment, à l'exception de dix-sept personnes, juste le nombre des croyants qu'il y avait trouvés au début, et il s'attrista sur ceux qui se trouvaient privés de la foi.

Il ordonna qu'on fit son tombeau dans un endroit étranger, afin qu'il

սմուան խրոյ ոչ երեւեցի, ոչ տառայի թիւ : Դրիպրիտի ի կենդանութեան խրոսմ
սեղի ոչ գտաւ եւ ի մահոսանն խրոսմ յատար զերեզմանի եղև պանդուխտ :

* A fol. 99
r^o b.

Եւ ոչ բազում * պանչեկիս տարս սուրբն Դրիպր պանչեկադրոյն զորս ոչ զրեցին,
վասն ոչ իմերսհատտ լինեալ տկարացանիցն : Այլ զոչս փոյլ ի շատ, Դրիպրիտ
Նխապեայ եպիսկոպոսն զբեայ վասն յիշատակեալ զնա Նոյեմբերի ժիւ : յորում փոխե- 5
լաւ ի Բրիտանո :

Տրեւ ժ եւ Նոյեմբեր ժիւ : Դիւս նշխարաց սրբոյն Դրիպրի Հայոց Լուսուորչին եւ վրացիցն
Պլատոնի եւ Դիմիտրի :

Մարախոսն Բրիտանի սուրբն Պլատոն էր ի քաղաքին Անկարիս Կադատացոյ,
եղբայր սրբոյ վրացին Մատիւրաց, ջաւուրս զատուարին Ալլիսկանտի, որոյ կայեալ 10
առաջի մեծաւ համարձակութեամբ խոտաւանեցաւ զԲրիտանոս ճշմարիտ Աստուած :
Եւ հրամայեալ հարկանել զնա ուժկին երկոտասան տան : Եւ զարձեալ հարցանելին
եկեալ առաջի բազում տանջանարանս, եւ ողորանար խոտանալս պարկես եւ բարո-

ն Նոյեմբերի ժիւ] Նոյեմբերի ամսոյ ժիւ եւ Տրեւի Թ Բ — փոխեցաւ] փոխադրեցաւ Բ.
9 սուրբն օմ. Բ (11 տան] այլ Բ.

n'apparût plus aucun souvenir de son nom et que, par contre, on pût dire :
« Il ne se trouva aucune place pour Grégoire de son vivant, et à sa mort
il se trouva exilé dans un tombeau étranger. »

* A fol. 99
r^o b.

Saint Grégoire le thaumaturge accomplit beaucoup d'autres * miracles
qui ne furent point écrits, pour que la foi des gens faibles d'esprit ne s'en
trouvât pas affaiblie; le peu qui en a été écrit par l'évêque Grégoire de
Nysse, l'a été pour sa commémoration, le 17 novembre, jour où il trépassa
au Christ.

10 TRÉ, 18 Novembre.

Découverte des restes de saint Grégoire, l'illuminateur de l'Arménie,
et (fête) des martyrs Platon et Démétrius.

Le martyr du Christ, saint Platon, frère du saint martyr Antioche, vivait
dans la ville d'Ancyre de Galatie, aux jours du juge Agrippianus, en présence
duquel il confessa avec grande hardiesse le Christ, vrai Dieu. Le juge
ordonna à douze hommes de le frapper vigoureusement. Ensuite il l'inter-
rogea de nouveau, le menaçant de nombreuses tortures et lui promettant,
par de douces paroles, des présents et des biens, et de lui donner en mariage

թիւնս, եւ զեղբոր խրոջ զուտար տալ նմա ի կնութիւն : Իսկ սուրբն Պղատոն զամենայնն անարգ եւ ոչ ինչ համարեցաւ :

Եւ ապա արարեցին զնա ի վերայ պղնձի հրացեալ մահճաց եւ զալար բրովք ձալկեցին : Եւ յորժամ իջուցին ի մահճացն՝ փալկեաց մարմինն որպէս զլոյս, եւ անուշահատութիւն՝ բուրեաց :

* A fol. 99
v° a.

Եւ զարձեալ քաղցրութեամբ խրատ տալը, եւ ոչ կարէր զարձուցանել զսուրբն ի պատրանս իւր : Եւ բարկացեալ յոյժ՝ հրամայեաց եւ հրացեալ շանթիւք ալբեցին զանթան եւ զկողմն, եւ ծուխ ելանէր ի յանգացն եւ յականջացն : Եւ յալթիւն սրբոյն շարժեցաւ տեղին : Եւ հանին ի թիկանցն փոկ, եւ յափշտակեալ զայն սուրբն Պղատոն՝ ձգեաց յերեսս զատաւորին, եւ յանգիմանէր զտմարդութիւն եւ զանողորմութիւն նորա : Եւ զմնացեալ մարմինն եւ զծնօտսն քերեցին մինչեւ յոսկերան, մինչ զի ոչ երեւէր նման մարդոյ պատկերի :

Եւ ասէ զատաւորն. Ես համարէի զի լինէիր իբրեւ զայն Պղատոնն որ գտողն էր իմաստասիրական հանճարոյ, եւ զսահմանս հրամանաց աստուածոյ մերոց շարապրեաց : Ասէ սուրբն Պղատոն. Այո, անուանակից եմ նորա, բայց միայն անուամբս եւ ոչ մտօք եւ ոչ խորհրդով նման եմ այնմ Պղատոնին. եւ անուանակցութիւնս այս՝ ոչ

1 կնութիւն] կնութեան B || 4 որպէս] իբրեւ B — եւ անուշահատութիւն բուրեաց om. B || 6 կարէր] կարաց B || 9 եւ յալթիւն ... տեղին om. B || 9-10 եւ յափշտակեալ ... զանողորմութիւն նոցա om. B || 13 համարէի] կամէի B || 14 զսահմանս ... շարապրեաց] զհրամանս աստուածոց սահմանադրեաց B || 15 նորա] նմա B || 16 եմ om. B.

la fille de son frère. Mais saint Platon considéra tout cela comme vil et de nulle valeur.

Alors on l'étendit sur un lit de bronze enflammé et on le fustigea avec des branches vertes. Lorsqu'on l'eut descendu du lit, son corps brillait comme de la lumière et répandait * une odeur suave.

* A fol. 99
v° a.

(Le juge) conseilla de nouveau avec douceur, mais il ne parvint pas à persuader le saint par ses duperies. Alors, fortement irrité, il ordonna de lui brûler, avec des broches rougies, les aisselles et les côtes; de la fumée lui sortait des narines et des oreilles. Le saint se mit à prier et l'endroit trembla. On lui enleva la peau du dos, et, la saisissant, saint Platon la jeta à la figure du juge, en blâmant ses sentiments inhumains et sa cruauté. On déchiqueta le restant du corps et les mâchoires jusqu'aux os, à tel point qu'il ne lui restait aucune ressemblance d'homme.

Le juge lui dit : « Je croyais que tu aurais été comme ce Platon qui fut l'inventeur de la science philosophique et qui écrivit les statuts des ordres de nos dieux. » Saint Platon lui répondit : « Oui, je suis son homonyme, mais de nom seulement; je ne suis semblable à ce Platon, ni par l'esprit, ni par les

միասե ինձ, որովհետեւ Քրիստոսի իմաստութեամբն վեհագոյն եմ բան զնորա իմաստութեամբ իրենն :

Եւ արկին զնա ի բանոյ գաւառս ութ ամսուայ, բերէին ամանք ի նոցանէ կերակուր եւ ոչ աւանդք : Եւ ամէ ցնտաւ. Զձեզ կերակրէ՝ հաց՝ եւ զնա բանն Աստուծոյ, որ է ճշմարտութիւն. զձեզ յաղեցուցանէ ձիւ՝ եւ զնա աղօթք. զձեզ արախ տանէ զինի՝ եւ զնա հաւատաւ սուրբս զոր ունիմ : Եւ հաւան զլլախ նորա յնա աղօթեցն, նոցեմբերի ԺԷ, եւ զնոց պարծանօք սառջի Քրիստոսի եւ է բարեխաւ վասն անձանց մերոց :

Յայժմ աւար կատարեցաւ որով սուրբ վկայն Քրիստոսի Գեմեարխա Ապուլոնային ի Պուպլիոս դատաւորէ, յամս Մարտիմանոսի եւ Մարտիմոս արքայից :

* B
p. 243 b.

[B * Առաջին զխա նշխարայ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոց :

Սուրբն Գրիգոր՝ յարժամ եւ ի վերապէն եւ լուսաւորեաց ի Հայս զլիտութիւնն Աստուծոյ, ոչ ունէր զպատիւ բաժանացութեան : Իսկ թաղաւորն Տրդատ ամենայն նախարարօրն արաւէր զերանելին ասնուլ զբաժանացութիւն եւ առլ նոցա զքրիստոսական կնիքն : Եւ նա ոչ աւանդք յանձն մինչեւ երեւեցաւ նմա հրեշտակ Աստուծոյ եւ ստատեաց հաւանել ի պատիւն :

1 իմաստութեամբ իրենն] իմաստութիւնն B || 4 Աստուծոյ] ճշմարտութեանն B — որ է ճշմարտութիւնն *om.* B || 6 հաւատաւ սուրբս զոր ունիմ] ճշմարտութիւն B — աղօթեցն] աղօթիցն B || 7 նոցեմբերի ԺԷ] եւ Տրէի Ժ *add.* B || 9 Յայժմ] Ի ամին B — Ապուլոնային] Ապուլեիցին B.

idées. Cette coïncidence de nom ne me nuit d'aucune façon, car je suis supérieur à sa philosophie par la sagesse du Christ. »

On le jeta en prison pendant huit jours, sans le nourrir. D'aucuns lui apportèrent à manger, mais il ne l'accepta point. Il leur dit : « Ce qui vous nourrit, c'est le pain, et moi, c'est la parole de Dieu, qui est la vérité; la viande vous rassasie, et moi, la prière; le vin vous égaye, et moi, la foi sainte que je possède. » On lui trancha la tête après qu'il eut prié, le 18 novembre, et il s'en alla glorieusement devant le Christ, où il intercède pour nos personnes.

En ce jour mourut par le glaive le saint martyr du Christ Démétrius d'Apougou, par ordre du juge Publius (*Pouplios*), aux jours des empereurs Maximien et Maxime.

* B
p. 243 b.

[B * Première invention des restes de saint Grégoire, notre Illuminateur.

Lorsque saint Grégoire sortit du puits et illumina l'Arménie de la science de Dieu, il n'avait pas encore les honneurs sacerdotaux. Or, le roi Tiridate avec tous les satrapes pria le bienheureux d'accepter la prêtrise pour leur donner le sceau du christianisme; mais il n'acquiesça point, jusqu'à ce que l'ange de Dieu lui eût apparu et lui eût imposé de consentir à cet honneur.

Աւարեաց ապա զնա թագաւորն կառօք եւ բազում զօրօք ի Կեսարիա, եւ նուիրօք պատարագաց եւ թղթով առ արքեպիսկոպոսն Կեսարու Ղեւոնդիոս : Եւ ժամանեալ խաղաղութեամբ ուրախ՝ եղև արքեպիսկոպոսն ամենայն ժառանգաւորօքն ի տեսանել զսուրբն Գրիգոր եւ ի լսել զարանչելի զործս նորա :

* B
p. 244 a.

Եւ ժաղով արարեալ եպիսկոպոսաց ձեռնադրեաց զսուրբն Գրիգոր քահանայ, եւ ապա եպիսկոպոսապետ Հաչոյ : Եւ զարձաւ ուրախութեամբ ի Հայս՝ ի շնորհեալ իւր վիճակն յԱստուծոյ :

Եւ եկն թագաւորն ամենայն զօրօքն ի վերայ զեռօն Եփրատաց, եւ առեալ զնոսա սուրբ Հաչրապետն իջոյց ի ջուրն, եւ կատարեաց զկարգ մկրտութեանն ի վերայ ամենեցուն : Եւ անկէն հրամանաւն Աստուծոյ ջուրն զետեղեալ զարձաւ ընդ կռուին, եւ լոյս յերկնից սիւն էջ ի վերայ ջրօյն, եւ ի լոյսն նմանութիւն տէրունական խաչին . եւ այնչափ սաստիկ էր լոյսն՝ մինչև արդել զձառագայթս արեգականն :

Իսկ սուրբն Գրիգոր Հաչրապետական զգետով զարգարեալ՝ կայր աւրնթեր եւ հեղոյք զսուրբ միւսունն ի զեան, որ շրջան առեալ զԵփրատանչիւր մարդկամբ՝ տալին զօրհնութիւն Աստուծոյ : Եւ մկրտեցան յառաւ յայնմիկ երկուտասան բիւր, եւ ելեալք ի ջրօյն ապխտակաղկացր եկին ի տէրունական տունն եւ հապորդեցան ի հաչրապետէն ի մարմնոյն եւ յարենէն Քրիստոսի :

C'est alors que le roi l'envoya avec des chars et de nombreuses troupes à Césarée, porteur des offrandes de sacrifices et d'une lettre à l'archevêque de Césarée, Léonce. Il y arriva en paix, et * l'archevêque avec tous ses clercs, en voyant saint Grégoire et en écoutant ses œuvres miraculeuses, fut grandement réjoui.

* B
p. 244 a.

Léonce, ayant convoqué ses évêques, ordonna prêtre saint Grégoire, puis il le sacra archevêque de l'Arménie. (Grégoire) revint joyeusement en Arménie, dans le diocèse que Dieu lui avait accordé.

Le roi, avec toutes ses troupes, vint au-devant de lui, au fleuve Euphrate; le saint patriarche les fit descendre dans l'eau et accomplit sur eux tous l'ordre du baptême. C'est alors que par ordre de Dieu l'eau s'étant arrêtée, reflua en arrière, et qu'une lumière du ciel, comme une colonne, descendit sur l'eau, et dans cette lumière la forme de la croix du Seigneur; la lumière était si resplendissante qu'elle obscurcit les rayons du soleil.

Saint Grégoire, paré des vêtements patriarchaux, présidait et versait dans le fleuve l'huile sainte qui allait entourer chacun de ces hommes, en lui conférant la bénédiction de Dieu. Ce jour-là, cent vingt mille hommes furent baptisés. Étant sortis de l'eau vêtus de blanc, ils se rendirent à la maison du Seigneur et communiquèrent des mains du patriarche au corps et au sang du Christ.

Նստառ յաթիւս արդոյ տառքելոյն Քաղեոսի՝ նախահապրն ձեր Դրվարիսս՝ և քառասնամարանին ձեռք, յեթին և ի տասներորդ ամի թագաւորութեանն Տրդատոյ : Եւ շրջէր ընդ ամենայն գաւառն թագաւորսն հանդերձ, և խորտակէր զպատկերս կռոյն, և շինէր եկեղեցիս յամենայն տեղիս :

Եւս լսան զհաւատարն մեծին Մատանդիանոսի Հռոմայեցոյ թագաւորին, փառ- 5 թեացան թագաւորն և սարբն Դրվարիսս և եկին առ նա ի Հռոմ. և մեծաւ պատուով ընկալեալ զնստա սարբն Մատանդիանոս, զարձան վերստին ի Հայք :

Իսկ սարբն Դրվար յեռ երեսուն ամի տառջնորդութեանն՝ յանապատս և ի լերինս լեալ ապահովանայր, և յառանձնական կեանս կեայր :

Իսկ թագաւորն՝ Տրդատ լսեալ փան սրբոյ նորս Արիստակիսի և Վրդանիսի 10 որք եին ի Սեսարիս, առաքեալ և երբ և եռ ձեռնադրել արդոյն Դրվարի զԱրիստակիս փոխանակ խոր յաթիւս հալատեալութեանն :

Ընդ այն ժամանակս եղև ժողովն իկիկոյ ընդդէմ Արիսի հերձուածոյն, և ոչ կամեցաւ սարբն Դրվար զնալ ի ժողովն զն մի պատուեացի ի նոյանէ՝ այլ Արիստակէս զնոյ, և զարձաւ բերեալ ընդ խոր զսահման հաւատոյն, զոր տեսեալ արդոյն 15 Դրվարի ընկալաւ :

Եւ այնուհետև ոչ երեսեցաւ ծարդան, այլ շրջէր մեծաւ ձգնութեամբ ի լերինս անտես յամենեցունց, և ի Դարանապեայ լերինն կացեալ ամս լազուծս ի փարուած

Notre premier père Grégoire, qui nous mit au monde selon l'évangile, occupa le siège du saint apôtre Thaddée, la dix-septième année du règne de Tiridate. Il parcourut tout le pays, accompagné du roi, brisa les statues des idoles et édifia partout des églises.

Le roi et saint Grégoire apprirent ensuite la conversion du grand Constantin, empereur des Romains, et ils s'empressèrent d'aller lui rendre visite à Rome. Saint Constantin les accueillit avec de grands honneurs; ils retournèrent ensuite en Arménie.

Cependant, saint Grégoire, après trente années de gouvernement, se retira dans les solitudes et les montagnes et y vécut d'une vie solitaire.

Le roi * Tiridate, ayant appris que les deux fils de Grégoire, Aristacès et Verdanès, se trouvaient à Césarée, les envoya chercher, et fit sacrer par saint Grégoire, pour le remplacer sur le siège patriarcal, son fils Aristacès.

A cette époque eut lieu le concile de Nicée contre Arius, l'hérétique. Saint Grégoire ne voulut pas se rendre au concile, pour ne pas y être l'objet de trop d'honneurs. Aristacès s'y rendit, et rapporta avec lui les statuts de la foi, que Grégoire, après étude, accepta.

Dès lors Grégoire n'apparut plus au monde, mais il parcourut les montagnes en grand ascétisme, ignoré de tous. Il se fixa pendant de longues années dans la montagne de la province de Daranali, vivant dans le creux

* B.
p. 244 b.

գիոյ ծիոյ, նոյնպէս եւ ի Մաննայ յայրն ի նմին լիւրինն, ուր եղև վերափոխումն նորա. յաշխարհէս սու Քրիստոս անգիտելի ի մարդկանէ :

Այլ յետ ժամանակի հովուաց սմանց զտեալ զմարմինն թաղեցին ի նմին տեղւոջ՝ ոչ գիտելով թէ ով իցէ : Եւ եկաց անգիտելի մարմինն նորա ըստ թաղելոյ հովուացն
 5 մինչեւ ի ժամանակս Զենոնի կայսեր Յունաց :

Իսկ յաւուրան յաշնոսիկ յայտնեցաւ ճգնաւորի միոջ ի տեսեանն որում անուն էր Դառնիկ, որ բնակեալ էր ի Բասեան գաւառի՝ ի վերայ գեղջին Կլմնայ եւ տապ եթի : Եկեալ հանցես զիս եւ տարեալ թաղեցես ի Թորթան : Եւ նա եկեալ Եհան եւ երբ
 ի Թորթան, եւ եղին յեկեղեցին մեծաւ սրտաւով : Զոր լուեալ կայսերն Յունաց առա-
 10 բնաց եւ տարաւ գնշխարսն ի Կոստանդնուպօլիս՝ մասն ինչ թողեալ ի տեղւոջն, եւ պատուով եղ ընդ այլ բազմութեան սրբոցն որ յողովեալ են անդ :

Իսկ զգլխաւ նշխարացն որ եղև, եւ զմահ սրբոցն Գրիգորի տօնէ եկեղեցի՝ Նոյնմբերի ժԲ. եւ Տրէի ժ ի վառս Քրիստոսի :

Սա՛ որպէս ամենեցուն յայտնի է՝ աշխարհաւ Պարթև, գաւառաւ Պաշաւ, յալգէ
 15 թագաւորեալ, զատուցեալ՝ Արշակունի, ի ցեղէ Սուրենական, ի հօրէ Անակ կոչեցելոյ :

Յարեւելից կողմանց աշխարհիս մերոյ՝ արեւելք մեզ ծագեաց եւ իմանալի արեգա-

* B
 p. 245 a.

d'un tronc de genièvre, et plus tard dans la grotte de Manès, dans cette même montagne où eut lieu son assumption de cette terre vers le Christ, ignorée des humains.

Plus tard des bergers, ayant découvert son corps, l'enterrèrent à la même place, ne sachant qui il était. Son corps resta, pour avoir été enterré par des bergers, ignoré jusqu'aux jours de Zénon, empereur des Grecs.

A cette époque, Grégoire se révéla, dans un rêve, à un ascète du nom de Garnik, qui avait fixé sa demeure dans la province de Bassian, au haut du village de Ketni, et lui dit : « Tu viendras me déterrer et tu m'emporteras pour m'enterrer à Thortan. » Le solitaire, s'y étant rendu, le déterra et l'emporta à Thortan; on le déposa, avec de grands honneurs, dans l'église. L'empereur des Grecs, l'ayant appris, envoya des gens qui transportèrent à Constantinople les restes de saint Grégoire, n'en laissant qu'une partie à l'endroit. L'empereur fit déposer ces restes avec honneur au milieu de ceux d'une multitude de saints qui y étaient réunis.

L'invention des restes telle qu'elle a eu lieu, ainsi que la mort de saint Grégoire, est fêtée par l'Eglise le 18 novembre, le 10 Tré, pour la gloire du Christ.

Saint Grégoire, ainsi que tout le monde le sait, était du pays des Parthies, de la province de Pallhav, d'une branche régnante, distinguée * sous le nom d'Archakouni, de la famille des Sourènes, d'un père nommé Anak.

* B
 p. 245 a.

Il fut comme le soleil naissant des contrées orientales de notre pays,

Կան հոգեւոր ճառարայի՛, ի խորին չարաթնեւ, Կապաշատթեանն՝ ճշմարիտ բարի եւ
 ոչաւհարած, Երանութեան եւ շինութեան հոգեւոր տալի՛, աստուածային արդարեւ
 արձանենի անկեալ ի տան Տեառն եւ ի գալիմս Աստուծոյ մերոյ ծաղկեալ : Եւ
 ոչալխեւոր եւ ոչսրանեւոր ժողովրդալ բողմոյեալ՝ ի ձերտիմն պարարտութեան
 հոգեւորի ժողովեայ զմեզ ի վառս եւ ի գովեալս Աստուծոյ :

5

Հրեշտակ երկրաւոր սուրբ հոգի մեր եւ լուսաւորիչ, զձեռալըս յերկանց բոց
 զարկա եկեղեցոյ Հայաստանեայց որը պատուեմք զվշատակս բո, վշեան ասաջի
 Բրիտանի զե կեցոսցե, զմեզ :]

Տրէի ժԷ եւ Նոյեմբերի ԻԺ : Տօն է, սրբոյն Ներսէս հայրապետին եւ Բաղա
 եպիսկոպոսին :

10

Արանչելի եւ մեծ հայրապետն Ներսէս, Էր յազգէն սրբոյն Դրվորի՝ չորրորդ ի
 նժանէ, եւ աւետեւոր հրեշտակի ասացեալ յառաջագոյն : Եւ Էր ի ժամանակս Արշակայ
 Հայոց թագաւորի :

Եւ յորեմ ձեռնադրեցաւ նա կաթողիկոս, նորոյեայ զամենայն կարգս եկեղեցոյ,

comme le rayon spirituel d'un soleil intellectuel qui nous a illuminés du pro-
 fond mal de l'idolâtrie; vraiment bon et persécuteur des démons, il a été pour
 nous la raison spirituelle de notre félicité et de notre édification; vrai palmier
 divin planté dans la maison du Seigneur et qui a fleuri dans le vestibule de
 Dieu. En augmentant de telle manière et en si grand nombre les peuples, il
 nous a rassemblés dans sa généreuse vieillesse spirituelle pour la gloire et
 l'éloge de Dieu.

Ange terrestre, notre père saint et notre illuminateur, souviens-toi de
 nous, qui sommes nés de tes entrailles, nous les enfants de l'église armé-
 niennne qui honorons ta mémoire, souviens-toi de nous devant le Christ afin
 qu'il nous accorde le salut.]

11 TRÉ, 19 Novembre.

Fête du patriarche saint Nersès, et de l'évêque Khad.

Le magnifique et grand patriarche Nersès était de la famille de saint Gré-
 goire, son quatrième successeur, ce qui lui avait été prédit par l'annonciation
 d'un ange. Il vivait aux jours du roi d'Arménie Archak.

Lorsqu'il fut sacré catholicos, il réorganisa tous les ordres de l'Eglise,

շինեաց նա ի քաղաքս եւ ի գեօղս եւ յանապատ տեղիս օտարանոցս եւ հիւանդանոցս, եւ կարգեաց նոցա ուժիկս եւ զամենեցուն պիտոցս, եւ անդ ժողովեաց վկայս եւ վկայրս եւ զբոլորս եւ զհաշնալս անդամօք, եւ կաղոյց հոգաբարձս նոցա գտարկաւտոյն * իւր * A fol. 106f
1° a.

5 Եղիազիւն եւ Ելիսէիւն :

Երարձ մեծն Ներսէս զծօտաւոր խնամութիւն ի նախարարացն Հայոց զոր առնէին տօխրաբար. եւ հաստատեաց կանոնօք, զի մինչ ի վեց տղան ոչ խառնեցին ընդ միմեանս խնամութեամբ :

10 Յանդիմանեաց եւ անէծ նա զԱրշակ վասն տարապարտուց սպանմանն Գեներոյ եզրօրորդոց նորա, զի սպան զնա եւ առ զկին նորա զՓառսանձեմ :

Դնաց նա առ Վաղէս կաջարն Յանայ վասն սիրոյ եւ խաղաղութեան, եւ նա արտօրեաց զնա ի կղզի մի անդնակ, յորում ոչ զոյր ջուր եւ ոչ կերակուր, եւ հրամանատն Աստուծոյ ծովն ընկենայր նոցա ձուկն, եւ աչնու կերակրեալ լինէին զամիսս ինն :

15 Եւ յորժամ հրակէլ Եղեւ ամբարիշտն Վաղէս, մեծն Թէոդոս թագաւորեաց, եւ հանեալ զսուրբն ի կղզոյ անտի՝ առ իւր սրահէր մեծաւ պատուով : Եւ յորժամ եղեւ ժողովն Կոստանդինուպօլսի հարիւր եւ չիսուն եպիսկոպոսաց վասն հոգեմարտիցն, եղ զաթոռն մեծին Ներսիսի ի վերոյ քան զամենեցուն :

construisit dans les villes, les villages et les déserts des asiles et des hôpitaux, leur assurant des revenus et tout ce dont ils avaient besoin; il y réunit les boiteux, les aveugles, les lépreux, les estropiés, et leur établit comme administrateur * son diacre, Khad; lorsque la nourriture venait à man- * A fol. 100
1° a.

Le grand Nersès abolit la coutume généralement en usage chez les satrapes de l'Arménie, du mariage entre proches parents, il établit des règles interdisant le mariage jusqu'au sixième degré de parenté.

Il blâma et maudit Archak pour avoir fait mourir injustement son neveu Gnel aux fins de prendre sa femme Pharantzem.

Nersès s'étant rendu auprès de l'empereur des Grecs, Valens (*Valès*), pour traiter de la paix, ce dernier l'exila dans une île déserte, où il n'y avait ni eau, ni nourriture, mais par ordre de Dieu la mer rejeta des poissons qui servirent de nourriture à lui et aux gens qui étaient avec lui pendant neuf mois.

Lorsque l'impie Valens fut brûlé, le grand Théodose régna, et, faisant revenir le saint de l'île, le garda auprès de lui avec de grands honneurs. Et lorsque eut lieu le concile de Constantinople de cent cinquante évêques contre les pneumatomaques, l'empereur fit placer le siège du grand Nersès au-dessus de tous les autres évêques.

* A fol. 100
c b

Եւ յորեմ զորձաւ սուրբն Ներսէս ի Հոյս, Արշակ լեալսուրն շինեալ էր զԱրշակունին՝ տեղի չարադրծայն, զի սնոյ ժողովին ամենայն փառաւորք : Եւ նա խրատէր զլեալսուրն բառեալ զայն, եւ ոչ կամեցաւ : Մնայնամ անէ՛ծ սուրբն զբազարն եւ կատարեցան բնակիչքն եւ եղև տեբակ :

Արշակ կատարեալ զայդն Կամարակեանայ, եւ մեծն Ներսէս ոչ էր սնոյ : Եւ զԽաղ 5 ձեռնադրեալ էր եղևկարսոս Բապրեսանդեալ եւ ի նա հաւատացեալ էր զգործ վերակացութեան աշխարհին. եւ նա յանդիմանեալ զԱրշակ վասն անկրտ զործոյն. եւ Արշակ հրամայեալ ջախտիւր բարշէլ զնա եւ մեծել ճինչև մեայի. եւ լռխանայն 10 Մովսէս սրախաղեալ զսպանդան արարեալ, եւ հանեալ զԽաղ ի ձեռնայ նոյս զնային յաշխարհն խրեանց : Եւ կայեալ Խաղ առարկին լաւարք վախճանեցաւ :

Եւ ճապոհ արբայն Պարսից կալաւ զԱրշակ եւ եղ ի բանդ, եւ մեռաւ սպանեալ զկնքնին :

Եւ սուրբն Ներսէս աղաչեալ զմեծն Թէոփոս, եւ լեալսուրեցոյց զՊապ ողբի Արշակայ, եւ եւս նմա զօրս յովնականութիւն : Եւ եկեալ որստերաղմեցան ընդ զօրս 15 Պարսից : Եւ ել սուրբն Ներսէս ի լերինն Նոյստայ եւ ամբարձ զձեռս խր յաղթն սրպէս մեծն Մովսէս, ճինչև սրարեցաւ երկրորդն Ամայէկ :

* A fol. 100
v° a.

Եւ Պապ լեալսուրն քանդել արտամօլ էր, եւ յանդիմանէր զնա սուրբն Ներսէս,

* A fol. 100
r° b.

Au retour de saint Nersès en Arménie, * le roi Archak ayant édifié Archakavan comme ville de refuge pour les malfaiteurs, où se réunissaient tous les gens nuisibles, il conseilla au roi de la faire disparaître, mais celui-ci ne l'écouta pas. C'est alors que le saint maudit la ville; les habitants furent anéantis et la ville détruite.

Archak fit massacrer la famille des Kamsarakans en l'absence de Nersès, qui avait sacré Khad, évêque de Bagrévand, en lui confiant la direction du pays. Khad blâma Archak pour cette action inique, et Archak ordonna de le trainer et de le frapper à coups de gros bâtons jusqu'à ce qu'il en mourût; mais les princes de Moks, ayant tué les massacreurs, délivrèrent Khad de leurs mains et se retirèrent dans leur pays. Khad mourut après une vie pleine de vertus.

Le roi des Perses Chapouh fit saisir Archak et le mit en prison; il y mourut en se suicidant.

Saint Nersès pria le grand Théodose de mettre sur le trône Pap, le fils d'Archak; il lui donna même des troupes pour l'aider. Ces troupes livrèrent bataille aux troupes des Perses. Saint Nersès, monté sur la montagne de Nepat, éleva ses mains en prières, comme le grand Moïse, jusqu'à ce que le second Amalec fût vaincu.

* A fol. 100
v° a.

* Le roi Pap, devenu sodomite, fut blâmé par saint Nersès; il lui fit boire

արբոյց նմա մահապիլ, եւ երջծ զնա ի կենացս. եւ տեսին զհոգի նորա զի գասուք հրեշտակաց վերանայր յերկինս լուսաւոր կերպարանօք : Ար եկաց յաթու հաջրապետութեան ամս երեսուն, եւ վախճանեցաւ Տրէի ժԱ եւ 'նոյեմբերի ժԻԹ :

Յայսմ աւուր Արդիտ ծարգարէին :

5 Արդիտ էր չերկրէն Սիւբեմայ, յագարակէն Բեթբարիմայ : Սա էր աշակերտ Եղիայի, եւ բաւում վիշտս կրեաց վասն նորա զի ապրեցուցէ զնա : Սա է երրորդ չիմնապետն չոր խնայեաց Եղիա, որ եւ էջ առ Արոգիա, եւ յետոյ Եթոյ զսպասաւորութիւն արքային՝ ծարգարէանայր : Սեւաւ եւ Թաղեցաւ առ հարսն :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Ռամանով :

10 Ի ժամանակս Մարգարիտանով կուսպաշտ արքային՝ կամեցաւ անօրէն եպարքոսն Անտիոքայ Ասկեպիդա մտանել յեկեղեցին Աստուծոյ որ յԱնտիօք : Եւ սուրբն Ռո-

4 աւուր] տօն է սրբոյն *add.* B || 5 Արդիտ] Սուրբ ծարգարէն Քրիստոսի Արդիտ *add.* B || 7 Արոգիա] Արայաբ B || 8 ծարգարէանայր :] Սա արհեստի զծարգարէան Աստուծոյ ի կոտորէն Եզդարէի անձինս հարկս եւ յիսուն, եւ կերակրեաց ի յերիս ամս տոմարն : *add.* B || 8 Թաղեցաւ] եւ յաւելաւ *add.* B — հարսն] հարս իւր B || 9 սրբոյն] սրբոյ վկային B || 11 Ասկեպիդա] Ասկեպիդայէս B.

un poison mortel et le priva de la vie. On aperçut l'âme de Nersès montant au ciel entourée de légions d'anges aux apparences resplendissantes. Il avait occupé le siège patriarcal trente années et mourut le 11 Tré, le 19 novembre.

En ce jour [fête] du prophète Abdias.

Abdias était du pays de Siehem, de la propriété de Bethkarim. Il fut le disciple d'Élie et subit beaucoup de peines à cause de lui pour le délivrer. Il était le troisième chef de cinquante qu'Élie épargna¹, qui descendit auprès d'Ochozias, et qui abandonna plus tard le service du roi et se mit à prophétiser. Il mourut et fut enterré auprès de ses ancêtres.

En ce jour, martyre de saint Romanos.

Aux jours de l'empereur idolâtre Maximien, l'impie éparche d'Antioche, Asclépiade, voulut pénétrer dans l'église de Dieu à Antioche. Saint Romanos,

1. II Rois, I, 13 sq.

ձանս միայնակեացն ընդդէմ եկաց եւ ոչ եւս թեց ձառնել, առէր. Սր զկենդանի
 * A fol. 100
 v^o b. Լատուածն պաշտեն՝ նոցա՝ է պարս ձառնել, եւ ոչ սր մեռերաւի եւ տնչոնչ
 կուս պաշտեն : Եւ սրամտաւ եղարբասին ինքնին եհար զերբան սրտոյն, եւ հրամայեաց
 կախել եւ բերել զձնասան : Ըսէ, ապրիս Ռոմանոս. Ըձէր պատանի մի եւ հարցեր
 թէ զո՞ր Լատուած պարս է պաշտել : Եւ ամին պատանի վարդիկ եւ հարցանէր եղար- 5
 բան թէ. Զոր աստուած պարս եւ արժան է պաշտել : Եւ աս, պատանին. Զերկնից
 Լատուածն պարս եւ արժան է պաշտել :

Եւ սկսան հարկանել զպատանին եւ ասեն. Մ՞ով եւս բեց զխրատս զոչց ասել : Եւ
 նա ասէ. Մայրն իմ չամենայն ժամ ասէ. Մի է Լատուած եւ Քրիստոսն խր : Եւ ամին
 զմայրն եւ առաջի նորա ամենքին զձանապէս : Եւ ասէ յմայրն. Մարաւի եմ : Ըսէ 10
 ցնա մայրն. Մի արդեա ջարս, սրկեակ, ոչլ երկիջեր ի կենդանի ջարս : Եւ առժա-
 մայն հատին զգլուխ մանկանն : Բնիկացեալ մօրն մեծաւ խնդովեամբ առ զմարմինն
 եւ զգլուխն եւ ցնաց առ հաւատացեալսն, աւետիս առցր եկիւ. Եղէ մայր մարտիրոսի :

Հատին եւ զարցոյն Ռոմանոսի զբեղան, եւ նա սկսաւ խոսել եւ զահմտաւ զԼատուածոց,
 եւ ասեալ բարաշտ զբեց արեամբն. Երանի սր սուրբ են սրտիւք, երանի սր ունին 15
 * A fol. 101
 r^o a. սէր տնկեգծաւոր, երանի՝ որք զԼատուած պաշտեն անցերկուամայլ, երանի որք.

3 զերբան սրտոյն] զսուրբն ի բերանն B || 5 պատանի] պատանեակ մի *add.* B || 6 եւ
 արժան *om.* B || 12 ընիկացեալ մօրն] ընիկացաւ մայրն B || 14 սկսաւ . . . զԼատուածոց *om.* B
 || 15 երանի] երանելի B.

le solitaire, s'y opposa et ne lui permit pas d'entrer, en disant : « Seuls doivent
 * A fol. 100
 v^o b. entrer ceux * qui adorent le Dieu vivant, et non pas ceux qui adorent les
 idoles mortes et inanimées. » L'éparque irrité frappa lui-même la bouche du
 saint et ordonna de le suspendre et de lui déchiquer les joues. Saint Roma-
 nos dit : « Faites venir un enfant et demandez-lui quel Dieu il faut adorer? »
 On fit venir un jeune enfant et l'éparque lui demanda : « Quel Dieu est-il
 nécessaire et convenable d'adorer? » Le jeune enfant répondit : « Il faut
 adorer le Dieu des cieux. »

Les gens frappèrent l'enfant et lui dirent : « Qui t'a conseillé de dire cela. »
 Il répondit : « Ma mère me dit toujours : Il n'y a qu'un Dieu et son Christ. »
 On fit venir la mère et devant elle on tortura l'enfant. Il dit à sa mère :
 « J'ai soif. » Sa mère lui répondit : « Tu ne boiras pas d'eau, mon enfant, mais
 tu iras à l'eau vivante. » Aussitôt on trancha la tête à l'enfant. Sa mère
 s'empessa, avec grande joie, d'enlever le corps et la tête et se rendit auprès
 des fidèles en leur annonçant : « Je suis devenue mère d'un martyr. »

On coupa également la langue à saint Romanos, qui se mit à parler et
 rendre grâces à Dieu, et, saisissant du papier, il écrivit avec du sang :
 * A fol. 101
 r^o a. « *Heureux ceux qui sont saints de cœur* » ; * heureux ceux qui possèdent l'amour
 sincère; heureux * ceux qui adorent Dieu sans hésitation; heureux ceux qui

հրաժարեն յաշխարհէս վասն Աստուծոյ, զի վարձս բազումս առցեն, երանի որք ոչ ուրանան զԱստուած զի զնոսա խոստովանեցի առաջի հօր իւրոյ : Եւ յորժամ զրեայ՝ ետ ի նոսա որ առաջի կային իւր :

Եւ բորբոքեցին հօր զի աչբեցեն անդ զսուրբն Ռոմանոս . եւ եղև ամէնքս 5 տասովի եւ շնջոց զհօրն : Արկին զնա ի բանդ, եւ ի զիշերին առաքեաց եպարքոսն եւ խնդրեցին զնա հաստակն Քրիստոսի զսուրբն Ռոմանոս, նոյններէ ժԺ : Եւ երթեալ արք երկիւզածք առին զնշխարսն եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր :

[B* Ի ամին աւուր վարք սուրբ հօրն մերոյ Ներսէսի մեծի առաջնոց հայրապետին 10 Հայոց, եւ Խաղաչ սարկաւոյի . սորա տօն եւ սրատմութիւնն ի Փետրուարի տասն եւ ինն օրն կայ :

Յաջած աւուր լիշատակ սրբոյ վկային Ագապիոսի Պաղեստինացոյ, եւ սրբոյ վկայիցն Անթիմոսի, Դաւղէոսի, Քրիստափորի եւ Էւփիմեայ եւ որդւոց իւրոյ :]

Տրէի ժԲ եւ նոյններէի Ե : Վկայարանութիւն սրբոյն Աղլոսի ճարտիրոսին :

Սուրբն Աղլոս զօրական էր Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքայի, եւ վասն չար

2 ուրանան] զՔրիստոս *add.* B || 4 աչբեցեն] արկցեն B || 5 զհօրն] եւ ամենայն ամբոխն զրուէր *add.* B.

13 Վկայարանութիւն . . . ճարտիրոսին] Նախաստեանի Աստուածածնին յորժամ տարան երեք-մեայ ի տաճարն : Եւ վկայութիւն Աղլոսի ճարտիրոսի B.

renoncent au monde pour Dieu, car ils seront bien récompensés; heureux ceux qui ne renient pas Dieu, car Il les reconnaitra devant son Père. » Après qu'il eut écrit cela, il le remit à ceux qui se trouvaient présents.

On alluma un feu pour y jeter saint Romanos; une forte pluie tomba et éteignit le feu. On le jeta en prison, et la nuit, l'éparque envoya des bourreaux pour étrangler le champion du Christ, saint Romanos, le 19 novembre. Des hommes pieux allèrent enlever les restes et les inhumèrent dans un lieu distingué.

[B* En ce jour, vie de notre saint père Nersès le grand, patriarche d'Arménie, et de Khad le diacre. Sa fête et la description de sa vie se 15 trouvent au 19 février.

En ce jour, commémoration du saint martyr Agapios le Palestinien, et des saints martyrs Anthime, Thalelaeus (*Dalel*), Christophe, Euphémie et ses fils.]

12 TRÉ, 20 Novembre.

Martyre du saint martyr Azios.

Saint Azios était soldat de l'empereur idolâtre Dioclétien, mais à cause

ժամանակին աչնիկ որ հալածէին զբրիտանեացն՝ եփող զճառագոթիսն զտրակա-
նաթեանն, երթեալ ընակեր ի լերինս եւ յանապատս պահօր եւ սպիթիւր, եւ խնկրէր
յԼատուծոյ զգադարումն հալածանայ ի բրիտանելոյ : Եւ բազում ոչասհարբ եւ
հիւանդք երթեցին տա նա, եւ բռնէր զնոսս սպիթիւր :

* A fol. 101
r° b.

Եւ կին մի բարտս բռնէկցաւ, * եւ տարաւ նմա տաւրս արջտաւս եւ մեծաւ երգծամբ
հաղիւ Էսա զաջն : Եւ յաւար միտմ ելին սրտալք թագաւորին ի լեւոնն սրտալ վաչրի
երէս եւ զաբանս, եւ յաջնմ տաւր ոչ կարացին ինչ սրտալ, եւ սրամաթեամբ զսոնա-
լին. եւ երանելին պարգեւեալ նոցա զարջտան, եւ երթեալ սրամեղին վասն նորս
արքային Քիսկեւանանոսի :

Եւ տաւրեալ հարիւր եւ յիսուն զօրականս եւ յափշտակեցին զԷղլոս եւ տանէին
սա թագաւորն : Եւ ի ճանապարհին ծարաւէին եւ սաչարէին լիզուր նոցա եւ ջուր
ոչ գտանէին եւ աղօթեալ երանելին շարժեցաւ երկիրն, եւ բլխեալ ջուր. արբին եւ
յապեցան եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան :

* Եւ տարան տաւջի արքային սաւ, սուրբն. Զօրական էի ի գաւառէն Բաւարիոյ
եւ վասն Քրիստոսի հաւատացն թաղի զօրականաթիսն, եւ ընակեցալ տաննձին միայն՝

S երանելին] Բախտ *vid.* B || 11 ծարաւէին եւ սաչարէին լիզուր նոցա] սաչարէին ի ծա-
րաւոյ B || 14 տարան] կացեալ B — սուրբն *om.* B.

du malheur de ces temps où l'on persécutait les chrétiens, il quitta le ser-
vice militaire, et alla habiter les montagnes et les déserts dans les
jeûnes et les prières, demandant à Dieu la fin de la persécution des chré-
tiens. Beaucoup de possédés du démon et de malades allaient le trouver
et il les guérissait par ses prières.

* A fol. 101
r° b.

Une femme lépreuse, * guérie par lui, lui apporta en offrande du bétail,
qu'il accepta à grand'peine pour le serment (de la femme). Un jour, les
chasseurs du roi s'étant rendus à la montagne pour y chasser du gibier et
des bêtes sauvages, et n'ayant réussi à rien prendre, en revenaient tristes;
le bienheureux leur offrit le bétail; ils allèrent parler de lui à l'empereur
Dioclétien.

Ce dernier envoya cent cinquante soldats, qui enlevèrent Azios et le
conduisirent à l'empereur. Chemin faisant, ces soldats avaient soif, leur
langue brûlait, mais ils ne trouvaient point d'eau, le bienheureux se mit
en prière, la terre trembla et une source surgit; ils burent à satiété, crurent
au Christ et se firent baptiser.

Conduit en présence de l'empereur, le saint lui dit : « J'étais soldat de la
province d'Isaurie, mais pour la foi du Christ j'ai quitté la milice et suis
allé vivre seul pour prier Dieu. » Les cent cinquante soldats dirent égale-

աղօթելով առ Աստուած : Ասեն հարիւր եւ չիսուն զօրականքն . Մեր ծառայ եղաք խաչելոյն որպէս եւ վարդապետս մեր Ազիոս :

Եւ հրամայեաց թաղաւորն եպարքոսին Ակիլինայ առնուլ զհարիւր եւ չիսուն զօրականսն եւ զԱզիոս եւ ալ երկոտասան վկայս եւ տանել ի Պոնտոս . եւ յամենայն

5 տահմանս Պոնտոսի եւ ի բազարս չարչարել զնոսա :

Եւ երթեալ ի տեղին՝ նստաւ յատենի եւ * սկսաւ նախ տանջել զԱզիոս : Եւ * A fol. 101
V^o a.

կախեցին զհերաց զլիտն եւ երկաթի ձանկօք՝ քերեցին զմարմինն նորա, եւ հրեշտակ Տեառն զօրացոյց զնա : Եւ արկին զնա ի բանա եւ էջ Տէր առ նա եւ խոստացաւ տալ նմա զանթառամ պսակն :

10 Եւ ապա տարան զերանելին եւ ընկեցին ի բորբոքեալ հուր եւ յորժամ ետես երկեալ եւ համբարձեալ զաչս իւր չերկինս անկաւ ի մէջ հրոյն եւ առժամայն հուրն շեջաւ : Եւ կեալ անտի անվնաս փառաւորելով զոհանայր զԱստուծոյ եւ զօրանայր ի Տէր : Արկին զնա ի բանա, եւ ի զիշերին յաջնմիկ եկին առ նա կինն եւ զուտորն եպարքոսին Ակիլինայ եւ ուսան ի նմանէ զճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի :

2 [խաչելոյն] Քրիստոսի *add.* B || 3 Ակիլինայ] Ակիլինայ || 4 զԱզիոս] զսուրբն Ազիոս B || 5 տահմանս Պոնտոսի եւ ի *om.* B — բազարս] Պոնտոսի *add.* B || 6 զԱզիոս] զսուրբն Ազիոս B || 7 եւ հրեշտակ Տեառն զօրացոյց զնա *om.* B || 8 եւ էջ Տէր առ նա] եւ յանուրջս երեւեցաւ նմա Տէր եւ քաջալերեաց զնա B || 10 բորբոքեալ *om.* B || 10-13 եւ յորժամ ետես . . . տէր] եւ խնամօքն Աստուծոյ ել անտի անվնաս B.

ment : « Nous sommes devenus les serviteurs du crucifié comme notre maître Azios. »

L'empereur ordonna à l'éparque Aquilinus (*Akiulin*) d'emmener les cent cinquante soldats avec Azios et douze autres martyrs et de les conduire dans le Pont, et de les torturer dans toute la contrée du Pont et dans les villes.

Arrivé à destination, (l'éparque) siégea sur son tribunal * et se mit à tor- * A fol. 101
V^o a.

On emmena ensuite le bienheureux pour le jeter dans le feu; à cette vue, il eut peur, mais ayant élevé ses yeux au ciel, il se jeta dans le feu, et le feu s'éteignit aussitôt. Il en sortit indemne en rendant grâces et gloire à Dieu, et se sentit fortifié par le Seigneur. On le jeta en prison; la même nuit, la femme et la fille de l'éparque Aquilinus vinrent le trouver et elles apprirent de lui la vraie foi au Christ.

Եւ Տրամաշեաց եպարքոսն զհարկս եւ լիտան զգտականացն հառին զգլխան :
Եւ իջեալ հրեշտակն եկալ ի մէջ նոցա եւ տաւ . Քաջալերեցաւ զի կատարեալ
Լաւաւած զմեղքաւածս ձեռ, առաքեցալ առ ձեզ զի առաջնորդեցից ձեզ եւ տա-
րեալ գտեցից ընդ ալ մարտիրոսն Քրիստոսի : Եւ յարմա՞ հառին զգլխա նոցա
երկեալ բլխառնէիցն ամփոփեցին զմարմնս նոցա :

Եւ զտարն Լպիտս դան հարին եւ եղին ի բանդ եւ ամենեւեմն սրբ հիւանդք էին՝
մտանէին առ նա, եւ նորա եղեալ ձեան բռնէր զնոսա արփիւր : Եւ՝ եկեալ ի
զիշերի կինն եւ զստարն եպարքոսին մկրտեցան եւ անսոնեալ զմայրն՝ Պիլապիա, եւ
զդատարն՝ Թէոփախ : Եւ բաւալ եպարքոսին ջանալ բազում հարիւր զարձա-
ցանկ զնոսա ի հաւատացն Քրիստոսի եւ ոչ կարալ, ապա եհառ զգլխա նոցա :

Եսկ զտարն զԼպիտս ստարն ի բազարն Բաբեան եւ հառին ի վերայ նորա զվճիւ
մահա : Եւ եղեալ ծառի արփեալ առ Լաւաւած : Եւ եղև ձաջն առ նա եւ տաւ .
Լպիէ, ծառալ իմ, պատարասեցաւ բեղ անկի ընդ արդարն յերկինս, եւ սոսա բեղ
շնորհս զի լինիլիս բմիշկ հիւանդաց, զիւսց հալածիչ եւ օգնական անիրաւ գտեալց ի
գառաւստանի :

2-4 իջեալ . . . զգլխա նոցա om. B || 5 հարին եւ եղին] հարեալ արկին B || 7
Պիլապիա] Պելեպիա B || 11 բազարն] զեպարապարն B || 12-15 եւ եղև ձաջն . . . ի գառա-
ւստն om. B.

L'éparque ordonna de trancher la tête aux cent cinquante soldats. Un ange descendit au milieu d'eux et leur dit : « Prenez courage, car Dieu a exaucé vos vœux; je suis envoyé auprès de vous pour vous montrer le chemin et vous conduire pour être classés au nombre des autres martyrs du Christ. » Lorsqu'on leur eut tranché la tête, des chrétiens allèrent inhumer leurs corps.

Quant à saint Azios, on le frappa et on le jeta en prison; tous ceux qui étaient malades pénétraient auprès de lui, il leur imposait les mains et les guérissait par ses prières. * La femme et la fille de l'éparque vinrent se faire baptiser pendant la nuit: il donna à la mère le nom de Pélagie, et à la fille celui de Théodosia. L'éparque, l'ayant appris, employa beaucoup de moyens pour les détourner de la foi du Christ, mais n'y parvint pas, et leur fit trancher la tête.

On emmena saint Azios à la ville de Babean, où l'on rendit une sentence de mort contre lui. Il se mit à genoux et pria Dieu. Et il y eut une voix qui lui dit : « Azios, mon serviteur, il t'a été préparé une place parmi les justes au ciel et des grâces t'ont été accordées, pour que tu deviennes le médecin des malades, le persécuteur des démons et le soutien de ceux qui subissent des jugements injustes au tribunal. »

Եւ յորժամ հառին զզուլս նորա, եղեն շարժմունք եւ անձրեւք եւ կայծակունք յամենայն տեղիսն յայնոսիկ : Եւ երթեալ եպիսկոսոսն Թադէոս Սինոպ քաղաքին՝ քահանայիւք եւ կրօնաւորօք, ջահիւք եւ խնկօք եղին զնշխարան ի տապանի տալմոսիւք եւ օրհնութեամբ :

5 Եւ բազում նշանք եղեն ի տեղին յայնմիկ, զոր տեսեալ զօրականացն որք հառին զզուլսն սրբոյն զարանչելոսն որ եղեն հաւատացին ի Քրիստոս. եւ լուեալ եպարքոսին՝ եհառ եւ նոցա զզուլսն նոյեմբերի Ի :

Կատարեցաւ Ազիոս ընկերովք իւրովք ի Քրիստոս օրում փառք յաւիտեանս :

10 [B * Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Բարզամ ձերունին հրով կատարեցաւ լԱնաիոք Ասորոյ :

* B
p. 247 b.

Տարան զնա բանութեամբ ի տաճար կւոցն, եւ արկին ի ձեռսն հուր եւ կնդրուկ զի խնկեացէ զլցն : Եւ նա զաչան եւ զձեռսն յերկինս ունելով՝ Աստուծոյ ծառայողներ զխնկարկուծիւնն մինչեւ աչրեցաւ ձեռն եւ կնդրուկն, եւ շիջան կայծակունքն : Եւ անուշահոտութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ ուր ժողովարանն է ար-
15 զարոյց :]

1 յորժամ] || յայնժամ B — եղեն շարժմունք ... տեղիսն յայնոսիկ om. B || 5 ի տեղին յայնմիկ] ի տեղոջն B — տեսեալ] երկտասան add. B || 7 եպարքոսի] հրամայեաց եւ add. B || 8 եհառ] հառին B — նոցա] երկտասանիցն B || 7-8 նոյեմբերի Ի ... փառք յաւիտեանս] կատարի տան սրբոյն Ազիոսի եւ որք ընդ նմա կատարեցան հարիւր եւ յիսուն զօրականքն եւ ալ երկտասանքն որ զլիտաեցին զսուրբն Ազիոս եւ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ Պերագիա եւ Թէսղոսիա՝ նոյեմբերի Ի եւ Տրէի ԺԲ ի փառս Քրիստոսի : B.

Lorsqu'on lui eut tranché la tête, il se produisit un tremblement de terre, des pluies et des coups de foudre dans tous ces endroits-là. L'évêque de la ville de Sinope, Thaddée, accompagné des prêtres, des religieux, munis de torches et d'encens, déposèrent les restes dans un tombeau avec psalmodie et bénédiction.

De nombreux miracles eurent lieu en cet endroit; les soldats qui avaient tranché la tête au saint, témoins des prodiges qui s'opérèrent, crurent au Christ; ce qu'ayant appris, l'éparque leur fit aussi trancher la tête, le 20 novembre.

Azios et ses compagnons moururent dans le Christ, à qui gloire éternellement.

[B * En ce jour le saint martyr du Christ, le vieillard Barlaam, mourut par les flammes à Antioche de Syrie.

* B
p. 247 b.

On l'emmena de force au temple des idoles et on lui mit dans les mains du feu et de l'encens pour l'offrir aux dieux. Mais, ayant levé les yeux et les mains vers le ciel, il offrit l'encens à Dieu jusqu'à ce que ses mains et l'encens eussent brûlé et que les charbons se fussent éteints. Il rendit, enveloppé d'une odeur suave, son âme à Dieu, auprès duquel se trouve l'assemblée des justes.]

* A fol. 102^r * Տբէլի մէջ եւ նոյնօրէրբ ԵՐ : Տան ամենապրտհոյ Բառսամածնին՝ յարժամ երկոյ ամայ
Էր եւ տարան զնա ձեպքն ի տաճարն Տեառն, եւ եկայ անդ ամա մեռստան : եւ է այս ան
սրբաթիւն սրբաթիւանց :

Անտ սրանչեքի մեկեանն ամենաշնեալ տպոյն Մարիամայ ի ձեպոյն Յովակիմայ
եւ յԱննայէ, յաւերին աւուրբ ամման սուրբ մանկանն Մարիամայ եւ եղև երկուց 5
ամայ : Ատ. Յովակիմ յԱննա կին իւր. Տարցուր զտպոյն ի տաճար Բառսամայ եւ
կատարեցար զախան մեր զոր ախտեցար. մի՛ զուցե, մերմեայէ զմեզ Տէր իրբե
զախտապանցս եւ անընդունելի լիցին սրտստրայ մեր : Ատ. Աննա յՅովակիմ ալին
իւր. Անտայուր մինչև լիցին երեք ամբ, զուցե յիշեայէ տպոյն զհայր կամ զմայր :

Եւ յարժամ եղև երկոյ ամայ, ստէ Յովակիմ. Կաշեցար եթմ կուտան աղջկանս 10
անարատս ի զտերայ Երրայեցոյ եւ զամբարտը տարցուր զՄարիամ ի տաճարն
ըստ ախան մերայ : Եւ աշեպէս վտածամբ յապտերայ եւ կուտամբ յապտերային
զամենաշնեալն Մարիամ ի տաճարն, եւ ընկալեալ զնա քահանայապետն Աստու-

2 ձեպքն] իւր *add.* B — Տեառն] Բառսամայ B — եւ եկայ ... սրբաթիւանց] եւ յանձն
սրբաթին սրբայ Զարարիա քահանայապետին եւ ձապտելի : եւ անուանի տանս այս Սրբաթիւն
սրբաթիւանց, բանդի բնակեցաւ ամենապրտհոյ կայսն Մարիամ ի սրբաթիւն սրբաթիւանց : B ||
4 ամենաշնեալ տպոյն Մարիամայ ի ձեպոյն *om.* B || 5 սուրբ մանկանն] տպոյն B || 7
ախտեցար] խտտայար Տեառն Բառսամայ B || 11 իրբե] սրպէս B || 12 լիցին] լինիցին B ||
18 յապտերայ] լապտերոր — եւ կուտամբ *om.* B.

* A fol. 102
r^a.

* 13 TRÉ, 21 Novembre.

Fête de la très sainte Mère de Dieu, lorsque à l'âge de trois ans elle fut conduite
par ses parents au temple du Seigneur et y resta onze années. Cette fête est
celle du saint des saints.

Après que Marie, l'enfant toute bénie, fût née miraculeusement de ses
parents Joachim et Anne, les jours de sa croissance se succédèrent, et la
sainte enfant Marie atteignit l'âge de deux ans. Joachim dit alors à Anne,
sa femme : « Conduisons cette enfant au temple de Dieu et accomplissons
le vœu que nous avons fait, afin que le Seigneur ne nous réproche pas
comme parjures; peut être nos sacrifices ne seraient plus agréés par Lui. »
Anne répondit à Joachim, son mari : « Attendons qu'elle ait trois ans
accomplis; l'enfant pourrait encore se souvenir de son père et de sa mère. »

Lorsqu'elle eut trois ans, Joachim dit : « Nous allons faire venir sept
jeunes filles vierges, immaeuées, d'entre les filles des Hébreux, et nous
conduirons Marie, à la lueur des torches, au temple du Seigneur, selon
notre vœu. » Et c'est ainsi que, munis de torches allumées et accompagnés

ծոյ Զարարիա ի գիրկս իւր եւ ասէ . Մեծ արասցէ Տէր Աստուած զանուն քո եւ բարձրացուցէ զքեզ յամենայն ազգս * մինչեւ յայտնեսցի փրկութիւն Տեառն : Եւ * A fol. 102
նստոյց զՄարիամ յատիճանս խորանի տաճարին : Եւ զարձան ծնողքն ի տանէ r° b.
Տեառն մեծաւ ուրախութեամբ :

5 . Եւ տուաւ Մարիամայ շնորհս ի Տեառնէ Աստուծոյ եւ ոչ խնդրեաց զհայր կամ զմայր եւ սիրեաց զնա ամենայն զաւակն Իսրայելի :

Եւ էր Մարիամ ի խորան ի տաճարին իրբեւ զաղաւնի ամբիժ յերամոյ, եւ կերակրէր զնա հրեշտակ Տեառն յերկնից եւ ոչ ել ի տաճարէն Տեառն մինչեւ եղեւ երկու-
տասանամեայ : Եւ ապա մարդարէն Զարարիա քահանայապետն Աստուծոյ յանձն
10 արար զնա Յովսեփայ ծերունւոյն առ ի պահպանութիւն նմա մինչեւ այց արասցէ Տէր Աստուած :

1 Մեծ արասցէ] Մեծացուցէ B || 7 եւ կերակրէր ... յերկնից om. B || 8 Տեառն om. B || 10 նմա] նորա B || 11 Աստուած :] Իսկ խոհեմագոյն կոյսն յոյժ պատիարակեալ էր ամենայն օրինօքն եւ իմաստութեամբ սուրբ զրոյց վարժեալ, որով եւ իմաստուն էր . զոր ցուցանէ աւետարանիչն ասելով . Մարիամ զամենայն բանս զայստօրիկ պահէր եւ խելամուտ լինէր ի սրտի իւրում : Նա՛ եւ կիրթ եւ խոհեմ իմաստութիւն նորա երեւէր յիմաստնագոյն պատասխանիսն զոր հրեշտակին Պաբրիէլի տալր ի յնդոտներն ի նմանէ զաւետիսն : Զի ոչ ի յսէն զաւետիսն ուրախա-
կան՝ վազվազակի հեշտանայր, եւ բացեալ տարածէր զունկն եւ զանձն որպէս եւ արար եւայ եւ այլ շուսափոյթ կանայք : Այլ նախ խառկէր զգատութեամբ եւ անընդէլ պարկեշտութեամբ յինքն ամփոփելով զանձն, զի մի զրժեսցի յԱստուծոյ որպէս նախ եւայ սճիւն : Իսկ յորժամ զԱստուծոյ շնորհն առ նա ցուցանէր հրեշտակն՝ թէ ոչ հեւացուցանէ զնա յԱստուծոյ, այլ ծա-
նուանց մերձ ամէ, հարցանէր . Զխաղ լինիցի ինձ զոր ասես ծնանէլ զի զայր ոչ զիսեմ : Զոր թէ հարցեալ էր եւայ առ սճն՝ թերեւ չէր սրտրեալ : Իսկ յորժամ ասաց թէ ի սուրբ Հոգւոյն լինի այց՝ ըստ խոստմանն առ Պաւլթ, վազվազակի հաւատաց, եւ խոնարհութեամբ աղախին զինքն կռէր : Յայտ է թէ ոչ միայն զի լի էր աստուածային շնորհիւն, եւ առատ եւ ուզիլ զմիտսն ունէր, այլ եւ կիրթ էր իմաստից ի գիտութենէ օրինացն, եւ ի հմտութենէ զրոյց

des vierges, les parents conduisirent au temple Marie, toute bénie. Le grand prêtre de Dieu, Zacharie, la reçut dans ses bras et dit : « Le Seigneur Dieu glorifiera ton nom et te rendra grande dans toutes les générations, jusqu'à ce que le * salut du Seigneur soit révélé. » Il fit asseoir Marie sur les * A fol. 102
marches de l'autel du temple. Les parents revinrent de la maison du r° b.
Seigneur avec une grande joie.

Les grâces du Seigneur Dieu furent accordées à Marie; elle ne réclama ni son père, ni sa mère, et tous les enfants d'Israël l'aimèrent.

Marie vivait près de l'autel du temple comme une tourterelle immaulée dans un essaim de (tourterelles), et l'ange du Seigneur la nourrissait du ciel. Elle ne quitta pas le temple du Seigneur jusqu'à ce qu'elle eût douze ans. Ensuite le prophète Zacharie, le grand prêtre de Dieu, la confia au vieillard Joseph pour la protéger jusqu'à ce que le Seigneur lui rendît visite.

Տրէի ժԿ եւ նայեմքերի եմ : Վկայաբանութիւն Արքիպպոս եւ Փիլիմոնի աշակերտացն
սուրբ ստարերոյն Պապաի, որք էին տեսար: Մենալմայ ծառային :

Սուրբքս աշտարիկ՝ էին ի բաղարէն Կոյտապոսոյ, աշակերտք լեալ սուրբ սու-
րերոյն Պապաի : Եւ յաւարս ամալարիչս արքային ներսնի, երթեալ Բալհանմու տա-
* A fol. 102
v^o a. բերոյն չեղեալս հաղածեալ զգեւան Արաւմիտաի եւ զբաղինան կործանեալ : Յայնժամ
երթեալին կատաղարին ի Կոյտապոսոյ բաղարին ի տաճարն, եւ զոհէին ի բաղինան
Արաւմիտաի եւ Արքիպպոս եւ Փիլիմոն եւ ալլ բրիտանեալք կալին չեկեղեցին, եւ
զախան Աստուծոյ կատարէին : Եւ յանկարծակի ժողովարդն որ եկեալ էին զոհել
կոյցն, ծաին չեկեղեցին եւ կորան զԱրքիպպոս եւ ալլքն ամենեքեան փախեան :

որոց . որպէս ի սկզբանէ, կենացն եւ ի ապշտիկենէ, փորձեալ զորով ի տաճարն Աստուծոյ,
յորում բնակեցաւ ի նախիկն յերստաղծ գոյնքան ժամանակն ամենայն, յերկոյ ամացն հեռ,
զամս ճատաւան :

Եւ անկ եղև ամենայն երկիս զածութեամբ խրատեալ եւ զատախարակեալ երկիւղեն Աստու-
ծոյ : Բլլ եւ սուր էր յամենայն հաճարձակութենէ, եւ յրեկութենէ, ծարգկան, ծինչ զն եւ
որպէս ասացար՝ ի լսել զաւտիս հրեշտակին ստկոյր խառնութեամբ որպէս զարհուրեալ, եւ
առ ի լինին ամփոփելով զանձն ծառայութեամբ՝ երկնէր եւ խորհէր խառնեալ երկէ որպիսի
լինչ իցէ ուղչոյն աչս, զն չէր սովոր կամ ընդել տեսեան կամ ձայնի եւ զուշտարութեան
տճեր ըստ ալլոյ արտաքս շրջալոյց կանանց : Ամենայնի այնմիկ պատճառ՝ ի ապշտիկենէ սմանի
էր ի տաճարին Աստուծոյ, որով եւ ի բաճանայապետէն Աստուծոյ Զարարիւոյ յանձնեալ եղև
ճերոյն եւ արդարոյն Բալսեփոյ՝ առ ի պահպանութիւն նմա ծինչեւ ալլ արտայէ նմա ճէր
Աստուած : *add.* B.

1 Վկայաբանութիւն . . . ծառային] Վերստին տօն տիրուհոյ Աստուածածինին, եւ եօթն օր
կատարի : Եւ վկայութիւն աշակերտացն Պապաի՝ Փիլիմոնի եւ Արքիպպոս սարկաւապի՝ որք էին
տեսարք Մենալմայ ծառայի B || 4-8 եւ յաւարս ամալարիչս . . . կատարէին *om.* B || 8
ժողովարդն] հեթանոսաց *add.* B — էին] անկ *add.* B — զոհել կոյցն] կատարել զտօն
Արաւմեայ զիցն B || 9 եւ կալան զԱրքիպպոս . . . փախեան] եւ բրիտանեալք որք փառա-
բանէին զԱստուած փախեան ամենեքեան եւ մնացին ճիւղն Արքիպպոս եւ Փիլիմոն եւ Տորփիսս
կին Փիլիմոնի, եւ կալան զնոսա : B.

14 TRÉ, 22 Novembre.

Martyre d'Archippas et de Philémon, les disciples du saint apôtre Paul,
qui étaient les maîtres de l'esclave Onésime.

Ces saints étaient de la ville de Colosses, et devinrent les disciples du
saint apôtre Paul. Aux jours de Néron, l'empereur impie, l'apôtre Jean,
s'étant rendu à Éphèse, avait chassé les démons d'Artémis (*Artemidos*) et
renversé les autels. * A cette époque, les idolâtres se rendaient au temple de
la ville de Colosses et sacrifiaient sur les autels d'Artémis; Archippas et
Philémon et d'autres chrétiens se trouvaient dans l'église, accomplissant
l'office divin. La foule venue pour sacrifier aux idoles pénétra tout à coup
dans l'église et Archippas fut saisi; tous les autres s'enfuirent.

* A fol. 102
v^o a.

Եւ տարան զնա առաջի Անդրկղիտեայ դատաւորին : Եւ յառաջ քան զհարցանելն՝ սկսաւ անդոմնել զամբարիշտ զաւանուծիւնս նոցա : Եւ զատաւորն բռնադատէր եւ ստիպէր զԱրքիպպոս զօհնել կռոյն, նա եւս առաւել անաղիւզ զկոտալաշտութիւնն : Եւ կապեցին զսուրբն երկաթի կապանօր, եւ քարշեցին ծինչեւ ի բաղինան որ կոչիւր

Մինաս, եւ անդ նեղէին զնա զօհնել . եւ սուրբն ոչ զոտարէր ի կշտամբելոյ զդատաւորն : Եւ նորա հրաման տուեալ հանին զնա արտաքս ի Կոլոսացւոց բաղաքէն մզոնաւ մի հնաւ ի զիւզն որ կոչիւ Արքիպանաս . եւ անդ փորեցին զուր, եւ արկին զերանելին Արքիպպոս ի զուրն ծինչեւ ցորովայն եւ տարան ծանկունս ի զարոցէ եւ երկաթի զրշօք ծակոտեցին զբաղաթին, եւ սպա քարկոծեցին ծինչեւ աւանդեայ զհօգին իւր

առ Աստուած :

Եւ անտի երթեալ սպանին զսուրբն Փիլեմոն՝ նոյնճերի իՔ : * Եւ թաղեայ զնոսա * A fol. 102 v° b.

հաւատացեալ կինն Սովիա :

Յաջոմ աւուր վասն Քրիստոսի սրով կատարեցան ի Պարսիկս ի Սաբուրիոսէ արքայէ՝ ներսոն եպիսկոպոսն եւ ալլ շորս եպիսկոպոսը եւ երկու քահանայք եւ կրօնաւորք եւ աշխարհականք :

1 զնա առաջի] զԱրքիպպոս առ B — Անդրկղիտեայ դատաւորին] Անդրկղէսա զլիսաւորն եպիսկոպ B || 2 անդոմնել] յանդիմանել B — եւ զատաւորն . . . զկոտալաշտութիւնն] եւ խոտալանէր զՔրիստոս. եւ ճաղկեցին զնա յոյժ B || 4 երկաթի կապանօր] երկաթիւր B || 5 նեղէին] յոյժ նեղեցին B — եւ սուրբն . . . հրաման տուեալ] եւ իբրեւ ոչ մա յանձն B || 6 Կոլոսացւոց om. B || 7 զիւզն] իւր add. B || 8 ի զուրն ծինչեւ ցորովայն] ծինչեւ ցլանջսն ի ներքս B || 11 Փիլեմոն] եւ զՏարսիս add. B || 12 Սովիա] պատուով add. B.

On le conduisit en présence du juge Andoclides¹. Avant même d'être interrogé, il se mit à blâmer leur doctrine impie. Le juge violenta Archippas et le pressa de sacrifier aux idoles; mais lui, il méprisa encore plus l'idolâtrie. On lia le saint avec des chaînes de fer et on l'entraîna jusqu'au temple d'idoles appelé Minas, où on le pressa de sacrifier; mais le saint ne cessa pas d'invectiver le juge.

Celui-ci alors ordonna de l'emmenner hors de la ville de Colosses, à une lieue de distance, au village appelé Archipiana; là on creusa un fossé et on y descendit le bienheureux Archippas jusqu'au ventre; on fit venir des enfants d'une école pour lui trouver le crâne avec des pointes de fer, et ensuite on le lapida jusqu'à ce qu'il eût rendu son âme à Dieu.

De là, on alla tuer saint Philémon, le 22 novembre. * Une femme fidèle, * A fol. 102 v° b.

En ce jour moururent par le glaive en Perse, pour le Christ, sur l'ordre du roi Sapor (*Sapourios*), l'évêque Nersès (*Nersan*) et quatre autres évêques, deux prêtres, des moines et des laïques.

1. *Syn. Cp.* : Androclès.

* B
p. 249 b.

[B* Եւ այսօր վկայութիւնս արեցն Ներսէս եպիսկոպոսի եւ Ստեփանոս քահանայի աշակերտի նորա, եւ այլոց որք ընդ նմա կատարեցան ի Պարսկիս :

Ասլա էին ի Պարսկի աշխարհէն, եւ էին բրիտանեայք հաւատով եւ ճեժ ճգնութեամբ ձերայան : Աւետան տմայ էր սուրբն Ներսէս եպիսկոպոսն, եւ սուրբն Ստեփանոս աշակերտ նորա՝ աւետան եւ հինգ տմայ էր : Եւ ուսուցանէին զմարմարդն եւ զարձուցանէին զպաղածս ի կոտորաշտկոյն ի Քրիստոս :

Վասն որոց ինպատուին ժառանգելն զնոսա, եւ հրամայեաց ըմբռնել զերանելան : Ընդ նոսա ըմբռնեցին եւ այլ բազում եպիսկոպոսս եւ քահանայս եւ կրօնաւորս՝ որ հրեշտակաց արանչելն էին, եւ այլ աշխարհականս եւ կոտան կանայս ճգնաւորս կապեցին սրտակորէն ծինչեւ ճարձատել սակերաց նոցա, եւ հարին սոստիկ զանապոյն յոյժ :

Եւս եւ յայլ զանապան տանջանս վարձեալ զնոսա բազմապատիկ, եւ պինդ դռն ի հաւատան Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց եւ սլով հատին պղտխս նոցա : Եւ ուրախութեամբ ընկալան սուրբն զմահն վկայական : Եւ էր ի ժամանակս թագաւորութեանն Հուստոյ Սարգիսիանոսի արքայի :

Եւ զկնի սոցին արեցս չարչարեցան ի նոցն ի Պարսկի արքայէն Սարուսիտէ ի բազմն Բիթսալոխ սուրբ մարտիրոսն եւ եպիսկոպոսն Յովհաննէս, Իսահակիս,

* B
p. 249 b.

[B* En ce jour, martyr du saint évêque Nersès (Nirsa) et du prêtre Joseph, son disciple, et d'autres personnes encore qui moururent avec lui en Perse.

Ils étaient du pays de la Perse, de foi chrétienne, ayant vieilli dans un grand ascétisme. Le saint évêque Nersès était âgé de quatre-vingts ans et le saint prêtre Joseph, son disciple, de quatre-vingt-cinq ans. Ils enseignaient le peuple et avaient converti au Christ beaucoup d'idolâtres.

C'est pourquoi on les dénonça au roi, qui ordonna d'arrêter les bienheureux. Avec eux furent arrêtés beaucoup d'autres évêques et de prêtres et de religieux, sujets d'admiration pour les anges, avec d'autres laïques et des femmes vierges ascètes; on les lia à la manière persane, jusqu'à disloquer leurs os, et on les frappa d'une manière fort cruelle.

On les soumit ensuite à plusieurs tortures différentes, mais on les trouva fermes dans la foi du Christ. C'est alors que le roi ordonna de leur trancher la tête. Les saints acceptèrent avec joie la mort du martyr. C'était à l'époque du règne de Maximien, l'empereur des Romains.

Après ces saints, et par le même roi des Perses Sapor, furent soumis aux tortures, dans la ville de Bethslokh (Bethsalouh), les saints martyrs et

միւս Իսահակիս, Պատապիոս, եւ այլ քահանայք ընդ նոսա բազումք . ընդ որս էր եւ սուրբն Յունան ճգնաւորն :

Զորս յետ յերկար ընտելման յորժամ ոչ ողորանօր կակղացան, կամ ոչ ի սպառնալեացն երկեան ուրանալ Վերիստոս, պատառեալ սրօք եւ բերչօք զմարմինս նոցա, եւ ճորձօքնեցուցեալ տատիկ վիրօք, պահեցին ի բանդ տալալուկս եւ ձերկս : Յետոյ հանեալ հատին մասն ինչ յանդամոց նոցա, եւ տարեալ արտարոյ բաղարքին ժողովեցին բազում ժարդիկ՝ եւ ամենեւեան բարաձիգ եղեալ ի սուրբան, բարկոծեցին զնոսա մինչեւ ծածկեցան ի կռտէ բարանցն, եւ այնպէս կատարեցան ի Վերիստոս :

Տրէ ժե եւ նոյեմբերի ԻԿ : Տօն է Դասիոսի ծախիրոսի :

Սուրբ ծախիրոսն Դասիոս էր ըրիստոնեայ, ի բաղարէն Ռոդոստօլայ, ի ժամանակս ամպարիշտ արքային Մարսիմիանոսի : Եւ տալալուկին էր բաղարքին այնմիկ, զի ի տօնին Կոստասի պիղծ աստուածոյն իւրեանց զմի ի բաղարացեայ արանցն

9 Տօն] Վկայութիւն երանելացն Բ.

évêques : Jean, Isaac, un autre Isaac, Patapios¹, et beaucoup d'autres prêtres avec eux, parmi lesquels se trouvait également le saint ascète Jonas.

Ces saints, après de longs interrogatoires, ne s'étant pas laissé attendrir par les douces paroles, ni apeurer par les menaces, pour renier le Christ, eurent leur corps déchiqueté par des glaives et des ongles de fer, et couvert de plaies cuisantes; ils furent gardés en prison affamés et nus. On les en fit sortir ensuite et, leur ayant coupé une partie des membres, on les emmena hors de la ville, où l'on rassembla une multitude de gens, qui lancèrent tous des pierres sur les saints, les lapidant jusqu'à ce qu'ils fussent couverts par un amoncellement de pierres, et c'est ainsi qu'ils moururent dans le Christ.]

15 TRÉ, 23 Novembre.

Fête du martyr Dasius.

Le saint martyr Dasius était chrétien de la ville de Dorostorum (*Rodostola*)², aux jours de l'empereur impie Maximien. C'était la coutume dans cette ville de sacrifier un des citoyens à leur dieu abominable Chronos, le jour de sa

1. Soit Ἰσάκιος, soit Παπίος. — 2. Un ms. du *Syn. Cp.* a la variante Ροδοστόλι.

գոհ ծառայեցանէին նմա : Եւ չառաջագոյն գոյքն որ ի կարգ գոհին ծառայեցանէին՝
 գորգորէին արքունական պետախը եւ ստեկեալմ երկփարօք եւ բազմ զօրականոր,
 եւ երգօք նուագարանօք շրջեցուցանէին ընդ հրաշխարակօ եւ ընդ փառքս բազարին :
 Ընաշ եւ ճեճածախ կերակրօք գասարս երեսոն զարձանէին : Եւ չառաւ պիպձ
 տանին Կանառի՝ տար եղեալ չաքն չաքն ամենաչն զօրականացն, եւ օլ չալ զմարմինն
 կտորէին, եւ իրբն պրնդունէին՝ զոհո ճաշակէին : Որ եւ աչքն աչն տալք գանձն ի
 չարաչար ծաշն խնդովեամբ փան Կանառի սիրուն :

Եւ չարմամ եհաս կարքն յերանկէն Դաւիթս, ժողովեցան առ նա բազմաթիւնք
 զօրականացն տեախ ծառայեցանէին, եւ ձեպէին կտորել զկարգ եւ զօրէն Կանառ
 տանին : Եւ առ, զնաս Դաւիթս . Էստ է ինձ ճեւանեւ փան անուանն Քրիստոսի եւ
 ոչ փան կոսց :

Եւ զայս լուեալ զօրականացն երթեալ պատմեցին թողաւորին : Եւ չարմամ տարան
 զնա առաջի խտտովանեցաւ գանառն Քրիստոսի համարձակութեամբ : Եւ հրամայեաց
 հատանել զպրիս նորս . եւ տարան զնա առաջի կոսցն եւ արկին ի ձեռս նորս հար
 եւ կնդրուի, զի եւ ոչ կամեալ չաքն ձեռացն՝ ձգեաց : առաջի Կանառ զկնդրուն : 15

1 ծառայեցանէին] ծառայեանել B 2 զգետօլք] զգետտօք B || 3 նուագարանօք]
 նուագարանաց B 5 Կանառի] Կանառաց B || 7 Կանառի] Կանառ B || 11-12 եւ զայս
 լուեալ ... զնա առաջի] եւ զօրականքն տարան զնա առաջի թողաւորին B.

fête. Et d'abord l'homme qu'on avait destiné à être sacrifié, était paré des
 vêtements impériaux et on le promenait sur des chevaux aux harnais d'or,
 entouré de nombreux soldats, au son des chants et des instruments, à
 travers les places publiques et les rues de la ville. On le nourrissait pendant
 trente jours de mets délicats et coûteux. Le jour abominable de la fête de
 Chronos, tous les soldats frappaient cet homme de leur épée, mettaient en
 lambeaux son corps et le mangeaient comme un sacrifice agréé (par leur
 dieu). Et l'homme se livrait avec joie à cette mort cruelle par amour de
 Chronos.

Lorsque fut arrivé le tour du bienheureux Dasius, un grand nombre de
 soldats s'assemblèrent auprès de lui pour lui annoncer la bonne nouvelle,
 l'encourageant à accomplir l'ordre et les usages de la fête de Chronos. Dasius
 leur dit : « Je préfère mourir pour le nom du Christ plutôt que pour l'idole. »

Ce qu'ayant entendu, les soldats allèrent en rendre compte à l'empereur,
 et lorsqu'ils le firent comparaître, Dasius confessa hardiment le nom du
 Christ. (L'empereur) ordonna de lui trancher la tête; on l'emmena devant
 l'idole, on lui mit dans les mains du feu et de l'encens, pour que, ne voulant
 pas avoir ses mains brûlées, il jetât l'encens devant Chronos. Il les garda
 cependant dans la paume de la main jusqu'à l'endroit où on lui trancha

Եւ նորա կալեալ չափն ծինչեւ ի տեղին ուր հառին գլուխ նորա, եւ աջնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած բարի խոստովանութեամբ նոյեմբերի ԻԳ :

Յայտմ աւար լիշատակ է երանելոյն Գրիգորի Ակրականդացոյ եպիսկոպոսին :

Երանելին Գրիգորիոս էր ի քաղաքէն Ակրականդացոյ որ է յարեւմուտս, ի Սիկիլիա կղզւոյն, որդի լեալ բրիտանեաց եւ սարկեշտ ծնողաց, որոյ անուն * հօրն Փար- * A fol. 103
1° B.

Եւ յորժամ եղեւ ութ եւ տասն ամաց, փախեալ զաղտ ի ծնողացն եւ գնաց յերուսաղէմ, բանդի ի տղայութենէ եղեւ երկիւղած յԱստուծոյ, եւ զամենայն զիրս հին եւ նոր կտակարանացն ուսաւ. նոյնպէս եւ զարտաքին իմաստասիրական հանձնարս :

Եւ երթեալ շրջեցաւ ընդ ամենայն տեղին եւ յանապատառուր հարս եւ անպաճառ ի Կոստանդինուպօլիս, եւ զնոր երեւեալ հերձուածն՝ իմաստասիրական վարդապետութեամբն իւրով սուրբ զբովբ յամօթ եւ արժատախիլ արար : Եւ յոյժ զովելի եղեւ ի

1 նորա] իւր B — այնպէս] հանդարձեալ սիրովն Քրիստոսի *add.* B || 2 բարի խոստովանութեամբ *om.* B — նոյեմբերի ԻԳ] եւ Տրէի ժե *add.* B || 3 լիշատակ է երանելոյն] վարք եւ ճշմութիւն սուրբ եւ սքանչելագործ հօրն ծերոյ B || 6 Փարխոսն] եւ ծօրն Քէսարի *add.* B || 6 արքային Յուստիանոսի] ինպատրի Յուստիանոսի քիստին B || 7 եւ գնաց *om.* B || 8 քանդի ի տղայութենէ եղեւ երկիւղած յԱստուծոյ *om.* B || 10 եւ երթեալ... հարս *om.* B || 13 զովելի եղեւ] զպեցաւ B.

la tête, et c'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu, en bonne confession, le 23 novembre.

En ce jour, commémoration du bienheureux Grégoire, évêque de la ville d'Agrigente.

Le bienheureux Grégoire était de la ville d'Agrigente (*Akrakand*), qui se trouve en Occident, dans l'île de Sicile; il était fils de parents chrétiens et honnêtes, le nom * du père était Chariton; il vivait aux jours de l'empereur Justinien, le pieux. * A fol. 103
1° B.

Lorsqu'il eut atteint l'âge de dix-huit ans, il quitta secrètement ses parents et se rendit à Jérusalem, car il craignait Dieu dès son enfance et avait appris toutes les écritures de l'Ancien et du Nouveau Testament, en même temps que la science de la philosophie profane.

Il parcourut toutes les contrées, visita les pères du désert, se rendit ensuite à Constantinople et confondit par sa doctrine philosophique et par

ժողովեալ անդ եպիսկոպոսացն եւ փառաւորեցաւ անդ ի թաղաւորէն եւ ի պատիրարէն :

Եւ դարձեալ փախեաւ անտի եւ ծառայ ի նաւ զնաց ի Հոսոմ եւ ի փանս սրբոյն Սարգիս զաղարեաց, եւ ոչ ոմեր յայտնեաց փանս խոր : Եւ խոտակրան պահօթ՝ եւ անհանգիստ արքունիեամբ, եւ անպարար աղօթիւք զհրեշտակական կարգս խոր կատարէր :

Եւ եղև ընդ առաքան ընդ աշխարհի մեռանել եպիսկոպոսին Ակրականդացոց բաղարին, եւ բաղարացոյցն չերկուս յամանեալ հակառակաթեամբ, ճի կողմն ընտրեցին զամն բահանաց սրտմ անան էր Սարկնոս, եւ ճիւս ալ կողմն զԿրիակիմոսն տարկաւայն.

* A fol. 103^v a. իսկ ամենայն ախա եպիսկոպոսապոսինն եւ իշխանք բաղարին տեւին թէ. Զոր 10

Աստուած յայտնէ՝ նա ըլցի մեկ առաջնորդ եւ հովիւ :

Եւ յարացեալ առ հասարակ ամենեքին նաւեցին ի Հոսոմ, եւ ծառայեցանէին առ հայրապետն Հոսոմայ՝ ճի կողմն զՍարկնոս եւ ճիւս կողմն զԿրիակիմոսն : Եւ հայրապետն Հոսոմայ հրամայեաց նոցա սիրով ձխաւորիլ եւ զծին ի նոցանէ ընտրել ի ձեռնադրութիւն. եւ նորա ոչ կամեցան զխաղաղութիւն : Եւ նորա բարկացեալ հրամայեաց 15 հանել զնաւս արտաքոյ երեսաց խրոց, եւ տեղ զիշխանսն եւ զբահանայսն եւ զնա-

1 ի ժողովեալ . . . պատիրարէն] ի թաղաւորէն եւ ի պատիրարէն B || 3 դարձեալ om. B — ծառայ ի նաւ om. B || 8 բաղարին om. B || 9 սրտմ] սրոց B || 11 յայտնէ] յայտնեաց B || 14 եւ զծին . . . ձեռնադրութիւն om. B || 16 արտաքոյ om. B.

les saintes Écritures la nouvelle hérésie et la déracina. Il fut grandement loué par les évêques rassemblés et fut glorifié par l'empereur et le patriarche.

De là il repartit secrètement, s'embarqua et se rendit à Rome, où il demeura au couvent de saint Sabbas, ne se dévoilant à personne. Il y vécut d'une manière angélique, dans des jeûnes austères, des veillées sans repos et des prières incessantes.

A cette époque, l'évêque de la ville d'Agrigente étant venu à mourir, les habitants de la ville se partagèrent en deux partis adverses : l'un d'eux élit un prêtre dont le nom était Sabinus, l'autre parti élit le diacre Crescent (Kriskinton),* tandis que tous les membres de la curie épiscopale et les principaux notables de la ville disaient : « Celui que Dieu nous aura révélé, sera notre guide et notre pasteur. »

Tous les partis partirent ensemble et s'embarquèrent pour Rome, présentant au patriarche de Rome, l'un des partis Sabinus, et l'autre parti Crescent (Kriskinton). Le patriarche de Rome leur ordonna de s'accorder pacifiquement et de choisir l'un des deux pour le sacre. Ils ne voulurent pas (faire) la paix. Le patriarche, ennuyé, ordonna de les faire sortir de sa présence, et dit aux notables, aux prêtres et aux archidiaques : « Qui est le plus méritant des

* A fol. 103^v a.

խառարկաւապն. Ով իցէ չերկոյունցն արժանի : Եւ նորա ասն. Ոչ գիտեմք, ալլ զու
ինքնին խնդրեա յԱստուծոյ, եւ զոր յայտնէ բեզ՝ զնա ձեռնադրեա մեկ եպիսկոպոս :

Եւ ի գիշերին յայնմիկ տեսնէ հայրապետն ի տեսլեան զՊետրոս եւ զՊօլոս
զառաքեալսն Քրիստոսի, եւ ասն. Մի ինչ արածիր վասն եպիսկոպոսին Ակրական-

5 զացոց աթոռոյն. պիտաջիր որ եւ երկորեանն զոր ընտրեցին անարժանք են :

Բայց է ի բաղաբխ յայտնիկ այր օտար, յոյժ երկիւզած յԱստուծոյ՝ որոյ տնուն է
Գրիգորիոս, եւ է արգելեալ ի վանս սրբոյն Սաբայի, եւ յորժամ լուա զպարուստ ժո-

ղովրդեանն երկեաւ զի մի զացեն զնա, վախեաւ գալտ ի վանացն * եւ զնաց յալլ տեղի : * A fol. 103
v^o b.

10 Զնա կոչեա առ բեզ եւ ձեռնադրեան եւ տուր ի նոսա, զի ի նա հանգուցեալ է հազին

սուրբ : Եւ ցուցին նմա զերանելին Գրիգորիոս, եւ ապա անցաչտ եղեն առաքեալքն :

Եւ զարթուցեալ ահիւ մեծաւ հայրապետին զարհուրմամբ, եւ ընդ առաւօտն կո-
չեաց զառաքերէցն իւր եւ ալլ երկու եպիսկոպոսունս՝ զոր առաքեալ էր ի Կոստան-
զինուպոլիս առ Թապաւորն վասն նոր հերձուածոյն, եւ զարձան անդէն ի Հռոմ :
Առաքեաց զնոսա ի վանս սրբոյն Սաբայի, եւ յորժամ զնացին զԳրիգորիոս ոչ գաին :

1 իցէ] է B || 6 յայնմիկ] ի Թաքսաի *add.* B || 7 եւ յորժամ լուա ... զնաց յալլ տեղի
om. B || 9 ձեռնադրեան] եպիսկոպոս *add.* B || 11 զարհուրմամբ] զարհուրեալ B — եւ ընդ
առաւօտն *om.* B || 14 եւ յորժամ զնացին ... եւ նորա երթեալ] եւ եկեալ ոչ գաին զի
երկու առաքէր յառաջ վախուցեալ էր ի վանս սրբոյն երազմոսի : Եւ անդ զնացեալ B.

deux? » Ils lui répondirent : « Nous ne le savons pas; demande-le toi-même à Dieu, et celui qu'il aura révélé, tu nous le sacreras évêque. »

Le patriarche vit cette nuit même, en un rêve, les apôtres du Christ Pierre et Paul, qui lui dirent : « Ne t'attriste point au sujet du siège de l'évêque d'Agrigente; sache que les deux qu'on a élus en sont indignes; mais il y a dans cette ville un homme étranger, craignant beaucoup Dieu, dont le nom est Grégoire et qui s'est cloîtré au couvent de saint Sabbas; ayant appris l'arrivée de ces hommes, il a pris peur qu'ils ne le trouvassent, il s'est enfui secrète-
ment du couvent * et s'est rendu à un autre endroit. Fais-le venir auprès
de toi, sacre-le et donne-le-leur (comme évêque), car le Saint-Esprit repose
en lui. » Les apôtres lui montrèrent le bienheureux Grégoire, puis dis-
parurent.

* A fol. 103
v^o b.

Le patriarche, s'étant réveillé plein de crainte et de frayeur, fit venir, le matin, son archiprêtre et deux autres évêques qu'il avait précédemment envoyés à Constantinople auprès de l'empereur à cause de la nouvelle hérésie, et qui en étaient revenus à Rome. Il les envoya au couvent de saint Sabbas, et lorsqu'ils y furent arrivés, ils n'y trouvèrent plus Grégoire. Ils deman-
dèrent au prieur du couvent : « Où est-il? » Il leur répondit : « Il y a deux

Հարցին զհայր փանայն թիւ. Մէր իցէ : Եւ նա ասէ. Երկու սուրբք չառաջ ել ի փանայս, եւ սրբէս կարծեմ թողացեալ է ի փանս սրբոյն երազմափ : Եւ նորա երթեալ զաին զերանկէն Դրիպորիտ ի սրբաւիցին թողացեալ ի ձեջ բանջարոցն :

Եւ յարմամ տեսին եպիսկոպոսանքն ծանեան զնա, եւ երկիր սրպին նմա եւ զիբկա սրկեալ համբարեցին, զի տեսեալ էին զսրտափ նորա ի թաղստըէն եւ ի սրատիրոք-
 զէն եւ յալ ժողովեալ եպիսկոպոսացն ի Կոստանդնուպոլիս : Նոյնպէս եւ նա երկիր
 սրպանէր նոյնս եւ ասէր. Թորոթիսն սրտըր, ծառայիս ձեր, զի ոչք՝ ձեզուսը եմ
 եւ եւ անարման : Եւ տարան զնա սոս հաչտապեան, եւ անկեալ ի ծանկս խր երկիր
 եպոյ իմա : Եւ յարմամ ետես Չնա ծանեալ ի կերպարանայն սրպէս զոցին նմա
 սուրբ սուրբեալցին ի տեսեանն, եւ ասէ. Բարի եկիր, սրբեակ իմ Դրիպորիտ, սրպէս
 բարձր՝ սոյնպէս եւ տեսար : Եւ համբարեալ զնա եւ նառաջ մերձ ինքեան, եւ սրտ-
 մեայ նմա զերեսումն սրպոյ սուրբեցոյն եւ ասէ. Ընտրեալ զքեզ Կոստանդ եւ հրա-
 մայեալ ձեռնադրել եպիսկոպոս Ակրականոյոցոյ աթոռոյն : Եւ նա ասէ. Աչ եմ
 արմանի եւ ոչ եմ կարող աչլմ տառիմանի :

Եւ ասէ հաչտապեան. Մի հովիտաւիկ սրբեակ, զի բազմք փանս անկրաթեան
 կրեան : Եւս Դրիպորիտ. Կնան ինձ տակաւ սուրբս, թերեւս կարողից հաւանեցու-

3 զերանկէն *om.* B — ի ձեջ բանջարոցն] ի ձեջ ծառայ եւ բանջարոցն B || 4-8 եւ զիբկա
 սրկեալ ... եւ անարման *om.* B || 9 նմա] հաչտապեան B || 10 ասէ] հաչտապեան *add.* B.

jours qu'il est sorti du couvent, et à ce que je crois il s'est caché au couvent de Saint Érasme. » Ils s'y rendirent et trouvèrent le bienheureux Grégoire dans le jardin, caché au milieu des légumes.

Les évêques, lorsqu'ils l'aperçurent, le reconnurent, se prosternèrent devant lui, le prirent dans leurs bras et lui donnèrent le baiser; car ils avaient vu les honneurs qu'il avait reçus de l'empereur et du patriarche et des autres évêques réunis à Constantinople. Lui aussi pareillement se prosterna devant eux et leur dit : Pardonnez à votre serviteur, car je suis un pécheur et un homme indigne. » Ils le conduisirent chez le patriarche; il tomba à genoux et se prosterna devant lui. Le patriarche, à sa vue, le reconnut d'après les traits que les saints apôtres lui avaient révélés dans son rêve, et lui dit : « Sois le bienvenu, mon fils Grégoire; nous t'avons vu tel que nous avons entendu parler de toi. » Il lui donna le baiser, le fit asseoir près de lui, lui narra l'apparition des saints apôtres et lui dit : « Dieu t'a choisi et m'a ordonné de te sacrer évêque sur le siège de la ville d'Agrigente. » Il lui répondit : « Je ne suis pas digne, ni capable de cet honneur. »

Le patriarche lui dit : « Ne t'oppose pas, mon fils, car beaucoup se sont perdus pour ne pas avoir écouté. » Grégoire répondit : « Donne-moi quelques jours pour que je puisse persuader mon esprit. » Ce disant, il avait l'intention

յանեւ զմիտս իմ : Զայս ասացեալ կամեցաւ փոխել ի Սարանիա : Եւ զիտացեալ հալոսպետին ասարեաց պահապանս եւ էին աս նմա զալս եւ զգիշեր :

Եւ յաւուր կիրակէի՝ կոչեաց զամենայն բահանացս եւ զժողովուրդս Ակրական-
 5 զացոց բաղարին, եւ ասէ ցնտաւ. եկեաջիք ամենեքեան ընդ իս խաչիւ եւ աւետա-
 րանաւ, եւ երթիցուք * ասլմոսերգութեամբ յեկեղեցի սրբոյ առաքելոյն Պետրոսի, եւ * A fol. 104
 1° b.
 զոր ցուցանէ մեզ Աստուած զայն տաց ձեզ հովիւ եւ առաջնորդ :

Եւ յորժամ զնացին յեկեղեցին՝ հրամայեաց հալոսպետն Գրիգորի եւ եւ յամբիսնն
 կարդաց զաւետարանն : Եւ յորժամ կատարեաց՝ թուաւ ազունի սպիտակ ի խորանէն,
 եւ երթեալ նստաւ ի վերայ զլիտոյն Գրիգորի : Եւ յոյժ պարհուրեցան ընդ սրանչելի
 10 տեսիլն :

Եւ ի միւս կիրակէն՝ կոչեաց բազում եպիսկոպոսունս եւ զժողովուրդս բաղարին,
 եւ ձեռնադրեաց Գրիգորիտս եպիսկոպոս Ակրականդացոց բաղարին : Եւ յոյժ
 սիրեցին զնա ամենայն բահանայքն եւ ժողովուրդքն եկեալքն յԱկրականդացոց
 բաղարէն :

Եւ յետ տասն աւուր ողջունեցին զհալոսպետն եւ նաւեցին ի Սիկիլիա, եւ
 15 զնացին ի բաղարն իւրեանց : Եւ նստուցին զԳրիգոր չաթուս եպիսկոպոսութեան :

4 եւ ասէ ցնտաւ. եկեաջիք ամենեքեան ընդ իս *om.* B || 5 երթիցուք] զնացին B || 6-7
 եւ զոր ցուցանէ . . . յեկեղեցին *om.* B || 8-10 եւ յորժամ կատարեաց . . . սրանչելի տեսիլն
om. B || 119 միւս կիրակէն] միւսուժ կիրակէի B — զժողովուրդս բաղարին *om.* B || 12
 բաղարին] եկեղեցոյն B.

de se réfugier en Espagne. Mais le patriarche, qui s'en aperçut, envoya des gardiens pour rester jour et nuit auprès de lui.

Le jour du dimanche, le patriarche fit venir tous les prêtres et les hommes de la ville d'Agrigente et leur dit : « Venez tous avec moi, avec la croix et l'évangile; nous nous rendrons * en psalmodiant à l'église du saint apôtre * A fol. 104
 Pierre et celui que Dieu nous désignera, je vous le donnerai pour pasteur et 1° b.
 chef. »

Lorsqu'ils furent rendus à l'église, le patriarche ordonna à Grégoire de monter à l'ambon et de lire l'évangile. Lorsqu'il le fit, une colombe blanche s'élança de l'autel et vint se poser sur la tête de Grégoire. Tous furent épou-
 vantés par cette apparition merveilleuse.

Le dimanche suivant, le patriarche fit venir beaucoup d'évêques et les habitants de la ville, et sacra Grégoire évêque de la ville d'Agrigente. Tous les prêtres et les gens venus de la ville d'Agrigente l'aimèrent beaucoup.

Dix jours après, ils présentèrent leur hommage au patriarche et s'embar-
 quèrent pour la Sicile, se rendant à leur ville. Ils intronisèrent Grégoire sur le siège épiscopal.

Իսկ հայրն Գրիգորի Քարիտան՝ ոչ ծանեա ելի, որդին խր խցէ, զնոց առ նա առանձինն, անկա յառա նորա լալով և ասէ. Ազոթեան վասն իմ օտար Տէր, բանցի յոյժ ցատաղեալ և անձն իմ, և եմ ի արածութեան վասն զատկին իմոց զոր յանկարծակի կորուսի և ոչ զիտացի ելի, ի ծախս խեղցեցա, ելի, զազանք կերան զնա, և Աստուած՝ ոչ յայտնեաց ինձ :

Եւ երանելին Գրիգորիտա ծանեա զհայրն խր, և հարցանէր ին, կենդանի է՞ ծալն խր : Ասէ Քարիտան. Կենդանի է և է կարացեալ ի բազում վշտացն և ի լալոցն : Ասէ Գրիգորիտա. Քանի՞ ամբ խցեն յորձ, հետէ կորեա որդին ձեր : Ասէ Քարիտան. Այս երեքստասան ամ է, և յորձամ կորեա էր ութ և տասն ամաց : Եւ սկսա Գրիգորիտա մխիթարել զնա, և յարուցեալ անկա յառա հօրն լալով, և ողբալով ասէ. Թա- զաթիւն արա ինձ հայր մեղանշտկան որդուց բո. բանցի և եմ Գրիգորիտա որդին բո : Եւ յարուցեալ կախեցա զարարանոցան և ի մխաթն լալին զբազում ժամս : Եւ լու եղեւ այս ի բարբառն և ամենեւեան վառաւորէին զԱստուած :

Եւ այլ մի կրօնաւոր բարա յոյժ՝ անկա յառա նորա, և ձեռն եղ ի վերայ նորա և աղթեաց առ Աստուած, և առժամայն սրբեցա, և եղեւ ծարձինն վաթիւկ որդէս տղայի, և ամենեւեան զարձանալին որբ տեփն և լուան :

1-12 Իսկ հայրն Գրիգորի ... զբազում ժամս :] և իրբեւ ծանեան զնա ծնողքն նորա՝ յոյժ լալին ի մխաթն զբազում ժամս զի երեքստասան ամբ էին յորձ, հետէ, վաթսուցեալ էր : B
15-16 և աղթեաց ... տեփն և լուան] բժշկեաց զնա B.

Le père de Grégoire, Chariton, ne sachant pas que c'était son fils, alla le trouver en particulier, tomba à ses pieds et lui dit : « Prie pour moi, saint seigneur, car mon âme est en grande peine; je suis triste au sujet de mon fils que j'ai perdu subitement, ne sachant pas s'il s'est perdu en mer ou si les bêtes sauvages l'ont dévoré, Dieu * ne me l'a pas encore révélé. »

Le bienheureux Grégoire reconnut son père et lui demanda si sa mère était encore en vie. Chariton lui répondit : « Elle est encore en vie, mais elle a perdu la vue par les nombreux chagrins et les larmes. » Grégoire lui demanda : « Depuis combien d'années votre fils s'est-il perdu ? » Chariton répondit : « Il y a déjà treize ans qu'il s'est perdu, il avait dix-huit ans. » Alors Grégoire se mit à le consoler, et se levant il tomba aux pieds de son père en pleurant et lui dit avec soupirs : « Pardonne, père, à ton fils pécheur, car c'est moi ton fils Grégoire. » Il se leva, se jeta à son cou, et ils pleurèrent ensemble pendant de longues heures. Cette nouvelle se répandit dans la ville et tous glorifièrent Dieu.

Un religieux, atteint d'une forte lèpre, vint se jeter à ses pieds. Grégoire lui imposa les mains, pria Dieu, et le religieux fut guéri aussitôt; son corps devint aussi tendre que celui d'un enfant et tous ceux qui le virent et l'entendirent en furent émerveillés.

Եւ ալ Կրօնաւոր խուլ եւ համբ անկաւ յոտս նորա եւ կալեալ զբեկուէն խաչ եհան . նոյնպէս եւ յերկուսին ականջսն, եւ առժամայն խօսեցաւ եւ լուաւ, եւ ասէ ձեծաւ ձայնիւ. Մեծ են զործք քո Տէր որ ի ձեռն արգարոյս աշտորիկ * կատարին : Եհարց * A fol. 104
v° b.

Եւ ասա զնայ առ ձայն իւր եւ խոնարհութեամբ Երկիր եղազ եւ համբուրեաց զոտս նորա, եւ ասէ. Զիարդ կաս ձայր իմ : Եւ նա ասէ. բարիոք, որդեակ, որովհետեւ տեսի զքեզ :

Եւ յաւուր տօնի սրբոյ խաչին՝ բերին առ նա բազում հիւանդս եւ ախտաժէտս եւ զիւհարս, եւ նորա ձեռն զնեղով զամենեւեան բժշկեաց աղօթիւք եւ զղեւսն հալմ-
ձեաց : Եւ յայնմհետէ անուանեցին զնա Երկրորդ սքանչելագործ Գրիգորիոս :

Եւ ձեռնադրեաց արժանաւոր քահանայս եւ սարկաւազունս եւ ուսուցանէր նոցա եւ պատուիրէր զնա զաղքատս եւ զորբս եւ զաչրիս եւ զօտարս եւ զհիւանդս եւ զարգե-
լեալս ի բանղի ոչ անտես առնիցեն : Եւ յորժամ ելանէր ի մէջ քաղաքին՝ տանէին ընդ

1 խաչ եհան] խաչակնքեաց B || 2 յերկուսին] յերկուս B || 2-5 եւ ասէ ձեծաւ ... լուայ
Երբէք օտ. B — Երանելոյն] սրբոյն B || 7-9 եւ ասա զնայ ... տեսի զքեզ օտ. B || 11 եւ
զղեւսն հալածեաց օտ. B || 13-15 եւ ձեռնադրեաց ... առժամայն բժշկեաց օտ. B.

Un autre religieux, sourd et muet, vint se jeter à ses pieds. Grégoire lui saisit la langue et fit le signe de la croix; il saisit également les deux oreilles, et le religieux aussitôt parla et entendit, et dit à haute voix : « Seigneur, tes œuvres, qui s'accomplissent par cet homme juste, * sont éminentes. »
Le bienheureux demanda : « Combien d'années y a-t-il que tu as cette infirmité? » Il lui répondit : « Je ne me souviens pas d'avoir jamais parlé ou entendu. » Dès lors, il servit Grégoire jusqu'à sa mort.

* A fol. 104
v° b.

(Grégoire) se rendit ensuite chez sa mère et se prosterna humblement devant elle, lui baisa les pieds et lui dit : « Comment vas-tu, ma mère? » Elle lui dit : « Très bien, mon fils, maintenant que je t'ai vu. »

Le jour de la fête de la sainte Croix, on lui présenta beaucoup de malades, d'infirmités et de possédés du démon; il leur imposa ses mains à tous, les guérit par la prière et chassa les démons. Dès lors on l'appela Grégoire le second thaumaturge.

Il ordonna des prêtres et diacres dignes, les instruisit et leur ordonna de ne pas délaisser les orphelins, les veuves, les étrangers, les malades et les détenus dans la prison. Lorsqu'il sortait dans la ville, on apportait

առաջ նորա հիւանդս եւ անատմաս, եւ նա ձեռն զնկալ յաջոյցոյցանէր : Եւ զՍարկնոս բաճանային զանդամարցն զատարն աս ժամացն բռնկեաց :

* A fol. 103
1° a

Եւ անեսալ աստանայի զորանչեկան զոր տանէր սուրբն, չարաց ի վերայ * նորա պատերազմ զի ընկեացէ, զնա յաթառսն, եւ շարմեաց ի նախանձ զերկաս արան՝ զորս բողարացիքն չեղիտս բաժանեալ՝ խեղրեցին ի ձեռնադրութիւն եղիակադատութեան, զՍարկնոս եւ զԿրիսակենդան, եւ այլք համախորհրդ ընդ նախն արք երեսուն, զորս զարձուցին ի խորհարար խրեանց : Եւ նիսիցցին հնարս շարաթեան վասն արդարացն, բանդի կաշտացին զեղեցկատեալք ելին ձի պտանիկ, եւ ի զիշերին ձինչգեա երանելին ննջէր, ետան զանձ զանապանին եւ արկին զկկնն զապա ի սենեակն, եւ նորա երթեալ թաղեալ ընդ մահճոյն :

10

Եւ յորժամ զգիշերացին ժամն հնչեցին, Սարկնոս բաճանացն եւ Կրիսակենդան սուրկաւորն առին ընդ ինքեանա ալ եւ տասն ալք, ելին ընդ աստիճանն եւ բախցցին զգտնն սենեկին : Եւ մօլն ամենեքեան կարան զկկնն եւ սղաղակէին մեծաւ բարբառով. Եկացք ժողովարարք, տեսէք զեղիակադատիս մերոյ զպղծութեան զորձ, զոր կարծեար սուրբ եւ արժանաւոր՝ այժմ երեսեցաւ պիղծ եւ անարժան : Եւ ահ մեծ անկաւ ի վերայ ժողովրդեանն եւ եղևն անմուռնչ ամենեքեան.

15

3-6 Եւ անեսալ աստանայի ... արք երեսուն] Եւ ի զրգրութենէ աստանայի շարմեցան ի նախանձ երկու արք Սարկնոս եւ Կրիսակենդան եւ այլ համախորհրդ ընդ նախն արք երեսուն B || 13 կալան] զերանելին եւ *add.* B.

devant lui des malades et des infirmes; il leur imposait les mains et les guérissait. Il guérit également la fille paralytique du prêtre Sabinus.

* A fol. 103
1° a.

Le démon, témoin des miracles qu'opérait le saint, souleva contre * lui une guerre pour le faire destituer du siège; il excita la jalousie des deux hommes, que les habitants, divisés en deux camps, avaient demandés pour être sacrés évêques, Sabinus et Crescent (*Kriskenton*), et avec eux de trente autres partisans qu'ils avaient attirés à leur opinion. Ils inventèrent des moyens de méchanceté contre l'homme juste, et soudoyèrent une prostituée fort belle, et, une nuit, pendant que le bienheureux dormait, ils donnèrent une somme au portier et introduisirent la femme en cachette dans la chambre; celle-ci se blottit sous le lit.

Lorsqu'on sonna l'office de la nuit, le prêtre Sabinus et le diacre Crescent (*Kriskenton*), accompagnés de dix autres personnes, montèrent l'escalier et frappèrent à la porte de la chambre. Tous pénétrèrent, saisirent la femme et crièrent à forte voix : « O gens, venez voir l'acte abominable de notre évêque, que nous croyions saint et digne. Il s'est montré maintenant abominable et indigne. » La frayeur saisit les gens, qui restèrent en silence.

Եւ կարեալ իջուցին զնա ի գաւիթս եկեղեցւոյն եւ * ժողովուրդն լային գերանելին, * A fol. 105
 զի յոյժ սիրէին վասն սքանչեւացն զոր առնէր : Եւ ժողովեցան քահանայքն եւ
 իշխանքն եւ հարցանէին զկինն եթէ. Ասա ձեզ զճշմարտան, ննջեալ ընդ քեզ եպիս-
 5 կոպոսն : Նա որպէս պատուիրեցին նմա չարախօրհքն ասաց. Ի վիշերիս յայտնիկ
 յետ խաղաղական աղօթիցն ննջեաց ընդ իս : Իսկ աւաղերէցն եւ նախասարկաւապն
 երդնուին ձեծաւ բարբառով եթէ. Մեր տա նմա էար՝ ձինչեւ ննջեաց յանկողնի
 իւրում եւ վկին անդ ոչ տեսար, եւ սուտ է չարախօսութիւնդ :

Կալան զնա անօրէնքն եւ տարեալ արպելին ի բանդ եւ զոտան պնդեցին ի կոծեղ :
 Եւ ի վիշերին յայնմիկ հրեշտակ Տեառն էջ ի բանդն, եւ արձակեաց զոտան ի վաշտէն
 10 եւ երաց զբանդն : Եւ երկեան չարախօսքն ի ժողովրդենէն զի ձի տեսցեն զսքանչելիսն
 եւ սպանցեն զնոսա, վազմարակի հանին զնա ի բանդէն եւ արկին ի նաւ, մտին եւ

27. Եւ ժողովեցան ... ընդ իս *om.* B || 7 զկին անդ] զկինդ զապր B — չարախօսութիւնդ :]
 եւ եղեւ խռովութիւն ձեծ ի բաղարին, զի ամենեքեան զխտէին թէ թշնամիք սրբոյն առ նախանձու
 նիւթեցին նմա զպէս հօտար չարութեան, եւ կամէին պաշտպանել նմա բռնութեամբ : Բայց
 երանելին արգել զաճրտն եւ աղաչեաց ինչլ տալ զի ինքնին տէր յայտ նեցէ զանձեղութիւն
 իւր : *add.* B || 9-10 եւ ի վիշերին ... երաց զբանդն *om.* B — եւ երկեան չարախօսքն]
 Բայց երկուցեալ ի ժողովրդենէն B || 10-11 զի ձի տեսցեն ... արկին ի նաւ] զի ձի աճրտն
 բռնութեամբ հանցեն ի բանդէն, հանին անտի եւ եղին ի տան միում ի վիպահօջ : Եւ կոչեցեալ
 զՏիբերիոս ասրկաւապ որ էր գործակալ հայրապետին Հռոմայ եւ կայր ի Սիկիլիա՝ զնա
 սրտացան ինքեանա, եւ ետուն պարտաւոր առնել զԻրիպոր : Եւ առեալ զիր ամբատտութիւ-
 եան ձեռագրով նորա եւ սլլ եւս տան արանց ի համախոյից իւրեանց, մուծին զնա ի նաւն
add. B.

Ils saisirent le bienheureux et le firent descendre au vestibule de l'église ;
 * la population le pleurait, car elle l'aimait beaucoup à cause de ses miracles. * A fol. 105
 Les prêtres et les notables se réunirent et demandèrent à la femme : « Dis-
 nous la vérité, l'évêque a-t-il couché avec toi ? » Elle répondit dans le sens
 1° b.
 que les calomniateurs lui avaient ordonné : « Il a couché avec moi cette nuit
 après les prières de la paix '. » Mais l'archiprêtre et l'archidiaque jurèrent
 à grands cris : « Nous étions auprès de lui lorsqu'il s'est couché dans son lit
 et nous n'avons pas vu cette femme ; c'est une fausse accusation. »

Les impies saisirent l'évêque, le conduisirent à la prison et l'y enfermèrent,
 les pieds fortement liés à un billot. Dans la même nuit, l'ange du Seigneur
 descendit dans la prison, détacha ses pieds du bois et ouvrit (la porte) de la
 prison. Les calomniateurs, craignant que la population ne s'aperçût de ce
 miracle et ne les tuât, le firent sortir aussitôt de la prison, l'embarquèrent

1. Nom de l'ollice de Complies dans le rite arménien.

ինքեանք, տարան եւ զկենն զկնի եւ ալքր ի չարախառացն, եւ նաւեցին ի Հոսոմ սո. հալլապեան :

* A fol. 105
v° B.

Եւ ընդ առաւան թաղմաթիւն ժողովրդեանն զնայլին ի բանդն խորատկել զգուռն եւ հանել զտարրն Դրկար, եւ ոչ զափն : Եւ անգեկացան եթէ, չարախառն 5 զտուռն Սարինաթի եւ զԵրվակենդաթի :

Եւ չարմամ տարան զնա ի Հոսոմ եւ ընթերցեալ հալլապեան զչարախառաց հրա-
վարատկն, յոյժ բարկացաւ, եւ ոչ ետես զԵրվարիտս եւ ոչ եհարց լան ինչ ընդ նմա,
ալլ հրամայեաց եւ առ ժամացն երկաթի կապանօր արկին զնա ի բանդ, եւ զտուռն անգե-
ցին ի փաշալի : Եւ ի հասարակ զիշերին ձինչդեա. սաղմոսէր երանելին, լոյս ձեռ 10 ժողեաց ի բանդին, եւ երեւեցան երկու ահաւոր արք. պաշտառ անպեամբ ի կերպարանա
ստաբերացն եւ տսեն. Ողջոյն բեղ ծառաց Բրիտտաթի եւ Կրկնի մեր Դրկարիտս :
Բրիտտա ստաբեաց զմեղ զի լոճյալք զբեղ ի կապանացի զար անկրաւ դատա-
պարտեաց զբեղ հալլապեան : Եւ մեր սբաթի եմբ ընդ համբերաթիւնդ քո եւ Բառուած
բեւ բաղւած եշանս սունկաց է ի բաղարիս յոյժմիկ : Եւ կարեալ զշղթալիցն կորցեցին 15

2 հալլապեան] Հոսոմայ *add.* B || 3 խորատկել զգուռն ... Դրկար *om.* B || 5 սո. հալլապեան *om.* B || 5 ալքրեցին] հրալ *add.* B || 8 եւ ոչ ետես զԵրվարիտս *om.* B || 10-15 ձինչդեա. սաղմոսէր ... անպաշա եղին :] սուրբ ստաբեալքն Պետրոս եւ Պաղա երեւե-
ցան նմա եւ ձիւթկարեցին զնա B.

sur un navire, y prirent eux-mêmes passage, accompagnés de la femme et d'autres calomnieux, et firent voile vers Rome, vers le patriarche.

Au matin, une foule de gens, s'étant rendus à la prison pour enfoncer la porte et en délivrer saint Grégoire, ne l'y trouvèrent point. Ils apprirent que les calomnieux * l'avaient emmené, lui et la femme, au patriarche de Rome. Ils se précipitèrent, furieux, et brûlèrent les maisons de Sabinus et de Crescent.

* A fol. 105
v° B.

Lorsque les calomnieux eurent conduit saint Grégoire à Rome et que le patriarche eut lu leur accusation, il en eut une grande colère; il ne vit pas Grégoire, ne l'interrogea même pas, et ordonna de le jeter immédiatement en prison, chargé de fers, et de lui attacher les pieds à un bloc de bois. A minuit, pendant que le bienheureux psalmodiait, une grande clarté se fit dans la prison et deux hommes terribles, au visage éclatant, apparurent sous la forme des apôtres et lui dirent : « Salut à toi, serviteur du Christ, Grégoire, notre bien-aimé. Le Christ nous a envoyés pour te délier de tes liens, auxquels le patriarche t'a condamné injustement. Nous sommes heureux de ta résignation et Dieu accomplira par ton entremise bien des miracles dans cette ville. » Ils saisirent les chaînes, les arrachèrent du cou et

ի պարանոցէն եւ յտիցն, եւ հանին զոտսն ի փայտէն : Եւ յարուցեալ Գրիգորինս ծուր կրկնեաց եւ արտասուօք համբուրեաց զոտս նոցա, եւ նոյնժամայն անշատ եղեն :

Իսկ բանդապետն ունէր որդի աշտահար, եւ կապեաց * կրկին շլթալիւք եւ պնկեաց * A fol. 105
v° b.
զնա ընդ սեան տանն իւրոյ : Եւ ի գիշերին յաշնմիկ վերացոյց զնա զեւն շլթալիւքն
5 յօլս եւ տարաւ ի բանդն ընկէջ առաջի սրբոյն Գրիգորի, եւ սկսաւ թաւալել եւ փր-
փրալ : Եւ սրբոյն զաչս յերկինս համբարձեալ աղաչեաց զԱստուած վասն նորա : Եւ
զարձաւ յերիտասարդն, եւ ասէ յնա . Անուամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի,
եւ այս պիղծ ի ստեղծուածոցդ Աստուծոյ : Եւ առժամայն եւ զեւն, եւ ալրն անկաւ
իբրեւ զմեռեալ. եւ կալեալ զաջոյն ձեռանէն յարոյց եւ ասէ . Արի, որպեակ, տուր
10 փառս Աստուծոյ :

Եւ յարուցեալ հաչն իւր խնդրէր զորդին եւ ոչ գտանէր եւ ողբալ . Վաչ ինձ,
որդեակ, զեւն ուր ուրեմն խեղկեաց զբեղ եւ ընկէջ ի ծով : Եւ ընթացաւ ի բանդն
եղիտ զլուրսն ի բաց . եւ լոյս մեծ ծագեալ ի բանդին : Եւ երկեաւ վասն սրբոյն
Գրիգորի եթէ փախուցեալ է : Եւմուտ ի ներքս եւ տեսանէ զնա ընդ արձակս, եւ
15 զորդին իւր մերձ ողջացեալ . անկեալ յոտս նորա ողբալով եւ ասէր . Ողորմեա ինձ

3-5 Իսկ բանդապետն ... սրբոյն Գրիգորի] եւ ի նմին գիշերի եկն առ նա եւ որդի բանդապե-
տին յորում էր այս պիղծ սր անպէն սկսաւ B || 6 սրբոյն] նորա B || 7 ցնա] ցղեւ B ||
11-15 Եւ յարուցեալ ... մերձ ողջացեալ] Զոր իբրեւ ետես բանդապետն՝ անկեալ յոտս
նորա B.

des pieds, et lui délivrèrent les pieds du bois. Grégoire se leva, fléchit les genoux et leur baisa les pieds, les larmes aux yeux; ils disparurent aussitôt.

Le chef de la prison avait un fils possédé du démon, il l'avait attaché * à * A fol. 105
v° b.
doubles chaînes à la colonne de sa maison. Cette nuit-là, le démon le souleva dans l'air avec les chaînes, l'emmena à la prison et le jeta devant saint Grégoire; l'enfant se mit à se rouler par terre et à écumer. Le saint leva les yeux au ciel, et pria Dieu pour lui. Il se tourna ensuite vers le jeune homme et lui dit : « Au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, sors, démon impur, de cette créature de Dieu. » Le démon sortit aussitôt et l'enfant tomba comme mort; (Grégoire) le saisit de la main droite, le releva et dit : « Lève-toi, mon fils; rends gloire à Dieu. »

Or, le père, s'étant levé, chercha son fils et, ne le trouvant pas, se mit à gémir : « Malheur à moi ! mon fils, le démon t'a étouffé à la fin et t'a jeté à la mer. » Il courut vers la prison et trouva la porte ouverte; une grande clarté brillait dans la prison et il craignit que saint Grégoire ne se fût échappé. Il pénétra à l'intérieur et le vit en liberté avec son fils guéri auprès de lui; il se jeta à ses pieds en sanglotant et dit : « Aie pitié de

ծառայ Մատուճայ եւ թագաթիւն արն ինձ, զի ծխեցի զձեռս իմ ի կտորն քս : Ճշմարտութեամբ ասեմ, Տէր իմ, զի ծարդ Մատուճայ եւ զա : Եւ յայնմ օրէ, ծառայէր նմա ի բանալի զյայց եւ զցերեկ :

* A fol. 106
r^o a.

Լուսա կին ծի * աչի զճամբաւ սրանչեկեացն, եւ առեալ զկտորացեալ զասորն խոր տարաւ ի բանին եւ ընկէց յատն նորա : Եւ նորա ձեռս եղեալ ըստ յաւիտեան եւ սոմա՝ ծաղն կանդնեցաւ : Եւ առեալ ծաղն խոր՝ երթալ ի ձեռք բաղարին, արամէր ժարալրդանն զսրանչեկի զործան Գրիգորի : Եւ ալ ըստ ձեռնոս արար որ զրեալ է ի կատարեալ պատմութեան խրատ :

Եւ յետ տարուց ձեռք յիշեաց Հասմայ հայրապետն զերանելին Գրիգորիս, եւ զրեաց վտան նորա առ թագաւորն եւ պատրիարքն Կառանդեալօրալի, զի տաքեացեն զատաւորս եւ ընենացեն զյանցանն Գրիգորի :

Եւ յորժամ լսան թագաւորն եւ պատրիարքն արամեցան յոյժ, բայց ոչ հաւատացին զի զիսէին զբարի զործան Գրիգորի, եւ ձեղալրեցին յոյժ հայրապետին Հասմայ զի աչնչալի ժամանակս եկեալ զիս ի բանելին :

Եւ տաքեաց թագաւորն յիշխանաց զսրաթիարն Մարկիանոս. եւ պատրիարքն 15 երկա տրքեալ իսկապատահա, զէփեապոսին եւ զԼինկարեացն եւ զԿորնթացեացն եւ զԹիփթա-

4-8 Լուսա կին ծի ... պատմութեան խրատ :] Եւ ալ ըստ ձեռնոս արար ի բանելին եւ չնչեցաւ հաճախ ընդ բաղարն աճեալն : B || 13-14 զի զիսէին ... ի բանելին om. B.

moi, serviteur de Dieu, et pardonne-moi d'avoir mis la main à ton enchaînement. Je te dis en vérité, mon seigneur, que tu es un homme de Dieu. » Depuis ce jour-là, il le servit jour et nuit dans la prison.

* A fol. 106
r^o a.

Une femme veuve, * ayant appris la renommée des miracles, prit sa fille aveugle, la conduisit à la prison et la jeta aux pieds de (Grégoire). Celui-ci lui ayant imposé les mains, elle recouvra la vue et se dressa aussitôt; sa mère l'emmena, alla au milieu de la ville et raconta à tous les gens l'œuvre miraculeuse de Grégoire. Il accomplit bien d'autres prodiges encore qui sont écrits dans son histoire.

Un an après, le patriarche de Rome se souvint du bienheureux Grégoire; il écrivit à son sujet à l'empereur et au patriarche de Constantinople d'envoyer des juges pour juger les fautes de Grégoire.

L'empereur et le patriarche, entendant cela, en furent très attristés, mais n'y eurent point, car ils connaissaient les bonnes œuvres de Grégoire, et ils blâmèrent beaucoup le patriarche de Rome pour l'avoir abandonné si longtemps en prison.

L'empereur envoya d'entre les princes le spathaire Marcien, et le patriarche, trois archevêques, ceux d'Éphèse, Aueyre et Corinthe, avec son

պահն իւր եւ պատուիրեցին նոցա ստուգութեամբ զճճարխտն քննել եւ եթէ անիրաւ զրպարտեցին Վրիգորիսս՝ որք կարգաւորք են ի չարախօսացն, ըստ կանոնացն ըն- * A fol. 106
r^o b.
կեացն գնտա չատրիճանացն եւ չարսորս սուարեացն. եւ որք աշխարհականք են հրամայեաց սպաթարին, զի ըստ օրինացն խիտա դանօք ի բանկի արգելցն եւ Վրիգորիսս մեծաւ պատուով տարցեն ի Կոստանդինուպօլիս առ թագաւորն եւ առ պատրիարքն :

Եւ չուղի անկեալ դնային, եւ յորժամ մերձեցան ի Հռոմ օրթեւատան աստրաբիլաւ հիւանդացաւ սպաթարն Մարկիանոս եւ ծանրացաւ յոյժ, բարձին գնա ծառայք իւր մահճօք եւ տարան ի քաղաքն, եւ յորժամ մօտն ընդ զուռն անշնչացաւ սրպէս մեռեալ, եւ յոյժ ողբալին արհիւկախապոսունքն եւ ծառայքն իւր :

Եւ լուաւ զձայն ողբոյն աչի կինն որոյ կուրացեալ զուսարն բացաւ գնաց առ ծառայքն եւ ասէ. Բարձէք զտէրդ ձեր եւ տարացք զձեզ առ զատապարտեալ օտար եպիսկոպոսն եւ բժշկեցէ՛ զհիւանդդ, եւ ոչ ջաջուցէ. եւ պատմեաց նոցա զգատերէն իւրոյ եւ զալ սքանչեւեացն զոր արար Վրիգորիսս ի բանկին : Եւ առժամայն տարան գնա ի բանդն առ սուրբն : Եւ տեսեալ գնա յոյժ տաղնապեալ ի սաստիկ ջերմութենէն որ եւ ոչ կարէր բանալ զբերանն կամ զաչան, եւոյ սուրբն ուժգին եւ մեծ բարբառով

4 գոնօք] գանիւք B || 7-16 եւ յորժամ մերձեցան . . . ասէ ցնտա երանելին Վրիգորիսս] եւ հաօին ի Հռոմ, եւ հոնկիւրեցան երանելոյն Վրիգորի : Ասէ ցնտա սուրբն B.

archiviste; ils leur commandèrent de rechercher la vérité en toute justice; si * les calomnieux avaient injustement accusé Grégoire, de priver les
ecclésiastiques de leur rang et de les envoyer en exil; quant aux laïques, * A fol. 106
r^o b.
l'empereur ordonna au spathaire de les soumettre, selon la loi, à de rudes bastonnades et de les enfermer en prison, et d'amener Grégoire avec de grands honneurs à Constantinople auprès de l'empereur et du patriarche.

Ils se mirent en route, et lorsqu'ils furent près de Rome, à une distance de dix-huit lieues, le spathaire Marcien tomba malade; son état devenant très grave, ses serviteurs le mirent sur une litière et le transportèrent à la ville; arrivé près de la porte, il devint sans connaissance, comme un mort; les archevêques et ses gens pleurèrent beaucoup.

La veuve dont la fille aveugle avait recouvré la vue, entendit les voix de leurs gémissements; elle s'approcha des serviteurs et leur dit : « Chargez votre seigneur et je vous conduirai auprès de l'évêque étranger, qui est emprisonné; il guérira votre malade et lui rendra la vie. » Elle leur raconta le (fait de) sa fille et les autres miracles que Grégoire avait opérés dans la prison. Ils le conduisirent aussitôt auprès du saint dans la prison. Le saint, le voyant dans une grande crise à cause de la forte fièvre qui ne lui permettait pas d'ouvrir la bouche ni les yeux, pleura amèrement et à haute

* A fol. 106^v * Ճաշեաց առ նա երկոյս անգամ եւ ամենեւին ոչ ետ պատասխանի : Եւ եղևալ զձեռն ի վերայ զլիսցն ասաց զառփրական արփին Տիմոթայ, եւ Նաջմամայն Ննչեաց, զի եր նա ասարս բռնն եւ Տիմոթայ որ ոչ եր Ննչեալ յորմի, հետեւ Տիմոթայցոսն : Եւ ապաքէին արքեպիսկոպոսըն զԳրիգորիտա, եւ ծառայքն անկանկին յատա նորա, եւ նա ոչ զապարէր յարքեպիսկոպոսըն :

Եւ յորմամ յարեցաւ ընով Մարկիմոսա զարթնացեալ եւ յարեաւ ի մահճացն աղջկեալ, եւ տեսեալ զերանեկին Գրիգորիտա ծանեաւ, եւ երթեալ անկաւ յատա նորա եւ համբարէր, եւ զահմարալ փառասորէր զԼսաստած : Եւ զարմանը կալան զարհիւս պիսկոպոստնա, որ այնպէս ի միտմ ժամաւ կանգնեաց զմերձ ի մահ Տիմոթայն եւ որչափ խնդացին՝ այնչափ արամեցան, զի յայնպիսի ժահահատ եւ խաւարացին բանդն կտարանոր արքեպիսկոպոսըն եւ :

Ըսէ յնտաւ երանեկին Գրիգորիտա . ճրպէս փտն անարժան եւ մեղաւոր զառապարտելոյս աշխատեցարար այնչափ ծանապարհ ընդ ծով եւ ընդ ցամաք : Բաւական էր ինձ զառապարտան հալեաւոր անաւան մերոյ Հռոմայ հալապետիս, եթէ արգարացայցանէր եւ եթէ, զառապարտէր :

* A fol. 106^v b.

Պատասխանի ետուն նմա եւ ասեն . * Լիցի եւ մեղ զառապարտութիւն ընդ բեղ

14 ընդ ծով եւ ընդ ցամաք om. B 16 Պատասխանի ետուն . . . ոչ կամեցաւ, ասէ] Եւ նորա խոտանային փաթով ասալ հանել զնա ի բանդէն, եւ վրէժ տանալ ի չարախօսաց նորա : Իսկ նա ասէ . Ոչ արգպէս B.

* A fol. 106^v a. * eria trois fois, sans obtenir de réponse. Il posa la main sur sa tête et récita les prières ordinaires des malades; le malade s'endormit aussitôt, car il y avait vingt-cinq jours qu'il n'avait point dormi, depuis qu'il était tombé malade. Les archevêques implorèrent Grégoire, et les serviteurs tombèrent à ses pieds, mais lui ne cessa de prier.

Lorsque Marcien se fut rassasié de sommeil, il se réveilla, se leva de la couchette, guéri, et, regardant le bienheureux Grégoire, il le reconnut; il se jeta alors à ses pieds et les baisa, tout en rendant gloire à Dieu. Les archevêques furent saisis de stupeur en voyant comment Grégoire avait relevé en une heure le malade près de la mort; mais de même qu'ils s'étaient réjouis, ils s'attristèrent de voir Grégoire dans les chaînes, enfermé dans une prison si infecte et si obscure.

Le bienheureux Grégoire leur dit : « Pourquoi vous êtes-vous donné tant de peines en faisant un si long voyage par mer et par terre pour un condamné indigne et pécheur? Le jugement de notre maître spirituel, le patriarche de Rome, m'aurait suffi, soit qu'il m'eût innocenté soit qu'il m'eût condamné. »

* A fol. 106^v b.

Ils lui répondirent et dirent : « Père saint, puissions-nous être condamnés

յաւուր պատաստանի ահեղի, հայր սուրբ : Եւ հարցանէին . Քանի ժամանակ է զի արդեւար ի զմեզսկ բանկիս : Եւ նա ասէ . Երկու ամբ են եւ ամիսք չորս : Եւ նորա յօժ մեղադրեցին հայրապետին, զի աչնչափ ժամանակս անտես արար զնա : Եւ կամէին հանել զնա ի բանդէն, եւ նա ոչ կամեցաւ, ասէ . Նոյն քննեցէք, պամենայն եղեալ զործս վասն իմ եւ Աստուած զձեմարիտն յայտնեցէ, զի նորա մկաչն է վրէժխնայրութիւն :

Եւ նոցա ողջունեալ զնա գնացին աւ հայրապետն, եւ պատմեցին նմա զամենայն, եւ զբանչեղիսն զոր արար, եւ վասն չարաչար արդեւանաց բանկին : Եւ յորժամ լուաւ հայրապետն աչքազունեցան երեսք իւր ի բազում ամօթոյն :

Եւ ի նմին աւուր հասին յԱկրականպաշտոց ըստաբէն, բահանայր, եւ կրօնաւորք եւ իշխանք, եւ ալ բազում ժողովուրդք վասն եպիսկոպոսին իւրեանց, եւ Քարիտոն զկնի : Ասեն արհիւսկոպոսոսունքն յհայրապետն . հրամայեա՛ն ժողովել ամենայն եպիսկոպոսաց որք հանդիպեցան այժմ ի քաղաքիս եւ մեր ընդ նոսա, եւ առաջի քո լիցի քննութիւն : Եւ հրամայեաց եւ ժողովեցան ի միում աւուր ի գաւիթս * եկեղեցւոյն * A fol. 107
1° a.

6-8 աւ հայրապետն ... բազում ամօթոյն օռն. B || 10 Քարիտոն] հայր իւր զկնի բերէին զկնն չարախօս ընդ իւրեանս եւ զկարիտոս եւ զիրիսկենդիսս *add.* B || 14 Պողիտոսի] Պողոսի B.

avec toi au jour du redoutable jugement! » Puis ils lui demandèrent : « Combien y a-t-il de temps que tu es enfermé dans cette épouvantable prison? » Il leur répondit : « Il y a deux ans et quatre mois. » Alors ils blâmèrent hautement le patriarche de l'avoir abandonné si longtemps. Ils voulaient même le faire sortir de la prison; mais il s'y refusa et dit : « Examinez d'abord tout ce qui concerne mon cas, et Dieu révélera la vérité, car à lui seul appartient la vengeance. »

Ils le saluèrent et se rendirent auprès du patriarche, lui parlèrent de tout, du miracle que Grégoire avait opéré et de sa cruelle détention dans la prison. A les entendre parler, les traits du patriarche devinrent livides par la grande honte.

Le même jour, arrivèrent de la ville d'Agriente des prêtres, des religieux, des notables et beaucoup d'autres habitants venus au sujet de leur évêque; et Chariton se trouvait avec eux. Les archevêques dirent au patriarche : « Ordonne à tous les évêques se trouvant dans cette ville de se réunir en même temps que nous, et que le jugement ait lieu en ta présence. » Le patriarche donna des ordres et tous se réunirent, au jour fixé, dans le vestibule de * l'église de saint Hippolyte (*Politos*). Lorsqu'ils furent * A fol. 107
1° a.

յիստն եւ երկը, եւ արքեպիսկոպոստներն եւ սարգիստն Մարկիանոս, եւ ալ անիկա
ժողովարդը ի բարբաբն : Բձին եւ զամենայն չարախօսքն որք էին հարկսր եւ տասն,
տարան եւ զերանկրն Գրկարխոս ի բանդէն եւ ամենեւեան բացին :

Բա՛, հապրապետն : Զինչ չարախօսութիւն անիր, զեպիսկոպոստ, ձերայ : Եւ նորա
տանն. Կարք, զգա ընդ կնոջ յանկոյնի խրամ : Բա՛, հապրապետն. Կարք ինքնին 5
տեսեր զգա, եթէ, կինն պատմեաց ձեզ : Եւ նորա տանն. Մտար, առ զա ըստ սովորա-
թեան ձերամ սող աղջոյն եւ երկկրպոյտանէլ, եւ զտար, զգա ընդ կնոջն յանկոյնի
խրամ ի բան : Եւ կինն խտտովանեցաւ ձեզ առաջի գտատարին եւ ամենայն ժող-
վրդեանս աշածիկ : Եւ վասն չարաչար ձեզացն ոչտահարեցաւ կինն, եւ ձինչեւ ցոյցար
ձոյլ ի զիւէն : Եւ հրամայեցին եւ զնա ամեկ : 10

Բանն անորէնքն. հարցցիր, եւ ընդ չարապարծ եպիսկոպոստ որ եթէ, կոծի եւ եթէ
ոչ՝ տատցէ, զճշմարտան : Եւ նա հաջեցեալ ի նոսա տաւ. Յարեան ի վերայ իմ վիպք
չարեաց՝ եւ զոր ոչն զիւէի հարցանէին ցիս, եւ վախարէն սիրայ իմոյ ճառնէին զիս :
* A fol. 107 1re B. Բացց ով եկբարք, Բատուած արտայէ գտատատան ընդ իս եւ ընդ ձեզ : Եւ ձինչպեւ
նա գոյցա տաւր, վերացաւ կինն ի զիւէ, եւ զարկաւ զկաննի, եւ սկսաւ փրկիրալ եւ 15

2 տասն] յիստն B 4 սնիր] տաւր B 13 եւ փոխարէն սիրայ իմոյ ճառնէին զիս om. B
15 վերացաւ կինն ի զիւէ] շարժեալ կինն ի զիւոյն B.

archevêques, le spathaire Marcien et un nombre infini de gens de la ville. On fit venir tous les calomniateurs, au nombre de cent dix; on amena de la prison le bienheureux Grégoire, et tous se mirent à verser des larmes.

Le patriarche demanda : « Quelle accusation avez-vous contre votre évêque? » Ils lui répondirent : « Nous l'avons saisi en compagnie d'une femme dans son lit. » Le patriarche dit : « Vous l'avez vu vous-mêmes, ou bien c'est la femme qui vous l'a raconté? » Ils répondirent : « Nous sommes entrés chez lui selon notre habitude pour le saluer et nous prosterner devant lui, et nous l'avons trouvé avec la femme qui dormait dans le lit. La femme même nous l'a avoué en présence du juge et de toute cette foule. La femme fut, à cause de cet énorme péché, possédée du démon et jusqu'à aujourd'hui elle est agitée violemment par le démon. » On ordonna de la faire venir également.

Les impies dirent : « Interrogez aussi l'évêque malfaitteur pour qu'il dise la vérité, qu'il le veuille ou non. » (Grégoire), les regardant, dit : « Des témoins impies ont surgi contre moi et me demandèrent ce que je ne savais pas, ils m'ont
* A fol. 107 1re B. trahi en échange de mon amour ». Cependant, ô frères, Dieu jugera* entre vous et moi. » Pendant qu'il disait cela, la femme, soulevée par le démon, fut

Թառալել առ ռոս սրբոյն Գրիգորի: Եւ նորա զաչսն եւ զձեռսն յերկինս համբարձեալ,
 եւ լարագին պապատանօք աղաչեաց Վատուած. եւ սաէ յկինն. Վասն սրբոյ առա-
 բերոյն եւ վասն ժողովեալ քահանայապետիցս Աստուծոյ, չար զեւ ել ի ստեղծութեանս
 Աստուծոյ, զի ամբողջ մօտք պատմեցէ վասն իմ զճշմարիտն: Եւ առժամայն լիկեաց
 5 զեւն զկինն եւ ել ի նմանէ եւ անկառ որպէս մեռեալ: Եւ կալեալ զձեռանէն չարոյց
 զնա:

Եւ հարցին յնա. Զինչ անուն է քո: Եւ նա սաէ. Եւոլիս կոչիմ: Ասեն յնա
 եպիսկոպոսքն. Ճանաչես զեպիսկոպոս քաղաքին քո: Եւ նա սաէ. Այո, բազում
 անգամ ողորմութիւն աւի ի ձեռանէ նորա յորժամ պարգեւէր տուրս աղքատաց:

10 Եւ նորա սսեն. Ասա մեզ զճշմարիտն. ննջեաց ընդ քեզ ի մեղս: Եւ կինն մեծաւ
 հառաչմամբ եւ արտասուօք աղաղակեաց ի խորոյ սրտէ իւրմէ եւ սաէ. Կենդանի է
 Տէր Աստուած, որ ոչ զիւսմ ոչցրպիսի գործովք զնա. այլ Սարկնոս քահանայ եւ
 Կրիսկենկոս տարկաւագն խաբեցին զիս կաշառօք, եւ ետուն ինձ Կոնձ, եւ տարեալ
 արկին՝ զիս ի վիշերի զապտ ի սենեակ անկր, եւ անիրաւ զրպարտեցին զարդար զաչսս * A fol. 107
 15 զաչս. զոր հատուայէ նոցա Տէր Աստուած, եւ խնայեցէ ի նոցանէ զմեզս անձին
 իմոյ, քանզի երկու ամ եւ կէս տանջիմ ի վիւսայ: V^o a.

10 ննջեաց ընդ քեզ ի մեղս] Ստոյգ իցէ զարծն սր պատմի ընդ քեզ եւ ընդ եպիսկոպոսն B
 || 14 արկին] արգելին B || 16 եւ կէս] եւ վեց ամիս B.

jetée contre terre; elle se mit à écumer et à rouler aux pieds de saint Grégoire. Celui-ci, élevant les yeux et les mains au ciel, pria Dieu avec larmes et supplications, et dit à la femme: « Par les saints apôtres et par les pontifes de Dieu convoqués ici, méchant démon, sors de cette créature de Dieu, pour qu'en parfait esprit elle dise la vérité à mon sujet. » Aussitôt le démon agita avec violence la femme et la quitta; elle tomba comme morte. Grégoire la prit par la main et la releva.

On lui demanda: « Quel est ton nom? » Elle répondit: « Je m'appelle Évodia. » Les évêques lui dirent: « Reconnais-tu l'évêque de ta ville? » Elle répondit: « Oui; j'ai reçu bien des fois la charité de ses mains, lorsqu'il distribuait des aumônes aux pauvres. »

Ils lui demandèrent: « Dis-nous la vérité: a-t-il couché avec toi pour commettre des péchés? » La femme s'écria du fond de son cœur avec de grands gémissements et des larmes, et dit: « Vive le Seigneur Dieu, je ne lui reconnais point de telles actions; mais le prêtre Sabinus et le diacre Crescent m'ont trompée par des dons, ils m'ont rendis de l'argent et, m'ayant emmenée, m'introduisirent * secrètement pendant la nuit dans la chambre, * A fol. 107
 puis ont injustement calomnié cet homme juste. Que le Seigneur Dieu leur rende ce qu'ils ont fait et exige d'eux les peines de ma personne, car voici
 V^o a.
 deux ans et demi que je suis torturée par les démons. »

Եւ հայեցեալ չեղիտարաւանսն Եանս զԴրիգորիոս եւ ծանեաւ, եւ ընկեցեալ հասաչմամբ եւ զիրկս արկեալ զտալցն եւ առ. ։ Սկսեալ ինչ ծառայ Աստուծոյ, եւ թող ինչ զչարիան զոր արարի ընդ ընդ ի հետքն աստանայի եւ անարկեացն ։ Աչ թողեց զոսս ըս եւ ոչ կանգնեցայց՝ ձինչեւ զիտայիս ի թշուառականս ։

Եւս, յիս երանելին. Այ կին զոս ոչ եթի, իմ է, թաղալ զմեզս, բայց միայն մարդա- 5 սիրին Աստուծոյ, որ զիտայն է, զտգանեաց մարդկան ։ Եւ կարս գձեւանին յարաջ զիս ։ Ահ մեծ կարս զամենայն ժողովարքն եւ առկին. Սրհնեալ է Տէր Աստուծ մեր որ յայանեաց մեզ աշտար զայտալիս ոյր արդարացեալ ։

Հրամայեցին եւ զամենայն չարախարն կարան, եւ հասին ի վերայ նոցա վճիռ զի զկարգաւորան ըստ կանանայն պատմեցին, եւ զաշխարհականան ըստ օրինայն 10 զատեցին, որպէս Հրամայեաց նոցա թաղարն եւ պատարարքն ։ Եւ սկսան արգ- զակել՝ արտասուօր. Մեկուր, անարկեցար, չանցեար արդար ծառայից Աստուծոյ ։ Էին աշխարհականքն աթառն, եւ նայեցեալ ի Դրիգորիոս՝ զաշէին առ հասարակ. Սկսեալ մեզ ծառայ Աստուծոյ եւ մի հաստգաներ չար ընդ չարի ։ Եւ ոյլ ոյրմա- 15 զին պաղատանօր մայիլին ։

* A fol. 107
v° b.

1 զԴրիգորիոս] զերանելին Դրիգոր B 3 աստանայի եւ om. B || 7 մեծ] եւ երկիւզ add. B 11 հրամայեաց] պատարարեաց B 13 աթառն] եւ կարգաւորքն երեսուն add. B.

Elle regarda les évêques, vit Grégoire et le reconnut; elle accourut vers lui, et avec des sanglots elle entoura de ses bras ses pieds et dit : « Aie pitié de moi, serviteur de Dieu; pardonne-moi le mal que je t'ai fait par la ruse du démon et des impies. Je ne quitterai tes pieds et je ne me relèverai que lorsque tu auras eu pitié de moi, malheureuse. »

Le bienheureux lui dit : « O femme! ce n'est pas à moi de pardonner les péchés, mais à Dieu seul qui aime les hommes et qui connaît les secrets des hommes. » Il lui prit la main et la releva. Une grande peur saisit toutes les personnes de l'assistance, qui dirent : « Béni soit le Seigneur notre Dieu, qui nous a révélé aujourd'hui l'innocence d'un tel homme. »

Ils ordonnèrent ensuite d'arrêter tous les calomnieurs et donnèrent la sentence que les ecclésiastiques seraient punis selon les canons, et que les laïques seraient jugés d'après la loi, ainsi que l'empereur et le patriarche l'avaient ordonné. Les calomnieurs * se mirent à crier avec larmes : « Nous avons péché, nous avons commis une iniquité, un méfait envers le juste serviteur de Dieu. » Les laïques étaient quatre-vingts et, regardant Grégoire, ils s'écrièrent ensemble : « Aie pitié de nous, serviteur de Dieu, et ne nous rends point le mal pour le mal. » Ils lui adressèrent encore d'au-
tres supplications apitoyantes.

* A fol. 107
v° b.

Եւ տեսեալ զնոսա սուրբն Գրիգորիոս յայնպիսի նեղութիւնս, բազմէր զերես իւր, եւ երթեալ արտասուօր անկանէր յոտս հայրապետին եւ արհիւակիսողոտացն, եւ աղաչէր զնոսա եւ ասէր. Մի հատուցանէր զոցս չար ինչ վասն իմ մեղաւորիս, զի Տեսան Աստուծոյ միայնոյ է վրէժանդութիւն :

5 Եւ յանկարծակի շնչեաց հոգմ, եւ անկաւ ի վերայ նոցա խաւարալին մէջ, եւ ծածկեաց զնոսա ամպ աղջամղջին, եւ կարծեցին ելիւ եկուլ զնոսա երկիր, եւ ազատուիլէին. Տէր ողորմեա՛ն, զբազում ժամս : Եւ ապա վերացաւ ամպն, եւ սրտատեցաւ մէջն, եւ երեւեցան իշուառականացն երեսքն միակողմանի սևեր որպէս Եթովպացւոյ : Իսկ Սարկինոսի եւ Կրիակինոսի՝ ոչ միայն կէս երեսացն իւրեանց սևեր եղեն ալ եւ 10 բերանք նոցա բացան, եւ ներքին շրթներն մինչեւ ի կրափան կախեցան որ ամենեւին խօսել ոչ կարէին :

Եւ ի լինել աստուածաստատ բարկութեանն՝ յահողին երկեղէն * ամենայն ժողո- * A fol. 108
վորդն ազատակեցին եւ ասեն. Այժմ ծանեար զի փրկեաց Տէր զօճեալ իւր, մեծ է 1° a.
Աստուած մեր եւ անբաւ է զօրութիւն նորս :

2 անկանէր] անկաւ B || 3 զնոսա եւ ասէր om. B || 5-8 եւ յանկարծակի . . . եթովպացւոյ] եւ յանկարծակի Եհոս ի վերայ չարախօսացն աստուածաստատ բարկութիւն, եւ խաղկեցան ամենեքեան ահաղին արհաւորք, եւ ստուերք մահաւ անկան զնորք, եւ երեւեցան երեսք նոցա սեւացեալ որպէս ծուխ : B || 9 կէս երեսացն իւրեանց սևեր եղեն] սեւացան երեսք B || 10 ներքին om. B — ամենեւին om. B || 12 եւ ի լինել աստուածաստատ . . . առաջի զդանեալսն om. B.

Saint Grégoire, les voyant dans un tel état de peine, frappa son visage et vint se jeter avec larmes aux pieds du patriarche et des archevêques, les pria et dit : « Ne leur rendez point le mal pour le mal à cause de moi pécheur, car la vengeance appartient au seul Seigneur Dieu. »

Tout à coup le vent souffla, un brouillard obscur descendit sur eux, un nuage sombre les enveloppa et ils crurent que la terre les avait engloutis. Ils crièrent pendant de longues heures : « Seigneur, aie pitié de nous. » Enfin, le nuage s'éleva, le brouillard se dispersa et les visages des malheureux apparurent noirs, comme celui des Éthiopiens, d'un côté seulement. Quant à Sabinus et à Crescent, non seulement la moitié de leur visage était devenue noire, mais encore leur bouche était restée bée, leurs lèvres inférieures s'étaient rabattues jusqu'au menton et ils ne pouvaient plus parler.

A cette colère effrayante de Dieu, toutes les personnes présentes, * saisies * A fol. 108
de grande frayeur, crièrent : « Nous reconnaissons maintenant que le Seigneur 1° a.
a sauvé son oint¹ ; grand est notre Dieu et sa puissance est immense. »

Եւ երբեք առ հասարակ հաջրապետն եւ եպիսկոպոսոսնքն անկանելին յառա-
պրաչն Դրկարկաւի եւ ասելին. Օրհնեան զձեզ հայր տարբ, զի յառաք յաջմիկ զու-
միացն երեսեցար ձեռն համբերութեան : Կոչեպէս եւ նա անկեալ յառ նոցա ասէ.
Թողալին շնորհեցեր ինձ մեղաւորիս, բանդի եւ սրդի եմ եւ նախատինք մարդկան.
ժանաւանդ զար. ազովեցեր վասն իմ, եւ չարացեալ համբարեցին եւ զարձեալ 5
նստան :

Եւ ամին ասալիս զգանեալսն եւ ասէ ցնտա հաջրապետն. յատարս ամենաթշա-
տար, ահա եկերար նմանողը հօրն ձերում աստանալիս որ բարբաբեաց զձեզ յան-
րէն զործն : Այլմ հրամայեմք ձեզ լինել ծառայք յաջմհեան, զար եւ սրդիք ձեր եւ
սրդիք սրդաց ձերաց, յազգե, մինչեւ յազգ՝ որք իցեն աչքմ նշանաւ զոր եցալց Լատաւած 10
յերեալ ձեր՝ Ակրականդացոց եպիսկոպոսարանին : Եւ ամենայն եպիսկոպոս որ ձեռ-
նադրէ աչքմ նշանաւ բահանայ կամ տարկաւայ կամ ալ ինչ կարգաւոր՝ նդովեալ
եկելի ի սրդաց ասարեկոցն եւ ի սրդաց հաջրապետացն : Եւ ասացին ամենեքեան.
Նդովեալ լեցի :

Եւ ասին ցաւրին Դրկարկաւ. հրամայեան վասն նոցա որ ինչ եւ կամք բո իցեն : Եւ 15
նա յանձն տրար ցնտա յապկերեցն իւր եւ ի նախատարկաւան, եւ չալ իշխանոն

10 որք իցեն . . . յերեալ ձեր om. B || 12 աչքմ նշանաւ] ի ասնէ աչաի B.

Le patriarche et les évêques vinrent tous ensemble se jeter aux pieds de Grégoire et dirent : « Bénis-nous, père saint, car en ces jours toi seul as paru le cultivateur de la patience. » Grégoire également se jeta à leurs pieds et dit : « Pardonnez-moi, à moi pécheur, car je suis un ver et l'opprobre des hommes¹; priez pour moi-même. » Ils se relevèrent, se donnèrent le baiser et s'assirent de nouveau.

On introduisit ceux qu'on avait fouettés, et le patriarche leur dit : « Écoutez, gens très malheureux, voici que vous êtes devenus semblables à votre père le démon, qui vous a incités à cet acte inique. Et maintenant nous vous ordonnons de devenir, vous, vos fils et les fils de vos fils de génération en génération, vous qui porterez cette marque que Dieu a imprimée sur votre visage, les serviteurs de l'évêché d'Agriente. Tout évêque qui ordonnera prêtre ou diacre ou de tout autre ordre quiconque 20
porte cette marque, sera * anathématisé par les saints apôtres et les saints patriarches. » Tous répondirent : « Qu'il soit anathématisé. »

On dit ensuite à saint Grégoire : « Ordonne pour eux ce que ta volonté désire. » Il les recommanda à son archiprêtre et à son archidiaque et

և առէ. Տարալք զգոսա ի բաղարն մեր զի կացցեն ի տունս իւրեանց մինչև մեր հրամանաւն Աստուծոյ եկեացուք :

Իսկ կինն սրունիկ ալ ոչ զարձաւ ի բաղարն, ալ եմուտ ի վանս և կրօնաւորեցաւ և քսան և երկու ամ կացեալ մեծաւ ապաշխարութեամբ հանգեաւ :

5 Եւ հրամայեցին սրբոյն Գրիգորի մատուցանել զաստուածային խորհուրդ պատարազին, և տեսին ամենեւեան զգործիւն սուրբ Հոգւոյն շուրջ զսեպանոյն և զանձամբ նորա : Եւ առեալ կայծակունս ի վիլոն իւր էարկ խունկ ընդ ամենայն եկեղեցին և ժողովրդեանն, և վիլոնն ամենեւին ոչ ալբեցաւ, ընդ որ առաւելապէս զարմացան և ետուն փառս Աստուծոյ :

10 Եւ յետ սակաւ աւուրց հրաժարեցին ի հալստակաւն՝ Գրիգորիոս և եպիսկոպոսունքն և Մարկիանոս սպաթարն, նորին թղթոյն զնային ի Կոստանդինուպօլս :

Եւ հրամայեաց թագաւորն Յուստիանոս նախ մտանել առ նա արհիեպիսկոպոսոյն և Մարկիանոսի, և մտեալ երկիրապազին, * և ետուն զթուղթ հալստակաւն, և ընթերցան. պատմեցին և նորա զամենայն եղեալ սրանչելիսն և յոյժ զարհուրեցաւ :

* A fol. 108
v° a.

15 Եւ հրամայեաց և տարան զսուրբն Գրիգորիոս առաջն : Մտեալ խոնարհութեամբ երկրպագեաց երկիցս անդամ. և թագաւորն յարուցեալ չաթուոյն՝ զիրկս

7-9 Եւ առեալ կայծակունս ... զարմացան *om.* B || 12 Յուստիանոս *om.* B || 16 երկիցս անդամ *om.* B.

à d'autres notables et dit : « Emmenez-les à notre ville et qu'ils restent chez eux jusqu'à notre arrivée par ordre de Dieu. »

Quant à la femme prostituée, elle ne retourna plus à la ville, mais se retira dans un couvent, se fit religieuse, vécut vingt-deux ans dans une grande pénitence et reposa ensuite.

On ordonna ensuite à saint Grégoire d'offrir le divin mystère du sacrifice et tous furent témoins de la puissance du Saint-Esprit tout autour de l'autel et sur sa personne. (Grégoire) prit des braises ardentes dans son manteau, encensa toute l'église et l'assistance, et le manteau ne brûla point; on fut grandement édifié de ce fait et l'on rendit gloire à Dieu.

Quelques jours après, Grégoire, les évêques et le spathaire Marcien prirent congé du patriarche et, chargés d'une lettre de sa part, se rendirent à Constantinople.

L'empereur Justinien (*Ioustianos*) ordonna d'introduire d'abord en sa présence les archevêques et Marcien. Ceux-ci, étant entrés, * se prosternèrent et lui présentèrent la lettre du patriarche, dont ils donnèrent lecture; ensuite ils lui rendirent compte de tous les miracles opérés. Il en fut fortement frappé.

* A fol. 108
v° a.

Il ordonna d'introduire ensuite saint Grégoire, qui, aussitôt entré, se prosterna humblement par trois fois. L'empereur se leva de son trône, l'entoura

արկեալ արդէն Գրիգորի, համբարեաց պերանն եւ գոչան եւ սոս, Բարի եկիր սուրբ Գրիգոր, երկրորդ արանչեբարդո՛ւ, երանի է բեղ եւ երանի է չիշատակ բո : Նոյնպէս գնացին եւ առ պատրիարքին, եւ յարմամ լուսո՛ յայժ փառաւորեաց պերանեկն Գրիգորիս, եւ իրբն զմի ի հրեշտակաց բնդաներ զնա :

Եւ արարեալ անդ սուրս ինչ՝ հրամարեաց ի թողութիւն եւ ի պատրիարքէն, 5 սուեալ նմա անաթն եկեղեցոյն սակեկեա եւ արծաթեկեա եւ զլուսա պատարայի եւ բազում գանձս զի շինեացէ ի բազարին խրամ ալ եկեղեցի, եւ փոխեացէ զեպիսկոպոսարանն անդ :

Եւ մտեալ ի նա գնաց խաղաղութեամբ ի Սիկիլիս : Եւ եկն բնդ սաաջ մոմեկե- 10 նօք ամենայն ժողովարբն եւ տարան զնա ի բազարն եւ արախտաթին մեծ եղև ջա- մենայն գաւառն եւ ի բազարս կզգոյն : Եւ զվարնջաց կարճանեալ տաճար կոսցն շինեաց եկեղեցի յանան սուրբ՝ առաքելոցն Պետրոսի եւ Պողոսի եւ անդ փոխեաց զեպիսկոպոսարանն :

* A fol. 108
v^o b.

Իսկ նշանն որ եղև յերեսս եւ ի շրթանս չարսխտացն չազէն նոցա ոչ ջնջեցաւ, եւ են մինչև զայսօր, եւ են ծառայք եպիսկոպոսարանին : 15

Եւ երանեկն Գրիգորիս բարի ճգնութեամբ կացեալ՝ փոխեցաւ առ Պրիստոս պալճառ երեսօք :

14-15 Իսկ նշանն . . . եպիսկոպոսարանին om. B.

de ses bras, lui baisa la bouche et les yeux et lui dit : « Sois le bienvenu, saint Grégoire, second thaumaturge; tu es heureux et ta mémoire est heureuse. » Ils se rendirent également auprès du patriarche qui, après les avoir entendus, glorifia hautement le bienheureux Grégoire et l'accueillit comme un ange.

(Grégoire) resta encore quelques jours en cette ville, puis prit congé de l'empereur et du patriarche, qui lui remirent des vases d'or et d'argent pour l'église, des parements pour le sacrifice, et une forte somme d'argent pour qu'il construisit une autre église dans sa ville et y transférât son évêché.

(Grégoire) s'embarqua et arriva en paix en Sicile. Toute la population se porta au-devant de lui avec des cierges allumés et le conduisit à la ville; ce fut une grande joie dans toute la contrée et dans toutes les villes de l'île. Il édifia, sur l'ancien temple des idoles en ruines, une église

* A fol. 108 au nom * des apôtres Pierre et Paul et y transféra l'évêché.

v^o b.

Quant à la marque qui s'était imprimée sur le visage et les lèvres des calomnieurs, elle ne disparut plus de leurs générations; elle existe encore jusqu'aujourd'hui, et ces hommes sont encore les serviteurs de l'évêché.

Le bienheureux Grégoire, après avoir vécu de bon ascétisme, s'en alla auprès du Christ avec un visage resplendissant.

Տրէի ժԶ եւ նոյեմբերի ԵԿ : Տան է սրբոյն Կղեմայ Հռոմայ հայրապետին :

Սուրբ մեծ եւ սուաբինի հայրապետն Կղեմէս՝ Հռոմայցի էր ազգաւ, եւ ուսեալ յոյժ զգրութիւն հեղինակեալ տառարին հանձարոյն : Եւ ի նաւակոծութենէ վերծեալ հանդիպեցաւ Պետրոսի սուաբելոյն, եւ ի նմանէ ընկալաւ զճշմարիտ աստուածակրօնութեան բարոյութիւնն : Եւ եղև բարոյլ եւ աշակերտ աւետարանին Քրիստոսի եւ զրոյ հրամանադրութեան կանոնայ սրբոյ սուաբելոյն : Եւ ձեռնադրեցաւ ի սրբոյն Պետրոսէ փոխանակ իւր յաթոռն Հռոմայ :

Եւ բարոյէր յայտնադէս զՔրիստոս, եւ կալան զնա եւ կացուցին * առաջի * A fol. 109
Դոմեախանոսի կռապաշտ արքայի եւ խստափանեցաւ զՔրիստոսի աստուածութիւնն : 1° a.
Եւ հրամայեաց եւ բերանօք տանջեցին վերանելին յոյժ. եւ արկին զնա ի նաւ եւ տարան յայնկոյս Պոնտոսի, եւ կապեցին ի պարանոցն վէճ մեծ յոյժ եւ ընկեցին ի ծով : Եւ հրամանաւ Աստուծոյ անկաւ ծարձինն ի ներքոյ վիժի մեծի որ էր իրբև կամար եւ պահեցաւ ամբողջ մինչև ի ժամանակս բրիտանիէութեան, եւ ապա երեւեցաւ Լալիսկոսոսի տեղւոյն այնմիկ : Եւ յորժամ զնային ի ծովեզրն, դարձաւ ջուրն յետս եւ

1 Տան] Վկայութիւն B — Կղեմայ] սրանչեղադորձ add. B || 2 Սուրբ ... ազգաւ] Սուրբ եւ մեծն Կղեմէս Հռոմայցի ազգաւ B — ուսեալ էր add. B || 5 բարոյլ] բարոյս B || 6 սրբոյ] սուրբ B || 11 ծով] եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս add. B || 12 Եւ հրամանաւ ... աւ Քրիստոս om. B.

16 TRÉ, 24 Novembre.

Fête de saint Clément, patriarche de Rome.

Le grand saint et vertueux patriarche Clément était romain d'origine et très versé dans la littérature profane hellénique. Après avoir échappé à un naufrage, il s'était rencontré avec l'apôtre Pierre et avait reçu de lui la prédication de la vraie science de Dieu. Il devint le prédicateur et le disciple de l'évangile du Christ, et l'écrivain des ordres et des canons des saints apôtres. Il fut sacré par saint Pierre pour le remplacer sur le siège de Rome.

Comme il prêchait ouvertement le Christ, on le saisit et on le mit en présence * de l'empereur idolâtre Domitien; il confessa la divinité du Christ. * A fol. 109
L'empereur ordonna de torturer cruellement le bienheureux avec des griffes; ensuite on l'embarqua sur un navire et on le conduisit au delà du Pont(-Euxin), on lui attacha une énorme pierre au cou et on le jeta à la mer. Cependant par ordre de Dieu le corps tomba sous une grande roche qui formait comme une voûte et il y fut conservé intact jusqu'aux jours du christianisme, à laquelle époque il se révéla à l'évêque de la localité. 1° a.

եղև ցածար ծինչև ցվեմն : Եւ երթեալ եղիւրպտան եղև զծարձինն աւարտա ի ներքոյ վիմին եւ ծածկեաց ի տեղւոյն յայնմիկ ըստ հրամանի սրբոյն : Եւ իրեւ ել եղիւրպտան եւ սրբ ընդ նմա մօլն, զնայր ջարն զինի նոցա ծինչև ի տեղի խոր, եւ դարձեալ ծածկեցա վեմն : Եւ յամենայն տարւոյ ոչն սրանչեկերն վնին եօին աւարբ յառաջ բան զվշատակ Կղեմայ՝ յեւ դառնայ ծալն եւ բացաւ տապանն, եւ ցածարա մասնեն բարսմ ժողովարդր, եւ եօին որ յեւ տանին ոչ դառնայ :

Սրանչեկեր զոր յեւայ եղև : Ի միւսմ տարւոյ յարմամ ցածարեցա ծալն եւ մօլն ժողովարդր աւ տարն յախան, եւ յեւ հեղատաան աւար ելին ամենեկեան * ըստ տօրաթեանն, մնաց պատանի մի յանկխն վիմին, եւ երեւ ծալն ծածկեաց զցածարն, եւ ի ծալկերն խնդրեցին ծնօրն զպատանին, կարմէին իմ, զինի նոցա ել : Եւ յարմամ ոչ զալն սրայլն զնա յայմ տեղով ելմ, . Ի ջարն խնդրեցա : Եւ յամենայն շարաթ աւար տայլն յեկեղեղին վան հօրոյ նորա վշատակի՝ նշխար եւ բաժակ եւ ձեթ, եւ բաշանայն վշատակեր զնա ընդ ալլ մեռեալն : Եւ յարմամ մերձեցա տան, եւ ջարն դարձաւ անդրէն, զնայլն ժողովարդրն ըստ տօրաթեանն խնկովր եւ մամեղնօր :

Lorsqu'on arriva au rivage, l'eau reflua en arrière et livra passage à sec jusqu'à la roche. L'évêque s'y rendit, retrouva le corps intact sous la roche, et l'inhuma à la même place, selon l'ordre du saint. A mesure que l'évêque et ceux qui l'accompagnaient se retirèrent, l'eau les suivit jusqu'à sa limite et de nouveau la roche fut recouverte. Chaque année ce même miracle a lieu sept jours avant la commémoration de Clément, la mer se retire, le tombeau se découvre et nombre de gens y pénètrent; sept jours après la fête, (la mer) ne se retire plus.

Voici les miracles qui eurent lieu dans la suite. Une année, que la mer était devenue à sec et que la foule s'était rendue en pèlerinage auprès du saint, le quinzième jour, lorsqu'ils furent partis * selon l'usage, un jeune garçon resta dans un coin de la roche, et la mer revenue recouvrit l'emplacement resté à sec; les parents cherchèrent l'enfant sur le rivage, le croyant sorti derrière eux, et, ne le retrouvant plus, ils le pleurèrent beaucoup en disant : « Il s'est noyé dans les eaux. » Chaque samedi, ils offrirent à l'église pour la mémoire de son âme des hosties, du vin et de l'huile, et le prêtre le commémorait avec les autres défunts. Lorsque la fête approcha et que l'eau se retira de nouveau, les habitants, selon leur coutume, se rendirent avec de l'encens et des cierges auprès du saint; les parents

* A fol. 109
r° b.

առ սուրբն. չոգան եւ ծնողքն մտնեանն եւ յուզէին ի ցամաքեալ տեղիսն ծովուն, թերեւս գտցեն զմեռեալ մարմին զառակին իւրեանց, եւ ոչ գտին :

Եւ յորժամ զնային ի տապանն՝ տեսին զորդին իւրեանց կենդանի նստեալ առ տապանի սրբոյն Կղեմայ, եւ զարհուրեալք զարմանային եպիսկոպոսն եւ ժողովուրդքն, 5 հարցանէին զպատանին թէ. Որպէս ապրեցար ի ծովէս : Եւ նա ստէ. Ի կամարս յորում տապանս է ջուր ոչ եմուտ, եւ էր լոյս եւ խաւար ոչ լինէր, եւ յամենայն շաբաթ տալր ինձ աչր մի նշխար եւ ձէթ եւ զինի, եւ յաղնալի եւ մինչեւ նոյն ժամ շաբաթուն ոչ բաղցնուի : Եւ մեծապէս փառս ետուն Աստուծոյ * որ առնէ սրանչեւիս ի ձեռն * A fol. 109
vº a. սրբոյ իւրոյ եւ պատանձեցոյց զբերան հերձուածողացն որ առէին եթէ. Յետ մահու 10 պատարագն չէ օգտակար մեռելոյն :

Եւ յամենայն ամի լուցանէ եպիսկոպոսն կանխեղս ի վերայ տապանին եւ ելանէ եւ ի միւս ալլ տարին յորժամ մտանեն՝ զտանեն զկանթեղն լուցեալ եւ զոհութեամբ փառս տան Աստուծոյ, եւ երկրպագեն սուրբ նշխարացն :

Կատարի տօն սրբոյն Կղեմայ Հռոմայ հայրապետի՝ Նոյեմբերի ԻԴ, եւ է բարեխօս կենդանեաց եւ մեռելոց առ Քրիստոս :

de l'enfant y allèrent également et scrutèrent l'endroit de la mer devenu à sec, dans l'espoir de retrouver le cadavre de leur enfant; mais ils ne le retrouvèrent point.

Lorsqu'ils furent arrivés près du tombeau, ils aperçurent leur fils vivant assis près du tombeau de saint Clément. L'évêque et les gens, émerveillés et effrayés, demandèrent à l'enfant : « Comment as-tu échappé à la mer? » Il répondit : « L'eau n'a pas pénétré dans la voûte où se trouve le tombeau; il y avait toujours de la lumière et jamais d'obscurité; un homme me donnait chaque samedi de l'hostie, de l'huile et du vin : j'étais rassasié et je n'avais plus faim jusqu'au samedi suivant à la même heure. » Ils rendirent grandement gloire à Dieu * qui accomplit des miracles par ses saints * A fol. 109
vº a. en confondant les langues des hérétiques qui disaient : « Après la mort le sacrifice n'est d'aucune utilité pour le défunt. »

L'évêque fait allumer chaque année des lampes sur le tombeau avant de le quitter, et l'année suivante, lorsqu'on y pénètre, on trouve la lampe allumée; alors on rend grâces à Dieu avec joie et on se prosterne devant les saints restes.

La fête de saint Clément, patriarche de Rome, se célèbre le 24 novembre; il est l'intercesseur auprès du Christ pour les vivants et pour les morts.

* B
p. 26 a

[B * Եպոստ առաք վկայութիւն Յակովկայ սրբոկի բարձատանջ վկայի :

Առաք եւ ամենապալ վկայն Քրիստոսի Յակովկի էր յառաք բարեպաշտ ինպատ-
րայն Սարկոսի եւ Արկադեոսի եղբոր խորջ, եւ Պարսից արքայն Յակկերտի հրա-
պաշտի : Առաքն Յակովկի բնակէր ի սրբոկիս՝ ի բազարին Բիթլիպատ, ի գաւառին
Էլազիսիոն :

Եւ էր աչք անուանի եւ փառաւոր, եւ հաւատալ բրիտանեաց լինին եւ ծաղր խր,
եւ սկզբեալ յոյժ ի Յակկերտէ արքայէ, եւ ի բազում սիրոյն դարձայց զնա ի պղծ
հաւատան խր :

Եւ իբրեւ բռան ծաղրն եւ կինն գրեցին առ նա բանս որամաղինս, եւ ուրաղան
զնա ասկալ եթէ : Աչ աւելցիս բնդ ձեզ ժառանգութիւն, զի սրպէս ինդեր զա զՏէր
Բառուած՝ ինպար եւ ձեր գրեզ : Եւ չորժամ բնիկերցա զիմպին՝ անկեալ ի զլջամն
սկսաւ լալ : Եւ ասեալ զիրս ընիկեանցր, չիշէր եւ զչար դորձն որ ուրաղա զՔրիստոս,
եւ իշտատացուցանէր զանձն խր, եւ դամենացն օր կալք ի սուգ :

Եւ բաւ ինպարն եթէ զլջոցաւ բնդ զստանին ի հաւատն նորս, կոչեաց զնա ի
հարցումն : Իսկ Յակովկի օրինաւոր ապր զգաւատիւմնին եւ ասէր. Խոտովանիմ 15

* B
p. 256 a.

[B * En ce jour, martyre de Jacobik¹, le martyr persan qui subit
de nombreuses tortures.

Le saint martyr du Christ Jacobik (*Yakowik*), loué de tous, vivait aux
jours des pieux empereurs Honorius et de son frère Arcadius, et du roi
des Perses Haskert², l'adorateur du feu. Saint Jacobik habitait la Perse,
dans la ville de Bethlapat, dans la province d'Elouzision³.

C'était un homme célèbre qui occupait un haut rang; il était de foi chré-
tienne ainsi que sa mère, très aimé du roi Haskert, lequel par la grande
affection qu'il lui portait le convertit à sa foi impure.

Ce qu'ayant appris, sa mère et sa femme lui écrivirent en des termes dou-
loureux et le renièrent en disant : « Tu n'auras plus désormais de relations
avec nous, car comme tu as abandonné le Seigneur Dieu, nous t'abandon-
nerons également. » Lorsqu'il eut lu la lettre, il se repentit et se mit
à pleurer. Reprenant la lecture de la lettre, il se souvint de la mauvaise
action d'avoir renié le Christ, se sentit malheureux en sa personne et passa
toute la journée dans le deuil.

Le roi, ayant appris qu'il regrettait de s'être converti à sa foi, le manda
pour l'interroger. Jacobik lui répondit judicieusement et dit : « Je confesse

1. Jacques l'intereis. — 2. Yezdegerd II. — 3. Le texte grec dans *Biblioth. hagiogr. graeca*, 772, porte : ἐν Βαλὰπάτῃ τῇ πολεῖ τῶν Ἰουζουσιῶν.

զԲրիստոս զոր ուրացայն, հաւատամ չԱստուած զոր թողի, եւ դատաւարաւեմ ես ինքն զկա որ կամօք իմովք մոլորեցայ :

Յայնժամ խորհուրդ արարեալ թապաւորին թէ որով մահուամբ սպանցէ զնա : Եւ ասէ ոմն ի պիլծ խորհրդակցաց իւրոց . Ոչ վայելէ զմա միով մահուամբ մեռանել՝ աջլ բազում եւ խիստ չարչարանօք : Եւ հրամայեաց զՅակովիկ ընկենուլ ի վերայ երկրի մերկ, եւ սկսան մի ըստ միոջէ ի բուծէ աջոյ ձեռինն կոտորել սրով մի մի մասն, եւ ապա զձախու ձեռինն, եւ ապա՝ զերկուց ոտիցն դտասն մատուռն : Կտրեցին եւ զերկու թաթա ձեռացն եւ զերկու ոտսն ի պծղունսն կտրեցին եւ զերկու բազուկսն եւ զերկուսին ուրբսն ի ձնկացն : Հատին եւ զերկու ձեռսն ի թիկանցն եւ զբարձսն, եւ զամենայն յօղաւածսն ընկեցին որիշ եւ մնաց միայն փորն եւ լանջքն եւ զլուխն : Եւ սուրբն Գալովիկ յամենայն անգամոց կտրելն փառս տալք Աստուծոյ եւ յորժամ հատան ամենայն յօք մարմնոյն՝ զաչս յերկինս համբարձեալ ասաց . Ամէն :

Եւ մի ոմն ի սիրելի ընկերաց իւրոց զանախաւ եհատ զզլուխն . եւ անպէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռս հրեշտակաց՝ նոյնմբերի Ի՛Կ :

Եւ երթեալ քրիստոնէից ժողովեցին զամենայն կոտորեալ մարմինն, եւ ի մի տեղւոյ թաղեցին փառաւորելով զԱստուած, որ տայ զօրութիւն համբերել անպիսի չարչարանաց եւ խիստ տանջանաց :]

* B
p. 256 b.

le Christ que j'ai renié, je crois en Dieu que j'ai abandonné et je me condamne moi-même pour m'être laissé égarer par ma propre volonté. »

Alors le roi demanda conseil (pour savoir) de quelle mort le faire mourir. Un de ses abominables conseillers lui dit : « Il ne mérite pas de mourir d'une seule mort, mais par de nombreuses et cruelles tortures. » L'empereur ordonna de jeter Jacobik à terre, nu, et les bourreaux se mirent à lui couper un à un, à commencer par le pouce, les doigts de la main droite, ensuite ceux de la main gauche, * puis les dix orteils des deux pieds. Ils lui coupèrent également les deux mains et les deux pieds à la hauteur des chevilles; puis les deux avant-bras et les deux jambes jusqu'aux genoux. Ils lui coupèrent ensuite les deux bras jusqu'aux épaules et les deux cuisses; toutes ces articulations furent jetées à part; il ne resta plus que le ventre, la poitrine et la tête. Saint Jacobik à chaque membre coupé rendait gloire à Dieu, et lorsque toutes les articulations du corps furent coupées, il leva les yeux au ciel et dit : « Amen. »

* B
p. 256 b.

Un de ses chers compagnons lui trancha la tête à l'aide d'un couteau, et c'est ainsi qu'il rendit son âme en bonne confession entre les mains des anges, le 26 novembre.

Les chrétiens allèrent recueillir toutes les parties du corps brisé et les enterrèrent dans un lieu, glorifiant Dieu, qui donne la force de persévérer dans de telles tortures et de cruels tourments.]

Տրէի մէ : և նոցածրերի էն : Տոն թարգմանչացն Հայոց Սահակայ և Մեսրոպայ
և այլոցն :

Մէձ և ստարքինի Հայրապետն Սահակ բազում բարիս կարգեաց և ազգութեանց
պատճառ եղև Հայոց աշխարհին ստատել ևս հայերէն գրութեանս, բանցն եկեալ
սա նա վարդապետն Մեսրոպ, աղաչէր զնա վաղի ստանել ըստ հայկական բարբառոյս : 5

Եւ ծանալ երկրորդն սա թարգմարն Վառձապոս, ազգեցալիկն նմա վասն խնդրոյն :
Եւ նա ասաց . Մինչ էի ևս ի Միջագետս Մարտոց, եկն սա իս երէց ծի ստարի,
Հաբէլ անուն և ասաց . է եպիսկոպոս ծի Դանիէլ անուն որ պարեալ է նշանազիր
Հայերէն լեզուի : Եւր ստարեայոյր * սո ալն և բերցաւ զլիկն :

* A fol. 256
v° b.

Եւ ստարեն նախարար ծի Վաճիթ անուն և բերեալ զնշանազիրն՝ տեսն զի ոչ 10
երբը ոչ զբառ և զշարկապ բանից Հայոց :

Եւր ստարեն զվարդապետն Մեսրոպ աշակերտօր ի Միջագետս, ստատեալոյն
տեղեկանալ : Եւ զնոցեալ անոց ոչ ինչ տեղի ելիս բան գտաւջինն :

Եւ յառիկս կայեալ Մեսրոպայ ուսկին խնդրուածալք հացցէր չՎատուծոյ որ
անհնարինքն ծարրկան հնարաւոր է նմա : Եւ յաշտնեցաւ նմա ի տեսեան թափ ձեռին 15

17 TRÉ, 25 Novembre.

Fête des Traducteurs arméniens, Isaac et Mesrop et autres.

Le grand et vertueux patriarche Isaac institua nombre de bonnes œuvres, fut la cause de l'organisation du pays d'Arménie, tout particulièrement de la littérature arménienne, car c'est à lui que s'adressa le docteur Mesrop demandant sa sollicitude pour la langue arménienne.

Tous les deux s'étant présentés au roi Vramchapounh lui parlèrent de cette question. Il leur répondit : « Pendant que je me trouvais dans la Mésopotamie des Assyriens, un prêtre syrien, du nom de Habel, vint me trouver et dit : Il y a un évêque, du nom de Daniel, qui a composé des lettres pour la langue arménienne. Or nous allons envoyer quelqu'un * à cet homme et nous ferons venir cet écrit. »

* A fol. 256
v° b.

Ils envoyèrent un satrape nommé Vahridj qui rapporta l'écriture, mais ils s'aperçurent qu'elle ne rendait pas exactement les mots et les liaisons des termes arméniens.

C'est alors qu'ils envoyèrent le docteur Mesrop accompagné d'élèves en Mésopotamie pour se renseigner plus amplement. Il s'y rendit, mais n'eut rien de plus que le premier.

Mesrop, s'étant mis à prier, adressa d'ardentes supplications à Dieu, à qui les choses impossibles aux hommes sont possibles. Et, dans une vision, une

ծարդոյ՝ որ զրէր ի վերայ վիճի եւ զամենեցուն հանգամանն ծանուցանէր Մեսրոպայ :

Եւ յարուցեալ յաղօթիցն՝ ստեղծ զնշանադիրսն հանդերձ Հռովմանոսիւ ծիսացնալեցաւ Սամոսատեոսով, որ էր արուեստաւոր գրոյն : Եւ առեալ զգիրն ուրախութեամբ մեծաւ եկն առ սուրբն Սահակ : Եւ նորա ժողովեալ մանկունս բազումս, ուշեղս եւ փափկաձայնս եւ երկարողիս, եւ զպրոցս կարգեալ յամենայն աշխարհս Հայոց ուսացչս առ հասարակ :

Եւ ապա ի թարգմանութիւն պարսպեալ մեծին Սահակայ՝ անձամբ իսկ կատարէր զգործն, զի յոյժ անկեակ էր յունական լեզուին եւ հանձարոյն : Եւ սկսեալ յառակացն * A fol. 110
1re a.

Եւ առաքեաց զՄեսրոպ ի Վիրս եւ յԱյուսանս առնել եւ նոցա լեզուին զիրս : Սուսոյց եւ զնոսա եւ զարձաւ առ սուրբն Սահակ : Եւ առաքեն յաշակերտաց իւրեանց ի Կոստանդինուպոլիս եւ յԱթէնս, եւ յԵրուսաղէմ եւ յԱղեկսանդրիս ուսանել լեզուս եւ հանձարս եւ իմաստութիւնս զի լեցին թարգմանիչք : Որոց էին զլիսաւորք. Մովսէս Խորենացի եւ Կորխն եւ Եգնակ, Արձան եւ Յովսէփ, Ղևւոնդ, Եղիշէ եւ Դաւիթ. որպէս եւ յետոյ Սահականոս եւ ապր բազումք որք էին արք հոգիւնկալք եւ ծարգարէաշնորհք :

main d'un homme lui apparut, qui écrivit sur une pierre et expliqua à Mesrop toutes les particularités.

(Mesrop) s'étant relevé de la prière, créa les lettres en compagnie de Rhophanos, moine de Samosate, qui était artiste en écriture; puis, ayant pris l'écrit, il vint avec grande joie trouver saint Isaac. Celui-ci rassembla beaucoup d'enfants intelligents, ayant douce voix et long souffle, organisa des écoles dans tout le pays d'Arménie et répandit l'instruction partout.

Le grand Isaac s'occupa ensuite de traductions, se mettant à l'œuvre lui-même, car il était très versé dans la langue et l'esprit grecs. Il traduisit en langue arménienne, à commencer par les * Proverbes de Salomon, tout l'Au- * A fol. 110
1re a.

Il envoya Mesrop au pays des Ibères et des Albaniens pour leur composer également une écriture propre. (Mesrop) les instruisit eux aussi et revint auprès de saint Isaac. Puis ils envoyèrent de leurs disciples à Constantinople, à Athènes, à Jérusalem et à Alexandrie pour y apprendre les langues, les sciences et les philosophies et devenir des traducteurs. Les principaux furent : Moïse de Khorène, Korioun, Eznak, Artzan, Joseph, Léonce, Elisée et David; plus tard ils envoyèrent également Étienne et beaucoup d'autres qui devinrent des gens éclairés par l'Esprit-Saint et doués des grâces de prophétie.

Սորա արարին զվերս շարականաց բազումս և ազգի ազգի ձևօր և կերպարանօր չափաց : Սորա թարգմանեցին զամենայն ձևեանքսնս զսոց վարդապետաց եկեղեցւոց և զգրտածաթիւնս վերայցն Մատաճոյ և ժամանակաց, և զճառս ներդարականս ակրանական տանկց և տատաւածաճաճոց արանց և կանանց և զկանմա ժպտկաց, և զկտաթիւնս տամարական արտառկց և բախմզակ խի տակաթ՝ զամենայն զվրս 5
 * Վ fol. 110
 r b. ներքնաց և արտաքնաց : Արարին և ինքեանք զվրս օգտակարս և պիտանիս, * սպօր զարգարեցաւ կաթիկէկ, եկեղեցի, պաշտօնացեալ խոտան տատեպօր, սրբէս երբեմն Բարայէլ յատարան Մախիսի, և կամ սարբ տատեպօրն յեա լնդանկայ զՀայկն :

Զի յատաջ բան զայս՝ վարէին սազ նշանապարկը յայն և տաօրի զպրաթեամբ. զի ոչ այսպէս արար ամենայն ազգաց Տէր, սրբէս Բարայէլ և Հայոց : Եւ կատարի 10
 տան սրբաց թարգմանչացն նպեմբերի Իւր :

Յայտմ տաւր վկայաթիւն Պետրոսի Բեկեամպրա Տալտապանն :

Սարբ Տալտապան Պետրոս եղև վարդապետ բարեպաշտաթիւնն և բարոյ ճշմարիտ Տաւառացն Բրիտանի : Զոր լուեալ ամբարիշտ թաղաւորն Մաքսիմիանոս, տա-

12 Վկայաթիւն] սրբոյն *add.* B [13 բարոյ] բարոյալ B.

Ceux-ci composèrent nombre de *Charakans*¹ sous diverses formes et mesures poétiques. Ils traduisirent tous les commentaires écrits par les docteurs de l'Eglise, les histoires des martyrs de Dieu et des époques, les discours panégyriques pour les fêtes du Seigneur, pour les personnes qui furent agréables à Dieu, hommes et femmes, et les canons des conciles; les traités de la science du calendrier, et pour ainsi dire tous les ouvrages ecclésiastiques et profanes. Ils composèrent eux-mêmes des ouvrages utiles et de valeur * dont fut parée l'Eglise catholique, rehaussée par des étoiles parlantes, comme autrefois Israël aux jours de Moïse, ou bien comme les saints apôtres après qu'ils eurent reçu l'Esprit.

Car auparavant les Arméniens se servaient de peu de caractères appartenant aux langues grecque et syriaque, et le Seigneur ne fit pas pour tous les peuples ce qu'il a fait pour Israël et l'Arménie. La fête des saints traducteurs se célèbre le 25 novembre.

En ce jour, martyre de Pierre, patriarche d'Alexandrie.

Le saint patriarche Pierre fut un docteur de la piété et un prédicateur de la vraie foi au Christ. Ce qu'ayant appris, l'empereur impie Maximien

1. Hymnes de l'office divin.

արեաց հինգ զօրականն ի բաղաքն Աղեկաանդրիա զն հասցեն զգլուխն Պետրոսի : Եւ յորժամ գնացին զօրազուխքն, եղև խռովութիւն եւ աղմուկ ի ժողովուրդն եւ ասէին . Լաւ է նախ մեզ մնաանկ եւ սպա հաջրապետիս մերոյ : Եւ երկեան զօրազուխքն ձեռն արկանել ի սուրբն, ալլ արկին զնա ի բանդ :

Եւ լուեալ հերետիկոսն Արիոս, աչն զոր սուրբն Պետրոս արտրեալ էր յեկեղեցեացն՝ փան չար ազանդոյն իւրոյ, առարեաց ի բանդն բարեխօս Բաճանայս եւ սարկաւստիւնս, եւ ձերս * պատուականն զն զորձեալ վերակոչեացէ զնա յորոշմանէն :

* A fol. 110
V^o B.

Իսկ սրբոյն բարեպետալ ասէ ցնոսա . Վասն Արիոսի՞ աղաչէր զնա . Արիոս յայժմ աշխարհիս եւ ի հանդերձեալն որոշեալ է ի փառաց Որդւոյն Աստուծոյ : Եւ մի կարծէր զնա անզուրկացս ասելով, զն յայժմ զիշերի յետ աղօթիցն՝ Կէ է ի զարմացման որպէս իէ ի բուն . եւ ասի մանուկ մի ամաց երկստասանից, լուսաւոր երեսօր փայլեալ որպէս զարեգակն, եւ զեղեցեալ էր պատմածան սպիտակ, եւ էր պատառեալ ի պարանոցէն մինչև ցոտան : Եւ ես ասացի . Տէր, ով պատառեաց զրեզ : Եւ նա ասէ . Արիոս, բաց զու զդոշ լնր, բանդն բարեխօսս աւարէ սու բեզ . մի հաւատար եւ մի ընդունիցիս զնա ի հաղորդութիւն : Պատուիրենս եւ Արիզայի եւ Աղեկաանդրու, որ զկնի բոց ընդունելոյ են զաթուս բո, զն մի եւ նորա ընդունիցին զնա ի հաղորդութիւն :

1 զգլուխն] զգլուխ սրբոյն *add.* B 5 աչն զոր] զն զնա B — յեկեղեցեացն] յեկեղեցւոյն B 7 վերակոչեացէ] վերակոչեացեն B 10 զայս ասելով *om.* B 15 ընդունիցիս] ընդունիր B 16 ընդունելոյ] անելոյ B.

envoya cinq soldats à la ville d'Alexandrie pour trancher la tête à Pierre. Lorsque les soldats arrivèrent, une agitation et un tumulte gagnèrent la population, qui dit : « Il vaut mieux que nous mourions d'abord et notre patriarche ensuite. » Les soldats eurent peur de lever la main sur le saint, mais ils le jetèrent en prison.

Ce qu'ayant appris l'hérétique Arius, que saint Pierre avait expulsé des églises à cause de sa mauvaise secte, envoya à la prison des intercesseurs, prêtres, diacres et vieillards * respectables pour que Pierre le rappelât de nouveau de son exclusion.

* A fol. 110
V^o B.

Le saint, irrité, leur répondit : « Me priez-vous pour Arius? Arius est séparé de la gloire du Fils de Dieu en ce monde et dans l'autre. Ne me croyez pas cruel lorsque je dis cela, car cette nuit, après la prière, j'eus une vision comme si j'étais endormi, et je vis un enfant de douze ans, au visage lumineux, resplendissant comme le soleil, vêtu d'une tunique blanche qui était déchirée du col jusqu'aux pieds. Et je lui dis : « Seigneur, qui t'a déchiré ainsi? » Il me répondit : « Arius; seulement prends garde, car il va t'envoyer des intercesseurs, n'y crois pas et ne l'accepte point à la communion. Ordonne aussi à Achille et à Alexandre qui obtiendront ton siège après toi, de ne point l'admettre, eux aussi, à la communion. »

Եւ պատմեաց նոցա տարին Պետրոս իմ, արտի հարածեցաւ փռն ճշմարիտ հաւատաց ի Խիչապետս եւ յԱսորիս եւ ի Փիսիկիս եւ ի Պաղեստին եւ ի Կղլիս, եւ աշնակս յաղարկեաց զնստս :

Եւ տեսեալ զխառնութիւն ժողովրդանն երկեաւ, ծի գացէ խառնեացի ժողովրդաւ իսր. չլի, գազա ի գորտպետան զի ի զիշերի երկիցեն պատարոյ ի հարստա-
 * A fol. 110
 v. b. կալմն բանկին, եւ ծակեցեն * գորմն բանկին եւ հանցեն զնա : Եւ գացն արտրեալ հանին գաւրին ի բանկին ի զիշերի գազա ի ժողովրդենն, :

Եւ արաչեաց զգորտպետան եւ զնոց ի աստան տեսարանչին Սարկաւի, եւ զգեցաւ զհանգերձս պատարապին, եւ սոբիմեաց առ Աստուած յերկար : Եւ եկաց ի վերայ ժորթնչ եւ ի կատսս գոր ձերսնիք սմանք աչք եւ կին տանէին ի վաճառել, 10
 եւ սոգա ասաց նոցա զի զհրամայեալսն կատարեցեն, եւ զորազրախին ոչ համարձակեցան հարկանել գաւրին : Եւ եզին հինգերեանն ծին ծի հինգ զահեկան՝ զի առցէ աչն որ հատանէ զլլախ սրբոյն : Եւ ծինն ի նոցանէ տեսեալ զբոսն եւ հինգ զահեկանն, եհաւ զգատաւական զլախ հաջտաւական Աստուծոյ նոյնձերի Ին :

Եւ ծործինն կանգնեալ կաջր բազում ժամս ի վերայ սոխի խրոյց, ծինչեւ եկին 15
 սմանք եւ բարձին զծործինն եւ տարեալ յեկեղեցին եւ նստացին չափսն իսր, բան-

1 պատմեաց] պատուիրեաց B || 4 խառնեացի] խառնի B || 12 հինգերեանն] հեկերին B || 13 զբոսն եւ հինգ] զհինգ B || 15 Եւ ծործինն ... եկին սմանք եւ] Եւ արք երկխալածք B || 16 տարեալ] տարան B — բանկն տեսանէր ... հանդուցեալ om. B.

Saint Pierre leur raconta ensuite comment il avait été persécuté pour la vraie foi en Mésopotamie, en Syrie, en Phénicie, en Palestine et dans les îles, et les congédia ensuite.

Lorsque Pierre apprit l'agitation de la population, il eut peur de se voir privé du martyre et il envoya secrètement dire aux soldats de se rendre la nuit
 * A fol. 110
 v. b. au côté sud de la prison, de percer * le mur de la prison et de l'en faire sortir: C'est ce qu'ils firent, et ils tirèrent le saint de la prison pendant la nuit, à l'insu de la population.

Ensuite il pria les soldats de le laisser aller au tombeau de l'évangéliste Marc, où, ayant revêtu les ornements du sacrifice, il pria longuement Dieu. Il se dressa sur des peaux et des étoffes que quelques vieillards, hommes et femmes, avaient apportés pour les vendre, et dit aux soldats d'accomplir ce dont ils avaient reçu l'ordre; mais ils n'osèrent point frapper le saint. Tous les cinq sortirent chacun cinq deniers pour les donner à celui qui trancherait la tête du saint. Un d'eux prit les vingt-cinq deniers et trancha la précieuse tête du patriarche de Dieu, le 25 novembre.

Le corps resta de longues heures debout sur ses pieds, jusqu'à ce que quelques personnes, étant arrivées, enlevèrent le corps, l'emportèrent à l'église et

զի բազում ժամանակս չէր նստեալ յաթոռն, վասն զի տեսանէր լոյս մեծ ի վերայ
աթոռոցն հանդուցեալ, ալ նստէր ի պատուանդանս միայն :

Եւ այնպէս առեալ տարան ի հանգստարանն զոր ինքն շինեալ էր, եւ թաղեցին
մեծաւ արտասուօր եւ օրհնութեամբ եւ ալօթիւք :

5 Եւ ոչ զաղարէ հայրապետն Քրիստոսի յառնելոյ նշանս՝ եւ արուեստս ի տեղւոջն * A fol. 111
r^o a.

ուր պատուական մարմինն հանգուցեալ է :

Յայտմ առուր կատարեցաւ սրով սրբուհի եւ կոչս վկայն Քրիստոսի իմաստասէր
եւ փիլիսոփայն Կատարինեա զուսոր թագաւորազնի :

10 [B * Ի Հայք չիշատակ սուրբ թարգմանչացն Սահակայ եւ Մեսրոպայ եւ ամենայն
թարգմանչացն հայոց :] * B
p. 257 b.

Տրէի ժ-Բ եւ նոյեմբերի ԻԶ : Տօն փառաւորեալ վկային Քրիստոսի սուրբ Մեղիեոխոսի :

Սա էր յարեւելից կողմանէն, յապէն Սկիւթացոյ, որդի Գորդիանոսի լարեպաշտի,

4 եւ ալօթիւք om. B || 5-6 եւ ոչ զաղարէ ... հանգուցեալ է] եւ բազում նշանք լինէին ի
տեղւոջն ուր պատուական մարմին հայրապետին Քրիստոսի հանգուցեալ էր B || 8 եւ փիլիսոփայն
om. B — թագաւորազնի], ումեմն Կոստ կրչեցելոյ : Ոորս վկայութեան տօնն Մարտի Եւ
կատարի add. B.

11 Տօն ... Մեղիեոխոսի] Վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ վկային Քրիստոսի Մեղիեոխոսի
ուր B || 12 Սա էր] Սուրբ եւ մեծ վկայն Քրիստոսի Մեղիեոխոս էր B.

le firent asseoir sur son siège, car il y avait longtemps qu'il n'y avait siégé,
parce que, ayant aperçu une grande lumière reposant sur le siège, il ne
s'asseyait que sur le marchepied.

Ensuite ils le transportèrent au tombeau qu'il avait fait construire lui-même
et l'inhumèrent avec force larmes, bénédictions et prières.

Le patriarche du Christ ne cesse point d'opérer des miracles et des
* prodiges à l'endroit où repose son précieux corps.

* A fol. 111
r^o a.

En ce jour mourut par le glaive la sainte et virginale martyre du Christ,
la philosophe et sage Catherine, fille d'empereur.

[B * En Arménie, commémoration des traducteurs Isaac et Mesrop et de
tous les traducteurs arméniens.] * B
p. 257 b.

18 TRÉ, 26 Novembre.

Fête du glorieux martyr du Christ saint Mercure.

Il était des contrées de l'Orient, de la nation des Seythes, fils du pieux

և էր զօրական ի զանդս Մարտիանոս, յառաջ ամպարիշա թաղաւորոյն Գեկասի և Վաղերիանոսի :

Եւ յայնժմ ժամանակի ելեա պատերազմն ընդ Հասմո և ընդ բարբարոսս : Եւ տեսանէ Մեղեկախոս ի տեսեան զհրեշտակ Տեսան ապիտակ պետտուր, անկալ յաջոյ ձեռինն սուսեր, և առէ զՄեղեկախոս. Մի երկնչիւր և մի վեհերիւր : Եւ ետ նմա զսուսերն և առէ. Այսո զհետ երկիցեա ի վախտատ խրեանց : Եւ ըստ բանի հրեշտակին զհետ երկեայ՝ յազկեաց թշնամեացն : Եւ արար զնա թաղաւորն վասն բաջովեանն խրոյ սպրատեալս : Եւ էր ամաց ըսան և հնկից, անձամբն վաղերոջ և տեղեամբն զեղեցիկ, հերոյն խաղտեալ և կարմիր երեսոյ :

* A fol. 111
1° b.

Եւ նախանձաւորք ժառանցին զնա * առ Գեկա արբայն եկէ. Ոչ զո՛հէ աստուածաց մերոյ : Եւ հրամայեաց արկանել զնա ի բանդ : Եւ յետ սուսոյց կացաւցին զնա ասաջի և հարցանելին եկէ. Անեա զիամս թաղաւորին : Եւ նա ամենեւին ոչ հասանեցաւ : Եւ կապեցին զնա ի չորս զիւր և սրով կտաւրեցին զմարմինն, և արեւեցին ի ներք.՝ կաշմակուս հրոյ, և ի հեղմանէ արեանն շիջաւ հարն :

Եւ զարձեալ արկին զնա ի բանդ : Եւ էջ առ նա հրեշտակ Տեսան և ետ նմա

5 առէ զՄեղեկախոս՝ առէ զնա. Մերկեալէ B — մի երկնչիւր և մի վեհերիւր : Եւ ետ նմա զսուսերն և առէ. *om.* B || 6 խրեանց՝ բարբարոսոց B || 14 հարն :] Եւ լուծեալ անալ զի մի վաղկապակի ձեպի, զարձեալ արկին *add.* B 15 Եւ էջ առ նա՝ Եւ երեսեալ նմա ի տեղեան B.

Gordien; soldat du corps des Martésiens (*Martison*)¹, aux jours des empereurs impies Dèce et Valérien.

A cette époque il y eut une guerre entre les Romains et les barbares. Mercure vit en une vision l'ange du Seigneur, vêtu de blanc, ayant une épée à la main droite, et celui-ci dit à Mercure : « Ne crains point et ne te décourage pas. » Il lui donna l'épée et dit : « C'est avec cela que tu les poursuivras dans leur fuite. » Il poursuivit en effet les ennemis, selon la parole de l'ange, et les vainquit. L'empereur le fit stratélate pour son courage. Il avait vingt-cinq ans, était bien proportionné de taille et beau de visage, il avait des cheveux blonds et des joues roses.

* A fol. 111
1° b.

Les jaloux le dénoncèrent * à l'empereur Dèce et lui dirent : « Il ne sacrifie point à nos dieux. » Celui-ci ordonna de le jeter en prison. Quelques jours après ils le firent comparaître et lui demandèrent : « Accomplis-tu la volonté de l'empereur ? » (Mercure) ne consentit d'aucune manière. Alors ils l'attachèrent à quatre poteaux et lui déchirèrent le corps avec l'épée; ils étendirent sous lui des braises ardentes, mais le feu fut éteint par l'effusion du sang.

Ils le jetèrent de nouveau en prison. L'ange du Seigneur descendit auprès

1. Corporation militaire connue par ailleurs; *Syn. Cp.* : τῇ στρατείᾳ τῶν Μαρτησίων.

ողջոյն եւ ողջացոյց զամենայն վերս նորա : Եւ հանին ի բանդէն եւ կախեցին զլիւթայր, եւ վեճ կապեցին ի պարանոցն եւ ամենեւին ոչ փնտսեցաւ : Եւ սպա Կանեցին զերանելին, եւ կապանօք յուղարկեցին ի Կեսարիա Կապադովկիացոց եւ հասին անդ զլուս սրբոյն՝ Նոյեմբերի ԻԶ :

5 Եւ ելեւ ճարմինն նորա սպխտակ եւ լուրեաց հոտ խնկոյ : Եւ լալուծք ի կապաշտոյցն հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ թապեցին զսուրբն Մեակեոխոս ի տեղի նշանաւոր, յորում լինին բժշկութիւնք եւ նշանք ճեմածնէք :

2 Զսա ետես ի տեղեան ճեմն Բասիլիոս զի սաէր ամենաորբուհի Աստուածամկնն յերկուսերեակ լերինն. Կոչեցէք առ իա զՄեակեոխոս, զի երթեալ սպանցէ զՅուլիանոս որ ուրացաւ եւ հաշտոցաց զորպին իմ : Եւ յորժամ զարթեաւ սուրբն Բասիլիոս զնոց ի տապանն, եւ ոչ եղիա զճարմինն՝ սրբոյն եւ ոչ զվէնն : Եւ չեա երկից ժամուկարծու * A fol. 111
v^o a.
Եւ եղիա զճարմինն եւ զվէնն ի տապանին որպէս եւ էրն յառաջագոյն : Եւ տալա լուսն զաստակումն Յուլիանոսի ի Պարսիկս : Այլ եւ Յուլիանոս ետես զսուրբն Մեակեոխոս, որ եհար զպեղարուն ի կողս իւր :

1 Եւ ողջացոյց զամենայն վերս նորա] եւ բաջարեալ զօրացոյց զնա B || 2 եւ ամենեւին ոչ փնտսեցաւ] եւ զօրութեամբն Աստուծոյ փնտց կենդանի B || 5-6 եւ ելեւ ճարմին ... Քրիստոս om. B || 8 Բասիլիոս] Կեսարու եպիսկոպոսական add. B || 10 եւ յորժամ զարթեաւ սուրբն] եւ զարթոցեալ ճեմն B || 10-12 զնոց ի տապանն ... յառաջագոյն] աւետիս եւ ժողովրդեանն վասն սասակմանն Յուլիանոսի՝ պատմելով նոյա զտեսիլն : B || 13 Պարսիկս] որ եղեալ էր ի նմին աւուր յորում սուրբն Բասիլիոս զտեսիլն ետես, եւ ճխարան փառս ետան Աստուծոյ. եւ տան ճեմ կատարեցին զօրն զայն add. B — Այլ եւ Յուլիանոս ... ի կողս իւր : om. B.

de lui, le salua, et lui guérit toutes ses plaies. Ils le firent sortir de la prison et le suspendirent la tête en bas ; ils lui attachèrent une pierre au cou, mais il n'eut aucun mal. Ils frappèrent ensuite le bienheureux et l'envoyèrent chargé de fers à Césarée de Cappadoce, où ils tranchèrent la tête du saint, le 26 novembre.

Son corps devint blanc et une odeur d'encens s'en dégagait. Beaucoup d'entre les idolâtres crurent au Christ. On enterra saint Mercure dans un endroit célèbre où s'opèrent des guérisons et de grands prodiges.

Le grand Basile l'aperçut en une vision, dans laquelle la très sainte mère de Dieu, sur la montagne des Jumeaux, disait : « Appelez-moi Mercure, pour qu'il aille tuer Julien, lui qui a renié et blasphémé mon fils. » A son réveil, saint Basile se rendit au tombeau et n'y trouva plus ni le corps * A fol. 111
v^o a.
du saint, ni l'arme. Trois heures après il revint et trouva le corps et l'arme dans le tombeau, comme ils s'y trouvaient auparavant. On apprit ensuite la mort de Julien en Perse. Julien même avait aperçu saint Mercure lorsqu'il lui enfonça sa lance dans ses côtes.

Յայսմ աւուր յիշատակ է, Երանեայն Եկեղատի սխնակեցոյ :

Սա էր յաւուր բարեպաշտ արքային Հերակլի, ի բաղարին Ալքիմանդատի Պամփիլոսացոյ, յորում էր մերձ յամաւրստ սեղեւ սին մի մեծ, եւ ի վերայ կանգնեալ բազին : Եւ երթեալ Երանեայն Եկեղատի դրացինն կրճանեաց եւ ինքն եկեալ ընտկեցաւ ի վերայ սեանն. եւ մեծ եւ տաւրինի ճղնաթեամբ, բացթողաց ի ձմեռայնի աւուրցեալ, եւ յամաւրացնի արեղակնակեցեալ : Եւ բայում պրանչեկեա արարեալ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս :

Տրեկ ժԺ եւ նոյեմբերի Եէ : Տան է, Յակովկայ Պարսի :

Յաւուրս բարեպաշտ թագաւորացն Սարգստի եւ Արեղատի եղբոր խրաց, եւ Պարսից արքային Յակեղատի որ պաշտէր զարեղակն եւ զկրակ, աւրին Յակովկոս ընտկեր ի սղաթիկս ի բաղարին Եկիմիտատ, ի զատանն Եղազխանն : Եւ էր տնուանի եւ փառաւոր, եւ հաւատով ըրիտանեաց ինքն եւ մայր խր եւ կին խր, եւ սիրեցեալ յոյժ Յակեղատ, արքայէ, եւ ի բազում սիրոյն զարձոյց զնա ի պիղծ հաւատն խր :

1 Եկեղատի սխնակեցոյ] Եկեղատի սխնակեցի B | 2 Պամփիլոսացոյ] Պամփիլոսացոյ B | 3 սեանն] զամս Երեւոտան add. B.

• En ce jour, commémoration du bienheureux Alypios le stylite.

Il vivait aux jours du pieux empereur Héraclius, dans la ville d'Adrianople de Pamphylie, près de laquelle, dans un endroit désert, se trouvait une grande colonne sur laquelle était édifié un autel d'idoles. Le bienheureux Alypios (*Alipos*) alla briser l'autel et, montant sur la colonne, y fixa sa demeure. Il y vécut de grand ascétisme, plein de vertus, subissant le froid glacial en plein air l'hiver, et la chaleur brûlante du soleil l'été. Il opéra beaucoup de miracles et reposa en paix dans le Christ.

19^{THÉ}, 27 Novembre.

Fête de Jacobik le Persan.

Aux jours des pieux empereurs Honorius et son frère Arcadius, et du roi des Perses Hazzkert, qui adorait le soleil et le feu, vivait en Perse saint * Jacobik (*Yakoukos*), dans la ville de Bethlapat, dans la province d'Elouzion. Il était célèbre et occupait un haut rang; de foi chrétienne ainsi que sa mère et sa femme, il était très aimé du roi Hazzkert, lequel, par la grande affection qu'il lui portait, le convertit à sa foi impure.

* A fol. 111
v^o b.

Եւ լուեալ ծաւրն իւր եւ կինն՝ զրեցին առ նա բանս տրտմագինս, եւ ուրացան զնա ասելով եթէ. Ոչ ունիս ընդ ձեզ ժառանգութիւն, զի որպէս թողեր զու զՏէր Աստուած քո, թողցուք եւ ձեք զբեզ : Եւ յորժամ ընթերցաւ զթուղին՝ անկեալ ի զլջումն եւ սկսաւ լալ : Եւ ասեալ զգիրսն ընթեռնոյր, չիշէր եւ զչարսչար զործն որ

5 ուրացաւ զՔրիստոս, եւ թշուառացուցանէր զանձն իւր եւ զամենայն օր կալր ի պի : Եւ լուաւ թագաւորն եթէ զլջացաւ ընդ զառնալն ի հաւատն նորա՝ կոչեաց զնա ի հարցումն : Իսկ Յակովկոս օրինաւոր տալր զպատասխանին եւ ասէր. Խոստովանիմ զՔրիստոս զոր ուրացայն եւ հաւատամ չԱստուած զոր թողի, եւ զատապարտեմ եւ ինքնին զես, որ կամօք իմովք մոլորեցայ :

10 Յայնժամ խորհուրդ արարեալ թագաւորին թէ օրով մահուամբ սպանցէ զնա : Եւ ասէ մի ոմն ի պիղծ խորհրդակցաց իւրաց. Ոչ վաշելէ զմա միով մահուամբ մեռանել, * ալ բաղում եւ խիստ չարչարանօք : Եւ հրամայեաց ընկենուլ զՅակով մերկ ի վերայ * A fol. 112
r^o a.
Երկրի, եւ սկսան մի բառ միջէ ի բուծոյ աջոյ ձեռինն կոտորել սրով մի մի մասն, եւ սպա զձախոյ ձեռինն եւ սպա զերկու սալինն տասն մատունն. կտրեցին եւ զերկուս
15 թաթս ձեռացն եւ զերկուս ոտսն ի պճղանն. կտրեցին եւ զերկուս բաղուկն եւ զերկուս ոլոքսն ի ձեկացն, եւ հասին զերկուս ձեռսն ի թիկանցն եւ զբարձսն, եւ զամե-

Sa mère et sa femme, l'ayant appris, lui écrivirent en des termes attristés et le renièrent en disant : « Tu n'auras plus désormais de relations avec nous, car de même que tu as abandonné ton Seigneur Dieu, nous t'abandonnerons également. » Lorsqu'il eut lu la lettre, il se repentit et se mit à pleurer. Reprenant la lecture de la lettre, il se souvint de l'acte infâme d'avoir renié le Christ, se sentit malheureux en sa personne et passa toute la journée dans le deuil.

Le roi ayant appris qu'il regrettait de s'être converti à sa foi, le manda pour l'interroger. Jacobik lui répondit judicieusement et dit : « Je confesse le Christ que j'ai renié, je crois en Dieu que j'ai abandonné et je me condamne moi-même de m'être laissé égarer par ma propre volonté. »

Alors le roi, demanda conseil (pour savoir) de quelle mort le faire mourir. Un de ses abominables conseillers lui dit : « Il ne mérite pas de mourir d'une seule mort, mais par de * nombreuses et cruelles tortures. » * A fol. 112
r^o a.

Le roi ordonna de jeter Jacobik nu à terre, et les bourreaux se mirent à lui couper un à un, à commencer par le pouce, les doigts de la main droite, ensuite ceux de la main gauche, puis les dix orteils des deux pieds; ils lui coupèrent également les deux mains et les deux pieds à la hauteur des chevilles; puis les deux avant-bras et les deux jambes jusqu'aux genoux. Ils lui coupèrent ensuite les deux bras jusqu'aux épaules et les deux cuisses; toutes ces articulations furent jetées à part, il ne resta plus que le ventre, la

նայն պարտածն ձգեցին արիշ, և մնաց մնացն վարն և լանջրն և պախն : Եւ սորբն Բակովկա յամենայն անպամայն կարեղն սալը փառս Աստուծոյ, և չորեւմ հասան ամենայն յոգր անպամայ ծարմնոյն զաշս յերկինս համբարձեալ ստաց զամենն :

Եւ մի ամն սկզբէն յնկերակցաց խրաց զամսկաւ և հաստ պղախն, և աջնպէս անուշահասութեամբ աւանդեաց զհոյլ խր ի ձեռս հրեշտակաց Խոջեմերի Իկ :

Եւ երբեկալ բրիտանմէկն ժողովեցին զամենայն կրտսրեալ ծարմնն, և ի մի տեղաց թաղեցին փառս արեւով զԲրիտանս որ ստաց համբերութիւն աջնպիսի չարաչար և խիտտ ամեջանաց :

* A fol. 112 * Եւ այժմ սաւր վրացութիւն արեցն Տիրութեամբ և Վաղերիանով և արքահայն Կիկիկայ :

Արքահայն Կիկիկա էր ի բարաբէն Հսոմայ, մեծասան և կապալաշտ ծնողաց 10
դասկ, և խոսեցան նմա ալը զՎաղերիանոս երիտասարդ և մեծասան :

Եւ ի միւմ սաւր լուսա Կիկիկիկա զաշխարհական բանն, Եկացր սա խ ամենայն աշխատեալը և բեռնասորը և ևս հանդալից զձեկ, և արդէս բորի երկիր բուսաց ի արախ խրամ և հաւասաց ի Քրիստոս և երբեկալ զալտ սա սորը եղևորալսան Ռարանոս, որ յետոյ ծարախրոսացան, և մկրտեցաւ ի նմանէ :

poitrine et la tête. Saint Jacobik à chaque membre coupé rendait gloire à Dieu, et lorsque toutes les articulations des membres du corps furent coupées, il leva les yeux au ciel et dit : « Amen. »

Un de ses chers compagnons lui trancha la tête à l'aide d'un couteau, et c'est ainsi qu'il rendit son âme en bonne odeur entre les mains des anges, le 27 novembre.

Les chrétiens allèrent recueillir toutes les parties du corps brisé et les inhumèrent dans un lieu, glorifiant le Christ qui donne la persévérance à de telles tortures et à de cruels tourments.

* A fol. 112
r° b.

* En ce jour, martyre des saints Tiburce et Valérien et de sainte Cécile.

Sainte Cécile était de la ville de Rome, fille de parents riches et idolâtres, qui l'avaient fiancée à un jeune homme riche nommé Valérien. Un jour, Cécile entendit les paroles du Seigneur : *Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et accablés, et je vous donnerai du repos*¹; ces paroles poussèrent dans son cœur comme dans une bonne terre, elle crut au Christ, alla trouver secrètement le saint évêque Urbain, qui fut martyrisé plus tard, et se fit baptiser par lui.

1. Matth. xi, 28.

Եւ յորժամ եղևն հարսանիքն, եւ ծախն ի սենեակն երկոքեանն ծիպն, սաե՛ Կիկիլիա
յ՝Վաղերիանու. Ով գեղեցիկ երիտասարդ՝ կամիմ բան ինչ ի բէն վատահաւան
սաւուլ եթէ երգնուս ինձ զի պահեցես ի բեղ եւ ոչ ունեք յայտնեցես, ասացից

5 Վիտառճիւր Վաղերիանու, զի եւ բարեկամ ունիմ հրեշտակ չերկնից, եւ յոյժ նախանձի
վասն սիրոյ իմոյ, եւ եթէ զիտացէ եթէ դու վասն ապականելոյ զկուսութիւն իմ
սաւեր զիս՝ շարժի ի նախանձ, եւ աւժամայն շարժէ ի վերայ քո զբարեկութիւն իւր, եւ
կորնչի՝ * պաշտառ մանկութիւնդ քո, բանցի երկնաւորին Աստուծոյ հրեշտակ է : Եւ
10 եթէ գիտէ, զի զկուսութիւնս իմ անարատ պահես, նոյնպէս եւ նա սիրեացէ, զբեղ օրպէս
զիս, եւ ցուցանէ քեզ զվառս իւր :

Իսկ Վաղերիանու ընդ բանն տրտմեցաւ, եւ յաշի լեալ սաե՛. Եթէ կամիս զի
հաւատացից բանից քոյ՝ յոյց ինձ զհրեշտակն : Ասէ Կիկիլիա. Եթէ հաւանիս բանից
իմոյ եւ լսես ինձ, լուսցիր աւազանան վերստին ձեռնեամբն, եւ հաւատա՛ս ի մի
15 Աստուծ յարարոյն երկնի եւ երկրի, եւ յաջնամ կարող լինիս տեսանել զհրեշտակն
իմ : Եւ նա հաւանեցաւ բանից նորս :

Եւ սաե՛ Կիկիլիա. Երթիջիր առ Ռարբանու եպիսկոպոսն եւ ասա եթէ. Կիկիլիա
առաքեաց զիս, եւ պատմեսն նմա զամենայն զբանս իմ : Եւ յորժամ ծարրեացէ զբեղ

5 Վաղերիանու] Վաղերիոս B — եւ յոյժ նախանձի ... աւեր զիս] եւ յոյժ սիրէ զիս
վասն կուսութեան իմոյ : եւ եթէ, ձերձեցիս յիս B || 8 եւ եթէ, գիտէ, զի] Բայց եթէ B ||
12 հաւանիս] հաւատաս B.

Lorsque les noces eurent eu lieu et que les deux fiancés pénétrèrent seuls
dans la chambre, Cécile dit à Valérien : « O beau jeune homme, je veux te
confier quelque chose, si tu me jures de le garder pour toi et de ne le dévoiler
à personne ; je te dirai toute ma pensée. » Lorsqu'il le lui eut assuré par un
serment sur les idoles, Cécile lui dit : « Sache, Valérien, que j'ai un ami,
un ange du ciel, qui est très jaloux amoureux de moi ; s'il savait que tu
m'as prise pour déflorer ma virginité, sa jalousie se réveillerait et exciterait
immédiatement sa colère contre toi, * et ton éclatante jeunesse périrait,
car c'est l'ange du Dieu du ciel. Mais s'il savait que tu conserves intacte
ma virginité, il t'aimerait comme moi et te montrerait sa gloire. »

* A fol. 112
v^o a.

Valérien devint triste à ces paroles, mais, saisi de crainte, il lui dit :
« Si tu veux que je croie à tes paroles, montre-moi l'ange. » Cécile lui répon-
dit : « Si tu consens à mes paroles et si tu m'écoutes, lave-toi dans les fonts
d'une nouvelle naissance et crois en un seul Dieu, créateur du ciel et de la
terre, et alors tu seras capable de voir mon ange. » Il consentit à ses paroles.

Cécile lui dit : « Tu iras chez l'évêque Urbain et tu lui diras : Cécile
m'a envoyé. Et tu lui répéteras toutes mes paroles. Et lorsqu'il t'aura purifié

առբր առաքանան, եկեաջիր ի սենեակս յոյս եւ տեսցես զհրեշտակն Տեառն, եւ լուսա-
ւորեալէ՛ զբեկ հալածի եւ ծարմածի, եւ լինիս սիրելի նմա, եւ զամենայն խնդիրս քո
նա կատարեալէ :

Քաջնմամբ գնաց Վաղերխանս առ եղիակադան, եւ պատմեաց նմա զամենայնն, եւ
մկրտեցաւ ուղիւ ծառք, եւ ուսաց նմա զամենայն խորհարպս հաստաց, եւ առաքեալ 5
առ Կիկիլիս :

* A fol. 112
v° b.

Եւ երթեալ Էմուս ի սենեակն, եւ ետես զԿիկիլիս յաղօթն * եւ մերձ կարով հրեշ-
տակն Տեառն՝ հրեղէն թեօք իբրեւ զբոց վառեալ, ունելով ի ձեռին խրած երկա
պատկ՝ յորոց լոյսէր անաշտհոտութիւն իբրեւ զխարզի եւ զշաշանի : Եւ եղ զմինն
ի Կիկիլիայն պախն եւ զմիսն ի Վաղերխանսի. եւ ասէ. Զայդ պատկաղ պահեցէր 10
անարատ եւ անբիծ ծարմած, եւ անաշտհոտութիւն ծաղկանցն մի պատեալէ. բանդի
ի գրախտէն Լատուծայ բերի առ ձեզ, եւ ոչ որ տեսցէ զգոտս բաց ճիւղն զար :
Երբ զոր լնչ կամիր խնդրեցէր չինէն :

Եւ յոյժ ուրախ ելին ընդ բանս հրեշտակին, եւ խմապհեալ երկկրպարային Լատուծայ :
Եւ ասէ Վաղերխանս. Իմ մեծ եւ առաջին խնդիրք այս էն, զի զառազ եղբայրն իմ 15

1 Տեառն *om.* B || 10 ասէ] յնոս *add.* B || 12-13 բանդի ի գրախտէն ... խնդրեցէր
յինէն *om.* B || 14 Լատուծայ *om.* B.

par les saints fonts, tu reviendras dans cette chambre et tu verras l'ange
du Seigneur, qui t'illuminera dans l'esprit et dans le corps, tu lui deviendras
cher et il exaucera tous tes vœux. »

Valérien se rendit alors chez l'évêque et lui conta tout, il se fit baptiser
en toute sincérité; l'évêque lui enseigna tous les mystères de la foi et le
renvoya auprès de Cécile.

* A fol. 112
v° b.

Il vint et pénétra dans la chambre, trouva Cécile en prières, * et près d'elle
se tenait l'ange du Seigneur, aux ailes enflammées, brûlant comme une
flamme et tenant dans sa main deux couronnes d'où émanait une odeur
suave comme celle d'une rose et d'un lys. L'ange posa une de ces couronnes
sur la tête de Cécile et l'autre sur celle de Valérien, et dit : « Conservez
ces couronnes par un corps pur et sans souillure, et le parfum des fleurs ne
tarira jamais, car je vous les ai apportées du paradis de Dieu; personne
ne les verra, excepté vous seuls. Maintenant, demandez-moi ce que vous
désirez. »

Ils furent grandement réjouis des paroles de l'ange et, s'étant prosternés,
ils adorèrent Dieu. Valérien dit : « Mon grand et premier désir c'est
que tu invites mon frère aîné Tiburce à l'appel du nom du Christ, comme

զՏիրութիոս հրաւրեացես ի կոչումն անուանն Քրիստոսի որպէս եւ զիս, որ եւ նա լուսաւորեացի եւ հաւատացէ ի մի Աստուած յարարողն երկնի եւ երկրի :

Ատէ հրեշտակն զուարթ երեսօք . Որպէս խնդրեցեր լնցի աջպէս, եւ որպէս շահեցաւ զքեզ Կիկիլիա՝ շահիս եւ զու զՏիրութիոս, եւ ի միտսն զգտակս մարտիրոսութեան
5 ընկալծիք : Եւ զայս ասացեալ հրեշտակին վերացաւ յերկինս :

Եւ ի նմին ժամու եհաս Տիրութիոս, եւ մտեալ ի սենեակն համբարեաց զզուլս եղբօրն եւ հարսինն եւ ասէ . * Զարմանամ յոյժ զի յաւուրս յայսմիկ վարդի եւ շուշանի * A fol. 113
հոտ բուրեաց ի գլխոյ ձերոց : Եւ ասէ ցնա Վաղերիանոս . Ես աղաչեցի վասն քո եւ
հոտոտեցար զհոտ ծաղկանցոյ, վասն զի մեք զճշմարիտ ծաղիկն տեսաք, յոր եթէ զու
10 հաւատաս յոր մեք հաւատացաքն՝ տեսող լինիս եւ զու եւ ի հոտոյն վաչեկս :

Ատէ Տիրութիոս . Յերազմի խօսիս ընդ իս այժմ եթէ ի լրջեաց : Ատէ Վաղերիանոս .
Մեր մինչեւ յայժմ որպէս ընդ երազով կացար . այժմ ճշմարիտ յարութեամբ ապրեցար,
եւ ստովիւն ի մեզ ոչ զոյ . Բանզի աստուածքն զոր պաշտէար ճշմարտապէս զեւք են :

Ատէ Տիրութիոս . Եւ ուսալի զայս ծանեար : Ատէ Վաղերիանոս . Հրեշտակ Տեսան
15 յայտնեաց ինձ եւ ուսոյց զիս, որ եւ զու եթէ մարբիս ի կուոյ աղտեղութենէ կարող
լինիս եւ զու տեսանել զհրեշտակն :

2 հաւատացէ] հաւատաց B.

moi, afin qu'il soit illuminé et qu'il croie en un seul Dieu, créateur du ciel et de la terre. »

L'ange lui répondit, le visage souriant : « Qu'il soit fait selon ton désir, et comme Cécile t'a gagné, tu gagneras également Tiburce et vous recevrez ensemble les couronnes du martyr. » Ce disant, l'ange monta au ciel.

Au même instant arriva Tiburce, il pénétra dans la chambre, baisa la tête de son frère et de sa belle-sœur et dit : * « Je m'étonne beaucoup de
sentir qu'un parfum de rose et de lys se dégage de vos têtes aujourd'hui. » * A fol. 113
Valérien lui répondit : « J'ai prié pour toi et tu as senti le parfum des
fleurs, mais nous, nous avons vu les véritables fleurs, et si tu crois à ce
que nous avons cru, tu verras également les fleurs et tu jouiras de leur
parfum. » 1re a.

Tiburce lui dit : « Parles-tu comme dans un rêve ou bien sérieusement ? » Valérien répondit : « Jusqu'à présent nous vivions comme dans un rêve, mais maintenant nous sommes sauvés par une vraie résurrection et il n'y a pas de mensonge en nous, car les dieux que nous adorions sont de véritables démons. »

Tiburce lui dit : « Et d'où as-tu connu cela ? » Valérien répondit : « L'ange du Seigneur me l'a révélé et m'a instruit, et toi, si tu te purifies de la souillure des idoles tu te rendras capable de voir l'ange. »

Ըստ Տիրուբախա . Եթէ, հնար է ինչ տեսնել_ զհրեշտակն, ընդէր յամեն եւ ոչ փութիւմ ծարքես զիս : Ըստ Վապերխանա . Եթէ, խոտանա ինչ եւ յանձն առնա զի զամենայն զիստան տրանա, եւ հաստատ ի մի Աստուած որ չերկինա է, հնար է :

Ըստ Տիրուբախա . Ոչ եմ իմանալ_ ճշմարտապէս զար տեսալ : Եւ յիմամ Երանելին
 * A fol. 113
 1re b Կիկիկիւս_ բացեալ_ զերան իւր պատմեաց զամենայն աստուածային խորհարպս բրիւ- 5
 տան, տիման, եւ յաշանապէս երեսնցայց զանոսի կոպն խորհուրմունն :

Ըստ Տիրուբախա յեղրաց իւր . Ասն ինչ իմ, չմ երկնայց եւ ծարբեցայց : Եւ նա տաւ . Եւ ծարպն Աստուծոյ Ուրբանա, որ է աստուածային ալօրն պատաւալ : Ըստ Տիրուբախա . Եթէ, զիս տես զար բրիտանեացն եպիսկոպոս կաշեն, եւ իշխանն մեր պատարարանն զիս ի մահ, եւ նա պարանի զհաւատն իւր պաշտ, : Եւ մի զայլ, 10
 զիտապէ, եպարքան փան նորա, եւ նախ զիս հրով ալբեցի, եւ զմեզ չարամահ տանէ : Ըստ Կեկիկիւս . Զարչարանք եւ մահ որ փան Էրիտաւի կեանք եւ յախանեականք : Եւ երկիջիւր ընդ եղրար բոց :

Եւ մեծաւ յաւարտիմամբ եւ խնդութեամբ զնային առ Ուրբանա եպիսկոպոսն : Եւ մկրտեցաւ եւ զկեցաւ զկեսո լուսաւորութեան, եւ ոչնչաւ շնորհս սուտ . Տիրու- 15
 ախա չԱստուծոյ, զի յամենայն աւուր զհրեշտակ Աստուծոյ տեսնէր, եւ զամենայն

1 զհրեշտակն om. B | 3 հնար է om. B | 5 աստուածային om. B | 7 չմ չմ B.

Tiburce répondit : « S'il m'est possible de voir l'ange, pourquoi le retardes-tu et ne me purifies-tu pas au plus tôt ? » Valérien répondit : « Cela est possible, si tu me promets et si tu acceptes de renier toutes les idoles et de croire au seul Dieu qui est au ciel. »

Tiburce dit : « Je ne comprends pas en vérité ce que tu dis. » Alors
 * A fol. 113
 1re b la bienheureuse Cécile * prit la parole et lui expliqua tous les divins mystères du christianisme, lui démontrant avec évidence la tromperie des vaines idoles.

Tiburce dit à son frère : « Dis-moi où je dois aller pour me purifier. » Il lui répondit : « Chez l'homme de Dieu Urbain, qui est honoré d'une divine vieillesse. » Tiburce répondit : « Ne parles-tu pas de celui que les chrétiens appellent évêque, que nos notables condamnent à mort, et qui continue secrètement le culte de sa foi ? Si jamais l'éparque venait à savoir quelque chose de lui, il le ferait d'abord brûler dans les flammes et nous ferait périr de mort violente. » Cécile ajouta : « Les tortures et la mort subies à cause du Christ sont une vie éternelle. Va avec ton frère. »

Ils se rendirent avec grand empressement et joie chez l'évêque Urbain. Tiburce fut baptisé et fut revêtu d'un vêtement lumineux. Il reçut tant de grâces de Dieu que chaque jour il voyait l'ange de Dieu ; il connaissait tous

գաղանիս զիտէր. եւ զոր ինչ խնդրէր յԱստուծոյ տալս նմա, եւ բազում սրտնչելիս
տանէր անուամբն Աստուծոյ :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ աշնտիկ Աճմակիտս եպարքոսն Հռոմոյ չարչարէր եւ սպանա-
նէր զորս գտանէր բրիտոնեացս, եւ ոչ տալս թող թաղել՝ ալ ընկենուլ շանց եւ
5 ոգուաւուց կերակուր : * Իսկ հարազատ եպարքն Տիրուբաիտս եւ Վաղերիանոս գաղտ * A fol. 113
v^o a.

թաղէին զսակերս մարտիրոսացն :
Եւ զիտացեալ եպարքոսին հրամայեաց ըմբռնել զնոսս եւ կացուցանել տաւջի
լուր : Եւ նորա խոտառականեցան համարձակութեամբ զամենատուր զերբորդութիւնն եւ
յանդիմանեցին զմարդութիւն կռոցն : Եւ նորա բարկացեալ հրամայեաց բրովք տանջել
10 զնոսս : Եւ սուրբքն խնդացին ընդ տանջանսն, եւ ատեն ցմերձակաց ժողովուրդն. Ով
Հռոմոյ բաղբաղիք, զգոջ լերուք ի սկիզ խաբէութենէ Աճմակիտի, զի սրբ զկուսան
սղաշտնն՝ զլախանեական նեղութիւնսն ժառանկեացեն :

Եւ զահճապեան Մարցիմոս հաւատաց ի Քրիստոս, եւ ալ բազումք ընդ նմա : Եւ
բարկացեալ Աճմակիտս հրամայեաց եւ հասին զգլուխ նոցա : Նոյնպէս եւ զահճա-
15 պեան եւ զամենեցունց սրբ հաւատացին ի Քրիստոս Աստուած : Եւ սրբուհին Կիկիլիս
գաղտնի թաղեաց զնոսս ի միասին :

Յաջեմած եպարքոսն խնդիր արար ստացուածոց եւ ընչից երկուց սուրբ եպարքն,
բանդի յոյժ մեծատուրք էին. եւ յորմած ոչ զաին, վասն զի սուրբքն յասաջապոյն

1 զիտէր] զուշակէր B || 14 հրամայեաց om. B || 15 իՔրիստոս om. B.

les secrets et Dieu lui accordait tout ce qu'il demandait, et il opérait beau-
coup de miracles au nom de Dieu.

A cette époque l'éparque de Rome, Almacius, torturait et tuait les
chrétiens qu'il rencontrait, et il ne permettait pas qu'on les enterrât, mais
les faisait jeter en pâture aux chiens et aux corbeaux. * Les deux véritables
frères Tiburce et Valérien enterraient secrètement les ossements des martyrs.

* A fol. 113
v^o a.

L'éparque, l'ayant appris, ordonna de les arrêter et de les faire venir
devant lui. Ils confessèrent avec hardiesse la très sainte Trinité et blâmèrent
l'erreur des idoles. L'éparque, irrité, ordonna de les torturer avec de gros
bâtons. Les saints sourirent des tortures et dirent aux assistants : « O
citoyens de Rome, méfiez-vous de l'immonde tromperie d'Almacius, car ceux
qui adorent les idoles hériteront des peines éternelles. »

Le chef des bourreaux Maxime crut au Christ et beaucoup d'autres avec
lui. Almacius irrité, ordonna de leur trancher la tête, en même temps qu'au
chef des bourreaux et à tous ceux qui crurent au Christ, Dieu. Sainte Cécile
les enterra secrètement tous ensemble.

L'éparque fit alors rechercher les propriétés et les biens des deux saints
frères, car ils étaient fort riches, mais on ne put les découvrir, car les saints

բաշխեցին սղբասաց, հրամայեաց և սարան ստացի գերանեկն Կիկիկա արդև
 * A fol. 113
 v. h. կին Վազենախանուի և հարան Տիրարախանի, և խնդրէր զինչսն * նոյրս : քննեաց և
 վասն հաստացն :

Եւ նորա լցեալ Հազով սղբով երաց գրեթան խր և սրտմեաց չտատաւածոցն
 զրոց զամենայն անձաւ խորհարգս սղբաց Երրարգաթեանն : Եւ ի բանից նորա հաստ- 5
 ապցին անձինք չարքհարխր ընդ աջ և ընդ կին և ընդ ձանկանա, և զնոցին սո-
 եպիսկոպոսն և ձկրտեպոսն :

Եւ եպարքոսն հրամայեաց զԿիկիկա ի ջնուցեալ բաղանիս արդիւի և զգրտն
 զգոշտիեամբ վաճիկ : Եւ յոյժ տաղնապեցաւ արախինն Քրիստոսի և ոչ մեռաւ :
 Եւ լետ երկց տարցին բաղին զբաղանիս և զախն զնա կենդանի չաղիկ : Եւ չորժամ 10
 բաւա եպարքոսն ստաքեաց զաշինս զն հասցեն զգրախ նորա : Եւ բազում անգամ
 սրով սոճկին բախէր զպարտնայն և ոչ կարէր հաստանել և արխնն հեղաք յոյժ, և
 չորժամ ելին զաշինքն տանեկեաց զհայկն խր սո Ռատուած՝ նոյեմբերի ԻԷ : Եւ
 եպիսկոպոսն ինոցեաց զնա ի մէջ ալլ մարտիրոսացն :

8 արդիւի Լ արդիւի Լ B || 11-13 զն հասցեն ... նոյեմբերի ԻԷ Լ հասին զգրախ
 նորա : Եւ աչալևս բարի հաւատով տանեկեաց զհայկն խր սո Ռատուած՝ նոյեմբերի ԻԷ B ||
 14 ալլ Լ սուրբ B.

les avaient fait distribuer d'avance aux pauvres; alors il ordonna de faire
 comparaître Cécile, comme femme de Valérien (*Valerianos*) et belle-sœur de
 * A fol. 113
 v. h. Tiburce, et il l'interrogea à propos de leurs biens * et au sujet de sa foi.

Cécile, remplie du Saint-Esprit, prit la parole et expliqua d'après les
 écritures divines tous les mystères ineffables de la sainte Trinité. A ces
 paroles, quatre cents personnes, hommes, femmes et enfants, se convertirent,
 allèrent trouver l'évêque et se firent baptiser.

L'éparque ordonna d'enfermer Cécile dans un bain surchauffé et d'en garder
 la porte avec précaution. La servante du Christ eut beaucoup à souffrir, mais
 n'en mourut pas. Trois jours après, on ouvrit le bain et on la trouva vivante,
 en prières. Ce qu'ayant appris, l'éparque envoya des bourreaux pour lui
 trancher la tête. Le bourreau frappa plusieurs fois vigoureusement avec le
 glaive sur le cou, mais ne put le trancher, et le sang coula abondamment.
 Lorsque les bourreaux s'éloignèrent Cécile rendit son âme à Dieu, le
 27 novembre. L'évêque l'inhuma parmi d'autres martyrs.

Տրէի Ի եւ նոյեմբերի ԻԲ: Վկայութիւն սրբոյն Իրինարքոսի ¹ :

* Սուրբ Իրինարքոս էր յամա Դրովղիտիանոսի տնօրէն արքային եւ Մաքսիմեայ գատաւորի : Իրինարքոս զահիճ էր եւ մանուկ հասակաւ : Եւ ածին առաջի թաղաւորին եօթն խոստովանող կանայս : Եւ տեսեալ զնոսա Իրինարքոս ի տանջանս վասն անուանն Քրիստոսի՝ հաւատաց եւ նա յԱստուած եւ եղև բրիստոնեաց, եւ եկաց ի մէջ առնելին եւ ասէ. Մառաց եմ եւ ես Քրիստոսի :

* B
p. 261 a.

Եւ սուրբ կանայքն խաբեցին զգատաւորն եւ ասեն. Տուր ի մեզ զաստուածսն քո եւ մեք զոհս մատուցուք նոցա : Եւ առեալ զվուսն արկին ի քուրճ եւ տարեալ ընկեցին ի խորս լճին :

Եւ կացուցին առաջի զսուրբ կանայան, եւ եղին մերձ եւ մեծազին հանդերձս եւ ի միւս կողմն անօթս տանջանալ զի զոր կամեցին ընտրեացեն, եթէ զհանդերձսն՝ կեանս եւ սրբգեւս, եթէ զտանջանարանս՝ չարչարանս եւ մահ :

Եւ մի ի սուրբ կանանցն ունէր երկուս զաւակս, յանձն արար զնոսա Իրինարքոսի, եւ առեալ զհանդերձսն ընկեցին ի հուրն : Եւ հրամայեաց գատաւորն եւ բերեցին զմարմինս սուրբ կանանցն՝ եւ արխնն իբրեւ կաթն հեղուր, եւ էին մարմինք նոցա

1. Desinit A.

20 TRÉ, 28 Novembre.

Martyre de saint Irénarchos ¹.

* Saint Irénarchos vivait aux jours de l'empereur impie Dioclétien et du juge Maxime. Irénarchos était bourreau, encore jeune en âge. On avait mis en présence de l'empereur sept femmes confesseurs. Irénarchos les voyant dans les tortures pour le nom du Christ, crut lui aussi à Dieu, devint chrétien, se présenta au tribunal et dit : « Je suis, moi aussi, le serviteur du Christ. »

* B
p. 261 a.

Les saintes femmes trompèrent le juge et lui dirent : « Livre-nous tes dieux et nous leur offrirons des sacrifices. » Elles prirent les idoles, les mirent dans un sac, les emportèrent et les jetèrent au fond du lac.

On fit comparaitre les saintes femmes, on plaça près d'elles d'un côté des vêtements de grand prix et de l'autre des instruments de tortures afin qu'elles choisissent ce qu'elles préféraient, ou les vêtements, la vie et les cadeaux, ou les tortures, les tourments et la mort.

Une des saintes femmes avait deux enfants : elle les confia à Irénarchos ; et, saisissant les vêtements, elles les jetèrent dans les flammes. Le juge ordonna alors de déchiqeter le corps des saintes femmes, le sang coula comme du

1. Desinit A.

իրբե զձին սպխած, և ապա արկին զնոսս ի հար, և հանեալ ի հրոյն հատին զգլխս նոցա :

Եւ կայացին զԻրինարքոս առաջի դատարին և բարոճ խոտամոմբ, և սպանեալեօր ոչ կարաց զարձացանել չառջին կապաշտութիւնն, այլ խոտովմոմբ զինքն ծառայ Երևաստի : Եւ սարան զնա և ընկեցին ի մէջ լճին : Իսկ սարին Իրինարքոս անց անմլտս ընդ ջուրն և ել ի ցամաքն, և զնոց առ Արակխոս քահանայ և մկրտեցաւ, և զարձեալ եկաց առաջի դատարին :

Եւ բարբաբեցին հար և ընկեցին անց զԻրինարքոս և զքահանայն Արակխոս, և զերկուս ծանկունն զոր չանձնեալ էր սրոյն Իրինարքոսի երանելի կինն որ մարտիրոսացաւ : Եւ երկու ծանկունքն և Արակխոս առ ժամայն մեռան : Եւ Իրինարքոս ի մէջ հրոյն սպիռլ, և ի շիջանել հրոյն հատին զգլխս նոցա նոյնձրերի ԻԼ, և ընկալաւ զհոյի նոցա հրեշտակ մեռան և սարաւ առաջի Աստուծոյ :

* B.
p. 261 b.

* Եւ կին մի հաստաղեալ անուն Եղիսիա՝ ինպեայ զմարմին սրոյն ի տեղի նշախաւօր :

Յնոյճ առաւ զսրոյն Փիլիմոնոսի զձեռն բեւեռեցին ի գլխն, և զերկուսն ոտն բեւեռեցին ընդ միմեանս և բարշէին ընդ երկիր. և յաջնալիս տանջանան աւանդեաց զհոյին իւր առ Աստուած յամս Արեղիանոսի արքայի :

lait et leur corps devint blanc comme neige; on les jeta ensuite dans le feu, puis, les ayant fait sortir des flammes, on leur trancha la tête.

On mit ensuite Irénarchos en présence du juge, qui avec force promesses et menaces ne parvint pas à le faire revenir à son ancienne idolâtrie; par contre il s'avoua serviteur du Christ. On l'emmena et on le jeta au milieu du lac. Saint Irénarchos traversa indemne l'eau et gagna les bords; il se rendit auprès du prêtre Acace, se fit baptiser et vint se présenter de nouveau au juge.

On alluma un bûcher et on y jeta Irénarchos avec le prêtre Acace et les deux enfants que la bienheureuse femme, qui fut martyrisée, avait confiés à saint Irénarchos. Les deux enfants et Acace moururent aussitôt. Irénarchos se mit à prier au milieu des flammes, et, lorsque le feu se fut éteint, on lui trancha la tête, le 28 novembre; l'ange du Seigneur accueillit son âme et la transporta devant Dieu.

* B.
p. 261 b.

* Une femme chrétienne, du nom d'Élise (*Elisia*), inhuma le corps du saint dans un lieu célèbre.

En ce jour, on cloua les mains de saint Philémon (*Philimonos*) à sa tête; on cloua également ses deux pieds l'un sur l'autre et on le traîna par terre; c'est dans de telles tortures qu'il rendit son âme à Dieu, aux jours de l'empereur Aurélien.

Ի Հայք նաւակատիք մեծի եկեղեցւոյն որ ի Վաղարշապատ. եւ լիշատակ Թէոփոսի եպիսկոպոսի Թէոփոսուպօլսոյ Հայոց :

Տրէի ԻԱ եւ նոյնքերի ԻԹ : Յիշատակ է սրբոյն Տրդատայ թագաւորին Հայոց եւ բուեր նորին Խոսրովիկսոյ եւ Աշխէն տիկնոջ :

5 Թագաւորն Տրդատ որդի էր Խոսրովու Հայոց արքայի : Եւ յետ սպանման հօրն սնաւ ի Կեսարիա փախտաւան տարեալ զնա ծառայիցն ի Պարսից արքայէն : Եւ զքոյր նորա զԽոսրովիկուստ աւ նախարար մի անուն Օտայ, եւ մտեալ բնակեցաւ յամբարն Անի մինչեւ եկն Տրդատ վերադին պատկեալ ի Յունաց արքայէն թագաւոր : Եւ առ իւր կին զդուստր արքային Արանայ զԱշխէն տիկին, որ ամենայնիւ համանման էր սկսչաձեւ հասակին իւրոյ : Այլ քոյր նորա Խոսրովիկուստ կուսութեամբ եկաց :

10 Եւ յորժամ սուրբն Հռիփսիմեա ընկերօքն իւր նահատակեցաւ, Խոսրովիկուսոյ երեւեցաւ հրեշտակն եւ ասաց առարեւ եւ ածել ի վերայէն զսուրբն Գրիգոր : Եւ յորժամ զայր սուրբն՝ ընդ առաջ ընթացաւ նմա թագաւորն ի կերպարանա խոյլ բաղձութեամբ ծարղկան :

15 * Իսկ սուրբն Գրիգոր խնդրեաց յԱստուծոյ տալ թագաւորին իմաստութիւն՝ յանասնեղէն կերպարանսն լսել եւ իմանալ զվարդապետութիւնսն : Եւ զլաթսուն օր վարդա-

* B
p. 262 a.

En Arménie avant-fête de la consécration de la grande église à Valarchapat, et commémoration de Théodose, évêque de Théodosiopolis d'Arménie.

21 TRÉ, 29 Novembre.

Commémoration de saint Tiridate, roi d'Arménie, et de sa sœur Khosrowidoukht et de la reine Achkhène.

Le roi Tiridate était le fils de Khosroès, roi d'Arménie. Après l'assassinat de son père, il fut élevé à Césarée, où il fut conduit par des serviteurs qui échappèrent au roi des Perses. Un satrape du nom d'Ota prit sa sœur Khosrowidoukht, pénétra dans la forteresse d'Ani et y habita jusqu'au retour de Tiridate, couronné roi par l'empereur des Grecs. Tiridate épousa la fille du roi des Alains, la princesse Achkhène, qui égalait sa taille de géant de toute manière. Mais sa sœur Khosrowidoukht demeura vierge.

Lorsque sainte Rhipsime fut martyrisée avec ses compagnes, un ange apparut à Khosrowidoukht et lui dit d'envoyer chercher saint Grégoire du fond du puits. Tandis que le saint revenait, le roi accourut au-devant de lui, sous la forme d'un porc, accompagné d'une multitude de gens.

* Saint Grégoire pria Dieu de rendre la sagesse au roi, pour qu'il pût sous cette apparence d'animal écouter et comprendre la doctrine. Le roi se

* B
p. 262 a.

պետութեանն ի զիշերի եւ ի սարնջեան առ սոս նորա էր թագաւորն ձեռա հասուց-
նամբ եւ արատաւոր յղբա :

Եւ զկնի վարդապետութեանն ետես սուրբն Գրիգոր զարանչելի սեպիւն շինութեան
վկայարանացի : Եւ ձեռն ի գործ արկեալ աղաչեաց թագաւորն զի բժշկեացէ ձկնաց
զձեռն եւ դոտն առ ի ստատրել զարծոյ շինութեանն : Եւ սուրբն Գրիգոր աղօթեալ 5
բժշկեաց : Իսկ նա առ զկնի խր եւ զըպրն՝ եւ նորօր հանդերձ պատուասէր զղիւս
սուրբ կուսանացն, ինքն վարէր բաշտ, եւ նորա թեզանօր արատաւ կրէին զհայն :

Եւ յորեւմ եղ ի հանդիսա զվկայան սուրբն Գրիգոր, հրաման առ թագաւորն ի
նձանէ, զնալ բերել սեամ չարկացն : Եւ զնոցեալ երկոյ սուրբոյ ճանապարհ ի բարձր
լեանն ի Մասիս՝ երարձ պամբ անտաշ քարինս աթ եւ երկր, յորոց զմինն բազում 10
արանց անկար էր շարմել, իրբեւ վախարէն հաստալանելով արդոյն Հովիթմեայ անկարդ
առվանացն :

Ապա սուրբն Գրիգոր աղօթիս արար ի վերայ խոզացեալ արբային. եւ նա ի զորման
հարեալ՝ վաղվաղովի մարին խոզենի զերծաւ ի նձանէ. եւ թագաւորն փափկամարի
կրբեւ զմտառլ երեւիւր. զոր տեսեալ փառս ետես Աստուծոյ : 15

Յետ այսարիկ զնոց սուրբն Գրիգոր ի Կեսարիս, եւ ստեալ զբահանայական պա-

tint à ses pieds pendant les soixante jours que dura la doctrine, jour et nuit, avec de gros sanglots, des larmes et des gémissements.

Après la doctrine, saint Grégoire eut la magnifique vision de la construction des temples des martyres. Lorsqu'il se mit à l'œuvre, le roi le pria de lui guérir seulement les mains et les pieds pour qu'il pût aider à l'œuvre de construction. Saint Grégoire pria et le guérit. Le roi prit sa femme et sa sœur et en leur compagnie il prépara le tombeau des saintes vierges¹; (le roi) lui-même creusait avec une bêche et les femmes transportaient la terre au dehors dans les pans de leurs manches.

Lorsque saint Grégoire déposa les martyres dans leur tombeau, le roi reçut de lui l'ordre d'aller quérir un seuil pour l'édifice. Il se rendit à trois journées de chemin, à la haute montagne du Masis², chargea sur son dos huit grosses pierres brutes et les apporta; une seule de ces pierres ne pouvait être déplacée par plusieurs hommes, comme compensation de son amour déréglé pour sainte Rhipsime.

Saint Grégoire pria ensuite pour le roi, qui avait l'aspect d'un pore, et celui-ci fut saisi d'un tremblement; aussitôt la peau de pore se détacha de lui, et le roi parut dans une peau tendre comme celle d'un jeune enfant; les témoins en rendirent gloire à Dieu.

Saint Grégoire se rendit ensuite à Césarée, y reçut l'honneur sacerdotal,

1. Rhipsime et ses compagnes. — 2. Nom ancien de l'Ararat.

տիւն եկն եւ մկրտեաց զթագաւորն, հանդերձ ամենայն աշխարհաւն : Սակաւն առաւել էր երկկել թագաւորին ի վերայ նոցա որք գալին ի մկրտութիւն՝ քան զինքնական յօժարութիւնն : Եւ այնուհետեւ առեալ զինքն թագաւորն հարապատ բռնեւն եւ բարեպաշտ թաղուհեան յաշակերտութիւն եւ լինելոցումն աստուածաշունչ պոյց, եւ ի 5 ժողովարութիւն պահոյց եւ աղօթից՝ ի զիշերի եւ ի տուրնջեան առանձ * ճանճրանալոյ խոկալք ի հանդերձեալ կեանսն : Եւ խրատէր այսպիսի գնախարարսն եւ պամենայն իշխանսն սիրել զԱստուած ընդ հաւատոյն եւ զսրժովք բարեաց :

* B
p. 262 b.

Այլ զի խոտամբակ էր կամք իշխանացն եւ անհամբոյր ընդդիմանալին կամաց թագաւորին, եւ հեթանոսական չար սովորութեամբքն վարէին ոչ կարաց ներել 10 թագաւորն : Այլ ընկեցեալ զպապին արքունի՝ գնաց ի միայնարան յառանձնարանսն առ սուրբն Գրիգոր, մնալք առ նա նովին վարուցն ժողովարութեամբ պատուած ժամանակս :

Իսկ իշխանքն վերստին կոչէն գնա խոտացեալք ըստ կամաց նորա վարիլ, եւ խորշիլ յանկարգ գիշութեանցն պղծութեանց : Եկն ապա ականաց կամօք, եւ զարձեալ վարէր զթագաւորական հոգին :

15 Իսկ անօրէն եւ պաղանամխտ իշխանքն նենգաւորք յետ փոքր ժամանակի արքունցին նմա զիւր մահու, եւ շեջուցին վնքեանց զջահն փաղեալ ճառագալթիւք աստուածապաշտութեանն : Եւ ի չքմեկս եղեալ՝ առեալ գնա թագաւորական պատուով բերեալ հանգուցին ի Թորգան, ուր յետոյ եւ սուրբն Գրիգոր եղաւ :

retourna et baptisa le roi et tout le pays en même temps. Cependant le roi craignait beaucoup, pour ceux qui venaient se faire baptiser, leur empressement spontané. Aussi se livra-t-il dès lors, avec sa propre sœur et la pieuse reine, à l'étude et à la lecture des écritures inspirées par Dieu, avec persévérance dans les jeûnes et la prière, et se mit à songer sans * relâche jour et nuit à la vie future. Il conseilla en ce sens aux satrapes et à tous les princes d'aimer Dieu avec une foi accompagnée de bonnes œuvres.

* B
p. 262 b.

Mais, comme la volonté des princes était insubordonnée et revêche, ils s'opposèrent à la volonté du roi, et se conduisirent d'après les mauvaises habitudes païennes, ce que le roi ne put tolérer. Il abandonna la couronne royale, s'éloigna dans la solitude auprès de saint Grégoire et demeura avec lui longtemps dans la même vie avec persévérance.

Les princes le rappelèrent, en lui promettant de se conduire selon ses désirs et d'abandonner le vice déréglé de la masturbation. Le roi retourna malgré lui et reprit les soucis du royaume.

Cependant les princes impies, brutaux et déloyaux, lui firent prendre peu de temps après un poison mortel et éteignirent du milieu d'eux le flambeau resplendissant de l'éclat du service de Dieu. Ils le regrettèrent, le transportèrent avec les honneurs royaux, et le déposèrent à Tordan, où plus tard fut déposé également saint Grégoire.

Նայնարէս եւ բայր նորս եւ կլինն՝ նովին ճգնագական վարարք վախեցան սա Դրիատոս :
Եւ տանեն զվիշատակ սոցա՝ Նայեմբերի ԻԹ եւ Տրէի ԻԱ :

Եւ թաղատարեաց սուրբն Տրդատ ամս չխառն եւ վեց՝ ի վառս Աստուծոյ :

Սալսճ աւար վարք եւ վրացաթիւն սրբոյն Ստեփաննոսի նոր վկայի :

* A fol. 114
1° a.

* Ստեփաննոս ալր կրօնաւոր ճգնապեաց վարարք եւ ոգրաթառ հաստաով վապէր 5
չերկրի . բնակէր ի չորացին լերինն որ կոչէր Օբսիա՝ ընդ ձեջ Կաստանդինուպօլի եւ
Նիկիոմիդեաց : Աղարեալ արգելադրան նեղ եւ անձուկ խրճիթ ի կաստարս լերինն, չորսճ
ճգնեցաւ սուրբինասէր վարարք եւ հանգեաւ Օբսեկոսինա, որ այժմ Օբսեկոսի լեռն
կոչէ :

Եւ այնչափ ցած արար զխոյն խր երանելին Ստեփաննոս, եւ կորճ եւ նեղ որ 10
գամենայն աւարս ի ծռնկս եւ ի կոր եկաց . եւ ոչ կարէր կանդնել զգրախն խր, եւ կամ
գտան ավաւել, եւ ոչ անձինն շարջ տալ . եւ ամիտօրեալ իրբեւ զկոճեղ՝ ալ այնպէս
եւ սովաւիկ ձի ուտէր հացն եւ ըմպէր ջուր :

Եւ էր ի ժամանակս սուտ բրիտաննէին եւ հերձուածոյ թաղատարին Կաստայ
Կաւպլինոսի . սա թշնամի եղեւ սրտակերաց եւ նշխարաց սրբոյ եւ սրեմի կրօնաւորաց : 15

7 Նիկիոմիդեաց] Նիկիոմիդացի B || 8 ճգնեցաւ] ճգնաւորեցաւ B || 12 ալ՝ այնպէս om. B ||
14 Կաստայ] Կաստանդինոսի B.

* Incipit A.

Sa sœur aussi et sa femme, après une conduite ascétique, trépassèrent dans le Christ. On fête leur commémoration le 29 novembre, le 21 Tré.

Saint Tiridate régna cinquante-six ans pour la gloire de Dieu.

En ce jour, vie et martyr de saint Étienne, le nouveau martyr.

* A fol. 114
1° a.

* Étienne, homme religieux, d'une conduite ascétique, brillait par sa foi orthodoxe dans le pays; il habitait dans une montagne aride appelée Oxia, entre Constantinople et Nicomédie. Il y avait choisi sa retraite dans une cabane étroite et toute petite au sommet de cette montagne, où Auxence s'était mortifié dans une vie pleine de vertus et était mort, montagne qui est appelée jusqu'aujourd'hui montagne d'Auxence.

Le bienheureux Étienne y construisit sa cellule mais si basse, si courte et si étroite qu'il ne pouvait y passer ses journées qu'à genoux et replié sur soi-même; il ne pouvait y dresser sa tête ni allonger ses pieds, ni se retourner; il était ramassé comme un tronc, et avec tout cela il ne mangeait qu'un peu de pain et buvait de l'eau.

Il vivait aux jours de l'empereur, faussement chrétien et hérétique, Constantin Cavallinus, qui fut l'ennemi des images, des reliques des saints et de

* Incipit A.

և ուր գտանէին պատկեր տէրունական և կամ սրբոյ՝ արեւին. և զոսկերս մարտիրոսաց փշրէին և իբրեւ զփռոշ հողմով հոսէին. և զաբեկացս մերկացուցանէին, և զաբեմն և զկնկուղն յերկիր կոխան առնէին :

5 և էր տաղնապ մեծ և նեղութիւն ուղղափառ ժողովրդեանն. և բազումք թողին գտունն և զգորականութիւնն իւրեանց * փախչէին ի քաղաքէն, և բնակէին ի լերինս * A fol. 114 1° b.
և թաքչէին յալսս՝ օտարացեալ յազգակցաց և լընդանեաց և ի զառակացն : և բազումք չլշխանաց թագաւորին փախուցեալք՝ աղաւինէին ի լեռոն սրբոյն Օրսեն-
զի, առ հռչակաւոր և հրեշտակակրօն միայնակեացն Ստեփաննոս, և լինէին կրօնաւորք :

10 Զոր լուեալ չարապաշտ թագաւորն և յոյժ տրտմեալ, նախ առաքէ առ Ստեփաննոս քաղցրութեամբ զնմանողն իւրոյ հրեշտածոյն զպատրիկոս՝ և մետրապօլիտս զհանդարտութեամբ խօսեացի ընդ նմա ի զրոյ պատուիրանաց, թերեւս ընկալցի զմոզովն՝ զոր արար ընդդէմ տէրունական պատկերացն և նշխարաց սրբոյ և սբեմի կրօնաւորաց. և ինքն զրեացէ ի տումարն զոր անընդունելի սխնհոյսին չեպիսկոպոսքն և

2 հողմով հոսէին] հողմով սփռէին B || 5 զտունն] զպատիւ B — իւրեանց] և զտունն և զընտանիս *add.* B || 6 և լընդանեաց *om.* B || 11 զպատրիկոս] զպատրիկոս B — և զմետրապօլիտս *om.* B || 12 խօսեացի] խօսեացին B || 13 տէրունական] աստուածային B.

l'habit des religieux. (Ses partisans) brûlaient l'image du Seigneur et des saints où ils les trouvaient; ils réduisaient en menus morceaux les ossements des martyrs et les jetaient au vent comme de la poussière; ils dépouillaient les moines de leur vêtement, jetaient à terre et foulaient aux pieds leur manteau et leur capuchon.

L'anxiété et la gêne étaient grandes dans la population orthodoxe; et beaucoup abandonnèrent leur maison ou l'état militaire, * s'échappèrent de * A fol. 114 1° b.
la ville, allèrent vivre dans les montagnes et se cachèrent dans les grottes, éloignés de leurs parents, de leurs familles et enfants. Plusieurs princes de l'entourage de l'empereur prirent la fuite, se réfugièrent à la montagne de saint Auxence, auprès du célèbre moine Étienne, à la vie angélique, et se firent moines.

Ce qu'ayant appris, l'empereur, qui avait le culte du mal, en fut fort attristé; il envoya auprès d'Étienne, pour lui parler en des termes doux, un patricien, son imitateur comme hérétique, et des métropolitains pour discuter avec lui paisiblement sur les Écritures et les canons, dans l'espoir qu'Étienne accepterait le concile que l'empereur avait fait convoquer contre les images du Seigneur, les restes des saints, le vêtement des moines, et qu'il signerait lui-même les actes, ainsi que l'avaient fait les faux évêques et les indignes prêtres de l'inacceptable synode, dans lequel ils avaient

անաթեման ըստանալին արարին. ար նորակցին զտարին Կերժանա պատրիարկն և զորս ընդ նմա կային յազգախառնութեան :

Իսկ երանելին Սահմանա ըստ կարգի խառնեալ ընդ նոսա ի Հին և ի նոր կառ-
կարանայ, և յաջանալէս երեւցոյց զընդունելութիւն արդոյ պատկերաց և նշխարաց :
Եւ համարձեալ զձեռս իւր ի ներքս ի խցին և ստ, մեծաձաղն. Ար ոչ ընդունի և
երկրպագլ, պատուական պատկերի ըս Բրիտտա Լատուած և նշխարաց արդոյ ըսյ,
նորակալ կեցելի * յայտմ կենցարածս և ի հանդերձեւումն. և արք զքս հաստատրիմ
զհաջրատեան զտարին Կերժանա ընկեցին յաթուոյ՝ ընկեալ և զս զնոսա չերեաց և
ի փառաց ըսյ. և արդէս նորս զնա տառքեցին յարարս՝ տառքեան և զս զնոսա ի
տարտարան և ի պեհն հրայն : Եւ զարձալ ի նոսա և ստէ. երկուայք յատարիչն ձեր,
և զոր տեւեր և ըսալք պատմեցէք նմա. և ես պատարտաւ եմ ի մեռանել յաղաղս
Բրիտտաի Լատուծոյ մերոյ մարդկութեան պատկերին :

Եւ նորս իջեալ ի լեռնէն՝ զարժանալին ընդ սրանչիւ ձգնաթիւն երանելոյն Սահ-
մանաի, թէ՛ արդէս էր արդէս զտաւեր, և կցեալ ծառիկին ի կործան, և աշին
յարտաստացն զրացեալ, և մարմինն իբրեւ զխալս չարացեալ, և տէին ցմիմեանս. 15
Վնայ մեկ զի յաջնոյիս ձգնաորէ նորով շահեցար :

6 երկրպագլ] երկրպագած, B — պատուական om. B — Լատուած om. B || 7 երկեցի]
կեցի B || 13 երանելոյն] արդոյն B.

anathématisé le patriarche saint Germain et tous ceux qui étaient restés avec lui dans l'orthodoxie.

Le bienheureux Étienne leur parla méthodiquement d'après l'Ancien et le Nouveau Testament et leur fit voir manifestement l'acceptation des saintes images et des reliques. Il éleva ensuite ses mains à l'intérieur de sa cellule et dit à haute voix : « Que celui qui n'accepte pas et ne vénère pas ta précieuse image, ô Christ Dieu, ainsi que les restes de tes saints, soit
* A fol. 114
v° a. anathématisé * en cette vie et dans la vie future; ceux qui ont jeté à bas de son siège ton fidèle patriarche saint Germain, rejette-les toi aussi de ta présence et de ta gloire; et comme eux l'ont envoyé en exil, envoie-les toi aussi dans les ténèbres et dans la géhenné de feu. » Puis, se retournant vers eux, il leur dit : « Retournez chez celui qui vous a envoyés et rendez-lui compte de ce que vous avez vu et entendu; quant à moi, je suis prêt à mourir pour l'image de l'incarnation du Christ, notre Dieu. »

Ils descendirent de la montagne, émerveillés du magnifique ascétisme du bienheureux Étienne, qui ressemblait à une ombre, dont les genoux rejoignaient la poitrine, dont les yeux étaient affaiblis par les larmes, et le corps desséché comme un brin, et ils se dirent : « Malheur à nous, qui avons gagné les anathèmes d'un tel ascète ! »

Եւ երթեալ պատմեցին. թագաւորին զոր ինչ տեսին եւ լուան, եւ ասեն. Ով թագաւոր յոյժ չալկեաց մեղ, եւ չալկիմք յաջնալիսի մարդոյն :

Եւ հրամայեաց մեծաւ բարկութեամբ խտտալիքս արանց ելանել ի լեռան զի հանցեն զնա յարգելական խցէն եւ ի քարշ լըջուցեն ի ծովեզրն, եւ զայլս զոր պատնիցեն

5 տա նա կրօնաւորք՝ նաւով տարցեն ի քաղաքն :

Յաջնմամ ելին ի լեռան՝ եւ ասեալն ալ կրօնաւորքն եւ վախեան : Եւ կալեալ * A fol. 114
v^o b.

զՄատեփաննոս բարշերով լըջուցին ի լեռնէն. եւ կալեալ զնա ի վերայ իշոյ տարան ի նաւն, եւ նաւեցին ի քաղաքն, եւ արկին ի բանդ : Եւ կալաւ անկ բազում կապեալս կրօնաւորս եւ աշխարհականս զորս արգելեալ էին վասն ուղղափառ հաւատոյն :

10 Եւ ընդ առաւօտն հանին ի բանդէ, զերանելին Ստեփաննոս. եւ նորա խնդրեալ զահեկան մի յարգելեալ կապելոյն՝ պահեաց ի ներքոյ պատկին : Եւ բարձեալ տարան առաջի թագաւորին եւ նորա ատեալ զնա յաջնալիսի կերպարանս ասէ. Ով աչրդ Աստուծոյ, ոչ որպէս ասես եթէ զՔրիստոս անարկեմք, քա՛ւ լըջի. բայց պատկերքդ կուռք են :

15 Ասէ Ստեփաննոս. Կուռք են Ապոլոնեայ, եւ Դիա, եւ Արամազդայ, եւ Եփեսոսի, եւ Կոռնայ, զոր հեթանոսք աստուած պաշտեն. բայց մեք ոչ աջնալէս, ալ որպէս

4 խցէն] խրճթէն B — գտանիցեն] գացեն B || 5 կրօնաւորք] կրօնիւք B || 6 կալեալ զՄատեփաննոս om. B || 12 կերպարանս] կերպս B || 13 բայց] ալ B.

Ils allèrent rendre compte à l'empereur de ce qu'ils avaient vu et entendu et lui dirent : « O empereur ! il nous a complètement vaincus, nous avons été vaincus par un tel homme. »

(L'empereur) ordonna avec forte colère à ses hommes au cœur dur, de monter à la montagne, de sortir (Étienne) de la cellule où il se tenait enfermé, de le traîner jusqu'au bord de la mer, et d'embarquer tous les moines qu'ils trouveraient auprès de lui pour les conduire à la ville.

Lorsque ceux-ci montèrent à la montagne, les autres moines les aper- * A fol. 114
v^o b.

çurent et prirent la fuite. Ils s'emparèrent d'Étienne et en le traînant le firent descendre de la montagne, puis l'ayant chargé sur un âne, le conduisirent au navire, s'embarquèrent à destination de la ville, et là le jetèrent en prison. (Étienne) y rencontra de nombreux autres détenus, moines et laïcs, qui étaient emprisonnés pour la foi orthodoxe.

Au matin, lorsqu'on le sortit de la prison, le bienheureux Étienne demanda un denier aux détenus et le cacha dans son bonnet. On le conduisit en présence de l'empereur, qui, le voyant dans un tel état, lui dit : « O homme de Dieu ! ce n'est pas comme tu dis que nous méprisions le Christ, loin de là, mais les images ne sont que des idoles. »

Étienne lui répondit : « Les idoles sont celles d'Apollon, de Zeus, d'Ara-

Քրիստոսի մարգեղաթեան կերպարան՝ հրաման տուաք ի սրբոց հարցի, պատուել
և երկիր պարանել. սրբէս եւ գրեալ է սարբն Բապկիսս եկիւ. Պատիւ պատկերին
նորա է, չարոց անան տպաւորեալ է :

Եւ սարբն եւ մեծն Թէոփոս չարմած անարգեցին զգլինձի պատկերն խոր ի բազարին
* A fol. 115
1° a. Կնախորաց սրբէս բարկաթեամբ հրամայեալոյ՝ աչքել զրոյս բազարն եւ կործանել : 5
եկիւ ոչ փախաւ, և ընթացեալ էր Փարթամոս Կնախորաց պատրիարքն, եւ բազմ
աղաչանք զարձայց զբարկաթին արքային : Եւ Բովհաննէս Սակերերանն մինչդեռ
բոհանայն էր, փառն աչքն խորհրդոց գրեալ զանգրկանդաց զիրա բանեւմէկ ճառս՝
զորս ընթեւնաւ յեկեղեցիս յաւարս բառանորդաց պահացն :

Ասէ թապաւորն. Քրիստոս փառն անորգանաց պատկերի խրոց ոչ բարկանայ մեզ : 10
Եւ նորա հանեալ զբահեկանն եցայ իշխանայն եւ ասէ. Ոչ է պատկերս եւ զիրա :
Եւ նորա ասն. Թապաւորն մերոց : Ասէ Ստեփաննոս. Եկիւ որ ոչ ընդունիցի զբահե-
կանս՝ զինչ պատիժք են նմա : Եւ նորա ասն. Տանջանք եւ մահ :

Եւ նորա զձեռն եւ զաչն չերկինս համբարձեալ ասէ. Փառք ներդառնանք ք
Քրիստոս՝ որ աչ մահկանացո թապաւորս զպատկեր խոր պատուէ, եւ զանմահ թա- 15
պաւորից անարգէ : Եւ ասալն նոցա ընկէց զբահեկանն չերկիր եւ կոխեալ :

1 հարցն] առաքելոց B.

mais nous autres, nous n'agissons pas de la même manière; nous avons
reçu l'ordre des saints pères de nous prosterner devant les images et de les
honorer, comme représentant l'incarnation du Christ; ainsi que l'a écrit saint
Basile : L'honneur de l'image appartient à celui dont elle porte l'effigie.

* A fol. 115
1° a. « Le saint et grand Théodose lorsqu'on insulta son effigie en bronze
dans la ville d'Antioche, de quelle colère n'aurait-il pas ordonné de * brûler
toute la ville et de la ruiner, si le patriarche d'Antioche, Flavien, ne
s'était empressé de détourner la colère de l'empereur par beaucoup de sup-
plications? Jean Chrysostome étant encore prêtre écrivit à cette intention
ses homélies sur les statues, vingt et une homélies, qu'on lit dans les
églises pendant le carême de quarante jours. »

L'empereur lui répondit : « Le Christ ne s'indigne pas de nous à cause de
l'insulte faite à son image. » Alors Étienne prenant le denier, le montra aux
princes et dit : « De qui est cette image et cette inscription? » Ils lui
répondirent. « De notre empereur. » Étienne dit : « Si quelqu'un n'accepte
pas cette monnaie, de quelle peine est-il passible? » Ils lui répondirent : « Des
tortures et de la mort. »

Étienne, élevant alors les mains et les yeux au ciel, dit : « Gloire à ton
indulgence, Christ, parce que cet empereur mortel honore son image et
méprise la tienne, roi immortel ! » Et il jeta le denier à terre devant eux et
le foula aux pieds.

Եւ զիմեցին իշխանքն ի վերայ սրբոցն, եւ բռամբ եւ ոտիւք եւ զաւաղանօք աչնչափ տանջեցին զնա՝ ծինչեւ կիսամահ եղեալ քարշեցին արտաքս եւ տարան ի բանդն : Եւ ասեն ցթագաւորն . եթէ յամէ ի բանդին՝ բազումք * զաւան ի բանս նորա : Եւ * A fol. 115
r° b.

հրամայեաց սպանանել զնա :

Եւ երթեալ զահճացն քարշեցին ի բանդէն . եւ ծին ի բանդապետացն առեալ փայտ եհար ուժգին զգազաթն եւ հեղաւ ուղեղն . եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Նոյեմբերի ԻԹ : Եւ կրկնակի պատկացն արժանաւորեցաւ ի պատկողէն Քրիստոսէ, ծին՝ զձգնողական վարուցն, եւ ծին՝ զճարտիրոսութեան :

Ի սմին աւուր կատարեցան մեծ տանջանօք վասն Քրիստոսի պատկերին ի նոյն
10 հերձուածող արքայէն՝ սուրբն Պետրոս եւ Աթանասիոս ձգնաւոր կրօնաւորքն :

Տրէի ԵԲ եւ Նոյեմբերի Լ : Տօն է Անդրէի առաքելոյն՝ եղբօր Պետրոսի վնծի :

Յորժամ առին հրաման առաքեալքն ի Քրիստոսէ, քարոզել ընդ ամենայն աշխարհս եւ մկրտել զհեթանոսս յանուն Հօր եւ Որդոյ եւ սուրբ Հոգւոյն, եհաս վիճակ Մատթէոսի առաքելոյն՝ երթալ յերկիրն ծարգակերաց, զոր ասեն ռմանք եթէ Սինոպ քաղաքն իցէ

Les princes tombèrent sur le saint et le frappèrent à coups de poing, de pied et de bâton, à tel point qu'il tomba à terre à moitié mort, puis ils l'entraînèrent au dehors et le conduisirent en prison. Et ils dirent à l'empereur : « S'il s'attarde en prison, beaucoup * se convertiront à ses paroles. » * A fol. 115
r° b.
Et il ordonna de le tuer.

Les bourreaux se rendirent à la prison et l'entraînèrent au dehors, puis l'un des geôliers saisissant un bâton en frappa violemment le crâne, et le cerveau en jaillit; (Étienne) rendit son âme à Dieu, le 29 novembre. Il mérita une double couronne du Christ couronneur, l'une pour sa vie ascétique et l'autre pour son martyre.

En ce même jour moururent au milieu de grandes tortures pour l'image du Christ, par le même empereur hérétique, saints Pierre et Athanase moines ascètes.

22 TRÉ, 30 Novembre.

Fête de l'apôtre André, frère de Pierre Céphas¹.

Lorsque les apôtres reçurent l'ordre du Christ de prêcher par tout l'univers et de baptiser les païens au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit, le sort échut à l'apôtre Matthieu de se rendre dans le pays des anthropophages, que

1. L'arménien a traduit : frère de Pierre « rocher ».

ի ծովերէն Պոնտսի : Եւ էին բնակիչք բազարին աջնիկ ծարգակերք, ուսելին զմե-
 * A fol. 115 սեպը խրեանց, եւ զոր * կամէին կենդանի ուսել՝ արբայանէին լիմրայեցս, եւ անկանէր
 v° b. ալն ի մտաց : Եւ հանէին զաշան եւ աշնակ,ս զարձանէին զերեսուն օր : Եւ ապա զենուին
 եւ ուսելին զմիսն՝ եւ զարխան ըմպէին :

Եւ չորժամ եմուտ Մատթէոս ի բազարն՝ կարան զիս որպէս ասար ալր, եւ տարան 5
 ի բանան, եւ հանին զաշան եւ արբային զգեղն : Իսկ ասարեալն ոչ կարացաւ Աստուծոյ
 հրամանան եւ ոչ անկաւ ի խելաց : ալ ալօթէր եւ վաստաւէր զԱստուած : Եւ
 եղև ձաջն աս նա եւ ասէ : Մի երկնչիւր Մատթէ, զի եւ ընդ քեզ եմ. համբերեաւ ասարս
 քան եւ հինգ եւ ասարեցից զասարեալն Անդրէաս, եւ հանցէ զբել եւ զծորբալ
 մարգիկ զարձուցէ զիս : 10

Եւ երեսեցաւ Տէր Անդրէի եւ ասէ : Երթիջիւր չերկիրն ծարգակերաց եւ հան
 զՄատթէոս ի բանդէն : Եւ ծանր համայեցիտ. Անդրէաս զհրամայեալն նմա ի Տեսունէ,
 վասն հետադրութեան տեղւոյն, եւ վասն անկարութեան մարմնոյն զի ալեւոր էր :
 Եւ երկիցս անգամ հրամարեաց չերկալոյն :

Եւ Տէր հաստատեաց զմիտս Անդրէի եւ զնաց ի ծովերն, ելլաւ նա ճի զոր Տէրն 15
 պատրաստեաց, եւ ինքնին Քրիստոս եղև ի կերպարանս նաւապետին՝ եւ հրեշտակք ի
 կերպարանս նաւապարաց : Եւ տեսեալ Անդրէի զնաւապետն նաւապարոյն * ոչ ծանեաւ

* A fol. 115
 v° b.

d'anciens disent être la ville de Sinope au bord de la mer du Pont(-Euxin). Les habitants de cette ville étaient des anthropophages, ils mangeaient leurs
 * A fol. 115 morts, et au vivant * qu'ils voulaient manger ils donnaient à boire des
 v° a. remèdes somnifères : l'homme perdait sa raison, ils lui crevaient les yeux, le nourrissaient pendant trente jours, ensuite l'immolaient, mangeaient sa
 chair et buvaient son sang.

Lorsque Matthien fit son entrée dans la ville, (les habitants) le saisirent comme étranger, le conduisirent en prison, lui crevèrent les yeux et lui don-
 nèrent à boire le poison. Mais l'apôtre par ordre de Dieu ne devint point aveugle, ni ne perdit la raison, par contre il pria et glorifia Dieu. Une voix se
 fit entendre à lui : « Ne crains point, Matthieu, car je suis avec toi; patiente vingt-cinq jours et je t'enverrai l'apôtre André qui te délivrera et convertira
 à moi ces gens égarés. »

Le Seigneur ayant apparu à André lui dit : « Tu iras au pays des anthro-
 pophages et tu délivreras Matthieu de la prison. » André se sentit accablé par
 cet ordre du Seigneur, à cause de la distance du lieu et de la faiblesse de son
 corps, car il était âgé. Par deux fois il refusa de s'y rendre.

Le Seigneur raffermi l'esprit d'André, et il se rendit au bord de la mer, trouva un navire que le Seigneur avait préparé; le Christ lui-même prit les
 * A fol. 115 apparences du capitaine et les anges celles des matelots. André en * regar-
 v° b.

զնոսա : Եհարց եթէ. Ո՞ր կամիցիր նաւել : Նորա ասեն. Յերկիրն ծարդակերաց : Ասէ Անդրէաս. Առէք եւ զիս ընդ ձեզ : Ասէ նաւապետն. Տուր զվարձ նաւիս : Ասէ Անդրէաս. Ոչ նաւիւ զվարձ ունիմ եւ ոչ հաց զի կերացց : Ասէ նաւապետն. Եւ ճրպէս երթիցես : Ասէ Անդրէաս. Ես աշակերտ եմ Յիսուսի, եւ հրաման տուի ի վարդապետէն իմէ որ ինչ ոչ ասից, ոչ զրամ եւ ոչ հաց, ուր եւ գնացից : Ասէ նաւապետն. Վասն հրամանի վարդապետին քո ծնուն ի նաւս եւ տարացց զքեզ ուր եւ կամիցիս, եւ եթէ քաղցնուս՝ տաց քեզ հաց եւ ջուր :

Եւ յորժամ եմուտ ի նաւն՝ սկսաւ Անդրէաս նաւապետին եւ նաւաւարացն պատմել զքանչեւիսն զոր արար Քրիստոս ի վերայ երկրի : Եւ ձինչզեւ պատմէր ննջեաց : Եւ ընդ առաւօտն զարթուցեալ՝ գտաւ ի զուռն քաղաքին, եւ զիտաց զի այն որ ի նաւին էր՝ Տէրն էր հրեշտակօք, եւ զոհութեամբ փառս ետ :

Եւ երեւեցաւ նմա Տէր ի կերպարանս զեղեցիկ մանկան. եւ յառաջագոյն ասաց նմա զոր ինչ հանդերձեալ էր հանդիպել փորձանաց ի զապանաբարոյ ծարդկանէ քաղաքին, եւ զարձուցանել զնոսա յաստուածգիտութիւն :

Եւ մտեալ Անդրէի ի քաղաքն զնաց ի բանին ուր Մատթէոս էր, եւ աղօթիւր...

1. Desinit A.

dant le capitaine et les matelots ne les reconnut point. Il demanda : « Pour quel pays faites-vous voile ? » Ils lui répondirent : « Pour le pays des anthropophages. » André leur dit : « Prenez-moi avec vous. » Le capitaine répondit : « Donne-moi le prix du passage. » André lui dit : « Je ne possède ni le prix de passage, ni pain pour manger. » Le capitaine lui répondit : « Et comment veux-tu y aller ? » André lui dit : « Je suis le disciple de Jésus, j'ai reçu l'ordre de mon maître de ne rien prendre avec moi, ni argent, ni pain, pour le pays où je dois me rendre. » Le capitaine lui répondit : « Entre dans le navire pour l'ordre de ton maître et je t'emmènerai où tu voudras ; et si tu as faim je te fournirai du pain et de l'eau. »

Lorsqu'il se fut embarqué, André se mit à raconter au capitaine et aux matelots les miracles que le Christ avait opérés sur la terre. Tandis qu'il racontait, le sommeil le gagna. Le matin à son réveil, il se trouva à la porte de la ville et il reconnut alors que celui qui se trouvait dans le navire, c'était le Seigneur avec les anges, et il (lui) rendit gloire avec joie.

Le Seigneur lui apparut sous les apparences d'un bel enfant et lui prédit d'avance les épreuves par lesquelles il devait passer de la part des sauvages habitants de la ville, et qu'il les convertirait à la science de Dieu.

André fit son entrée dans la ville, se rendit à la prison où se trouvait Matthieu, et par ses prières '...

1. Desinit A.

* B
p. 264 b.

B* Տան ճեճահանգես եւ վկայութիւն սուրբ նախակոչ աշակերտին Քրիստոսի եւ
սուրբերոյն Անդրէի եղբորն Պետրոսի, որ կատարեցաւ ի Պատրաս բաղարի :

Թառաչարչար եւ նախակոչ աշակերտն Քրիստոսի սուրբ սուրբերոյն Անդրէաս՝ էր
սրբի Յովնանու՝ եղբայր Պետրոսի Վիճի, յազգէն Նեախակոչեմայ՝ ի Բեթսաիկոյ բաղարի, և
Գալիլէացոյ :

Սա՛ յառաջագոյն աշակերտեցաւ սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի. եւ նախաւ սուրբնոր-
դեալ յարեցաւ յաշակերտութիւն Փրկչին, զորձէ վաղ սերնն լուեալ էր ի Յովհաննու
վարդապետէն խորձէ :

Եւ իրբեւ ականատես եղեւ ամենայնի սցնորիկ՝ առեալ զեղբայր իւր զՄիմոն էսծ
առ Յիսուս. եւ ինքն Անդրէաս էր սուրբակոչ Տեսան իրբեւ ճի յերեսիկ աշակերտաց
անտի նորա :

* B
p. 265 a.

* Իսկ յետ համբառնալոյ Փրկչին առ Հալս՝ լցեալ Հալսով սրբով ընդ աչ սուրբերան
եհաս նմա վիճակ Ելլալա : Եւ զնոցեալ անդ շրջէր եւ բարոյէր զառնաւորանն
բաղում նշանոր. եւ արաւետաբուր, բժշկէր զախտամէտս, հաղածէր զղեւս, եւ զարձա-
ցանէր զմարդիկ ի մոլորութենէ, կուց ի ճշմարիտ աստուածոյխտութիւն, եւ լուսաւորէր
նարոյթութեամբ սուրբ սուրբանին, կործանէր զբաղինս կուց, եւ հաստատէր զեկեղե-
ցիս :

* B
p. 264 b.

B* Fête solennelle et martyre du premier disciple appelé par le Christ
et apôtre, André, frère de Pierre qui mourut dans la ville de Patras.

Le premier disciple appelé par le Christ et qui subit les tortures de la
croix, le saint apôtre André, était fils de Jonas, frère de Pierre Céphas, de la
tribu de Nephthali, de la ville de Bethsaïda de Galilée.

Il fut d'abord le disciple de saint Jean Baptiste, et guidé par lui, il devint
le disciple du Sauveur, dont il avait entendu parler auparavant par son
maître Jean.

Lorsqu'il fut le témoin oculaire de tout ce (que fit Jésus), il prit son frère
Siméon et le conduisit auprès de Jésus; André lui-même fut toujours aux
côtés du Seigneur comme un de ses plus remarquables disciples.

* B
p. 265 a.

* Après l'Ascension du Sauveur auprès de son Père, André fut rempli du
Saint-Esprit avec les autres apôtres, et il lui échut par le sort le pays de
l'Hellade. Il s'y rendit, parcourut le pays et y prêcha l'évangile par de nom-
breux signes et prodiges; il guérit les infirmes, chassa les démons, convertit
les gens de l'erreur des idoles à la vraie science de Dieu et les illumina par la
régénération des saints fonts baptismaux, renversa les autels des idoles et
édifia des églises.

Եւ զնխացս աւետարանին քարոզութեան եկն ի Թեսալոնիկէ, եւ ի յացտնութենէն Աստուծոյ զէժ եղեալ նաւեաց յաշխարհն մարդակերաց, որ համարին լինել լնակիչք սահմանացն Սինոպ քաղաքի՝ Պոնտոսական ծովուն, գործակից լինել Մաաթէոսի աւետարանչի ի սերմանել զբանն կենաց յանտնաբարոյ եւ զպանամխտ մարդիկ աշխարհին այնմիկ : Ուր սուրբն Մաաթէոս տառապէր ի բանս եւ ի հալածանս՝ մերկ եւ լոկ շրջելով ի լերինս իբրեւ զպծեւածն վախուցեալ ի զիշխանձ պապանայ :

Եւ Անդրէի ցուցեալ ի Զմիւռմին քաղաք մարդակերաց աշխարհին զբազում եւ զմեծամեծ սքանչելիս, եւ կրեալ զպանապան չարչարանս, զարձոյց զբազումս ի զիւսպաշտ մոլորութենէն, եւ լուսաւորեաց հաւատով սուրբ Երրորդութեան :

Եւ անտի եկեալ ի Բիւզանդիա՝ քարոզէր զՔրիստոս, եւ ուսուցանէր զճանապարհն փրկութեան, եւ հաւատացին բազումք եւ զարձան ի Տէր : Զեռնապրեաց նոցա եպիսկոպոս Վատաքէոս զաշակերտ իւր որ է մի յեթնամասուն աշակերտացն Քրիստոսի, եւ յանձն արար նմա զհաւատացեալսն :

Եւ անտի զարձաւ յեկապա եւ ի Պատրաս, եւ հոգեբուխ վարդապետութեամբ որոաց զբազումս յուզկան աւետարանին քարոզութեան. քակէր զմեհեանս զիւսաց եւ հաստատէր զեկեղեցիս :

Եւ զատաւորն Էզիատէս եկեալ ի * Պատրաս եւ տեղեկացեալ ամենայնի զոր

* B
p. 265 b.

Au cours de sa prédication de l'évangile, il vint à Thessalonique et, sur la révélation de Dieu, il s'embarqua et se dirigea vers le pays des anthropophages, qui sont censés être les habitants de la contrée de la ville de Sinope, sur la mer du Pont(-Euxin), pour y coopérer avec l'évangéliste Matthieu à semer la parole de la vie parmi les gens de ce pays, aux mœurs brutales et à l'esprit sauvage. Saint Matthieu y avait peiné dans la prison et dans les tortures, avait parcouru les montagnes, le corps et les pieds nus, à l'instar d'une gazelle fuyant devant les fauves meurtriers, dévorants.

André après avoir opéré de nombreux et grands miracles, et souffert des tourments variés, dans la ville de Myrné au pays des anthropophages, avait converti beaucoup de gens de l'erreur du culte des démons et les avait éclairés de la foi de la sainte Trinité.

De là il se rendit à Byzance, y prêcha le Christ, y enseigna la voie du salut, et beaucoup crurent et se convertirent au Seigneur. Il y sacra évêque Stachyos, son disciple, qui est l'un des soixante-dix disciples du Christ, et lui confia les fidèles.

De là il revint en Hellade et à Patras, et par sa doctrine, toute empreinte de l'Esprit, il attira beaucoup de (païens) dans les filets de la prédication évangélique; il renversa les temples des démons et édifia des églises.

Le juge Égiatès, venu à * Patras et informé de tout ce qu'André y avait

* B
p. 265 b.

տանէր Բնդրէաս, հրամայեաց տնել զնա : Զոր իրլն ածին առաջն խը՝ տէ Էղիս-
տէս . Լսեմ վասն ըս եթէ ձորդեցուցանեալ զժողովարդս ի պաշտամանն, առատածոցն
զոր խնրեալալը պաշտեն, զհետ երթեալ ձիաց արար խաչեցեկոյ՝ զոր համբաւեա յարա-
ցեալ . արդ ինչ զանառի վարդապետութիւնդ, եւ ծառս զահա զից եւ աղբեացիս . ապա
թե, ոչ՝ զխանս զի ի խաչ երանես :

Իսկ սուրբ առաքեալն Բնդրէաս առատածախսս բարոյութեամբ սկսաւ պատմել
նմա զժողովարդութիւն Փրկչին, եւ զխորհուրդ վրդաթեան ձորդեան ի ձեռն խաչին
եղեալ, յայտ արարեալ նմա եւ զանաչեալութիւն սուս առատածոցն պաշտաման :

Լսեալ Էղիստէս զամենայն բանս սուրբ առաքելոցն, եւ տեսալ զանշարժ պնդու-
թիւնն նորա ի սէլն Բրիտտոսի՝ որով արհամարհէր զամենայն տանջանս եւ զմահ, 10
հրաման եւս առժամն արկանել զնա ի բանդ :

Եւ ի վաղիւ անգր ածին զնա առաջն խը . եւ միւսանորա՛մ հարցո՛ւմարձ արարեալ
լորեն եղիտ ի նոցն միտս՝ բարկացաւ չոյժ, եւ հրամայեաց զահճոց տանել եւ ի խաչ
հանել : Եւ տեսալ երանելին ի հեռատանէ զխաչն կանգնեալ՝ զովեաց չոյժ զգորու-
թիւնն պատուական խաչին, եւ պատմեաց ժողովրդեան զշնորհան որ սուսս յԱստուծոյ 15
սրբոյ խաչին :

Եւ անդէն մերկայեալ զհանդերձս խը եւս զահճոց, եւ նորա հանին զնա ի խաչ,
տարածելով զբարեւան եւ պրկելով ի վաչախ առանց բռեւեաց՝ որպէս եւ պատուի-

accompli. ordonna de l'arrêter. Lorsqu'il fut mis en sa présence, Égiatès lui
dit : « J'entends à ton sujet que tu détournes le peuple du culte des dieux que
nos autocrates adorent, pour suivre un certain crucifié, que tu dis être ressus-
cité; or, abandonne cette vaine doctrine, et offre des sacrifices aux dieux et tu
auras la vie sauve, autrement sache que tu monteras sur la croix. »

Mais le saint apôtre André, par sa prédication inspirée de Dieu, se mit à
lui parler de l'Incarnation du Sauveur et du mystère du salut des hommes
opéré par la croix, tout en lui révélant la vanité du culte des faux dieux.

Égiatès, après avoir écouté toutes les paroles du saint apôtre et vu la fer-
meté inébranlable dans l'amour du Christ avec laquelle il méprisait toutes les
tortures et la mort, ordonna de le jeter immédiatement en prison.

Le lendemain on le lui présenta, et l'ayant interrogé à nouveau et l'ayant
trouvé dans les mêmes intentions, (le juge) en fut fort irrité et ordonna aux
bourreaux de l'emmener pour le crucifier. Le bienheureux, en apercevant de
loin la croix dressée, fit les plus grands éloges de la puissance de la pré-
cieuse croix et prêcha au peuple les grâces qui furent données par Dieu à la
sainte croix.

Il se dépouilla aussitôt de ses vêtements qu'il remit aux bourreaux, et
ceux-ci le suspendirent à la croix, en lui étendant les bras et les attachant

րեալ էր Լիվիատէս, զի զփորձ առցէ զժնդակ տանջանայ եւ ծի վազվազակի մնայի : Եւ այնպէս առաւ չորս կախեալ ի խաչին՝ զօրութեամբն Աստուծոյ մնայր կենդանի, եւ ուսուցանէր զժողովուրդն հաստատուն կալ ի հաւատն Քրիստոսի :

Եւ լալին զնա ժողովուրդն եւ տրտնջէին ի դատաւորէն, եւ ամբոխ արարեալ զիմէին ի վերայ Լիվիատէս լիջուցանել զնա ի խաչէն : Իսկ առաքեալն * արգելեալ զնստ ոչ ետ թոյլ, յայտ արարեալ նոցա թէ համբերութիւնն առժամանակեայ նեղութեանց՝ արժանի առնէ կենացն յաւիտենականացն :

* B
p. 266 a.

Եւ ինքն երանելին յանտանելի չարչարանսն անդ կայր զուարթալին եւ օրհնէր զԱստուած : Եւ ծինչրեաւ ազօթէր ի վերայ խաչին՝ լոյս ճաճանչաղեղ յորպեալ յերկնից եկն եւ վարեցաւ շարջանակի զնովաւ. եւ չայնժամ աւանդեայ զհոգին իւր առ Աստուած՝ նոյնքերի Լ եւ Տրէի ԻԼ :

Եւ Թիկին ոմն մեծազգի Մարգիմիլա անուն՝ բարեպաշտ յոյժ եւ երկիւղած յԱստուծոյ՝ առեալ զմարմինն սուրբ առաքելոցն օծ աղնիւ խնկօք եւ իւզով, եւ պատեալ մարութ կառուովք թաղեայ յառանձին տապանի ի Պատրաս քաղաքի : Եւ սպա ի ժամանակս Կոստանդեայ արքայի՝ սուրբ մարմինն նորա բերաւ ի Բիւզանդիա, եւ եղաւ պատուով ի տաճարի առաքելոց. յորմէ բազում նշանք լինին ի վառս Քրիստոսի :

fortement au bois sans les clouer, ainsi qu'Égiatès l'avait ordonné, afin qu'André ressentit d'horribles tortures et ne mourût pas immédiatement. Il resta ainsi vivant par la puissance de Dieu, suspendu à la croix, pendant quatre jours, et il prêcha au peuple de rester inébranlable dans la foi du Christ.

Les témoins pleuraient et murmuraient contre le juge, et s'étant rassemblés, ils voulaient exiger d'Égiatès de le faire descendre de la croix. Mais l'apôtre les en * empêcha et ne les laissa pas faire, leur faisant comprendre que la patience des peines temporaires rend digne de la vie éternelle.

* B
p. 266 a.

Quant au bienheureux, au milieu de ses souffrances atroces, il se montrait gai et bénissait Dieu. Et tandis qu'il priait sur la croix, une lumière rayonnante jaillit du ciel et l'enveloppa complètement; c'est à ce moment qu'il rendit son âme à Dieu, le 30 novembre, le 21 Tré.

Une dame noble, du nom de Maximilla, fort pieuse et craignant Dieu, prit le corps du saint apôtre, l'oignit d'encens et d'huile parfumée, l'ensevelit dans des linges propres et l'inhuma dans un tombeau à part, dans la ville de Patras. Plus tard, aux jours de l'empereur Constance, son saint corps fut apporté à Byzance, et déposé avec honneurs dans le temple des apôtres, où s'opèrent de nombreux miracles pour la gloire du Christ.

Ապա՛ս առաք առն եւ վկայութիւն սարբ հայրապետացն Հայոց որդոց որդացն 'Գրիգորի'
'Արխամակի', 'Վրթանիակի', 'Առականի', 'Երիզուրիակի եւ 'Էանիէլի բաճանալին :

Սարբ հայրապետաց տիմուսակալք եղեն որդացն 'Գրիգորի' զպով ի նորին բարի
արձատաց շատակով . բանկի ի բաղարն Կեսարացոց ուր սնտ. սարբն 'Գրիգոր'
ամուսնացեալ ձեռն երկուս որովա . եւ ապա եկն ընդ Տրդատաց ի Հայք ուր եւ նախատա- 5
կեցաւ :

Իսկ երէց որովին՝ որում անուն էր 'Վրթանէս' զարգացեալ հասակաւ եմաւ ի կարդ
աշխարհի : Եւ զկրասերն որ կոչէր 'Արխամակէս' առ մաչրն խա եւ զնոց կրօնաւո-
րեցաւ ի կուսանոց վանս, եւ արար զնա կրօնաւոր ի վանս արանց, որ մեծ եւ ստատիկ
ճշնութեամբ կապր յարգեալոց խցի : 10

* B.
p. 266 b.

Արդ յետ բուսուորելոց որդոցն 'Գրիգորի' զՀայք՝ բուս թագաւորն Տրդատ զտոյսնէ,
եւ առաքեաց երիտ իշխանս ի Կեսարիա ածել պատուով առ ինքն, որ եկին զաին զՎրթ-
անէս ի բաղար. անկր ի բաճանալութեան ստալման եկեալ : Եւ զնոցեալ աղաչէին
զ'Արխամակէս, եւ ոչ կարէին համել ի վանացն : Ապա ժողովեալ եպիսկոպոսաց եւ
բաճանալից հանին զնա բռնութեամբ զնալ ի քործ ճշակութեան Աստուծոյ : 15

Եւ եկեալ նոցա յաշխարհն Հայոց առ թագաւորն ուրախ եղեւ . եւ եկեալ նորաք

En ce jour, fête et martyre des saints patriarches d'Arménie, les fils de saint
Grégoire : Aristakès, Verthanès, Houssik, Grégoris et le prêtre Daniel.

Ces saints patriarches occupèrent le siège de saint Grégoire, étant les
branches de sa bonne souche; car saint Grégoire, dans la ville de Césarée où
il fut élevé, s'était marié et avait mis au monde deux fils; puis s'étant rendu
avec Tiridate en Arménie, il y fut martyrisé.

Son fils aîné, dont le nom était Verthanès, arrivé en âge, s'était marié; la
mère prit le fils cadet, qui s'appelait Aristakès, alla se faire religieuse dans
un couvent de vierges et fit de son fils un religieux dans un couvent d'hommes
où il vécut enfermé dans une cellule, dans un grand et austère ascétisme.

Après que saint Grégoire eut illuminé l'Arménie, Tiridate, ayant appris au
sujet de ces fils, envoya trois princes à Césarée pour les ramener avec hon-
neur auprès de lui. (Les princes) arrivèrent et trouvèrent Verthanès dans la
ville ayant la dignité de prêtre. Ils allèrent prier Aristakès, mais ne réus-
sirent pas à le faire sortir du couvent. C'est alors que les évêques et les prêtres,
s'étant assemblés le firent quitter de force le couvent pour aller travailler
dans la vigne de Dieu.

* B.
p. 266 b.

Ils vinrent dans le pays d'Arménie auprès du roi qui fut heureux, et qui
partit avec eux à la recherche de saint Grégoire dans les montagnes; ils le

հանդերձ ի խնդիր սրբոյն Գրիգորի ի լերինան. զոր եկեալ գտին ճիւղն առանձին ի Մանեայ ալբն ի Գարանաղեայ լեռանն :

Եւ աղաջեաց զնա թագաւորն եւ ասէ. Սրովհետեւ ոչ կամիս զկեալն քո ընդ ձեզ՝ խնդրեմք ի քէն զի ձեռնադրեսցես զորդի քո զԱրիստակէս փոխանակ քո ի քահանայապետութեան աթոռն : Իսկ նա հաճեալ էջ ի լեռնէն, եւ ժողով արարեալ եպիսկոպոսաց ձեռնադրեաց յաջորդ իւր զորդին իւր, որ էր ըստ ամենայն վարուց մաքրութեան հաւատար հօրն : Եւ առաքեաց զնա փոխանակ իւր ի ժողովն Նիկիայի՝ որ ընդ այն ժամանակս եղև ի բախումն արխանոսաց աղանդոյ :

Եւ զարձեալ Արիստակէս կանոնաւ ժողովոյն՝ պաշտօնացողացնէր զկարգս եկեղեցւոյ ի մէջ Հայոց աշխարհին, ալ եւ յանդիմանէր զամենայն չանկաւորս :

Իսկ Արքեպապոս ոմն անուոն՝ վերակացու չորրորդն Հայոց՝ վասն անիրաւ զործոյ չանդիմանեալ ի սրբոյն՝ սպասէր նմա նենգութեամբ : Եւ մինչ զայր երանելին ճանապարհաւ՝ ի Ծովոյց զաւառին, հանդիպեալ նմա Արքեպապոս՝ չանկարծակի եհար զնա սրով, եւ մինչ աչար անդր աշակերտքն ազգեցին, նա զերծեալ զնայ փախտաւան ի Տարսոն Կիլիկեցոց՝ երկուցեալ ի Տրդատայ : Եւ երանելի հաշտակեան վիպական խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի չիտուն ամի թագաւորութեանն Տրդատայ : Եւ բարձեալ զնշխարս աշակերտաց նորին՝ եկեալ եղին մեծաւ պատուով ի Թիլին չիւրոս աւանի :

trouvèrent vivant en solitaire dans la grotte de Mané, sur la montagne de Daranali.

Le roi pria saint Grégoire et lui dit : « Puisque tu ne veux pas vivre avec nous, nous te prions de sacrer ton fils Aristakès, à ta place, sur le siège patriarcal. » Il y consentit, descendit de la montagne, convoqua les évêques et sacra, pour lui succéder, son fils, qui, pour toute la pureté de ses mœurs, était l'égal de son père. Il l'envoya, à sa place, au concile de Nicée qui eut lieu à cette époque pour détruire la secte des Ariens.

Aristakès revint avec les canons du concile, rendit plus resplendissants les ordres de l'Eglise dans le pays d'Arménie et blâma tous les coupables.

Un certain Archélaüs, gouverneur de la quatrième Arménie, ayant été pour des actions injustes blâmé par le saint, attendit traitreusement une occasion favorable. Pendant que le bienheureux faisait route pour se rendre dans la province de Dzopkh, Archélaüs le surprit à l'improviste et le blessa de son épée; et tandis que ses disciples couraient par-ci et par-là pour en donner l'avis, Archélaüs prit la fuite et s'échappa à Tarse de Cilicie, par crainte de Tiridate. Quant au bienheureux patriarche, il rendit son âme à Dieu, en confession de martyre, la cinquantième année du règne de Tiridate. Ses disciples emportèrent ses restes et les déposèrent avec de grands honneurs dans son village à Thil.

* B
p. 267 a

Ձկնի սորա յաջորդեաց զաթոսն կամօք թաղաւորին առաջ եղբայրն Վրթանէս, որ նովին ծարրութեամբն եւ ասուցանող վարդապետութեամբն վաղէր ի հալածակս տական աթոսն՝ ամենեցուն խրատիչ զգալ եւ յանդիմանիչ :

Եւ զսաւրան յայնովի եկին զործակալք վերին կողմանցն արեւելից ի հիւսիսայ առ թաղաւորն Տրդատ, եւ խնդրեցին խրեանց եպիսկոպոս ի զարմէն սրբոյն Իրիզորի, զի 5 մեծ է ասնն անուն նորա եւ հաշակատար առ ամենեւեան : Որոյ հաւանեալ եւս նոցա եպիսկոպոս զերեց սրբին Վրթանիսի զԻրիզորիս՝ որ էր ծանուկ հասակաւ եւ կատարեալ հաստալ :

Սա զնայեալ յաշխարհն յայն՝ հալքնի ստարթնութեամբն վաղէր : Բայց յորում լուան զխաւսման սրբոյն Տրդատայ բարբարոսին՝ զոր նախ կշտամբեալ էր սուրբ հալածական, ընթացեալ ձիովք սպանին զամենխնայս ծանուկն ի Վասնիարեան զաշտին՝ մերձ ի Կասպիական ծովն . եւ այնպէս բարի խոտախնութեամբ կատարեցաւ ի 10 Վրիտաս : Եւ բարձեալ աշակերտաց նորա զծարմինն բերին ի վարք Սիւնիս՝ թաղեցին զերանելին չկմարեանն աւանի :

Իսկ սուրբն Վրթանէս պատահեաց ի սուրբ Կարապետին վրացարանն ի Տարսն՝ 15 յաւուրն յորում սպանաւ թաղաւորն, եւ կամէին սպանանել եւ զնա բնակիչք լերինն : Յայնմամ աներեւոյթ զօրութեամբ կապեցան ձեռք նոցա որպէս առ Եղիշէիւն . եւ նա

* B
p. 267 a

* Après lui succéda au siège, par la volonté du roi, son frère aîné Verthanès, qui brilla sur le siège patriarcal par la même pureté de vie et par l'enseignement de la doctrine, distribuant à tous ses conseils et au besoin ses reproches.

Or, à cette époque, les gouverneurs des hautes contrées de l'Orient et du Nord vinrent trouver le roi Tiridate, et le prièrent de leur donner un évêque de la famille de saint Grégoire, car sa réputation était grande et très répandue auprès de tous. Le roi ayant consenti, leur donna comme évêque le fils aîné de Verthanès. Grégoris, qui était encore jeune en âge, mais d'une foi accomplie.

Celui-ci se rendit dans ce pays et le gouverna avec les vertus de son père. Mais lorsque ces barbares, que le saint patriarche avait blâmés, apprirent la mort de saint Tiridate, ils foulèrent aux pieds de leurs chevaux et tuèrent le tout sage jeune homme dans la plaine de Varniar, près de la mer Caspienne, et c'est de cette manière qu'il mourut dans le Christ en bonne confession. Les disciples emportèrent son corps dans la petite Siounik et inhumèrent le bienheureux dans le village d'Amarian.

Quant à saint Verthanès qui se trouvait au temple du saint Précurseur dans la province de Taron, le jour où fut tué le roi, les habitants de la montagne voulaient le tuer également. Mais alors leurs mains furent liées par

զերծեալ ի նոցանէ ամբողջ՝ որք մեծ առնոյր ի վերայ անխնայութեան աշխարհին :

Եւ յետ հնգետասան ամի հաչրապետութեանն փոխեցաւ յաշխարհէս առ Քրիստոս . եւ առին զմարմին նորա բերին ի Թորղան : Եւ յաջորդեաց զաթոռն Յուսիկ՝ նորին որդին, որ յոյժ հետեալ եղև հարցն առաքինութեան :

5 Եւ ընդ այն ժամանակս ամբարիշտն Յուլիանոս առաքեաց զպատկեր իւր ի Հայս առ թագաւորն Տիրան . զոր առեալ եղ պատուով յարքունական եկեղեցւոյն : Իսկ առբն Յուսիկ մտեալ * եւ առեալ ձգեաց յոտս իւր եւ մանրեաց եւ զգացուցեալ արքային զխորամանկութիւն Յուլիանոսի՝ զի էր ընդ իւրն եւ զիւրաց պատկեր նկարեալ :

* B
p. 267 b.

10 Որում ոչ հաւանեալ Տիրանայ, ալլ բորբորեալ չարութեամբ զոր ունէր ընդ հաչրապետն վասն յանդիմանութեանն իւրոյ՝ հրամայեաց ջալոտիւք ձեռնել զնա յերկար, մինչեւ ի հարկանելն աւանդեաց զհոյին իւր ի ձեռն Աստուծոյ :

Իսկ Տիրան յետ այնր առաքեաց եւ կոչեաց զմեծն Պանիէլ չիւր մեկարանէն, կամեցեալ նստուցանել ի հաչրապետական աթոռն՝ զի աշակերտ էր արքոյն Պրիգորի : Եւ նա անիծանօք յանդիմանեաց զթագաւորն . եւ հրաման ետ իսկզդամաճ առնել զառբն . բայց անէծք արքոյն վազվազակի կատարեցաւ ի վերայ Տիրանայ :

15 Ալլ զմարմին արքոյ Յուսիկանն տարեալ ի Թորղան եղին առ հօրն իւրում, իսկ զՊանիէլ չիւրում մեկարանին ի Հայեաց զրախան :

une force invisible comme au temps d'Élisée, il s'échappa indemne de parmi eux et prit un grand deuil sur l'anarchie du pays.

Après quinze ans de patriarcat, (Verthanès) trépassa de cette terre auprès du Christ; on prit son corps et on le transporta à Thordan. Son fils Houssik lui succéda sur le siège, et il fut le grand imitateur des vertus de son père.

A cette époque, l'impie Julien envoya son image en Arménie au roi Tiran, et celui-ci la fit poser avec honneur dans l'église royale. Mais saint Houssik y ayant pénétré * saisit l'image, la foula à ses pieds, la mit en morceaux, en faisant comprendre au roi la ruse de Julien, car en même temps que ses traits il y avait représenté aussi ceux des démons.

* B
p. 267 b.

Tiran n'y consentit point, et emporté par la rancune qu'il nourrissait contre le patriarche à cause de ses réprimandes, il ordonna de le frapper longuement à coups de bâtons, jusqu'à ce qu'il eût rendu, sous les coups, son âme entre les mains de Dieu.

Tiran envoya ensuite mander le grand Daniel de sa retraite, voulant le mettre sur le siège patriarcal, parce qu'il était le disciple de saint Grégoire. Mais (Daniel) blâma le roi en le maudissant. Le roi ordonna d'étrangler le saint. Toutefois les malédictions du saint s'accomplirent rapidement sur Tiran.

On transporta le corps de saint Houssik à Thordan, et on le déposa auprès de son père; quant à Daniel, on l'inhuma dans sa solitude, dans un jardin à Hatziats.

Եւ կատարի ասն սուրբ հաղապետացս՝ Տրէի ԻԲ եւ Դեկտեմբերի Է, որք աչս-
պիսի վկայութեամբ փոխեցան ի Քրիստոս սրտկապիրն :

Տրէի ԻԴ եւ Դեկտեմբերի Է : Տան Է, նաւաճաց ծարգալէին :

Սուրբ ծարգալէն նաւաճ՝ որ թարգմանի խմատաթխն, կամ սրգաթխն, կամ
ծխիթարաթխն, էր յեկեմիմայ յայնկոյս Վատաթիմայ Գարգանտու ի Բեթարիմ՝ ի
յեղէն ճմառնի :

* 1:
p. 268 a.

Մարգարէացս յաւարս Եղեկիայ արքայի՝ չարսն ժամանակի ազդն Բարսէլէ ի
զերաթխն փարեցաւ ի * յՎատրեստան եւ ի նինաւէ : Գաշակեաց զգործ նոցա եւ
յուսապիր եղև ժողովրդեան : Գաշակեաց եւ զիրճանաւն թաղաւորութեանն նինա-
ւացւոյ՝ որ կատարեցաւ յեւ ժամանակաց ի ձեռաց Քաղվէացւոյ, չարսն սովն
զնինաւէ եւ բարձին զթաղաւորութիւնն յՎատրեստանեաց :

Սա էր յոյժ ասեմախոս եւ սրտիւշտ, աչ եւ խմատան զոյով յաշխարհին Գաղա՝
ծխիթարեաց ընդ Եսայեայ զմտիկէս Երաւագեմի յաւարս Եղեկիայի՝ թէ ոչ ճոցէ-
արքայն նինաւէի յերուսալէմ : Մեռաւ թաղաւորութեամբ քառասուն եւ հինգ ամաց,

La fête de ces saints patriarches se célèbre le 22 Tré, le 1er décembre (*sic*);
ils trépassèrent après un tel martyre dans le Christ qui les couronna.

23 TRÉ, 1er Décembre.

Fête du prophète Nahum.

Le saint prophète Nahum, nom qui se traduit sagesse, sainteté ou conso-
lation, était d'Ekesim d'au delà de Vatarim du Jourdain, à Bethabrim¹, de la
tribu de Siméon.

* B
p. 268 a.

Il prophétisa aux jours du roi Ézéchias, époque à laquelle le peuple
d'Israël fut emmené en esclavage en * Assyrie et à Ninive. Il prédit leur retour
et donna l'espoir au peuple. Il prédit également la ruine du royaume de
Ninive qui s'accomplit plus tard par les Chaldéens, lorsque ceux-ci s'emparè-
rent de Ninive et firent disparaître le royaume des Assyriens.

Il était très orateur, modeste et doué d'une grande sagesse; se trouvant
dans le pays de Juda, il consola avec Isaïe les habitants de Jérusalem aux
jours d'Ézéchias et leur dit : « Le roi de Ninive n'entrera pas à Jérusalem. » Il
mourut en paix à l'âge de quarante-cinq ans et fut enterré dans son pays. Il

1. La leçon primitive du grec devait être : Ἐλκεσεὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰς βηθαβρὴν ἐκ
τοῦ Ἰσραὴλ. L'addition d'un καὶ Ἐλκεσεὶ devant πέραν se trouve dans plusieurs mss. Vata-
rim et Bethabrim forment un doublet, dont le premier terme est une corruption du
second et se trouve dans *Syn. Cp.* Βαθαβρείμ.

և թաղեցաւ յերկրի իւրում. և էր ծորուօք բոլորաձեւ, և երեսօքն ոչ յոյժ լի, բազմա-
հեր, ճաղատ, և ամենայն շնորհօք լի :

Յայժմ աւուր յիշատակ և վարք սրբոյն Պօղոսի անապատականի :

Պօղոս անապատաւորն սուրբ՝ էր ի Թերապեզիպոտացւոյ յաւուրս ամբարիշտ
5 թագաւորացն Դեկոսի և Վալերիանոսի ի ժամանակին յորում ճարտիրոսացաւ Կոու-
նստիս ի Հռոմ, և Կիպրիանոս ի Կարքեսիոնիա. և բազումք ի հաւատացելոյ փութային
վասն անուանն Քրիստոսի ձեռանել :

Եւ էր յայնժմ ժամանակի երանելին Պօղոս ամաց վեշտասանից, և ուսեալ էր զհնկե-
նական և զեկկիպոական դպրութիւնն : Եւ ոչ ունէր հայր և ծայր՝ ալլ բոցր ծի էր նորա
10 սուն կին, և բնակէին ի միասին, և էին մեծատունք յոյժ : Եւ փութայր քեռայրն
մատնել բռնաւորացն զերանելին Պօղոս՝ զի իւր միայն լիցի ժառանգութիւնն և ստու-
ցուածք նորա :

Եւ նորա գիտացեալ զչար խորհուրդսն՝ եթով զամենայն ինչսն ի նոսա և զնաց
զաղա ի ներքսագոյն անապատն առանձինն : Եւ գտեալ քարածերպ մի փոքր յորում

portait une barbe ronde, son visage n'était pas trop plein, il avait des cheveux
<crépus>, était chauve ¹ et possédait toutes les grâces.

En ce jour, commémoration et vie de saint Paul le solitaire.

Saint Paul le solitaire était de Thèbes en Égypte, aux jours des empereurs
impies Dèce et Valérien, à l'époque où fut martyrisé Cornélius à Rome,
Cyprien à Carthage (*Karkhedonia*), et où beaucoup de fidèles s'empressèrent
de mourir pour le nom du Christ.

Le bienheureux Paul avait à cette époque seize ans, il avait appris les
lettres hellènes et égyptiennes. Il n'avait plus de père ni mère, mais une seule
sœur mariée; ils vivaient ensemble et étaient fort riches. Son beau-frère
s'empressa de dénoncer le bienheureux Paul aux tyrans pour avoir à lui
seul son héritage et ses biens.

Paul, connaissant ses mauvais desseins, leur abandonna tous ses biens
et se retira secrètement et tout seul dans l'intérieur du désert. Il y trouva une

1. L'arménien a un texte impossible avec deux adjectifs qui se suivent, dont le
premier signifie « qui a beaucoup de cheveux », tandis que le deuxième est « chauve ».
La notice grecque donne la clef de cette contradiction : οἷλος τὴν τρίχα, μικρὸν ὑποφάλακρος,
c'est-à-dire : « Aux cheveux crépus, un peu chauve ». Le traducteur arménien a commis
un contresens sur οἷλος, qui signifie à la fois « touffu, épais, dur » mais, en parlant des
cheveux, « frisé, crépu ».

էր աղբիւր բարեհաճ եւ հաճեցաւ բնակիլ տեղ սրբեւ յԱստուծոյ պատրաստեալ նմա գոեղին : Եւ ձեճաւ ստաբիկեալեամբ ճգնէր զամենայն տարա կենաց խրոյց . եւ կերակուր էր նորա եւ չգլեաւ յարմարենաց սնախ :

* B
p. 268 b.

Եւ յորժամ եղեւ հարիւր եւ երեքստասն ամաց ի ձնեղնէն խրճէ, եւ իննսուն եւ եօթն ամաց ի հրեշտակական վարացն, հանդիպի տեղեան սրբոյն Անտոնի՝ բանդի բնակէր յաջլաճ անապատի արտաքոյ բան զՊօղոս, եւ կարծէր ոչ զայլ որ բան զինքն ի ներքստացն անապատի բնակել :

Եւ ի ծխոճ զիշերի ի զարմայալն տեղեան տապաւ Անտոնի ելիւ . Իցէ, բան զբեկ ներքստացն եւ բաւարցն անապատաւոր կրօնաւոր՝ փախաւջիւր երկնալ տեսանել զնա եւ խօսել ընդ նմա : Եւ ընդ ստաւսան երանելին Անտոնիոս տեսալ զգրաւորան խր զիմեաց յանապատն, եւ գոեղին ոչ զխաւք : Ելլ ի խնամա Աստուծոյ յաւարալ երկեաց եւ տաւր ելիւ . Արարեւս զճառացն խր զոր յաջանեաց յապցէ ինձ :

Եւ զնացեալ երկարագոյնա տեսանէր ինձ ձի զի երանէր ի բնուն ստեղ շնչամօր . եւ ընկեացեալ զկիւ նորա ետես զգալանն զի եմաւ յաչր ձի, եւ ձերձ եղեալ Անտոնի տեսանէ ըջո յաչրին . եւ տեսալ ըսր բախէր զճառն : Եւ բուեալ Պօղոսի զձայնն՝ երկեալ պնդէր զգալան : Եւ Անտոն սնկեալ ասաջի աչրին զիկց ժամ աղաչէր բանալ, եւ Պօղոս ի ներքուստ ձայնէր . ճի իցեա եւ փսն ճիւր եկիր աչսր :

petite cavité dans un rocher, où il y avait une source d'eau douce, se plut à y fixer sa demeure comme si Dieu lui avait préparé cet endroit. Il y passa tous les jours de sa vie en grand ascétisme; il tirait sa nourriture et son vêtement des palmiers qui se trouvaient en ce lieu.

* B
p. 268 b

Lorsqu'il parvint à l'âge de cent et treize ans du jour de sa naissance, après avoir consacré quatre-vingt-dix-sept années à la vie angélique, il lui arriva de voir saint Antoine, qui habitait un autre désert en arrière de celui de Paul, tout en croyant qu'il n'y avait personne qui habitât un désert aussi reculé à l'intérieur que le sien.

Une nuit, dans une vision d'extase il fut dit à Antoine : « Il y a plus à l'intérieur que toi un moine solitaire meilleur que toi, empresse-toi d'aller le voir et de causer avec lui. » Au matin le bienheureux Antoine prit son bâton et s'achemina vers le désert, ne connaissant point l'endroit. Mais il s'en alla espérant dans la providence de Dieu et disait : « Il me montrera sûrement son serviteur qu'Il vient de me révéler. »

Après avoir marché longtemps, il aperçut un léopard qui montait en hâtant la montagne; il courut derrière lui et vit le fauve pénétrer dans une grotte; Antoine s'approcha et aperçut de la lumière dans la grotte, il saisit une pierre et en frappa l'entrée. Paul, qui entendit le bruit, se leva et s'appuya fortement contre la porte. Antoine prosterné devant la grotte le pria durant six heures de lui ouvrir la porte, mais Paul lui cria de l'intérieur : « Qui es-tu, d'où viens-tu et pourquoi es-tu venu ici? »

Ասէ Անտոնիոս. եւ գիտեմ զի ոչ եմ արժանի տեղեանքս, բայց եթէ ոչ տեսից՝ ոչ երթալց աստի. զգալանս ընդունիս՝ զմարդիկ զնորդ ոչ տեսանես : Խնդրեցի եւ գտի՝ եւ բաղխեմ զի բացցի ինձ. եւ եթէ ոչ հանդիպեցալց՝ աստ մեռանիմ առաջի զբանց բոց, թերեւս զմարմինս իմ տարեալ թաղեացես : Եւ ալ բաղում բանս պատգամեաց մաղթէր, եւ հաղիւ ուրեմն առնէր պատասխանի եւ ասէր եթէ. Ոչ որ այսպիսի պատճառեօք խնդրէ խնդրես :

Եւ ապա բացեալ եմուտ Անտոնիոս՝ եւ գիրկս արկեալ զմիմեամբք զանուանս խորարանչելոցն կոչէին. եւ յետ սբբոյ * ողջունին նոստան : Եւ ասէ Պօղոս. Վասն էր այգբան աշխատութեամբ խնդրեցեր տեսանել զփառեալ ձերունիս՝ զոր յետ սակաւ առուր նալիս հող լեալ :

* B
p. 269 a.

Եւ եհարց զարձեալ եթէ. Զխորդ կան ազգք մարդկան, եւ նրալս են թագաւորք երկրի : * Եւ յետ այնորիկ ասէ Պօղոս. Վասն զի ժամանակ ննջման իմոյ հասեալ է, առաքեաց Ասատուս զբեկ զի ծածկեացես հողով զհոգս : Արդ մի յապաղեր ալ երթ փութով, եւ զհանդերձն զոր ետ քեզ Աթանասիոս հալապեան, բերջիւր ի պատանս անձին իմոյ : Եւ զարմացեալ Անտոնիոս փասն տնուանն Աթանասի եւ փասն հանդերձն՝ յարուցեալ զգիրկս արկ արտասուօք, եւ համբարէր զաչս նորս եւ զձեռս, որպէս զՔրիստոս ի նմա տեսանելով, եւ զարձաւ անդէն ի վանս իւր :

* A fol. 116
1re a.

Եւ տեսեալ զնա աշակերտացն հարցանէին. Ո՞ր էիր այսչափ առուրս հայր : Եւ * Incipit A.

Antoine répondit : « Je reconnais ne pas être digne de te voir, mais si je ne te vois pas, je ne m'en irai point d'ici; tu reçois bien les fauves. pourquoi ne veux-tu pas voir les hommes? Je t'ai recherché et je t'ai trouvé, et maintenant je frappe pour qu'il me soit ouvert; si je ne te vois pas, je mourrai ici devant ta porte, peut-être voudras-tu emporter et enterrer mon corps. » Il le pria encore en d'autres termes suppliants et c'est à peine si Paul lui répondit et lui dit : « Personne ne fait une demande en des termes aussi menaçants. »

Puis il lui ouvrit la porte. Antoine entra et ils se jetèrent dans les bras l'un et de l'autre en s'appelant par leurs noms, et après ce saint salut ils s'assirent. Paul dit : « Pourquoi as-tu demandé avec tant de peine à voir un vieillard aussi pourri, qu'après quelques jours tu verras réduit en poussière? »

* B
p. 269 a.

Il lui demanda encore : « Comment va le genre humain et comment sont les rois de la terre? » * Puis Paul ajouta : « Comme l'heure de mon repos est arrivée, Dieu t'a envoyé pour me couvrir de terre, moi devenu terre. Or, ne t'attarde pas, mais fais diligence et va chercher le vêtement que le patriarche Athanase t'a donné, apporte-le pour y envelopper mon corps. » Antoine, étonné de le voir citer le nom d'Athanase et parler du vêtement, se leva, l'entoura de ses bras avec larmes, lui baisa les yeux et les mains, comme apercevant le Christ en sa personne, et retourna de nouveau à son monastère.

* A fol. 116
1re a.

Ses disciples le voyant arriver lui demandèrent : « Père, où étais-tu ces * Incipit A.

նա առեւ. Պաշ ինձ ձեզաւորիս, զի անուամբ ձեռնի եմ կրօնաւոր, բանդի տեսի զէջկա
և զՅովհաննէս յանապատին, տեսի եւ զՊաղոս ի գրախալին :

Եւ առեալ զգաւածուճանն յազի անկեալ Երթեալ յանապատն, եւ ձեռքէր հաստնել
նախ բան զվախճան Երանելոցն : Եւ զերկա աւարս Երթեալ տեսանէ յերրորդ ժամա
աւարն զանկա հրեշտակաց եւ զաստ աւարելաց եւ ծարգարէկց՝ զի * բարձեալ աս- 5
նէին զՊաղոս յերկինս՝ բան զձիւն սպիտակագոյն փայլեալ : Եւ անկա յերկիր եւ հոգ
զգլխովն արկեալ՝ լայր եւ սղբայր տակալ. Էնդէր թեպէր զկա Պաղոս Երանելի, ընդէր
զնայր նախ բան զվերջինն տալ ալջոցն :

Եւ յարուցեալ ընկնաւոր արալ ըստ նճանաթեան թռչնայ. եհաս ձինչեւ ի տեղին
եւ ծաւալ յաջին՝ տեսանէ զաւարն Պաղոս կանգնեալ ի վերայ ձեկացն եւ զձեռս տա- 10
րածեալ յերկինս : Եւ կարծեցեալ եթէ կենդանի եւս իցէ, ուրախ եղև յոյժ, եւ կացեալ
մերձ՝ ծանաւ եթէ հանդուցեալ է, սրտանայ զկա սրտածուճանաւն, եւ եզ աւաջի
ըստ կարգի բրիտանիկց՝ սպիտակաբ եւ օրհնութեամբ : Եւ արամէր յոյժ զի ոչ աւել
ընդ ինքեան բրիչ որով հասեալ զերկիր՝ թաղեցէ զկա. եւ արամկուտեալ յանձն խոր
տակր. Մեռաց եւ եւ մերձ ծարմնոյս Պաղոսի :

3 յանապատն] ընդ անապատն B || 4 յերրորդ ժամա աւարն] ի տեղեան B || 6 անկա] անկեալ B || 8 տալ] տալով B || 9 յարուցեալ] զարթոյցեալ B — թռչնայ] եղջերուի B || 13 եւ արամէր ... յանապատն եւ զնային om. B.

jours-ci? » Il leur répondit : « Malheur à moi, pécheur, qui ne suis religieux que de nom, car j'ai aperçu Élie et Jean dans le désert, et j'ai vu Paul dans le paradis. »

Ayant pris le vêtement, il se remit en route en s'achemina vers le désert; il avait hâte d'arriver avant la mort du bienheureux. La troisième journée de marche, il aperçut à la troisième heure des légions d'anges, des groupes d'apôtres et de prophètes qui * emportaient et conduisaient Paul au ciel, plus resplendissant que la neige toute blanche. Il tomba à terre, se jeta de la poussière sur la tête, pleura et gémit en disant : « Pourquoi m'as-tu quitté, bienheureux Paul? Pourquoi es-tu parti avant de me donner le suprême adieu? »

Il se releva, se mit à courir précipitamment comme un oiseau, arriva jusqu'à l'endroit, pénétra dans la grotte et aperçut saint Paul dressé sur ses genoux, les bras levés vers le ciel. Il le crut encore en vie et en ressentit une grande joie; mais lorsqu'il s'en fut approché, il reconnut qu'il était décédé. Il l'ensevelit avec le vêtement et l'étendit devant lui, selon la coutume des chrétiens, avec psalmodies et bénédictions. Et il s'attristait beaucoup de ne pas avoir une bêche sous la main, pour creuser le sol et l'inhumer, et se trouvant dans l'embarras, il dit : « Je veux mourir, moi aussi, près du corps de Paul. »

Եւ ծինչվեալ զայս խորհէր՝ եկեալ երկու սախձը յանապատէն, եւ ձերձ երթեալ՝ լիզալին զոտս ծառային Աստուծոյ, եւ ողբալին որպէս բանաւորք : Ասէ ցնոսս Անդոն . Վասն որոյ եկեալ էր զհրամայեալն ձեզ կատարեցէք : Եւ սկսան ոտիւքն փորել զերկիր, եւ բրեցին ըստ բաւականի թաղմանն, եւ երթեալ առ Անտոնիոս՝ խնդրէին փարձս ըստ վաստակոյն, խոնարհեցուցեալ զղլուխ խրեանց զի սրհնացին ի նմանէ : Եւ Անտոնի զձեռս չերկինս համբարձեալ ասէ . Տէր Աստուած՝ որ եւ տերեւ ծի ի ծառոց ոչ՝ անկանի սուանց զխաւթեան ըս եւ հրամանի, տո՛ւր սոցս զպէտս խրեանց : * A fol. 116 v° a.

Եւ ձեռամբ եշանակեաց նոցա զնալ զարձեալ յանապատն . եւ զնացին :

Եւ Անտոնի բարձեալ զպատուական ճարմինն Պօղոսի թաղեաց արժանապէս : Եւ որպէս ժողովարդ հալընեաց որդի՝ առեալ զարմաւենի պարեկոտն Պօղոսի, զոր խրովք ձեռքն հիւսեալ էր երանելին՝ զարձաւ ի վանս խր եւ զատմեաց աշակերտաց իւրոց զամենայն :

Եւ ի տանի Զատիկին եւ Պենտակոստէին զգնեոյր սուրբն Անտոնիոս զՊօղոսի զարմաւենի զգետնն՝ առաւել քան զպատմուձանս թագաւորականս :

Հանդեաւ սուրբ ձերտունին Պօղոս Դեկտեմբեր Ա : Յետ զալստեանն Քրիստոսի սս եղև առաջին ծիպնաւոր յանապատին :

15 Դեկտեմբերի Ա] եւ Տրէի ԵԳ add. B || 16 ծիպնաւոր] ծիպնակեաց B.

Pendant qu'il faisait ces réflexions, deux lions arrivèrent du désert, s'approchèrent, léchèrent les pieds du serviteur de Dieu, et gémirent comme s'ils étaient doués d'intelligence. Antoine leur dit : « Pourquoi êtes-vous venus ? Faites ce qui vous a été ordonné. » Alors ils se mirent à gratter le sol avec les pieds et creusèrent assez pour l'inhumation, puis, venant à Antoine, ils lui demandèrent la rétribution de leur travail, baissant la tête pour être bénis par lui. Antoine éleva ses bras vers le ciel et dit : « Seigneur Dieu, toi, sans la connaissance et la permission de qui aucune feuille ne tombe de l'arbre, * donne à ces lions ce dont ils ont besoin. » Et il leur fit signe de la main de retourner de nouveau au désert ; et ils s'en allèrent.

Antoine, portant le précieux corps de Paul, l'enterra dignement, et, comme un fils, digne héritier de son père, il prit la tunique de Paul en feuilles de palmier, que le bienheureux avait tissée de ses propres mains, et retournant à son couvent, il rendit compte de tout à ses disciples.

Saint Antoine revêtait, les jours de fêtes de Pâques et de la Pentecôte, la tunique de Paul en feuilles de palmier, qui était pour lui supérieure aux vêtements royaux.

Le saint vieillard Paul reposa le 1er décembre. Il fut, après la venue du Christ, le premier anachorète du désert.

Եւ յսոսմ տուր սուրբ վկայն Գրիգորոսի Անանիոս սրբաբնին, ծառայ ի բարպէն Արտավիլ, յանդիմանէր զպաշտօնեացս սրբաբնանն եւ կրակի, եւ խոտաւանէր զԳրիգորոս ծիպն Աստուած : Եւ կալեալ զնա բարպարացիքն զան հարկն աւելին, աչնչափ մինչեւ ստել ոմանց իմ, մեռաւ . եւ բարշեցին զնա սրտաբոյ սրպէս մեռեալ : Եւ յնա ժամաց
 * A fol. 116
 v. b. 5
 րացեալ զբերան իւր տուր բարձր ձաշնիւ . Յսոն կայէր ամենեքեան ' եւ աջօրեայէր
 տա Աստուած, զի տեսանեմ ահաւայլիկ տանուխը յերկրէ : յերկինս հաստատեալ եւ
 սրբ հրակերպանը զի երանեն ի վեր եւ ստեն ցիս . Եկեաջիւր ընդ մեզ եւ հանցար
 զբեղ ի բարպար ըն յաւով եւ սրախաթեամբ : Զայս տապեալ տանեկաց զհոգին տա
 Աստուած :

[B Ի սմին տուր ի Հայս վիշտասկ սուրբ ճղնուսրացն Թաթիւրց եւ Վարդափ, Գիւտի 10
 եւ Թոմասու :]

Տրէի ԵՒ եւ Դեկտեմբերի Բ : Տօն է, Թէպարտի եպիսկոպոսի :

Սուրբ եպիսկոպոս եւ վկայն Գրիգորոսի Թէպարտու էր ի բարպէն Ազեկամարիաց, 15
 եւ ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ : Եւ կալեալ զնա բարպարացիքն կայեցին, եւ սրտի
 ի վշտց կրին ի զլախ նորա, եւ հարկանէին եղեպամբ զգաւաթն, եւ բարշեալ ընդ փո-

4 յեա] սակաւ *add.* B || 8 տապեալ] տեղով B — զհոգին] իւր *add.* B.

12 Տօն է] Վկայութիւն սրբոյն B.

En ce jour le saint martyr du Christ Ananie, le Persan, entré dans la ville d'Artavil, y blâma les ministres du soleil et du feu et confessa le Christ, seul Dieu. Les habitants de la ville s'emparèrent de lui, le frappèrent cruellement, à tel point que plusieurs personnes crurent qu'il était mort, puis ils le trainèrent hors de la ville comme mort. Quelques heures après il ouvrit la bouche et dit
 * A fol. 116
 v. b. 5
 à haute voix : « Levez-vous tous * et priez Dieu, car voici que j'aperçois une échelle dressée de la terre au ciel et des hommes dans une apparence de feu qui y montent et me disent : Viens avec nous et nous te conduirons à la ville plein d'espérance et de joie. » Ce disant, il rendit son âme à Dieu.

[B En ce même jour, commémoration en Arménie des saints ascètes Thautoul, Varos, Goute et Thomas.]

24 TRÉ, 2 Décembre.

Fête de l'évêque Théodore.

Le saint évêque et martyr du Christ Théodore était de la ville d'Alexandrie et enseignait la parole de Dieu. Les habitants le saisirent, le lièrent et lui mirent sur la tête une couronne d'épines, lui frappèrent le crâne avec des

զոցս քաղաքին անգոսնէին, անարգէին, ծաղր եւ աչպն առնէին, եւ կատակէին : Եւ տարեալ ի ծովեզրն արկին ի նաւ եւ եօթն ասպարիտաւ հեւի ի զամաքէն ընկեցին ի խորս ծովուն, եւ օլ խաղաղական հՀան զնա ի ծովէն ամբողջ :

Եւ զարձեալ կալան զնա, կապեցին եւ տարան առ իշխան քաղաքին եւ հատին զկրօն ի նորա . եւ աչնպէս բարիօք կատարեցաւ վասն անուանն Քրիստոսի Գեկտեմբերի Բ :

Յայսմ աւուր տօն է Սոփոնիայ ծարգարէին :

Սոփոնիա էր ի ցեղէն Շճաւոնի, յագարակէ Կեսաթարայ : Սա ծարգարէացաւ վասն քաղաքին Երուսաղեմի * եւ վասն վախճանի նորին, եւ վասն վրկութեան ժախն * A fol. 117
10 հեթանոսաց եւ ամօթոյ ամբարշտաց եւ զատաւորին ամենայնի Որդոյն Աստուծոյ : 1° a.
Մեռաւ եւ թաղեցաւ յագարակի իւրում :

1 աչպն առնէին եւ կատակէին] աչպն կատականայ առնէին B || 6 Գեկտեմբերի Բ] եւ Տրէի ԻԴ add. B || 7 տօն է] յիշատակ B || 8 Սոփոնիա . . . Կեսաթարայ] Սուրբ ծարգարէն Սոփոնիա՝ որ Թարգմանի զխաւարութիւն Տեառն կամ հանձար զաղտնի, էր որպիսի Քսուսի, ի ցեղէ Շճաւոնի, յագարակէ Սափարաթրայ, յաւուրս Յովիա բարեպաշտ արքային Յուկայ B || 9 նորին] եւ Իսրայելի add. B || 10 ամբարշտաց] եւ փառաց արդարոյ add. B — ամենայնի] ամենայն ճշոյ B.

roseaux, et le trainant à travers les rues de la ville, l'insultèrent, l'injurierent, se moquèrent de lui et le tournèrent en ridicule. Ils le conduisirent ensuite au bord de la mer, l'embarquèrent sur un navire et le jetèrent au fond de la mer à une distance de sept lieues; l'air calme le rejeta indemne hors de la mer.

Ils le ressaisirent, le lièrent et le conduisirent auprès du gouverneur de la ville, et lui tranchèrent la tête; c'est d'une telle bonne fin qu'il mourut pour le nom du Christ, le 2 décembre.

En ce jour, fête du prophète Sophonie.

Sophonie était de la tribu de Siméon, de la propriété de Kessathar¹. Il prophétisa au sujet de la ville de Jérusalem *, de sa fin, de l'entrée salutaire * A fol. 117
des païens, de la honte des impies et du juge de toutes les choses, le Fils 1° a.
de Dieu. Il mourut et fut inhumé dans sa propriété.

1. Les notices grecques sur Sophonie donnent diverses leçons, Σαρχαθῆ, Σαλαρθαθῆ, Σαλαρθαθρα (Syn. Cp.).

Տրէի եւ եւ Գեկանքի Գ : Տահ է Բճրականաց ճարգարէին :

Բճրական էր ի ցեղէն Շմուսնի, յարարակէ Բուսարարաց : Սա ետես զսուտջնացն զերսիկին եւ վասն աւերածոյն Երուսաղեմի, սղացա յայժ : Եւ յարժամ եկն Նարսպո-
ղոստոր յերուսաղեմ՝ վախեա յՄատակինէ : Եւ եղև սրանբախա յերկիրն Բանայիլ :

Եւ լըլես զարձան Քաղղէացիքն յերկիրն խրեանց, եւ մնայրգր Տրէկցն սրբ Էլին յերուսաղեմ՝ իջին յեղիպոսոս, յայնժամ զարձեալ եկն յերկիր խր, եւ սղաշտէր զհրն-
ձաքս ապարակի խրաց : Եւ սոս զխարալիս եւ ճարգարէացա ընտանեաց խրաց եւ սահ : Եւ երթեամ յերկիր հետի եւ վարվարակի գամ, եւ եկի, յամեն՝ զուր տարէր զճաշ
հեճապցն :

Եւ երթեալ նորա ի Բարերն ի ձեռն հրեշտակին սր երեւեցա նմա եւ սուտջնար-
ղեաց, եւ տարեալ զճաշ Դանիէլի՝ եւ զարձեալ եկն սոս հեճապցն : Եւ տարեալ ի տանէ
սլլ խորակիս՝ ոչ յամեալ ինչ ըստ սովորական ժամն, ոչ ումեր յայանեաց զեղեարն : Եւ լմացա եկի՝ վարվարակի զարձի ժողովուրդն յերկիր խրեանց, եւ յետ երկաց
ամաց զարձան :

- 2 Բուսարարաց] եւ խորգճանի արարարացեալ կամ հայր յարացեալ Բ || 8 հետի] հետա-
սան Բ — յամեն] յամեցից Բ || 12 ըստ սովորական] զսովորական Բ.

25 TRÉ, 3 Décembre.

Fête du prophète Habacuc.

Habacuc était de la tribu de Siméon, de la propriété de Bousakhar¹. Il prévint la captivité et la ruine de Jérusalem et en prit un grand deuil. Lorsque Nabuchodonosor entra à Jérusalem, il s'enfuit à Ostrakiné² et s'exila dans le pays d'Ismaël.

Lorsque les Chaldéens retournèrent dans leur pays et que le restant des Juifs, qui se trouvaient à Jérusalem, descendirent en Égypte, Habacuc revint de nouveau dans son pays et servit la nourriture aux moissonneurs de sa propriété. Ayant saisi les mets, il prophétisa à sa famille et dit : « Je m'en vais dans un pays lointain et je retourne aussitôt; si je m'attarde, portez vous-même le manger aux moissonneurs. »

Il alla à Babylone par le moyen de l'ange qui lui apparut et le guida, porta les mets à Daniel, et revint de nouveau auprès des moissonneurs. Il alla leur chercher d'autres plats de la maison, ne s'étant attardé pas plus que l'heure habituelle, et il ne révéla à personne ce qui s'était passé. Il pressentit que le peuple serait bientôt de retour dans son pays; et, en effet, il retourna deux années après.

1. Βηθουζαρ ou Βηζαχαρία. — 2. En grec εις Ὀστρακινὴν; l'arménien donnerait plutôt : « il s'enfuit d'Ostrakiné. »

* Եւ ետ նշան որոց ի Հրէաստան, եթէ ի կատարածի մարգարէիցն՝ Որդի Աստու-
ծոյ յարիցէ եւ ուսուցէ ի տաճարին, եւ որք հաստատան ի նա՝ տեսցեն զդոյս, հաշեցեալք
ի փառս Սիւսանին. եւ որք ոչ լսեն նմա՝ եղիցին ի խաւարի : Եւ վասն վախճանի
տաճարին տասց յառաջագոյն եթէ յարեւմտից սղգաց աւերեսցի. յայնժամ վարպտը
տաճարին ի մանր ծուէնս պատաւեսցի, ելեալ սուրբ Հոգւոյն ի տաճարէն, եւ խաւ-
արագէսք երկու սեանցն բարձցին, եւ ոչ որ զխոսացէ թէ ուր լինիցին. իսկ նորա ի հրեշ-
տակաց բերցին յանապատն, ուր զառաջինն ի սկզբանէ կառուցաւ խորանն վկայու-
թեան. նորօք ծանիցի Տէր եւ լուսաւորեսցէ զիսկուցեալսն յօճէն, եւ պատապարեսցէ
զնոսա յարպարութիւն յաւիտենից :

Սեւաւ խաղաղութեամբ եւ թաղեցաւ յապարակի իւրում միայն :

Յայնժառ ասուր վարք Թէոփոլի Կիպրացոյ :

Պատուական ալքս աչս էր ի Կիպրոս կղզւոյն, եւ ի մանկութենէ հրաժարեալ ի
բազմաղբօս կենցաւոյս, առեալ զխաչ իւր ըստ աւերուեալսն հրամանին՝ գնաց զկնի
Քրիստոսի : Եւ կամաւորապէս ստացաւ զաղբատութիւն՝ ննջէր ի վերայ քարանց, եւ

4 աղգաց] աղգէն B || 5-9 ելեալ սուրբ ... վկայութեան *om.* B || 10 միայն] փառա-
ւորապէս B || 11 Վարք] երանելոյն *add.* B || 12 կղզւոյն] ի թագաւորութեան Կոստանդինու
add. B || 14 ստացաւ] ստացեալ B.

* Il donna comme signe à ceux qui se trouvaient en Judée, qu'à l'accom-
plissement des prophéties, le Fils de Dieu apparaîtra et enseignera dans le
temple, et que ceux qui croiront en Lui, verront la lumière en regardant la
gloire du Fils unique; mais que ceux qui ne l'écouteront pas, resteront dans
les ténèbres. Pour la fin du temple il prédit qu'il sera ruiné par les nations
venues de l'occident; à cette époque le rideau du temple se déchirera en
menus lambeaux, l'Esprit-Saint quittera le temple, les chapiteaux des deux
colonnes seront enlevés et personne ne saura où ils seront transportés.
car ils seront transportés par les anges dans le désert, là où pour la première
fois, au commencement, fut édifié l'autel du témoignage; c'est par eux que le
Seigneur sera reconnu, et Lui, Il illuminera ceux qui auront fui devant le
serpent et Il les abritera dans sa justice éternelle.

Habacuc mourut paisiblement et fut enterré seul dans sa propriété.

En ce jour, vie de Théodule de Chypre.

Cet homme excellent était de l'île de Chypre; il avait, dès son enfance,
renoncé à la vie pleine de plaisirs, pris sa croix selon le commandement du
Seigneur et suivi le Christ. Il acquit, de sa propre volonté, la pauvreté, se

յաց՝ տկարացոց զմարմին իւր կարծրացն ժամկարաթեամբ սրահօր եւ արգիլութեամբ :

Եւ սուան նմա շնորհ նախապատիւան, զի զլինկացն յառաջագոյն պատմէր. եւ զմիտս եւ * զխորհուրդս ծարգական խմանայր : Եւ յուրեւ զինքն սրպէս յիմար՝ յանդիմանէր զգաղանի ծխոս ծարգական. եւ բազումք զաղարէին ի մեղաց վասն բանից երանելոցն, որք եւ արաշխարաթեամբ կեցոյցին Գանձինս խրեանց : Եւ արա լնքն առարինի եւ ձգնողական վարուք հանդեաւ ի Քրիստոս Վեկեմքերի Գ :

[B * Ի սմին առաք ձգնութիւնս առք հօրն Թէոդորոսի սրապկի, եւ Կառնեղիոսի ընդ նմա, որ ի ժամանակս Թէոդորոսի մեծի փառեցին :

Յայժմ առաք սոն է առք եւ մեծ ձգնաւոր հօրն մերոց սրբոց Մարկոսի, եւ չիշատակ Կասիանի վկայի, եւ Կրդի զահճապետի եւ կեռջ նորա Իլարեայ՝ եւ սրբոցն Կաստի եւ Վաւուրի՝ եւ եթմոնոսուն զնուարացն ընդ նոսա :

Եւ յայժմ առաք հանդեաւ ի Քրիստոս բարեգութիւն եւ երկիւղածն յԱստուծոյ տիկին Թիմի կրօնաւորն, ըսչն Լեւոն թաղաւորին, եւ տիկին Մարիանն՝ ըսչն Կեռան թաղաւորաց, որք առաստապարկեաւ ողորմութեամբ մխիթարէին զկարօտեալսն :]

3 նախապատիւան] եւ հոգեւետութեան *add.* B || 4 եւ զմիտս ... սրպէս յիմար *om.* B || 5 զգաղանի ծխոս] զգաղանիս B — բազումք] ի մեղաւորաց *add.* — վասն բանից երանելոցն որք *om.* B || 7 ձգնողական վարուք] ձգնութեամբ B — Վեկեմքերի Գ] եւ Տրէի եւ *add.* B.

coucha sur les pierres, et affaiblit beaucoup son corps par une abstinence très sévère, par les jeûnes, les prières et les veilles.

La grâce de la prescience lui fut accordée, car il prédisait d'avance ce qui devait arriver et connaissait la pensée * et les desseins des hommes. Il se montra comme un fou et blâma les secrètes pensées des hommes; beaucoup, sur les paroles du bienheureux, cessèrent de commettre des péchés et se sauvèrent par la pénitence. Théodule, après une vie pleine de vertus et d'ascétisme, reposa dans le Christ, le 3 décembre.

[B* En ce même jour, vie ascétique de notre saint père Théodore, le patricien, et de Cornélius avec lui, qui brillèrent aux jours de Théodose le Grand.

En ce jour, fête du saint et grand ascète saint Marc, notre père, et commémoration du martyr Cassien, du bourreau Claude, de sa femme Hilaria et de ses fils Jason et Voron et de soixante-dix soldats avec eux.

En ce jour, reposa dans le Christ la princesse pieuse et craignant Dieu, Phimie, religieuse, sœur du roi Léon, et la princesse Marionne, sœur de la reine Kérauc, qui consolaient les nécessiteux par de généreuses largesses.]

Տրէի ԽԶ եւ Գեկեմեթերի Գ : Վկայութիւն սրբուհոյն Վառվառայ կուսին :

Աղախինն Վերիստոսի Վառվառայ զուսար էր առն ամբարշտի, որոյ անուն էր Դիոսկորոս : Եւ վասն յոյժ գեղեցկութեան պատկերին՝ շինեաց նմա հաչքն իւր բարձրագոյն աշտարակ, զի անտես լիցի ի ծարղկանէ : Եւ կամէր տալ զնա առն. եւ աղջկին բանիլ ըրիստոնեաց էր հաւատով ոչ հաւանեցաւ բանից հօրն ամուսնանալ ընդ հեկմանի, այլ ունելով գերկիւզն Աստուծոյ ի սրտի իւրում պարկեշտ վարուք պահէր զկուսութիւնն :

Եւ հաչք նորա հրամայեաց շինել բազանիս առաջի աշտարակին, եւ լինել ի նմա երկուս լուսանցոյցս պատուհանաց. եւ զնաց ի ծանաղարհ հեւի : Եւ սրբոյն Վառվառայ իջեալ յաշտարակէն տեսանել զբազանիսն, եւ տեսալ զպատուհանն՝ առէ յշինողան. Երկուսդ բաւական ոչ են բազանեացդ, արարէք ծիւս եւ այլ ըստ թուոյ ճրրորդութեանն : Եւ ծառալ յաւագան ծարմարիտեաց՝ նկարեաց ծառածր խրով յա- * A fol. 117
v° b.

1 Վկայութիւն ... կուսին] Վկայութիւն սուրբ եւ սրանչեկագործ կուսին եւ բարեխոյի վկային Վառվառայ, ընդ նմա եւ Յուլիանեայ B || 2 Վառվառայ] էր ի կազմանց արեւելից յիւրեղ բազաբէ՝ յաւուրս Ռաբրիմիանայ add. B --- սրայ] սրում B | 10 երկուսդ] ծիւսն add. B || 12 սր եւ կայ ... երեւին om. B.

26 TRÉ, 4 Décembre.

Martyre de la vierge sainte Barbe.

La servante du Christ Barbe était la fille d'un homme impie, dont le nom était Dioscore. Son père, à cause de la grande beauté de son visage, lui construisit une très haute tour, pour qu'elle fût invisible aux hommes. Il voulait la marier, mais la jeune fille, étant de foi chrétienne, ne consentit point aux projets de son père de se marier avec un païen, et comme elle possédait dans son cœur la crainte du Seigneur, elle conserva sa virginité par une vie pure.

Son père donna ordre de construire des bains devant la tour et d'y ouvrir deux lucarnes en place de fenêtres, et il partit pour un voyage lointain. Sainte Barbe, étant descendue de la tour pour visiter les bains, et remarquant les fenêtres, dit aux constructeurs : « Deux ne suffisent pas pour ces bains, faites-en encore une autre selon le nombre de la Trinité. » * Puis péné- * A fol. 117
v° b.

պարտացն չաշանապէս երեւին : Եւ երեւոյլ անտի եմաս յապարանան եւ կործանեաց
զկուսս չոր խրոց :

Եւ զարձեալ չաջր նորս ի ճանապարհէն եւ ծածեալ ի բազանխան եւ տեսեալ զերկա
պատահանն՝ բարկացաւ յոյժ շինողացն, եւ տալ զնոսս . Ոչ ապաքէն երկուս պատա-
հանս հրամայեցի տանել, զինոց երկուս արարելք : Ասեն շինողքն . Ըստ հրամանի գտանքն 5
քո արարար զոյց : Եւ եհարց զՎաստփափա զխարհարց երկց պատահանացն եկիւ .
Վասն էր հրամայեցեր ոչգպէս տանել : Եւ նա տալ . Բաժան առբր Երբարդաթեանն
չոր եւ Սրբոց եւ սորբ շողացն եւ ծխանեալան աստուածաբանն :

Եւ արամեալ չաջր նորս եհան տարն զի սղանցէ զնա . եւ նորս վախապեալ ի
չորէն՝ ել ի լեան, եւ չաջր նորս հետամատ եղեալ զնաց զինի : Եւ տեսեալ երկուս 10
հովիւս ի լերինն զի արածէին զհօտս խրեանց, եհարց զնոսս վասն գտանքն խրոց : Եւ
մինն ի հովաւաց անտի եցոց զՎաստփափա, եւ նշնմածացն բարացան ոչխարք նորս,
եւ կան ի լերին անդ մինչեւ զոչսոր ի յիշատակ սրանչեկեացն Աստուծոյ :

Եւ երկեալ ամբարիշտն Վրաժիրոս ի զուգեալ տեղին լմբանեաց զերանելի կոչան,
* A fol. 118 Եւ կոպեալ զհերացն բարէք գտաւ վայր լերինն : Եւ տարեալ արկ ի բանդ եւ ինքն 15
պատմեաց զաստուարին : Եւ կոց պեալ ասաջի խր զորջն Վրխատի հարցանէր . եւ

12-13 Եւ նշնմածացն ... Աստուծոյ om. B.

ses pas qui apparaissent encore d'une manière évidente. Puis elle sortit de là, pénétra dans le palais de son père et brisa ses idoles.

Son père de retour du voyage, lorsqu'il visita les bains, aperçut les trois fenêtres, en fut fort irrité contre les constructeurs et leur dit : « Ne vous ai-je pas commandé de faire deux fenêtres et pourquoi en avez-vous construit trois ? » Les ouvriers lui répondirent : « Nous avons fait cela d'après les ordres de ta fille. » Le père interrogea Barbe sur la signification des trois fenêtres et dit : « Pourquoi as-tu ordonné de construire ainsi ? » Elle lui répondit : « Au nom de la sainte Trinité le Père, le Fils et le Saint-Esprit et de la divinité consubstantielle. »

Son père en fut attristé, tira son épée pour la tuer, mais elle échappa à son père et se rendit à la montagne; son père la poursuivit, et courut après elle. Apercevant sur la montagne deux bergers qui gardaient leurs troupeaux, il les interrogea au sujet de sa fille. L'un des bergers lui ayant montré Barbe, ses moutons se pétrifièrent aussitôt; ils existent encore jusqu'aujourd'hui sur la montagne en souvenir du miracle de Dieu.

L'impie Dioscore, s'étant rendu à l'endroit désigné, s'empara de la bien-
* A fol. 118 heureuse vierge, la saisit par les cheveux et la traîna sur la pente * de la mon-
1re al. tagne; il la conduisit en prison et alla en personne la dénoncer au juge. Celui-ci fit venir en sa présence la brebis du Christ et l'interrogea; elle

նա համարձակութեամբ տալը պատասխանի, խոստովանելով զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ յանդիմանելով զանաստուած մոլորութիւն կռոյց : Եւ ձաղկեցին զերանկէին զուսպանօր մինչեւ խորտակեցան ոսկերք նորա, եւ արկին դարձեալ ի բանդ : Եւ երեւեցաւ նմա Տէր եւ զօրացոյց զնա եւ ողջացոյց զվերս նորա :

Եւ ի վաղին կայուցին առաջի պատուօրին. ալբեցին զկողս նորա հրով եւ զթիկունն, եւ զլուխն հարկանէին ուռածք : Եւ հրամայեաց մերկ շրջեցուցանել ընդ քաղաքին հրապարակսն, եւ ծածկեաց Աստուած զմերկութիւն նորա, եւ ոչ երեւեր ծարրական :

Եւ տարան զարքուհին ի զեօղ մի որ կոչէր Դիարասա, ի տեղի Արեւու՝ զի հառցեն զլուխն : Եւ աղաչեաց զԱստուած զի տացի, շնորհս անուան իւրոյ եւ ոսկերաց՝ բռնկել զամենեսեան որք վառնդին ի ձաղկէ եւ ի տապաւոտէ եւ հաւատով ապաւնին ի նա : Եւ ձայն լերկնից լսելի եղև որ ասէր . Զամենայն խնդրուածս բո կատարեցից, եկեաջիր ի կաջանս արքայութեան երկնից :

Եւ առեալ հալը նորա զուսերն ձեւածք խրով եհատ զլուխ սրբուհւոյն Մարութու-
սեայ՝ Դեկտեմբերի Դ :

4 երեւեցալ յանուրջս *add.* B — եւ ողջացոյց զվերս նորա *om.* B || 6-8 եւ հրամայեաց ... ծարրական *om.* B || 10-13 եւ աղաչեաց ... երկնից *om.* B || 14 սրբուհւոյն՝ երանելոյն B || 15 Դեկտեմբերի Դ] եւ Տրէի Խ? *add.* B.

répondit avec hardiesse en confessant le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et en blâmant l'erreur impie des idoles. On fustigea à coups de bâton la bienheureuse jusqu'à lui briser les os, et on la reconduisit en prison. Le Seigneur lui apparut, la fortifia et guérit ses blessures.

Le lendemain, on la présenta au juge, on lui brûla les côtes et le dos avec du feu et on lui frappa la tête avec un marteau. Le juge ordonna ensuite de la promener nue sur les places de la ville, mais Dieu couvrit sa nudité qui n'apparut pas aux hommes.

On emmena ensuite la sainte à un village appelé Dialassa, à un endroit dit Soleil (= Héliopolis) ¹, pour lui trancher la tête. Elle pria Dieu de donner grâce à son nom et à ses os pour guérir tous ceux qui, atteints de la petite vérole et de la lèpre, auraient recours à elle. Une voix du ciel se fit entendre qui lui dit : « J'exaucerai toutes tes prières, viens dans le repos du royaume des cieux. »

Son père, saisissant l'épée, trancha de sa propre main la tête à sainte Barbe, le 4 décembre.

1. Cette leçon de l'arménien correspond à celle du ms. *Vat. gr.* 803 : ἐν χορίῳ καλουμένῳ Διᾱλασσῶν ἐν τόπῳ Ἰλίου au lieu de la leçon habituelle ἐν χορίῳ καλουμένῳ Γελασίῳ ἐν τόπῳ Ἰλίου πολείῳς, cf. J. VITEAU, *Passions des saints Écatérine et Pierre d'Alexandrie, Barbara et Anysia*,... Paris, 1897, p. 97.

* A fol. 118
r^o b.

* Եւ Տրաման ել չորրորդէն հասեալ չորեկէս սկսաւ չարչարել զբրիտանեայս : Ի նմին առար զբրտանեայս ի գտաւորէ, անտի եւ կին ձի մալանի, անտի՝ փսան առ ի Քրիստոս հաւատայն : Եւ հար անկեալ չեղեմից արեւոյ զպիւզն Պիտակոս ի ադառ :

Եւ ձի անի ի հաւատայեղոյն առեալ զնշխարան արբա հի կանանցն ինպեայ ի անդոջ միտմ որ կոչի Արեւ . եւ մինչեւ յոչսոր ժամանակի՝ որք արաչեն զԿառուած յանուն 5 որդոյն Վաստանեայ, առժամայն բաժին չախաւ, ծաղկի եւ առարատի փառօրն Քրիստոսի :

* B
p. 272 a.

[B * Յաջամ առար յիշատակ Տերենտիանոսի եղիակագոսի նաւարացոյ, եւ ճգնաւիկն մովհաննոս Դամասկայեայ մեծ փարպարեալի :]

Տրէի Իէ : եւ Դեկտեմբրի Ե : Տան Է որդոյն Աթենագորոսի կրօնաւորի :

10

Ինչ առար ժամանակայ կառպաշտ արքային Պիտղիլիանոսի՝ ելեւալոս անորէն եղարքոսն առեալ կաշառս նմա ինն հարիւր եւ երեսուն տարանդ սկեւոյ, առ իշխանաւիկն բնեւ զամենայն իշխանս, եւ որք ընդ իշխանաւիկեամբ՝ յաւարանչիւր գաւառս եւ ի բարսրս եթէ ոչք . եւ որ արաչան զկառս, եւ ոչք եւ որ արհամարհեն զնոսս : Եւ

1 Եւ Տրաման ... զբրիտանեայս om. B || 3 Եւ հար ... ադառ om. B || 4 որբաւհի որդոյ B || 5-7 եւ մինչեւ ... Քրիստոսի om. B.

10 Տան] Վկայաւիկն B.

* A fol. 118
r^o b.

* Un ordre de l'empereur étant parvenu en Orient, le juge se mit à torturer les chrétiens. En ce même jour fut décapitée par le même juge une femme, nommée Julienne, à cause de sa foi dans le Christ. Mais le feu tomba du ciel et brûla complètement l'abominable Dioscore.

Un des fidèles emporta les restes des saintes femmes et les inhuma à l'endroit dit Soleil; et jusqu'aujourd'hui tous ceux qui invoquent Dieu au nom de sainte Barbe guérissent aussitôt de la petite vérole et de la lèpre pour la gloire du Christ.

* B
p. 272 a.

[B* En ce jour, commémoration de Téréntianos, l'évêque de Sour (= Tyr?), et vie ascétique du grand docteur Jean Damascène.]

27 TRÉ, 5 Décembre.

Fête de saint Athénadore, le moine.

Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien, l'éparque impie Éleusios, lui donnant en cadeau neuf cent trente talents d'or, obtint l'autorisation d'interroger tous les princes et tous ceux qui étaient soumis à son autorité, dans chaque province et dans chaque ville, pour reconnaître ceux qui adoraient les idoles et ceux qui les méprisaient. Il emporta avec lui deux charges

առեալ երկուս բռնին անօթն տանջանայ ի չարչարել զբրիտոնեայս, եւ չարբայէն, եւ հասեալ չարեւելս՝ սկսաւ տանջել զբրիտոնեայսն :

Եւ եկեալ առ նա կրօնաւոր ծի Աթնադորոս անուն՝ ի Միջագետաց Ասորոց, եւ համարձակութեամբ յանդիմանեաց զամբարշտութիւն եպարքոսին, եւ խոստովան ^{* A fol. 118}
 5 եղև զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : ^{v° a.}

Եւ լուեալ Եղեւսիոս բարկացաւ յոչժ, եւ հրամայեաց պատառել զպատմուծան կրօնաւորութեանն, եւ կապեցին զերանելին յերկուս սիւնս՝ եւ զամբարօք աչքեցին զմարմին նորա. եւ երկուս զեպարզունս հրացեալ եղին յանթի նորա, եւ շանթս արկին յւրնգունս : Եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից շեջոց զամենայն :

10 Եւ տեսեալ եպարքոսին՝ հրամայեաց կապել զսուրբն եւ արկանել ի բանդ. եւ յետ երկուց աւուրց խորտակել զպատմունսն : Եւ երթեալ զօրականացն մօտին ի բանդն, եւ տեսին զքաջ նահատակն Քրիստոսի՝ զի ունէր սպիմոսարան ի ձեռին իւրում եւ պաշտէր մեծաձայնապէս, եւ սեզան ամենայնց եղեալ առաջն նորա : Եւ սկսան զարձեալ զմիտցեալ առաժոյժն խորտակել եւ ոչ կարացին. եւ արեամբ լցան
 15 լանջքն. նստան զի կերիցեն զկեղակուրն, եւ սեզանն անչափս եղև կերակրովն :

4 խոստովան եղև] խոստովանեցաւ B || 8 հրացեալ] հարեալ B || 9 եւ հրեշտակ... զամենայն] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի մնաց կենդանի B || 11 խորտակել] խորտակեցին B — մօտին ի բանդն եւ om. B || 13 մեծաձայնապէս] բարձր ձայնիւ B — եւ սեզան ... առաջն նորա om. B || 14 եւ ոչ կարացին om. B || 15 նստան ... կերակրովն om. B.

d'instruments de torture pour tourmenter les chrétiens. prit congé de l'empereur et, arrivé en Orient, se mit à torturer les chrétiens.

Un moine de la Mésopotamie des Assyries, du nom d'Athénadore, vint trouver l'éparque, blâma avec hardiesse son impiété et confessa * le nom de ^{* A fol. 118}
 notre Seigneur Jésus-Christ. ^{v° a.}

Éleusios, l'ayant entendu, en fut fort irrité et ordonna de déchirer son habit religieux, puis on attacha le bienheureux à deux colonnes, on brûla son corps avec des flambeaux, on lui enfouça deux lances brûlantes dans les aisselles et on lui introduisit des broches dans les narines. L'ange du Seigneur, descendu du ciel, éteignit le tout.

Ce que voyant, l'éparque ordonna de lier le saint, de le jeter en prison et de lui briser les dents deux jours après. Les soldats pénétrant dans la prison aperçurent le vaillant champion du Christ tenant en mains un psautier et célébrant les offices à haute voix; une table bien garnie se trouvait devant lui. Ils se mirent de nouveau à lui briser les dents qui lui restaient, mais ils n'y parvinrent pas, et sa poitrine fut inondée de sang; ils se mirent à table pour manger, mais la table disparut avec les mets.

Եւ բարչեալ արտաքս ի բանդէն, կտակցին յերկուս անխոս, եւ ընկեցին ի ճշք բարբրեալ հնոցի : Եւ հրեշտակ Տեսան իջեալ յայտնապէս զանխն խորատեալ եւ զհօտն շիջոցց . եւ եհան արտաքս զտարբն ամբողջ ծաւմնալ : Եւ ապա արկին ի պարտնոցն շղկեաց ծանրագոյնս եւ արկին ի բանդ : Եւ հրեշտակ Աստուծոյ ծանրեալ զշղկեացն՝ անխոս ի պարտնոցէն :

* A fol. 118
v° b.

Եւ յետ այսոյրիկ՝ հանեալ զետ ի վերոյ բարձր վիմի ընկեցին ի խնամբհ, եւ ոչ յայնժամեմ, վնասեցաւ : Եւ տեսեալ զարանչելիան կտապաշտոյցն՝ հաւատապին ի Գրկատու ուրիւ իրբեւ տխուսն : Եւ զոհիմն վերացեցեալ զտարն զի սարանց, զտարբն հասան ձեռքն ի թիկանց անտի, եւ ինքն անկաւ իրբեւ զմեռեալ : Եւ սարբն Աթենագորս իշխանաբար կամօր տանեալ զհօլին խոր տա Աստուած՝ Գեկեմեմբերի ե : Եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ տաէ . Աթենագորս փախեցաւ յապականացաւ կենցապոյս ի յախտեման կեանան : Եւ ամբարիշտքն կամեցան ուրեւ զծարմին սրբոյն, եւ հար անկեալ յերկնից՝ ուրեալ զեպարքան : Եւ եղբարք անանք տեսեալ զեշխարս երանելոյն՝ թողեցին պատուով ի նշանաւոր տեղի :

1-3 եւ ընկեցին ... ամբողջ ծաւմնալ] եւ արկեալ ի հօր տանջեցին B || 3 արկին] եղին B || 4 եւ հրեշտակ ... պարանոցէն om. B || 6 բարձր] բարձրապոյն B — եւ ոչ յայնժամեմ, վնասեցաւ] եւ խնամօրն Աստուծոյ ուրեցաւ B || 8 զտարն զի սարանց] զձեռն զի սրով սարանց B || 9 հասան ձեռքն ի թիկանց անտի] լաճան ջլիւր բազկաց Խորս B || 10 Գեկեմեմբերի ե] եւ ճրէի եւ : add. B || 11 եւ ձայն ... եւ տաէ] եւ այսպէս B || 12-13 եւ ամբարիշտքն ... զեպարքան om. B.

Alors ils l'entraînèrent à l'extérieur de la prison, le lièrent à deux roches et le jetèrent dans une fournaise ardente. L'ange du Seigneur, descendu du ciel manifestement, brisa les roues, éteignit les flammes, et en sortit le saint, le corps indemne. Ensuite ils lui passèrent au cou des chaînes plus lourdes et le jetèrent en prison. L'ange de Dieu mit en pièces les chaînes qui lui tombèrent du cou.

* A fol. 118
v° b.

Après cela ils le * conduisirent sur un haut rocher et le précipitèrent en bas, mais il n'en eut aucun mal. Les idolâtres, témoins des miracles, crurent au Christ, au nombre de quatre-vingts personnes environ. Le bourreau ayant levé le glaive pour tuer le saint, ses bras se détachèrent des épaules et il tomba comme mort. Saint Athénadore de sa propre volonté rendit son âme à Dieu, le 5 décembre. Une voix se fit entendre du ciel qui dit : « Athénadore a trépassé de cette vie mortelle à la vie immortelle. » Les impies voulurent brûler le corps du saint, mais le feu descendu du ciel brûla l'éparque. Quelques frères emportèrent les restes du bienheureux et les inhumèrent avec honneur dans un lieu célèbre.

Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոյն Սարգիս, որ յեա ժողովոյն Քաղկեդոնի :

Սա էր յաւուրս Փորը Թէոդոսի բարեպաշտ արքային . եւ ութնետասն տմայ լեալ
գնաց շերտապէմ կրօնաւորեցաւ : Եւ շրջեալ առ հռչակաւոր եւ սուրբ հայրն անա-
պատին՝ ուսում ի նոցանէ զհրեշտակական վարս . եւ փորձեալ ի զիւաց ոչ յաղթեցաւ :
5 Նինեաց յանապատին վանս Եօթն եւ ելից բազում կրօնաւորօք * : Եւ կեցեալ մեծաւ * A fol. 119
1re a.
ձցնութեամբ եւ աւարինասէր վարուք ամս ութսուն, մինչեւ յաւուրս Յուստիանոսի
արքայի՝ որ զհինգերորդ ժողովն արար, հանպեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

Սա՝ մինչպեւ երիտասարդ էր՝ ետես խնժոր զեղեցիկ եւ ցանկացաւ ուսել, եւ
վասն զի ոչ էր ժամ ճաշոյ՝ ընկելոյ յերկիր եւ կոխեաց ստիւքն, եւ ուխտ եղ անձինն ոչ
10 երբէք ուսել խնժոր : Եւ ներքինի կամ մանուկ անձօրուս ոչ բնակեցուցանէր ի վանո-
րայն, այլ ի ներքստալոյն սուտրէր յանապատս : Ետես եւ թաղաւորն պատկ լուսեղէն
ի զլուխն Սարգիս :

1 Յայսմ աւուր . . . Քաղկեդոնի] Յայսմ աւուր հսկումն եւ տն սուրբ եւ մեծ հորն հարանց
Սարգիս B || 2 էր] կապաղովկացի add. B || 4 եւ փորձեալ . . . յաղթեցաւ om. B || 8
զեղեցիկ] ի ծաւ add. B || 11 յանապատս :] Սա կարգաւորեաց եւ զերտապէմի վանորեայնի
եւ կրչեցաւ ծեր, եւ արար բազում սքանչելիս : Եւ ի ճիւղմ նուազի ետես add. B.

En ce jour, commémoration de saint Saba, qui vécut après le concile
de Chalcédoine.

Il vivait aux jours de Théodose le Jeune, le pieux empereur; à l'âge de dix-
huit ans il se rendit à Jérusalem et s'y fit moine. Il visita ensuite les célèbres
et saints pères du désert et apprit d'eux la vie angélique; éprouvé par les
démons, il ne succomba point. Il construisit dans le désert sept couvents
qu'il peupla de nombreux moines. * Après avoir vécu de grand ascétisme et * A fol. 119
1re a.
d'une vie pleine de vertus pendant quatre-vingts ans, jusqu'aux jours de l'em-
pereur Justinien qui convoqua le cinquième concile, il reposa paisiblement
dans le Christ.

(Saba), étant encore jeune, aperçut des pommes superbes et eut envie d'en
manger, mais comme ce n'était pas encore l'heure du dîner, il les jeta à terre,
les foula aux pieds et fit vœu en lui-même de ne plus jamais manger de pommes.
Il n'admit jamais des eunuques ou des jeunes gens imberbes dans les couvents,
mais les envoyait dans les déserts plus à l'intérieur. L'empereur même aper-
çut une couronne de lumière sur la tête de Saba.

Տըւի ել՝ եւ Դեկանճըրի Զ : Վարդ Երանեւոյն Նիկադայտի Միստնոյ Էփիաղոսց Եպիսկոպոսի :

Մեձ եւ սրանչեւագործ Հայրապետն Նիկադայտ՝ ձի էր չերեք հարիւր եւ տասն եւ տի Հայրապետացն սրբ ի Նիկիա, յատորս սրբոյն Կոստանդիանոսի ձեձի :

Եղև ի ժամանակն յայնտիկ խոսիւթիսն ի Փախլիա ի Տաչիվարացն. եւ առաքեալ խաղատուն երկա սարատերառա խաղաղացանել զխոսիւթիսնն. սրաց տնուանին Էին Նեպոտիանոս, Սերտն եւ Երփիլիանոս : Եւ երկնալ ի քաղաքն Միսիա՝ երկրպապեցին սուրբ Եպիսկոպոսին Նիկադայտի. եւ ձինչդեա արբն առ նմա Էին պատմեցին Երանեւոյն եթիլ զատուար քաղաքիա վճիս Եհատ ի վերայ երկց արանցն՝ * սպանանել զնոսս յանիրաւի :

Եւ իրբեւ լուսա՝ ընթացաւ վաղվադակի եւ Եհատ ի տեղին, յայնձ ժամու յորում զաշինն զատակն մերկացուցեալ էր եւ կամէր հասանել զգլխոս նոցա : Եւ լուսն հարեալ զսրոյն ընկէց չերկիր, եւ փրկեաց զարան յանիրաւի մահատանն : Եւ սպասնացեալ զատուարին եթիլ. Դրեցից առ լարեարշտ արբայն եթիլ զխաղ կաշատանօր թիւրեա զկատուստանա արդարոց : Եւ զատուարն զարմացեալ եւ յատ Երանեւոյն

1 Վարդ . . . Եպիսկոպոսի] Տան եւ հանդիսա սուրբ եւ սրանչեւագործ հօրն ձերոց ձեձին եւ սրբոց Եպիսկոպոսին Նիկադայտի Միսիա Էփիաղոսց B || 2 Հայրապետն] Հայրապետ աջ B || 3 Նիկիա] ժողովեցան *add.* B — ձեձի] արբայն *add.* B || 4 ի ժամանակն յայնտիկ] ընդ ժամանակն ընդ այնտիկ B || 6 Նեպոտիանոս] Նեպոտամիանոս B.

28 TRÉ, 6 Décembre.

Vie du bienheureux Nicolas, évêque de Myre en Lycie.

Le grand patriarche thaumaturge Nicolas fut l'un des trois cent dix-huit évêques de Nicée, aux jours de saint Constantin le Grand.

A cette époque eurent lieu des troubles en Phrygie causés par les Taïphales. L'empereur envoya pour apaiser ces troubles trois stratélates dont les noms étaient Népotien, Ursus (*Urson*) et Herpylion (*Erphilianos*). Ceux-ci se rendirent à la ville de Myre, se prosternèrent devant le saint évêque Nicolas, et pendant qu'ils étaient auprès du bienheureux, on lui raconta que le juge de la ville avait prononcé une sentence de * mort injuste au sujet de trois personnes.

(Nicolas), aussitôt qu'il l'eut appris, se hâta et arriva à l'endroit au moment même où le bourreau, ayant dégainé son épée, s'appêtait à leur trancher la tête. Il saisit le poignet, jeta l'épée à terre et sauva ces hommes d'une mort injuste. De plus, il menaça le juge par ces paroles : « Je vais écrire au pieux empereur de quelle manière tu fausses, par des présents, le jugement de personnes innocentes. » Le juge, effrayé, se jeta aux pieds du bienheureux.

անկեալ՝ հացքէր թողութիւն, եւ պատճառս չօղէր. Ոչ ես, ասէ, արարի, այլ այս անուն եւ այն : Ասէ սուրբն. Ոչ այլ որ՝ բաց սկիւն եւ արծաթն :

Եւ զայն տեսեալ երկի ստրատելատացն վառս ետուն Ատուծոյ, եւ գնացին զձա-
նադարհս իւրեանց : Եւ երթեալք ի Փռիւլլա՝ խաղաղացուցին զաշխարհն, եւ զարձան
5 ուրախութեամբ առ թագաւորն, եւ մեծաւ պատուով ընկալաւ զնոսա :

Եւ ոմանք չիշխանաց քաղաքին շարժեալք ի նախանձ շարութեան ընդ պատիւ
նոցա՝ ետուն կաշառս Արլարիտի եպարքոսին հազար եւ ութսուն լիւր սկւռչ՝ զի
շարախօսեցէ զստրատելատան առ թագաւորն : Եւ առեալ զոսկին մատնեաց զնոսա
արքային եթէ. Նենգութիւն մահու խորհին վասն քո : Եւ հաւատաց թագաւորն, եւ
10 առանց ընտելթեան հրամայեաց ի բանդ արկանել զնոսա : Եւ եղեալ ի բանդին * առւրս
լազուսն, ստիպէին թշնամիք նոցա զեպարքոսն զի վաւթով կորուցէ զնոսա :

Եւ մտեալ առ թագաւորն ասէ. Թիւ եւ ի բանդին լինելով շարիս նիւթն քոձ
թագաւորութեանդ : Եւ հրամայեաց հատանել զզուլսս նոցա : Եւ յերեկոյն չլէ եպար-
քոսն առ բանդապետն զի ի վաղին հանցէ զնոսա արտաքոյ կապեալ ձեռօք, եւ տարցէ
15 ի տեղոջ սպանմանն : Եւ մտեալ նորա արտասուօք ի բանդն՝ պատմեաց նոցա : Եւ
իւրեւ լուան՝ անկանէին մեծաւ հառաչանօք առաջի ամենատես բնութեանն Ատուծոյ
եւ ասէին. Ով արդարադատ Տէր, զիարդ ներես անիրաւացն հեղուլ զարդար արիւնս

A fol. 119
vº a.

lui demanda pardon et prit prétexte en disant : « Ce n'est pas moi qui l'ai fait, mais tel ou tel. » Le saint lui répondit : « Ce n'est pas quelqu'un d'autre, mais l'or et l'argent. »

Ce qu'ayant vu, les trois stratélates rendirent gloire à Dieu, et poursuivirent leur voyage. Ils se rendirent en Phrygie, apaisèrent le pays et retournèrent avec joie auprès de l'empereur qui les reçut avec de grands honneurs.

Quelques-uns parmi les princes de la ville, excités par la jalousie et la méchanceté à propos des honneurs qui avaient été rendus aux stratélates donnèrent un cadeau de mille huit cents talents d'or à l'éparque Ablabios pour qu'il les calomniât auprès de l'empereur. Il accepta l'or et les dénonça à l'empereur en ces termes : « Ils complotent traîtreusement la mort contre toi. » L'empereur le crut, et sans jugement ordonna de les jeter en prison. Et comme ils faisaient un long séjour dans la prison,* leurs ennemis pres-
15 saient l'éparque de les faire disparaître au plus tôt.

A fol. 119
vº a.

L'éparque, s'étant présenté à l'empereur, lui dit : « Même en prison ils trament du mal contre ton règne. » L'empereur ordonna alors de leur trancher la tête. Le soir, l'éparque envoya des ordres au geôlier de les faire sortir le lendemain de la prison, les mains liées, et de les conduire à l'endroit de l'exécution. Celui-ci, étant entré, le leur raconta avec larmes. En l'apprenant, ils tombèrent avec de gros sanglots devant la nature de Dieu qui voit tout et

մեր : Ալիշէին եւ գաւարն Նիկիոյացոյ իւր, որպէս վրկեաց զերիս արան յանկրտ մահաւանէն, եւ մկարան ապազակէին ասելով . Սարգս Աստուծոյ Նիկիոյացոյ հասիր եւ մեղ յաղնականաթիւն, որպէս եւ նոցա զորս աստար տշոր մերովք, եւ վրկեան զմեղ ի գաւն մահաւանէն :

Եւ յաջն զիշերի երեւեալ սրբոյն Նիկիոյացոյն յանուրջս եւ ասէ յիմադարն . Ար- 5
ձակեան զերիս ստրատելաւան, զանկրտարար զրարարեալան, երկէ ոչ՝ պատերազմ յարկէլ քեղ ի Դարսքիւոյ, եւ մարմնեղ քո թաշնաց լիցի կերակուր :

Ասէ թաղաւորն . Եւ իմ եւ զոս որ մտեր յաջն մամու ի սենեակս իմ եւ աջակալի 10
* A fol. 119
v° b. ապառնաւ ինձ : Ասէ յնա երանելին . Եւ եմ Նիկիոյացոյ Միւսիս * Լիկիոյացոյ եպիսկոպոսն : Եւ ի նմին մամու երեւեալ եւ երարքոյն խօսէր լնոյ նմա եւ ստաւելապէս 10
ապառնայր . յանկրմանեաց զնա եւ վտան կաշատոցն զոր տա . եղոյց եւ գառապան սակաշն :

Եւ լնոյ ստաւտան կաշեցեալ թաղաւորին զեպարքոսն՝ պատմեաց նմա զտեպին . 15
նոցապէս պատմեաց թաղաւորին եւ եպարքոսն եւ հրամայեաց ամէլ զստրատելաւան սառջի եւ ասէ . Կատարգանոր կամիր զերձանել ի ձեւաց լմոց, եւ մարական հնարիս ք ի տեսիս երազոց զարհուրեցուցանել զնա :

4 մահաւանէն] սպանմանէն B S Ասէ] յնա *add.* B || 11 ապառնայր] ապառնալիոր B.

dirent : « O Seigneur! toi qui juges avec justice, comment permets-tu à des méchants de verser notre sang innocent? » Ils se rappelèrent également saint Nicolas et de quelle manière il avait sauvé les trois jeunes gens d'une mort injuste; et ils se mirent à crier ensemble : « Saint de Dieu, Nicolas, arrive aussi à notre secours, comme tu l'as fait à ceux-là, dont nous avons été témoins de nos propres yeux, et sauve-nous de cette mort cruelle. »

La même nuit, saint Nicolas, apparaissant en rêve à l'empereur, lui dit : « Rends la liberté aux trois stratélates injustement calomniés; sinon, une guerre éclatera contre toi de Dyrhachium (*Dorakhis*) et ton corps sera donné en pâture aux oiseaux. »

L'empereur lui dit : « Et qui es-tu pour être entré à cette heure dans ma chambre et me menacer de la sorte? » Le bienheureux lui répondit : « Je suis 20
* A fol. 119
v° b. Nicolas, l'évêque de Myre * en Lycie. » Au même instant il apparut également à l'éparque, lui fit des menaces plus graves encore et le blâma pour le cadeau qu'il avait accepté et lui désigna ceux qui lui avaient donné de l'or.

Le matin, l'empereur, ayant mandé l'éparque, lui raconta son rêve; l'éparque raconta également le sien à l'empereur, qui ordonna d'amener en sa présence les stratélates, et il leur dit : « Vous voulez par sorcellerie vous délivrer de mes mains et vous entendez m'effrayer par des rêves dus à des influences magiques. »

Բանն ցնա ստրատելատրն . Մեր կախարդան ինչ ոչ զիտեմք, բայց զոր ինչ է՝
 պատմեցուք թագաւորութեանդ բռն : Եւ պատմեցին թագաւորին զեկեղաւն ի սրբոյն
 Նիկողայոսէ ի Միւսիս բաղարի : Բա նոյն աղաղակեցաք, ասեն, չաչսմ զիշերի բարեխօս
 ունելով առ Աստուած . զի որպէս գնտա փրկեաց յանիրաւ ծաշուանէն՝ նովաւ եւ զմեզ
 15 փրկեացէ յանիրաւ ծաշուանէս ապօթիւք նորա :

Եւ ասէ թագաւորն . Ապառնալ էք եւ զոր չաչսմ ծաշուանէ, բայց շնորհ մի ումեր՝
 ալլ նմա հատուցէք որ երեւեցան ինձ եւ ես ազատել զձեզ : Եւ չարք եւ զկերպարունս
 երեսաց նորա, եւ զհատակ տխոյն : Եւ ասեն . Ալեւոր է եւ կուեղ բնութեամբ : Բաէ
 թագաւորն . Արդարեւ * աչգպէս էք որպէս երեւեցաւ ինձ չաչսմ զիշերի : Եւ ես ցնտա *
 10 աւետարան ոսկեառւի եւ աշտանակս ոսկեղէնս եւ առաքեաց սրբոյն Նիկողայոսի եւ
 ասէ . Երկիր պղղէք նմա առ չինէն, եւ ասացէք եթէ . Զհրամայեալսն մեզ ի բռնէ
 սրբութենէդ կատարեցաք, արդ ընկալ զընծայս առ ի մէնջ . եւ չլշես զմեզ յապօթիս : Եւ
 նորա առեալ մեծաւ ուրախութեամբ գնացին առ երանելին եւ պատմեցին նմա զե-
 զեղաւն : Եւ լուեալ փառս ես Աստուծոյ :

Եւ ալ բազում սքանչելիս կատարեաց սուրբն Նիկողայոս ի կեանս իւրում, ի ծովու

5 յանիրաւ ծաշուանէս *om. B* || 9 ցնտա] ի նոսա *B* || 15 Եւ ալ բազում սքանչելիս . . .
 յիշատակի նորա] Եւ յետ բազում սքանչելագործութեանցն եւ նշանացն զոր արար սուրբն

* A fol. 120
 1re a.

Les stratélates lui répondirent : « Nous ne connaissons pas les moyens des sorciers, mais nous raconterons à ta majesté ce qui est. » Ils narrèrent à l'empereur les faits concernant saint Nicolas de la ville de Myre, et ils ajoutèrent : « C'est en lui que nous avons prié cette nuit et nous l'avons pris pour intercesseur auprès de Dieu, car de même qu'il a délivré ceux-là d'une mort injuste, il nous délivrera de cette mort injuste par lui-même et par ses prières. »

L'empereur leur dit : « Vous êtes délivrés, vous aussi, d'une telle mort, toutefois ne rendez pas grâces à d'autres qu'à lui, qui m'est apparu et m'a fait vous délivrer. » Il s'informa auprès d'eux des traits de son visage et de son âge. Ils lui répondirent : « C'est un vieillard qui est chauve. » L'empereur dit : * « En effet, c'est bien ainsi qu'il m'est apparu cette nuit. » Il leur remit *
 un évangile avec reliure en or et des candélabres en or, puis il les envoya à saint Nicolas en leur disant : « Prosternez-vous devant lui de ma part et dites-lui : Nous avons accompli ce que ta sainteté nous a ordonné, or accepte maintenant ces présents de notre part et souviens-toi de nous dans tes prières. » Ils prirent ces objets, se rendirent avec grande joie auprès du bienheureux et lui racontèrent tout ce qui s'était passé. Et (celui-ci) en l'apprenant rendit gloire à Dieu.

* A fol. 120
 1re a.

Saint Nicolas opéra durant sa vie beaucoup d'autres miracles encore, sur

և ի ցամաքի, ի բաղաբա և ի գառառս, սաստերապէս ևս զինի վախճանն յատենացս,
 զոր արար ևս ասնն, ձիշտ, և ձինչեւ յայտօր ժամանակի. զի ո՞վ կարացէ պատմել
 յաղագս արագահասօ օղնականութեան նորա. որ նախ ժամանէ, ամենեցուն որ կարգան
 առ նա յիւրաքանչիւր վարձաթիւնս, ի գառառստանս, ի նեղեպո ի բռնասարաց, յալե-
 կածութիւնս ի ծովս, յաղբատութիւնս, ի սովս, ի մարտեալան ի ճշմարիտ ճանապարհէն, 5
 յարկեկապ ի բանդի, ի ձեռնադ կանանց ևս որք յամբութեան ևս, ի պատերազմանս
 բարբաբոտաց, և յամենայն վտանդս նեղութեան, որք կարգան՝ զանաւնորա, արադա-
 պէս հասան, նայս փրկութիւնս ի Տեսանն, բարեխոսութեամբ նորին :

* A fol. 120
 1° b.

'Նիկողայոս' յայտնեաց նմա Աստուած զվախճանն իւր ի յերկնային երանութիւնն : Եւ ձինչ
 անկեալ կայր ի ծաշիծան, ճատեաւ առ նա կին ծի բոսնաւ, և սուրբն կնքեալ օղջոցոց զնա :
 Կալս ի ժամ վախճանին տեսեալ զհրեշտակս Աստուծոյ եկեալ յատենգանն սուրբ հոգւոյն իւրոց,
 կանկնեցաւ և սկսաւ ասել զերեսան ապրճան. ի բեղ Տէր յատացայ : Եւ կնքեալ զամենայն
 անկանն նշանաւ սուրբ խաչին՝ իրբեւ կամաւոր իշխանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր սուրբ
 որպէս խաչն անոյշ ի փառս Աստուծոյ : Իսկ կարգին ահիւ և արտասուօր բարձեալ զմարմինն
 արժանաւոր պատուով թափեցին. յորմէ և բազում նշանք ելին՝ զի անպէն նայնժամայն մերձեալք
 ի նա բազում հիւանդք բժշկեցան : Եւր ծի ֆախճանէս անուն՝ անելով զնկարեալ պատկեր
 որբոյն՝ սպասաւորէր նմա պատուով. և զէպ եղեւ նմա նաեւ ի Դրանա, և յալեկածութիւնն,
 վտանգեալ՝ եկեալ զնաւն և եմուս ի կար ծի փորթիկ, և այնու կամեցաւ երանել ի ցամաք. և
 զկրացեալ արեացն ընկղմեաց զկարն : Եւ նա՝ ալ ալ ինչ կարաց ասել յարազ իջաներն յատակս
 ծովուն, բայց զայս ճիւղն. Սուրբ 'Նիկողայոս օղնան : Եւ նայնժամայն զրեթէ սուրբն էջ առ նա
 ի խորս ծովան, և Եհան զայն ի ցամաք : Եւ ալ բազում սրանչեղս արար սուրբն 'Նիկողայոս,
 որ և գրեալ է ի կատարեալ պատմութեանն իւրում :

Եւ որք կարգան առ Տէր բարեխոս անելով զսուրբն ի ծովս և ի ցամաքի, ի բաղաբա և ի
 գառառս, յիւրաքանչիւր փորձութիւնս՝ ի գերութիւնս, ի գառառստանս, ի նեղութիւնս ի բռնա-
 սարաց, յալեկածութիւնս ի ծովս, յաղբատութիւնս, ի սով, ի մարտութիւնս ի ճշմարիտ ճանապար-
 հէն, ի բանդարկութիւնս, ի պատերազմունս բարբաբոտաց՝ ծովս և ցամաքի, և յամենայն
 վտանդս նեղութեան, արագապէս հասանէ փրկութեան :

Հանգեաւ սրանչեղադործ սուրբն Աստուծոյ 'Նիկողայոս' Գեկտեմբերի 9 : B.

mer comme sur terre, dans les villes et les provinces, et surtout après son
 trépas de cette terre, miracles qu'il a faits et fait toujours, jusqu'aujourd'hui
 à notre époque, car qui peut décrire les manières par lesquelles il arrive
 promptement au secours de quelqu'un, puisqu'il vient au secours de tous ceux
 qui ont recours à lui, dans toutes sortes de peine, devant les tribunaux, mal-
 traités par les tyrans, en danger de naufrage sur mer, dans la pauvreté, dans
 la famine, dans l'égarement hors de la vraie voie, dans la prison, femmes en
 couche, et même stériles, durant les incursions des barbares et dans toutes
 sortes de danger et péril. A tous ceux qui invoquent * son nom, le salut du
 Seigneur arrive promptement par son intercession.

* A fol. 120
 1° b.

Հանդես աքանջեալործ սուրբն Աստուծոյ 'Նիկողայոս' Գեղեցեմբերի 9, որ և հրեշտակը տանակից լինին ընդ մարդիկ չաւուր չիշատակի նորա :

Տրէի ԽԹ և Կեկանճերի է : Տան է և վարք Ամբրոսիոսի եպիսկոպոսին
Միգրա քաղաքին :

5 Ամբրոսիոս էր աչր հանձարեղ և իմաստուն, հմուտ աստուածաշունչ պրոց և արտաքին իմաստասիրութեանն վասն որոց պատուեալ եղև ի մեծէն Կոստանդիանոսէ ի դատաւորական իշխանութիւնն : Եւ էր հոգաբարձու քաղաքաց և վաւառաց : Եւ էր սրգար ի դատաւորութեանն իւրում և վրէժխնդիր օրինացն Աստուծոյ : Եւ երարձ զամենայն անիրաւութիւնս իշխանաց և ի դորձակալաց արքունի և աշխարհի : Եւ
10 ինրն մարդեր էր վարուք իւրովը՝ նախ քան զմկրտելն վերստին ծննդեամբն :

Եւ յետ որպոյց մեծին Կոստանդիանոսի և յանցաւորին Յուլիանոսի թաղաւորեաց Յովրիանոս : Եւ յայնմ ժամանակի զորացեալ էր հերձուածն Արիոսի, և չարափառքն

3 Տան է և վարք Ամբրոսիոսի Վարք Էրանէլոյն Ամբրոսիոսի B || 4 քաղաքին] որ չարեւ-
մուս add. B || 5 էր om. B || 6 իմաստասիրութեանն] իմաստութեանն B || 9 արքունի] և
աշխարհի add. B || 11 յանցաւորին] յանցողին B.

Le saint de Dieu, Nicolas le thaumaturge, reposa le 6 décembre; les anges s'associent aux hommes pour en célébrer la fête le jour de sa commémoration.

29 TRÉ, 7 Décembre.

Fête et vie d'Ambroise, évêque de la ville de Milan.

Ambroise était un homme intelligent et sage, versé dans les Écritures inspirées de Dieu et dans la philosophie profane, c'est pourquoi il fut honoré par le grand Constantin¹ de la fonction de juge; il était administrateur de villes et de provinces. Il était juste dans sa magistrature et zélé pour les lois de Dieu. Il fit disparaître toute injustice de la part des princes et des agents de l'empereur et du gouvernement. Il était pur de mœurs même avant sa régénération par le baptême.

Après les fils du grand Constantin et Julien le coupable, régna Jovien. A cette époque le schisme arien était devenu puissant et les hétérodoxes

1. Lorsque Constantin mourut en 337, Ambroise n'était peut-être pas né, il avait au maximum quatre ans. *Syn. C'p.* parle de Constance (Κωνσταντίνος) et Constant, les fils de Constantin le Grand.

* A fol. 100
A^o B. 100 անէին գաիւս եպիսկոպոսականն չխրաբանչիւր բաղարս * որ եւ Միլարս բաղարին
Եւքսենոսս անն արիւտեան՝ եղեւ եպիսկոպոս :

Եւ յեւս ժամանակի ինչ վախճանեցաւ , եւ բաղարն ընդ երկուս բաժանեցաւ . բանդի
արիւտեանքն ծառայցանէին զանն չխրեանց կազմանէն ի ձեռնադրութիւնն , եւ ուղղա-
փառքն զայլ անն չխրեանց գատուէն : Եւ եղեւ խառնութիւն ձեծի բաղարին զի ոչ
հաւանելին ձմեռանց : Եւ զայս լուեայ Մարութոս երկեալ՝ վասն պատերազմ լինելոյ ,
եւ վախճանակի անդր հասեալ՝ խաղաղացոյց զերկուսն կազմանն : Իսկ նոցա ծխարան
աղաղակեալ զՄարութոս լինել եպիսկոպոս բաղարին , բայց նա հակառակէր ընդդէմ
խնդրարոցն : Եւ ժողովուրդ բաղարին զրէին առ թաղաւորն հաւանեցացանել զՄարութոս
: Եւ հասեալ հրաման յարքայէն՝ նախ ձկրտեցին զնա , եւ ապա տարեալ ի Հաւս՝
ձեռնադրեցաւ չափեալ եպիսկոպոսականն նմին բաղարի :

Եւ թաղաւորեաց բարեպաշտն Վաղենդիանոս ի Հաւս , երրոցս տմբարշտին Վաղենի՝
որ ի Կոստանդինուպոլս : Եւ սուրբն Մարութոս ծաբրեաց զբաղարն Մեղոլս , եւ
զրէիէլ զամենայն բաղարս արեւմտեց յարիւտեան ազանդէն :

Եւ Վաղենդիանոս վախճանեալ՝ առնաւ ձրահեման զԵղիանոս թիւնն պիղծն Վաղէս ,
որ էր հարցոյ աղանդոյն Արիտի . եւ յարոյց հարածանա եկեղեցւոյ եւ հարց * ուղղա-
փառաց : Եւ յեւս ժամանակի ինչ երթեալ ի պատերազմ ի Գոթիս , եղեւ վախճել նմա եւ

1 Միլարս՝ Մեղոլան B || 7 զերկուսն զերկուսն B — նոցա ծխարան՝ նորս B ||
9 զրէին՝ զրէն B || 11 բաղարս արեւմտեց՝ արեւմտոս B || 15 Վաղենդիանոս՝ Վաղեն-
անայ B || 17 Գոթին՝ Գոգան B.

* A fol. 120
A^o B. 120 occupaient dans chaque ville le siège épiscopal, * c'est ainsi qu'à Milan
siégeait un évêque arien nommé Auxentius.

A la mort de celui-ci, quelque temps après, la ville fut partagée en deux
partis : les ariens présentèrent pour le sacre un des leurs tandis que les
orthodoxes en présentèrent un autre de leur parti. Il y eut un grand trouble
dans la ville parce qu'ils ne s'entendaient point entre eux. L'ayant appris,
Ambroise craignit qu'il n'y eût une émeute, et il s'empessa d'y aller pour
mettre la paix entre les deux partis. Alors ceux-ci unanimement réclamèrent
Ambroise comme évêque de la ville, mais il s'opposa à leur demande. La
population de la ville écrivit à l'empereur de persuader Ambroise. Un
ordre de l'empereur arriva; on le baptisa d'abord, puis on le conduisit à
Rome et il y fut sacré pour le siège épiscopal de cette ville.

A cette époque régnait à Rome le pieux Valentinien, frère de l'impie
Valens qui régnait à Constantinople. Saint Ambroise purifia la ville de Milan
comme presque toutes les villes de l'Occident de la secte des ariens.

A la mort de Valentinien, l'abominable Valens, partisan de la secte arienne,
s'empara de tout le royaume et souleva une persécution contre l'Eglise et les
pères * orthodoxes. Quelque temps après, il partit en guerre contre les Goths,

* A fol. 120
A^o B.

մտեալ ի մարազ չորդի թագչել : Մտնուցեալ թշնամեացն աչքեցին զնա ի նմին, եւ ընկալաւ աստ զառհաւատչեաց յաւիտենական զեհնեն՝ ըստ արժանի ամբարշտութեանն :

Եւ յետ նորա թագաւորէ Գրատիանոս, եւ ապա Սեծն Թէոդոս ի Սպանիոյ ուղղափառ հաւատով : Ի սկզբան թագաւորութեանն՝ նախ զեկեղեցիս սկսաւ մարդիկ յանհան-
 10 ճար աղանդիցն, եւ դարձոյց զամենայն հարս սուրբս յիւրաքանչիւր ավմոսս : Եւ արար սինհոդոս ուղղափառ եպիսկոպոսաց ի Կոստանդինուպօլիս ընդդէմ հոգեմարտին Մակեդոնի :

Եւ ընդ աւուրան ընդ այնոսիկ ի քաղաքին Թեսաղանիկեցոց եղև խռովութիւն ընդ իշխանս արքունի եւ ընդ քաղաքացիսն, եւ ընդդիմացան հրամանաց թագաւորին :
 10 Զոր լուեալ մեծին Թէոդոսի բորբոքեցաւ ի սրամտութիւն եւ հրամայեաց սուր շարժել ի վերայ հակառակորդաց ժողովրդեանն : Եւ զինուորքն հասարակաբար կոտորեցին զանմեղս եւ զմեղանչականս . եւ մեռան արբ իբրեւ եօթն հազար ի միում աւուր :

Զոր լուեալ երանկւոյն Ամբրոսի արտմեցաւ յոյժ, եւ սգալս ի վերայ այնքան բրիտոնէիցն կորստեան : Եւ եղև * զնալ թագաւորին Թէոդոսի ի քաղաքն Մեկոլա : * A fol. 121
 15 Եւ ի միում տէրունական տօնից աւուրն՝ կամեցեալ արքային մտանել յեկեղեցին՝ յորում սուրբն Ամբրոս հովաք : Իսկ քաջ հովաւապետին ելեալ ընդ առաջ՝ արգել զթագաւորն ի զրանէ սրահից եկեղեցոյն, եւ տսէ . Արմօլ համարձակութեամբ մտանել յանդգնիս

1 թաքչել] ի սրտեբաղձին *add.* B || 11 հասարակաբար] առ հասարակ B || 14 Մեկոլա] Միլիոլան B || 15 աւուրն *om.* B — յորում] զոր B.

mais dut prendre la fuite et entra pour se cacher dans un grenier de paille. Les ennemis l'ayant su y mirent le feu et l'y brûlèrent; c'est ainsi qu'il obtint ici-bas un avant-goût de l'enfer éternel, digne de son impiété.

Après lui régna Gratien, puis le grand Théodose d'Espagne, de foi orthodoxe. Celui-ci au début de son règne commença par purifier les églises de la secte absurde, et fit revenir tous les saints pères à leurs sièges respectifs. Il fit convoquer un synode d'évêques orthodoxes à Constantinople contre Macédonius le pneumatomaque.

A cette époque eut lieu un conflit dans la ville de Thessalonique entre les magistrats impériaux et les habitants de la ville, qui s'opposaient aux ordres de l'empereur. L'ayant appris, Théodose le Grand en fut extrêmement irrité, et ordonna de frapper par l'épée tous ceux qui s'opposaient parmi le peuple. Les soldats massacrèrent sans distinction les innocents et les coupables; sept mille personnes environ périrent en un seul jour.

Le bienheureux Ambroise en fut très affligé et prit le deuil sur la perte de tant de chrétiens. Or il arriva que l'empereur * Théodose se rendit à * A fol. 121
 1° a. Milan. Le jour d'une des fêtes du Seigneur, l'empereur voulut entrer dans l'église dont saint Ambroise était le pasteur. Mais le vaillant pasteur, se portant au-devant de l'empereur lui interdit la porte du vestibule de l'église

ի ստան Տեառն որ դանչափ արխնս անմեղաց հեղեր յերկրի գտ ընդ արանաթխանն,
 եւ դանդղեթաթեանց յառեղատ մեղանս : Ար սախը յաճախես կտիել զգաւիք Աստուծոյ,
 կամ զոր ձեռս ստարածես յաղօթն որ լի է արեամբ, կամ որով բերանով ժողհիս
 հաղորդել ի տէրանական խորհրդոյն՝ յարմէ, ել անկրտս հրամանս զենման բրիտա-
 նէլից : Ի բաց զնոս ի պահելից ստանն Աստուծոյ, զի ծի կրկին շարժեացես ի վերայ քս
 զպատումն բարեխաթեան նորա :

Եւ լսեալ ինպատարին գանձեհեր համարձակութիւն երանելոյն՝ յարաց հանեալ
 հասաչեաց գառնապէս, եւ ոչ ինչ ստեալ զստատարանի ընդլիճանաբով առ ի յանդի-
 մանութիւնն կամ արդարանաբով առ մեղանն, որպէս սախը եւ սմանք սանել ի
 մարդկանն : Այլ զգրախն խոնարհեցուցեալ եւ հեղաբար արտաստեալով, դարձաւ
 յաղարանս խոր եւ ի վերայ մոխրաց նստաւ եւ պրաչք, եւ՝ կոծէր գանձն խոր մեծա-
 զղջմամբ, վասն անպարտ արեանցն զոր հեղատ :

Եւ լետ ամսոյ աթիլից եհաւ տան ճնեղեան եւ յաջանաթեան Տեառն մերոյ Յիսուսի
 Քրիստոսի : Եւ ծի օմն ի պատուար իշխանացն՝ Առաքիննս անուն ժողխորտա՝
 եմուտ առ ինպատարն, եւ տեսեալ զաչան աշտուղեալս ի բաղամ լարոյն՝ եւ զհերան եւ

Տ ընդլիճանաբով ընդլիճարանեբով B || 11 նստաւ] նստեալ — խոր om. B.

et lui dit : « De quelle hardiesse oses-tu entrer dans la maison du Seigneur, toi qui as répandu à terre par ta tuerie tant de sang innocent et qui viens encore ajouter l'audace à tes péchés? De quels pieds oses-tu fouler le vestibule de Dieu, et quelles mains vas-tu élever en prières, elles qui sont trempées dans le sang? De quelle bouche oses-tu communier du mystère du Seigneur, de celle d'où sortit l'ordre injuste d'immoler des chrétiens? Éloigne-toi du vestibule de la maison de Dieu, afin de ne pas exciter une deuxième fois sa colère indignée contre toi. »

L'empereur, après avoir écouté la vaillante hardiesse du bienheureux, eut un soupir d'angoisse amère; il ne répondit pas, ni pour s'opposer au blâme ni pour excuser son péché, comme d'autres parmi les hommes ont l'habitude de faire. Par contre, il baissa la tête, et pleura doucement et retourna à son palais; il s'assit sur de la cendre, gémit et * frappa sa poitrine avec grande contrition pour le sang innocent qu'il avait fait couler.

Huit mois après arriva la fête de la Nativité et de l'Épiphanie de Notre Seigneur Jésus-Christ. Un des princes dignitaires, du nom de Rufin, magister, s'étant présenté à l'empereur, remarqua ses yeux enflés par les nombreuses larmes qu'il avait versées, ses cheveux et sa barbe étaient mélangés de

* A fol. 121
 r° b.

զծորուս մածուցեալս մոխրով, երայ դառնապէս եւ ասէ. Ես երթալց աս քահանայապետն Աստուծոյ, եւ մաղթեցից յաղապս արքայիկ :

Ասէ թագաւորն. Քաջ տեղեակ եմ արիւթեանն Ամբրոսիոսի, զի վասն ահի Տեսուն ոչ զարհուրի ի թագաւորական բռնութենէ : Ասէ Ռուփինոս. Ես երթալց նախ՝ եւ հաւանեցուցից զնա մուծանել զքեզ յեկեղեցին :

Եւ յորժամ զնայ՝ տեսեալ զնա Ամբրոսիոս, ասէ. Ով Ռուփինոս մաղխարիանոս, կամիս կրկին շարժել զբարկութիւնն Աստուծոյ ի վերայ թագաւորին քո : Յոց ինձ զպտուղ սուղաշխարութեանն՝ թէ որով արդարութեան ջնջանաւ մաքրեաց զարիւնաշաղախ ճակատ իւր Թէոդոս, կամ զձեռնն լցեալ արեամբ, կամ զսպանող հրամանատու լիւրն, որ ասանց հրամանի Աստուծոյ զանցնալ քրիստոնէից անձինս էարկ ընդ հողով : Զայնք լալոյ եւ ողբոյ կանանց եւ որդւոց եւ ազգակցաց կորուսելոցն հնչեն անդապար յականջս Տեսուն զօրութեանց : Վասն որոյ * հրամանաւն Աստուծոյ եւ իմով կամաւ * թէոդոս թագաւոր ընդ սեամբ սրահից եկեղեցւոյս ոչ մտցէ. ասլա թէ բռնութեամբ ինչ զործ զմտաւ ածէք, պատրաստ եմ ի մեռանել : Եւ զպս լուեալ Ռուփինոս՝ յէ աս թագաւորն եթէ. Անհնարին է քեզ աստ մտանել :

Եւ զպս լուեալ թագաւորին ասէ. Ես երթալց աս հովին իմաստուն եւ արի եւ

2 Աստուծոյ] սուրբ B || 4 երթալց] երթեալ B || 5 յեկեղեցին] յեկեղեցւոյն B || 12 կամաւ] կամօք B.

cendre; il ne put retenir ses larmes et dit : « J'irai moi-même chez le pontife de Dieu et je le prierai pour toi, empereur. »

L'empereur lui répondit : « Je connais trop bien le courage d'Ambroise, il n'a, à cause de la crainte du Seigneur, aucune peur de la tyrannie de l'empereur. » Rufin lui dit : « J'irai d'abord pour le persuader de te laisser pénétrer dans l'église. »

Lorsqu'il s'y fut rendu, Ambroise, le reconnaissant, lui dit : « O magister Rufin ! tu veux pour la seconde fois exciter la colère de Dieu contre ton empereur. Montre-moi le fruit de sa pénitence pour que je sache par quel linge de justice Théodose a essuyé son front couvert de sang, ou ses mains trempées dans le sang, ou sa langue qui a, sans la permission de Dieu, donné l'ordre homicide d'envoyer sous terre tant de personnes chrétiennes. Les voix des pleurs et des gémissements des femmes, des enfants, des parents et des gens perdus résonnent incessamment aux oreilles du Seigneur des puissances. C'est pourquoi * par ordre de Dieu et par ma volonté, l'empereur * Théodose ne pénétrera pas sous les colonnes du vestibule de cette église, mais si vous songez à faire acte de violence je suis prêt à mourir. » Rufin, après avoir entendu cela, envoya dire à l'empereur : « Il est impossible pour toi de pénétrer ici. »

L'empereur, en apprenant cela, dit : « J'irai moi-même chez le pasteur sage

յոր ինչ զիցէ, ի վերայ իմ բնական սպաշխարութեան բարձից : Եւ յարժամ մերձ եղև ի գալիկն եկեղեցւոյն, ել ընդ առաջ նորա սուրբն Ամբրոսիոս : Եւ տեսնալ զնա մեծին Թէոփոսի՝ անկեալ չերկիր ի վերայ երեսաց խրաց հաչցէր բաժանիլ ի կողմնաց նորա :

Ըսէ՛ Ամբրոսիոս . Արհամարհեցեր զօրէնս հաւատաց, բանցի բանութեամբ եկիր եւ ոչ հրամանաւն Աստուծոյ : Ըսէ՛ ինպատարն . Ոչ խոտանամ եւ ոչ ընդդէմ գտանամ 5 կանոնաց եկեղեցւոյ, եւ ոչ բանադատեմ յանդիմութեամբ կոխել զգալիկն Տեսնոն Աստուծոյ, ալլ սպաշեմ բառնալ ինձ բնոն ըստ չափաց հրամանին զոր տուեր, որով եւ բացցես զբռնն սղարմութեան մարդասիրին Քրիստոսի, ըստ տապելուսն իմէ . Որ բախէ՝ բացցի նմա . եւ զարձեալ իմէ : Որ զայ տու իա՝ ոչ հանից որոտարս :

Ըսէ՛ բաշանաչապեան Աստուծոյ . Զոր արդեօր սպաշխարութիւնն չափեցեր ընդ 10 * A fol. 121
v^o b. ծանրութիւն մեղացն, կամ որով զեղով զայնքան խորին՝ եւ խղիտալեալ վէրք տնօրէնութեան բռնեցեր : Ըսէ՛ արքայն . 'Իս եւ բռնիչ հոգւոյ որ եւ զգեցն խղ ընկալար ի բռնկապեանն Քրիստոսէ . արդ՝ զիցես ի վերայ վերաւորեալ անձին իմոց, որպէս եւ ակարժես զսպեղանիսն հոգեւորական :

Ըսէ՛ երջանիկն Ամբրոսիոս . Որովհետեւ ծանկալ զանօրէնութիւնն զոր զործեցեր, 15 արդ՝ զբնոն նոր նաւմուտ օրինադրութեան՝ բոլին ձեռամբդ, զի ի բարեկամայն վաղ-

13 անձին] մարմնոյս B.

et courageux, et je supporterai tout le fardeau de pénitence qu'il voudra m'imposer. » Lorsqu'il fut près du vestibule de l'église, saint Ambroise se porta au-devant de lui. Théodose le Grand en l'apercevant se jeta face contre terre et le pria de le délivrer de ses liens.

Ambroise lui dit : « Tu as méprisé les lois de la foi, car tu es venu ici par violence et non pas par ordre de Dieu. » L'empereur lui répondit : « Je ne m'obstine point et ne m'oppose point aux règles de l'Eglise, je ne m'efforce point audacieusement de fouler le vestibule du Seigneur Dieu, seulement je te prie de me charger du fardeau, selon la mesure que tu as reçue, pour m'ouvrir la porte de la pitié du Christ ami des hommes, selon la parole : *A celui qui frappe, ouvre-lui la porte* ¹, et encore : *Celui qui vient à moi, je ne le mettrai pas dehors* ². »

Le pontife de Dieu lui demanda : « Quelle est la mesure de pénitence que tu as jugée équivalente à la gravité de tes péchés, ou bien par quel remède 15 * A fol. 121
v^o b. as-tu guéri la plaie si profonde * et si purulente de ton iniquité ? » L'empereur lui répondit : « C'est toi qui es le médecin des âmes et tu en as reçu le remède du suprême médecin le Christ, or, applique sur ma personne blessée tel remède spirituel que tu jugeras bon. »

Le bienheureux Ambroise lui dit : « Puisque tu as reconnu l'iniquité que tu as commise, tu édicteras maintenant de ta main une autre disposition de

1. Matth. vii, 7; Luc, xi, 9. — 2. Jean, vi, 37.

վազակի վճիռ ոչ տալցես, այլ ներեսցես զաւուրս երեսուն, մինչեւ բնութեամբ ի վերայ հասեալ ճշմարտութեան իրացն, չաչտնի լիցին իրաւունք զատաստանին :

Եւ լուեալ զայս բարեպաշտ արքային, ուրախութեամբ ընկալաւ զհրամայեալսն ի նմանէ եւ ինքնին ձեռամբ իւրով զրեաց զնաւժաւան, զի ոչ չաղթահարեացէ բարկութիւնն
 5 զներումն, այլ ծանաւանդ չաղթեացէ ներումն բարկութեանն, եւ զաւուրս երեսուն զգուշութեամբ պահելով զյնաստարտան, տացի վճիռ ըստ արժանեացն :

Եւ զայս արարեալ թաղաւորին՝ լուծեալ զնա ի կապանաց, Լեմոյճ ի սուրբ
 եկեղեցին : Իսկ հաւատացեալ արքայն՝ ոչ ի մտանելն համարձակութեամբ աղօթէր,
 այլ ի վերայ երեսաց իւրոց անկեալ՝ թանալր արտասուօք դատակս եկեղեցւոյն, եւ
 10 հառաչմամբ մեծաւ կոծէր զկուրծան, եւ * զհերան եւ զծօրուան ձողէր, եւ զձակատն * A fol. 122
 հարկանելով ընդ մարմարիտեաց սալիցն, մինչեւ ժողովրդեանն ամենեցուն ողբակից
 լինել եւ ի ձայն աղիւղորմ հառաչել ընդ նմա : Եւ այնպէս կացեալ մինչեւ ի ժամ
 հաղորդութեանն ի տեղոջ միում առանձինն չանկիւնս եկեղեցւոյն : Փանկի ոչ ետ նմա
 թոյլ մերձենալ ի խորանն սուրբ՝ ըստ օրինի թաղաւորաց :

Այսպիսի էր քաջ հովուին ջան նահատակութեան առ մեկուցելոյն դարձ, եւ
 15 այնպիսի ծոլորելոյն հնազանդութիւն եւ խոնարհութիւն :

Իսկ ինքնակալն Թէոդոս իբրեւ զարձաւ ի Կոստանդնուպօլիս, եւ յաւուրս տէրու-

16 եւ խոնարհութիւն om. B || 17 յաւուրս] յաւուր B.

loi que dorénavant au moment de ta colère tu ne prononceras plus aucune sentence, et que tu attendras trente jours, afin qu'après examen, la vérité des faits étant établie, les droits de la justice soient reconnus. »

Le pieux empereur accepta avec joie ce qu'Ambroise lui avait ordonné; il écrivit de sa propre main une loi pour que la colère ne devançât pas la clémence, mais que par contre la clémence primât la colère, et qu'après avoir surveillé avec vigilance les coupables pendant trente jours on émit ensuite la sentence selon le mérite.

Ce faisant, l'empereur fut délivré des liens et Ambroise le fit entrer dans la sainte église. L'empereur fidèle y ayant pénétré ne pria point avec assurance, mais il se jeta face à terre, mouilla de ses larmes le parterre de l'église, frappa sa poitrine secouée de gros sanglots, arracha * ses cheveux et sa barbe, * A fol. 122
 1° a.
 donna de son front contre les dalles de marbre, de sorte que tout le peuple impressionné prit part à ses gémissements et sanglota avec lui d'une voix déchirante. Il resta dans cette attitude jusqu'au moment de la communion, dans un coin à part de l'église, car Ambroise ne lui avait pas permis de s'approcher du saint autel selon la coutume des empereurs.

Tel fut l'effort héroïque du brave pasteur pour la conversion du pécheur, telle fut aussi l'obéissance et l'humilité de l'égaré.

Quant à l'autocrate Théodose, lorsqu'il retourna à Constantinople et qu'il

հովան տանիցն զնոց յեկեղեցին, ոչ եմուս ըստ սովորաբանն ընդ հալատարանն ներ-
ստախտի ի խորանն ուղ կացեալ արտարց՝ յաջակողմանն խորանին, տա՛ւ . Զայս ձեճն
ի բաճանալսկեան Ամբրոսիոս եղաց լինձ տեղի աղօթից : Եւ պատմեաց ամենեկուն
սա հասարակ զեղեարան ի սրբոցն :

Այս վաստակ եւ ջան երանեկոցն, եւ այս ուղղաթիւն նորին . զի սրբէս զջահ 5
լստց վաչկեաց յեկեղեցի, հովանաճառսր զորով ուղղաթաւ հաստաց եւ ստալովչ
հերձաւածարացն զաստոյ՝ արխտականացն եւ եւնոմիտացն, զորս իբրեւ զխոշն անցաւ
արար յեկեղեցուց :

* A fol. 122
r° b.

Դերեաց * եւ ճառս բազումս յաղագրս ուղղաթաւս հաստաց, զորս եթալ ձեղ սո ի
վիշտակ յախտեանական : Եւ լնրն ի խորին հասեալ ձերաթիւն՝ ննջեաց խաղաղու- 10
թեամբ ի Քրիստոս Դեկտեմբերի Է, եւ եղաւ յեկեղեցւոյ Միղարայ բողոքին :

Տրէի Լ եւ Դեկտեմբերի Ը : Տօն է սրբոցն Աբրահամ եւ Խորենայ :

Սորս աշակերտք էին սուրբ Յովսէփեանց սուաշնորդացն Հայոց որ ի սարսկիս վկա-
յեցին : Եւ եկեալ առ նոսա Դենշաղուհ հրամանաւ Յաղկերտի Պարսից սրբայի բան- 15
դատէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ աղատիլ ի կապանաց : Եւ սուրբն Աստուծոյ
հաստատուն կացեալ ի հաւատան՝ համարձակութեամբ խոստովանեցան զՔրիստոս : Եւ

1 տօնիցն] տօնի B — ներստախտի] ներստեաց B || 7 եւնոմիտացն] եւնոմիտացն եւ
այլոց չառաքաւուցն add. B || 11 Քրիստոս] Յիսուս ի Տէր Տէր add. B.

se rendit les jours de fête du Seigneur à l'église, il ne pénétra point avec le
patriarche Nectaire dans l'enceinte de l'autel, mais il resta en dehors, à
droite de l'autel, et dit : « Cette place de prière m'a été indiquée par le grand
pontife Ambroise. » Il raconta à tout le monde ce que le saint lui avait fait.

Tels furent l'œuvre et le zèle du bienheureux ainsi que sa direction ; il brilla
comme un flambeau de lumière dans l'Église, zélé comme il fut pour la foi
orthodoxe, destructeur des sectes schismatiques des ariens et des anoméens,
qu'il dispersa de l'Église comme de la poussière.

* A fol. 122
r° b.

Il écrivit * sur la foi orthodoxe beaucoup d'homélies qu'il nous a léguées
comme un souvenir éternel. Parvenu à une vieillesse très avancée, il s'endor-
mit paisiblement dans le Christ le 7 décembre ¹, et fut déposé dans l'église de
la ville de Milan.

30 ԴԵՔ, 8 Décembre.

Fête des saints Abraham et Khorène.

Ils étaient les disciples de saint Joseph et ses compagnons, les prélats
d'Arménie, qui furent martyrisés en Perse. Denehapoun, sur l'ordre de Haz-
kert, le roi des Perses, s'étant présenté à eux, les invita à renier le Christ
pour être délivrés des liens. Les saints de Dieu demeurèrent fermes dans la
foi et confessèrent avec hardiesse le Christ. On les frappa vigoureusement, à

1. Le 7 décembre est l'anniversaire de la consécration de S. Ambroise et non celui de
sa mort.

գան հարեալ զնոսա տաստիկ՝ մինչեւ բազմաց կարծել թէ մեռան, եւ հատեալ զականջս նոցա եւ զհինգ ալ վկայիցն՝ եւ առաքեաց զնոսա յԱտրեստան, զի կացցեն ի մշակութեան արբունի : Եւ երթեալ նոցա անդր, բրիտոնեացի աշխարհին կացեալ նոցա երաշխաւոր՝ արձակեցին ի կապանացն : Եւ նաքա շրջէին եւ մուրանային՝ ի քրիստոնէիցն եւ տանէին կապեալ նախարարացն Հայոց՝ որ էին ի կապանս վան հաւատոցն Վրխատուի ի Նիւշապուհ քաղաքի. եւ այսպէս արարեալ զտանն ամ վախճանեցաւ սուրբ Խորէն եւ թաղեցաւ :

Իսկ երանելին Արաշտաճ կայր ի նոյն բարեգործութիւնն ապա աղաչեցին զնա իշխանքն Հայոց որ էին ի կապանս զի զնոսցէ նա չաշխարհին Հայոց, եւ մխիթարեցէ զնոսա : Եւ կացեալ միայնական ձգնութեամբ՝ հանգեաւ ի Վրխատու Գեկանքերի Ը, ի վառս Վրխատուի որհնելոյն յաւիտեան :

Յայսմ աւուր վարք Պատապիոսի ձգնուորի :

Երանելին Պատապիոս ծնեալ էր ի Թիւաս քաղաքի, որ այժմ կոչն Աթէնս, եւ անեալ յեզդիպոսացոց գաւառի : Ուղղեաց եւ զկեանս իւր արժանաւորապէս ըստ կամայն Աստուծոյ, առաքինասէր եւ ձգնողական վարուք այնքան՝ մինչ զի առան նմա շնորհք նշանաց եւ սքանչելեաց եւ արուեստից. զի զհիւանդս բժշկէր եւ զկոյրս

12 վարք] երանելոյն *add.* B || 13 երանելին] երանելի հայրն B — որ այժմ կոչն] որ է B || 14 յեզդիպոսացոց գաւառի] յեզդիպոս եւ յանատոս եզդիպոսացոց բնակելով B || 16 շնորհք] ի Տեառնէ *add.* B — եւ արուեստից *om.* B

tel point que beaucoup les considérèrent comme morts : on leur coupa les oreilles et à cinq autres martyrs également, puis Denchapouh les envoya en Assyrie, pour travailler à la culture dans les domaines du roi. Ils s'y rendirent et, les chrétiens du pays s'étant portés garants d'eux, on les délivra de leurs liens. Ils parcoururent le pays en mendiant * auprès des chrétiens des aumônes, qu'ils rapportèrent aux satrapes arméniens comme eux dans les liens pour la foi du Christ, dans la ville de Nuchapouh (= Niehabour). Saint Khorène, après avoir vécu ainsi dix années, mourut et y fut enterré.

Quant au bienheureux Abraham, il continua l'œuvre bienfaisante; plus tard les princes arméniens, qui se trouvaient dans les liens, le prièrent de se rendre dans le pays d'Arménie pour consoler les parents, les familles au sujet de ceux qui étaient dans les liens. Il vécut d'une vie solitaire et ascétique et reposa dans le Christ le 8 décembre, pour la gloire du Christ éternellement béni.

En ce jour, vie de l'ascète Patapios.

Le bienheureux Patapios était né dans la ville de Thyas, appelée aujourd'hui Athènes; il fut élevé dans une province de l'Égypte. Il dirigea sa vie dignement selon la volonté de Dieu, par une conduite pleine de vertus et d'ascétisme, à tel point qu'il lui fut accordé des grâces de signes, de

* A fol. 122
v° a.

լատարէր անաւորն Գրիգորի : Եւ զայր ծի ջրգպեալ, եւ զիկն ծի սրտ ի սովման վեր անբժշկելի ելեալ՝ զոր կարկինս կոչեն՝ առաջացայց աղօթիւր : Եւ զիւհալի ծիւց պատահեալ յոյժ յանդնեցերս՝ զի հակասակ էր սրբոյն եւ անարգէր զնա, եւ

* A fol. 122
v. b.

Եւ զնայեալ ի Կոստանդինուպոլիս բնակեցաւ ի վանան զոր Եղիստացայ կոչեն, 5 մեծ եւ ստատիկ ճգնաթեամբ, ծիւց զի զարձանով լինել համարէն թաղաւորական բաղարկն բնակչաց :

Եւ ի ժամ վախճանին բարս՝ թան սպասկարս խոսեցաւ ընդ ժողովրդեանն, երկնչել ի Տեառնէ եւ առնել զկամա նորա, եւ վրկիլ ի յախանական նեղութենէն : Եւ հանդեալ ի Գրիգորի՝ Դեկանքերի Է, եւ ելին զնա ի վանան յորում ճգնեցան : 10

Յաջմ առբար սարբ վկայն Գրիգորի Մարինոս բաղում տանջանալ չարչարանայ կրեայ ի Համ քաղաքի, ի Մակոնայ կառարկիշտ արբայն, եւ ոչ աւրացաւ զԳրիգորս ալլ գաւանայ ճշմարիտ Աստուծ : Եւ յարժամ սարան ի սղանանել՝ աղօթեայ սո Տէր, եւ նախ զհային աւանդեայ, եւ ապա հատին զլլովին :

* B
p. 278 a.

[B՝ Յիշատակ սրբոյ առաքելոյն Գրիգորի սրբ Էին յաշակերտացն կարգէ սո 15 յեթեանանիցն զօրով. Կեկայի, Մաթնենաի, Ապոլոսի, Տիւրիկու, Երափարդիտու, Կեսարոսի, Մեսսիփոսու եւ Եփեսոսի :

2 ելեալ լեալ B || 10 հանդեալ խաղաղութեամբ add. B || 12 կառարկիշտ կառարշտ B — արբայն զաստարէն B || 14 նախ om. B.

miracles et de prodiges, car il guérit les malades, donna la vue aux aveugles au nom du Christ. Il guérit également par ses prières un hydropique, et une femme atteinte d'une plaie incurable dans les seins appelée carcinome. Ayant rencontré un possédé du démon très audacieux qui s'opposait au saint et l'injurait, il en chassa le démon par le signe de la croix * et guérit l'homme.

* A fol. 122
v. b.

Il se rendit à Constantinople et habita le couvent dit égyptien; il y vécut d'un si grand et rigoureux ascétisme, qu'il devint l'étonnement de tous les habitants de la ville impériale.

A l'heure de sa mort il prononça bien des paroles utiles au peuple, d'avoir à craindre le Seigneur et d'accomplir sa volonté pour être sauvé de la peine éternelle. Il reposa dans le Christ le 8 décembre, et on le déposa dans le couvent où il avait vécu d'ascétisme.

En ce jour le saint martyr du Christ Marinos subit de nombreuses tortures dans la ville de Rome par l'empereur impie Macrin, mais il ne renia point le Christ, et confessa le vrai Dieu. Lorsqu'on le conduisit à l'endroit d'exécution pour le tuer, il pria le Seigneur, rendit son âme d'abord, puis on lui trancha la tête.

* B
p. 278 a.

[B՝ Commémoration des saints apôtres du Christ qui furent du rang des disciples étant parmi les soixante-dix : Céphas, Sosthène, Apollon, Tychique, Épaphrodite, César, Onésiphore et Évode.

Սուրբ առաքելալքս այսօրիկ ձեռնադրեալք յառաքելոցն՝ շրջեցան ընդ նոսա յաշխարհ՝ սպասաւորելով յաւետարանն . զորս ի բազում տեղիս սասուածալինն Պօղոս չիշէ՝ եւ զգովութիւնն նոցա յացտ առնէ : Նոյնպէս եւ Վուլաս ի զործս առաքելոցն չիշէ զնոսա : Քանզի յամենայնի զործակից եղեն Պօղոսի եւ ընթացակիցք, եւ լազում վշտաց եւ նեղութեանց համբերեցին, հանապազօր վտան ծեառն մեռանելով եւ խաչակից լինելով Քրիստոսի, զանազան չարչարանօքն եւ հալածանօք ի հեթանոսաց, եւ քրտնաշման աշխատանօք ի քաղաքութիւն բանին լուսաւորեցին զաշխարհ :

Եւ այսպէս յետոյ եպիսկոպոսք ձեռնադրեցան յալլ եւ ալլ տեղիս, որք եւ բարիօք ձգնութեամբ պահեցին զեկեղեցիսն իւրեանց, եւ տարածեալ սիրեցին յամենայն երկիր զաւետարանն :

Եւ զանազան չարաչար կրից համբերեցին ի հեթանոսաց եւ ի հրէից վտան աւետարանին Քրիստոսի, որպէս քաջ հովիւք ի վերայ հօտիցն զնելով զանձինս իւրեանց, եւ այնպէս կոտորեցան ի Քրիստոս :

Եւ յայսմ աւուր տօն է Արքահաճօւ եւ Խորենայ վկայիցն :

Սորա աշակերտք էին սուրբ Յովսէփեանցն առաջնորդացն Հայոց որ ի Պարսիկս վկայեցին : Եւ եկեալ առ նոսա Դենշապուհ հրամանաւ պարսից արքայի ստիպէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ տեսեալ զի ոչ հաւանէին՝ հրամայեաց բրածնծ առնել, եւ ի խիստ պատասխանելն՝ ետ քարշէլ սաստիկ ի վերայ քարանց : Եւ ապա հատեալ

Ces saints apôtres, ordonnés par les apôtres, parcoururent avec eux le monde pour le service de l'évangile; le divin Paul les mentionne en plusieurs endroits et en exprime les éloges, Luc les cite également dans les Actes des Apôtres. Car ils furent en tout les collaborateurs de Paul et ses compagnons de voyage, ils endurèrent de nombreuses peines et afflictions, mourant chaque jour pour le Seigneur, partageant la croix du Christ par des tourments variés et des persécutions de la part des païens, illuminant le monde par des efforts laborieux et par la prédication de la parole.

C'est ainsi que plus tard ils furent sacrés évêques en différents endroits et conservèrent leurs églises par un parfait ascétisme, tout en propageant l'évangile à travers le monde.

Ils eurent à souffrir de cruelles souffrances de la part des païens et des Juifs pour l'évangile du Christ, tout en se dévouant comme de braves pasteurs à leurs ouailles, et moururent ainsi dans le Christ.

En ce jour également, fête des martyrs Abraham et Khorène.

Ils étaient les disciples de saint Joseph et ses compagnons, les prélats de l'Arménie, qui furent martyrisés en Perse. Denchapouh, venu auprès d'eux sur l'ordre du roi de Perse, les obligea à renier le Christ, mais vu qu'ils n'y consentaient point, il ordonna de les frapper à coups de bâtons, et sur leurs réponses sévères, il les fit traîner cruellement sur des pierres. Ensuite il leur

զանքսն եւ զանքսն, եւ առարեաց յԱսորեստան կալ ի մշակութիւն արքունի ընդ ալլ խոտաւորանալ վկայան :

Եւ զնայեալ նոցա մեծաւ ուրախութեամբ վասն յատչն Քրիստոսի ի Բաբելոն, տեւին զբազմա ի նախարարացն Հաչաց անդ՝ եղեալ ի բանդ եւ ի չարչարանս վասն Քրիստոսի հաւատացն . եւ ազատարելին նոցա զամս տասն : Շրջէին եւ զտարս ողորմութեան ամուէին նախարարացն Հաչաց որ էին ի կապանս ի նիւշապահ բաղարի : Եւ աչալէս արարեալ զտասն ամ՝ վախճանեցաւ սուրբն Թորէն եւ անդէն ինպէս :

Իսկ Արլահամ կայր ի նոցն պաշտան առաքինութեան ապա յեա երկրատեսն ամաց աղաչեցին զնա կապեալքն զնալ չաշխարհն Հաչաց՝ եւ մխիթարել զնոսս ի զիմաց կապելոցն : Իսկ նա յանձն առ զմուսարս, որ իրբեւ եմուտ ի Հաչք՝ ընդ առաջ ընկնացան նմա մեծամեծք եւ փորունք եւ պատուէին պալէս զհրեշտակ :

Իսկ նա յարժամ խոսեցաւ ընդ ամենեւեան եւ մխիթարեաց, զնաց զապարեաց ի նեղ խցիւն միում, եւ մեծաւ ճգնութեամբ եւ անպարար աղօթիւր վառատելէր, որ եւ հաշակելի եղիւ առ ամենեւեան, բանդի բաղունք զալին եւ զասմէին ի նմանէ, զրժշկութիւն հոգեաց եւ մարմնաց :

Եւ աչնալէս կատարեցաւ ի նմին խցին, եւ փոխեցաւ առ Աստուած յոյսն ամենեւեան : Եւ մեծաւ պատուով ժողովեցան եպիսկոպոսք եւ արք. եւ ամփոփեցին զպատուական մարմինն ի փառս Քրիստոսի :]

fit couper les oreilles et le nez et les envoya en Assyrie pour travailler à la culture des domaines royaux avec d'autres martyrs confesseurs.

Ils se rendirent à Babylone avec grande joie pour l'espérance du Christ, y retrouvèrent nombre de satrapes arméniens condamnés à la prison et aux tortures pour la foi du Christ, et les servirent durant dix années. Ils parcoururent le pays, recueillirent des aumônes qu'ils rapportèrent aux satrapes arméniens condamnés aux liens dans la ville de Nuchapoub. Saint Khorène y vécut ainsi dix années, mourut et y fut enterré.

Quant à Abraham, il continua cette charge bienfaisante ; puis, douze ans après, les détenus le prièrent de se rendre en Arménie pour consoler les leurs de la part des détenus. Il accepta avec beaucoup de difficultés, et lorsqu'il pénétra en Arménie, les grands et les petits accoururent au-devant de lui et l'honorèrent comme un ange.

Mais lui, après avoir parlé avec tous et les avoir consolés, il se retira dans une étroite cellule, s'y astreignit à un grand ascétisme et à d'incessantes prières et eut une grande réputation auprès de tout le monde, car tous s'empressèrent et trouvèrent auprès de lui la guérison de leur âme et de leur corps.

Il mourut ainsi dans la même cellule et trépassa à Dieu, qui est l'espérance de tous. Les évêques et les habitants du pays rassemblés inhumèrent avec de grands honneurs son précieux corps, pour la gloire du Christ.]

Full
R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS OCTAVUS

- I. — G. BAYAN.
LE SYNAXAIRE ARMENIEN DE TIR ISRAËL (V. *Mois de Kalotz*).
- II. — E. PORCHER.
LE LIVRE DE JOB. *Version copte bohâirique*.
- III. — C. WESSELY.
LES PLUS ANCIENS MONUMENTS DU CHRISTIANISME ÉCRITS SUR
PAPYRUS III.
- IV. — E. W. BROOKS.
JOHN OF EPHESUS. *Lives of the Eastern Saints* (II).
- V. — J. KRATCHIKOVSKY ET A. VASILIEV.
HISTOIRE DE YAHYA-IBN-SA'ÏD D'ANTIOCHE CONTINUATEUR DE
SA'ÏD-IBN-BITRIQ.

199066
30/9/25

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

1924

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

V

MOIS DE KALOTZ

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 123 à fol. 154

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

*Յայտնուրք ըստ կարգի ընտրելապէս օրինակի Յայտնուր-
պայ Տէր Երազմէի : Կոստանդնուպօլս 1834.*

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

Քաղցի Բ. եւ Դեկտեմբերի Թ : Ընտիր Լննայի ծօր Լստուածածինն, զոր եւ հրեշտակ
Տեառն : եւ յգացաւ ի Յովակիմայ զտուրբ կոյս Լստուածածինն Սարխած :

Տօն է ամենասուրբ կուսին Սարխածու Լստուածածինն յլուքեան ուետեաց զոր
եւ հրեշտակն Տեառն երանելոյն Լննայի ծօր նորա, եւ յգացաւ ի Յովակիմայ յառնէ
յւրմէ : զոր եւ տօնեն եկեղեցիք ամենայն արարարոյ խնդութեամբ եւ ուրախութեամբ * A fol. 123
մեծաւ, որպէս զհիմնարկութիւն տաճարի Լստուծոյ, յորում հաճեցաւ բնակիլ արա-
րիչն արարածոյ եւ ճնանիլ ճարդկապէս :

Գրած է Սեպտեմբերի Բ :

Յայտն աւուր վկայարանութիւն սրբոյն Բարսիմեայ եպիսկոպոսին եպեսիա բաղարին, որ է
Ուռհայ, եւ Սարբիլիոսի բրմի, որ Թուխպէլ անուանեցաւ, եւ բեռն խրում Բաւէասայ :

Սուրբ եպիսկոպոսն Բարսիմեա էր ի ժամանակս կռապարիշտ արքային Տրապիս-

Գ Վկայարանութիւն . . . Բաւէասայ] վկայութիւն սրբոյն Բարսիմեայ եպիսկոպոսին, եւ որոյ
բնդ նմա ի յեղեսիա B || 11 կռապարիշտ] կռապաշտ B.

1er KALOTZ, 9 Décembre.

Message à Anne, Mère de Dieu, qu'apporta l'ange du Seigneur,
lorsqu'elle conçut de Joachim, la sainte Vierge Marie, Mère de Dieu.

C'est la fête de la bonne nouvelle de la conception de la très sainte vierge
Marie, Mère de Dieu, que l'ange du Seigneur apporta à la bienheureuse
Anne, sa mère, avant qu'elle conçût de Joachim, son mari *. Les églises de * A fol. 123
tous les justes la célèbrent avec grande joie et réjouissance, comme étant le
fondement du temple de Dieu, en qui le créateur de toutes les créatures s'est
complu d'habiter et de naître comme homme.

La description se trouve au 8 Septembre.

En ce jour martyr de saint Barsamias ¹ évêque de la ville d'Édesse, qui est Ourfa, du
prêtre des idoles Sarbel (*Sarbilios*), qui fut nommé Toutaël ², et de sa sœur
Bebaia (*Bavias*) ³.

Le saint évêque Barsamias (*Barsimea*) vivait aux jours de l'empereur ido-

1. H. Delehaye *Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris. Synaxarium Ecclesiae
Constantinopolitanae e codice Sirmondiano nunc Berolinensi, adjunctis synaxariis selec-
tis*, Bruxelles, 1902 (= *Syn. cp. sel.*) : Βαρσιμαῖος aux 29 ou 30 Janvier. — 2. Θουτζήλ, *Syn.
cp. sel.*, aux 10 et 11 Décembre. — 3. Βεβία est la forme la plus commune dans les
synaxaires grecs; mais on trouve aussi Βαβία (gén. Βαβίας,) d'où dérive la leçon armé-
nienne : cf. *Syn. sel.*, 11 Décembre C et C'. L'original syriaque est Βαβῆ ܒܒܝܐ.

նոսի : Եւ ի ծիսոմ առաք տեսանէր ի բազարին Եղեասցոյց ի պիպ՝ առնի կոսցն հեթանոսաց զՊարթևսն որ ճեպէին ի զոհսն : Եւ Սարբիլիսս բարմն կոսցն ձեր զոլով՝ զգեցեալ էր չարագո առնին պատմութանս պաշտօսս եւ երեսելս, եւ կիպսո նկարագրեալ սովոր ի զոսի խր . եւ սովալէր զժողովուրդսն խնդովեամբ կոտորել զառնն :

Զոր տեսեալ եպիսկոպոսին Բարսիմեայ եւ քահանային Խիլաթայ, եւ Սեբեոմայ 5
առեկաւազին գնացին առ բարմն Սարբիլիսս եւ առնն զնա . Ի բէն պահանջեաց էր
թագաւորն յառնանից Աստուած զհալիս ծորբեալ ժողովրդեանս աշտիկ, զի սովալեա
զոհել խաւ եւ կոյր եւ անձուռնչ կոսցն, նա եւ ի բեղ զխորպ ոչ խնայեցեա : Եւ
* A fol. 123
r° b. ալլ բազում բանիւր վարդապետութեան խրատու հաւանեցուցին զնա հաւատալ
ի Քրիստոս :

Եւ ի գիշերին յաջնիկ տեսալ Սարբիլիսս զբոյր խր զԲաւէաս, գնաց առ եպիսկոպոսն, եւ ձկրակցաւ յանուն Հօր եւ Սրբոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ, եւ անուանեցաւ Սարբիլիսս՝ Խիլաթայէլ :

Եւ ի վաղին տեսեալ զնա կոտորաշտիցն սպիտակ զգեստիւր եւ զարհուրեցան
զարձացմամբ : Ասէ զնոսա Սարբիլիսս . Ընդէր զարձացեալ էր ընդ իս եւ նաչիւր, 15
ի միտ առէր զի աչսու ձկրաութեամբս՝ թաղութիւն ընկալաց ի Քրիստոսէ՝ ձեզացն զոր

5 Սեբեոմայ] Սեւովայ B || 6 Սարբիլիսս] Սարբիլիս B || 14 զարհուրեցան զարձացմամբ] զարձացան B || 15 Սարբիլիսս] Սարբիլիս B.

lâtre Trajan. Il aperçut un jour à Édesse, à la fête impure des idoles des païens, les Parthes, qui accouraient aux sacrifices. Et Sarbel, le prêtre des idoles, qui était très âgé, avait revêtu pour la solennité des ornements riches et précieux; il portait sur la tête une tiare rehaussée d'or; et il exhortait le peuple à célébrer la fête avec joie.

Ayant vu cela, l'évêque Barsanias, le prêtre Thiratas et le diacre Seleumas se rendirent auprès du prêtre des idoles Sarbel et lui dirent : « Dieu, le roi éternel exigera de toi les âmes de ce peuple égaré que tu incites à immoler
* A fol. 123
r° b. aux idoles sourdes, aveugles et muettes, et toi-même, il ne t'épargnera pas. » Le conseiller par beaucoup d'autres paroles de doctrine, ils lui persuadèrent de croire au Christ.

La même nuit Sarbel prit sa sœur Bebaïa, se rendit auprès de l'évêque et se fit baptiser au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit. Sarbel fut nommé Toutaël.

Le lendemain, lorsque les idolâtres le virent en vêtements blancs, ils furent saisis d'étonnement. Sarbel leur dit : « Pourquoi êtes-vous étonnés en me regardant? considérez qu'avec ce baptême j'ai obtenu du Christ la rémission des péchés que j'ai commis envers vous; car c'est moi qui étais la cause de votre scandale et (de votre) perdition, en vous trompant par des œuvres indi-

ի ձեզ զորձեցի. զի ես էի պատճառ ձերոյ զալիակցութեանն եւ կորստեան, որ խաբէի զձեզ յանարման զորձս զապրութեան, բայց այսուհետեւ լինիմ ձեզ պատճառ վրկութեան : Բրդ հաւատացէր այսուհետեւ ի ճշմարիտ Բառուած ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս : Եւ որք լուսն ի ժողովրդենէ անտի զբանա նորա՝ արք եւ կանաչք՝ հաւատացին ի Տէր, եւ կաշին առ նմա զցալց եւ զցերեկ :

Եւ զայն լուեալ Լիւսիսս զատուորին կոչեցեալ առ ինքն զՍարբիլիոս, բազում բանիւք ոգորանօք եւ սպառնալեաք խօսեցաւ ընդ նմա, եւ սուրբն ոչ անսաց բանից նորա ուրանալ զՔրիստոս : Եւ հրամայեաց զօրականացն բրովք հարկանել զնա : Եւ բերթեցին երկաթի ըզընդամբք զերեսս նորա. * եւ կապեալ զձեռան յետս՝ հարին * A fol. 123
v^o a.

Եւ յետ բազում աւուրց հանին ի բանդէն եւ կացուցին աւաջի գատուորին : Եւ նա զարձեալ խոտաովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ հաւատով : Կախեցին զաջոյ ձեռանէն մինչեւ թափեցան չօղբն, եւ աչքեցին զարտեւանուման, եւ բերեցին զճնտան եւ զկողան, եւ քացախ խառնեալ աղիւ հարին ի վերայ վերացն : Եւ ապա հանին զնա ի խաչ, վճիւ հատեալ վասն նորա զի սպոյեացի յետ խաչին, եւ հառցի զլուխ նորա :

Ետուն նմա զինի թմբրեցուցիչ զեզովք, զի մի զգասցի զցաւս տանջանացն : Եւ

2 բայց այսուհետեւ լինիմ ձեզ պատճառ վրկութեան *om.* B. || 3 այսուհետեւ *om.* B || 6 զՍարբիլիոս] զՍարբիւլոս B || 8 հրամայեաց] իշխանն *add.* B. — զնա] զերանելին B || բերթեցին] բերեցին B || 11 հանին] հանեալ B || 12 խոտաովանեցաւ] խոտաովան եղեւ B || 9 13 բերեցին զճնտան եւ զկողան] բերեալ զճնտան, բերեցին նոյնալէս եւ զկողան B || 14 հարին] հեղին B || 16 զեզովք] զեզօք B.

gues et immondes, mais dorénavant je serai pour vous une cause de salut. Croyez maintenant au vrai Dieu, à notre Seigneur Jésus-Christ. » Ceux du peuple qui avaient entendu ses paroles, hommes et femmes, crurent au Seigneur, et restèrent auprès de lui jour et nuit.

Ce qu'ayant entendu, le juge Lysias manda auprès de lui Sarbel, lui parla avec beaucoup de paroles douces et de menaces, mais le saint ne l'écouta pas et ne renia pas le Christ. Il (le juge) ordonna aux soldats de le frapper à coups de bâton, on lui laboura la figure avec des ongles de fer, * on lui attacha * A fol. 123
v^o a. les mains derrière (le dos), on lui frappa sur le ventre, on la conduisit à la prison et on l'y jeta. Beaucoup de fidèles le suivirent.

Longtemps après, on le fit sortir de la prison et on le mit en présence du juge. Il confessa de nouveau le Christ avec une vraie foi. On le suspendit de la main droite jusqu'à ce que les jointures se rompirent; on lui brûla les paupières, on lui laboura les mâchoires et les côtes et après avoir mélangé du vinaigre et du sel, on en répandit sur les plaies. Puis on le mit en croix, avec ordre de le scier après crucifixion et de lui trancher la tête.

On lui donna du vin avec des drogues narcotiques pour qu'il ne sentit pas les

տարին տաւ : Կամ իմ զի առաւելապէս զգացայց եւ կտտամայն, եւ ոչ արբ : Եւ համար-
 ձեալ զձեռս իւր յերկինս ազօթեաց առ Աստուած եւ տաւ : Թողութիւն շնորհեա ինձ
 Տէր Աստուած իմ առաջին մեղացն իմաց որով բարկացայցի զՔեզ պիղծ զոհիւն կոպն,
 եւ փրկեա զեա ի համեղեղեալ դատաստանայն : Եւ արարեալ զնշան խաչին յերեսն,
 եմուտ ի մամուլսն, եւ սկսան սպոյնել զնա, եւ նոյն բան զաւանդել հպուցն հատին
 զզրախն :

* A fol. 123
 v° b. Եւ ընկապեալ ի զիրկս իւր Բաւէտս բաց, նորա զզրախն եւ տաւ : Ընկնլ եւ զու-
 զհոյիս * իմ ընդ հոպուց բոժ, բազրիկ եկրայ իմ, եւ մասն Բրիտանի յոր հաստու-
 ցարն : Եւ զատուորն լուեալ հրամայեաց ծինչդեա ի զիրկս իւր ունէր զզրախն եկրորն,
 ի նոյն տեղին հատին եւ զզրախ նորա, ի նմին աւար Բազրի Բ եւ Գեկտեմբերի Թ : 10
 Եւ կտտարեցաւ ի Բրիտան ընդ եկրօր խրուժ : Եւ երթեալ բրիտանեւիցն առին
 զմարմինս նոցա, եւ տարեալ թաղեցին ի հալքենի տապանս խրեանց :

Եւ մատնեցին զատուորին Լիւսիայ եթէ զՍարբիլիս բուրմն Բարսիմեա եպիսկո-
 պոսն բրիտանեւից զարձոյց ի հաւատն իւր, եւ եղեւ պատճառ մահու նորա. եւ ոչ
 միայն զնա ալլ եւ զբաղունս ի զիսաւորաց բաղարիս զԱւիգոսս եւ զԱրհաւատս 15
 եւ զԱւեդոս : Եւ հրամայեաց զատուորն առաջն իւր ածել զԲարսիմեա եպիսկոպոսն :

1 եւ] զառնապոյն add. B. || 7 զզրախն om. B || 9 եկրորն] նորա B || 13 զՍարբիլիս]
 զՍարբիլիս B || 16 զԲարսիմեա] զԲարսիմեա B.

douleurs des tourments, mais le saint dit : « Je veux au contraire sentir toutes les douleurs des supplices. » Et il ne but point. Ayant élevé ses mains vers le ciel, il pria Dieu en disant : « Seigneur, mon Dieu, accorde-moi le pardon de mes premiers péchés par lesquels je t'ai irrité, avec les immondes sacrifices aux idoles et sauve-moi du jugement à venir. » Il fit sur soi le signe de la croix, se glissa sous la presse et on commença à le scier; mais, avant qu'il eût rendu son âme, on lui trancha la tête.

* A fol. 123
 v° b. Sa sœur Bebaïa prit la tête dans ses bras et dit : « Prends mon âme * avec la tienne, ô mon tendre frère, et offre-la au Christ, en qui nous avons cru. » Le juge, ayant entendu, ordonna de lui trancher la tête au même endroit, pendant qu'elle tenait la tête de son frère dans ses bras, en ce même jour du 1er Kalotz, 9 Décembre. Elle mourut dans le Christ avec son frère. Les chrétiens allèrent chercher leurs corps et les ayant transportés, les inhumèrent dans leur caveau de famille.

On dénonça au juge Lysias que c'était Barsamias l'évêque des chrétiens, qui avait converti à sa religion Sarbel, le prêtre des idoles, et avait été la cause de sa mort. Et (il ne s'agissait) pas seulement de lui, mais de beaucoup d'autres notables de la ville : Avidoas, Arhavéas et Auséas. Le juge ordonna d'amener en sa présence l'évêque Barsamias.

Եւ զօրականացն երթեալ յեկեղեցին տարան զերանկէն սուաջի զատուորին եւ զալս լազուծս ի բրիտանէիցն, որք ի մի բերան ազազակէին եւ սաէին եթէ. Մեսանիմը յօժարութեամբ վասն սիրոյն Քրիստոսի : Եւ հարց զատուորն զՔարսիմեա լազուծ լանիւք. եւ նա խոստովան եղեւ յօժարութեամբ մեռանել վասն անուանն Քրիստոսի : 5 Եւ զան հարեալ զնա ուժղին հնդից արունց, զարձեալ հարցանէր զատուորն ողորանոր * եւ ջանալ հաւանեցուցանել զնա : Եւ Քարսիմեա. Եւ զՔրիստոս խոստովանիմ * 1° fol. 124 r° a. Եւսուած, եւ անարգեմ զիւռս քո : Այլ հրամայեալ բերել զժարմինս իմ վասն Քրիստոսի, զի լիցի ինձ լարի, բանղի լանիւք եւ եթ չեն ինձ յօրուա :

Եւ հրամայեաց զատուորն եւ կախեցին զնա, եւ քերեցին երկաթի ըզընդամբք 10 զժարմինն : Եւ նոյնժամայն եհաւ հրովարտակ ի մեծ եպարքոսէն Ապապախոսէ առ զատուորն Լիւսիաս եթէ. Եւ ին հրամանք ի թաղաւորէն ազատել զբրիտանեայս ի տանջանաց եւ ի բանղից : Եւ ի նմին ժամու լուծեալ գտուր եպիսկոպոսն ի կախազանէն եւ արձակեցին զնա :

Եւ էր պատճէն թաղաւորական հրամանացն սչապէս եթէ. Լուա թաղաւորութիւնս 15 մեր ի հաւատարիմ իշխանաց մերոց վասն հալածանաց բրիտանէից, եւ ծանեալ զի օրէնքն նոցա ըստ նմանութեան մերոց օրինացս՝ պիղծ համարի զարիւնահեղս եւ զկախարդս, ի բաց լինել հրամայէ ի շնուիմնէ, ի զոգութիւնէ, ի նենգութիւնէ որ առ

16 նոցա] բրիտանէից B.

Les soldats se rendirent à l'église, et conduisirent le bienheureux devant le juge accompagné de nombreux chrétiens, qui crièrent unanimement et dirent : « Nous mourrons volontiers pour l'amour du Christ. » Le juge interrogea longuement Barsamias et celui-ci avoua qu'il mourrait volontiers pour le nom du Christ. Le juge le fit frapper vigoureusement par cinq hommes; puis il se mit à lui parler avec douceur * en essayant de le persuader. Barsamias * 1° fol. 124 r° a. répondit : « Je confesse le Christ Dieu, et je méprise tes idoles. Et maintenant ordonne de me labourer le corps pour le Christ, et ce sera un bien pour moi, car tes propos me sont inutiles. »

Le juge ordonna de le suspendre et on lui laboura le corps avec des ongles de fer. A ce moment arriva un décret du grand évêque Abalasion au juge Lysias : « Des ordres sont émanés de l'empereur pour délivrer les chrétiens des supplices et des prisons. » On délia aussitôt le saint évêque du chevalet et on le remit en liberté.

La copie de l'ordre impérial était ainsi libellée : « Notre gouvernement impérial a eu connaissance par nos princes fidèles des persécutions (endurées par) les chrétiens, et nous avons reconnu que leurs lois à l'instar de nos lois, reconnaissent comme abominables les sacrifices de sang et les sorciers, qu'elles ordonnent de s'abstenir de la fornication, du vol, de la déloyauté envers son

ընկերս, ստեղծեալ զվաշտութեամբս, զոր եւ մեր խակ օրհնրս հրամայէ զպնակսին մերմեղ ի բաց եւ ստեղծեղ : եւ վասն զի միով խորհրդեամբ եւ ի նպաս եւ ի մեր
 * A fol. 124
 r° b. հոծոսս զրեպլին, հրամայեցար * զաղարկեցուցանեղ բրիտանեղ զհարածանս եւ զսար
 եւ զտանջանս, եւ կեաղ նոցա ի հանդրանան, եւ խաղաղութեամբ կոտորեղ զկարդ
 կրօնից եւ զվաշտածանց իւրեանց. ոչ թէ՛ սպորմելով նոցա՝ ալ վասն զի հաւատարարալէս
 եւ զրեաղ հոծօր նոցա հոծօսայ մերոց : Արդ եթէ որ արգելաւ զնոսս ի կոտորելոյ
 զօրէնս իւրեանց կամ հարածիցէ՝ կամ նեղիցէ՝ ստեղծանս եւ պատվածս ընկալցի ի թաղա-
 ւորութենէս՝ մերմէ :

եւ աչպիսի հրամանաւ աղատեցաւ սարբն Բարսիմէսս ի կոտորանայն : եւ առեաղ
 զնա բաղձութեան բրիտանեղից, սրանց եւ կանանց, մեծաւ խնդութեամբ եւ սաղմախբ
 եւ օրհնութեամբ տարան չեկեղեցին :

եւ բարի վարուք եւ ասարկնութեամբ կացեալ, ունելով զչարչարանս Քրիստոսի
 ի ծարմնի իւրում՝ զբաղումս զարձօցց ի պարթեական ազգէն յատուածպիտութիւն :
 եւ ապա հանդեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս Գեկտեմբերի Թ : եւ թաղեցին զնա
 յաշտնալէս մեծաւ տոնութեամբ եւ երգովք հոգեւորականօք :

2 ձիով] ձերով B || 10 խնդութեամբ] արախութեամբ B || 14 Գեկտեմբերի Թ] եւ
 Քաղցի B add. B || 15 հոգեւորականօք] հոգեւորօք փառաւորելով զՔրիստոս add. B.

prochain: qu'elles enseignent de haïr les usuriers comme nos lois même
 enseignent de repousser de telles gens et de les livrer aux supplices. Et
 comme ces lois (νέμοις) sont édictées dans une même intention, chez eux et
 * A fol. 124
 r° b. chez nous, nous avons ordonné * de mettre fin à la persécution des chrétiens,
 (à la peine) du glaive et aux supplices, de les laisser vivre tranquillement et
 accomplir en paix le rite de leur religion et de leur culte. Ce n'est pas par
 esprit de pitié envers eux, mais parce que leurs lois sont rédigées avec la
 même équité que nos lois. A présent, quiconque leur interdirait l'accomplis-
 sement de leurs lois, les persécuterait ou les gênerait, sera puni et châtié par
 notre gouvernement impérial. »

C'est par ce décret que saint Barsamias fut délivré des liens. La multitude
 des chrétiens, hommes et femmes, l'accueillit et le conduisit à l'église dans
 une grande joie, avec des psalmodies et des actions de grâces.

Il vécut bonnement et vertueusement en portant sur son corps les stig-
 mates du Christ; il convertit beaucoup de gens de la race des Parthes à la
 connaissance de Dieu, et reposa en paix dans le Christ le 9 Décembre. On
 l'inhuma publiquement avec une grande solennité et des cantiques spirituels.

ԱԼԻՑ Բ. Աւետիք Աննայի մօրն Աստուածածնին, զոր եւ Տրեշտակապեան եւ յղացաւ ի Յովակիմայ զամենորհնեալ սուրբ կոյսն :

* B
p. 279 b.

Տօն է ամենասուրբ կուսին Մարիամու աստուածածնին երանելի չղութեանն աւետեաց, զոր եւ Տրեշտակ Տնտոն երանելոյն Աննայի մօր նորա, եւ յղացաւ ի Յովակիմայ յառնէ իւրմէ : Զոր եւ տօնեն աչսօր ամենայն եկեղեցիք արդարոյ խնդութեամբ մեծաւ եւ ուրախութեամբ որպէս զհիմնարկութիւն տաճարի Աստուծոյ, յորում հաճեցաւ բնակիլ արարիչն արարածոյ եւ ծնունիլ մարդկապէս :

Վասն զի ծնողք արբուհայն ամուլք զօրով, վասն որոյ եւ տրամէին յոյժ, եւ խընդրուած առնէին ուխտիւք եւ պատարագօք խնդրէին յԱստուծոյ տալ նոցա որդի : Իսկ որ զկրածս երկեւզածայ խրոյ առնէ որ թէպէտ եւ առժամանակ մի փակեաց զարգանն Աննայի, զի պարտ էր սրանչելօք լինել ծննդեան սրանչելոյն, որպէս եւ Արքայազամու ի ծերութեան ծնանիլ զհայրն ընտրելոյ ապրին, աչպէս եւ արբուհայ կուսին ծնունդ՝ չփակելէր ըստ հասարակաց սովորութեան լինել, որ ծրացն ընտրելոյն էր յամենայն երկրէ : ալ որպէս յամենայնի գերազանց զտաւ, աչպէս եւ ի յեղանակ ծնեղեանն եղև սրանչելի :

Դարձեալ եւ վասն այնորիկ փակեցան ծնողքն նորա ամբութեամբ, զի զայնալիս մեծն եւ մեծայ առիթ բարութեանց՝ եւ ամենայն շնորհաց եւ փրկութեան նախամօրն

* B
p. 280 a.

ԱԼԻՑ Բ. Message à Anne mère de la Mère de Dieu, qu'apporta l'archange, lorsqu'elle conçut de Joachim la toute bénie sainte Vierge.

* B
p. 279 b.

C'est la fête de la bonne nouvelle de la bienheureuse conception de la très sainte vierge Marie, Mère de Dieu, que l'ange du Seigneur apporta à la bienheureuse Anne, sa mère, avant qu'elle conçut de Joachim, son mari. Toutes les églises des justes la célèbrent aujourd'hui avec grande joie et réjouissance, comme étant le fondement du temple de Dieu, en qui le créateur de toutes les créatures s'est complu d'habiter et de naître comme homme.

Car les parents de la sainte étaient stériles, et s'en désolaient fort; aussi adressaient-ils des supplications à Dieu avec vœux et offrandes, en lui demandant de leur donner un enfant. Mais celui qui accomplit les désirs de ceux qui le craignent, et qui avait fermé pour un temps les entrailles d'Anne, pour que par un prodige ait lieu la naissance de la Prodigieuse, de même que pour Abraham c'est en sa vieillesse qu'il engendra le père de la nation élue, de même pour la naissance de la sainte vierge, il ne convenait pas qu'elle eût lieu selon les usages communs, alors qu'elle devait être la première élue de toute la terre. De même qu'elle a été trouvée excellente entre tous, de même la genre de sa naissance a été miraculeux.

Aussi ses parents furent-ils frappés de stérilité, afin qu'une telle grandeur, médiatrice des plus grands biens, de toutes les grâces et du salut de

* B
p. 280 a.

ոչ էր պարտ վաղարար տալ Աստուծոյ, ալլ զի խնդրածաց եւ աղօթից եւ ծառար եւ բրտաջան մաղխանաց լինի պտուղ՝ որ ամենայն մարդութեան բնակարանն էր :

Վասն որոյ եւ յատուածալին ողորմանէ՝ հալը հորա Թովակիմ եւ մալը հորա Աննա թէպէտ եւ միշտ խնդրէին չԱստուծոյ եւ արամէին բնդ անդատակ լինելն, տակոյն աստեկտպէս անողան ուրեմն շարմալը ի մեծագոյն փոյլի :

Թովակիմ յանապատու աղահալալեալ՝ ուխտէր ոչ ստեղ եւ լմուկ եւ կամ տալ բուն աչաց պաղարմամբ յաղօթից, կամ հանգիստ իրանաց մարմնոյ մինչեւ քոյէ շնորհս ի տուողէն պարգևաց տանալ զխոստումն օրհնալ զտակին. որոյ անտակ իւր տեղի էր լինելոց տնօրէնութեան Աստուծոյ Թովակիմ :

Ձեռնն օրինակ եւ Աննա ստաւել խոտամբերութեամբ ձգնէր ի պահս եւ չաղօթն, 10 եւ ի տուրս աստուանալով : Եւ ստանձնողեալ ի բուրաստանին խրում մեծական հառաչանօր լալը եւ խախտէր, զուրս արկանելով ամենատեսառն որ եւ զանբանան ոչ տանէ անտես, ալլ խնամօր մշտամեռնոյ լինելոյն՝ պահէ ի չարմնացութիւն պաղս հոյլին :

Ձեռնն ամենայն չխոտակելով իմաստուն կինն, չոյս աղօթիցն եւ օրինակ պնդութեան 15 ունելով զՄամուէրեանն Աննա, վասն որոյ եւ աներկաց պատահէր խնդրոյն : Զի

notre première mère, ne fût pas accordée par Dieu en vain, mais qu'elle fût le fruit de demandes, de prières et de supplications pures et laborieuses, elle qui devait être le receptacle de toute pureté.

C'est pourquoi par l'inspiration divine, son père Joachim et sa mère Anne, bien que toujours ils aient supplié Dieu et se soient alligés d'être sans enfant, furent particulièrement portés à une plus grande ferveur dans un âge avancé.

Joachim, retiré dans le désert, avait fait vœu de ne pas manger, ni boire, et de n'accorder ni sommeil à ses yeux par la cessation des prières, ni repos à son corps, jusqu'à ce qu'il eût trouvé grâce auprès du dispensateur des grâces en obtenant la promesse de l'enfant béni, qui devait devenir l'ineffable réceptacle des desseins du Dieu de Jacob.

De son côté, Anne s'adonnait avec plus de rigueur aux jeûnes et aux prières et aux offrandes généreuses. Retirée dans son jardin elle versait des larmes accompagnées de gros sanglots, et se lamentait implorant la clémence du Seigneur de tous les êtres, qui ne néglige même pas les animaux, mais qui par ses soins, au moyen de naissances continues, veille à la perpétuation de leurs espèces.

C'est, sans doute, en réfléchissant à tout cela, en mettant son espoir dans les prières et l'exemple de persévérance d'Anne, (mère) de Samuel, que cette femme intelligente, obtint l'accomplissement de ses vœux. Car, tout à coup,

յանկարծակի լոյս մեծ ծաղկաց զնովաւ . եւ երեւեալ ահեղաշուք եւ բերկրալի կերպիւ հրեշտակ Աստուծոյ փարատել զսուգն եւ մխիթարել զարամութիւնն, ի խնդութիւն զսղբան փոխարկելով :

Որ թուի ինձ չլինել անխորհուրդ, այլ զայն նշանակելով թէ նոյն օրինակ
 5 երանելի ճնունդն զարամութիւն անխիղ իմանայ, եւ զանմխիթար սուգ ծարղկալինս
 բնութեան յօրհնութիւն, եւ ի խնդութիւն էր փոխարկելոյ : Զորմէ աւետիս տալը
 նմա . Զուարճալիւր, ստէ, եւ ուրախ լեր զի նայեցաւ Տէր ի տառապանս բո, եւ ահա
 ճնանելոյ եւ զաւակ որոյ * ելցէ անունն ընդ ամենայն երկիր, եւ այլն բո՝ Յովակիմ
 զայս առ բեղ :

* B
 p. 280 b.

10 Նոյնպէս եւ Յովակիմայ երեւէր յանապատին այլ հրեշտակ եւ ասէր բերկրիւ
 եւ ցնծալ, զերանուհւոյն աւետարանելով ճնունդ . եւ պատուիրէր նմա իջանել ի
 տուն իւր մեծագոյն խոտածանն յուսով : Ընդ որ զօհայցեալ Յովակիմ էջ առ կինն
 իւր եւ արար ընդունելի նուէրս պատարագաց Աստուծոյ անտրտում ուրախութեամբ :
 15 եւ իսկոյն յլացաւ պարկեշտն Աննա զմայրն արբութեան Մարիամ, յորմէ ճնաւ
 փառաւորեալն յամենեցունց եւ ուրախութիւնն ծարղկան Քրիստոս ճշմարիտն Աս-
 տուած, որ է օրհնեալ յաւիտեանս :

Եւ յայսմ աւուր հանդես ի Քրիստոս բարի ճգնութեամբ ամենամեծ թագուհին
 Յունաց զուսար Հայոց թագաւորին Լեւոնի, Լուիթայն, որ կայ ի Կոստանդնուպօլիս :]

une grande lumière apparut auprès d'elle, et, dans une apparition terrifiante, un ange de Dieu au visage joyeux vint mettre un terme à son deuil, consoler sa tristesse et changer ses plaintes en une grande joie.

Il me semble que ceci n'est pas sans signification, mais que l'heureuse naissance indique la transformation de la tristesse de la malédiction des femmes et du deuil inconsolable de la nature humaine en bénédiction et en joie. Car (l'ange) lui donna la bonne nouvelle : « Réjouis-toi, dit-il, et sois joyeuse, car le Seigneur a considéré tes tribulations; tu mettras au monde un enfant dont le nom * s'étendra sur toute la terre, et voici que ton mari Joachim vient vers toi. »

* B
 p. 280 b.

Parcillemeut, un autre ange apparut à Joachim dans le désert et lui dit d'être heureux et joyeux, en lui annonçant la naissance de la bienheureuse; il lui ordonna de descendre à sa maison avec promesse d'une plus grande joie. Joachim en rendit grâces, revint auprès de sa femme, fit des offrandes acceptables à Dieu avec une joie sans (mélange de) tristesse. La modeste Anne conçut aussitôt la mère de toute sainteté, Marie, dont naquit Celui qui est glorifié par tous et qui est la joie de l'humanité, le Christ, vrai Dieu, béni éternellement.

En ce jour, également, reposa dans le Christ après une vie de bon ascétisme la très grande reine des Grecs, Hérita, fille du roi d'Arménie Léon; elle git à Constantinople.]

Քաղոցի Բ եւ Գեղեհեմբերի Ժ : Վկայութիւն սրբոցն Մինասաց, Երմայինեաց, Կրարոսի :

* A fol. 124
v^o a.

Յառաջ ամբարշտ սրբոցն ժողովմանսն ի Եգեւ խաղաղութիւն ինչ առ իշխանան ի մեծ բաղարին Աղեկամարտ : Եւ լուեալ թագաւորն առարեաց սպր ծի հանձարեզ եւ իմաստուն, աթենացի ուսմամբ, որոյ բնական անուն էր Մինաս, եւ ծովանուն կոչեցեալ Կալիկեթատոս, առ ի խաղաղացոյցանել զԱղեկամարտացոյ իրա առ 5 միմեանս :

Եւ երթեալ միաւորեաց սիրով դամենեսեան : Եւ Եգեւ բրիտանեաց եւ օգիտեան բրիտանեայ, եւ բռնէր զՏիւանդոս եւ բռնէր զինչ իւր կարօտելոց :

Եւ լուեալ թագաւորին առարեաց զեպարքոսն որոյ անուն էր Երմայինէս, եւ նոս եւս Աթենացի գրով զի դարձուցէ զՄինաս ի բրիտանեական հաւատոյն : Եւ 10 երթեալ չԱղեկամարտիս նստաւ յատենի հրապարակաւ : Եւ կոչեցեալ զՄինաս առաջի խօսեցան ընդ միմեանս յառաւորէ աւուրն մինչ յօթներորդ ժամն, եւ աստուածային իմաստութեամբն յաղթեաց Մինաս եպարքոսին :

1 Վկայութիւն . . . Կրարոսի] Վկայութիւն ոսրբ եւ սրանչեպարծ զկայիցն Մինասաց, եւ որոց ընդ նմա Երմայինի եպիսկոպոսի, եւ Կրարոսի զպրի չԱղեկամարտիս Բ || 3 Աղեկամարտ] Աղեկամարտաց Բ || 4 բնական] բնաւորական Բ || 5 Կալիկեթատոս] Կալիկեթատոս, այսինքն է սոխակ *add.* Բ. || 13 աստուածային] աստուածեղէն Բ.

2 KALOTZ, 10 Décembre.

Martyre des saints Ménas (*Minas*), Hermogène, Eugraphus (*Grabos*).

* A fol. 124
v^o a.

Aux jours de Maximien, * l'empereur impie, il y eut une émeute parmi les notables de la grande ville d'Alexandrie. L'ayant appris, l'empereur envoya un homme intelligent et sage, qui avait fait ses études à Athènes, et dont le véritable nom était Ménas, mais qui était surnommé *καλικέλστος* (*Kalikelastos*)¹, pour apaiser les différends entre les Alexandrins.

Celui-ci s'y rendit et mit l'accord entre tous. Il se fit chrétien et l'aide des chrétiens, il guérissait les malades et distribuait ses biens aux nécessiteux.

L'empereur, qui en eut connaissance, envoya un éparque, dont le nom était Hermogène, Athénien lui aussi, pour détourner Ménas de la foi chrétienne. Celui-ci se rendit à Alexandrie, présida en public le tribunal, et fit comparaître Ménas devant lui; ils conversèrent ensemble du matin jusqu'à la septième heure et par sa divine sagesse Ménas vainquit l'éparque.

1. Cf. *Syn. Cp.* 17 février.

Եւ հրամայեաց եւ հանին զաչան Մինասաց, եւ կտրեցին զոտան, հատին եւ զլեզուն եւ արկին ի բանդ : Եւ յերրորդ ժամու զիշերոյն երեւեցաւ Տէր ի բանդին եւ ողջացոյց զսուրբն Մինաս :

Իսկ եպարքոսն Երմովինէս զգջացաւ յոյժ ընդ չարչարանսն սրբոյն Մինասաց, քանզի ի վաղ ժամանակաց հետէ սիրելի էր նորա, եւ զամենայն զիշերն * անքուն լեալ՝ * A fol. 124 v° b.
 5 լայր արտասուալից ողբովք : Եւ ընդ առաստան առարեաց ի բանդն բերել զճարժին սրբոյն զի լացցէ ի վերայ նորա եւ օրինօր թաղեացէ զնա : Եւ իրրեւ ածին զնա զինուորին տեսանէր ողջացեալ բովանդակ անկամօք եւ աչօրն զի նայէր ուղիւ եւ լեզուան զի խօսէր եւ ոտիւրն զի զնայր . եւ նոյնժամայն հաւատաց ի Քրիստոս եւ կօչեաց
 10 զամենայն ժողովուրդ քաղաքին, խոստովան եղեւ առաջի նոյա զանուն Տեսան մերայ Թիսուսի Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց սուրբն Մինաս Գրաբոսի զպրի կոչել զքահանայան, որոց եկեալ հեղին ջուր մկրտութեան ի վերայ զլսոյն Երմովինոսի եւ ասեն . Փառաւոր եպարքոսն Երմովինէս մկրտի շնորհօքն Քրիստոսի վերադին ծննդեամբ ի թողութիւն մեղաց, ի

1 հրամայեաց] հրաման եւ B — եւ հանին... զլեզուն] եւ տանջեցին զնա ծահուչափ հարուածովք B || 2 ողջացոյց զսուրբն Մինաս] զօրացոյց զնա B || 4 ընդ] ճահարէր *add.* B — սրբոյն *om.* B || 5 նորա] նմա B — լեալ] եղեալ B || 6 ողբովք] զի համարէր ճեռանիւ նմա խմտանելի տանջանայ սմտի *add.* B || 6-9 առարեաց... զի զնայր] առարեալ ի բանդն եւ ածին առաջի իւր. եւ տեսեալ զնա ողջանդամ B || 12 Գրաբոսի] Եպարքոսի B || 13 փառաւոր] փառաւորեալ B.

Sur l'ordre de celui-ci, on creva les yeux à Ménas, on lui coupa les pieds. on lui trancha la langue et on le jeta en prison. A la troisième heure de la nuit le Seigneur apparut dans la prison et guérit saint Ménas.

Or l'éparque Hermogène se repentit vivement du supplice de saint Ménas, car il était son ami depuis de longue date, il passa toute la nuit * sans sommeil et se lamenta en des gémissements pleins de larmes. Au matin il manda à la prison de lui apporter le corps du saint, pour qu'il puisse pleurer sur lui et le faire ensevelir selon les coutumes. Lorsque les soldats l'eurent amené et qu'il le vit guéri, ayant tous ses membres, avec ses yeux qui regardaient bien, sa langue qui parlait, et ses pieds qui marchaient, il crut aussitôt au Christ, fit venir tout le peuple de la ville et confessa devant eux le nom de notre Seigneur Jésus-Christ.

Saint Ménas ordonna à son clerc Eugraphus de faire venir les prêtres, qui vinrent et répandirent l'eau du baptême sur la tête d'Hermogène et dirent : « Le glorieux éparque Hermogène est baptisé par la grâce du Christ, dans une naissance supérieure pour la rémission des péchés, la résurrection de la

յարութիւն կենացն չախտենից, ի բրաբիտն բարի չազիւթեան, եւ ընկալցի զպսակ վկայիցն Քրիստոսի, յանուն Հօր եւ Սրբուց եւ սուրբ Հոգւոյն :

Եւ կոչեցեալ եպիսկոպոս երկոստոան ձեռնադրեցին զերծալինէս եպիսկոպոս : Եւ երթեալ յամենայն տեղիս կործանէր զպատկերս կոպն եւ բարոյէր զՔրիստոսի աստուածութիւնն :

Եւ լուեալ Մարտինիոսի արքայի երեալ ինքնին երկոստոան հազար հեծկազորօր, գնաց յԱգեկանդրիս . եւ կայուցեալ առաջն իւր զսուրբն Մինաս եւ զերծալինէս : Եւ հարցանէր զնոսա բարկութեամբ : Եւ սուրբն երծալինէս պատմեաց արքային զերեալ սրանչեղտն առ սուրբն Մինաս : Եւ ձինչեւ պատմէին զբանն Աստուծոյ՝ հրեշտակ Տեառն երեւցաւ նոցա եւ զօրացուցանէր զնոսա :

Եւ հրամայեաց արքայն եւ զարքայն երծալինեալ պատառեցին զաւախն եւ հատին զձեռան եւ զոտան, եւ ալքեցին հրով եւ ընկեցին ի գետն : Եւ զսուրբն Մինաս կախեցին ի խաւարալին լանդ զձեռանէն եւ վէճ ձեռն ի յոտան :

Եւ ի զիշերին յայնմիկ հրեշտակ Տեառն ժողովեալ զճանրեալ եւ զալքեալ մատուռն

6 երկոստոան հազար] սոան հազար B || 8-12 եւ սուրբն երծալինէս . . . ի գետն] Եւ տեսեալ զհաստատութիւն հաւատոց նոցա եւ զսէրն որ ի Քրիստոս Յիսուս՝ հրամայեաց եւ տանջեցին զսուրբն երծալինէս սրով եւ հրով, եւ ընկեցին ի գետն B || 13 վէճ ձեռն ի յոտան] վէճ ձի ձեռն կախեցին յոտան B || 14 եւ ի զիշերին . . . յանդիմանեցին] Եսկ սուրբն երկօրին խնամօքն Աստուծոյ ապրեալ ի ճահուանէ՝ վաղ բաջ ընդ առաւտան եկեալ կային առաջն արքային, եւ աներկիւղ համարձակութեամբ յանդիմանեցին B.

vie éternelle et la palme de la bonne victoire, et il obtiendra la couronne des martyrs du Christ, au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit. »

Et ayant appelé douze évêques, ils consacrèrent Hermogène évêque; et celui-ci, allant en tous lieux, renversait les simulacres des idoles et prêchait la divinité du Christ.

L'empereur Maximien l'ayant appris, s'étant mis lui-même à la tête de douze mille cavaliers, vint à Alexandrie. Ayant convoqué devant lui saint Ménas et Hermogène, * il les interrogea avec colère. Saint Hermogène narra à l'empereur les miracles qui avaient eu lieu pour saint Ménas. Pendant qu'ils exposaient la parole de Dieu, l'ange du Seigneur leur apparut et les encouragea.

Sur l'ordre de l'empereur on ouvrit le ventre de saint Hermogène, on lui coupa les mains et les pieds, on brûla au feu et on le jeta dans le fleuve. On suspendit saint Ménas dans un cachot obscur par une main avec une grosse pierre aux pieds.

Dans la même nuit, l'ange du Seigneur recueillit les lambeaux déchiquetés

* A fol. 125
1° a.

ճարմնոյն Երմովինեաի, եւ հանեալ ի գետոյն Կենդանացոյց հրամանաւ Աստուծոյ : եւ զսուրբն Մինաս իջուցեալ ի կախարանէն եւ հանեալ ի բանդէն տարաւ զսուրբն Մինաս առ սուրբն Երմովինէս :

Եւ ընդ առաւօտն կացեալ առաջի արքային յանդիմանեցին զանատուած մարութիւն նորա : եւ ասէ Դրաբոս զգլիւ արբոյն յիմպուորն . ընդէր աջնորան տկարամաս, սի արքայ, բանդի եկիր զոչմամբ որպէս առիւծ՝ եւ եղեր որպէս զաղուէս նկուն, եկիր որպէս զարծիւ շառաջմամբ եւ եղեր որպէս չղջիկան անդոր :

Եւ բարկացաւ իմպուորն ընդ համարձակութիւնն Դրաբոսի, չարեաւ յաթիւսոյն եւ ինքնին ձեւամբ՝ իւրով ետղան զնա : Եւ յոչնպէս ետղան զսուրբն Մինաս եւ զսուրբն * A fol. 125
r° b.
Երմովինէս, Գեկտեմբերի Ժ : եւ խնդրեաց յԱստուծոյ սուրբն Մինաս զի մարմինը նոցա ի Բիւզանդիա երթիցէ : եւ հրամայեաց իմպուորն յերկաթի տապանակ արկանել եւ ընկենուլ ի ծովն : եւ հրեշտակ Տեառն առաջնորդեալ տապանակին Եհան ի Բիւզանդիա, ի զուռն քաղաքին որ է ընդպէս Քաղկեդոնի :

Եւ յաւուր կիւրակէի երեւեալ հրեշտակ Աստուծոյ ի մէջ զիշերի եպիսկոպոսին Բիւզանդիոյ եւ սրտմեաց նոցա վասն արբոյն : եւ ընդ առաւօտն չարուցեալ հանդերձ ուխտիւ եկեղեցւոյն լսնիօր եւ մոմեղինօր լուցելովք, գնացին ի ծովեզրն, եւ առեալ

5 Դրաբոս] Եւզրաբոս B || 7 զարծիւ] զարծուի B || 8 բարկացաւ] բարկացեալ B —
Դրաբոսի] Եւզրաբոսի B || 10-11 եւ խնդրեաց . . . ի Բիւզանդիա] եւ ետ ընկենուլ զմարմինս
նոցա ի ծով. եւ խնամօրն Աստուծոյ հասին ի Բիւզանդիա B. || 14-16 երեւեալ . . . վասն
արբոյն] ի մէջ զիշերի յայտնութիւն եղեալ առ յԱստուծոյ Թեաքովանէսի եպիսկոպոսի
Բիւզանդացոյ B.

et brûlés du corps d'Hermogène, les sortit du fleuve et le ressuscita par ordre de Dieu. Il descendit saint Ménas de la potence, le fit sortir du cachot et le conduisit auprès de saint Hermogène.

Au matin ils se présentèrent à l'empereur et blâmèrent son erreur athée. Saint Euegraphus, le clerc du saint, dit à l'empereur : « Pourquoi t'affaiblis-tu, ô empereur? Tu es arrivé rugissant comme un lion, et te voilà amoindri comme un renard; tu es arrivé avec le tumulte d'un aigle et te voilà faible * A fol. 125
r° b.
comme une chauve-souris. »

L'empereur, irrité de la hardiesse d'Euegraphus, se leva de son siège et le tua de sa propre * main. Il tua également saint Ménas et saint Hermogène, le 10 Décembre. Saint Ménas pria Dieu afin que leurs corps fussent transportés à Byzance. L'empereur ordonna de les mettre dans un cercueil de fer et de les jeter à la mer. Mais l'ange du Seigneur guida le cercueil et le fit émerger à Byzance, à la porte de la ville qui est en face de Chalcédoine.

Le dimanche, l'ange du Seigneur apparut au milieu de la nuit à l'évêque de Byzance et lui parla au sujet du saint. S'étant levé au matin, (l'évêque) accompagné de tout le corps ecclésiastique, se rendit avec de l'encens et des

զտապանն սրբոյն էած ի բաղարն, եւ սրահեոյ ի տեղոջ թաղտալի, ծինչեւ ի հրեշտակէ Աստուծոյ Մարտիրոսնա խոյեալ տառակեցաւ :

Եւ ապա եղին զնշխարս սրբոյն յեղբ ծախն յորում ելլ տապանն, եւ շինեցին ի վերայ նոցա վկայարանս ի սրահանաթիւն բաղարին : Եւ զարձեալ յեա աջորդիկ հրամանաւ հրեշտակի Տեառն տարան զնշխարս սրբոյն Երմայլնեալ ի բաղարն Կեստանդեայ, յորում տեղոջ բաղում սրանչեւիբ սրածնն լինել ի վկայարանս նոցա :

Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Պաւլեայ անապատականի :

* A fol. 125
v° a.

* Երանեղին Պաւլոս շինական էր յաշխարհական կեանս եւ երկրախոտտակ, եւ կինն յորա սրունկէր ընդ առն օտարաւուց : Եւ յաւուր ծխում տեսեալ Պաւլեայ զկին իւր եւ զսիղեկն ի ծխում անկողնի եւ ասէ յայրն. Մ՛ի եղբայր աչառհետեւ կինդ աջկ եղեցի կին բո, եւ սրբիբ իմ՝ սրբիբ բո, եւ տուն իմ՝ տուն բո : Այսոր աղաակցէբ զլեւ ի ձէնջ :

1 զտապան] զծարձին B || 1-3 էած . . . տապանն] եղին յեղբ ծախն յորում զաին զծարձինն B || 5 հրամանաւ հրեշտակի Տեառն] ազդեցութեամբն Աստուծոյ B || 6 յորում տեղոջ օտ. B — սրածնն լինել] սրածին եղեալ B || 9 սրանչեւիբ] սրանիկէր B || 11 տուն բո] տուն բեղ B.

cierges allumés au bord de la mer, prit le cercueil des saints, l'amena dans la ville et le conserva dans un endroit caché jusqu'à ce que, blessé par l'ange du Seigneur, Maximien mourut.

On déposa par la suite les restes des saints au bord de la mer, à l'endroit où le cercueil était sorti de l'eau, on construisit, au-dessus, un martyrium pour la protection de la ville. Plus tard, par ordre de l'ange du Seigneur, on transporta les restes de saint Hermogène à la ville de Kérassonde, où l'on dit que beaucoup de miracles eurent lieu à son sanctuaire¹.

En ce jour, commémoration de saint Paul, l'ermite.

* A fol. 125
v° a.

* Le bienheureux Paul était un paysan, de vie laïque et travaillant la terre. Sa femme forniquait avec un étranger. Un jour, Paul surprit sa femme avec l'amant dans le lit et dit à l'homme : « Frère, dorénavant cette femme sera ta femme, mes fils seront tes fils, ma maison sera ta maison ; vous m'avez rendu libre aujourd'hui vis-à-vis de vous. »

1. La texte porte : « à leur sanctuaire ».

Եւ թողեալ զնոսա զնայ առ ձեռն Անտոնիոս, եւ այնքան առաքինութեամբ հաճոյ եղեւ Աստուծոյ որ եւ յանուանէն Պաւղեայ զեւք տարսէին : Եւ յորժամ հիւանդք եւ ախտամէտք եւ աչտահարք երթալին առ Անտոն ի բժշկութիւն առ Պաւլ առաքէր զնոսա . եւ նա ձեռն զնեկով աղօթիւր բժշկէր զամենեւեան անուամբն Աստուծոյ :

Եւ այնպիսի սրանչեւ լարուք եւ ճգնութեամբ ձեծաւ լցեալ զկեանս իւր հանգեսա խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

[B* Եւ յայտն առաք լուսնային զտակերան բարեպաշտ թագապետն սրբոն Զապլունին՝ հրամանաւ եղբարորդացն չորրորդ Լեւոն թագաւորին եւ տարան ի Պրապարկն :]

* B
p. 284 a.

Քաղցի Ի եւ Իեկտեմբերի ԺԼ : Վկայութիւն սրբոյն Ալիթալայ եւ Ափսոնի :

Սորա էին ի Պարսից աշխարհէն : Ալիթալա բուրժ էր կուղ, եւ ունէր զախտ արեան տեւատեսութեան ըստ կանայի բնութեան : Եւ ի բազում վշտայն տաղնապեալ՝

1 զնայ] յանապատն add. B || 4 աղօթիւր] աղօթեկով B — զամենեւեան] զնոսա B || 9 Վկայութիւն . . . Ափսոնի] Վկայութիւն սրբոյն Ալիթալայ բրժի, եւ Ափսոնի տարկաւազի եւ Բարսաբայ B || 10 Ալիթալա] Ալիթալայ B.

Les ayant laissés, il se rendit auprès du grand Antoine, et devint agréable à Dieu par tant de vertus qu'au nom de Paul les démons tremblaient. Lorsque les malades, les infirmes et les possédés se rendaient auprès d'Antoine pour trouver la guérison, il les adressait à Paul, et celui-ci, en leur imposant les mains avec des prières, les guérissait tous au nom de Dieu.

C'est dans une si admirable conduite et un tel ascétisme qu'il accomplit sa vie et reposa en paix dans le Christ.

[B* C'est en ce jour qu'on transféra les ossements du pieux membre de la famille royale, le baron Zaboun, par ordre de son neveu le roi Léon IV, en les transportant à Drazark.]

* B
p. 284 a.

3 KALOTZ, 11 Décembre.

Martyre des saints Aitalaha et Apsai¹ (*Aphson*).

Ils étaient du pays de la Perse. Aitalaha (*Ayitala*) était prêtre des idoles, il avait un flux de sang à la manière des femmes; pressé par de violentes dou-

1. La forme syriaque est ܐܦܨܐܝܐ *Hapsai* (Bedjan, *Acta Martyrum et sanctorum*, iv, 133-137). Dans les synaxaires grecs Ἀψείης, Ἀψείς et aussi Ἀκεψείης, forme contaminée par Ἀκεψμα.

կանէր ի սրտոտայս եւ ողբալ ձայնիւ, թերեւս յայտնեցի որ որ կարող իցէ լժշկել զնա, եւ ոչ գտանէր : Եւ զմտաւ ածեալ ասէր զյոնձն . Երբիւնց * առ եպիսկոպոսն բրիտանեից եւ ագոթիւր նորա հաւատամ լժշկել : Եւ յորժամ ել յառաջ առժամացն եկաց հասումն արեանն : Եւ երթեալ առ եպիսկոպոսն, մկրտեցաւ եւ հաւատաց յամենասուրբ Երրորդութիւնն : Եւ տեսեալ զնա բրիտանեիցն արախ եղեն, եւ առարեցին զնա ի ծածուկ տեղի ինչ առ բաշանոցս եւ անդ ուստա զատուածալին հաւատաց սրտաւիրանս :

Եւ զնոցեալ ի բաղարն իւր Արտաւիլ ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ, եւ զբաղումս յանհաւատիցն զարձուց յատուածալիտութիւն : Եւ բժրենեալ զնա կոստաշտիցն տարան առ իշխան բաղաբին, եհարց զնա եւ ասէ . Զխնդ եղեր բրիտանեաց : Եւ պատմեաց իշխանին զարանչելին եղեալ առ նմա, եւ համարձակապէս խոստովանեցաւ զանուն Տեսաւն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց իշխանն տանել զնա զի տեպէ զմահ սրբոյն Բարսաբայ, բանղի կամէին տանել զնա ի զվատաումն վասն անուանն Քրիստոսի : Եւ յորժամ տարան ի տեղին ետես զսուրբ մարտիրոսն սրով կատարեալ . եւ անկեալ ի վերայ մարմնոյն :

9 յատուածալիտութիւն] ի բրիտանեպիւն B || 14 տանել զնա ի զվատաումն] զվատուել զնա B.

leurs, il parcourait les rues et gémissait à haute voix dans l'espoir de rencontrer quelqu'un qui puisse le guérir, mais n'en trouvait pas. Après réflexion il se dit en soi-même : * J'irai trouver l'évêque des chrétiens et j'espère trouver la guérison par ses prières. Pendant qu'il s'y rendait le flux de sang s'arrêta brusquement. Il se présenta à l'évêque, se fit baptiser et crut en la très sainte Trinité. A sa vue les chrétiens en furent remplis de joie et l'envoyèrent dans un endroit caché auprès des prêtres où il apprit les commandements de la foi divine.

Il se rendit ensuite à sa ville d'Arbèles (*Artavil*), y enseigna la parole de Dieu et convertit beaucoup d'infidèles à la connaissance de Dieu. Les idolâtres le saisirent et le conduisirent auprès du gouverneur de la ville, qui l'interrogea et lui dit : « Comment es-tu devenu chrétien ? » Il raconta au gouverneur les miracles qui avaient eu lieu pour lui et confessa avec hardiesse le nom de notre Seigneur Jésus-Christ.

Le gouverneur ordonna de le conduire voir la mort de saint Barsabas ' qu'on amenait pour être décapité pour le nom du Christ. Lorsqu'on l'eut conduit sur les lieux, il vit le saint martyr achevé par le glaive. Il se jeta sur le

1. Cité à cette date par *Syn. sel* (*Mo*).

* A fol. 125
v° b.

զիբկա արկեալ համբուրէր, եւ արեամբն օծանէր զերեսս խր : Եւ զարձուցին առ իշխանն, եւ հրամայեաց բրխտոնէի միոյ հատանել զականջս նորա . որոյ զանկիտեալ յերկիւզէն եհատ զողովեամբ : Եւ * նայեմամայն չորացաւ ձեռնն, եւ յետ աչտարիկ * A fol. 126 r° a.

5 Եւ կալեալ զստրկաւայն Ախտն ածին առաջի, եւ նա ճշմարիտ հաւատով խոստովան եղեւ զՔրիստոս : Եւ զան հարեալ զնա ուժկին ետուն ի մոլոպտն, ընդ նմին եւ զսուրբն Ալիթալաս . եւ մոլոպտն եմոյճ զնոսս առ թաղաւորն, եւ իբրեւ ետես հրամայեաց ի բանդ արկանել :

Եւ բահանայ ոմն եմուտ ի բանտն տեսանել զսուրբ վրայսն, եւ տեսեալ զերանելին Ալիթալաս լուսաւորեալ տեսեամբ, եւ եղեւ հիացեալ յոյժ : Եւ երզմնեցուցեալ զնա Ալիթալաս զի մի ումեք ասիցէ զոր ետեսն մինչեւ կատարեացի մարտիրոսութեամբ :

Եւ յետ սակաւ աւուրց կացուցեալ զսուրբսն առաջի թագաւորին, եւ եհարց զարձեալ ցնոսս : Եւ նորա զնոյն զաւանեցին զհաւատս խոստովանելով զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած : Եւ ի նմին ժամու ըստ հրամանի բռնաւորին հատին զկրկսս նոցա Դեկտեմբերի ԺԷ :

Եւ երկեալ բրխտոնէիցն ամփոփեցին զմարմինս նոցա ի նշանաւոր տեղուջ :

3 զողովեամբ] զողմամբ B || 10-11 եւ երզմնեցուցեալ . . . մարտիրոսութեամբ օռ. B || 15 Դեկտեմբերի ԺԷ] եւ Քաղոցի Գ add. B || 16 նոցա] սրբոցն B.

corps, l'entoura de ses bras, l'embrassa et se teignit la figure avec son sang. On le reconduisit auprès du gouverneur qui ordonna à un des chrétiens de lui trancher les oreilles. (Le chrétien), saisi de crainte, les lui trancha en tremblant. Sa main * se dessécha aussitôt. Après cela on jeta (le saint) en prison. * A fol. 126 r° a.

On saisit aussi le diacre Apsaï (*Aphson*) et on le fit comparaître. Il confessa la vraie foi au Christ. On le frappa brutalement et on le remit entre les mains du grand prêtre des idoles en même temps que saint Aitalaha (*Ayitalas*). Le grand prêtre les conduisit en présence de l'empereur, et celui-ci aussitôt qu'il les vit ordonna de les jeter en prison.

Un prêtre qui s'introduisit dans la prison pour voir les saints martyrs, aperçut le bienheureux Aitalaha rayonnant de lumière et en fut grandement émerveillé. Aitalaha lui fit jurer de ne rien dire à personne de ce qu'il avait vu jusqu'à ce qu'il eût consommé son martyre.

Peu de jours après, les saints furent mis en présence de l'empereur, qui les interrogea de nouveau. Ils professèrent la même foi en confessant le Christ, vrai Dieu. On leur trancha immédiatement la tête sur l'ordre du tyran, le 11 Décembre.

Les chrétiens étant venus, déposèrent leurs corps dans un endroit célèbre.

Յայսմ առաք յիշատակ է Գանիէլն սինակեցոյն յԱնապոս, ձերձ ի Կոստանդնուպօլիս :

* V fol. 126
r^o b. Այսմ երանելի ձերունիս Գանիէլ յատակ է և յերկարածից ամայ ճգնութենէն և յանձկութենէ խցին յորում բնակէր, * ձունկըն տկարացեալ ի կարծան կլէշն և ուրն ի բարձան, և իրբև զկոծղ անկեալ գնէր : Եւ էին հերբ զկոտն երկոտտան հլատկա լամանեալ, երկուց կանգնոց երկայնութեամբ, և ծորտան յերկուս ծառան երեք կանգնոց : Եւ բարձր ճգնութեամբ ի խորին ձերութիսն հասեալ հանգեաւ ի Քրիստոս : 5

* B
p. 284 a.

[B* Յիշատակ սրբոյն Գամատոսի Հասմայ հայրապետին և ձեծ վարդապետին :

Ուրբ Գամատոս արժանապէս ի կոչմանէ հոգւոյն սրբոյ ընկողաւ զառաքելական աթոռն բառասերբոյ երկրորդ զոլով յեա սրբոյն Պետրոսի լի բոլոր տեսակօր բարեաց : Էր հեղ իրբև զՍովսէս, մաքուր որպէս Յովհաննէս, նախանձախնդիր ուղղախառ : 10 հաւատոց հանգոյն Եղիսի, ժուժկալ կրօնաւորութեամբ Յովհաննու համեմատ, հմուտ և բաջարան ի զիրս իրբև զերանելին Պօղոս, սքանչեղապօրծ և բարեկշան տնորդուելի և անշարժ վէժ հաստատեալ ուղղախառութեամբ ի յամենայն հերետոսական ուխտիցն որպէս ձեծն Պետրոս :

1 Յայսմ] Ի սմին B || 2 ամայ om. B || 3 յանձկութենէն] յանձաձկութենէ B — բնակէր] բնակեալ էր B || 4-5 և էին հերբ . . . երեք կանգնոց om. B.

En ce jour, commémoration de Daniel le stylite à Anaplous, près de Constantinople.

* A fol. 126
r^o b. Les genoux débiles de ce bienheureux vieillard Daniel, à cause des nombreuses et longues années de son ascétisme et à cause de l'étroitesse de la cellule qu'il habitait, rejoignaient * sa poitrine et les chevilles (touchaient) aux cuisses; il se tenait réduit comme un billot. Les cheveux de sa tête étaient partagés en douze tresses longues de deux aunes, et sa barbe en deux parties (longues) de trois. Parvenu à une profonde vieillesse dans un parfait ascétisme, il reposa dans le Christ.

* B
p. 284 a.

[B * Commémoration de saint Damase (*Damasos*), patriarche de Rome et grand docteur.

Saint Damase, justement appelé au siège apostolique par le choix du Saint-Esprit, étant le quarante-deuxième après saint Pierre, était doué des plus parfaites qualités. Il était doux comme Moïse, pur comme Jean, zélé pour la foi catholique comme Élie, constant dans la piété comme Jean, docte et versé dans les livres (saints) comme le bienheureux Paul, thaumaturge, distingué, roc inamovible et inébranlable de la catholicité contre toutes les sectes hérétiques à l'image du grand Pierre.

Նաեւ ողորմութեամբ եւ առատատուր կարեկցութեամբ նմին ինքեան * ճարդասիրին եւ ամենատեստն Յիսուսի նման էր հանապազ : Գրէր ծիշտ եւ ուսուցանէր հանապազորդ վարդապետութեամբ զպատուիրանս Աստուծոյ : Եւ այնչափ ականածելի եւ սրտկաւելի էր ամենեցուն երկնային վարուքն եւ իմաստուն բանիւն ծինչ զի եւ հակառակորդքն զահի հարեալ զոգային ի նմանէ. զոր եւ զսա չիշէ սուրբն Գրիգոր աստուածաբան ի զիրա իւր պատուով, եւ տայ նշանակ սորա լաւութենէն :

* B.
p. 284 b.

Սա եղեւ զլիաւոր երկրորդ ժողովոյն հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն ի Կոստանդինուպոլիս. եւ հերբեաց զնոր ազանցն Մակեդոնի որ հայհոյէր զսուրբ Հոգին : Եւ զաւանեալ հաստատեաց զձշմարիտ համալոյ աստուածութիւն սուրբ Հոգւոյն ընդ Հոր եւ ընդ Որդոյ ապովր սրբովր հարբքն. յորոյ ծիջի փալեաց իրբեւ զարեզակն ի ժամանակի խրոմ : Եւ կայեալ յաթոսն ամս տասն եւ ութ եւ ամիսս երկու եւ տասն օր փոխեցաւ առ Քրիստոս :]

Քաղոյի Կ եւ Դեկտեմբերի ԺԲ : Տօն է սուրբ առաքելոյն Բարդղղիմէոսի :

Առաքեալն Քրիստոսի Բարդղղիմէոս ծի էր յերկոստասանիցն, հրամանաւ Հոգւոյն

Par sa charité et sa généreuse compassion, il ressemblait * incessamment à notre Seigneur à tous, Jésus, qui aime les hommes. Il écrivait continuellement et enseignait sans relâche avec doctrine les commandements de Dieu. Il fut si respecté et vénéré de tous par sa conduite céleste et sa parole pleine de sagesse, que les ennemis eux-mêmes le craignaient et tremblaient devant lui. Saint Grégoire le théologien le mentionne avec honneur dans ses écrits et donne la preuve de ses bonnes qualités.

* B.
p. 284 b.

Il présida le deuxième concile des cent cinquante évêques à Constantinople, et réfuta la nouvelle hérésie de Macédonius, qui blasphémait le Saint-Esprit. Il professa avec fermeté la véritable divinité consubstantielle du Saint-Esprit avec le Père et le Fils d'accord avec les autres saints Pères, parmi lesquels il brilla à son époque comme le soleil. Il siégea pendant dix-huit années, deux mois et dix jours, et reposa dans le Christ.

4 KALOTZ, 12 Décembre.

Fête du saint apôtre Barthélemy¹.

L'apôtre du Christ Barthélemy (*Bardoghimeos*) était un des Douze. Il se rendit, par ordre du Saint-Esprit, dans la région pour laquelle il avait été élu; il

1. Cf. R. A. Lirsius, *Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden*, II, 2, Braunschweig, 1884, p. 64, 92-101.

արդայ գնաց ի վիճակ ընտրութեան խրոյ : Եմուտ չեղո՞մ բազար ի սահման Հնդկաց, և նստէր սա սպրիւր ծի զոր պաշտէր բազարն իրեւ գաստում զի գիւտան սպրմունք լինէր ի նմո : Եւ չաւոր ծիւժ իկին բազարացիքն գոհել աղբերն, և կոչէին գնա գուտար Նեղոսի, և աղաղակէին մեծածաշն և կոչտուար լիւտալէին ընդ տիլմն ջրոյն, և երեւեալ զիւացն ընդ սկն սպրերն հոգմով և հրով և սաստիկ հընչ-մո՞մր : Եւ սուրբ ստարեալն ծալեալ գաղարդոնն իւր ձգեաց ընդդէմ ջրոյն, և ցամաքեցաւ ջուրն և անչափ եղեն երեւմունքն : Եւ եկին բաղմովիւնքն սա ստարեալն, և նա ուսուցանէր նոցա զբանն փրկութեան, և նորա նեղեալք ի ճարտոյ՝ սկսան բարինս արկանել ի վերայ * առաքելոյն և զլընալս հարեալ ստատկեցին արս երեսուն : Եւ մերձեցեալ առաքելոյն ի մեւեալսն կենդանացոյց անսամբն Յիսուսի. և բազումք հաւատացին ի Քրիստոս :

* A fol. 126
v° a.

Եւ գնացեալ առաքելոյն չեղր բաղարին, ի տեղն ծի սպտում, բլխեցոյց աղօթիւք ջուր չորդ և անաշահամ, և անդ մկրտեաց զհաւատացեալսն, և արար ի սպանեաց անտի բաճանաչս :

Եւ շրջեալ բարդութեամբ ընդ բազում տեղիս և Էհաս նա ի Բոսոր բազար խորին Մարոնոյ, և զարլին հաղարաղեալն Բոսորացոյց մեւեալ տանէին ի լիւտումն :

pénétra dans la ville d'Aden (*Edom*) au pays des Indes, et s'assit auprès d'une fontaine que la ville adorait comme dieu, car il s'y produisait des influences démoniaques. Un jour les habitants de la ville se rendirent pour sacrifier, à une fontaine qu'ils appelaient « la fille du Nil (*Neghos*) », firent un grand tapage et en sautillant se roulèrent dans l'eau boueuse, tandis que les démons apparaissaient à la source de la fontaine, accompagnés de vents, de feu et d'un grand fracas. Le saint apôtre plia son capuchon et le jeta dans la direction de l'eau : l'eau se dessécha aussitôt et les apparitions s'évanouirent. Une multitude se rassembla autour de l'apôtre et il leur enseigna la parole du salut, mais eux, tourmentés par la soif, ils se mirent à jeter des pierres à l'apôtre. Mais ils s'atteignirent les uns les autres et il en mourut une trentaine. Alors, l'apôtre s'approcha des morts et les ressuscita au nom de Jésus, et beaucoup crurent au Christ.

* A fol. 126
v° a.

L'apôtre se rendit aux alentours de la ville, en un endroit rocheux, y fit surgir par la prière une eau abondante et douce et y baptisa les fidèles. De ceux qui avaient été tués, il fit des prêtres.

Il traversa tout en prêchant bien des endroits et arriva à la ville de Bosra (*Bostr*), en Coelé Syrie ¹, comme on portait à sa sépulture le fils du gouver-

1. Bosra ou Bostra n'est pas dans la Syrie creuse au sens propre, mais le nom de Coelé Syrie a été appliqué dès le temps des Séleucides à toute la Syrie septentrionale et centrale, cf. Bouché-Leclercq, *Histoire des Séleucides*, Paris, 1913-14, p. 522.

Եւ ճերձեալ սուրբ առաքելոյն ի գաղաթն առժամայն ագօթիւք կենդանացոյց զճնուեալն : Եւ հաւատաց հազարապետն եւ ամենայն տուն նորա յԱստուած : Եւ բարոյեաց նոցա գաւետարանն Մատթէոսի, եւ մկրտեաց զնոսա եւ անուանեաց զանուն պատանեոյն Մատթէոս ըստ անուան աւետարանչին : Եւ հազարապետն խորտակեաց զամենայն կռուս բարպին :

Եւ զնացեալ սուրբ առաքելոյն յերկիրն Պարթեաց եւ Մարաց եւ Երմացոյ եւ բարոյեալ նոցա բազումք հաւատացին ի Պարթեացոցն : Եւ զնացեալ յաշխարհն ծոցուց եւ կալեալ զպատկեր տիրածօրն ընդդէմ արեգականն ի մէջ կրակարանին եւ խաղարեցոյց զնա : Եւ ոչ ⁴ հաւատացին բաց ողբ ութ ի ծոցուց անտի, սրբ երկիր ^{A fol. 126 v° b.} պաղին Տեառն ի ճնկեանն Տեառն, զոր ընդ իւր տարեալ առաքեալն եւ եկեալ յաշխարհն Գերմանիկեցոյ, բարոյեաց նոցա զԻրխտոս : Եւ թաղաւորն նոցա ըմբռնեալ զառաքեալն եղ ի բանդ եւ հրամայեաց ալբել եւ զրանդն եւ զառաքեալն : Եւ որոտ եւ կաշճակունք եղեն եւ չմարեալք անկան յերկիր, եւ ելեալ առաքելոյն բժշկեաց զնոսա :

Եւ հաւատաց թաղաւորն եւ ամենայն բազաքն յԱստուած, եւ մկրտեալ առաքելոյն զնոսա եկն յերկիրն Հայոց ի Գողթն գաւառ, եւ զրազումս զարճոյց ի Տէր :

Եւ զի վախճանեալ էր առաքեալն Թադէոս ի Սանատրկոյ, եւ զրեալ էր Թովմալի

neur de Bostra. Le saint apôtre s'approcha du cereneil et ressuscita aussitôt le mort par ses prières. Le gouverneur crut en Dieu, avec toute sa maison. (Barthélemy) leur prêcha l'évangile de Matthieu, les baptisa et donna au jeune homme le nom de Matthieu, selon le nom de l'évangéliste. Le gouverneur fit briser toutes les idoles de la ville.

Le saint apôtre se rendit ensuite au pays des Parthes, des Mèdes et des Élamites; il leur prêcha et beaucoup crurent parmi les Parthes. Il passa au pays des mages, où ayant présenté l'image de la mère du Seigneur en face du soleil au milieu du feu, elle éclipssa celui-ci. * Il ne se convertit parmi les mages que huit hommes, lesquels avaient adoré le Seigneur à sa naissance; l'apôtre les emmena avec lui, arriva au pays des Germaniciens¹ et y prêcha le Christ. Le roi fit saisir l'apôtre, le fit mettre en prison et ordonna de brûler la prison et l'apôtre. Il se produisit des coups de tonnerre et de foudre, les gens tombèrent à terre affolés et l'apôtre sortant (de la prison) les guérit.

Le roi et toute la ville crurent en Dieu; l'apôtre les ayant baptisés se rendit en Arménie dans la province de Golthen, et y convertit nombre de personnes au Seigneur.

Comme l'apôtre Thaddée avait été mis à mort par Sanatrouk, et que

1. Germanicia en Cilicie, aujourd'hui Mar'as.

առ Բարդղղիմէոս՝ զի ձի՛ անվոյթի արտայէ զայնր վիճակէ, եկն ի Հալս : Եւ ձինչ երթալս յա ի բլուրն Արտաշատու՝ հանդիպեցաւ նմա ալլ ամն յեօթանոսնիցն առաքեալն Յուդա, եւ ուրախացեալք ընդ ձիմեանս կանգնեցին ի տեղին խաչ, եւ ապա զնոյլ ձուլա ի վիճակն խր :

Եւ Բարդղղիմէոս զնոյց ի Հեր եւ ի Սաղմատս, եւ եկն ի յՄուրաճոս բազար եւ քարոյէր անդ գ՛րթիտոս . եւ առնէր նշանս եւ սրանչեղիս : Եւ Ասպուհի բոյք Սանատրիոյ՝ որ էր բեռորդի Բրգարու՝ հաւատաց ի Քրիստոս եւ ձկրտեցաւ յառաքելոցն, եւ * զվեցաւ հանգերձ կուտական եւ ոչ ձկնէր յառաքելոցն : Եւ լուեալ թագաւորն Սանատրուի բարկացաւ յոյժ, եւ առաքեալ զհաղարապետն Տէրենտիոս ապանանել զառաքեալն եւ զբոյք խր : Եւ եկեալ հաղարապետն ետես զառաքեալն եւ զթագաւ ի նա, եւ զի բորոտ էր բժշկեաց զնա, եւ հաւատաց յԱստուած եւ ձկրտեցաւ յառաքելոցն :

Եւ առաւել բարկացաւ թագաւորն, եւ առաքեալ զալլ ամն իշխանս ապանանել զառաքեալն եւ զբոյքն եւ զհաղարապետն եւ զամենոցն հաւատացեալսն : Եւ եկեալ իշխանին՝ զան սասաթիկ եհար զառաքեալն, ձինչեւ անկեալ յերկիր իբրեւ զձեռեալ : Եւ յետ երկց առուրց խլրդեցաւ, եւ ձեռն տուեալ նմա նստաւ . եւ ալօթէր առ Աստուած զի ձի՛ կոբիցէ աշխարհս այս խնդրուածովք Թաղէոսի եւ իմ նուաստ ծառայի բո :

Եւ ահա կամար լուսոյ եկաց ի վերայ սուրբ առաքելոցն, եւ առաքեալն Թաղէոս

Thomas avait écrit à Barthélemy de ne pas négliger ce pays, (Barthélemy) s'était rendu en Arménie. Pendant qu'il se dirigeait vers la colline d'Artachat, il y rencontra un autre des soixante-dix, l'apôtre Jude (*Jouda*); ils se félicitèrent, plantèrent une croix à cet endroit, et Jude retourna dans sa région.

Barthélemy se rendit à Her et à Salmast, puis entra dans Arbanopolis et y prêcha le Christ. Ogohi, sœur de Sanatrouk, qui était le fils de la sœur d'Abgar, crut au Christ et se fit baptiser par l'apôtre, * elle prit l'habit de vierge et ne se sépara plus de l'apôtre. Le roi Sanatrouk en ayant eu connaissance, entra dans une grande colère et dépêcha le chiliarque Tércence (*Terentios*) pour tuer l'apôtre et sa sœur. L'officier alla, vit l'apôtre et eut pitié de lui; comme il était lépreux, (l'apôtre) le guérit, il crut en Dieu et fut baptisé par l'apôtre.

Le roi en fut encore plus irrité et envoya un autre prince pour tuer l'apôtre, sa sœur, l'officier et tous les fidèles. Le prince arriva, fit battre cruellement l'apôtre, à tel point qu'il tomba à terre comme mort. Trois jours après, il remua, on l'aida à s'asseoir, et il pria Dieu de ne pas laisser périr ce pays « sur les instances de Thaddée et de moi ton humble serviteur ».

Aussitôt une voûte lumineuse s'éleva au-dessus du saint apôtre, et l'apôtre

* A fol. 127
1° a.

* A fol. 127
1° a.

իրբեւ ճարմնաւորեալ տեսեամբ զայր առ նա. եւ սուսման վիշտաց զոյին, եւ զորձան ընդ նոյն տեղի ուստի եկն Ռապէս : Եւ տեսալ զայն բազմութեանն հաւատացին յաւուր յայնմիկ ոյիր իրբեւ երեք հազարք :

Սպանին եւ զըփր թագաւորին եւ զհազարապետն, եւ թագեցին զաւարեալն ի
 5 * տեղւոջն որ կոչի Բարձ : Եւ կոտորի տօն սուրբ առաքելոյս Դեկտեմբերի ԺԲ : * A fol. 127
 r^o b.

Յայսմ աւուր վարք Սփիւրիդոնի սքանչեղալորձ եպիսկոպոսի :

Սուրբ Սփիւրիդոն հովիւ էր ոչխարաց. եւ ամուսնացեալ ըստ աշխարհի ունէր զաւակս. եւ էր յաւուրս մեծի արքային Կոստանդիանոսի : Մեռան նորա որդիքն եւ կիներն, եւ մի զուսոր միայն մնաց : Եւ ձեռնադրեցին զնա եպիսկոպոս բարարին իւրոյ :
 10 Եւ էր ինքն պարզամիտ, հեղ, հանկարտ, խոնարհ, անչար եւ սուրբ : Եւ տուան նմա շնորհք յԱստուծոյ առնել նշանս եւ արուեստս, յորոյ եւ մեք սակաւ ինչ պատմեցուք :

Երաշտութիւն լեալ յաշխարհին եւ աղաչեաց սուրբն Սփիւրիդոն զԱստուծաւ եւ ետ անձրեւ զերիս տիւս եւ զերիս զիշերս :

6 Վարք . . . եպիսկոպոսի] վարք եւ պատմութիւն սքանչելեաց երանելոյն Սփիւրիդոնի եպիսկոպոսին Տրիմիդաւից բաղաբի ի Կիպրոս կղզոյն B || 8 յաւուրս] յամս B || 10 եւ սուրբ օտ. B || 11 յորոյ եւ մեք սակաւ ինչ պատմեցուք] ունէր եւ զհոգի ճարգարէութեան ի զիտել զպապական . . . քանզի երաշտութիւն B.

Thaddée, comme dans une vision corporelle, vint à lui: il rendit aussitôt l'âme, et ils s'en retournèrent par la voie d'où était venu Thaddée. La multitude, ayant vu cela, il s'en convertit, en ce jour, près de trois mille.

On tua la sœur du roi et l'officier, et on enterra l'apôtre * à l'endroit * A fol. 127
 1° b.
 appelé Barme. La fête du saint apôtre a lieu le 12 Décembre.

En ce jour, vie de Spyridon, l'évêque thaumaturge.

Saint Spyridon était berger de troupeaux, il était marié et laïc, ayant des enfants; il vivait aux jours du grand empereur Constantin. Sa femme et ses fils moururent, il ne lui resta qu'une fille. On l'ordonna évêque de sa ville. Il était d'esprit simple, doux, calme, humble, sans aucune méchanceté, et saint. Les grâces de Dieu lui furent accordées pour accomplir des miracles et des prodiges, dont nous raconterons quelques-uns.

La sécheresse régnant sur le pays, saint Spyridon pria Dieu qui accorda la pluie durant trois jours et trois nuits.

Սով լեալ ի բազարին, եւ աղբատը բազմունին չալ. եւ մեծատունքն ունէին
ամբարեալ ցորեան, եւ պահէին ի շտեմարանս եւ կարօտելոցն ոչ բաշխէին կամ
վաճառէին : եւ չանդիմանէր զնոսս երանելին բանիւ եւ ոչ անապին : եւ ազօթեալ
սո Վատուած՝ եկն անձրեւ աստօթի եւ կործանեաց զշտեմարանս նոցա : եւ զիմեալ
աղբատացն առ հասարակ բլան ցորենով. զոր եւ * ինքեանք խակ մեծատունքն հրամ- 5
ային չափշտակել ասելով իմէ. Հրամանաւն Վատուծոյ եղեւ այս՝ ի խնդրուածոց սրբոց
կախիկացոսին :

Ոմն ի սիրելեաց սրբոցն աղբատացաւ, եւ երթեալ առ նա խնդրէր անօթս ինչ զի
զկցէ զբաւական եւ զնեացէ զպէտս տան խրոյ : եւ նա ոչ ինչ ունէր զի տացէ :
Գնաց ընդ աչքն ի պարտէզն եւ տեսանէ օձ մի զի զնայր. աղաչեաց զՎատուած եւ 10
եղեւ սակի ի զարդ կանաչի փոխեալ, զոր բռնն հարեալ ետ ցալքն : եւ նորա
երթեալ եղ զբաւական եւ առեալ զպէտս տան խրոյ, եւ յորեմ չաւելաւ եւ զարծոյց
զփոխն, առեալ զգրաւականն տարաւ առ կախիկացոսն. եւ նորա ընկալեալ ի ձեռս
ընկէց ի պարտէզն, աղաչեաց զՎատուած եւ կենդանացաւ զարձեալ եւ եմուտ յորջ 15
խր :

2 ցորեան] բազում *add.* B || 5 հրամայէին] հրամայեցին B || 8-15 Ոմն ի սիրելեաց
ի ծախուանէն *om.* B.

Il y eut une disette dans la ville et les pauvres souffraient beaucoup de la
faim; les riches avaient amassé du blé et le gardaient dans leurs greniers sans
en distribuer ni en vendre aux nécessiteux. Le bienheureux leur adressa des
reproches, mais ils ne l'écoutèrent pas. Il pria Dieu, qui fit tomber une forte
pluie et détruisit leurs greniers¹; tous les pauvres accoururent et firent une
ample provision de blé, les riches* eux-mêmes ordonnèrent de piller (les
greniers) en disant : « C'est par ordre de Dieu que cela est arrivé sur les ins-
tances du saint évêque. »

Un des amis du saint étant tombé dans la misère, se rendit auprès de lui
et lui demanda un objet pour le mettre en gage et acheter ce qu'il fallait pour
sa maison; mais il ne possédait rien de quoi lui donner. Il se rendit avec cet
homme au jardin et aperçut un serpent qui circulait, il pria Dieu, et (le ser-
pent) fut transformé en une parure féminine d'or, qu'il saisit et donna à
l'homme. Celui-ci s'en alla, le mit en gage et acheta ce qu'il fallait pour sa
maison; lorsqu'il eut amassé de quoi rendre l'argent emprunté, il reprit le
gage, l'apporta à l'évêque, qui le prit dans ses mains, le jeta dans le jardin,
et pria Dieu; (le serpent) reprit vie et rentra dans son trou.

1. Se rappeler que maisons et toitures sont souvent en torchis et facilement endom-
mageables par la pluie.

Զոմն ի սիրելեաց իւրոց զրդարեցին ի մահ, եւ հրամայեաց զատաւորն հատանել զզուլի նորա : Ազլ եղև երանելոյն եւ փութաջը ընթանալ զն կեցուցէ զնա, եւ հասեալ ի գետ ոչ եղիտ հուն զն անցանէ, եւ ասէ : Զեզ հրամայէ Տէր Աստուած, ով ջուրը, զաղարեցէր մինչև անցից նախ բան զմեռանել անխաւովեամբ : եւ վազ-
 5 վազակի արդեաւ ջուրն ի վերուստ, եւ անց սուրբն ցամարաւ : եւ որը տեսին՝
 ընթացեալ զատմեցին զատաւորին զսրանչելի զործն, եւ զահի * հարեալ արձակեաց * A fol. 127
 զաջն զատապարտեալ ի մահունէն : v° b.

Յաւուր միւսմ մտեալ երանելոյն ի տուն ինչ եւ մերձ եկեալ կին մի աղաչէր զն լուսոցէ զոտս նորա : եւ նա ասէ . Ի՞րաց երթ չինէն, եւ չանկիմանեաց զզործս
 10 նորա բանցն պունիկ էր : եւ կնոջն զգջացեալ ընդ բանսն խոստովան եղև զմեզս
 իւր եւ ապաշխարութեամբ ապրեցաւ :

Երթեալ երանելոյն ի նիկիա բանցն եւ սա մի էր չերեր հարիւր եւ տասն եւ ութ հաչրապետացն : եւ իմաստասէր ոմն յարիանոսացն ի վիճումն բանից յապիէր ուղղա-
 15 փառացն : եւ տեսեալ Սիիւրիլոնի եթէ ոչ որ կարէ ընդլիմանալ նմա ճարտարու-
 թեամբ, յառաջ մատեաւ խօսել ընդ նմա . եւ բանցն անհմուտ էր ուսմամբ իմաստու-

12 ի նիկիա] ի յուլոն նիկիոյ B.

Un de ses amis avait été condamné à mort et le juge avait ordonné de lui trancher la tête. On le fit savoir au bienheureux qui s'empessa d'accourir pour le sauver; or, arrivé au fleuve, il ne trouva pas de gué pour le traverser et dit : « Le Seigneur Dieu vous ordonne, eaux, de cesser de couler afin que je passe avant la mort injuste de cet homme ». Aussitôt les eaux supérieures s'arrêtèrent et le saint traversa à sec. Ceux qui en furent témoins coururent raconter au juge le fait miraculeux, et celui-ci, * saisi de frayeur remit en
 10 liberté l'homme condamné à la mort. * A fol. 127
 v° b.

Un jour que le bienheureux était entré dans une maison, une femme s'approcha de lui et le pria de lui permettre de laver ses pieds. Il lui dit : « Éloigne-toi de moi. » Et il blâma ses actes, car c'était une prostituée. La femme eut un repentir à ces paroles, avoua ses péchés et vécut dans la pénitence.

Le bienheureux se rendit à Nicée, car il fut l'un des trois cent dix-huit évêques. Un philosophe arien dans la discussion remportait la victoire sur les orthodoxes. Spyridon, voyant que personne ne pouvait s'opposer adroitement à cet homme, s'avança pour discuter avec lui, et bien qu'il ne fût pas versé dans la science de la philosophie, seul avec les grâces de l'Esprit, il parla au

իևան, բայց ի շնորհաց Հաղուցի սաէ օրինակաւ եւ խնայրհ բանիւ հաւանեցայց զհմա-
տասէրն. եւ եղև նա ուղղափառ :

Եւ ծինչ երանելին ի նիկիա էր ձեռաւ դասար նորա : Եւ յարժամ զարձաւ կին ծի
կեալ պահանջէր ի նմանէ զարգս, սաէր եթէ. Աս դասարն բա եղի յաւանդ եւ ոչ
զարձայց աչարէն : Ասէ երանելին. Աչ ինչ զխոն յապցանէ զի ոչ եմ տեսալ : Եւ
կինն առաւելադէս իմն աղապակէր : Եւ առեալ սրբոցն զկինն տարաւ ի գերեզման
զտակն խորոյ, եւ ալքը բազումը ընդ նմա, եւ սաէ բարձր ձայնիւ. ' Դուսար իմ էրկ-
նէ, առն ինձ, որ պահեցեր զինոջն զգարցան : Եւ ձայն եղեալ ի գերեզմանէն սաէ.
Տէր իմ եւ հայր՝ յոյս նիչ տեղւոջ են : Եւ երթեալ զալն ըստ ասացելումն : Եւ որբ
տեսին եւ բռան փառս հաւան Աստուծոյ :

Թագաւորն Կոստաս, օրդի Կոստանդիանոսի Մեծի, վէրս ունէր անբժշկելի ի
ձեռան եւ ի վրան : Եւ տեսեալ յանուրջս գերանելին Սիլիսիոյն եղիտարտա-
իևան զգետալը եւ զտակ զամբիւլաց ի վրան, եւ զաւարան արծաւենի ի ձեռին
իւրում. եւ բռաւ ձայն որ սաէր. Աչ ալք որ բժշկեացէ զբեղ բայց ծխոցն սա :

Եւ զարթոյցեալ ընդ առաւտն հրաման ետ զի ժողովեացին առ նա ամենայն 15

1 բայց ի շնորհաց . . . հաւանեցայց] բայց անաւաճին Քրիստոսի պատանձեցայց B || 3-10 Եւ
ծինչ երանելին . . . հաւան Աստուծոյ om. B || 13 զգետալը] զգետալը B || 15 հրաման ետ]
հրամայեաց B.

moyen d'exemples et de raisonnements modestes et persuada le philosophe qui
devint orthodoxe.

Pendant que le bienheureux se trouvait à Nicée, sa fille vint à mourir. A
son retour, une femme vint lui réclamer certains bijoux, en lui disant : « Je
les avais mis en dépôt chez ta fille, et elle ne me les a pas rendus. » Le
bienheureux lui répondit : « Je ne connais rien de tout cela, car je n'ai rien
vu. » La femme se mit à crier de plus en plus fort. Le saint emmena la femme au
tombeau de sa fille, de nombreuses personnes l'accompagnaient, et il dit à
haute voix : « * Irène, ma fille, dis-moi où gardais-tu les bijoux de cette
femme? Une voix se fit entendre du tombeau qui dit : « Mon seigneur et
père, ils sont dans tel endroit. » Ils s'y rendirent et les retrouvèrent comme
il avait été dit. Ceux qui virent et entendirent rendirent grâces à Dieu.

L'empereur Constans (Kostas), fils du grand Constantin, avait des plaies
incurables aux mains et à la tête. Il vit dans un rêve le bienheureux Spyri-
don revêtu des ornements épiscopaux, ayant une calotte d'osier sur la tête et
un bâton de palmier à la main, et il entendit une voix qui disait : « Personne
autre que celui-là peut te guérir. »

S'étant réveillé le matin, il ordonna aux évêques de toutes les villes de se

* A fol. 128
r^o a.

քաղաքացի եպիսկոպոսներն : Եւ տեսեալ զբազումս ոչ ծանեաւ զնմանութիւն տանն զոր ետես : Յետոյ զնաց եւ սուրբն Սիմիւրիոն նովին կերպարանաւ : Եւ տեսեալ թաղաւորին ծանեաւ զնա . եւ յարուցեալ յաթուոյն երկիր եղապ նմա : Եւ նորա եղեալ զձեռս ի վերայ վերին առժամացն բժշկեցաւ :

Եւ ի խնդրոյ Սպիւրիտոսի առ ի պատիւ նորա զրեաց հրամանս թաղաւորականս, զի պաշտօնեայր սուրբ եկեղեցւոյ եւ սպասաւորր պատ լիցին ամենեւին յարբունական հարկէ եւ ի ծառայութենէ, եւ հաստատ պահի * նոմոսս աչս մինչեւ ցայսօր :

* A fol. 128
r° b.

Կնոջ մի ալլաղղոյ մեռաւ որդին, եւ աղօթեալ երանելոյն յարոյց ի մեռելոց : Եւ ի խնդութենէ անտի մեռաւ եւ մայրն, նոյնպէս եւ զնա յարոյց շնորհօքն Աստուծոյ եւ հաւատացին եւ մկրտեցան :

Այր ոմն զնեաց ի հովուապետէ եպիսկոպոսի հարիւր աչծ, եւ զմիոյն զինն արգել զողութեամբ : Եւ մինն յաջիցն ոչ ընթանալը զինի ալլաղղապակէր . եւ յետս փախէր, եւ ալն առեալ յուս իւր զնալը, եւ աչծն հարկանէր եղջիւրովը զվրկն եւ անկեալ ի յուսոյն փախեաւ ի փարսխն : Ասէ երանելին . Տես ալլաղղու, միթի թաղաւոր զվնա զորա : Եւ նորա խոստովանեալ ետ զզինս . եւ ապա աչծն ինքնին ընթացեալ խառնեցաւ լինկերսն :

4 զձեռս] աղօթիւր *add.* B — վրին] վրացն B 5-12 p. 718 եւ ի խնդրոյ . . . եղեւ յամանակ մի *om.* B.

rendre auprès de lui. En ayant vu beaucoup, il ne reconnut pas la physiologie de celui qu'il avait vu (dans le rêve). Ensuite arriva saint Spyridon dans le même costume; l'empereur le vit, le reconnut et se levant de son trône, se prosterna devant lui. Celui-ci posa ses mains sur les plaies et les guérit aussitôt.

Sur les instances de Spyridon et en son honneur, (l'empereur) signa des ordres impériaux afin que les ministres et les serviteurs de la sainte Église fussent exemptés de tout impôt et de la corvée, et cette loi est observée rigoureusement * jusqu'à nos jours.

* A fol. 128
r° b.

Le fils d'une femme infidèle vint à mourir, et le bienheureux par ses prières le ressuscita. De joie la mère mourut aussi, et il la ressuscita également par la grâce de Dieu; ils crurent et furent baptisés.

Un homme avait acheté cent chèvres au chef des bergers de l'évêque et retint frauduleusement le prix de l'une d'elles. Une des chèvres ne suivit pas les autres, elle cria, et voulut se sauver; l'homme la prit sur ses épaules mais la chèvre lui frappa la tête de ses cornes et tombant de ses épaules se sauva au bercail. Le bienheureux dit: « Regarde, homme, si tu n'as pas caché le prix de son achat. » Il avoua et rendit l'argent; alors la chèvre courut d'elle-même se joindre à ses compagnes.

Յուսուր միում յերեկոյին ժամուն ժողովարդը ոչ եկին յեկեղեցին, եւ տարկուացին նուազեցոյց զկանթիկսն : Ատէ երանելին. Պարտ է զկանթիկսն լալսանել եթէ, զան եւ եթէ ոչ : Եւ ինքն կատարէր զպաշտօնն միայն ընդ տարկուացիին. եւ յասնին կախկուստին. Խաղաղութիւն ամենեցուն, պատախտանելին եւ հրեշտակքն. Եւ ընդ հալոսց բում : Եւ յորժամ բարդէր տարկուացին. Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր սպաշխար, եւ հրեշտակքն տալին. Տէր սրբմեան : Եւ ի ձայնէ հրեշտակացն եկին ժողովարդն :
 * A fol. 128 * մերձ յեկեղեցին, եւ ձայնս բազմութեան լսելին որք պաշտելն ընդ կախկուստին :
 v° a. Եւ յորժամ մտին ի ներքս ոչ զոր տեսին բազմ միայն զերանել կախկուստն եւ զտարկուացն իւր, եւ զարմայեալք տալին փառս Աստուծոյ :

Պարձեալ ի նուազութենէ ձիթոյն շիջանէին կանթիկքն. եւ աղօթիւք սրբոյն 10
 լցան ինքեանք մինչեւ արտաքս հեղուլ, եւ ժողովեալ չանսին բաւական եղեւ ժամանակ մի :

Ամն անհաստ ունէր կին հաւատադեալ, եւ տեսեալ զնա երանելոյն մարդաբէտցաւ զոր ինչ նմա լինելոյ էր. եւ յորժամ եղեւ ետես եւ հաւատաց ի Քրիստոս :

Ի միում աւուր զնայ երանելին առ հնձոսն, եւ սկսաւ ցօղել յերկնից եւ լցաւ. 15

15-10 p. 720 Ի միում աւուր . . . Գեկանձերի ժիւ] եւ ոչ պաշտօն միայն այլ եւ արդէլ վայր մի զլինթացս զտոյն եւ ազատեաց զանձեղ որ ի մահուանէ եւ աւանց ինչ զարձեաց աղօթիւք միայն կարճանեաց զբաղինն կոսց : Երար եւ զայլ բազում նշանս, եւ սրանչել վարդ կեցեալ զամս բազումս, ննջեաց խաղաղութեամբ ի Քրիստոս : Եւ մարմին նորա որ կայ ի Կորկիւրա՝ այսինքն ի Քարփու կղզին՝ մինչեւ ցայսօր տանէ բազում սրանչելս ի փառս Քրիստոսի : Եւ.

Un jour, aux vêpres, personne ne vint à l'église, et le diacre diminua le nombre des lampes (allumées). Le bienheureux lui dit : « Il faut allumer les lampes, qu'on vienne ou ne vienne pas. » Et il accomplit les offices seul avec son diacre. Lorsque l'évêque disait : « Paix à tout le monde », les anges répondaient : « Et avec ton esprit. » Et lorsque le diacre récitait : « Prions Dieu pour qu'il nous accorde encore plus de paix », les anges répondaient : « Seigneur, ayez pitié. » A la voix des anges, le peuple s'approcha * de l'église et entendit des voix multiples, qui officiaient avec l'évêque; et lorsqu'ils entrèrent à l'intérieur ils n'aperçurent que le bienheureux évêque et son diacre; ils en furent émerveillés, et rendirent grâces à Dieu.

Une autre fois, les lampes s'éteignaient par manque d'huile; à la prière du saint elles s'en remplirent d'elles-mêmes jusqu'à déborder; on ramassa (cette huile) dans des vases, et elle suffit pour un certain temps.

Un infidèle avait pour épouse une femme fidèle, le bienheureux l'ayant vu, lui prophétisa ce qui lui devait arriver, et lorsque la chose arriva, il vit et crut au Christ.

Un jour le bienheureux se rendit auprès des moissonneurs, la rosée se mit

* A fol. 128
 v° a.

միայն զլուխ երանելոցն ցողովն. և պշուցեալ Հայէին ի նա հնձողքն : Եհարց ցնտա ելիէ. Լնդէր Հայիր ի զլուխ իմ : Եւ նորա ստեւ. Տեառնեմբ զհեր զլիտց բո, երբեմն սեաւ և երբեմն սպիտակ և երբեմն խորանաշ : Ասէ սուրբն. Ճշմարտութեամբ ստեմ, զի զկնի իմոց վախճանի մեծապէս վառաւորեացէ Լստուած զլիշատակ իմ չերկրի. և ամենայն Հայիր Հաւատացելաց ի Քրիստոս սրբ կտաարեն զլիշատակ իմ տօնախմբելով և պատուելով, և տացէ ինձ Լստուած համարձակութիւն բարեխօսել վտան տօնադաց իմոց :

Ի միում զիշերի մտին * զոգր ի փարախ ոչխորաց նորա և խաւարեալք մարբեցան. * A fol. 128
և ընդ առաւօտան դտեալ զնստա տորան առ եպիսկոպոսն : Եւ նա արձակեաց զնստա
v° b.
պատուէր ստեալ նոցա զի մի ալ ևս արացեն ցողովին :

Պատրիարքն Ադեկասկորու հանդերձ եպիսկոպոսորն խրովք շրջէր ընդ ամենայն տեղիս և խորտակէր զպտակեր կուցն ուր և գտանէր. և մնաց ըրազին մի զի ոչ կարաց կորճանել : Եւ տեսիլ երեւեալ պատրիարկին ասէ. Սուրբն Սպիւրիտոն կոչեցի զի կորճանեցի պտակերդ : Եւ գրեալ կոչեաց զնա : Եւ իրբեւ զնաց ի տեղին՝ նոյնժամայն անկեալ կորճանեցաւ բազինն :

Եւր ոմն խնդրեալ ի սրբոյն զանձ ի փոխ և ետ. և չորժամ եհաս պաշման տալոցն՝ տարաւ զգանձն առ նա : Եւ ասէ ցնա. Տարեալ զիցես ի չարկեղն : Եւ նորա բացեալ

à tomber du ciel et couvrit seulement la tête du bienheureux. Les moissonneurs le regardèrent stupéfaits. Il leur demanda : « Pourquoi regardez-vous ma tête? » Ils lui répondirent : « Nous regardons les cheveux de ta tête, qui sont tantôt noirs, tantôt blancs et tantôt châtains. » Le saint leur dit : « En vérité, je vous dis qu'après ma mort Dieu glorifiera grandement mon souvenir sur la terre. Et pour toutes les âmes des fidèles du Christ qui accompliront ma commémoration avec honneur et éclat, Dieu me permettra d'intercéder avec insistance en faveur de ceux qui me fêteront. »

Une nuit les voleurs * s'introduisirent dans le bercail de ses moutons, ils furent frappés de cécité, et s'égarèrent. Au matin on les arrêta et on les conduisit à l'évêque. Il les remit en liberté en leur enjoignant de ne plus commettre de vol. * A fol. 128
v° b.

Le patriarche d'Alexandrie accompagné de ses évêques circulait partout et faisait briser les statues d'idoles là où il en trouvait. Il n'en resta qu'une qu'il n'arriva pas à briser. Le patriarche eut une vision qui lui dit : « Il faut appeler saint Spyridon pour que cette statue soit brisée. » Il écrivit et le fit venir. Et lorsqu'il fut arrivé à l'endroit la statue tomba aussitôt et se brisa.

Un homme avait demandé en prêt de l'argent au saint, qui le lui donna. A l'expiration du délai accordé, il lui apporta l'argent; (le saint) lui dit : « Tu

զարկեցն եւ վաճեալ՝ ոչ եղ ի նմա զգանձն, ալ արգել առ ինքն չար մտածութեամբ,
եւ տապ ցերանելին եկէ, եղի եւ զնայ : Եւ տախրեալ աչոն՝ չեա ժամանակաց խնդրեաց
ալ Եւս վախ ի նման, : Ատ, ցնա երանելին . Երթիջիր զարկեցն եւ սրչափ եւ կամեա-

* A fol. 129
1re a.

ցիս տալեա : Եւ նորա երթեալ տաւ . Ոչ ինչ զոչ տա : Ատ, ցնա երանելին . Հաստատ
ինձ որբեակ, որ եթէ չաչնժամ եղեալ էիր՝ աչմժ գտանէիր . * Բալց զի չաչնժ ժամաւ ոչ

եղեր, աչմժ վասն աշտորիկ ոչ գտեր : Եւ աչոն ածօթ եղեալ խոտտութեանցաւ զմեզսն :
Եւ ալ Բաղամ հշանա արար տարրն Աբիրիզոն, զոր չաղագս ոչ ձանձրանալոյ
ընթերցողացն եւ լսողացն ոչ զրեցար : Եւ աչալխի բարխար Բաղարախարսիեամբ
եւ սրանչելի վարար կացեալ ամս Բաղամս, ննջեաց խաղաղութեամբ ի Քրիստոս
Դեկտեմբերի ԺԲ :

* B
p. 286 b.

[B* Յայժմ աւար չիշատակ է հանդիպման միմեանց ի Հայս տարբ տարբերացն
Բարդուղիմէոսի Եւ Յուլիոյի Յակոբեան՝ չորժամ օրհնեցին խաչ ի բլուրն Արաաշատու :

Ի ամին չիշատակ է տարբ ձգնաւորացն Անտոնի եւ Կրսնիկոյ, եւ եօթն խոտաձա-
րակացն Թէոնոյ, Պաւլի, Կարպոսի, Սիմէոնի, Եղիփամու, Դէմաւիտի, Յովհաննու
եւ ալոյց ի Տարսն :

Եւ վկայութիւն չորից կանանցն սրբոց Ամոնարեայ, Մերկուռեայ, Տիոնիսեայ եւ
միւս Ամոնարեայ :]

iras le mettre dans le coffre. » L'homme ouvrit le coffre, et le referma, mais n'y déposa pas l'argent et le conserva malhonnêtement par devers soi, tout en disant au bienheureux qu'il l'avait déposé, et il s'en alla. Mais comme il en avait pris l'habitude, il lui demanda quelque temps après un autre prêt. Le bienheureux lui dit : « Tu iras au coffre et tu y prendras autant que tu voudras. » Après y avoir été, il vint lui dire : « Il n'y a rien dedans. » Le bienheureux lui répondit : « Crois-moi, mon fils, si tu y avais déposé (l'argent) à ce moment-là, tu l'aurais retrouvé à présent, * mais comme alors tu ne l'as pas déposé, tu n'en as pas trouvé maintenant. » L'homme, pris de honte, lui avoua son méfait.

* A fol. 129
1re a.

Saint Spyridon accomplit encore beaucoup d'autres miracles, que nous n'avons pas décrits pour ne pas ennuyer les lecteurs et les auditeurs. Il vécut de nombreuses années d'une vie bonne et admirable et reposa en paix dans le Christ, le 12 Décembre.

* B
p. 286 b.

[B* En ce jour commémoration de la rencontre en Arménie des saints apôtres Barthélemy et Jude (fils) de Jacques, lorsqu'ils bénirent la croix sur la colline d'Artachat.

En ce jour commémoration des saints ascètes Antoine et Cronidas, et des sept anachorètes qui se nourrissaient d'herbes : Théonas, Paul, Carpus, Siméon, Épiphané, Démarius, Jean et d'autres dans (la province de) Taron.

Martyre des quatre saintes femmes : Amonaria, Mercuria, Denise (*Dionisia*) et l'autre Amonaria.]

Քաղաքի եւ եւ Դեկանդերի մե : Տօն է սրբոյն Եւստրատիոսի, Եւքսենիոսի,
Եւզլինիոսի, Մարգարիտի եւ Ավրեստի :

Սուրբ վկայքս Քրիստոսի էին ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի սմբարիշտ սրբալի,
եւ Ալլիկալայոսի զոտաւորին, եւ Լիւսիոյ գրաին Սերաստիոյ բաղարին :

Սուրբն Եւստրատիոս էր ի բաղարէն Արօրակայ . սկերինիարոսս պատուով ի գրոսկան
կարգէն՝ ի մեծ հարկաւորոյն . եւ հալքեալան անուն էր նորս տէր ֆուսիկ . եւ
քրիստոնեայ էր ի ծածուկ : Եւ տեսանէր զսուրբ վկայսն ի չարչարանս վասն Քրիս-
տոսի, եւ ցանկալր եւ լնըն ծարախրոտութեամբ հասանել անոնց պատկին, բայց զանկի-
տէր յերկիւղէ տանջանայ : Եւ արկեալ վիճակ՝ զգոսին յեկեղեցւոյն Արօրակայացոյ՝
զի եկիէ Աքսէնիոսս բահանայ օձցէ ընդ միջոյն, բարխոր կատարեալ վկայական
մրցմանց նորս . իսկ եկիէ ալլ սբ՝ ըսել զանու ժամանակաւ : Եւ յորժամ պատմեաց

* A fol. 129
r° b.

1-2 Տօն է . . . Ավրեստի՝ վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ եւհատակայն եւ բարեհաճաւ
վկայցն մեծին եւ սրբոյն Եւստրատիոսի, Աքսէնիոսի բահանայն, Եւզլինիոսի, Ավրեստի եւ
Մարգարիտի B || 4 Սերաստիոյ բաղարին՝ Սերաստացոյ աշխարհին B || 5 սկերինիարոս
սկեռնարոս B || 6 հալքեալան՝ հալքական B || 8 ծարախրոտութեամբ՝ ծարախրոտութեան
B || 10 միջոյն՝ մէջոյն || 11 մրցմանց՝ մրցանայ B.

5 KALOTZ, 13 Décembre.

Fête des saints Eustrate, Auxence, Eugène, Mardarias et Oreste.

Ces saints martyrs du Christ vivaient au temps de Dioclétien, l'empereur impie, et du juge Agricola (*Agrikolaïos*) et de Lysias, duc de la ville de Sébaste.

Saint Eustrate était de la ville d'Araurak¹, il avait la fonction d'archi-
viste²; étant de l'ordre des ducs, personnage considérable, son nom de famille
était Ter Houssik. Il était chrétien secrètement. Comme il voyait les saints
martyrs exposés aux supplices pour le Christ, il aspirait, lui aussi, la couronne
immortelle par le martyre, mais il craignait les supplices des tourments. Le
sort étant tombé sur sa ceinture dans l'église d'Araurak, (en disant) que si
le prêtre Auxence l'appliquait sur sa taille, il mourrait par le bon combat du
martyre, mais que si c'était une autre (ceinture), il devrait se taire pour le
moment. Lorsque le domestique du saint lui eut raconté que le prêtre ayant
pris (la ceinture) en avait entouré sa taille, il comprit qu'il fallait se faire

* A fol. 129
r° b.

1. En Arménie lre non loin de Sadak. — 2. *Skeriniaros* = *scriiniarius*.

Ճոտացն սրբոյն՝ եթէ բաճումացն ընկալեալ արկ ընդ ինքեամբ, * ծանեալ եթէ արժան է յայանի առնել զինքն անօրինացն : Եւ երթնալ ի բանսն առ սուրբ վկայսն յանձն առնէր նոցա սղաչել զՏէր, զի արժանաւոր ըլցի եւ նա նոցին նահատաւոր լինանն :

Եւ չորժամ նոսաւ յատենի գոտաւորն Լիւսիոս, ի քաղաքին Ստատալիոյ, եւ տարան տւաջի նորա զարդեկալ բրիտտոնեացն, խառնեցաւ եւ սուրբն Եւստրատիոս ընդ նոսա եւ ասէր ինչ. Եւ ես բրիտտոնեայ եմ : Եւ լուեալ Լիւսիոյ ճանչեաց իբրեւ զառիւծ, եւ նախ զբղամիւ պատուոյն հրամայեաց մերկացուցանել ի նմանէ, լուծին եւ զգտի զլնուորութեանն եւ մերկ տարածեալ ի վերայ գետնայ հարին զմարմինն ուժկին զանիւր : Եւ սպա կախեցին զկաշտէ եւ հուր վառեալ ի ներքոյ աչքէին զնա, եւ հեղուն ալ եւ քաջախ ի վերայ վերայն :

Եւ ասէր Լիւսիոս. Զիմրոյ ոչ փոխեաց զրեւ աստուածն քո չոր յուսացարն :
 * A fol. 129
 v° a. Ասէ սուրբն Եւստրատիոս. Հայեանց եւ տես աչժմ զգորութիւնն Աստուծոյն իմոյ : Եւ կանգնեալ սուրբն ի վերայ ոտից իւրոց զպոսմն կալաւ յանկարծակի զմարմին նորա, եւ թօթալեալ զլանալից մարմն ի բաց ընկէց ի մարմնոյն իբրեւ զհանգերձ, եւ եղև

4 Լիւսիոս om. B || 7 մերկացուցանել] մերկանալ B || 9 զանիւր] զանօր B || 13-14 եւ կանգնեալ . . . տղայոյ] զի զոր զու մեռեալ կործէիր զիս այնչափ տանջանոր, ահա ոչինչ անհնար եղև Աստուծոյն իմոյ կեցուցանել զիս : Եւ եկաց կանգնեալ ի վերայ ոտից իւրոց աին յանդիման ամենայն բազմութեան քաղաքին իբրեւ կատարեալ ողջ ամենայն անկամօր B.

connaître aux impies. Il se rendit à la prison auprès des saints martyrs, et se recommanda à eux pour qu'ils prient le Seigneur de le rendre digne, lui aussi, de leur victoire.

Lorsque le juge Lysias siégea au tribunal de la ville de Sadala¹, et que l'on introduisit en sa présence les chrétiens détenus, saint Eustrate se mêla à eux et dit : « Moi aussi, je suis chrétien ». L'ayant entendu, Lysias rugit comme un lion et ordonna de le dépouiller d'abord de la chlamyde d'honneur, de lui enlever aussi la ceinture militaire, de l'étendre nu sur le sol et de frapper vigoureusement son corps à coups de bâton. Ensuite on le suspendit à un poteau, on alluma du feu au-dessous de lui, et on répandit du sel et du vinaigre sur ses plaies.

Lysias lui dit : « Pourquoi ton Dieu ne t'a-t-il pas changé en ce que tu espérais ? » Saint Eustrate répondit : « Regarde et vois maintenant la puissance de mon Dieu. » * Ce disant, le saint se dressa sur ses pieds, un tremblement saisit tout d'un coup son corps et ayant secoué sa peau meurtrie la fit tomber du corps comme un vêtement, si bien qu'il apparut en parfaite santé,

1. Aujourd'hui : Sadagh.

ողջ կատարեալ եւ ծարձինն փափուկ որպէս ծանկան տղայոց : Եւ հիացեալ Հեղինայոցն տսէին. Մեծ է Աստուծոյն բրիւտոնէից :

Իսկ Լիւսիաս յամօթ եղեալ կորացուցանէր զզուս իւր ի խանարհ : Եւ սուրբն յանդիմանեաց զգատաւորն իմաստասիրական բանիւ յարտաբին զրոյց : Եւ ծի ոմն չլնկերակցաց սրբոյն Եւստրատիոսի՝ Եւզինէոս անուն, եկաց առաջի գատաւորին եւ տսէ. Եւ ես բրիւտոնեաց եմ որպէս եւ տէրս իմ Եւստրատիոս : Եւ արկին զերկոսինն ի բանդ :

Եւ յետ սուրբ ինչ հանեալ ի բանդէն ազուցին սրբոյն Եւստրատիոսի կոշիկս երկաթի, եւ բեւեռեցին յոտն, եւ վարէր զնա գատաւորն առաջի իւր ի հետիոտս
 0 երևարի իւրոյ, կափահարելով ձինչեւ ի քաղաքն Նիկոպօլէս :

Եւ յորժամ անցանէին ընդ Արօրակացւոյ քաղաքն, աչր ոմն բրիւտոնեաց ի շինականաց՝ անուն Մարդարիոս, կազմէր զտանիս տանն իւրոյ, եւ տեսեալ զսուրբն Եւստրատիոս զի տանէին կապեալ, տսէ զկինն իւր. Տեսանէս զտէրն ձեր, Տէր
 15 Յուսիկ, զի երթայ ի ծարտիւրոտութիւն վասն անուանն * Դրխտոսի : Ասէ զնա կինն. * A fol. 129
 v° b.
 Եւ զինչ արգելու եւ զբեղ զնալ զհետ նորա եւ լինել ժուսանդորդ սրբոյ : Եւ քաջա-
 լերեալ զնա ետ նմա զկաշիկան :

5 Եւզինէոս] Եւզէնիոս B || 8 Եւստրատիոսի] Եւստրատեայ B || 10 երկաթի իւրոյ
 om. B || 11 բրիւտոնեաց om. B || 12 անունն Մարդարիոս] որոյ անունն էր Մարդաք B.

son corps était devenu tendre comme celui d'un enfant. Les Grecs émerveillés dirent : « Grand est le Dieu des chrétiens ! »

Lysias eut honte et baissa la tête. Le saint réprimanda le juge par des raisonnements philosophiques tirés des écritures profanes. Un des compagnons de saint Eustrate, nommé Eugène, se présenta au juge et lui dit : « Moi aussi je suis chrétien, comme mon maître Eustrate. » On les jeta tous deux en prison.

Quelques jours plus tard, l'ayant fait sortir de prison, on chaussa saint Eustrate avec des chaussures de fer et on (les lui) cloua aux pieds. Le juge le fit marcher devant lui, le suivant à cheval et le frappant à coups de poing jusqu'à la ville de Nicopolis.

Tandis qu'ils traversaient la ville d'Araurak, un chrétien du commun, du nom de Mardarias, qui était occupé à la construction du toit de sa maison, ayant aperçu saint Eustrate qu'on emmenait ligoté, dit à sa femme : « Vois-tu notre seigneur, Ter Houssik qui va au martyre pour le nom * du Christ ? » La * A fol. 129
 v° b.
 femme lui répondit : « Et qui t'empêche de le suivre et de devenir cohéritier des saints ? » Elle l'encouragea et lui apporta ses chaussures.

Եւ տուալ Մարգարիտի զերկու սրբան խր եւ զկինն տարեալ առ ոմն ի սիրեկացն՝
 եւ յանձն արար նմա զնստս : Եւ ինքն ընկեացեալ եհաս արդոյն Եւտարատիտի,
 ալջոյն ետ եւ տէշ. Տէր, եւ եւ հետեւիմ զկնի ծանաղագոհի բո առ Քրիստոս, բայց
 ազաւծմ ուսուցանել ինձ բուն իմաստութեան, եթէ չորժամ հարցանիցէ յիս գոտաւորն
 զինչ տայ պատասխանի, զի մի երբէք պարտիցէ զազխտութիւնս իմ :

Ետէ ցնա սուրբն. Զոր ինչ հարցանիցէ ցրեւլ, մի ալլ ինչ պատասխաներ, բայց
 միայն իմէ բրիտանեաց եւ Քրիստոսի ծառայ եմ : Եւ նոյնժամայն խոստովան եղեւ
 զանուն Տեսան ձերոյ Յիսուսի Քրիստոսի առաջի գոտաւորին, եւ հրամայեաց կապել
 եւ զնա, եւ տանել ընդ Եւտարատեաց :

Եւ չորժամ հասին ի տեղին, նախ զարդոյն Աբսէնտի հասին զզաւան. եւ ապա
 կացոյցին առաջի զՄարգարիտս եւ հարցանէր գոտաւորն զանունն եւ զբախտ. եւ նա
 ալլ ինչ ոչ առէր բայց միայն իմէ. Քրիստոսեաց եմ : Եւ բարկացեալ Լիսիտս հրամա-
 յեաց ծակել զաճղաւնս ոտիցն, եւ արկանել պարան եւ կախել զխիւխոյն, եւ հրացեալ
 շամփրօք ծակեաց զին * զիկնիւմէջն, վարեցին եւ ընդ լսելան երկտին զշամփուրան,
 եւ աշխպէս ազօթեւոյ աւանդեաց զհոգին :

Տարան առաջի եւ զսուրբն Եւզկինէոս, եւ հասին զձեռսն եւ զկեցուն. եւ նա եւս ի
 պաղատանն յանձն արար զհոգին Աստուծոյ :

1 Մարգարիտի] Մարգարի B || 10 Աբսէնտի] քահանային *add.* B || 15 զհոգին] Աստուծոյ
add. B || 17 Աստուծոյ] ի ձեռս Աստուծոյ *add.* B.

Mardarias prit ses deux fils et sa femme, les conduisit chez un de ses amis et les lui confia; quant à lui, il courut rejoindre saint Eustrate, lui donna le salut, et lui dit : « Seigneur, je te suis, moi aussi, dans ta voie, pour le Christ, mais je t'en prie, enseigne-moi des paroles de sagesse, afin que, lorsque le juge m'interrogera, je sache lui répondre et qu'il n'ait pas le dessus sur mon ignorance.

Le saint lui dit : « A tout ce qu'il te demandera ne réponds pas autre chose que : Je suis chrétien et serviteur du Christ. » Il confessa aussitôt le nom de notre Seigneur Jésus-Christ devant le juge, qui ordonna de le lier, lui aussi et de l'emmenner avec Eustrate.

Lorsqu'ils arrivèrent à destination, on trancha d'abord la tête à saint Auxence, puis on fit comparaître Mardarias, et le juge lui demanda son nom et sa situation. Il ne répondit autre chose que : « Je suis chrétien. » Lysias irrité ordonna de lui trouver les chevilles des pieds, d'y passer une corde et de le pendre la tête en bas, on lui trouva * l'échine avec des fers rouges, on lui enfonça aussi des broches dans les deux oreilles, et c'est ainsi, en priant, qu'il rendit l'âme.

On fit comparaître également saint Eugène; on lui coupa les mains et la langue, et lui aussi remit son âme à Dieu en priant.

* A fol. 130
 r. a.

Եւ ճի ոմն Երիտասարդ որոյ տնուն էր Ովքեստիոս, անցանէր զնոսք ի հանգիսի . եւ չարչաւել Երիվարին թափ տուեալ բազկին նկատուան զն հարցէ զնշաւանն, եւ Երեւեցաւ ի պարանոց նորա խաչ սակի : Զոր տեսեալ Լիւսիայ զատուարին հրամայեաց բերել առաջն իւր, եւ ասէ . Զինչ է նշանս այս Դավիթացւոյն որ ծածկէիր ի ծոց քո : Եւ Ովքեստիոս խոստովան եղև եւ ոչ ուրացաւ եկիւ . Տեսան եւ Աստուծոյ իմոյ ֆիտուսի Քրիստոսի է սա, չոր հաւատացեալ Երկիրպագանեմ նշանի նորա : Եւ հրամայեաց արկանել զնա ի բանդ ընդ սրբոյն Եւստրատիոսի :

Եւ յետ աւուրց ինչ առարեաց զնոսա Լիւսիոս զատուարն կապանօր ի բաղարն Սերաստացւոյ, սա Ազրիկողացոս հեղձոնն : Գրեաց եւ նամակ իմաստասիրաբար, որպէս զն թէ ոչ զարձցին՝ չար մահուամբ տղանանել զնոսա : Եւ յորժամ Երիվարին ընդ ճանապարհացն եհարց սուրբն Եւստրատիոս ցաւորն Ովքեստէս վասն մահուն սրբոյն Արեւհոտիոսի թէ որպէս եղև : Եւ նա ասէ թէ . Յորժամ տանէին զնա ի հատանել զլլուխն, ասաց զիս թաքնորար եկիւ . Ասո տեսան իմոյ Եւստրատեայ հատանել ինձ զն եւ նմա մնամ : Եւ արտասուեաց Եւստրատիոս իրբեւ լուաւ, եւ ասէ . Փռեթացիր եղբայր Ովքեստէս զն եւ մեր հասցուր նմա :

Եւ յորժամ տարան զնա ի Սերաստիա, կացուցին առաջն Ազրիկողացոսի : Իսկ

1 Ովքեստիոս] Ովքեստէս B | 4 ասէ] հարցանէր B — ծածկէիր] ծածկեալ էր B.

Un jeune homme, dont le nom était Oreste, courait en armes dans une fête; ayant son cheval au galop, il donna un élan à son bras pour atteindre son rival avec sa lance, et fit apparaître à son cou une croix d'or. L'ayant aperçu, le juge Lysias ordonna de le faire venir devant lui et lui dit : « Qu'est-ce que ce signe du Galiléen que tu cachais sur ta poitrine ? » Oreste avoua et ne nia pas : « C'est le signe de mon Seigneur et Dieu Jésus-Christ, en qui j'ai cru et dont j'adore le signe. » (Le juge) ordonna de le jeter en prison avec saint Eustrate.

Quelques jours après le juge Lysias les envoya, enchaînés, à la ville de Sébaste, au gouverneur (ἡγεμὼν) Agricola. Il lui écrivit aussi une lettre philosophique, pour que, dans le cas où ils ne se convertiraient pas, il les tuât d'une mort atroce. En route, saint Eustrate demanda à saint Oreste de quelle manière était mort saint Auxence. * Il lui répondit : « Pendant qu'on l'emmenait » A fol. 130 r° b. pour lui trancher la tête, il me dit secrètement : Dis à mon seigneur Eustrate de me rejoindre car je l'attends. » Eustrate se mit à pleurer lorsqu'il apprit cela et dit : « Hâte-toi, frère Oreste, pour que nous le rejoignons. »

Arrivés à Sébaste, on les mit en présence d'Agricola. Saint Eustrate

սուրբն Եւստրատիոս աստուածային խնամութեամբն խօսեցաւ վասն ճարգեղութեանն Միլետոսի, յանդիմանեաց եւ զանաստուած ծախութիւն կուոյ հեղինակսն ճարտարութեամբն : Եւ մղեալ Ագրիկոպոսի հրամայեաց զսուրբն Սկրեստիոս տարածել ձերկ ի վերայ հրացեալ երկաթի մահճաց : Եւ անեալ Սկրեստի ահային զմեքենայոն՝ երկեաւ յոյժ : Ասէ, յնա սուրբն Եւստրատիոս. Մի երկնչիւր եղբայր իմ Սկրեստէս, տեսութիւնդ ճկայն ունի զերկիւղ : Եւ կնքեալ զինքն սրբոյն Սկրեստի, տարածեցաւ ի վերայ հրեղէն պատարարացն, եւ առնեաց զհազկն իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւստրատիոս արկին ի բանդն, եւ զրեաց ի բանդի տնդ կտակ մահու, ստնել զմարմին իւր եւ զչորից վկայից ընկերաց իւրոց, Աբսէնտիոսի, Մարպարիտի, Եւզինիոսի եւ Սկրեստի յԱրօրակացեաց բաղարն : Քանզի եւ նորա ի մօտ կատարմանն իւրեանց, աղաչեցին զսուրբն * Եւստրատիոս զի ի միտսին թագեցին : Հրամայեաց եւ զստացուածս ընչից իւրոց յերիս մատունս բռնանել, եւ 'տալ զմինն յեկեղեցին Արօրակացեաց, յորում եւ նշխարք ոսկեաց նոյս հանգուցեալ, եւ զմինն աղբատաց, եւ զմիւսն բռն իւրում : Եւ կոչեցեալ զեպիսկոպոս բաղարին ի զիշերի, վերադրեաց եւ նա վկայութիւն ի կտակին հանգերձ կրկրիկոսոքն : Եւ հազարկեցաւ ի մարմնոց եւ յարնէ Տեառն. եւ լոյս ծագեաց ի բանդին, եւ ձայն ի լուսոյն որ ասէր. Եւստրատիէ

* A fol. 130
v° a.

1 աստուածային] աստուածեղէն B || 3 մղեալ] մոլորեալ B — տարածել] տարածանել B || 4 ահային om. B || 15 հազարկեցաւ] սուրբն Եւստրատիոս add. B || 16-2 p. 727 եւ լոյս ծագեաց... յերկնային հանգիտան] եւ ցնծացաւ ի հոգի իւր աստուածային աղկեցութեամբն որ կոչէր զնա յերկնային հանգիտան ընդունել զպսակն կենաց՝ զոր կամաւոր չարչարանօք իւրովք ստացաւ B.

parla avec une sagesse divine de l'incarnation du Christ, blâma l'erreur athée des idoles de la sagesse hellénique. Agricola devenu furieux ordonna d'étendre Oreste nu sur un lit de fer enflammé. Oreste aperecevant l'atroce instrument de supplice eut une grande peur. Saint Eustrate lui dit : « Ne crains pas, mon frère Oreste; ce n'est que la vue qui fait peur. » Saint Oreste fit le signe de la croix et s'étendit sur le lit enflammé et rendit son âme à Dieu.

On mit saint Eustrate en prison, et il écrivit en prison, dans son testament, de transporter son corps et celui de ses quatre compagnons Auxence, Mardarios, Eugène et Oreste à la ville d'Araurak, selon qu'ils avaient prié* saint Eustrate à l'heure de leur martyre afin d'être ensevelis ensemble. Il ordonna de partager ses biens en trois parts, d'en donner une à l'église d'Araurak où reposeraient les restes de leurs ossements, une autre aux pauvres, et une autre à sa sœur. Il fit venir de nuit l'évêque de la ville, qui contresigna le testament avec ses clercs (շղորւոյն). Il communia au corps et au sang du Seigneur, et une lumière se répandit dans la prison, en même temps qu'une voix disait : « Eustrate, tu as combattu le bon combat, reçois main-

* A fol. 130
v° a.

բարեօր ճաշատակեցար, արդ ընկաւ զպատկս զոր կամաւոր չարչարանօր քո ստացար, եւ եկեաջիր յերկնային հանդիսան :

Եւ յետ աւուրց ինչ ամին զսուրբն Եւստրատիոս առաջի մանտին Ագրիկոլայոսի, եւ խոսեցան ընդ միմեանս լազմօր խոնիւր : Եւ սաւ անօրէնն յունկն սրբոյն թաքնաբար . Ասն չայտնապէս առաջի մողովրդեանս եթէ զոհն կուոցն եւ զերծիր ի մահուանէ, եւ ծածուկ ապաշխարեան առաջի Աստուծոյն քոյ եւ նա քաւեցէ պրեկ :

Եւ զայս լուեալ Եւստրատիոսի ի ձայն բարձր աղաղակեաց ի լուր ամբոխին եւ սաւ . Թափանեցէ Աստուած զԵստրատիոսի խորհրդոց քոյ, ու Ագրիկոլայէ, զի կամիս խափանել զիս չար խորհրդակցութեամբ քո ի * մարտիրոսական ծանապարհէս . A fol. 130 v° b.

որ տանիս առ Բրիտանոս : Եւ նոյնմամայն զձիս հատեալ զի հրով մեռցի : Եւ զարձաւ յարեւելս համարձակ կալեալ զձեռս յերկինս եւ ագօթեաց առ Աստուած : Եւ մտեալ ի բորբոքեալ հօրն տարածեցաւ ի վերայ բոցոյն, եւ աւանդեաց զհոյին իւր առ Աստուած :

Եւ առեալ երանելի եպիսկոպոսին զմարմին սուրբ վկայիցն, ըստ գրութեան որ ի կտակին, տարաւ չԲրորակա եւ եղ պատուով ի տապանս :

5 կուոցն] աստուծոյն B || 11-12 եւ զարձաւ . . . Աստուած] եւ նա ուրախ եղեւ յոյժ եւ զարձաւ յարեւելս համարձակ զձեռս իւր յերկինս եւ ագօթեաց առ Աստուած B || 14 երանելի] սրբոյ B — սուրբ վկայիցն] սրբոյն B.

tenant les couronnes que tu as acquises par les souffrances volontaires, et viens dans le repos éternel. »

Quelques jours après on conduisit Eustrate en présence du vil Agricola, et ils conversèrent longuement ensemble. L'impie dit tout bas à l'oreille du saint : « Dis ouvertement devant le public que tu immoles aux idoles et je te sauve de la mort, ensuite tu t'en repentiras secrètement devant ton Dieu, et il te pardonnera. »

Entendant cela, Eustrate cria à haute voix de manière à être entendu de la foule et dit : « Dieu mettra obstacle à tes desseins secrets, ô Agricola, car tu veux par ton mauvais conseil me détourner de la * voie du martyr qui * A fol. 130 v° b.

Aussitôt la sentence fut rendue, qu'il mourrait par le feu. (Eustrate) se tourna vers l'orient, éleva avec hardiesse ses mains au ciel et pria Dieu. Il pénétra dans le feu ardent, s'étendit dans les flammes et rendit son âme à Dieu.

Le bienheureux évêque prit les corps des saints martyrs, selon les clauses du testament, les transporta à Araurak et les déposa avec honneurs dans le tombeau.

Կատարեցան ճշմարիտ վկայքս Քրիստոսի Եւստրատիոս, Աւքսենոս, Էւգենիոս, Մարգարիտ եւ Սկրեստէս Դեկտեմբերի ժԿ :

Քաղցի Զ եւ Դեկտեմբերի ժԿ : Վկայութիւն սրբոց հոգի կուսին Լուկիոսայ :

Այս երանելի կինն էր ի քաղաքէն Սիւրապոսայ չարեւմուտս, ի Սիկիլիայ կղզւոյն, խօսեցեալ ուն հեթանոսի, եւ մաքր նորա հեթանոս զօրով եւ տեւատեւ ամսով : Իսկ Լուկիա փափարէր * սիրով սրբուհոց վկային Քրիստոսի Ագաթնայ, եւ չարածամ հետեւէր ի քաղաքն Կատանի յեկեղեցին ուր վկայեաց սրբուհին :

Եւ չարածամ եհաս չիշատակ սրբուհոցն Ագաթնայ, առէ ցմաք իւր . Ե՛կ երթիցուք ի Կատանի, աղաչեացուք զսուրբն զի բժշկեացէ զրեզ . եւ պատմեաց մօրն իւրոց վտան տեւատեւ կնոջն զոր բժշկեաց Քրիստոս :

Եւ չարածամ զնացին ի քաղաքն մօրն յեկեղեցին եւ ագոթեցին առաջն սրբուհոց վկային : Եւ տեսանէ Լուկիա զսուրբն Ագաթի եկեալ փառօր եւ երկու հրեշտակք

2 Դեկտեմբերի ժԿ.] եւ Քաղցի եւ *add.* B || 3 Վկայութիւն... Լուկիոսայ] Վկայութիւն սրբուհոցն Լուկիայ կուսի մեծ եւ փառաւոր վկային Քրիստոսի B || 4 Այս] սուրբ եւ *add.* B — Սիւրապոսայ] Մեռապոսայ B || 6 փափարէր] փափարեալ B || 8 չիշատակ] նմին *add.* B || 9 Կատանի] առ մեծ վկայն Ագաթի եւ *add.* B — զսուրբն] զնա B || 11 ագոթեցին] ագոթեալ ի միասին նիրհեցին *add.* B.

Ces vrais martyrs du Christ Eustrate, Auxence, Eugène, Mardarias et Oreste furent exécutés le 13 Décembre.

6 KALOTZ, 14 Décembre.

Martyre de la vierge sainte Lucie.

Cette bienheureuse femme était de la ville de Syracuse, en Occident, dans l'île de Sicile, fiancée à un infidèle, car sa mère était infidèle et affligée d'hémorroïdes. Or Lucie brûlait * d'amour pour la sainte martyre du Christ Agathe, et se rendait incessamment à la ville de Catane [Katani] à l'église (du lieu) où la sainte avait été martyre.

Et lorsqu'eut lieu la commémoration de sainte Agathe, elle dit à sa mère : « Viens, allons à Catane, et nous prions la sainte de te guérir. » Et elle raconta à sa mère l'histoire de la femme hémorroïsse que le Christ guérit.

Elles se rendirent à la ville, pénétrèrent dans l'église et prièrent devant la sainte martyre. Lucie aperçut sainte Agathe venant à elle dans toute sa gloire accompagnée de deux anges et celle-ci lui dit : « Ma sœur Lucie,

ընդ նմա, եւ տա՛ն ցնա. Քոյր իմ Լուկիա, ընդէր խնդրեա ցինէն զոր զու հանդերձեալ եւ աղոյց տանել. տհա մալք ըս եղիցի ողջ վասն սիրոյ ըոյ եւ հաւատոյց որ առ Աստուած : Եւ որպէս եւ բարեգործ եմ բարարիս իմոյ Կատանիոց, նոյնպէս եւ զու հանդերձեալ եւ բարի տանել բարարին ըս Սիւրակուսոյ :

Եւ զարթուցեալ եղիս զմալքն ողջացեալ ի ցաւոյ անտի եւ հաւատոյ ի Քրիստոս մալք նորա եւ մկրտեցաւ : Եւ զարձեալ ի բարար անկր վաճառեցին զինչս խրեանց եւ բաշխեցին աղքատոց եւ կրփնուորաց : Եւ զայն տեսեալ խոսնայրն իւր՝ աղաչեաց խոտամամբք եւ ողորանօր, եւ ոչ կարաց հաւանեցոյցանել զԼուկիա լինել ընդ նմա եւ ի բաց կալ ի Քրիստոսէ : Եւ երթեալ մասնեաց զնա առ իշխան բարարին որում * A fol. 1:1
r° b.

ճշմարիտ Աստուած զմխուս Քրիստոս : Եւ հրամայեաց տանել զնա ի տուն պանկուիթեան, զի լիցին ընդ նա զօրականքն : Եւ մոզովեալ բաղմութիւն զօրականացն, եւ բառն հարեալ լինել ընդ Լուկիոց, եւ շարմել ի տեղւոջէն ոչ կարացին, բանդի Հոլին սուրբ հառատեաց զնա : Եւ կապեալ պարանա ստուարս ի ձեռն եւ յտան եւ ի մէջսն, եւ բաղմութիւն արանց բարչիով շարմել անկամ ոչ կարացին, եւ տա՛նն. Կախարդութեամբ տանէ : Ապա

3 Աստուած] Տէր B || 7 խոսնայրն] խոսեցեալ ալքն B || 12-7 p. 730 զի լիցին... հար բորբորել եւ արկանել] բաղմութեան շարմել ի տեղւոջէն ուր յեղեան էր, բանդի Հոլին սուրբ անշարժ հառատեաց զնա անդ : Յայնմամբ բորբորեցին հար զնալա եւ արկին B.

pourquoi me pries-tu pour une chose que tu es appelée à faire aux autres? voici que ta mère sera guérie à cause de ton amour et de ta foi en Dieu. Et de même que je fais du bien à ma ville de Catane, de même tu es appelée à faire du bien à ta ville de Syracuse. »

Et revenant à elle, elle trouva sa mère guérie de son infirmité; sa mère eut au Christ et se fit baptiser. Retournées à leur ville, elles vendirent leurs biens et les distribuèrent aux pauvres et aux religieux. Ayant vu cela, le fiancé de Lucie la pria avec promesses et supplications, mais sans pouvoir la persuader, d'être à lui et de s'éloigner du Christ. Alors il se rendit auprès du gouverneur de la ville, dont le nom était Paschase (*Paskasi*) et la dénonça. Celui-ci fit comparaître Lucie, qui confessa ouvertement Jésus-Christ vrai Dieu.

Il ordonna de la conduire dans une maison de prostituées, pour que les soldats aillent avec elle. Un grand nombre de soldats s'assemblèrent et saisirent Lucie pour aller avec elle, mais ils ne parvinrent pas à la remuer de sa place car le Saint-Esprit la soutenait. Ils attachèrent de grosses cordes à ses mains, à ses pieds et à sa taille et un grand nombre d'hommes halèrent, mais ils ne purent la déplacer de là; ils dirent : « Elle opère par magie. »

* A fol. 1:1
r° b.

բերին լուծ եղանց բազումս, եւ զսարսանն կապեալ ի նոստ եւ ոչ աջնու կարացին խախտել զերանելն կոչսն :

Եւ սառէ յիշխանն . Եթէ արս տասն հազարս եւ եղինս բխբս բերցես, ոչ կարտացես զես փոխել ի տեղւոջէս, զի առ իս կատարեաց Տէր իմ զբան ծարգարէին որ տաւ . Անկցին ի կողմանէ բաժմէ հազարը եւ բիւրը ընդ աջմէ եւ սա ընդ ոչ ճերձեացին :

Եւ ի տարակուսի լեալ իշխանն հրամայեաց շուքանակի նորա հօր բորբոքել, եւ սրկանել ձիւք, եւ ձէք եւ խէժ եւ մալը փայտ, եւ հօւրն ամենեւին ի նա ոչ ճերձեցաւ : Եւ սպա հրամայեաց սպանանել զնա . եւ ինքն կաժաւորութեամբ մինչդեռ կանգուն կալ ձգեալ զսարսանոյն հատին սուսերաւ զզրսին :

* A fol. 131
v^o a.

Եւ կատարեցաւ կոչս վկայն Քրիստոսի Լուկիս Գեկտեմբերի ԺԴ* Եւ մալը իւր լեաղեաց զմարմինն նորա ի նոյն բաղարին Սիւրակուսոյ :

Յայսմ աւուր կատարեցան որով սարը վկայքն Քրիստոսի Թերսոս, Լուկիս եւ Կալինիկոս փսն վկայութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ ճերտց, յաւորս Գիսկեախանոսի ամբարիշտ արքային :

Սուրբն Թերսոս չետ բազում չարչարանաց ի մամուլս հիւսանց սղոյեալ կատա-

7 եւ հօւրն ամենեւին ի նա ոչ ճերձեցաւ] եւ խեամբն Աստուծոյ ապրեցաւ B || 10 Գեկտեմբերի ԺԴ] եւ Քաղոցի 9 add. B || 13 Գիսկեախանոսի] Գեկոսի B.

Ils firent venir beaucoup de couples de bœufs, y attachèrent les cordes, mais ne réussirent pas davantage de cette manière à ébranler la bienheureuse vierge.

Elle dit au gouverneur : « Même si tu fais venir dix mille hommes et dix mille bœufs, tu ne réussiras pas à me faire changer de place, car mon Seigneur a accompli en moi la parole du prophète qui dit : *Ils tomberont mille hommes de ton côté et dix mille à droite, mais ils n'approcheront pas de toi*¹. »

Le gouverneur, pris d'hésitation, ordonna d'allumer un feu autour d'elle, d'y jeter de la poix, de l'huile, de la résine, du bois de cèdre, mais le feu ne l'atteignit pas du tout. Il ordonna alors de la tuer, et, d'elle-même, spontanément pendant qu'elle se tenait debout, elle tendit son cou, et on lui trancha la tête par l'épée.

* A fol. 131
v^o a.

La vierge martyre du Christ, Lucie, mourut le 14 Décembre*. Sa mère inhuma son corps dans la ville de Syracuse.

En ce jour furent martyrisés par le glaive les saints martyrs du Christ Thyrsos (*Thersos*), Leucius et Callinicus pour le témoignage du Christ, notre Dieu, aux jours de Dioclétien, l'empereur impie.

Saint Thyrsos, après bien des supplices, mourut scié dans une presse de

1. Ps. xc, 7.

ընցաւ : Եւ զսուրբն Լեւկիոս կախեցին զփայտէ եւ բերեցին զամենայն ծարժինն եւ ապա հօտին զզլուին : Իսկ սուրբն Կալինիկոս բռնւի էր կռոյ եւ հաւատացեալ ի Քրիստոս՝ կատարեցաւ սրով յԱպամիա բազարին, ի փառս Աստուծոյ :

Քաղոցի է եւ Դեկտեմբերի օրն : Վարդ սրբոյն Յակոբոյ Մճրնայ հայրապետին :

Մեծն Յակոբ կախկոպոսն Մճրնայ՝ հօրաբնութիւն էր սրբոյն Գրիգորի Հայոց լուսաւորչին : Եւ էր միացնակեաց եւ բնակէր ի լերինս, ամառն անշարկ կայր եւ ձմեռն բնակէր չալի միում փորրիան, եւ կերակուր նորա բանձար եւ միւր Վալի :

Եւ եղև մեռանել Մճրնայ կախկոպոսին, եւ հայրապետն Անտիոքոյ աստուծային ընտրութեամբն ձեռնադրեաց զՅակոբոս կախկոպոս Մճրնայ. եւ էր ի ժամանակս Կոստանդիանոսի մեծի թագաւորին :

Եւ սուրբն Յակոբոս նշանօր եւ սքանչելօր թագմացոյց զհաւատացեալս բազարին : Եւ չաւոր միում եկեալ աւ յնա Սարուզէ միացնակեացն, եւ չորժամ ելին յեկեղեցւոյն * A fol. 131 v° b.

3 Աստուծոյ] Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ B.

charpentier. On pendit saint Leucius à un poteau et on lui laboura tout le corps, puis on lui trancha la tête. Quant à saint Callinicus, il était prêtre des idoles, il crut au Christ et mourut par le glaive dans la ville d'Apamée, pour la gloire de Dieu.

7 KALOTZ, 15 Décembre.

Vie de saint Jacques patriarche de Nisibe ¹.

Le grand Jacques, évêque de Nisibe, était le fils de la tante paternelle de saint Grégoire, l'Illuminateur de l'Arménie. Il vivait en solitaire et dans les montagnes, l'été, il restait sans abri, l'hiver, il demeurait dans une petite grotte, et sa nourriture consistait en légumes et fruits sauvages.

L'évêque de Nisibe étant venu à mourir, le patriarche d'Antioche, par élection divine, sacra Jacques évêque de Nisibe. Ceci se passait aux jours du grand empereur Constantin.

Saint Jacques, par ses miracles et ses prodiges, augmenta le nombre des fidèles de la ville. Un jour vint à lui l'anachorète Mar Augin (*Marougé*), et lorsque Jacques et Mar Augin sortirent de l'église, ils aperçurent un paraly-

* A fol. 131 v° b.

1. Cf. P. Peeters. La légende de saint Jacques de Nisibe, dans *Anal. Boll.* XXXVIII (1920), 285-373.

Յակոբ եւ Մարութ, տեսին անգամաբայ՝ ձի ի գաւիթն եկեղեցւոյն. եւ կացեալ չափօն Յակոբայ ընդ աջմէ նորա եւ Մարութ ընդ աջեկէ, եւ խաչ կնքեալ ի վերայ անգամոյ նորա՝ առժամայն հաստատեցան անգամբ, նորա անուամբն Քրիստոսի, երկուք Վաղվազակի եւ օրհներ զԱստուած :

Եւ էր ի Մծրին բաղարի աչք ձի մեծատուն, անուն Կեղրոն, եւ էր Մարկիանի աղանդովն, եւ էր սրբի ձի նորա անգամաբայ՝ : Եւ տեսեալ զաչք անգամաբայ՝ որ բժշկեցաւ՝ հարցանէր թէ. Ով բժշկեաց զրեւ, եւ ոչք անուամբ բժշկեցար : Եւ նա ասէ. Անուամբն Քրիստոսի, ծառայքն Աստուծոյ բժշկեցին զիս Յակոբ եւ Մարութ : Եւ կոչեցեալ ի տուն իւր զսուրբոն աղաչէր զնոսա բժշկել զսրբին իւր : Եւ նորա ասեն. Եթէ հաւատաս ի Քրիստոս եւ ի բաց կացցես չափանդոյ, ապին բեւ խնդրուածք քո : Եւ չանձն առ հաւատալ : Եւ կացեալ սրբոյն չափօն, եւ խաչ կնքեալ ի վերայ անգամոյ նորա աւաղջացաւ :

Եւ զայն տեսեալ աչքն հաւատաց ամենայն տամբն իւրով, եւ կամեցաւ զնալ ի վանս Մարութի, ընդ իւր ունելով զբժշկեալ սրբին, եւ հիւանդացեալ ի ճանապարհին՝ մեռաւ ծանուկն, եւ սուգ մեծ եղև առն եւ ընդանեացն : Եւ զնացեալ անդ սրբոյն

* A fol. 132
1° a. Յակոբայ եւ կացեալ չափօն՝ չարոյց զմեռեալն :

Դէպ եղև երանելոյն անցանել ընդ զեօղ ձի եւ աղջկունք լուանային զհանդերձս

tique dans la cour de l'église; Jacques se mit en prières à sa droite et Mar Augin à sa gauche, ils firent le signe de la croix sur ses membres, qui se raffermirent aussitôt au nom du Christ : (*le paralytique*) se mit à marcher sur-le-champ et bénit Dieu.

Il y avait dans la ville de Nisibe un homme riche nommé Cédron, qui était de la secte de Marcion, et qui avait un fils paralytique. Ayant aperçu le paralytique, qui avait été guéri, il lui demanda : « Qui t'a guéri et au nom de qui as-tu été guéri? » Il lui répondit : « C'est au nom du Christ que les serviteurs de Dieu Jacques et Mar Augin m'ont guéri. » (Cédron) invita chez lui les saints et les supplia de guérir son fils. Ils lui dirent : « Si tu erois au Christ et renonces à ta secte, tes prières seront exaucées. » Il consentit à croire. Les saints se mirent en prières, firent le signe de la croix sur ses membres et il fut guéri.

A cette vue l'homme se convertit avec toute sa maison, et il voulut se rendre au couvent de Mar Augin avec son fils qui avait été guéri, mais étant devenu malade en chemin l'enfant mourut, et ce fut un grand chagrin pour l'homme et les siens. Saint Jacques se rendit sur les lieux, se mit en prières * et ressuscita le mort.

* A fol. 132
1° a. l'homme et les siens. Saint Jacques se rendit sur les lieux, se mit en prières *

Il arriva au bienheureux de passer par un village, où les jeunes filles

խրեանց բաց ունելով զսրունս եւ զոտս, եւ լրբարար ի նա հայէին : Եւ նա ստատեաց նոցա, եւ սպառնացոյց զհերս նոցա եւ ցամաքեցոյց զազրիւրն : Եւ զնայեալ զհերս նորա ընտելիչը զեղջն աղաչէին զնա դառնալ եւ բղխեցոյցանել զազրիւրն եւ սեռա-
ցուցանել զհերս աղջկացն : Եւ նա զարձաւ եւ բղխեցոյց զազրիւրն բաց զհերս
5 աղջկացն ոչ սեռացոյց զի երկիցեն ի Տեառնէ :

Երկու հրէայք կամէին խարել զնա, ծինն եղեալ սուտ մեռեալ, եւ ընկեր նորա երթեալ աղաչէր զնա զի տացէ պատամա մեռելոյն, եւ նա ընկէց զձորձս իւր ի վերայ
նորա եւ խնրն էանց զնոց : Եւ ընկեր նորա ձայնէր զնա եւ սսէր . Արի, տես թէ սրբէս
խարեցար զալեւոր բրաւտունեայն : Եւ նա ոչ յարեաւ բանղի մեռեալ էր :

Սա շինեաց եկեղեցի մեծ ի Մծրին քաղաք : Սա մի էր չերեր հարիւր եւ տասն
եւ ութ հալապեալեացն որ ի Նիկիա ժողովեցան : Սա անէծ զՄանածիր՝ իշխան
Ռշտունեաց եւ ջնջեցաւ, որ զսարկաւադունս նորա ի ծով ընկէց :

Եւ կայեալ բարի ձգնութեամբ հանգեաւ ի Վերխասս :

Յայտն աւար վկայութիւն սրբուհւոյն Սանդխտոյ :

Արբուհին * Սանդուխտ դուստր էր Սանատրուկոյ արքային Հայոց, եւ էր զեղեցիկ * A fol. 132
r° b.

l'avaient du linge ayant jambes et pieds nus, et elles le regardaient effronté-
ment. Il les réprimanda, fit blanchir leurs cheveux et tarit la source. Les
habitants du village se mirent à sa poursuite, le supplièrent de revenir sur
ses pas, de faire rejaillir la source et de rendre leur couleur sombre aux
cheveux des jeunes filles. Il revint, fit couler la source, mais ne noircit pas
les cheveux des jeunes filles, afin qu'elles aient la crainte du Seigneur.

Deux Juifs voulurent le tromper. L'un fit le faux mort et son compagnon
alla le prier de lui donner de quoi ensevelir le mort. Il étendit son manteau
sur lui et continua son chemin. Le compagnon se mit à crier en disant :
« Lève-toi, vois comme nous avons trompé le vieux chrétien. » Mais l'autre
ne se réveilla pas, car il était mort.

Il construisit une grande église dans la ville de Nisibe. Il fut l'un des
trois cent dix-huit évêques qui tinrent concile à Nicée. Il maudit Manadjirh,
prince de la famille des Rechtounikh, qui en mourut, pour avoir fait jeter ses
diacres à la mer.

Il vécut dans un bon ascétisme et reposa dans le Christ.

En ce jour martyre de sainte Sandoukht.

Sainte * Sandoukht était la fille de Sanatrouk, roi d'Arménie; elle était si * A fol. 132
r° b.
belle qu'on ne lui trouvait point de pareille sur la terre. Elle fut disciple de

յոյժ որ ոչ գտանէր նման նմա յաշխարհի : Եւ աշակերտեալ Թադէոսի սուարեւոյն հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ յառարեւոյն եւ ոչ մեկնէր ի նմանէ :

Եւ հաջր նորա արաչէր գտնուլ ի կուսն եւ ուրածուլ զՔրիստոս, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զնա : Ապա հրաման ետ արով սպանանել զնա : Եւ սուարեւոյն մօտ կացեալ բաջաւերէր զնա, եւ ոչ ար տեսանէր զնա : Եւ երեւեալ նմա Քրիստոս կոչէր զնա սու ինքն : Եւ զահիճն կամէր սպանանել զնա, ետպան զգահճապեան : Եւ մի ոմն եհօր արով զտալնոն կռւալն, եւ ել արիւն յոյժ եւ տանդեաց զհալին, եւ սուրբ սուարեալն թաղեաց զնա Գեկաեմբերի ժեշ :

Յայսմ առար զկալսթիւն Եղեթերիտի եպիսկոպոսին :

Կին ոմն էր ի Հռոմ բազարին քրիստոնեաց, յառարս Արիանոսի կառապաշտ արքային, որոյ անուն Ալթիան, եւ որդեայ նորա Եղեթերիտ, զոր եւ ետ իսկ յաշակերտութիւն Անկիտոսի եպիսկոպոսապետին Հռոմաց, եւ ուսաց նմա զաստուածալին զիրա : Եւ յորժամ եղև հեղեատասն տմաց, ձեռնադրեաց զնա սարկաւաղ, եւ ութնատասն տմաց լեալ՝ կոչեաց զնա ի պատիւ քահանայութեան :

9 զկալսթիւն] սրբոյն *add.* B || 11 Ալթիան] Աթիանի B || 13 հեղեատասն տմաց] հեղեատասնամեայ B.

l'apôtre Thaddée, crut au Christ et fut baptisée par l'apôtre. Elle ne se séparait pas de lui.

Son père la supplia de revenir aux idoles et de renier le Christ, mais ne parvint pas à la persuader. Alors il donna l'ordre de la faire mourir par le glaive. L'apôtre l'assista en l'encourageant, mais personne ne le voyait. Le Christ lui apparut l'appelant à lui. Le bourreau qui devait la tuer, tua le chef des bourreaux. Quelqu'un alors porta un coup d'épée aux seins de la vierge, le sang coula abondamment et elle rendit l'âme. Le saint apôtre l'inhuma le 15 Décembre.

En ce jour martyr de l'évêque Éleuthère.

Il y avait dans la ville de Rome, aux jours d'Adrien, l'empereur idolâtre, une femme chrétienne nommée Authia (*Aytian*)¹; elle avait un fils de nom Éleuthère qu'elle confia à l'enseignement d'Anicet (*Aniktos*), archevêque de Rome, et (celui-ci) lui enseigna les écritures divines. Lorsque (l'enfant) eut quinze ans, il l'ordonna diacre, et à l'âge de dix-huit ans il l'appela à l'honneur du sacerdoce.

1. On reconnaît l'accusatif de l'original grec, cf. *Syn.Cp.* μητέρα δὲ εἶπεν ὀνόματι Ἀυθίαν.

Եւ ըստ աստուածաճածոյ վարդապետի խրոյս ընկալաւ շնորհս ի Տեառնէ, մինչ զի ձեռս զնկելով բժշկէր զամենայն ախտս եւ զհիւանդութիւնս ի ժողովրդեանէն : Եւ եղևոյլ * A fol. 132 v° a.

Եւ լուեալ վասն նորա Ազրիանոսի արքայ տապեաց զամեն ի նախարարաց խրոյս, որոց ամուսնն Փիլիկիա, զի ըմբռնեալ զԵղեթիւս տարցէ առ նա : Եւ իբրեւ զնայ առ նա, եւ լուաւ վարդապետութեան նորա՝ հաւատաց ի Տէր եւ մկրտեցաւ : Եւ սուրբն Եղեթիւս զնայեալ կրօնաւորութեամբ առաջի խաղաւորին խոստովան եղեւ զանուն Տեառն մերոյ Բիսուսի Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց եւ պարզեցին զնա ի վերայ հրացեալ պղնձի մահճաց, եւ ոչ լուծաւ ի տապոց բոցոյն, ալ Եւ ամբողջ շնորհօրն Աստուծոյ ի հրոյ անտի :

Եւ երթեալ ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանն կենաց. եւ զորձեալ կալան զնա եւ ընկեցին ի վերայ հրացեալ շանթից եւ յրուցան շանթին : Եւ ապա ջեռուցին

1 ի Տեառնէ; յԱստուծոյ B || 2 ի ժողովրդեանէն ի ժողովրդեանն B || 3 երթեալ անդ add. B || 7 տարցէ; տարձի B — առ նա; անդր B || 8 վարդապետութեան; զվարդապետութիւն B — Տէր; Քրիստոս B || 10 մերոյ om. B — պարզեցին; ամենջեցին B || 11-2 p. 736 եւ ոչ լուծաւ . . . ի մէջ ցորոյ; եւ շանթից, եւ ապա ի տապալ ջեռուցեալ ձիթով եւ ճարպով B.

(Éleuthère), par sa conduite agréable à Dieu, reçut les grâces du Seigneur, à tel point qu'en imposant les mains il guérissait toutes les infirmités * et les * A fol. 132 v° a. maladies du peuple. A vingt ans il fut sacré évêque du pays de l'Illyricum (Lituregetsonotz). Il s'y rendit, y enseigna et y prêcha la parole de Dieu, il convertit beaucoup d'infidèles à la foi du Christ et les baptisa.

L'empereur Adrien ayant entendu parler de lui envoya un de ses officiers, nommé Philix (*Philikia*)¹, pour s'emparer d'Éleuthère et le lui amener. Lorsque (Philix) arriva auprès (d'Éleuthère) et entendit son enseignement, il crut au Seigneur et se fit baptiser. Saint Éleuthère se rendit de son propre chef auprès de l'empereur et confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. (L'empereur) ordonna de l'étendre sur un lit de cuivre enflammé, il ne fut point touché par l'ardeur des flammes, et sortit intact du feu par la grâce de Dieu.

Il se rendit auprès de ses ouailles et leur enseigna la parole de vie. On le saisit de nouveau, on le jeta sur des lingots ardents, mais les lingots

1. Cf. *Pio Franchi de' Cavalieri*, I martiri di S. Teodoto e di S. Ariadne con un' appendice sul testo originale del martirio di S. Eleuterio dans *Studi e Testi*, VI, Rome, 1901, p. 135-161. La forme arménienne dérive de l'accusatif Փիլիքս.

տապակ ձիթով եւ ճարպով եւ արկին զնա անդ . եւ ծոխալ ի նա արախաթկամբ կաջր որպէս ի ձէջ ցօրց :

Եւ եպարքոսն Կորեւորոս կաղձեաց թնկիւր երկաթեղէն, եւ աժկին ջեռուցեալ կամէր արկանել անդ զսուրբն Երեմիակոս : Եւ ձինչչեալ արկեալ էր՝ աղղեաց ի նա սուրբ Հոյին, եւ ընթացեալ առաջի թագաւորին խոտախան * եղև համարձակութեամբ զանուն Տեառն ձերոյ Յիսուսի Քրիստոսի . եւ նոյնժամոյն արկին զնա ի թնկիւրն զոր զորձեաց Կարեւորոս, եւ պահեալ զնա զօրութիւնն Աստուծոյ ոչ աչրեցաւ :

Եւ յնա աշնորիկ արկին զնա ի բանդ . եւ ի նժանութիւն աղխատի ապաւնոյ հրեշտակ Աստուծոյ տանէր նմա կերակուր :

Եւ յնա աւուրց ինչ հանին ի բանդէն, կապեցին ի կառն ձիոց, եւ հրեշտակ Աստուծոյ ելոյժ ի կապանացն եւ հանեալ երկաթաբացն ի բառն ծի բարձր, եւ զարձան անդրէն երկաթարբն : Եւ նստեալ ի լերինն սուրբն աղօթելով աւուրցանէր զբանն Աստուծոյ : Եւ գաղանք վալքենիք ժողովէին առ նա եւ որպէս բանաւորք երկիր պագանէին նմա եւ նստէին շուրջ զնովաւ :

Իբրև լուաւ թագաւորն վասն նորա առաքեաց զօրականս զի իջուցեն զնա, եւ

6 արկին զնա] արկին զԿարեւորոս B || 7 եւ պահեալ... ոչ աչրեցաւ] եւ պահեցաւ կենդանի զօրութեամբն Աստուծոյ B || 8-9 եւ ի նժանութիւն... կերակուր om. B || 10 եւ յնա աւուրց ինչ հանին ի բանդէ] եւ հանեալ անտի B || 10-4 p. 737 եւ հրեշտակ... նստան առ սոս նորա] եւ ապա արկին առաջի գաղանաց B.

disparurent. Alors on chauffa un chaudron avec de l'huile et de la graisse et on l'y jeta; il y entra et s'y tint avec joie comme au milieu de la rosée.

L'éparque (ἐπαρχος) Korévor (*Korevoros*) fit construire un four en fer, et après l'avoir surchauffé, il voulait y jeter saint Éleuthère. Or avant qu'il fût jeté, le Saint-Esprit l'inspira, il courut au-devant de l'empereur et confessa avec hardiesse le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. On le jeta aussitôt dans le four qu'avait fait construire Korévor, mais la puissance de Dieu le protégea et il ne fut point brûlé. On le jeta ensuite en prison et l'ange de Dieu, sous la forme d'une colombe blanche, lui apportait à manger.

Quelque temps après, on le fit sortir de prison, on l'attacha à un char attelé de chevaux, mais l'ange de Dieu le délivra des liens, et les chevaux, après l'avoir conduit sur une montagne élevée, retournèrent. Le saint demeura sur la montagne en priant et en enseignant la parole de Dieu. Les bêtes sauvages se rassemblaient auprès de lui et, comme des êtres ayant la raison, se prosternaient devant lui et s'accroupissaient autour de lui.

Lorsque l'empereur l'eut appris, il envoya des soldats pour le descendre de la montagne, mais les fauves se jetèrent ensemble sur eux puis reculèrent,

տեսեալ զազանայն զիմեցին առ հասարակ ի վերայ նոցա, եւ զարձան յնա, եւ չորականայն անկեալ չոտս նորա խոստովանեցան զԻրխոտոս եւ մկրտեցան :

Եւ իջեալ սուրբն միայն եկաց առաջի սրբազին, եւ հրամայեաց արկանել զնա զազանայ, եւ զազանքն երկեալ նստան առ ոտս նորա : Եւ զայն տեսեալ թաղութ-
րին * հրամայեաց ստանանել զնա սրով : Եւ սուրբն աղօթեաց առ Աստուած, եւ
եղև ձայն յերկնից առ նա եւ ասէ. Եղև իմերիկէ լացան ընդ զրուհի երկնից, եւ
հրեշտակը սպասեալ մնան ընդ զի պսակեցեն զընդ արգարտիկամբ պսական : Եւ
սպա երկու գորականը հառին զզլուս սուրբ եպիսկոպոսին Եղև իմերխոսի՝ Գեկտեմբերի
ժե :
* A fol. 133
r^o n.

Եւ մօր նորա եկեալ անկաւ ի վերայ մարմնոց սրբոց խնայ սղբալով, եւ զիրկս արկեալ համբուրէր զնա : Եւ մինչդեռ ընդզրկեալ ունէր զմարմին սրբունց՝ հառին եւ զնորա զուխն : Եւ թաղեցին զնոսա ի միում տեղոջ ի նոյն դաւառի :

[B * Բերամն նշխարաց սրբոցն Յակարաց ի հայք եպիսկոպոսին Մծրնայ սրանչե-
լալործին մեծի :
* B
p 290 n.

Սուրբ եւ սրանչեղալործ հայրապետն Մծրնայ մեծն Յակար՝ հօտքեւորդի էր սրբոցն Իրկսորի հայոց լուսաւորչին :

6 եւ եղև ձայն... Գեկտեմբերի ժե] եւ երկու գորականը հառին զզլուս սրբայ եպիսկոպոսի
Եղև իմերխոսի՝ Գեկտեմբերի ժե եւ Քաղսցի Է Ե.

les soldats tombèrent aux pieds (d'Éleuthère), confessèrent le Christ et se firent baptiser.

Le saint descendit seul et se présenta devant l'empereur, qui ordonna de le jeter aux bêtes, mais les fauves s'approchèrent de lui et s'assirent à ses pieds. Ce que voyant l'empereur ordonna * de le tuer par le glaive. Le saint
pria Dieu et une voix lui parla du ciel en disant : « O Éleuthère! les portes du
ciel te sont ouvertes, et les anges t'attendent pour te couronner de la
couronne de justice ». Puis, deux soldats tranchèrent la tête de saint
Éleuthère, évêque, le 15 Décembre.
* A fol. 133
r^o a.

Sa mère vint se jeter sur le corps de son fils en sanglotant, et l'ayant pris dans ses bras elle l'embrassait; et tandis qu'elle tenait dans ses bras le corps de son fils on lui trancha également la tête. On les inhuma dans un même endroit, dans la même province ¹.

[B * Translation en Arménie des restes de l'évêque Jacques évêque de Nisibe, le grand thaumaturge.
* n
p. 290 a.

Le saint et thaumaturge évêque de Nisibe, le grand Jacques, était le fils de la tante paternelle de saint Grégoire, l'Illuminateur des Arméniens.

1. Dans la province d'Illyricum où Éleuthère était évêque.

Սա՛ ծի էր չերեք հարիւր եւ սասն եւ ոթ սուրբ հայրապետացն որ ժարմեցան ի Նիկիա ծաղաբաղարն վասն կործանմանն Արիւսի : Սա շննեաց եկեղեցի ձեռն զոր եղբայր նմա հրեշտակն ի տեպեան եւ զչափն, եւ կարգեաց երկիցունս եւ սարկաւաղանս ի սպասաւորութիւնն արքայ սամարին :

Սա զանդամալոյձ ծի զօսացեալ ամենայն անդամօր, ամաց հնգետասանից՝ զոր բարձեալ եղին ի գաւիթս եկեղեցւոյն՝ ազօթիւք բռնկեաց. եւ որք տեսինն փառս ետուն Աստուծոյ :

Այլ եւ զուրումն իշխանի որ էր երեսելն ի զրան արքայի, Կեղրոն կոչեցելոյ, զի էր որդի նորա անդամախոզ ի ձեռն, եւ պատաստէին սորն իրբեւ զփոկ զմիմեամբ՝ ի թաթէ տալոյն մինչեւ ՝ ցծունկան եւ տնկեալ զիւր ի մահիձան, որ էր ոթ ամաց, իջուցեալ յաւաղան եւ օձ զամենայն մարմինն. եւ ապա մկրտեալ ջանուն Հօր եւ Սրբոյ եւ սուրբ Հոգւոյն հանեալ յաւաղանէն եւ պարզեցին զամենայն անդամս նորա, եւ կաշեալ զձեռանէ, նորա կանդնեցին. եւ հրամայեաց նմա զնալ, եւ նա զնալք համարձակ :

Սա ցանկացաւ զնալ ուր հանդեսու տաղանն ի լեռան Արարադայ. եւ իրբեւ եհտո ի ստորոտ լերինն ննջեաց զի էր աշխատեալ : Եւ առեալ հրեշտակն տախտակ մի եւ բերեալ եղ ընդ սնարօր արդոյն, եւ ասէ. Խնայեաց Տէր ի բնդ զի մի փառապետացիս, արդ սա զտախտակդ զայց ըստ փափարամաց բոց, եւ զարձիր ի առն բո : Եւ սուրբն

Il fut l'un des trois cent dix-huit saints évêques qui tinrent concile dans la métropole de Nicée pour la défaite d'Arius. Il construisit une grande église, selon ce qu'un ange lui avait montré dans une vision, et d'après ses plans, et il y établit des prêtres et des diacres pour le service du saint temple.

Il guérit par ses prières un paralytique, âgé de quinze ans, dont tous les membres étaient desséchés, et qu'on transporta dans la cour de l'église; et, ceux qui (le) virent rendirent grâces à Dieu.

Il fit de même pour un notable, personnage considérable à la cour de l'empereur nommé Cédron, dont le fils était estropié de naissance, ses pieds s'enroulant l'un sur l'autre comme des cordes de la plante jusqu'aux genoux; on (le) tenait couché sur un lit; il avait huit ans. (Saint Jacques) le fit descendre dans les fonts baptismaux et oignit tout son corps, puis le baptisa au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit; on le sortit des fonts, on redressa tous ses membres et, le prenant par la main, on le mit debout. (Saint Jacques) lui ordonna de marcher, et il se mit à marcher librement.

(Saint Jacques) désira monter sur le mont Ararat où s'était arrêtée l'arche (de Noé). Or, lorsqu'il arriva au pied de la montagne, il s'endormit de fatigue; un ange ayant pris une planche de (l'arche) l'apporta, la mit sous la tête du saint, et dit : « Dieu a eu pitié de toi, il n'a pas voulu que tu te fatigues : voici une planche de ce que tu désirais, et retourne chez toi. » Saint

* B
p. 290 b.

Յակոբ առեալ գտախտակն գնաց ի բաղարն իւր եւ շինեաց վանս՝ եղ գտախտակն ի նմա :

Ընդ այն ժամանակս մեծն եւ հրաշալին Կոստանդիանոս փոխեցաւ յաշխարհէս, եւ յաջորդեն զաթա թագաւորութեանն որդիք իւր : Իսկ ճապոնս արքայ Պարսկց նախատեաց զորդիս թագաւորին եւ ասէ . Աչ կարեն լինել նորս որպէս զհայր իւրեանց : Եւ ելեալ զայր յերկիրն Միջագետաց ի Մծրին բաղաք բազում հեծելօք եւ հետեակօք տալ պատերազմ . եւ բազում հնարիւք ոչ կարաց առնուլ զբաղարն, զի զոր ինչ խորհէր ճապոնս՝ ի ձեռն արքոյն Յակովբայ խափանէր ամենայն խորհուրդ նորս : Եւ տեսեալ ճապոնսյ արքայի եկիւ ոչ յաղիւն, չոյժ խռովեցաւ չոյի իւր . յերկիւղ մեծ եղեալ՝ եւ զնայ յերկիր իւր :

Իսկ Մանաձիհր Ռաշտունեաց առեալ զերի յերկիցանց եւ ի սարկաւաղաց զեղջիցն որ շուրջ զբաղարան, եւ տարեալ ի բերդն որ է մերձ ի սահման Ռաշտունեաց, որ կոչի Մանաղկերտ : Եւ սուրբն խնդրէր արձակել զերկիցունն եւ գտարկաւաղունն, եւ նա ոչ առնուր յանձն կատարել զխնդրուածսն : Իսկ սուրբն զայր հասանէր ի գաւառն՝ մերձ Եղձնեաց, ի ձորն երկաթխառաց, եւ ելեալ ի բարձրաւանդակ տեղի մի տեսանէր զերկիրն Ռաշտունեաց, եւ անէծ զՄանաձիհր եւ զերկիր նորս՝ վասն արանցն որ ծովահեղձոյցն արար : Եւ ինքն չուեալ գնաց յերկիր իւր եւ անդ լինէր,

* B
P. 291 a.

Jacques prit la planche, se rendit à sa ville, fonda un couvent et y déposa la planche.

A cette époque le grand et merveilleux Constantin trépassa, et ses fils lui succédèrent sur le trône impérial. Sapor, roi des Perses, méprisa les fils de l'empereur, et dit : « Ils ne peuvent pas être comme leur père. » Il envahit la Mésopotamie, et arriva devant Nisibe pour livrer bataille, à la tête d'une cavalerie et d'une infanterie nombreuses. Malgré bien des tentatives, il ne réussit point à prendre la ville, car tous les desseins de Sapor étaient défaits par saint Jacques. Le roi Sapor, voyant qu'il ne l'emportait pas, fut très troublé en son âme, il eut grand'peur et retourna dans son pays.

Manadjihir des Rechtonni ayant fait prisonniers des prêtres et diaeres des villages qui sont autour de la ville, les conduisit à la citadelle proche de la frontière du Rechtonnikh, appelée Manazkert. Le saint lui demandait de remettre en liberté les prêtres et les diaeres, mais il n'accepta pas d'obtempérer à ses prières. Alors le saint se mit en route et arriva dans la province proche d'Aghtznik, dans la vallée des mines de fer, monta sur un plateau élevé d'où il apercevait le pays de Rechtonnikh, et de là il maudit Manadjihir et son pays, à cause des hommes qu'il avait fait jeter à la mer. Il revint ensuite dans son pays et y vécut, en supportant de grandes mortifications et

* B
P. 291 a.

բազում ձգանդ համբերեալ, և բազում նշանս արարեալ, որ գրեալ կայ ի լեւիաօտար պատմութեան խրոմ : Եւ յետ սակաւ առաջ վախեցաւ յաշխարհէս ի չերկիրն կենդանեաց ի Քրիստոս :

Եւ զինի մահաւան սրտն Յակորայ պակասեաց զօրն Հաւածոց ի բազարէ, անտի, և եկեալ արքայն Պարսից տաճառ զբազարն՝ ոչ պատերազմաւ ալ սիրով :

Յետ այսորիկ ազգ եղև արանց խաղաղնագրեալաց ի Հալոյն սրտն եկի, ոչ է հար օրհնիլ երկրին Ռաշտունեաց եկի, ոչ երթեալ բերցեն մասն ինչ ի նշխարաց սրտն Յակորայ : Եւ նորա եկեալ պատմեցին որ անիծուք նորա անբեր եղեալ էր երկիր խրեանց, և բազում պապատանօք խնդրեցին զմասն ինչ ի նշխարաց սրտն Յակորայ, և ընկալեալ զնային չերկիրն խրեանց մեծաւ արախութեամբ. և ի ձեռն սուրբ նշխարացն օրհնեցաւ երկիր նոցա, և զարձաւ ի պաղարկութիւն : Եւ ընտկիչք երկրին և ամենայն եկեղեցիք տօն մեծահանդէս կատարեն զխշատակ սրտն՝ Քաղցի է և Գեկաեմբերի ժե, ի վառս Քրիստոսի Լատուծոյ մերոյ :

* B
p. 290 a.

* Ի ամին առաք վկայութիւն առաքելութեոյ կուսին Սանդխտոյ՝ զստեր թաղաւորին Հալոց Սանտարկոյ :

Քրիստոսի առաքելոյն Թաղէոս յետ բժշկելոց զթաղաւորն Սահալոց զԼիզար, ել ի Հալս ի թաղաւորանիսս բազարն ճաւաղան, չԼրատուալ գաւառի. և բարոյեալ

accomplissant beaucoup de prodiges, qui sont décrits dans sa vie complète. Peu de jours après il quitta ce monde pour la terre de ceux qui vivent dans le Christ.

Après la mort de saint Jacques, les troupes grecques diminuèrent dans la ville, et le roi des Perses vint s'emparer de la ville, non par la guerre, mais à l'amiable.

Plus tard il fut révélé par le Saint-Esprit à des religieux revêtus de cilices qu'il était impossible à la province de Rechtounikh d'être bénite, s'ils ne faisaient pas apporter une partie des restes de saint Jacques. Ils vinrent raconter que par les malédictions (du saint) leur terre était devenue stérile et demandèrent avec grandes supplications une partie des restes de saint Jacques; l'ayant obtenu, ils retournèrent dans leur pays avec une grande joie. Leur pays fut béni par les saints restes et revint à la fertilité. Les habitants du pays et toutes les églises fêtent avec grande solennité la commémoration du saint, le 7 Kalotz, le 15 Décembre, pour la gloire du Christ, notre Dieu.

* B
p. 290 a.

* En ce jour martyre de la vierge apôtre Sandoukht, fille de Sanatrouk, roi d'Arménie.

L'apôtre du Christ, Thaddée, après avoir guéri le roi d'Édesse, Abgar, se rendit en Arménie, dans la ville de Chavarchan, résidence du roi, dans la

գՔրիստոս բազումք հաւատացին : Ընդ որս եւ զուսոր թագաւորին Սանատրիոյ եկն առ սուրբ աւարեալն, եւ լուեալ զբանն կենաց հաւատաց ի Քրիստոս :

Սա էր կոչս՝ ծանկամարդ տիովք եւ գեղեցիկ տեսեամբ, եւ աւեալ զնա առաքեալն մկրտեաց : Եւ լոյս սաստիկ փայլատակեաց զերանելի կուսին ի մկրտելն : Զայս լուեալ հայր նորա՝ բարկացաւ եւ հրաման ետ զնեւ զնա ի բանդ հանդերձ ալլ հաւատացելովքն :

Իսկ աւարեալն եկն ի զիշերի առ նոսա, եւ բացեալ զզուրս բանդին եմուտ ի ներքս, եւ քաջալերէր զերանելի կոչան : Եւ յետ ալօթելոյն ընդ նոսա՝ եղև շարժումն եւ լուծան կապանք նոցա : Զայս տեսեալ բանդապետացն հաւատացին ի Քրիստոս եւ անկան առ ոտս առաքելոյն, զորս մկրտեալ ի նմին զիշերի արս երեսուն եւ երեք :

Իբրեւ աւաւտաւ եղև առաքեաց թագաւորն իշխան մի ածել զՍանդուխտ առ ինքն զի աղերսիւ հաւանեցուցէ : Եւ եկեալ աչրն ի զուրս բանդին ետես զնոսա ընդարձակս եւ յուրախութեան, սրանչացեալ անկաւ առ ոտս առաքելոյն եւ հաւատաց ի Քրիստոս :

Գրգուեալ թագաւորն ի սասանաչէ՝ հրաման ետ սպանանել զիշխանն եւ զկապեալսն ի բանդին : Եւ յետ սպանմանն իբրեւ եղև զիշեր՝ էջ լոյս սաստիկ յերկնից եւ եկաց համատարած * ի վերայ սուրբ վկայիցն : Յայնժամ սուրբն Սանդուխտ յղեաց

* B
p. 292 b.

province d'Artavaz, et y prêcha le Christ. Beaucoup se convertirent, parmi lesquels se trouvait la fille du roi Sanatrough; s'étant rendue auprès du saint apôtre et ayant entendu la parole de vie, elle crut au Christ.

Elle était vierge, jeune d'âge et belle de figure; l'apôtre l'accueillit, la baptisa. Une lumière resplendissante enveloppa la bienheureuse vierge au moment du baptême. L'ayant appris, son père eut une grande colère et ordonna de la mettre en prison avec d'autres fidèles.

L'apôtre vint nuitamment auprès d'eux, ouvrit les portes de la prison, y pénétra, et encouragea la bienheureuse vierge. Après qu'il eut prié (avec les prisonniers), il se produisit un tremblement et leurs liens tombèrent. A cette vue les geôliers crurent au Christ, tombèrent aux pieds de l'apôtre qui les baptisa la même nuit, au nombre de trente-trois.

Au matin, le roi envoya un des princes pour lui amener Sandoukht (espérant) la persuader par des supplications. L'homme arrivé aux portes de la prison, les aperçut en liberté et, ravi de joie, il se jeta aux pieds de l'apôtre et crut au Christ.

Le roi, excité par le démon, donna ordre de tuer le prince et les détenus dans la prison. Après leur mort, à la tombée de la nuit, une vive lumière descendit du ciel et se répandit sur les saints martyrs. Alors, sainte Sandoukht envoya à sa maison quelques-uns de ses fidèles serviteurs, en cachette

* B
p. 292 b.

զոման ի հաւատարիմ պաշտօնէից խրոյց ի տուն խը գտար ի հօրէն խրմէ, եւ ետ բերել մարտիր կերպաս, եւ սրտեալ ինքին զմարմին սուրբ ընկերաց խրոյց, եւ տարեալ ամփոփէր զնոսա ի ձեռն սպասաւորաց խրոյց մօտ յապարանս խը. եւ տալք զգուշութիւն զի մի ոք զխոտացէ յարքունի տանէ. եւ ինքն փաթով հասանէր ի բանդն առ սուրբ սուարեան :

Իսկ աղօթեալ սուարեայն վասն նորս՝ ազգմամբ սուրբ Հովսէփն զխոտաց թէ կատարի Սանդուխտ մարախրտութեամբ, եւ ստէ յՍանդուխտ. Սարան լեր գուտար զի ահա առնուս պոսակ լուսեղէն ի ձեռաց Տեառն ի զրախ բո :

Իսկ առաւօտուն տարան գատարեալն կապանօր առ թաղաւորն եւ զՍանդուխտ առանց կապանաց, եւ ամին զՍանդուխտ միայն ստաջի հօրն : Ասէ թաղաւորն. 10
Սարայօր զիս եւ սիրեցեր զմարդեցոյցիչ օտար աչքոյ. արդ ելիմ ոչ դառնաս՝ չաբաշար մեռանիս :

Պատասխանի եւ Սանդուխտ. Զոր տես մարդեցոյցիչ՝ նա լաւաւորեաց զհոգի իմ : Եւ բարկացեալ թաղաւորն հրաման ետ կապել զնա եւ բերել : Աղաղակեաց սրբուհի կոյն. Բրիտառ օգնեալ ինձ : Եւ փալեալ լոյս յերկնից, եւ եղև շարժումն եւ 15
լուծան կապանք նորա. եւ ապշութիւն երկխղիւ անկաւ ի վերայ թաղաւորին եւ ամենայն զօրացն :

Իսկ սուրբ կոյն փութացեալ եհաս ի փոքր ձորակն ուր պահէին զսուրբ սու-

de son père, et fit apporter du linge propre avec lequel elle enveloppa elle-même les corps de ses saints compagnons, et les fit inhumer par ses serviteurs auprès de son palais; elle mit tout son soin à ce que ne le sût personne de la maison royale; puis elle revint en hâte à la prison, auprès du saint apôtre.

L'apôtre pria pour elle et connut par inspiration du Saint-Esprit que Sandoukht allait mourir par le martyre, et il dit à Sandoukht : « Sois heureuse, ma fille, car tu vas recevoir la couronne lumineuse sur ta tête par les mains du Seigneur. »

Au matin, on conduisit l'apôtre chargé de chaînes, et Sandoukht sans liens, auprès du roi. Sandoukht fut introduite seule en présence de son père. Le roi lui dit : « Tu m'as renié, et tu as aimé ce séducteur étranger; si tu ne te convertis pas, tu mourras d'une mort violente. »

Sandoukht lui répondit : « Celui que tu appelles séducteur a illuminé mon âme. » Le roi irrité ordonna de l'attacher et de l'écorcher. La vierge sainte s'écria : « Christ, aide-moi. » Une lumière jaillit du ciel, il se fit un tremblement de terre, et ses liens se défirent. La stupeur et la crainte s'emparèrent du roi et de tous les soldats.

La vierge sainte s'empressa de se rendre dans un petit vallon où le saint

բեալն՝ որ չէր ինչ հետի ի տեղւոջէ անալի. եւ անկեալ առ ոտս նորա տաէր. Եհնա ինձ Քրիստոս աչօր յօգնականութիւն :

Յայնժամ թագաւորն չկեաց զիշխան ոմն առ սուրբ առաքեալն եւ տաէ. Մեղաց, աղաչեալ զԱստուած բո զի կորնչիմք յահեղ շարժմանէս : Եւ ընդ աղօթել առաքելոյն զաղարեաց շարժն : Զոր տեսեալ պատգամաւորն սքանչացեալ հաւատաց եւ մկրտեցաւ : Զոս սպան թագաւորն, եւ կւոյն համարէր զղաղարեցոյցանէն զշարժումն : Իսկ Սանդուխտ պատեաց ի զիշերի զսպանեալն եւ ամփոփեաց եւ մխիթարէր զհաւատացեալն անշարժ կնալ :

Յայնժամ հաւատաց կին ոմն յաղղէ թագաւորին որում անուն էր Զարմանադուխտ ամենայն տամբ իւրով, եւ մկրտեցաւ յառաքելոյն. եւ ետ զնա թագաւորն սպանանել, ի վերայ որոյ լոյս սատիկ էջ, եւ հաւատացին բազումք :

Իսկ թագաւորն մրմռեալ տաէ. Զամենեսեան Սանդուխտ հրապուրէ, եւ հրաման ետ սպանանել զնա : Իսկ Սանդուխտ առաւօտուն տեսիլ պատմէր առաքելոյն եւ տաէր. Ար մի զգեցոյց ինձ լոյս, եւ եղ պատկ սքանչելի ի զլուխ իմ : Ատ առաքեալն. Աչօր փոխիս առ Քրիստոս : Աղաչէր զնա Սանդուխտ եւ տաէր. Աղաչեմ զի յորժամ փոխիմ՝ մերձ կացցես : Եւ մինչդեռ խօսէր զայս՝ հասին ի զուռն բռնիկն իշխանք որոց

* B
p. 293 a.

apôtre était détenu et qui n'était pas éloigné de l'endroit où elle se trouvait; elle tomba à ses genoux et dit : « Le Christ est venu à mon secours aujourd'hui. »

Alors, le roi expédia un prince au saint apôtre et lui fit dire : « J'ai péché, prie ton Dieu pour nous car nous périssons par ce terrible tremblement de terre. » Aussitôt que l'apôtre se fut mis à prier, le tremblement de terre cessa. Ce que voyant, l'ambassadeur émerveillé crut et fut baptisé. Mais le roi le fit mourir en attribuant à ses idoles la cessation du tremblement de terre*. Sandoukht ensevelit le mort pendant la nuit, l'inhuma, et consola les fidèles (en les encourageant) à demeurer inébranlables.

* B
p. 293 a.

Une dame de la famille royale nommée Zarmanadoukht crut alors avec toute sa maison et fut baptisée par l'apôtre. Le roi ordonna de la faire mourir. Une lumière resplendissante descendit sur elle, et beaucoup se convertirent.

Le roi dit en grommelant : « C'est Sandoukht qui les attire tous. » Et il donna l'ordre de la tuer. Au matin, Sandoukht raconta à l'apôtre un songe qu'elle avait eu et dit : « Un homme me revêtit de lumière et me mit une splendide couronne sur la tête. » L'apôtre lui répondit : « Tu trépasseras aujourd'hui dans le Christ. » Sandoukht le pria et dit : « Je te prie de m'assister au moment du trépas. » Pendant qu'elle disait cela, les princes qui avaient reçu l'ordre de faire mourir la vierge sainte arrivèrent à la porte de la

հրամանն առեալ էր սպանանել զսուրբ Կոչան : Կապեղին զսուրբ Կոչան զՍանդուխտ, և զնոցին տանել ի տեղի սպանմանն, և սուրբեանն բաջաքերէր զԿոչան : Իբրեւ եկն ի տեղին՝ աղօթեաց վասն աշխարհին Հոգւոյ, և սուէ : Տէր, ֆիստս, բնկոյլ զիս : Եւ սաբս ծառոց զգարանոցն և սուէ : Կատարեցէր զկամս ձեր : Եւ երեսասարկ ձի հարեալ սրով ծօտ ի ստինն, և առանկեաց զհոգին ի ձեռս Տեսուն աղախինն Քրիստոսի : 5

Ապա տնդէն վազվազակի լոյս ծագեաց սրբէս սին հոյց ի վերայ սուրբ ճարմնոցն զերիս տիւս և զերիս զիշեր. և հաւատացին ի Տէր որք տեսին՝ ալիք իրբեւ երկու հազարք : Իսկ առաքեալն եկեալ զիշերի մկրտեաց զնոսս, և առեալ զճարմին սրբոյ Կուսին եղ ի նմին տեղւոյ. և զհանդուտարան նորս անցադ սրար զի ձի անպատուեցի յանօրինաց, ալ ըստ ժամանակին ինքին Տէր յայտնեցէ իւրոյ հաւատացիւոյ, և 10 աղօթեալ զնոց սո աշակերտան իւր :

Կատարեցաւ սուրբն Սանդուխտ Քաղցի ամսոյ է : Եւ Գեկտեմբերի ԺԵ ի վառս Աստուծոյ :]

Քաղցի Բ և Գեկտեմբերի ԺԶ : Տօն է սրբոյն Փիլիմոնի փողահարի և Ապոլոնիոսի և Երիանոսի զատուորի :

15

Սուրբ և վառաւորեալ վիպչն Քրիստոսի էին ի ժամանակս Գիսկղեախանոսի

14 Տօն է . . . զատուորի] Վիպչութիւն սրբոյն Փիլիմոնի փողահարի, և Ապոլոնի ընթերցողի և Երիանոսի զատուորի B.

prison. Ils attachèrent la vierge sainte Sandoukht et l'emmenèrent à l'endroit de l'exécution. L'apôtre encourageait la vierge. Lorsqu'elle arriva à l'endroit elle pria pour le pays d'Arménie et dit : « Seigneur Jésus, reçois-moi. » Elle tendit ensuite son cou et dit : « Exécutez vos volontés. » Un jeune homme donna un coup d'épée près des seins et la servante du Christ rendit l'âme entre les mains du Seigneur.

Aussitôt il se produisit une lumière comme une colonne de feu sur le saint corps, qui dura trois jours et trois nuits. Ceux qui en furent témoins, crurent au Seigneur, au nombre d'environ deux mille. L'apôtre vint la nuit les baptiser, prit le corps de la sainte vierge et l'inhuma au même endroit; mais il rendit invisible sa tombe, afin qu'elle ne fût pas déshonorée par les impies, laissant au Seigneur le soin de la révéler à ses fidèles en son temps. Après avoir prié, il retourna auprès de ses disciples.

Sainte Sandoukht fut exécutée le 7 du mois de Kalotz, le 15 Décembre, pour la gloire de Dieu.]

8 KALOTZ, 16 Décembre.

Fête de saint Philémon le joueur de flûte, d'Apollonius et d'Arrien (*Arianos*) le juge.

Les saints et glorieux martyrs du Christ vivaient aux jours de Dioclétien,

մբարի շտ արքային : Արիանոս՝ զատաւոր էր Թերապիոյ քաղաքին Եգիպտացոց . խի սուրբն Ապոլոն ի քաղաքէն Անդինու, եւ Փիլիմոն :

Եւ յաւուր միում տարան առաջի զատաւորին երեսուն եւ եօթն բրիստոնեայս ի բնուածին, յորոց մինն Ապոլոնիոս էր ընթերցող եկեղեցւոյն Ատուծոյ, որոյ զանգիտեալ ի տանջանացն՝ ետ չորս զահեկանս Փիլիմոնի փողահարի, զի փոխանակ * նորա * A fol. 133
r° b. զոհեացէ կոողն . եւ Փիլիմոնի առեալ զհանդերձսն Ապոլոնի զգեցաւ եւ զնայ զի զոհեացէ : Եւ նախ քան զմտանել նորա ի տաճարն՝ ազդեալ ի նա Հոգւոյն սրբոյ, ասէ . եւ ես բրիստոնեայ եմ :

Եւ կարծեցեալ զատաւորին եթէ Ապոլոնն լոյէ՝ հրամայեաց կոչել զՓիլիմոն փողահար զի ուրխասցի Ապոլոն եւ զոհեացէ : Եւ յորժամ ծանեաւ եթէ Փիլիմոնն է՝ կոչեաց առ ինքն եւ խոստանայր ողորմանօք սլարգել եւ սլատիւս . նոյնպէս եւ ժողովուրդքն աղաչէին զնա զտոնալ զի յոյժ սիրէին վասն զուսնական երգոց նորա . եւ ամենեւին ոչ հաւանեցաւ :

Ասէ զատաւորն . Ոչ ընկալցի զքեզ Քրիստոս իբրեւ զբրիստոնեայ քանզի չես մկրտեալ : Եւ լուեալ Փիլիմոնի տրտմեցաւ յոյժ, եւ աղաչէր զբրիստոնեայսն զի մկրտեսցեն զնա, եւ ոչ համարձակէին : Եւ ազադակեաց առ Ատուծա՝ առաջի ամե-

2 Անդինու] Անթենոյի B || 7 ազդեալ... սրբոյ] ազդեաց ի նա Հոգին սուրբ B || 9 կարծեցեալ] կարծեալ B || 10 փողահար զի] խաղասցի առաջի նոցա եւ add. B.

l'empereur impie. Arrien était juge dans la ville de Thèbes (*Thebayido*) en Égypte, saint Apollonius (*Apoghon*) était de la ville d'Antinoé, ainsi que Philémon.

Un jour on amena devant le juge, pour être interrogés, trente-sept chrétiens dont l'un, Apollonius, était lecteur dans l'église de Dieu, lequel, par crainte des supplices, donna quatre écus à Philémon le joueur de flûte, pour qu'il sacrifiât à sa place * aux idoles. Philémon prit les vêtements d'Apollonius, s'en revêtit et alla pour sacrifier. Mais, avant de pénétrer dans le temple, le Saint-Esprit l'ayant inspiré, il dit : « Moi aussi, je suis chrétien. »

Le juge le prenant pour Apollonius, ordonna d'appeler Philémon le joueur de flûte pour réjouir Apollonius et le faire sacrifier. Mais lorsqu'il connut qui était Philémon, il l'appela à lui et lui promit, avec supplications, des cadeaux et des honneurs. Le public également le suppliait de revenir à sa religion, car on l'aimait beaucoup à cause de ses chansons comiques. Mais il ne consentit aucunement.

Le juge lui dit : « Le Christ ne te recevra pas comme chrétien, car tu n'es pas baptisé. » Ce qu'ayant entendu, Philémon en fut très attristé et il suppliait les chrétiens de le baptiser, mais ils n'osaient pas. Alors il cria au Sci-

* A fol. 133
r° b.

նկցուն տալ նմա զշնորհս ծկրտութեան : Եւ ամպ լուսաւոր հովանի եղև նմա ի վերաւս, եւ էջ անձրև ջամարչ անտի ի վերայ որդոյն Փիլիմոնի եւ ծկրտեաց զնա, զոր տեսաւ անհաւատիցն զարմացան յոյժ :

Եւ տեսաւ Ապոլոնի զիւզան եւ զխաղաղիսն զոր տեսաւ էր ցնա Փիլիմոն ի սրահետի՝ ընկէջ ի հօր եւ աջեաց, պատմեցին ցոյն զստուարին . եւ զի նա եղև ⁵ * A fol. 133 սրածաւ Փիլիմոնի բրիտանեւութեանն՝ հրամայեաց տալի իւր կացարանիւ . * եւ նա համարձակութեամբ խոտտովան եղև զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ հատեալ զջիւս տօնց նորա բարշեցին ընդ բաղարն ամենայն : Եւ զՓիլիմոն կախեցին զճառէ անձոյ, եւ նետաձիւղ լինէին ի նմա, եւ ծի ի նետից անտի ոչ խոցեաց զնա, ալ կախեցան յօրն :

Եւ երթեալ զստուարին տեսանէլ զնա, եւ նայեցեալ ի վեր՝ անկու ծի ի նետիցն եւ էջան զսկն նորա, եւ նա անկեալ տալի նորա հալլէր զիւղաթիւն եւ զբժշկութիւն : Ըսէ ցնա Փիլիմոն . Յորժամ առ Աստուած փոխիմ՝ եկեաջիւր ի տաղան իմ եւ ի հօրոյ անտի զիցես ի վերայ աշտոյղ եւ բժշկեցիս : Եւ նոյնժամայն հատին զզրուին Փիլի-

1 նմա ի վերաւս] ի վերայ նորա B || 2 եւ ծկրտեաց զնա om. B || 3 յոյժ] եւ հոտաւային բազմութիւն B || 4 եւ ծի ի նետից . . . յօրն] բայց ոչ փառեցաւ նա B || 13 եւ ի հօրոյ անտի զիցես ի վերայ աշտոյղ om. B || 14 նոյնժամայն] առժամայն հրամայեաց եւ add. B.

gneur devant tout le monde de lui accorder la grâce du baptême. Un nuage lumineux se forma au-dessus de lui, et la pluie tomba de la nuée sur saint Philémon, et le baptisa. A cette vue, les infidèles furent grandement émerveillés.

Apollonius saisit la flûte et les instruments que Philémon lui avait laissés en dépôt, les jeta au feu et les brûla. On raconta cela au juge, et que c'était lui la cause de la conversion de Philémon au christianisme. Il ordonna de le faire venir en sa présence. * Celui-ci confessa avec hardiesse le nom de Notre Seigneur Jésus-Christ. On lui coupa les nerfs des pieds et on le traîna par toute la ville. On suspendit Philémon à un pin¹ et on lui lança des flèches, mais aucune des flèches ne l'atteignit, car elles restèrent suspendues en l'air.

Le juge étant allé pour le voir, tandis qu'il regardait en l'air, une des flèches retomba sur lui et lui creva un œil, il tomba à genoux devant (le saint), implora le pardon et la guérison. Philémon lui dit : « Lorsque j'aurai trépassé à Dieu, tu te rendras à ma tombe, tu y prendras un peu de terre, tu la mettras sur tes yeux, et tu seras guéri. » On trancha aussitôt la tête à Philémon

1. Pêcher, *Syn. Cp.*

* A fol. 133
v° a.

ծոնի եւ Ապոլոնի եւ թաղեցին զնոսս : Եւ առեալ ի հողոյն եղեալ ի վերայ խաւարեալ աչացն եւ առժամայն ողջացաւ, եւ հաւատաց ի Քրիստոս ամենայն տամբ իւրով. եւ բերեալ եպիսկոպոս երկուս՝ ձկրակցաւ. եւ զայլ երեսուն եւ վեց բրիստոնեայն արձակեաց ի կապանաց անտի :

Եւ լուեալ Գիովղետիանոսի թագաւորին եթէ Արխանոս դատաւորն Թեբացոց հաւատաց ի Քրիստոս, առաքեաց չորս զօրագլուխս զի ըմբռնեալ զնա տարցեն առաջի նորա : Եւ յորժամ հասին առ նա ետ նոցա կաշառս, զի ներեսցեն նմա սակաւ ծի. եւ երթեալ ի տապան սրբոցն աղօթեաց արտասուօք, եւ աղաչէր զնոսս հասանել նմա յօգնականութիւն : Եւ ձայն եղեալ ի * տապանէն Փիլիմոնի ասէ. Երթ աներկիւզ * A fol. 133
vº b.
առ թագաւորն որ եւ զչորս զօրագլուխսդ շահեսցիս ի Քրիստոս հաւատով, եւ զու առցես զպատկ ճարտիրոսութեան :

Եւ առեալ ընդ իւր ութ ի ծառայից իւրոց պատուէր ետ նոցա եւ ասէ եթէ. Հանդերձեալ է թագաւորն ի ծով ընկենուլ զիս եւ զլիինք հանցեն զիս ի ցամաք, արդ մնացէք զուք յեզր ծովուն, զի առջեք զմարմինս իմ եւ թաղեսջիք ընդ սրբոյն Փիլիմոնի եւ Ապոլոնի :

1 հողոյն] հողոյ գերեզմանի *add.* B — խաւարեալ *om.* B || 5 թագաւորին] սգրային B — Թեբացոց] Թեբայից B || 8 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 9-11 եւ ձայն. . . ճարտիրոսութեան *om.* B || 12 պատուէր ետ նոցա] գուշակեաց || 13 զլիինք] ալիք B || 14 ծովուն] Արեւանդրիոյ *add.* B.

et à Apollonius, et on les enterra. (Le juge) prit un peu de terre, la mit sur son œil obscurci et fut aussitôt guéri; et il crut au Christ avec toute sa maison. Il fit venir deux évêques, fut baptisé, et délivra des liens les trente-six autres chrétiens.

L'empereur Dioclétien ayant appris qu'Arrien, le juge de Thèbes, croyait au Christ, envoya quatre officiers pour le saisir et l'amener en sa présence. Lorsqu'ils arrivèrent à lui, (Arrien) leur donna de l'argent pour qu'ils lui accordassent quelque temps, et s'étant rendu à la tombe des saints il pria avec des larmes et les supplia de lui venir en aide. Une voix se fit entendre de la * tombe de Philémon qui dit : « Va sans crainte auprès de l'empereur, * A fol. 133
vº b.
tu gagneras les quatre officiers à la foi du Christ et tu recevras la couronne du martyr. »

(Arrien) prit avec lui huit de ses serviteurs, leur donna des instructions et dit : « L'empereur me fera jeter à la mer et les dauphins me ramèneront à terre, tenez-vous donc sur le rivage de la mer pour recevoir mon corps et vous m'enterrez auprès des saints Philémon et Apollonius.

Եւ կայեալ զատարն առջի թագաւորին խոտովանեցաւ զՔրիստոս եւ ան-
 զանեաց նախատանօր զառաջին անհատաւորին խոր : Կապեցին զԱրիանոս շղթաքիւր
 եւ կապեցին ի պարանոց նորա վէճ ձի ձեճ եւ ընկեցին ի վարեալ վիճ, եւ բարկած
 արարեալ զնա ծածկեցին բարամբր : Եւ նստեալ թագաւորն ի վերայ բարակուսին
 ստէ : Տեսցար եկիւ Եկեղեցի, Քրիստոս եւ հանցէ զսա ի վրայ ստտի : Եւ հրամայեաց 5
 ժողովրդեանն խաղալ առաջի խոր եւ անգտնել զանուն Քրիստոսի :

Եւ չարուցեալ զնոց չարարանս խոր, եւ մտեալ ի սենեակն ետես ի վերայ
 բաղձականի խորչ բաղձեալ զԱրիանոս եւ զարհուրեցաւ, բանցի կարծեաց եկիւ ի շնամիր
 չարեան ի վերայ խոր, աղաղակեաց ձեճաճացն. Ո՛հր էր զորականք իմ եւ սպասուորք :

* A fol. 134
 1° a.

Ասէ Արիանոս. Ես եմ, ձի երկնչիւր, եհան զիս * ի վրայ անտի զորմէ ստացել. Տեսից 10
 եկիւ հանէ զսա Քրիստոս ի վրայ ստտի : Եւ առժամաց հաւատացին չորս զորականքն
 ի Քրիստոս :

Եւ զատուցեալ բարկութեամբ թագաւորն հրամայեաց եւ արկին զԱրիանոս եւ
 զչորս զորապետն ի բուրձ եւ ընկեցին ի ծով. եւ այնուհետ աւանդեցին զհոյկա իւրեանց
 առ Աստուած :

15

1 [խոտովանեցաւ] [խոտովան եղև B — զՔրիստոս] զանուն Քրիստոսի B || 2 շղթաքիւր
 եւ կապեցին ի պարանոց նորա վէճ ձի ձեճ om. B || 3 եւ բարկած... բարամբր om. B ||
 4 Եւ նստեալ թագաւորն ի վերայ բարակուսին ստէ] եւ թագաւորն ստէ B || 14 զորապետն] ի
 զորականն B.

Le juge se présenta à l'empereur, confessa le Christ et blâma avec injures son ancien athéisme. On lia Arrien avec une chaîne, on lui attacha une grosse pierre au cou et on le jeta dans un grand trou qu'on avait creusé, on le lapida et on combla le trou avec des pierres. L'empereur s'assit sur le monceau de pierres et dit : « Voyons si le Christ viendra et le sortira de cette fosse. » Il ordonna à la population de danser devant lui et d'insulter le nom du Christ.

Puis, s'étant levé, il se rendit à son palais, entra dans sa chambre et aperçut Arrien assis sur son canapé. Il fut saisi de frayeur en croyant que des ennemis s'étaient levés contre lui et il cria de toute sa voix : « Où êtes-vous, mes soldats et mes serviteurs ? » Arrien lui dit : « C'est moi, ne crains rien, celui qui m'a fait sortir * de la fosse est celui dont tu as dit : « Je verrai si le Christ le tirera de cette fosse. » Aussitôt les quatre officiers crurent au Christ.

* A fol. 134
 1° a.

L'empereur entra dans une grande colère, ordonna de mettre Arrien et les quatre officiers dans un sac, et de les jeter à la mer. C'est ainsi qu'ils rendirent leur âme à Dieu.

Եւ ի ժամադրեալ աւուրն զնացին ծառայքն ի ծովեզրն, եւ տեսին զլլփինսն զի բարձեալ ընդէին զբուրձան մարմնովք սրբոցն, եւ առեալ Հանին ի ցածար, եւ ոչ զիտէին գտէրն իւրեանց եթէ յորում բուրձն իցէ : Եւ զլլփին մի մարդկալին բարբառով խօսեցաւ եւ եցոյց նոցա զԱրիանոս զատաւորն, եւ եղեալ ի նաւ եւ զերթա աւուրս նաւեալք Հասին ի քաղաքն Անկիւղի :

Եւ ի տեսեան հրամայեցին չորս զօրագլուխքն զի անկ թաղեացեն զնոսա, եւ աջնպէս արարին : Եւ զմարմին սրբոցն Արիանոսի տարեալ եղին ընդ սրբոցն Փիլիմոնի եւ Ապոլոնի : Կատարի տօն սրբոց վկայիցս Քրիստոսի Դեկտեմբերի ԺԶ :

[B * Յիշատակ է սուրբ մարգարէին Անկէի :

Սուրբ մարգարէն Անկէաս՝ որ թարգմանի տօն եւ տօնելի՝ էր ի ցեղէն Դեւեայ : Սա ծնաւ ի գերովթեանն Բաբելոնացոց, եւ էր ծանուկ յորմամ ի Բաբելոնէ եկն յերուսաղէմ : Եւ մարգարէացաւ ընդ Չաբարիայ ի զարձին ամս երեսուն եւ վեց . եւ զուշակեցին եւ մերձաւորապէս եւ յայտնի զգալուստն Յիսուսի Քրիստոսի նախ քան զչորս հարիւր եւ եօթնասուն ամ :

Այս Անկէաս յայտնապէս մարգարէացաւ վասն գերեւոցն զի դառնալոյ էին, եւ

* B
p. 293 b.

1 եւ ի ժամադրեալ աւուրն] եւ ըստ յառաջագոյն զուշակելոյ նորա B — ծովեզրն] Աղեկաւորիոյ *add.* B || 1-4 եւ տեսին զլլփինսն... զատաւորն] եւ տեսին զի ալիք ծովուն վարէին ի ցածար զբուրձան հանդերձ մարմնովք, եւ առեալ Հանին ի ցածար B || 6 թաղեացեն] հանգուցեն B || 7 տարեալ] տարան եւ B || 8 Քրիստոսի] այսոցիկ B — Դեկտեմբերի ԺԶ] եւ Քաղոցի Է, ի փառս Ասատուծոյ *add.* B.

Au jour indiqué les serviteurs se rendirent au rivage et aperçurent des dauphins qui apportaient des sacs avec les corps des saints, et les déposaient à terre. Ils ignoraient dans quel sac se trouvait leur maître. Un dauphin leur parla le langage humain et leur montra le juge Arrien. L'ayant porté sur un bateau, ils naviguèrent pendant trois jours et arrivèrent à la ville d'Antinoë.

Les quatre officiers leur ordonnèrent dans un rêve de les enterrer là et ils firent ainsi. Quant au corps de saint Arrien ils l'emportèrent et le déposèrent auprès des saints Philémon et Apollonius. La fête des saints martyrs du Christ se célèbre le 16 Décembre.

[B * Commémoration du saint Prophète Aggée (*Ankēi*). Le saint prophète Aggée (*Ankēas*), nom qui se traduit « fête » ou « à fêter », était de la tribu de Lévi. Il naquit pendant la captivité de Babylone et était encore enfant lorsqu'il revint de Babylone à Jérusalem. Il prophétisa avec Zacharie, à leur retour, pendant trente-six ans, et annoncèrent approximativement et clairement la venue de Jésus-Christ avant quatre cent soixante-dix ans.

Aggée prophétisa ouvertement aux captifs leur retour et que Jérusalem

* B
p. 293 b.

Երուսաղէմ շինելոց չեա բաղնոնն Նորուգոյնոսորայ, եւ ալլ բաղում բանս մարգարէութեամբ խօսեցաւ, եւ ետես ի մասէ վշինուածս տաճարին : Հանդեսս եւ խօսեցաւ Երուսաղէմ բաղար :

Ձմանէ վրեալ է թէ մահաւ խաչիւ կտտարեցաւ. եւ վասն զի էր չաղկէ բաշանալիցն Երուսաղէմ խաղիցին զնա փոտաւորապէս : Էր սա խաչոր հերօր, բոլոր եւ սակաւ ունեւոր զմօրուսն եւ կարճահասակ :

* A fol. 134
r° b. Քաղսցի Թ եւ Գեղեհմբերի ժե : Յիշատակ Գանկէլի մարգարէին եւ երկի * մանկանցն Բնանկայի, Ագարկայի եւ Սիւսայէլի, եւ պատմութիւն վկայական մահա նոցա :

Երեք մանկունքն էին ի բաղարէն Երուսաղէմի, տատաւածապաշար Երթացիք՝ սրղիք Եղեկիտց խաղաւորին, որ համարձակեցաւ սակ յԱստուած թէ. Արարի զհաճոյս 10
բո, եւ պահեցի զպատուիրանս բո. եւ չաւերաւ յաւուրս կենաց իւրոց ամս հնգետասան : Եւ չեա մահաւ նորա երթեալ Նորուգոյնոսոր արքայն Բաբելոնաց սաշարեաց զԵրուսաղէմ եւ սա զնա, եւ խորացոյց ի վերաթիւն ընդ բաղումս եւ վերիս կղբարան

7-8 Յիշատակ . . . մահաւ նոցա] Պատմութիւն սրբոցն Գանկէլի մարգարէին եւ երկի մանկանցն՝ Բնանկայի, Ագարկայի եւ Սիւսայէլի B || 11 յաւուրս] յաճս B || 12 մահաւ] մահուան B || 13 ի վերաթիւն ընդ] ընդ վերաթիւնս B.

serait reconstruite après la destruction de Nabuchodonosor; il annonça prophétiquement bien d'autres choses et vit de près la reconstruction du temple. Il reposa et fut inhumé dans la ville de Jérusalem.

On a écrit de lui qu'il avait trouvé la mort sur la croix, et que, comme il était de la caste des prêtres on l'avait inhumé magnifiquement à Jérusalem. Il avait une chevelure hirsute, une figure ronde, peu de barbe et était petit de taille.

9 KALOTZ, 17 Décembre.

* A fol. 134
r° b.

Commémoration du prophète Daniel et des trois * jeunes gens Ananie, Azarias et Misaël, et récit de leur mort en martyrs.

Les trois jeunes gens étaient de la ville de Jérusalem, Juifs pieux, fils du roi Ézéchias qui osa dire à Dieu : « J'ai accompli ce qui te faisait plaisir et j'ai observé tes commandements », et aux jours de qui furent ajoutées quinze années. Après sa mort Nabuchodonosor, roi de Babylone, assiégea Jérusalem, la prit et emmena en captivité avec bien d'autres les trois frères Ananie, Aza-

զԱնանիա, Ագարիա եւ Վիթապէլ, ընդ նոսին եւ Վիանիէլ մանուկ եւ տեսեալ զնոսա արս իմաստուն եւ խոհական, կացոյց զնոսա ի վերայ ամենայն զաւառակալաց եւ զործակալաց իւրոց :

Եւ արար Նաբուգոդոնոսոր ըստ զրեցելոյն ի Պանիէլէ պատկեր ոսկի, եւ երկրր-պապեաց ինքն եւ ամենայն Բաբելոնացոցն հրաման ետ զի երկիր պապցեն նմա : Իսկ երեք եղբարքն այնորիկ արհամարհեցին զհրամանս թագաւորին եւ ոչ երկիրպապին պատկերին :

Յայնժամ բարկութեամբ լցեալ Նաբուգոդոնոսոր՝ հրամայեաց արկանել զնոսա ի բորբոքեալ հնոցի. եւ էջ հրեշտակ Տեառն յերկնից եւ շիջոյց զհօւրն հոլմաբեր ցօղովն եւ զբոցն տարածեաց իբրեւ վկամար ի վերայ նոցա, եւ երեք մանկունքն * երկէին ընդ նմին զերգս օրհնութեան : Եւ զայն տեսեալ արքային ի սրանչելի * A fol. 134 v° a. տեսնէն զահի հարեալ, խոստովան եղեւ զԱստուածն Իսրայել : Եւ հանեալ զնոսա ի հնոցէն կարգեաց յեւս առաւել մեծագոյն պատիւս եւ պետութիւնս :

Եւ տուան շնորհք մարգարէութեան Պանիէլի, եւ մեկնէր զերազս արքային, եւ յոյժ սիրեաց զնոսա որքան եկաց կենդանութեամբ :

5 հրաման ետ] հրամայեաց B || 6 եղբարքն] մանկունքն B || 6 թագաւորին] արքային B — երկիրպապին] երկրպագեցին B || 9 հնոցի] հնոց բոցոյն B — եւ շիջոյց զհօւրն հոլմաբեր ցօղովն] եւ ցօղաբեր հոլմովն թօթափեաց զհօւրն ի հնոցէ անտի B.

rias et Misaël, et avec eux le jeune Daniel, et ayant reconnu en eux des hommes sages et sérieux il les mit à la tête de ses préfets de provinces et de ses agents.

Nabuchodonozor se fit construire, ainsi qu'il a été écrit par Daniel, une statue en or devant laquelle il se prosterna lui-même et qu'il ordonna à tous les Babyloniens d'adorer. Mais les trois frères méprisèrent les ordres du roi et n'adorèrent pas la statue.

Alors Nabuchodonozor plein de rage ordonna de les jeter dans une fournaise ardente, mais l'ange du Seigneur descendit du ciel et éteignit le feu par une rosée qui produisit du vent et élargit les flammes comme une voûte au-dessus d'eux, en même temps que les trois jeunes gens chantaient *, avec l'ange, des chants de bénédiction. Ce qu'ayant vu, le roi saisi d'épouvante devant ce merveilleux spectacle confessa le Dieu d'Israël. Il les fit sortir de la fournaise et les plaça dans les honneurs et les commandements les plus grands.

Des grâces de prophétie furent accordées à Daniel, qui expliqua les rêves au roi qui l'aima beaucoup tant qu'il vécut.

Եւ եղև չեա վախճանեաց Նաբուգոդոնոսոր արքային, չարեաւ ոչ թողաւ որ ոչ ծանեաւ զԱստուած, որոյ անուն էր Աստիխ, զոր բազում անգամ յանդիմանէին բանիւր՝ մարգարէն Դանիէլ և երբ մանկուիւն չարապ ամարդշտութեան խրոյ, և չարմալ բարկութեամբ ի վերայ նոցա, հրածան եւ զլիւարացն սպանանել զնոսա :

Եւ ի հատանելն զլլախն Միսայէլն՝ տարածեաց Ագարիա զբաժնից իւր և ընկալաւ զլլախ նորա, նոյնպէս և Անանիա ընկալաւ ի պատմածանս իւր զլլախն Ագարիայ. ընկալաւ Դանիէլ ի զգետս հանդերձի խրոյ զլլախն Անանիայ և զերկուցն և յառաջ սպանելոցն : Ապա հառին զլլախն Դանիէլն մարգարէի :

1-5 p. 753 Եւ եղև չեա վախճանեաց... ի ճեւեղոյ] Եւ չեա վախճանին Նաբուգոդոնոսորայ՝ չառաք թողաւորութեան Բաղդասարայ որպէս Նաբուգոդոնոսորայ արքայի, երեսկցան ի ժամ ընթերցաց յանկարծակի թաթ ձեռին մարգարէ որ զրէր զիր անձամբ ի վերայ որոնց տաճարի թաղաւորին : Եւ եկեալ ընթերցաւ Դանիէլ զլլիրն, և ձեկնեաց վասն բառաւոր թաղաւորութեան ի տանէն Նաբուգոդոնոսորայ, որ կատարեցաւ ի նմին աւուր : Քանի ի զիշերին յայնմիկ սպանաւ Բաղդասար արքայ, և Դարեհ Մար էաւ զթաղաւորութիւնն Քաղկեդոնաց ձեռնառաւթեամբ ձեծին Կիւրոսի պարսկի : Եւ Դարեհ կարգեաց հարիւր և քսան նախարարս և զերիս հրամանատարս ի վերայ ամենայնի նոցա և Դանիէլ ծի էր յերկոյ անտի : Եւ նախարարը նախանձեալ ընդ նա չարախօս եղին առ արքայ, և նա եւ ընկեալ ի դուրն առիւծոյ, և Աստուած եխից զբերանս առիւծոյ և ոչ արարին նմա չար . և փոխանակ նորա ընկեցան չարախօսը նորա անդր և առժամայն եղին կերակուր զաղանաց : Եւ ապա համարձակութիւն զտեալ ի Դարեհէ կարծանեաց զբաղինն Բելայ զոր սլաշտէին Բաբելոնի, և զձեծ վիշապն սպան և զբուրման կատարեաց : Վասն որոյ ամբոխ արարեալ անհաւատից կուսեցան ի վերայ թաղաւորին և խնդրեցին զԴանիէլ զի սպանցեն զնա : Եւ թողաւորն հարկեցաւ աւել ի ձեռն նոցա, և առեալ արկին զնա ի դուրն առիւծոյ : Եւ եկաց անդ Դանիէլ զաւուրս վեց . առ որ երբ ծաշ Ամբակում մարգարէ յերուսաղեմէ ի ձեռն հրեշտակի Տեառն : Եւ փրկեաց Աստուած զԴանիէլ ի ձեռաց առիւծոյ, և փոխանակ նորա արկան անդր զլիւարը թշնամեաց նորա, և վաղվաղակի զիշտեցան առաջն թաղաւորին : Եւ վախճանեցաւ Դանիէլ ի խորին ձերութեան իրիւս հարիւրամեան . նոյնպէս և երբին նորա Անանիա, Ագարիա և Միսայէլ, լի աւուրբ փառեցան առ Տէր Բ.

Après la mort du roi Nabuchodonosor vint un autre roi qui ne reconnut point Dieu, dont le nom était Atticus ¹, et que souvent le prophète Daniel et les trois jeunes gens réprimandèrent pour son impiété; rempli de colère contre eux, il ordonna à ses soldats de les mettre à mort.

Pendant que l'on tranchait la tête à Misaël, Azarias étendit son manteau et y reçut la tête; de même Ananie recueillit dans son vêtement la tête d'Azarias. Daniel reçut dans son vêtement la tête d'Ananie et des deux autres précédemment mis à mort. On trancha ensuite la tête au prophète Daniel.

1. Ainsi dans *Syn. Cp.* Ἀττικός.

Եւ երթեալ ոմանց ի Հրէիցն բարձին զմարմինս նոցա եւ եղին յարձաթեղէն տապանս, եւ մերձեալ կցեցան զլուսին լիւրարանչիւր մարմին : Եւ հրեշտակ Տեառն առեալ զնոսա տարաւ ի լեւոն Դերազ, * վասն սպառնալեաց թաղաւորին. եւ էին ի * A fol. 134 v° b.

Թաքստեան անդ ի լերինն ի ներքոյ երկրի ամս եօթն հարիւր, մինչեւ ի յարութիւն Բրիստոսի ի մեռելոց :

Եւ յետ բազում ժամանակաց թաղաւորն Հոռոմոց Լեւոն, խնդրեալ յարքայէն Պարսից զնշխարս Դանիէլն մարգարէին, եւ առեալ ի Բարեխնէ տարաւ ի Կոստանդինուպօլիս, եւ եղ յեկեղեցւոջ սրբոյն Ռոմանոսի, ի տապանի յորում էին նշխարք Անրա-կումաջ մարգարէին : Կատարի յիշատակ Դանիէլն մարգարէի եւ երից մանկանցն Դեկտեմբերի ժի :

Քաղոյի ժ եւ Դեկտեմբերի ժի : Տօն է տեւեան սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչին եւ Պրոմոսի, Արէսի եւ Եղիայի :

Ոորա էին ազգաւ Եղիպտացիք եւ հաւատով ըրիստոնեայք : Եւ լսէին թէ զիսորդ

6 [սնդրեալ] [սնդրեաց B || 7 մարգարէին] փառաւորելով զՔրիստոս add. B || 9 մարգարէի om. B || 10 Դեկտեմբերի ժի] եւ Քաղոյի Թ add. B || 12 Արէսի] Արէսոսի B.

Quelques juifs allèrent s'emparer de leurs corps et les déposèrent dans des cercueils en argent, les têtes s'approchèrent et se soudèrent à leur corps respectif. L'ange du Seigneur les enleva et les transporta à la montagne Gébal ², * à cause des menaces du roi, et ils restèrent cachés sous terre dans la montagne pendant sept cents ans, jusqu'à la résurrection du Christ d'entre les morts. * A fol. 134 v° b.

Longtemps après, le roi des Grecs, Léon, demanda au roi des Perses les restes du prophète Daniel, il les fit prendre à Babylone et conduire à Constantinople, puis il les déposa dans l'église de Saint-Romain (*Romanos*), dans le tombeau où se trouvaient les restes du prophète Habacuc (*Anbagoun*). La commémoration du prophète Daniel et des trois jeunes gens a lieu le 17 Décembre.

10 KALOTZ, 18 Décembre.

Fête de la vision de saint Grégoire, l'Illuminateur de l'Arménie, et de Promus, Arès (*Arēsī*) et Élie.

Ils étaient de nationalité égyptienne et de foi chrétienne. Ayant appris

1. Ainsi dans *Syn. Cp.* Γεζάλ.

ի Կլիկիկա տանջեն զխոստովանող վկայսն վասն անուանն Քրիստոսի, չազի անկեալ երկնային ի տեսանել, չազճանել եւ ի բժշկել զվերս նորս :

Եւ չարժամ զնային չՄակաղոն բարար, տեսալ զանարանայն զնոսա օտարս, եւ ըմբռնեալ իրբեւ զչարսպորձս՝ կապեցին եւ տարան առաջի Փիրմիլիանոս իշխանի բարարին : Եւ չարց զնոսա իշխանն եւ ասէ. Սաալի իցէր : Եւ նորս ասին. Քրիստոսն եւսր եւմար : Եւսր երկնայր : Եւ նորս ասին. Երթամք ոչ զտանել խոստովանող վկային Քրիստոսի որ վասն անուան նորս ծարախբոսանան :

Ասէ Փիրմիլիանոս իշխանն. Ասենձ ես եւ զձեզ իրբեւ զխոստովանող վկայ Քրիստոսի եկիէ ոչ արանայր զնս եւ զոհէր աստուածոյն : Եւ նորս ասին. Եկիէ զաջլ առնես՝ բարերար եւ երախտաւոր լինիցիս ձեզ : Եւ հրամայեալ տանջել զնոսա ամենահար տանջանօր եւ յետ տանջանայն հրաման ետ եւ զտարին Արէսոս ի հաւ ընկեցին, եւ զտարին Պրոմոսի վարել զաջան եւ հաստանել զտան, եւ զտարին Եղիս սպանանել սրով :

Եւ ոչայլիս բարի խոստովանութեամբ աւանդեցին զոյլիս խրեանց առ Աստուած Դեկտեմբերի ԺԷ ի փառս Քրիստոսի :

1 զխոստովանող զնոսա խոստովանողս եւ B || 12 ընկեցին ընկենու B || 14 զոյլս զհայիս B || 15 Դեկտեմբերի ԺԷ եւ Քաղրցի Ժ *add.* B.

comment étaient torturés les confesseurs martyrs pour le nom du Christ, ils se mirent en route pour aller les voir, les saluer et soigner leurs plaies.

Lorsqu'ils arrivèrent à la ville d'Ascalon, les gardiens des portes les ayant vus étrangers, les arrêtèrent comme malfaiteurs, les lièrent et les conduisirent en présence de Firmilien (*Phirmilianos*), le gouverneur de la ville. Le gouverneur les interrogea et dit : « D'où êtes-vous ? » Ils répondirent : « Nous sommes des chrétiens * d'Égypte. » Il leur demanda : « Et où allez-vous ? » Ils répondirent : « Nous allons visiter les martyrs confesseurs du Christ, qui acceptent le martyre pour Son nom. »

Le gouverneur Firmilien leur dit : « Je vous ferai aussi comme les martyrs confesseurs du Christ si vous ne le reniez pas et ne sacrifiez pas aux dieux. » Ils répondirent : « Si tu le fais, tu seras notre bienfaiteur et nous te serons obligés. » Il ordonna de les soumettre à toutes sortes de supplices, et après les tortures, il donna l'ordre de jeter saint Arès (*Arēos*) dans le feu, d'arracher les yeux à saint Promus et de lui couper les pieds, et de mettre à mort saint Elie par l'épée.

C'est d'une telle bonne confession qu'ils rendirent leur âme à Dieu, le 18 Décembre, pour la gloire du Christ.

* A fol. 135
r^o a.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Բարոսի :

Սուրբ մարտիրոսն Քրիստոսի Բարոս նախ իսմայէլացի էր, ոչ աղզաւ՝ այլ հաւատով. քանզի հայրն նորա յառաջ քրիստոնեայ էր եւ յետոյ տաճիկ նշեւ. լալց ծաջր նորա պահեաց զհաւատս քրիստոնէութեան :

Եւ յորժամ մեռաւ հայրն, ի բանից մօրն շարժեալ յանկացաւ քրիստոնէական հաւատոյն : Եւ էր այս յաւուրս թագաւորութեան Կոստանդիանոսի եւ մօր նորա Երինեայ՝ եւ ի պատրիարքութեան Երուսաղեմի Եղիայի, ի ժամանակս վերջինս յորում Իսմայէլացիք տիրէին սուրբ տեղեացն Երուսաղեմի :

Արդ Երանելի * ծանուկս այս երթեալ ի վանս Երանելի հօրն Սաբայի, մկրտեցաւ * A fol. 135
r^o b.
եւ անուանեցաւ Բարոս, քանզի նախ Պահակ անուանիր. եւ կրօնաւորեցաւ ի նմին յանապատի, եւ էր ամաց ութ եւ տասանց : Ապա զնաց յԵրուսաղեմ եւ մտեալ ի սուրբ Ֆարութիւնն եւ յալ սուրբ տեղիսն եւ աղօթեաց առ Աստուած :

1 Յայսմ աւուր վկայութիւն] Ի սմին աւուր նահատակութիւն B || 3 նորա] իւր B — տաճիկ եղեւ] ուրացաւ B || 6 թագաւորութեան] թագաւորաց հռոմեաց B.

En ce jour martyre de saint Bacchus ¹.

Le saint martyr du Christ Bacchus fut d'abord ismaélite, non de nationalité mais de religion, car son père qui avait été d'abord chrétien, s'était converti ensuite à l'islamisme ². Mais sa mère conserva la foi chrétienne.

A la mort de son père, encouragé par les conseils de sa mère, il aspira à la foi chrétienne. Ceci se passait aux jours du règne de Constantin ³ et de sa mère Irène (*Erineay*) ⁴, Élie étant patriarche de Jérusalem, dans les derniers temps de la domination des Ismaélites sur les lieux saints de Jérusalem.

Or, ce bienheureux * enfant se rendit au monastère du bienheureux père * A fol. 135
r^o b.
Saba, y fut baptisé et appelé Bacchus, car son premier nom était Dahak ⁵; il se fit moine dans la même solitude à l'âge de dix-huit ans. Ensuite il se rendit à Jérusalem, visita l'église de la sainte Résurrection et autres saints lieux et pria Dieu.

1. Saint Bacchus le jeune, mort au VIIIe siècle. — 2. Mot à mot : devint arabe. *Tacik*, souvent traduit dans les dictionnaires arméniens par « ture », vient de *Tayy*, nom d'une tribu particulière du désert de Syrie et Mésopotamie, étendu en syriaque à tous les musulmans. — 3. Constantin VI, fils de Léon IV et d'Irène. — 4. Épouse de Léon IV, régente pendant la minorité de son fils. Le règne simultané de Constantin VI et Irène dura seulement de 780 à 790. — 5. Vraisemblablement *ad-dahhak* « le ricur ».

Եւ չորժամ ելլ ի սարբ ուխտեացն՝ տեսեալ զհա Հագարացոյն ծանեան, եւ կարան զհա եւ կողեցին, իրանէին չերան եւ տաւին եթէ. Բնակէր թաղեր զհաւաստ հօրն ըր, եւ եզեր բրիտանեաց եւ արեգաց : Սերկայոցին զգորեգօսն եւ տարան առ ամիրացն Երուսաղէմի, եւ տեսեալ զհա ծանակ անծօրս եւ զկեցիկ երեսօր՝ հարցանէր բազմութեամբ եւ տաւր. Ասն որդեակ, ով պատրեաց զբեց թողալ զհաչքեանական 5 հաւաստն ըր եւ լինել բրիտանեաց : Եւ հա ոչ եւ պատասխանի : Եւ զարձեալ հարցանէր խոստովեամբ զնոյն բան : Եւ հա ամենեւին ոչ եւ պատասխանի : Եւ հրամայեաց սպասել եւ զձեռնուն : Ասէ Բարսա. Ալէլուիա, ալէլուիա, ալէլուիա, վանոր բեղ Աստուած :

Պրկեցին զհա չերկիր եւ հարկանէին գաւազանաւք զբանջան եւ զթիկանան. եւ 10 տաւին. Դասնոս ի հաւաստն ըր : Ասէ զարձեալ Բարսա. Ալէլուիա, ալէլուիա, ալէլուիա, վանոր բեղ Աստուած :

* A fol. 135
v° a. Պարձիր յաւաջին հաւաստն ըր : Եւ հա տաւր վերտին զնոյն բանս օրհնելով զԱստուած : 15

Եւ կոչեցեալ առ ինքն ամիրացն զԲարսա տաւ. Գիթմ եւ ի բեղ վանն ծանկովեան

1 ուխտեացն] ուխտիցն B || 4 տեսեալ] ի տեսանել B || 9 Աստուած] եւ այլ ոչ ինչ խօսէր add. B || 13 բրովք] բրօք B — եւ տաւին. Դարձիր յաւաջին հաւաստն ըր om. B.

Lorsqu'il eût quitté ces saints lieux de pèlerinage, des Sarrasins¹ (*Hagaratsi*) l'aperçurent, le reconnurent, le prirent et le lièrent, lui crachèrent à la figure en lui disant : « Pourquoi as-tu abandonné la religion de ton père et t'es-tu fait chrétien et moine? » Ils lui enlevèrent sa robe et le conduisirent à l'émir de Jérusalem, qui le voyant jeune homme imberbe et beau de visage, l'interrogea avec douceur et dit : « Dis-moi, mon fils, qui t'a trompé pour te faire abandonner la religion de tes ancêtres et devenir chrétien? » Il ne répondit pas. Il lui demanda de nouveau la même chose avec rudesse. Il ne répondit pas du tout. Il ordonna alors de le souffleter sur les joues. Bacchus cria : « Alleluia, alleluia, alleluia. Gloire à toi, Dieu. »

On l'étendit à terre et on lui frappa avec des bâtons la poitrine et le dos, en lui disant : « Reviens-tu à ta religion? » Bacchus répondit de nouveau : « Alleluia, alleluia, alleluia, gloire à toi, Dieu. »

On étendit de nouveau son corps et on lui brisa les os avec des gourdius, en lui disant : « Reviens à ta première religion. » Mais il répondit de nou-
* A fol. 135
v° a. veau * par les mêmes paroles en bénissant Dieu.

L'émir appela à lui Bacchus et dit : « J'ai pitié de toi à cause de ta

1. *Hagaratsi*, descendant d'Agar, Ἀγαργός.

քո եւ զեղեցկութեանդ, վասն որոյ ասան միայն եթէ ոչ հաւատամ ես որպէս հաւատան բրիստոնեայքն. եւ աղատեմ զքեզ : Եւ սուրբն Բաքոս ասէ մեծաւ բարբառով. Հաւատացի եւ հաւատամ յամենասուրբ Երրորդութիւնն այնպէս որպէս հաւատան բրիստոնեայք :

Եւ լծիւ մահու հատեալ ի վերայ նորա ամիրային հրամայեաց եւ հանին արտաքոյ պարտպին Երուսաղէմի, եւ հատին զգլուխ նորա Գեկտեմբերի ժվ. :

Եւ խնդրեալ զմարմին նորա բրիստոնէիցն թաղեցին պատուով յեկեղեցւոջ սրբոյն անարծաթացն Կոյմաչի եւ Դամիանոսի : Էր երանելին Բաքոս ի Պաղեստինեայ ի քաղաքէն Մաչուծոյ, երկու օրեւանօք հեռի յԵրուսաղեմէ :

[B * Տօն է տեպեանն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին :

* B
p. 296 b.

Սուրբ եւ մեծ խոստովանողն Քրիստոսի երանելի հայրն մեր եւ Լուսաւորիչն Հայոց Մեծաց, մինչդեռ թագաւորն Հայոց Տրդատիոս եւ ամենայն զորքն եւ աշխարհն տակաւին հարուածեալք կային ահագին պատուհասին Ատուծոյ, աղօթեաց զի ի միտս մարդկային եկեպեհն, մինչդեռ չեւ էր զկերպարանս նորա բժշկեալ :

Եւ զեօթն օր ուսուցեալ նոցա զկենարար բանն՝ յորժամ աղաչեցին զի զկերպարանս թագաւորին բժշկեցէ, հրամայեաց թէ նախ փութացէք շինել հանգիստ վկայիցն զոր սպանիք եւ տաճար Ատուծոյ, եւ յայնժամ կատարեալ ողջութիւն ընկալջիք :

1 միայն] բանիւ *add.* B || 7 նորա] սրբոյն B || 8 անարծաթացն] անարծաթ բժշկացն B.

jeunesse et de ta beauté, c'est pourquoi, dis seulement, que tu ne crois pas comme croient les chrétiens, et je te délivre. » Saint Bacehus dit à haute voix : « J'ai cru et je crois en la très sainte Trinité de la même manière que croient les chrétiens. »

L'émir prononça sur lui l'arrêt de mort, ordonna de l'emmener hors des remparts de Jérusalem et on lui trancha la tête le 18 Décembre.

Les chrétiens demandèrent son corps, et l'inhumèrent avec honneur dans l'église des saints anargyres Cosme et Damien. Le bienheureux Bacchus était de la Palestine, de la ville de Mayouma, à deux étapes de Jérusalem.

[B * Fête de la vision de saint Grégoire l'Illuminateur.

* B
p. 296 b.

Le saint et grand confesseur du Christ, notre bienheureux père, l'Illuminateur de la grande Arménie, pendant que le roi d'Arménie Tiridate (*Terdadíos*) et toutes ses troupes et son pays se trouvaient frappés par le terrible châtiment de Dieu, pria pour qu'ils revinssent à la raison humaine, bien que leur aspect ne fût pas encore rétabli.

Il leur enseigna sept jours durant la parole vivifiante, et lorsqu'on le pria de guérir l'aspect du roi, il leur ordonna de s'empresse d'abord à construire un sanctuaire pour les martyrs qu'ils avaient mis à mort et un temple à Dieu, et (leur dit) qu'ils obtiendraient alors la parfaite guérison.

Եւ սկսաւ պատմել զտառաւծային տեսլիցն զոր ետես աշտուկս : Ի հասարակել
 զիշերոյս աշտուրիկ զի խոնջեալ զորք ի բուն կապիր ի ծանրաթիկնէ աշխատութեանն
 ի արհաւիրենէ անտի, եւ ես զես եւս ի զարթնութեան էի եւ ծառխարհ լինելի վասն
 չանկարծահաս զկարկոյ չանրինին սրանչեկեայ ողորմութեան տառաւծութեանն՝ աչ
 տունել ձեզ, արկանել զձեզ ի բախ խրատաւ հանճարալիտութեան տառաւծակերտ 5
 վարդապետութեանն, զմտաւ աճէի եւ զաշխարհ վկայիցն առ խրեանց սիրեցեալ արարիչն :

Յանկարծակի եղև տառակութեան ինկիսն որոտման, իբրև զձայն եւանդեան
 կուտակելոյս ալեայ ծովաւ խառնութեան երկնից : Եւ լընալ աչք մի ի կերպարանա
 լատյ կոչեցեալ զանուն իմ եւ ասէ. Դիվղորմոս : Եւ իմ նաչեցեալ տեսի զկերպա-
 րանա նորա, եւ զարհուրեալ զապացեալ չերկիր կարճանեցաւ : Եւ ասէ զիս. Նուչեանց 10
 ի վեր եւ անս զսրանչեկեայ որ ցուցաւ բեզ :

Եւ իմ նաչեցեալ տեսի զհաստատութիւն երկնից բացեալ. եւ զջուրսն որ ի
 վերայ նորա ըստ հաստատութեան պատասկընց ըստ նմանութեան ձորոց իբրև զկատարս
 լերանց յաշակոյս եւ յաշնկոյս բաժանեալ, եւ զիզեալ կապին տարաւթիւն * անկշռելի
 ական տեսանելոյս զայն : Եւ ըստ հոսեալ ի վերաստ ի վաշք մինչև չերկիր հասանէր 15
 եւ ընդ լուսոյն զորք անջափը լուսեղէնը երկթեւանը երեւեալ ի տեսիլ ծարղեան. եւ

* B
 p. 297 a.

Et il se mit à leur faire le récit de la vision divine qu'il avait eue, en ces termes : Aujourd'hui à minuit, pendant que vous dormiez de fatigue, accablés des labeurs de la veille, j'étais encore éveillé et je songeais à ce qui venait d'arriver, brusquement, par l'insondable et prodigieuse miséricorde divine, intervenant en votre faveur, comme pour vous éprouver dans le creuset des conseils et de la science élevée de la doctrine établie par Dieu, je songeais également à l'amour des martyrs pour leur créateur aimé.

« Il se fit tout à coup un fracas épouvantable de tonnerre, comme le bruit des vagues bouillonnantes, et soulevées de la mer, dans une perturbation des cieux. Un homme en descendit dans une forme lumineuse, qui m'appela de mon nom et dit : Grégoire ! Je levai les yeux et je vis son aspect, et tout en tremblant d'épouvante je tombai à terre. Il me dit : Lève ton regard et regarde les prodiges qui te sont révélés.

Je regardai et je vis le firmament céleste entr'ouvert, et les eaux qui sont au-dessus de lui, par cette déchirure du firmament, séparées d'un côté et de l'autre à l'instar d'une vallée, comme les crêtes des montagnes, amoncelées dans une immensité * que ne peut mesurer le regard observateur. La lumière répandue de haut en bas touchait le ciel, et dans ce rayon de lumière une multitude de milices lumineuses à deux ailes, apparaissaient en forme humaine. Leurs ailes étaient comme de feu, ressemblant aux atomes d'une

* B
 p. 297 a.

թեք իբրեւ զհուր նմանութեան մանրամաղ փոշույ հիւղէի որ ի ժամանակս արեգակ-
նակէզ գարնացնոյն ընդ պատուհանս երդոցն ի շողս խաղապեն բազմութիւն մանրամաղ
փոշոյն : Նոյնպէս եւ զօրքն ընդ լուսոյն լցին զառ ի ստորինս ամենայն, եւ առ այն
ցռկացեալ յառաջանալ լուսոյն եւ զօրքն ընդ նմին :

Եւ ծի ահաւոր տեսիլ մարդոյ բարձր եւ ահաւոր, որ զառաջն ունէր զէջսն ի
վերուստ մինչեւ ի խոնարհ, առաջապահ յառաջեալ եւ ի ձեռին լարում ուռնն ոսկի .
եւ այն ամենայն զհետ խաղապեալ զայլ : Եւ ինքն սրացեալ խոցացեալ ըստ նմանու-
թեան արադրթեւ արծուոյ, եւ եկն եհաս մինչեւ ի մօտ յատակս երկրի . եւ բախեաց
զիւսն ձրութիւն լայնատարած գետնոյս, որ եւ մեծ եւ անչափ թնկիւնք հնչեցին ի
սանդարամէտս անդնոց, եւ ամենայն երկիր յերեւելիս ըստ ական տեսանելոյ բաւականի
հարթ հաւասար զաշտածեւ յատակեցաւ :

Եւ ալլ ամենայն հրաշք սքանչելի տեսեանց սրբոյն Դրվորի զրեալ է լիով ի
պատմութիւնս Ագանդաղեղոսի պատմապրի :]

Քաղսցի ԺԱ եւ Դեկտեմբերի ԺԺ : Վկայարանութիւն սուրբ խոստովանողացն
Եւգինոսի եւ Մակարիոսի :

Սուրբ վկայքս Քրիստոսի էին յառուս ուրացող արքային Ֆուլիանոսի . եւ

14 Վկայարանութիւն . . . Մակարիոսի] վկայութիւն սուրբ քահանայավկայիցն եւ խոստովանո-
ղացն Քրիստոսի Եւգինէոսի Մակարիոսի եւ Տիմոթէոսի սարկաւազի Ե.

poussière très fine qui, aux jours ensoleillés du printemps, dansent dans
les rayons par les ouvertures des lucarnes, poussière menue et innom-
brable. Ainsi, les milices remplissaient de lumière toutes les parties infé-
rieures, et comme une proue de navire, la lumière avançait et les milices avec
elle.

« Une forme effrayante d'un homme élevé et terrible, précédait cette
descente de haut en bas et marchait en avant-garde ayant en sa main un
marteau d'or; tout le reste s'avancait à la suite. Ayant pris son essor,
(l'homme) s'abattit à la manière d'un aigle aux ailes rapides, il vint, arriva
jusqu'auprès de la surface de la terre, et frappa sur une large étendue la
masse coagulée de la terre, ce qui fit retentir de grandes et immenses déto-
nations les abîmes infernaux; la terre visible à l'œil d'un observateur fut
nivelée comme une plaine unie.

Toutes les autres merveilles des visions prodigieuses de saint Grégoire
sont décrites dans l'histoire de l'historien Agathange.]

11 KALOTZ, 19 Décembre.

Récit du martyre des saints confesseurs Eugène et Macaire.

Les saints martyrs du Christ vivaient aux jours de l'empereur apostat,

* A fol. 135
v° B.
կացեալք առաջի յանդիմանեցին զնա հրապարակա վասն ուրանալոցն զՔրիստոս, և զառնալոցն ի կուռն : Եւ բարկացեալ յոյժ Յուլիանոս՝ հրամայեաց և կոպեցին զնոս յերկուս սիւնս, և բարակ չուանօր՝ արտադնեցին զմարմինս նոցա, և զոն հարկանէին բրովք զարարովք : Եւ իջոյեալ ի նեանցն կախեցին զվիվալսք, և հրացեալ շանթիւք աչքեցին զմարմինս նոցա, և թիւնաւոր սպանա թողին ի վերայ 5 վերայն նոցա . և յամենայնէ անմիտս պահեցան շնորհօրն Աստուծոյ :

Եւ տեսեալ ամբարշտին Յուլիանոսի զի յաչնքան տանջանայն ոչ զանգիտեցին, հրամայեաց կոպեալ ոտիւք և ձեռօք արտօրել ի հեռաստան աշխարհն Մարիատանայւոյ, ի բարբառն Անտիոքեայ յարեւմուտս : Եւ ըստ հրամանի արքային տարան զնոս անդ . և բրիտանեայ ոչ էր ի նմա՝ բանդի պաշտօնատարք էին արեւդական 10 բնակիչք աշխարհին : Որոյ բարկեալ սրբոցն զաւետարանն Քրիստոսի զարձուցին զամենեւեան յատուածագառաւթիւն :

Եւ էր լեառն մի յաշխարհին յաչնթիւ, բարձրութիւն նորա ութ և տասն մղոն, և ստորոտ լերինն ջերմ յոյժ, մինչ զի ի տօթոյն արեւդականն բարինքն որպէս հօւր վառէին, և բնակէր անդ յաչրի՝ միւսմ վիշապ մի ահաւոր տեսեամբ և յոյժ միտաւէր զմերձակայ 15

4 զարարովք] զարարօք B || 5 նոցա om. B || 6 Աստուծոյ] եւ մնացին կեկդանի add. B || 8 հրամայեաց] հրաման եւ B — հեռաստան] հեռաւոր B || 13-14 p. 761 եւ էր լեառն... հոգւոյն սրբոյ om. B.

Julien. Mis en sa présence, ils le blâmèrent publiquement pour avoir renié le Christ et être revenu aux idoles. Julien fort irrité ordonna de les attacher à deux colonnes, de garrotter leur corps avec des cordes fines * et de les flageller avec des branches vertes. On les descendit ensuite des colonnes, on les pendit la tête en bas, et on leur brûla le corps avec des fers rouges, on fit promener des reptiles venimeux sur leurs blessures, et malgré tout ils furent conservés sains et saufs par la grâce de Dieu.

* A fol. 135
v° B.

L'impie Julien voyant que dans tant de supplices, ils n'avaient éprouvé aucune crainte, ordonna de les exiler, pieds et mains liés, dans le pays lointain de la Mauritanie, dans la ville d'Antidonia¹ en Occident. On les y conduisit donc, selon l'ordre impérial. Or, il ne s'y se trouvait aucun chrétien, car les habitants du pays étaient adorateurs du feu. Les saints leur prêchèrent l'évangile du Christ et les convertirent tous au culte de Dieu.

Il y avait dans ce pays, une montagne, dont la hauteur était de dix-huit milles, et la base de la montagne était très chaude, à tel point qu'à la chaleur du soleil les pierres s'enflammaient comme du feu. Là, dans une grotte habitait un dragon d'aspect horrible et qui nuisait beaucoup aux habitants de la

1. *Syn. Cp.* : Anthédon.

բնակիլիս գաւառին : Եւ երթեալ աղաչեցին զսուրբ վկայսն, զի հնարեացեն զաղատութիւն ի չարութենէ վիշապին :

Եւ եկեալ նորօք ի լեռն աղօթեցին առ Աստուած, եւ ելեւ յանկարծակի * շար- * A fol. 136
1° a.
ժումն, եւ ել վիշապն չարէ անտի, եւ յաչաց նորա եւ ի անգացն հուր բորբոքեալ երանէր : Եւ աղօթեալ սրբոցն էջ հուր յերկնից աստտիկ, եւ աստտիկաց զվիշապն, եւ սրբոցն մտեալ ի չարն մարեցին աղօթիւք զտեղին եւ արարին անդ աւուրս բազումս :

Եւ յաւուր միում տեսին չարեւելս աստղ անկեալ յերկնից, եւ ծանեան զկորուստն Զուլիանոսի պղծոյ :

Եւ ի լերինն յաչնիկ ջուր ոչ գոյր. եւ աղօթիւք նոցա բղխեաց ալրիւր եւ զայն ըմպէին սուրբքն, եւ կերակրէին ի շնորհաց Հուպոյն սրբոյ, եւ ձգնելով ի լերինն անդ աստուածաճաճոյ վարուք խաղաղութեամբ հանգեան ի Քրիստոս : Եւ եկեալ հաւատացելոցն թաղեցին զնոսա չարի վիշապին փառօք եւ պատուով :

Ննջեցին սուրբ խոստովանող վկայքն Դեկտեմբերի ԺԹ :

Յայժմ աւուր կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Տիմոթէոս սարկաւազն, ի նոցն երկիրն Մալլիտանի, եւ սուրբն Պօղէբարիոս հրով կատարեցաւ ի Կեսարիա քաղաքն :

11 ձգնելով ի լերինն] կեցեալ B || 12 աստուածաճաճոյ] բարի B || 12-14 Եւ եկեալ.. Դեկտեմբերի ԺԹ] եւ թաղեցան պատուով Դեկտեմբերի ԺԹ B.

région environnante. Ces derniers vinrent prier les saints martyrs de trouver un moyen de les délivrer de la méchanceté du dragon.

Ils se rendirent avec eux à la montagne et prièrent Dieu. Tout à coup * il * A fol. 136
1° a.
se fit un tremblement de terre et le dragon sortit de la caverne; des flammes ardentes sortaient de ses yeux et de ses narines. Les saints se mirent en prières, un feu ardent descendit du ciel et tua le dragon. Les saints pénétrèrent dans la grotte, la purifièrent par des prières et y habitèrent de nombreux jours.

Un jour ils aperçurent à l'est une étoile qui tombait du ciel, et connurent par là la perdition de l'immonde Julien.

Il n'y avait pas d'eau dans cette montagne et par leurs prières une source surgit; les saints buvaient de cette (eau) et ils étaient nourris par les grâces du Saint-Esprit. Ils menèrent sur cette montagne une vie agréable à Dieu et reposèrent paisiblement dans le Christ. Les fidèles vinrent les inhumer dans la grotte du dragon avec cérémonies et honneurs.

Les saints confesseurs martyrs moururent le 19 Décembre.

En ce jour fut mis à mort le saint martyr du Christ le diacre Timothée, également en Mauritanie, et saint Polyeucte mourut par le feu dans la ville de Césarée.

* B
p. 298 b.

[B * Յայսմ աւուր կատարեցաւ սուրբ ծարաիրոսն Քրիստոսի Տիմոթէոս արկաւապն :

Աս էր չերկրէն Մալրիսանիոյ հօր բանիւր եւ արդեամբք, եւ ստուածային իմաստութեամբ յազիւհարէր զկառապաշտս, եւ զբազումս ի նոցանէ զարձուցանէր ի հաւատս Քրիստոսի եւ մկրտէր : Եւ կալեալ զնա ածին սուտջն իշխանին, եւ նա համարձակ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի. եւ խոշտանկեալ զնա ուժկին արկին ի բանդ :

Եւ զինի բազում չարչարանաց եւ սպլի ազլի տոնջանաց եւ սովոյ եւ ծարաւու տեսեալ զնա հաստատուն ի հաւատս Քրիստոսի, հրամայեաց եւ կենդանոյն արկին զնա ի հուր բորբոքեալ . զորոյ զմնացեալ նշխարս ժողովեցին հաւատացեալք չորոյ բազում բժշկութիւնք լինէին յախտամէտս :

Նոյնպէս նահատակեցաւ եւ սուրբ վկայն Պօլեքսոս ի Կեսարիա : Զաս կալեալ իշխանին Կեսարու Կապադովկեցոյ վասն ի Քրիստոս հաւատոյ էարկ ի բանդ : Եւ չեալ բազում ուրբանաց եւ սպառնալեաց իբրեւ ևտեա զհաստատութիւն ծառայ նորա հրամայեաց եւ բերեցին զմարմինն նորա երկաթի եղնածրք, եւ հանին զտոտմունսն եւ ալլ եւս կտաւոր չարչարեցին : Եւ ապա կապեալ զնա արկին ի հնոց հրոյ, եւ անդ ողջակիւիւս երանելին Պօլեքսոս պատկեցաւ ի Քրիստոսէ :]

* B
p. 298 b.

[B * En ce jour fut mis à mort le saint martyr du Christ le diacre Timothée.

Il était de la province de Mauritanie, homme considérable en paroles et en actions, et par la sagesse divine, il remportait la victoire sur les idolâtres. Il en convertit beaucoup à la foi du Christ et les baptisa. On l'arrêta et on le conduisit en présence du gouverneur; il confessa avec hardiesse le nom du Christ; on le tortura et on le jeta en prison.

Après bien des supplices et toutes sortes de tourments et la faim et la soif, le voyant ferme dans la foi du Christ, (le gouverneur) donna l'ordre qu'il fût jeté vivant dans un feu ardent. Les fidèles recueillirent les restes qui opérèrent de nombreuses guérisons sur les infirmes.

De même fut martyrisé le saint martyr Polyeucte à Césarée. Le gouverneur de Césarée de Cappadoce le fit saisir à cause de sa foi au Christ et le fit jeter en prison. Après bien des supplications et des menaces, ayant vu la fermeté de sa volonté, il ordonna de lui labourer le corps avec des ongles de fer, on lui arracha les dents et on le tortura par beaucoup d'autres supplices. Ensuite on le lia et on le jeta dans une fournaise ardente. Le bienheureux Polyeucte s'offrit comme un sacrifice vivant, et fut couronné par le Christ.]

Քաղցի ժ՛ն եւ Դեկտեմբերի ի : Նահատակութիւն եւ տօն սրբոյն Իգնատիոսի
Անտիոքաց հայրապետին որ աստուածադպեացն անուանեցաւ :

Սուրբն Իգնատիոս աստուածադպեացն եւ սուրբն Պօլիկարպոս * Զմիւռնացւոյ * A fol. 136
Եպիսկոպոսն՝ աշակերտք էին սրբոյն Յովհաննու աւետարանչին եւ առաքելոյն : Եւ
սուրբն Իգնատիոս երբորդ յետ առաքելոցն եկաց հայրապետ Անտիոքաց :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ձեպէր անօրէն արքայն Տրայանոս գնալ ի պատերազմ
ի Պարս եւ ի Պարթեա : Եւ յորժամ եհաս յԱնտիոք կացուցին առաջի նորա զաստուա-
ծապեացն Իգնատիոս, եւ յորժազոյն ընդ միմեանս խօսեցեալք՝ փասն ճշմարտին
Աստուծոյ եւ կռոցն, յայտնապէս յանդիմանեալ ի սրբոյն Իգնատիոսէ ելեն անտի
պաշտամունքն հեթանոսաց :

Եւ Տրայանոս նախ ողորական բանիւք եւ խոստմամբ եւ ապա սպառնալիօք
ջանաչք զարձուցանել գնա ի ճշմարտ հաւատոյն, բայց ոչ կարաց թիւրեւ զերտնելին
յուզիղ զաւանուիմենէն, եւ հրամայեաց տասն զօրականաց տանել զԻգնատիոս ի
Հռոմ, եւ տալ գնա կերակուր գազանաց յօրախոսութիւն քաղաքին :

Եւ ծաեալ ի նաւ գնաց ի Սելեւկիա եւ անտի ի Զմիւռնա քաղաք, եւ ելեալ ետ
ողջոյն Պօլիկարպոսի Եպիսկոպոսի եւ ամենայն եկեղեցեացն, եւ անտի զրեաց թուլթ
առ ամենայն հաւատացեալսն ի Հռոմ, զի մի խափան լիցին նմա ի կերակուր լինելոյ
գազանաց : Եւ էր զրեալ ի թղթի անդ եթէ. Յորեան եմ ես Աստուծոյ եւ ժանեօք

12 KALOTZ, 20 Décembre.

Martyre et fête de saint Ignace, patriarche d'Antioche, qui fut surnommé Théophore.

Saint Ignace Théophore et saint Polycarpe, évêque de * Smyrne, étaient * A fol. 136
disciples de saint Jean, évangéliste et apôtre. Saint Ignace fut, après les
apôtres, le troisième évêque d'Antioche. r° b.

En ces jours, l'empereur impie Trajan se hâtait de marcher contre les Perses et les Parthes. Lorsqu'il arriva à Antioche on mit en sa présence Ignace Théophore et ils s'entretenrent longuement ensemble, au sujet du vrai Dieu et des idoles. Saint Ignace blâma ouvertement le culte vain des païens.

Trajan, d'abord par de douces paroles et des promesses, ensuite par des menaces essaya de le faire revenir de la vraie foi, mais il ne put détourner le bienheureux de la vraie confession et il ordonna à dix soldats de conduire Ignace à Rome et de le jeter en pâture aux fauves pour la joie de la ville.

S'étant embarqué, (Ignace) se rendit à Séleucie, et de là à Smyrne; il débarqua, alla donner le salut à l'évêque Polycarpe et à toutes les églises, et de là il écrivit une épître à tous les fidèles de Rome, pour qu'ils ne l'empêchent pas de devenir la pâture des fauves. Dans cette épître il était écrit : « Je

* A fol. 136
v° a.

տախեծուց * մանրեալ լինիմ, զի հոց սուրբ գոռաց Քրիստոսի : Եւ ելիւ. Եւ աստուած-
տպեալս Բղնատիտս զրեմ եւ աղաչեմ գձեզ զի մի խափանեցէր զընկեացս իմ որ աս
Քրիստոս, ինչ սուր ինչ զի մախ ընդ աչսմ արեգութամբ, զի չաստուտու գալտեանն
ծաղեցալ ընդ անմուտ արեգականն արգարտիւնանն : Եւ ալ չալտպոյն բանս զրեաց
սու նոսա :

Եւ իրբեւ հասին ի Հոռոմ, մուծին զերանելի հալապեան ի թէաւորանն, եւ արկին
զնա գալանաց երկուց տախեծուց եւ նոյնմամայն հեղձացին եւ կերան, եւ ոչ մնաց ի
մարմնոյն բաց տակաւ ինչ ի մեծազնի ոսկերացն, զոր չեալ տարան չԼնախար Ասորոյ
չաթու իւր :

Եւ չեա կատարման նորին տեսին ոմանք չեղարցն չանուրջսն գաւորն Բղնատիտ 10
զի ողջոյն տալք նոցա, եւ համբուրէր զնոսա : Եւ ալլը տեսին զնա առաջի Քրիստոսի,
եւ քրտունք հոսէին չերեացն իրբեւ թէ չալտատուինէ եկեալ :

Աչ երանելի հալապեալս մինչ տղայն էր աս էր զոր Քրիստոս առեալ ի զիրկս իւր
որհնեաց եւ ասէ. ելիւ որ ոչ խոնարհեցուցանէ, զանձն իւր իրբեւ զմանուկս գոյս, ոչ
մայէ չարքաշութիւնն Աստուծոյ : Եւ զարձեալ. Որ ընդունի զմի ի վորքանցս չաչ- 15
յանէ չանուն իմ զիս ընդունի :

Կատարեցաւ աստուածապալան Գեկտեմբերի Ի :

* A fol. 136
v° a.

suis le blé de Dieu; je serais broyé par les dents des lions * pour devenir le
pain béni du Christ »; et encore : « Moi, Ignace Théophore, je vous écris et
vous prie de ne pas mettre d'obstacle sur ma voie vers le Christ, laissez-moi
me coucher avec ce soleil, pour qu'à l'aube de sa venue je puisse me lever
avec le soleil de justice qui ne se couche point. » Il leur écrivit bien des choses
encore.

Lorsqu'ils arrivèrent à Rome, on introduisit le bienheureux pontife dans
l'arène et on le jeta aux bêtes fauves, à deux lions, qui le déchirèrent aussitôt
et le dévorèrent; il ne resta de tout le corps que quelque peu des gros os,
qu'on transporta plus tard à Antioche de Syrie, son diocèse.

Après sa mort quelques-uns des frères virent en songe saint Ignace qui
leur donnait le salut, et les baisait. D'autres le virent en présence du Christ,
avec des gouttes de sueur qui lui coulaient sur le visage, comme s'il revenait
d'un travail fatigant.

C'est ce bienheureux pontife, lorsqu'il était encore enfant, que le Christ
prit dans ses bras, bénit et dit : « Quiconque ne se fait pas humble comme
cet enfant n'entrera pas dans le paradis de Dieu ¹. » Et aussi : « Celui qui
reçoit un de ces petits en mon nom, me reçoit ². Théophore fut martyrisé le 20 Dé-
cembre.

1. Matth. xviii, 3. — 2. *Ibid.*, 5.

[B * Տօն եւ վկայութիւն սրբոյն Իգնատիոսի Անտիոքաց հայրապետին, որ աստուածազկեացն անուանեցաւ :

* B
p. 299 a.

Սուրբն Իգնատիոս աստուածազկեացն, եւ սուրբն Պօղէկարսոս Զմիւռնացոյ եպիսկոպոսն աշակերտք էին Յովհաննու առաքելոյն եւ աստուածաբան աւետարանչին : Եւ սուրբն Իգնատիոս երրորդ յետ Պետրոսի առաքելոյն եկաց պատրիարք Անտիոքացոյ եկեղեցոյն :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ձեպէր անօրէն սրբացն Տրաջանոս զալ ի պատերազմ ի Պարս եւ ի Պարթևս : Եւ յորժամ եհաս յԱնտիոք կացուցին * առաջն նորա զաստուածազկեացն Իգնատիոս եւ յոլովագոյն ընդ միմեանս խօսեցեալք վասն ճշմարտին Աստուծոյ եւ կռոցն յայտնապէս յանդիմանեալ ի սրբոյն Իգնատիոսէ եղևն անոսի պաշտամունքն հեթանոսաց :

* B
p. 299 b.

Յայնժամ թագաւորն բարկացեալ հրամայեաց եւ կռուեցին փայտ բազում, եւ լուցեալ արարին կայծակունս. եւ տարածեալ զայն ի դետնի՝ եւ զսուրբն կացուցին ի վերայ զմեծ ժամս զի յոյժ աչրեցաւ. եւ սակայն պինդ կայր ի Տէր :

Ասէ թագաւորն. Պարծեմ եթէ կախարդ ես զու : Սուրբն Իգնատիոս ասաց. Ծառայք Աստուծոյ որք զկուռս եւ զստանայ անարգեն, յորոց զեւք փախչեն, զինորդ իցեն կախարդք. ալլ զուք էք որ պաշտէք զնոսա :

Իսկ Տրաջանոս ասաց եւ բերին երկաթի եղնզունս բերիչս, եւ սկսան չարաչար

[B * Fête et martyre de saint Ignace, patriarche d'Antioche, qui fut surnommé Théophile.

* B
p. 299 a.

Saint Ignace Théophile et saint Polycarpe, évêque de Smyrne, étaient disciples de Jean, l'évangéliste, apôtre et théologien. Saint Ignace fut, après l'apôtre Pierre, le troisième patriarche de l'église d'Antioche.

En ces jours Trajan, l'empereur impie, se hâta de partir en guerre contre les Perses et les Parthes. Lorsqu'il arriva à Antioche, on mit en sa * présence Ignace Théophile; ils s'entretenirent longuement ensemble au sujet du vrai Dieu et des idoles; saint Ignace blâma ouvertement le vain culte des païens.

* B
p. 299 b.

Alors l'empereur irrité ordonna d'amasser beaucoup de bois; l'ayant allumé on en fit des charbons ardents que l'on répandit à terre; et on y tint le saint pendant de longues heures; il fut violemment brûlé, pourtant il resta ferme dans le Seigneur.

L'empereur lui dit : « Je crois que tu es sorcier. » Saint Ignace répondit : « Les serviteurs de Dieu qui méprisent les idoles et le démon, et devant qui les diables s'enfuient, comment seraient-ils des sorciers ? C'est plutôt vous qui l'êtes, vous qui adorez ceux-ci. »

Alors Trajan ordonna d'apporter des ongles de fer et on se mit à en labourer atrocement le dos et les côtes du bienheureux, en lui disant : « Immoles aux

բերել զթիկունսն եւ զկոսն երանելոցն, եւ տալին. Զոհեալ տառաւծոցն : Եւ սուրբն
տալ : Ատառաւծոցն հրամանն տալ : Մի լեցին բեղ ալ տառաւծը բաց չինէն.
Թաղաւորի եւ սինկլետոսի ոչ լսեմ, զի գրեալ է : Մի ակն առնալ հօգրի, եւ ծի ձխարա-
նիք բազմաց ի շարիս :

Եւ յետ բազում եւ ազգի ազգի կրից տանջանաց, եւ հարց եւ փորձ քննութեանց՝
իրբեա ոչ կարաց հաւանեցուցանել գտարբե, չաղմամ եւ վճիռ ելիւ. ԶԲղնատիս
սր տոաց ինքեան ունել զխաչեալն՝ հրամայեմք կապել եւ զինուորսք տանել ի Հասմ
զի կերակուր լեցի գազանաց ի գլխոսն խաղուն :

Եւ լռեալ սրբոցն զվճիռն զաչն ուրախ եղև, եւ մեծ խնդրութեամբ տալ. Գահա-
նամ զբէն Տէր, Յիսուս Դրիստոս զի արժանի արարելը զիս պատուոչ աւարելոցն
Պօղոսի, Նոյնալի կապանօր, կապիլ եւ երթալ ուր եւ նա զնաց կապանօր : Եւ արկաւ
զերեաւ զշփոյսն եւ զուարճանալ : Եւ նախ մտեալ յեկեղեցին եկաց չաղօխն եւ
յանձնեաց զինքն Տեառն : Եւ նոյնժամաց չաղչտակեալ զնա գալարարոյ եւ զմեղակ
զինուորքն տանէին ի Հուսմ : Եւ նա մեծաւ յօժարութեամբ իջեալ ի Սելեւկիս, եւ
անտի՝ Նուեալ տառապանօր էջ ի Զմիւռնիա եւ փութացեալ առ Պօլիկարպոս
աշակերտակիցն իւր : Աս սր մտեալ եւ հաղորդեալ ընդ նմա խորհրդոցն՝ յանձն
տանէր զինքն աղօթից, եւ ելեալ զնալ :

* B
p. 300 a.

15

dieux. » Le saint répondit : « Le commandement de Dieu dit : 'Tu n'auras pas d'autre Dieu que moi'. Je n'écoute ni l'empereur ni le Sénat (σύγκλητος), car il est écrit : Ne vous laissez pas influencer par le puissant, et ne vous unissez pas à la multitude pour faire le mal. »

Après des tourments et des supplices nombreux et variés, après des questions et des interrogatoires, comme il ne pouvait arriver à persuader le saint, (l'empereur) donna l'ordre suivant : « Nous ordonnons de lier Ignace qui dit avoir en lui le crucifié, et de le conduire sous escorte à Rome pour être jeté en pâture aux fauves pour les divertissements du cirque. »

Lorsque le saint connut cet ordre, il se réjouit et dit avec une grande joie : « Je te remercie, Seigneur Jésus-Christ, de m'avoir rendu digne de l'honneur de l'apôtre Paul, d'être comme lui mis aux liens et d'aller là où il est allé dans les chaînes. » Et il se mit lui-même les chaînes, et s'épanouit. Étant d'abord entré dans l'église, il se mit à prier et se recommanda au Seigneur. Mais, semblables à des loups et brutaux, les soldats l'en arrachèrent aussitôt pour le conduire à Rome. Il descendit avec grande joie à Séleucie et de là՝ naviguant au milieu des tribulations il parvint à Smyrne et s'empressa d'aller trouver son condisciple Polycarpe. Il entra chez lui, communia avec lui du saint sacrifice, se recommanda à ses prières, et repartit.

* B
p. 300 a.

Ինկունէին զնա այնուհետեւ ամենայն եկեղեցիքն Ասիացոյ, եւ փութային ամենեքեան տեսանել զնա : Եւ նա աղաչէր զամենեւեմն ձի խափան լինել նահատակութեան նորա, այլ աղօթա խնդրէր յամենեցունց զի վազմագալի ի ձեռն զազանացն աներեւոյթ լիցի յաջած աշխարհէս, որպէս զի երեսացի առաջի երեսացն Քրիստոսի :

Եւ ընդ առաջ եկեալ եկեղեցեացն տալք թուղթս խրատականս եւ օրհնութիւնս հոգեւորս : Այլ եւ զրեաց եւ ի Հռոմ թուղթս առ եղբարս մեծ աղաչանօք զի ձի խափանեացն զնա ի կերակուր լինելոյ զազանացն : Եւ էր զրեալ ի լիզթի անդ եթէ. Թող տուք ձի փնտէք սիրով ձերով, զի զուսն բաց է ինձ եւ չաջողեալ, բանզիցորեան եւ Աստուծոյ, եւ ժանեօք տալուծուց աղացեալ լինիմ, զի հաց սուրբ գտացց Աստուծոյ : Եւ եթէ. Ես աստուածապգեացս Իգնատիոս գրեմ եւ աղաչեմ զձեզ զի ձի խափանիցէք զընթացս իմ որ առ Քրիստոս : Այլ եւ աղաչեմ ողորցեցէք զազանան զի պերկման լիցին ինձ, եւ ձի ինչ թողցեն ամենեւին ի մարմնոյս իմոյ, զի ձի ննջեցեալ իմ ծանրացայց ումեք :

Դրէր եւ առ այլ եկեղեցիս թէ. Յանձն առեմ ձեզ զեկեղեցին Ասորոց, եւ թէ. Ի տուէ եւ ի զիշերի ընդ տանն ընձու կապեալ կամ, եւ ի սոցանէ միշտ կեկերիմ տապնապելով յոյժ. ընդ որ ինքն ուրախ լինէր :

Եւ իբրեւ ընդ բազում կղզիս անցին եւ երեւէր Պատրիստուս՝ կամէր երանել սուրբն,

Dès lors toutes les églises de l'Asie l'accueillirent, et tout le monde se pressait pour le voir. Quant à lui, il les priait tous de ne pas mettre obstacle à son martyre, et demandait les prières de tous, afin qu'au plus tôt, par le moyen des fauves, il disparût de ce monde, et apparût en présence du Christ.

A toutes les églises qui venaient au-devant de lui, il laissait par écrit des conseils et des bénédictions spirituelles. Il écrivit également à Rome une lettre aux frères avec de grandes instances, pour qu'ils ne l'empêchent pas d'être la pâture des fauves. Il écrivait dans sa lettre : « Laissez faire, ne me nuisez pas par votre amour, car la porte m'est ouverte et favorablement, car je suis le froment de Dieu, je dois être broyé par les crocs des lions pour devenir le pain béni de Dieu. » Et aussi : « Moi, Ignace Théophore, je vous écris et vous prie de ne pas entraver ma course vers le Christ, mais je vous prie d'engager les fauves à devenir ma tombe et à ne rien laisser du tout de mon corps, pour qu'étant mort je ne sois à charge à personne. »

Il écrivait aussi aux autres églises : « Je vous recommande l'église de Syrie » ; et aussi : « Jour et nuit je me trouve attaché avec dix léopards, et je suis toujours harcelé péniblement par eux. » Il s'en montrait cependant heureux.

Après qu'ils eurent passé par beaucoup d'îles, lorsque Pouzzoles (*Pation-*

* B
p. 300 b.

և ընդ հետս զնալ Պապսի ստաբերոյն, այլ ընդգէծ եկալ հոգին՝ չանկ երանէին աղօթիք նորա որ փառեացր արադ երանել յաշխարհէ : Քանզի սրպէս փառեցին զեկուսորքն արադ ի հոսմ ժամանել նախ ըսն զվճարել սաուրց մեծի խաղաւն, խաղչն՝ հասանէր նաւն ի նաւահանդիսան հաւմեացեալ :

Եւ լուեալ եպրաբց եկին ընդ առաջ նորա ի տեղին որ կոչէր Պարտա, զի ի վաղաց ցանկացեալ էին տեւեան Քրիստոսագրեցին : Այլ յոյժ երկուցել արամէին զի ի մահ եկեալ էր այնպիսի ողբ, և ջերմութեամբ եւալին և կամէին զազարեցուցանել զամբոխն զի մի կորուսցեն զնա :

Իսկ նա առաւել ըսն իմէ իմեմն ստիպեալ աղաչէր զնոսա ինչ տալ նմա մեռանել վասն Քրիստոսի, մինչև զազարեալք չաւամաջս լռէին :

Եւ սուրբն մտեալ ի հոսմ և ծանր եղեալ կայր յաղթն վասն ամենայն եկեղեցեաց և վասն զազարման հարսճանայն, և վասն սիրոյ և միարանութեան հաւատացեալքն առ միմեանս :

Եւ վաղվաղակի փառեացեալ մուծաւ ի տեսարան իմաստրսին, և կացեալ ի մէջ ամբոխին ստէր . Արբ հռովմէացիք, և ոչ վասն չար իրիք զործոց կրնճ զոչս, այլ վասն վկայութեան ճշմարտին Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի Տեսան մերոյ աղացեալ լինիմ սրպէս ցորեան աստամարք զազանայն :

* B
p. 300 b.

lous) fut en vue, le saint désira débarquer pour suivre les traces de l'apôtre Paul, mais un vent contraire s'étant levé, ses prières pour être le plus tôt délivré de ce monde furent exaucées. Car les soldats se hâtaient d'arriver à Rome avant la fin des jours des grands spectacles dans l'arène, et le bâtiment pénétra bientôt * dans le port de Rome.

Les frères l'ayant appris vinrent au-devant de lui à l'endroit appelé Porto (*Portos*), car ils aspiraient depuis longtemps à voir Théophore ¹. Ils étaient bien attristés cependant qu'un tel homme allait à la mort et ils s'agitaient avec ardeur et voulaient apaiser la foule pour qu'il ne fût pas mis à mort.

Ainsi il fut obligé de les supplier plus que par ses écrits de le laisser mourir pour le Christ, jusqu'à ce que, cédant à contre-cœur, ils se tussent.

Le saint, lorsqu'il pénétra à Rome, s'agenouilla et pria pour toutes les églises, pour la fin des persécutions, pour l'amour et l'union des fidèles entre eux.

Il fut directement introduit dans l'amphithéâtre, se dressa devant la foule et dit : « Peuple romain, ce n'est pas pour quelque mauvaise action que je subis ceci, mais pour le témoignage du vrai Dieu, Jésus-Christ Notre-Seigneur, que je vais être broyé, comme du froment, par les crocs des fauves. »

1. L'arménien porte ici Christophe, Քրիստոսագրեցի.

Եւ նոյնժամայն արկին զնա զազանոց յաչնձ թէատրոնին զաչիճքն : Եւ նա աղօթէր պատառիլ ի նոյանէ : Եւ ընթացեալ երկու սուլուծք հեղձուցին զերանելին եւ ծախեցին զմարմինն, եւ չմնաց բաց սակաւ լինչ ի մեծագոյն ոսկերացն որպէս եւ ըղձալը նախ. զի ըստ զրոյն. Յանկութիւն արդարոց ընդունելի է : Զոր յետոյ տարան յԱնտիոք յաթուան իւր :

Իսկ եղբարցն մեծապէս տրտմեալ յոյժ, եւ սուեալ զսուրբ նշխարսն պահեցին զուշաթեմամբ եւ հսկէին արտասուօք եւ նոյնժամայն մխիթարէին յԱստուծոյ : Զի տեսանէին ի տեսեան ոմանք զի աղօթէր ընդ նոսա. եւ ալք զի փարէր եւ ողջոյն տալք նոցա համբուրելով. եւ ալք տեսանէին զի մեծաւ փառօք էր առաջի Քրիստոսի ի մեծ աշխատութենէ եկեալ զի սրբէր զբրտունսն :

Զսա չիշէ Երանիոս հետեւող առաքելոցն * ասելով եթէ. Ասաց ոմն ի մերոցն եթէ յորեան եմ Աստուծոյ եւ աղացեալ լինիմ : Յիշէ եւ Պօլիկարպոս ի թուղթն իւր որ առ Փիլիպեցիսն եթէ. Արաչեմ ստանալ ձգնութիւն զոր տեսար աչօք, ոչ ծիպն յերանելին Իգնատիոս, ալ եւ յամենայն սուրբս. եւ առաքեցար առ ձեզ եւ զթուղթս, սաէ, զոր զրեալ էր առ ձեզ երանելին Իգնատիոս, որպէս խնդրեցէր :

* B
p. 301 a.

Aussitôt les bourreaux l'exposèrent aux fauves (qui étaient) alors dans l'arène. Et lui, il priaient pour être déchiré par eux. Deux lions accoururent, étranglèrent le bienheureux et dévorèrent le corps. Il n'en resta que quelque peu des plus gros os, comme (le saint) l'avait souhaité auparavant; car il est écrit : Le désir des justes est exaucé ¹. Ces restes furent emmenés plus tard à Antioche, son siège.

Les frères, très affligés, recueillirent les saints restes, les consumèrent avec précautions et veillaient sur eux en pleurant; mais bientôt ils furent consolés par Dieu : plusieurs d'entre eux le virent dans un songe priant avec eux, et d'autres leur donnant le salut et le baiser; d'autres le virent avec une grande gloire devant le Christ, comme s'il arrivait d'un lourd travail en essuyant ses sueurs.

Irénee (*Eranius*), le disciple des apôtres, le mentionne en ces termes : * « Un des nôtres a dit : Je suis le froment de Dieu et je vais être broyé. » Polycarpe le mentionne aussi dans son épître aux Philippiens : « Je vous prie de posséder l'ascétisme que nous avons vu de nos yeux non seulement en la personne du bienheureux Ignace, mais aussi dans tous les saints; » et : « Nous vous avons également envoyé les épîtres que nous avait écrites le bienheureux Ignace, ainsi que vous l'aviez demandé. »

* B
p. 301 a.

1. Prov. x, 24.

Ասնն եկիւ աս էր մանուկն զոր ծինչ արաց էր, զոր Քրիստոս ստեալ ի զերկս իւր օրհնեաց եւ ասէր եկիւ. Որ որ ոչ խոնարհեցայտնէ զանձն իւր իրբեւ զմանուկս զոչս՝ ոչ մայէ յարբայտիւնն Աստուծոյ : Եւ զարձեալ . Որ ընդունի զմի որ ի վարդիանցս չաչայտնէ չանուն իմ՝ զիւ ընդունի : Որա է ալ կատարեալ պատմութիւն ի պատմողիւրս :

Կատարեցաւ աստուածապետաց հայրապետն Իգնատիոս՝ Քաղոյի ԺԲ եւ Դեկտեմբերի Ի :]

* A fol. 136
v° b.

* Քաղոյի ԺԲ եւ Դեկտեմբերի ԻԲ : Տօն եւ վկայութիւն որբուհոյն Յուլիանեայ :

Ի ժամանակս Մարտիրոսոսի ամբարիշտ արքային՝ էր կոչս աչս բրիտանեայ ի Նիկիոմիդեայ բաղարին, զուսար ասն մեծատան եւ կռապաշտի : Եւ յորժամ եղև ութնետան ամաց՝ խօսեցաւ զնա ի հարմութիւն իշխանի աբուսնն մեծատան եւ կռապաշտի, որոյ անուն էր Ելեւսիոս :

Եւ ծինչ եհաւ ժամանակ հարստեանցն, եւ խնդրէր զնա աչրն, ասէ Յուլիանէ չեղևսիոս . եկիւ ոչ առցես զպատիւ եպարքոսութեանն՝ ոչ հայրդեցոյց ընդ բեղ ամուսնութեամբ : Եւ նորա ծախեալ զանձն բազումս առ զեպարքոսական իշխանութիւն ի պատուարէն :

S Տօն... Յուլիանեայ] Վկայութիւն որբուհի եւ կոչս վկային Յուլիանեայ B || 9 բրիտանեայ om. B || 10 կռապաշտի] որոյ անուն էր Անիբիանոս, զապա ի հօրէն հաւատացեալ ի Քրիստոս add. B.

On prétend qu'il (Ignace) fut, étant petit, l'enfant que le Christ prit dans ses bras, et bénit en disant : « Quiconque ne se fera pas humble comme cet enfant, n'entrera pas dans le royaume de Dieu. » Et ainsi : « Quiconque reçoit un de ces petits en mon nom, me reçoit. » Il y a une autre vie complète de ce saint chez les historiens.

Le pontife Ignace Théophore fut martyrisé le 12 Kalotz, le 20 Décembre.]

* A fol. 136
v° b.

* 13 KALOTZ, 21 Décembre.

Fête et martyre de sainte Julienne.

Cette vierge chrétienne vivait à Nicodémie, aux jours de l'empereur impie Maximin. Elle était fille d'un homme riche et idolâtre : lorsqu'elle eut dix-huit ans, on la fiança à un notable riche et idolâtre, dont le nom était Éleusios.

Lorsque l'époque du mariage arriva et que Éleusios la demanda, Julienne lui dit : « Tant que tu n'auras pas obtenu la dignité d'éparque, je ne m'unirai pas avec toi par le mariage. » Il dépensa de fortes sommes et obtint du juge la dignité d'éparque.

Ասէ ցնա զարձեալ Յուլիանէ. եթէ ըստ ծարմնոյ կենացս՝ բաւական է երկոցունցս ձեծութիւնդ այլ եւ փառք, բայց արժան է նախ հոգւով կապակցիլ ձեզ ընդ միմեանս եւ ապա ծարմնով : Արդ՝ եթէ ոչ լինիցիս քրիստոնեայ եւ հաւատաս յամենասուրբ երբորդութիւնն ի Հալս եւ յԱրդի եւ ի Հոգին սուրբ, ոչ ամուսնացայց ընդ քեզ :

Եւ նորա յարուցեալ զնաց առ հայր աղձկանն եւ սրտմեաց նմա զատացեալն ի զտերէն իւրմէ : Եւ հօրն եկեալ առ Յուլիանէ, եւ ողորական բանիւք աղաչէր * հաւանեալ ի կամս խօսեցելոյ փեսային. եւ ոչ կարաց ցնա փոխել ի սիրոյն Բրիստոսի : * A fol. 137
1° a.

Եւ նորա մերկացուցեալ զնա եհար ուժղին արջաւաճիօք մինչեւ պատուել ծարմնոյն, եւ կախեալ զհերացն որ եւ ծորթ զլսոցն խախտեցան, եւ ականոյլքն առ ձականտն վերացան եւ հրացեալ շանթիւք այրեցին զծարմին կուսին. եւ տարան ի բանդ արկանել :

Եւ ի բանդի տնդ երեւեալ սատանայ ի կերպարանս հրեշտակի լուսոյ եւ ասէ ցնա. Զոհեան կռոյցն եւ զերծիր ի տանջանաց, եւ յետոյ աղաշխարեան առաջի Աստուծոյ : Եւ արբոյն ծանուցեալ զխարէութիւն թշնամւոյն ըմբռնեալ զանծարմինն իրբեւ զծարմնաւոր ինչ զօրութեամբն Աստուծոյ, տազնապեցոյց ցնա զանիւ յոյժ այնբան մինչ

7 փոխել] փոփոխել B || 8 եղարբոսին] անարգելոյ փեսային իւրոյ *add.* B || 13-3 p. 772
Եւ ի բանդի... պարանոցն ունէր *om.* B.

Julienne lui dit alors : « Pour la vie matérielle, ton grade et ta dignité nous suffit à tous deux, mais il faut que nous nous unissions d'abord de l'âme et ensuite de corps. Or, si tu ne te fais pas chrétien et si tu ne crois pas à la très Sainte-Trinité, Père, Fils et Saint-Esprit, je ne me marierai pas avec toi. »

Il se leva, se rendit auprès du père de la jeune fille et lui raconta ce que sa fille lui avait dit. Le père alla trouver Julienne et la supplia avec de douces paroles * de se rendre au désir de son fiancé, mais il ne put la détourner de l'amour du Christ. Alors il la remit entre les mains de l'éparque Éleusios.

* A fol. 137
1° a.

Celui-ci la fit mettre à nu et la frapper brutalement avec des nerfs de bœuf jusqu'à déchirer son corps; il la fit pendre par les cheveux, ce qui déplaça la peau de la tête et souleva les paupières jusqu'au front; on brûla ensuite le corps de la vierge avec des fers rouges, et, l'ayant emmenée, on la jeta en prison.

Le démon lui apparut dans la prison sous l'apparence d'un ange de lumière et lui dit : « Immoles aux idoles et tu seras délivrée des supplices, et ensuite tu feras pénitence devant Dieu. » La sainte reconnut la tromperie de l'ennemi, le saisit par la puissance de Dieu (lui), incorporel comme s'il eût été corporel, le roua de coups à tel point qu'il lui avoua tous les méfaits qu'il

զի խոստովան լինել Նմա զգործեցեալ չարիքն իւր առ ծարղիկ ի սկզբանէ աշխարհի ծինչեւ ի սպառ : Եւ կապեալ զնա սրբա Տին անուամբն Քրիստոսի՝ երկաթի կապանօրն զոր ի պարանայն ունէր :

Եւ ընդ առաւօտն հանեալ զերանելին ի բանդէն տարան սուպն եղադրոտին : Եւ կացեալ չտանի յանդիմանեալ զանաստուած ծարղաթիւն նորա : Եւ ընկեցեալ զուրբ 5 կոչան ի բարբերեալ հնոցի, եւ ոչ աչբեցաւ ի հնոցէն : Եւ տեսեալ ժողովրդեանն զարանչելան՝ * հաւատացին ի Քրիստոս սկիբ իբրեւ հինգ հարիւր, ընդ այլ եւ ընդ կին : Եւ բարկացեալ եղադրոտին հրամայեալ հատանել զլլախս նոցա, եւ կատարեցան բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս :

Եւ զերանուհին սղկին ի հայեալ կապարեալ կախաց, եւ հերձեալ կախաց 10 աչբեալ զբաշխման, եւ սուրբն ոչ ինչ վնասեցաւ : Եւ սպա հառին զլլախս նորա՝ Եեկեանքերի Ե՛ւ :

Եւ կին ծի հաւատացեալ որոյ անուն էր Ստիլա, առեալ զծարմին սրբոյն Գուլիանեալ կուսին եղ պատուով ի տապանի, եւ ի վերայ շինեալ մատուռն :

6 եւ ոչ աչբեցաւ ի հնոցէն] եւ զբաթեանն Քրիստոսի ապրեցաւ B || 7 սկիբ . . . ընդ կին] բազումք B || 10 կապարեալ] կապարով B || 11 աչբեալ . . . վնասեցաւ] հեղա որ ինչ եւսպրն ի նմա, եւ զոման ի գաճաջն կորցաւ, եւ զարուհայն ոչ ինչ վնասեալ B || 14 սրբոյն] սրբոյ կուսին B.

avait commis envers les hommes depuis le commencement du monde jusqu'à la fin. » La sainte le lia au nom du Christ avec les chaînes de fer qu'elle portait à son cou.

Au matin, on fit sortir la bienheureuse de la prison et on la conduisit devant l'éparque, et elle, se tenant au milieu du tribunal, elle blâma son erreur athée. Il fit jeter la vierge sainte dans une fournaise ardente, et elle n'en fut pas brûlée. Le public témoin du miracle * crut au Christ au nombre de cinq cents, hommes et femmes. L'éparque irrité ordonna de leur trancher la tête et ils moururent en bonne confession du Christ.

On jeta la bienheureuse dans une chaudière remplie de plomb fondu, le chaudron éclata, brûla les bourreaux et la sainte ne souffrit en rien. On lui trancha ensuite la tête le 21 Décembre.

Une femme chrétienne dont le nom était Sophie, prit le corps de la sainte vierge Julienne, le déposa avec honneur dans un tombeau et fit construire une chapelle au-dessus.

* A fol. 137
r° b.

Քաղոցի ԺԴ եւ Դեկտեմբերի ԻԲ : Վկայութիւն Քաղէտսի առաքելոցն :

Առաքեալն Քրիստոսի Քաղէտս՝ հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ եկն ի Միջագետս Ասորոց առ Աբգար թագաւորն Հալոց եւ Ասորւոց. զի վստասուաքն Քրիստոսի լցցէ առ նա : Եւ բժշկեաց զԱբգար ի չարաչար ցաւոցն, եւ զամենայն հիւանդս քաղաքին
 5 նորա : Եւ մկրտեաց զթագաւորն եւ զամենայն հաւատացեալսն : Եւ շնեաց եկեղեցի եւ զԱզդէ վաշակերտն իւր ձեռնադրեաց եպիսկոպոս եւ փոխանակ իւր թոպու արքային զրեալ եւ կանոնս տալ ի ձեռս նորա :

Եւ իւր առեալ հրովարտակ յարքայէ զի ամենեքեան լուիցեն աւետարանի նորա զայ առ Սանատրուկ քուերորդի Աբգարու * զոր կացուցեալ էր զնա թագաւոր : Եւ
 10 եկեալ սուրբ առաքելոցն ի զուռն արքայի քարոզէր զաւետարանն արքայութեան, եւ առնէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս, եւ բժշկէր զամենայն ախտս եւ զհիւանդութիւնս, եւ բազումք հաւատացին ի բանս առաքելոցն եւ մկրտեցան :

Եկեալ եւ չղնադաղեղ զուտոր թագաւորին որում անուն էր Սանդուխտ, եւ տեսեալ զսքանչելիս առաքելոցն հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ եւ ոչ մեկնէր ի
 15 նմանէ : Եւ լուեալ թագաւորին բարկացաւ յոյժ եւ առաքեաց զմեծ իշխանն որ էր երկրորդ թագաւորութեան նորա, զի սպանցէ զառաքեալն եւ զՍանդուխտ :

14 KALOTZ, 22 Décembre.

Martyre de l'apôtre Thaddée.

L'apôtre du Christ Thaddée vint par ordre du Saint-Esprit dans la Mésopotamie des Syriens, chez Abgar, roi d'Arménie et de Syrie, pour remplir auprès de lui la promesse du Christ. Il guérit Abgar de cruelles douleurs, ainsi que tous les malades de sa ville. Il baptisa le roi et tous les fidèles. Il construisit une église et sacra évêque son disciple Addaï (*Addé*) et le laissa au prince à sa place, en lui donnant des canons écrits.

Quant à lui, après avoir obtenu du roi un décret que tout le monde devait accepter son évangile, il se rendit auprès de Sanatrough, fils de la sœur d'Abgar, * que ce dernier avait établi roi. Le saint apôtre arriva à la cour du
 10 roi pour y prêcher l'évangile du royaume (des cieux), il y opéra des miracles et de grands prodiges, guérissait toutes sortes d'infirmités et de maladies, et beaucoup crurent aux paroles de l'apôtre et furent baptisés.

La charmante fille du roi, dont le nom était Sandoukht vint aussi, et, après avoir vu les miracles de l'apôtre, elle crut au Christ, fut baptisée et ne se sépara plus de lui. Le roi l'ayant appris en fut très irrité et envoya son grand prince, le second après lui dans le royaume, pour mettre à mort l'apôtre et Sandoukht.

Եւ երբեք լիշտանին Էսես լոյս շուրջ գտարեալսն եւ հաստաց ի Քրիստոս,
 ինքն եւ բարոճք ընդ նմա : Եւ կին ծի չազկէ թաղարին Զարմանդուխտ անան,
 եկեալ առ սուրբ տառեալին եւ տեսալ զսրմէկէն հաստաց ի Քրիստոս : Ընդ սր
 զատուցեալ թաղարին Մանասրիս՝ հրամայեաց սպանանել զճնծ լիշտանն եւ զԶար-
 մանդուխտ եւ զաչս բարոճս : Եւ կատարեցան ի նմին ժամա . եւ սին լուսոյ եկաց 5
 ի վերայ նոցա . եւ Մանդուխտ թաղեաց զնոսս զազոս :

Եւ հրամանաւ թաղարին եղին ի լանդի գտարեալն եւ զՄանդուխտ . եւ լոյս
 ծագեաց ի լանդին . եւ երեսեալ նոցա Քրիստոս բաջակեաց զնոսս : Եւ ի վաղին
 * A fol. 138
 r° b. տարան զսուրբ կոչան Մանդուխտ առաջի թաղարին եւ ստաց . Մառ Էկ սա իա :
 Եւ նա ոչ զնաց : Եւ բարկացեալ թաղարին՝ հրամայեաց սրով սպանանել զնա . եւ 10
 զաշխիճքն կամեցեալ կատարել զհրամանն զմիմեանս աստակէին : Եւ սրատանի ծի
 եհար սրով զառնին կուսին, եւ անդէն ուսանդեաց զհոգին . եւ լոյս աստակի ծագեաց
 ի վերայ նորա, եւ թաղեաց զնա առարեալն :

Եւ հրամայեաց թաղարին եւ արկին գտարեալն երկուց առիւծուց, եւ ոչ մեր-
 ձեցան ի նա զաղանքն : Եւ սուր արկին ի հիւսց եւ ոչ ալքեցաւ, եւ ել հոգի ունկին 15
 ի հրոյն եւ արկ զհուրն վերեսաք մարդկանն եւ մեռան բազումք ի հրոյն : Եւ փախեաւ
 թաղաւորն եւ հրամայեաց սրով սպանանել գտարեալն :

Le prince y alla, aperçut une lumière tout autour de l'apôtre et crut au Christ, lui et plusieurs avec lui. Une femme de la famille royale, nommée Zarmandoukht, vint trouver le saint apôtre et, voyant les miracles, crut au Christ. Le roi Sanaïrouk, irrité, ordonna de tuer le grand prince et Zarmandoukht et beaucoup d'autres. Ils furent exécutés immédiatement; une colonne de lumière se produisit au-dessus d'eux, et Sandoukht les inhuma secrètement.

Sur l'ordre du roi, on mit en prison l'apôtre et Sandoukht. Il se produisit une clarté dans la prison, et le Christ leur apparaissant, les encouragea. Le lendemain * on mit la vierge sainte Sandoukht en présence du roi, qui lui dit :
 « Viens près de moi. » Mais elle n'y alla point. Le roi, irrité, ordonna de la mettre à mort par le glaive. Les bourreaux voulant exécuter l'ordre s'égorge-
 rent les uns les autres. C'est alors qu'un jeune homme par un coup d'épée frappa les seins de la vierge, et elle rendit l'âme aussitôt. Une forte lumière se répandit sur elle, et l'apôtre l'inhuma.

Le roi ordonna de jeter l'apôtre (en pâture) à deux lions, mais les fauves ne l'approchèrent point. On le jeta ensuite dans une fournaise, mais il ne fut pas brûlé, et un vent violent se leva, qui rejeta les flammes à la figure des assistants, dont plusieurs moururent brûlés. Le roi prit la fuite en ordonnant de tuer l'apôtre par le glaive.

Եւ առին զնա զահիճըն եւ իջուցին ի փոքր ձորակն, խոնարհապոյն քան զբազա-
քագեղն ճաւարչան, եւ ոմոյ սպանին զնա սրով. եւ պատառեալ վիճին ընկալաւ
զմարմինն նորա, եւ հոտ անոյշ բուրեաց եւ լոյս սաստիկ ծագեաց ի տեղւոջն : Եւ
բազումք հաւատացին ի Տէր յաւուր յայնմիկ. եւ առաջնորդ հաւատացելոցն էր սուրբն
5 Զաքարիա, որ եւ նա վկայութեամբ կատարեցաւ : Եւ կատարի տօն սուրբ առաքելոցն
Թադէոսի եւ որոյ ընդ նմա՝ Գեկտեմբերի ԻԲ :

* Յայտն աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Անաստասեայ :

* A fol. 138
v° a.

Քրիստոսի ազախինն Անաստասիա՝ էր ի Հռոմ քաղաքին, յաւուրս ամբարիշտ
արքային Գիոկլեախանոսի, քրիստոնեայ մօր զաւակ եւ հեթանոս հօր. եւ անունն մօր
10 նորա Փաւստաս : Որոյ տուեալ զգուտար իւր զԱնաստասիա յայք մի Խռուստոյնոս
անուն, բարեպաշտօն եւ երկիւղիւ ի Տեառնէ. եւ նորա առեալ մկրտեաց եւ ուսոյց
զգրքութիւն քրիստոնէից : Եւ յետ աւուրց ինչ վկայեաց Խռուստոյնոս վասն անուանն
Քրիստոսի :

Իսկ հայրն Անաստասեայ՝ ամուսնացոյց զգուտար իւր առն հեթանոսի որոյ անունն

7 Վկայութիւն . . . Անաստասեայ՝ վկայութիւն սրբուհւոյ վկային Անաստասեայ եւ Խռուստոյն-
ոսի, եւ երկու հարիւր վկայիցն որք ընդ նոսա B || 10 յայք B || 11 երկիւղիւ եր-
կիւղած B.

Les bourreaux le saisirent et le descendirent dans un petit vallon, un peu plus bas que le bourg de Chavarchan et là ils le tuèrent par le glaive. Un rocher s'entr'ouvrit et reçut son corps; une odeur suave se répandit à cet endroit en même temps que se produisit une vive clarté; et beaucoup crurent au Seigneur ce jour-là. Le chef des fidèles était saint Zacharie qui lui aussi mourut par le martyre. La fête du saint apôtre Thaddée et de ceux qui furent martyrisés avec lui, a lieu le 22 Décembre.

* En ce jour martyre de sainte Anastasie.

* A fol. 138
v° a.

La servante du Christ Anastasie était de la ville de Rome, aux jours de l'empereur impie Dioclétien. Elle était fille d'une mère chrétienne et d'un père païen. Sa mère se nommait Fausta; elle donna sa fille Anastasie à un homme du nom de Chrysogone, pieux et craignant le Seigneur, qu'elle fit baptiser et instruisit de la doctrine chrétienne. Quelque temps après, Chrysogone mourut par le martyre pour le nom du Christ.

Alors, le père d'Anastasie maria sa fille à un païen, nommé Sublius

Էր Պապղիտս, զոր առ ընալ թողատարն հրեշտակաթևամբ ի Պարսս եւ ի ձանադարհին ընկզկեցաւ ի ծախս :

Յայնմամբ Անաստասիոս զգեցաւ հանդերձս դձուձս, եւ ծիտլ աղախնաւ իրրեւ զմի յաղբատաց ձտանէր ի բանդն առ վրացն Քրիստոսի եւ կերակրէր զնսսս, եւ ծարբէր զթարսիս վերացն որ ի սրոյ եւ ի հրոյ խոցեալը համբերէին վասն անուանն Քրիստոսի եւ բաշխէր զամենայն ինչս իւր եւ առն իւրոյ աղբատաց :

Եւ հրամայեաց ամբարիշտն Դիոկղեսիանոս զամենայն կարանաւոր բրիտանեաց որ ի բանդին տղանանել ի միւսմ զիշերի, զոմանս սրով, զոմանս հրով, զոմանս խեղդամահ առնելով : Եւ զայս լուեալ երանելոյն Անաստասեայ՝ նուազեցաւ չոյի իւր, եւ անկեալ չերկիր՝ սղբալք եւ արտասուէր զսուրբն :

Եւ տեսեալ զնա կոստորշտիցն կալան եւ տարան զնա առ Կապրբոսն Պարսիսս, եւ բալում բանիւր ողորանօր եւ սղառնալօր ջանոցեալ՝ ոչ կարաց զարձուցանել ի հաւատոյն Քրիստոսի, եւ առաքէ զնա առ թաղաւորն, եւ ոչ եւ նա եւս կարաց զարձուցանել զնա :

Եպօ հրամայեաց տալ զնա Սելգլանոսի բրձնալեալի ի կնոթիւն, եւ տուալ

1 Պապղիտս] Պաղիտս B || 3 զգեցաւ] զգեցեալ B || 4 բանդն] բանդս B || 5 խոցեալը om. B || 6 իւր եւ om. B — առն իւրոյ] ձեռնելոյ add. B || 8 բանդին] էին add. B || 9 երանելոյն Անաստասեայ] երանելին Անաստասիոս B || 11 Պարսիսս] Պապղիտս B || 13 առաքէ առաքեաց B || 15 ի կնոթիւն] ի կնոթեան B.

(*Poplios*) ¹, que l'empereur envoya comme ambassadeur en Perse, et qui, en route, se noya dans la mer.

Alors Anastasie revêtit de pauvres habits, et, accompagnée d'une seule servante comme une pauvre, elle pénétrait dans les prisons, auprès des martyrs du Christ, les nourrissait, et nettoyait le pus des plaies dont ils avaient été blessés par le glaive et le feu, lorsqu'ils souffraient pour le nom du Christ. Elle distribuait tous ses biens et ceux de son mari aux pauvres.

L'impie Dioclétien ordonna de tuer dans la même nuit tous les chrétiens détenus à la prison, les uns par le glaive, les autres par le feu ou par l'étranglement. La bienheureuse Anastasie l'ayant appris défaillit et tomba à terre, se désolant et pleurant sur les saints.

Les idolâtres, la voyant, la saisirent et la conduisirent à l'éparque Florus (*Plorios*), qui essaya par beaucoup de douces paroles et de menaces, mais ne réussit pas à la détourner de la foi au Christ, et l'envoya à l'empereur, lequel, lui non plus, ne réussit pas à la convertir.

(L'empereur) ordonna de la donner en épouse à Ulpien (*Oulpianos*), chef

1. Selon la forme grecque Πουπλίος.

* A fol. 138
v° b.

զԱնաստասիա տարաւ ի տուն իւր, եւ եղ առաջի նորա դարդս ոսկեղէնս եւ հանդերձս մեծագինս, զորս աղարտեալ աղախինն Քրիստոսի թքալից ասնէր : Եւ զայն տեսեալ Սւլպիանոսի ետ զնա յազգակից կանայս իւր զերիս աւուրս՝ թերեւս կարացեն հաւանեցուցանել զնա ողորանօք, եւ ոչ կարացին :

5 Եւ յետ երկից աւուրց մերձ երթեալ նմա Սւլպիանոս՝ կամէր համբուրել զնա, եւ նոյնժամայն կուրացան աչքն, եւ լալով աղաղակէր առ Դիւայ եւ առ ալլ աստուածս իւր, եւ առեալ ծառայիցն զձեռանէն տարան առ Կապետոլինի մեծ տաճար կուոցն, եւ եւս առաւել զաջրանային ցաւք աչացն, եւ վարձուցին զնա ի տուն իւր : Եւ զԱնաստասիա արկին ի բանդ զի ի սովոյ մեւցի :

Եւ յետ աւուրց երեսնից հանեալ զնա ի բանդէն եպարքոսին, եւ տեսեալ զնա պոչձառ երեսօք, հրամայեաց զարձեալ ի բանդ արկանել . եւ թողին զնա ի * բանդին * * A fol. 13.
1° a. ալլ եւս աւուրս երեսուն : Ապա հրամայեաց եւ արկին զնա եւ ալլ քրիստոնեայս ի նաւ, ընդ նոսին եւ արս մահապարտս եւ չարաղործս, շնացողս եւ աւաղակս եւ մարդասպանս եւ ընկղմեցին ի խորս ծովուն :

15 Եւ եհան ծովն զտուրբն Անաստասիա ի կղզին Պալմիրէի : Եւ էր անդ զատուոր ոմն ամբարիշտ որոյ ժողովեալ զքրիստոնեայս կղզւոյն այնորիկ, արս եւ կանայս եւ

5-12 Եւ յետ երկից... աւուրս երեսուն] վասն որոյ արկին զնա ի բանդ B || 12 արկին] եղին B.

des prêtres d'idoles, qui prit Anastasie et l'emmena dans sa maison; il lui présenta des parures en or et des vêtements de grand prix, que la servante du Christ méprisa en crachant dessus. Alors Ulpien la remit à des femmes de sa parenté pour trois jours, dans l'espoir qu'elles pourraient la persuader par des douces paroles. Elles ne réussirent point.

Trois jours après, Ulpien s'approcha d'elle et voulut l'embrasser, mais aussitôt ses yeux s'obscurcirent et il se mit à implorer en pleurant Zeus (*Dia*) et d'autres de ses dieux; ses serviteurs le prenant par les mains le conduisirent au Capitole, au grand temple des idoles, mais la douleur des yeux ne fit que s'accroître et on le reconduisit chez lui. On jeta Anastasie en prison pour qu'elle mourût de faim.

Trente jours après l'éparque la fit sortir de la prison et, la voyant resplendissante de visage, ordonna de la reconduire à la prison, où on la * laissa * A fol. 13.
1° a. pendant trente jours encore. Ensuite il ordonna de l'embarquer avec d'autres chrétiens en compagnie de condamnés à mort, de malfaiteurs, de gens de mauvaise vie, de brigands, d'assassins, et on les noya au fond de la mer.

La mer rejeta sainte Anastasie à l'île de Palmyre (*Palmiurey*). Il y avait là un juge impie, qui ayant rassemblé les chrétiens de l'île, hommes, femmes et

մանկունս եղ աստջի նոյս ինչս բազումս եթէ ուրոսցին գժրխատս, որք ոչ հաւանեցան. եւ հրամայեաց կոտորել զնոսս սրով :

Իսկ զորքսհի Անատատիս կոտորեցին ի յիցս եւ հրով աչքեցին. եւ ոչնալէս առանկեաց զհոյի իւր սոս Բատուած :

Եւ կին ոմն Ապղանիս անուն բրիտանեաց խնդրեաց ի գատուորէն զմորմին սրբոյ վկային, եւ խողեաց ի սրբաւիղի տան խրոյց. եւ չեոտց շինեաց ի վերայ վերայուն : Եւ սուան շնորհք որբուհւան Անատատեաց, բռնկել զախոսս որ ի կոխարդաց եւ չազանկից լինիցին :

Յայսմ ասուր զանարացէք են սրբոյն Սոփեաց Կոստանդինոսսրբոյ ձեծի եկեղեցոյն :

Յարժամ շինեաց արքայն Յուստինիոս զսուրբն Սոփիս, զմայր եկեղեցեացն որ ի Կոստանդինոսպոլիս Գեկտեմբերի ԻԲ, եւ * օրհնեաց զեկեղեցին հրաշափառ եւ ձեծապոյն նուակատեօք : Եւ յիւրարանչիւր ամի կատարի մինչեւ ցարսօր փառաւորակէս ի զովեսս եւ ի փառս անուան Տեառն ձեկոյց Յիսուսի Դրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս :

[Եւ * Տօն սուրբ ասորեկոյն Քաղէոսի բուսուորչին ձեկոյց :

1 հաւանեցան] ամենեւին B || սրով օռ. B || 6 տան խրոյց] ի տան խրոյց B || 7 զախոսս... լինիցին] զախոսածէս B || 9 զանարացէք] զանարացք B || 13 որում փառք յաւիտեանս օռ. B.

enfants, leur offrit beaucoup de belles choses, s'ils reniaient le Christ. Mais comme ils refusèrent, il donna l'ordre de les tuer par l'épée.

Quant à sainte Anastasie, on l'attacha à un poteau et on la fit mourir dans les flammes. C'est ainsi qu'elle rendit son âme à Dieu.

Une femme chrétienne, du nom d'Apollonia, réclama au juge le corps de la sainte martyre, elle l'inhuma dans le jardin de sa maison, et plus tard y fit construire un martyrium. Des grâces furent accordées à sainte Anastasie pour guérir les infirmités occasionnées par les sorciers et les hérétiques.

En ce jour ouverture des portes de la grande église de Sainte-Sophie à Constantinople.

Lorsque l'empereur Justinien construisit sainte Sophie, mère des églises de Constantinople, * il fit bénir cette église, le 22 Décembre, dans de somptueuses et grandioses solennités. Et chaque année jusqu'aujourd'hui la commémoration se renouvelle magnifiquement à la louange et à la gloire du nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, gloire à lui dans les siècles!

[* Fête du saint apôtre Thaddée, notre Illuminateur.

* A fol. 139
r^a b.

* B
p. 302 a.

Առաքեալն Քրիստոսի թաղէս հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ եկն ի Միջագետս Ասորոց առ Աբգար թաղաւորն Հայոց եւ Ասորոց : Բանկը եւ նա էր ի ժամանակին յորում Քրիստոս մօրմնով երեւեցաւ ի Հրէաստան, եւ լուաւ զնշանս զոր տանէր Քրիստոս եւ զսքանչելի բժշկութիւնսն : Առաքեալ թուլի առ Տէրն եւ կոչեաց զնա ի քաղաք իւր, զի էր հիւանդ անբժշկելի ցաւօք :

Այսմ վկայէ աւետարանն Յովհաննու որ ասէ. Էին անդ ոմանք հեթանոսք որք մատան առ Փիլիպպոս եւ ասեն. Կամիմք զՅիսուս տեսանել : Եւ Անդրէաս եւ Փիլիպպոս ածին զնոսա առ Յիսուս, եւ Յիսուս ասէ. Եհաս ժամ զի փառաւորեսցի որդի մարդոյ :

Արդ ինքն ոչ զնաց Տէրն, բայց թղթի զնա արժանի արար, եւ խոստացաւ յնա համբաւնալոյն իւրոյ առաքել յաշակերտացն եւ բժշկել զնա : Իսկ յետ իջանելոյ Հոգւոյն սրբոյ՝ Թովմաս մի յերկոտասանիցն անուանեալն երկուորեակ առաքեաց զայն թաղէս յԱռհայ՝ զոր ոմանք ասեն թէ իւր երկուորակից եղբայրն էր :

Սա եկեալ եմուտ ի տուն Տուբիոյ, եւ առնէր բժշկութիւն ի քաղաքն : Եւ լուեալ Աբգարու ասէ. Նո՛ւ է զուր խոստացաւ առաքել ինձ Քրիստոս : Յիւեաց եւ կոչեաց զառաքեալն, եւ ընդ մտանել առաքելոյն ետես Աբգար նշան սքանչելի ի վերայ նորս,

L'apôtre du Christ Thaddée, sur l'ordre du Saint-Esprit, se rendit en Mésopotamie de Syrie auprès d'Abgar, roi d'Arménie et de Syrie. Car celui-ci régnait à l'époque où le Christ apparut corporellement en Judée, et il apprit les prodiges que le Christ opérait, ainsi que ses guérisons miraculeuses. (Abgar) envoya une lettre au Seigneur, et lui demanda de se rendre dans sa ville, car il était affligé d'une infirmité incurable.

De cela témoigne l'évangile de Jean, lorsqu'il dit : « Il y avait là quelques Gentils, qui s'approchèrent de Philippe et lui dirent : Nous voulons voir Jésus. André et Philippe les conduisirent auprès de Jésus. Jésus leur répondit : L'heure est venue où le Fils de l'homme doit être glorifié¹. »

Or le Seigneur n'y alla pas, mais il honora (Abgar) d'une lettre, et lui promit de lui envoyer, après son Ascension, un de ses disciples pour le guérir. Après la descente du Saint-Esprit, Thomas, un des douze, surnommé Didyme, envoya à Édesse Thaddée, que certains disent avoir été un frère jumeau.

Or celui-ci arriva, descendit à la maison de Tobie (*Toubioy*), et opéra des guérisons dans la ville. Ce qu'ayant appris, Abgar se dit : « C'est celui que le Christ a promis de m'envoyer. » Il manda et fit venir l'apôtre. Aussitôt que l'apôtre pénétra chez lui, Abgar vit s'opérer un miracle sur sa personne;

1. Jean, XII, 20-24.

և զարհուրեալ անկաւ * և երկիր եղապ նմա : Չեմն եղ առաքեալն և բժշկեցաւ
 թագաւորն և զԲրգիոյ որ էր աչլ մեծ ի գուռն արքանի՝ բժշկեաց և զնա ի չարաչար
 ցատցն : Եւ զԵղիս մին կերպասապարծ որ էր Հրեայ՝ աշակերտեաց և ձեռապրեաց
 նոցա եպիսկոպոս :

Եւ մկրտեալ զթագաւորն և զեշխոնան և զամենայն բարաբայիսն, ել և գնաց ի
 Հալք իղիմովն Երզրու, զոր ոչ ընկաւաւ թագաւորն : Հալքց Սանատրուկ ապական
 նորա. բայց զուսարն նորա Սանդուխտ հաւատաց ի Քրիստոս, և մկրտեցաւ յառա-
 թելոյն, և նահատակեցաւ ի հօրէն, որպէս և զրեալ է ի սրտամոլեան խրոմ :

Իսկ յետ կրտարման Սանդխտոյ երեսցաւ Քրիստոս ի տեպեան Թաղէտի և
 սաէ. Քաջալերեաց զի աչօր եկեացես առ իս : Եւ ի սրտմեկ զայս առաքելոյն 10
 աշակերտը իւր յարտատու հարան :

Եւ եկին երկու իշխանը հրամանաւ թագաւորին Սանատրուկ՝ կապեցին զնա
 և ածին առ թագաւորն : Ասէ թագաւորն. Ընդէր ծորրեցուցեր զչքնուղաղկ
 զուսարն իմ և սպանանէ Լաուր ինձ : Պատասխանի Լա առաքեալն. Դուսարն ըս
 փոխեցաւ առ փեսայն իւր Քրիստոս, և սխակեցաւ անթաւանդ սրտից : 15

Իսկ թագաւորն բարկացեալ՝ հրաման Լա ձգել զառաքեալն չարգելանոցս
 զաղանայ. և եկեալ զարանքն անկանէին և լիզովն զոտս նորա : Հրամայեաց

* B
 p. 302 b.

effrayé il * tomba et se prosterna devant l'apôtre. L'apôtre lui imposa les
 mains et le roi fut guéri. Il guérit également de sa cruelle infirmité Abdion,
 personnage considérable à la cour royale. Il fit d'Addaï, un fabricant d'étoffes
 qui était juif, son disciple et le sacra leur évêque.

Après avoir baptisé le roi, les princes et tous les citoyens, il (l'apôtre) se
 rendit en Arménie muni de lettres d'Abgar, que n'accepta pas Sanatrouk, son
 parent, roi d'Arménie. Toutefois, la fille de ce dernier, Sandoukht crut au
 Christ, se fit baptiser par l'apôtre et fut martyrisée par son père, ainsi qu'il est
 écrit dans son histoire.

Après le martyre de Sandoukht, le Christ apparut en vision à Thaddée et
 lui dit : « Prends courage, car tu viendras à moi, aujourd'hui. » Lorsque
 l'apôtre en fit part à ses disciples, ils fondirent en larmes.

Deux princes, sur l'ordre du roi Sanatrouk, vinrent ligoter l'apôtre et le
 conduisirent au roi. Le roi lui dit : « Pourquoi as-tu trompé ma charmante fille
 et me l'as-tu fait mettre à mort ? » L'apôtre lui répondit : « Ta fille a trépassé à
 son fiancé, le Christ, elle a été couronnée de couronnes immortelles. »

Le roi irrité ordonna de jeter l'apôtre dans la cage des fauves; les fauves
 s'étant approchés s'accroupirent et lui léchèrent les pieds. Le roi ordonna

Թագաւորն լուցանել հաւր եւ ձգել զնա ի ներքս : Իսկ հօղմ ուժիկն ելեալ ցրուեաց զհօւրն, եւ մնաց սուրբն ամբողջ : Եւ հաւատացին ի Քրիստոս յաւուր չաչմիկ ոգիւր իբրեւ չորս հարիւր :

Ապա երկուցեալ Թագաւորն հրամայեաց սրով սպանանել զնա : Իսկ առաքեալն
 5 օրհնեալ զհաւատացեալսն եւ նոցա առաջնորդ յաշակերտաց իւրոց զոմն Չաքարիաս անուն, եւ ստէ. ելէք անանել զկատարումն իմ :

Իսկ զինուորքն աւեալ զերանելին հանին ի ձորակէն ի բարձրաւանդակ տեղի մի
 ի վիճամէջս, եւ տարածեալ՝ զձեռս իւր յաղթիս ստէ. Տէր իմ, Յիսուս Քրիստոս,
 մի անտես առնէր զվիճակս իմ, մի թողուր զսոսա ի մոլորութիւն կռապաշտութեան,
 10 ալ լուսաւորեան զսոսա ի զէպ ժամանակի զիտութեամբ հաւատոց քոց :

Ապա կատարեցին զնա զահիճքն սրով, եւ մարմին նորա ամփոփեցաւ ի մէջ վիճի
 պատաւելոց չԱրտաւ զաւաւրի. եւ յետ ժամանակաց զինի Լուսաւորչին, մեծ սքան-
 ճեկեօք յայտնեցան նշխարք երկոցունց՝ սրբուհւոց կուսին Սանդիստոց եւ սրբոց առա-
 քելոցն Թապէոսի, եւ շինեցաւ եկեղեցի ի վերայ նոցա :

15 Քաղաքի մե եւ Դեկանճերի ԵԳ : Վկայութիւն տասն ճարտիւրոտաց որ ի Կրիստոս կղզւոջ :

Սուրբ վկայքս Քրիստոսի՝ Էին յաւուրս Դեկոսի ամբարիշտ արքային, որոց

15 կղզւոջ] կատարեցան *add.* B.

d'allumer du feu et de l'y jeter ; un vent violent se leva, dispersa les flammes et le saint resta intact. Ce jour-là, près de quatre cents personnes crurent au Christ.

Le roi, saisi de crainte, ordonna de le tuer par le glaive. L'apôtre, après avoir béni les fidèles et leur avoir donné pour chef un de ses disciples nommé Zacharie, leur dit : « Venez assister à ma fin. »

Les soldats s'étant emparés du bienheureux le firent monter du vallon à un endroit élevé au milieu des rochers, là, il étendit* ses bras en prière et dit :
 « Mon Seigneur Jésus-Christ, n'abandonne pas mon diocèse, ne laisse pas
 les gens dans l'erreur de l'idolâtrie, mais illumine-les au moment propice
 de la science de ta foi. »

Les bourreaux l'exécutèrent ensuite par l'épée, et son corps fut inhumé au milieu d'un rocher qui s'était entr'ouvert, dans la province d'Artaz. Plus tard, après l'Illuminateur, par de grands miracles furent manifestés les restes des deux, de Sandoukht la vierge sainte et du saint apôtre Thaddée. On construisit alors une église au-dessus de leurs restes].

15 KALOTZ, 23 Décembre.

Martyre des dix martyrs en l'île de Crète.

Ces saints martyrs du Christ vivaient aux jours de Dèce, l'empereur

* B.
p. 303 a.

* B.
p. 303 a.

անուանքն են սպարիկ. Թէոդուլոս, Սատուրնինոս, Պաւլոս, Գերասիոս, Նիկիանոս, Զոտիկոս, Պանտիոս, Ագաթոպիոս, Բառիլիզէս, Ասիատոս : Որք բազում նեղախեանց համբերեցին չոնորէն կոտորաչափցն, զորս բռնախեանք եւ բարչանօք տանէին ի տաճար կոպն, եւ ոչ հասանեցան :

Եւ չեա աշնորիկ չարչարէին գաւուրս երեսուն, պէս պէս օրինակու, կապէին գտան 5 կապանօք եւ բարչէին զեռաս ընդ փողոցս եւ ի հրապարակս, սպն տանէին ամենեւեան, կոփահարէին, ապրտակէին, իրապէցբ տանէին, փնտաւին զհերս զլիսոց եւ ծօրասոց նոցա, եւ զորէին ի վերայ ժահահոտ ապրեւաց, եւ սպա ի բանդ եւս եղեալ ձնչէին ի սովոյ գաւուրս բազում :

Եւ չաւար ծիւծ նստեալ բղեաշին կզլոջն չտանի, եւ ճեճաւ բարկախեանք 10 հրամայեաց կաղաչանել առաջի իւր գաւուրս, եւ զկեցին զմարմինս նոցա տանջանօք : Իսկ վկայցն Գրիգորոսի* համարձակապէս անարկեալ զմոլորաթիւն կոպն, բարոյցիցն զԳրիգորոսի աստուածաթիւնն : Եւ հրամայեաց հասանել զլլտխս նոցա : Եւ արք երկիւզածք թաղեցին զմարմինս նոցա գաղտ ի անդի թաքստի : Եւ չորեան

1 Գերասիոս] Գերասիոս B || 1 կոպն] եւ սովաթիւն զոչեւ եւ ասել ի պիզ կերակրոցն
add. B || 8 ժահահոտ] ժանդահոտ B — եւ սպա ի բանդ եւս եղեալ om. B || 12 զմոլորաթիւն] զմոլորաթիւն B || 14 գաղա] գաղանի B — ի անդի թաքստի] ի անդոջ թաքստան B.

impie; leurs noms étaient les suivants : Théodule, Saturnin, Evporos (*Paulos*), Gélase (*Gerasios*), Evniciansus (*Nikianos*), Zodiens, Pontius, Agathopous (*Agathopios*), Basilidès, Évariste (*Aristos*)¹. Ils endurèrent bien des supplices de la part des idolâtres impies qui par force les traînèrent au temple des idoles, mais ils ne cédèrent pas.

On les tortura ensuite de diverses manières durant trente jours; on les lia avec de cruelles chaînes et on les traîna par les rues et les places; tous les raillaient, leur donnaient des coups de poing, les souffletaient, leur crachaient au visage, leur arrachaient les cheveux de la tête et les poils de la barbe, les roulaient sur des fumiers mal odorants; ensuite on les mit en prison où on fit pression sur eux par la faim pendant de longues journées.

Un jour que le gouverneur de l'île siégeait au tribunal, et dans une grande irritation, il ordonna de faire comparaître les saints et on leur laboura le corps pour les torturer. Les martyrs du Christ méprisèrent* hardiment l'erreur des idoles et prêchèrent la divinité du Christ. Il ordonna de leur trancher la tête. Des gens pieux inhumèrent leurs corps secrètement dans

* A fol. 139
v° a.

1. A noter la suppression en arménien du préfixe *Էջ* dans les trois noms *Էվորոս*, *Էջնի-
չիանոս*, *Էվճրեստոս*.

հալածանքն դադարեցին, եւ եղև խաղաղութիւն բրիստոնէից եպիսկոպոսն Դորտինոյ Պօղոս՝ վերափոխեաց զնշխարս սրբոցն ի բաղաք անդր, եւ շինեաց ի վերայ եկեղեցի յանուն սրբոցն :

Յալսմ աւուր դարձեալ նաւակատիս է սրբոցն Մովիայ մեծի եկեղեցւոյն Կոստան-
5 զինուպոլսի :

Քաղսցի Ժ2 եւ Դեկտեմբերի ԵԳ : Յիշատակ է Ազգէ հայրապետին եպիսկոպոսն, բաղաքին, աշակերտի Թաղէոսի :

Արժանին ամենայն գովեստից եւ անդրանիկն ամենայն հաւատացեալ թագաւորաց
ի Քրիստոս՝ մեծահաւատն Աբգարիոս, թագաւորն Հայոց եւ Ասորոց, մինչդեռ Քրիստոս
10 մարմնով յերկրի շրջէր, եւ առնէր նշանս աստուածաբար եւ սրանչեւիս կատարէր,
զրեաց առ նա աղաչանս զալ բժշկել զնա եւ կալ առ նա : Եւ Քրիստոս խոստացաւ
նմա ի ձեռն զրոյ յետ յարութեան իւրոյ ի մեռելոց զմի յաշակերտաց իւրոց առաքել
նմա բժիշկ եւ բարոզիչ եւ աւետարանիչ . * եւ օրհնեաց զնա եւ զթագաւորութիւն նորա * A fol. 139
եւ զաշխարհ : Եւ յետ իջման ամենասուրբ Հոգւոյն ի վերնատունն ի դասս առաքելոցն v° b.

3 սրբոցն] կատարի տօն որբոց վկայիցս Դեկտեմբերի ԵԳ ի փառս Քրիստոսի *add.* B.

un endroit caché. Lorsque les persécutions prirent fin et que les chrétiens eurent la paix, Paul, évêque de Gortyne, transporta les restes des saints à la ville et construisit une église au nom des saints.

En ce jour également dédicace de la grande église de Sainte-Sophie à Constantinople.

16 KALOTZ, 24 Décembre.

Commémoration d'Addaï, évêque de la ville d'Édesse, disciple de Thaddée.

Abgar (*Abgarios*), le grand chrétien digne de tous les éloges et l'ainé de tous les rois croyant au Christ, roi d'Arménie et de Syrie, à l'époque où le Christ circulait en chair sur la terre et opérait divinement des prodiges et faisait des miracles, lui avait écrit en le priant de venir le guérir et demeurer auprès de lui. Le Christ lui promit, par une lettre de sa main, qu'après sa résurrection d'entre les morts, il lui enverrait un de ses disciples comme médecin, prédicateur et évangéliste, * il le bénit, lui, son royaume et son * A fol. 139
pays. Après la descente de l'Esprit très saint au cénacle sur le groupe v° b.
des apôtres en forme de langues de feu accompagnées de vent violent,

հրեզն լեզուսը եւ ստափել հոգմով, Քաղեասի անկա վիճակ գնալ յաշխարհն Հայոց
եւ սա Արգար թագաւորն նոյս չմոհաց, եւ բռնկել գնա եւ բարոյել աշխարհի
նորա, որ արկեր Պաղեստինոյ ձինչեւ ի Քէտապիւս եւ ի ծովն Կասբից :

Եւ եկեալ ստաբերայն Քաղեասի սա Արգար, բռնկեաց գնա եւ ձկրանոց գնա եւ
գոմենացն բարոյն, եւ շինեաց եկեղեցիս բազումս, եւ ձեռնադրեաց գաշակերս իւր 5
զԱզգէ եպիսկոպոս Եղեմիտ : Եւ գրեաց կանոնս եւ եւ ի ձեռս նորա, զի էր չեփանա-
սուն եւ երկուց աշակերտացն Քրիստոսի : Եւ ինքն գնաց յաշխարհն Հայոց սա
Սանատրուկ բուերորդի Արգարոս, եւ անց կատարեցա յաշատակաթեամբ :

Իսկ սորբ առաքեալն Ազգէ սանէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս անուամբն
Քրիստոսի, բարոյէր Պարսից եւ Մարոց, եւ Ելիմադուց եւ Ասորեստանեաց, եւ 10
գրաւորս գործաչց ի կատարաշատ լինէ :

Եւ չեա վախճանի սրբայն Արգարոս՝ չերկոս բաժանեցա թագաւորութիւնն Հայոց :
Ենանուն որդին Արգարոս՝ թագաւորեաց չմոհաց, եւ Սանատրուկ ի Հայս : Եւ
որդին Արգարոս չառաջ բրիտանեաց էր եւ չեաց եղև ուրացող. ստաբեաց սա
* A fol. 140
r^o a. Ազգէ եպիսկոպոսն եւ սաէ. Արս ինձ խոյր որպէս եւ սանէր հօրն իմաց : Եւ սաէ. 15
Քաւ լիցի ինձ սանեւ խոյր աջմ գլխոյ որ ուրացա զՔրիստոս : Եւ բարկաթեամբ

il échut en partage à Thaddée de se rendre au pays des Arméniens et
auprès de leur roi Abgar à Édesse, pour le guérir et pour évangéliser
son pays, qui s'étendait de la Palestine jusqu'à Thédalie et la mer
Caspienne.

L'apôtre Thaddée vint auprès d'Abgar, le guérit, le baptisa, lui et toute
sa ville, y construisit de nombreuses églises et sacra son disciple Addaï
évêque d'Édesse. Il établit par écrit des canons, qu'il remit en ses mains, car
il était l'un des soixante-douze disciples du Christ. De là il se rendit au
pays d'Arménie, auprès de Sanatrouk, fils de la sœur d'Abgar, et y mourut
par le martyre.

Quant au saint apôtre Addaï, il opéra de nombreux miracles et prodiges
au nom du Christ, prêcha aux Perses, aux Mèdes, aux Élamites, aux Assy-
riens, et en convertit beaucoup de l'idolâtrie.

Après la mort de saint Abgar, le royaume d'Arménie se divisa en deux :
Ananoun, fils d'Abgar, régna à Édesse et Sanatrouk en Arménie. Le fils
* A fol. 140
r^o a. d'Abgar était d'abord chrétien puis il devint renégat, et il envoya dire à
l'évêque Addaï : « Fais-moi une tiare comme tu l'avais fait à mon père. »
Il lui répondit : « Jamais je ne ferai une tiare à cette tête qui a renié le Christ. »

1. Il s'agit d'un bonnet lamé d'or; c'était un travail de la compétence d'Addaï, four-
nisseur en tissus de la cour.

լցեալ թագաւորն զնոց յեկեղեցին, եւ ձինչ նստեալ էր յաթոռ իւր եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն առաքեալն Քրիստոսի սուրբն Աղլէ, կարեաց սրով գերկոտին սրունս նորա ոտիցն : Եւ աչալէս կատարեցաւ վկայութեամբ սուրբ առաքեալն Աղլէ Գեկտեմբերի Ի՛Դ : Եւ թագեցին զնա ըրխտոնեալքն ի մեծ եկեղեցւոյն Արզարու, եւ

5 բազում բժշկութիւնք լինին ի նշխարաց նորա որք ապաւինին ի նա : Իսկ անօրէն թագաւորն շինէր իւր ապարանս, եւ ձինչ կանգնէին զսլանն մեծ՝ կայք ձօտ եւ իւրատ տաշք շինողացն, յանկարծակի գերծաւ սինն ի մերենալից եւ անկաւ ի վերայ ոտից ամբարշտին եւ խորտակեաց զսրունս նորա. եւ աչալէս աստուկեցաւ չարն չարաւ եւ հատուց զվրէժն զոր արարն Աղլէի :

10 [B * Վկայութիւն Աղլէի եպիսկոպոսի Եղեանայ քաղաքի :

Երանելին Աղլէ կերպասապործ էր Արզարու թագաւորին, զոր եւ առաքեաց նոյն Արզար թղթով առ Տէր մեր Քրիստոս, ազաւելով զնա զալ առ ինքն, եւ բժշկել զախտ հիւանդութեան իւրոյ զոր ունէր : Որ եւ զնոցեալ յերուսաղէմ՝ երկիր եղաղ Տեառն, եւ ետ զթուղթն Արզարու. եւ ականատես եղեալ ամենայն աստուածա-

15 րործ սրանչեկեացն : Եւ Տէրն զրեաց թուղթ պատասխանի Արզարու թէ. Լես հանդերձեալ եմ ամօրէնութեամբ զվրկութիւն մարդկան կատարել, բայց յորժամ վերացայ՝ առաքելից առ քեզ զմի յաշակերտաց իմոց, որ լուսաւորեցէ

* B
p. 504 b.

Le roi, très irrité, se rendit à l'église, et pendant que l'apôtre du Christ, saint Addaï, était assis sur son trône et instruisait le peuple, il lui trancha les deux jambes avec son épée. C'est ainsi que mourut par le martyre le saint apôtre Addaï, le 24 décembre. Les chrétiens l'inhumèrent dans la grande église d'Abgar, et de nombreuses guérisons ont lieu par ses restes, en faveur de ceux qui ont recours à lui.

Quant au roi impie, pendant qu'il se faisait construire un palais, et qu'on y dressait une grande colonne, lui se tenant auprès pour donner des ordres aux ouvriers, la colonne s'échappa tout d'un coup des machines, s'abattit sur les pieds de l'impie et lui brisa les jambes. C'est ainsi que le méchant mourut par le mal et paya le talion de ce qu'il avait fait à Addaï.

[B * Martyre d'Addaï, évêque de la ville d'Édesse.

Le bienheureux Addaï était le fabricant de soieries du roi Abgar, qu'Abgar envoya, chargé d'une lettre à notre Seigneur le Christ pour le prier de venir auprès de lui et de le guérir de l'infirmité qu'il avait. S'étant donc rendu à Jérusalem, il se prosterna devant le Seigneur et lui présenta la lettre d'Abgar. Il fut témoin oculaire de tous ses miracles divins. Le Seigneur écrivit une lettre en réponse à Abgar en ces termes : « Je suis sur le point d'accomplir par des actes le salut des hommes, mais lors de mon ascension, je t'enverrai un de mes disciples qui t'illuminera toi et ta ville. » Addaï prit (la lettre) en

* B
p. 304 b.

զբեղ և զբազարդ քս : Զոր ստեալ Ազգէի հանդերձ անարատ կենդանադրո-
թեամբ ծառայական կերպի Որդոջն Աստուծոյ, զոր ևս ցնտ անձնապարձ
նկարեալ չերեսաց զաստատակին խրտմ, և երեր սա Աբգար :

* II
p. 305 a. և չեա համբառնարչն Տեառն եկեալ սաարեալն սարբ Թաղէս չեղեալա՝
յուսաւորեաց զթագաւորն և զամենեանն : Եւ յորժամ հանդերձեցաւ երթալ չարեւեր՝
ձեռնադրեաց զԱզգէ չեղեալապատկին փոխանակ խր, որ չամենայնի հաստարեաց
սաարեկոյն սրբութեան, և ծիշտ արթնութեամբ հովտէր զեկեղեղին :

Եւ չեա սմաց ինչ վախճանեցաւ Աբգար թագաւոր, և եկաց ի թագաւորութեանն
ծի յորդոց խրոց՝ աչբ չար և սպտամբոց, լի ամենայն անօրէնութեամբ, որ
ստեալք զխաղաղութին և ոչ ընդունէր զվարդապետութինն քարտալեան
աւետարանին :

Եղևաց սա Ազգէ եղեակապատ՝ ծինչլեա նստէր չեկեղեցւոյն, և խտէր զպատարմոն
զրոց սրոց չախանջս ժողովրդեանն, և ստէ : Արս ինձ խոյրս ոսկեղէնա, զոր սրինակ
ստեղէր չստաջ հարց իմոց : Եւ ոչ սա չանձն Ազգէ : Ասարեաց անպրէն և ստէ :
Ոչ թողում ևս զպաշտօնս Քրիստոսի՝ որ աւանդեցաւ ինձ չաշակերտէն Քրիստոսի
Թաղէստէ սաարեկոյ, և ստեմ խոյրս անիրաւութեան : Եւ իբրեւ ետեա նա եթէ ոչ

même temps que le portrait immaculé du Fils de Dieu en forme de serviteur, (portrait) qu'Il lui remit, ayant peint son visage sur sa serviette sans le secours des mains, et il le porta à Abgar.

* B
p. 305 a. * Après l'ascension du Seigneur, le saint apôtre Thaddée vint à Édesse, illumina le roi et tout le monde. Et lorsqu'il fut sur le point de partir vers l'Orient, il sacra Addaï évêque, à sa place. Et celui-ci fut en tous points l'égal de l'apôtre par sa sainteté; il gouverna toujours l'église avec vigilance.

Quelques années plus tard, le roi Abgar vint à mourir et son successeur dans la royauté fut un de ses fils, homme méchant et réfractaire, rempli d'impiété, qui haïssait la paix et rejetait la doctrine de la prédication évangélique.

Il envoya dire à l'évêque Addaï, pendant que celui-ci siégeait à l'église et exprimait les sentences des Écritures aux oreilles du peuple : « Fais-moi une tiare¹ d'or, ainsi que tu le faisais avant à mes ancêtres. » Addaï n'accepta pas, et il envoya immédiatement dire : « Je ne quitte point le service du Christ, qui m'a été confié par le disciple du Christ, l'apôtre Thaddée, pour faire une tiare d'iniquité. » Lorsque (le roi) vit qu'Addaï ne consentait pas à

1. Cf. *supra*, note de la légende contenue dans A.

Հաւանի նմա կատարել զհրամանս նորա, չղեաց խորտակեաց զորունս նորա ճինչդեռ
նստէր յեկեղեցւոյն եւ թարգմանէր ժողովրդեանն :

Եւ ի մեռանել իւրում երդմնեցոյց զՓղոտ եւ զԱրշղամայ, եթէ. Աստէն իսկ ի
տանս յայսմիկ ուր մեռանիմս վասն ճշմարտութեան սորա, զիք զիս եւ աստէն թաղե-
5 ցէք : Եւ որպէս երդմնեցոյց՝ նոյնպէս արարին. թաղեցին զնա անպէն ի ներքոյ բան
զմիջի դուռն եկեղեցւոյն՝ ի միջի ընդ արս եւ ընդ կանաչս : Եւ եղև սուգ մեծ եւ
զառն յեկեղեցւոյն, եւ յամենայն քաղաքն վասն իրացն եղելոյ, որպէս եղև սուգ եւ
տրտմութիւն՝ չորժամ վախճանեցաւ բարիորդ վկայութեամբ Թաղէ առաքեալն վարդա-
պետ նորա, ի ձեռաց ամբարշտաց ի կողմանս արեւելից :

10 Եւ քանզի իբրև խորտակեցին զոտս նորա՝ վաղվազակի մեռաւ եւ ոչ ժամանեաց
* ձեռնադրել զՓղոտ : Ապա զնացեալ Փղոտ յԱնտիոք, եւ ընկալաւ անդ զձեռ-
նադրութիւն քահանայութեան ի Սրապիոնէ եպիսկոպոսէ Անտիոք քաղաքի, որոյ
էր ընկալեալ զքահանայութիւնն ի Սիմոնէ Վիմէ՝ որ ընկալաւ ի Տեառնէ :]

* B
p. 305 b.

accomplir ses ordres, il envoya briser ses jambes pendant qu'il siégeait à l'église et commentait (les Écritures) au peuple.

Pendant qu'il se mourait il fit jurer à Phloth et Arslama qu'ils le déposeraient et l'enseveliraient dans cette maison même où il mourait à cause de sa sincérité. Ils firent comme il le leur avait fait jurer, et l'inhumèrent là au-dessous de la porte médiane de l'église, entre l'emplacement des hommes et celui des femmes. Il y eut une grande et amère tristesse à l'église et dans toute la ville pour les événements qui avaient eu lieu, comme il y eut deuil et tristesse lorsque mourut, en bon martyr, l'apôtre Thaddée, son maître, par les mains des impies, dans les régions de l'Orient.

Or, comme (Addai) mourut presque aussitôt qu'on lui avait brisé les jambes, il n'eut pas le temps de * sacrer Phloth; celui-ci, s'étant rendu ensuite à Antioche, y obtint l'ordination de la prêtrise de Sérapion, évêque de la ville d'Antioche, qui avait reçu la prêtrise de Simon-Pierre, lequel l'avait reçue du Seigneur.]

* B
p. 305 b.

Քաղաքի տե՛ և Պեկանդերի տե՛ : Տան 1, Ննդեան ճեճին Բառաճայ և Փրկչին ճերայ
 Բխառտի Բրխառտի ի Մարխաճայ սրբայ կուտին :
 Բաղճ առար առն 1, Կառիի ճարպալմին և Բաղբայայ կրբայ Տեանն :

Ոկկերն և պոլս ամենայն ամիկը է որ Ննեկեան և Յոյանաթեանն Քրիստոսի .
 ալլ վարդապետը եկեղեցոյ աւանդապահը առարկեղոյն եղին գտնելու գալստ Եփն , հաս- 5
 տատեալ չորս անգամ ըստ ծաղաց երկրի, ըստ չորիկ նիւթոց չորմէ պաշտօնայն թանձրա-
 պնդես, և ըստ չորիկ եկեմարտելի պետոյն, և ըստ չորիկ ակնոյն եղեկիւնի, և
 չորիկ կատայն Զարարալի, և ըստ չորիկ անկեանց սեպանոյն, և ըստ չորիկ աւետա-
 րանչայն որոյց, և եփն սեանցն չորոյ վերայ շինի իմաստաթեանն առնն, կաթնալիկէ 10
 եկեղեցին, և ըստ եփն աւետր շարաթիւ, և ըստ եփն հապար պարոյց կենցալոյս,
 և ըստ եփնալոյս աշտանակին, և ըստ եփնալիկ շարհայ հապոյն, զոր միշտ
 ընդունին պաշտանակը նորս :

Իրրեւ լլլան աւարք պաշտաման նորա րնայ Զարարլա ի տան խր, եւ չեա աւարլլն
այնոցիկ չլացաւ Եղլաարեկ իլն նորա : Եւ ի ձկրառլենն իլէ էր Ֆլաւա իրրեւ
ամայ Երեննլլ պիտեւլ , Ընդլլձ անխորհրլլլլն, ելլն տանեկ նալի Գաւլի ձարլարլլն 15
Եւ Յախրալ աւարեւոն, իրրեւ հար Քրիստոսի րառ ձարմնոլ եւ ելլոր, պալէա առէ

17 KALOTZ, 25 Décembre.

Fête de la Nativité de notre grand Dieu et Sauveur Jésus-Christ,
de la sainte Vierge Marie.

En ce jour fête du prophète David et de Jacques le frère du Seigneur.

Le commencement et le principe de toutes les fêtes est le jour de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ.

Les docteurs de l'Église, gardiens des dépôts des apôtres, ont institué en outre des fêtes au nombre de sept *, en les établissant par quatre fois, d'après les extrémités de la terre, d'après les quatre éléments dont sont formés les corps solides et d'après les quatre fleuves qui sortent du paradis, d'après les quatre trônes d'Ézéchiél, les quatre chars de Zacharie, les quatre angles de l'autel, et les quatre saints évangélistes; les sept colonnes sur lesquelles est édifiée la maison de sagesse, l'Église catholique (καθολικὴ), et d'après les sept jours de la semaine, les sept mille siècles du monde, les sept candélabres de lumière, les sept grâces flamboyantes de l'Esprit que reçoivent toujours ses ministres.

Après avoir accompli ses jours de fonctions, Zacharie retourna à sa maison. et après ces jours sa femme Élisabeth conçut. Commencant par le baptême que reçut Jésus, lorsqu'il avait trente ans, on a établi, contre les irréfléchis, de fêter d'abord le prophète David et l'apôtre Jacques, comme

Մատթէոս. Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւիթի : Պօղոս զաչլ որ յաւաքերոյն ասէ ոչ տեսի, բաց ձիայն զՅակոբոս՝ եղբայր Տեառն. զոր երգուաւ Տէր Դաւիթի ճշմարտութեամբ եւ ինչ ասեաց, թէ ի պաղոյ յորովայնէ, Եւսմմէ, նստուցից յաթիս քո :

- 5 Արդ ձեռաւ Դաւիթ եւ թաղեցաւ յերուսաղէմ : Եւ սպանաւ Յակոբոս ի Հրէիցն վան վկայութեանն Յիսուսի, թէ. * Նա նստեալ է ընդ աջմէ հօր եւ զալոյ է ընդ * A fol. 140
v^o a.
ամպս երկնից : Եւ ասեն. Ոհ, ոհ եւ արդարս ծոյրեցաւ, եւ ընկեցին յաշտարակէ տաճարին որ շրջեցաւ եւ ծունր եղ եւ ասէ. Տէր ձի համարիր սոցա զպս մեկս : Եւ հարին տափանաւ թափչի զգլուխն եւ սպանին զնա, զայն՝ որոյ խտապեալ էին ծանկըն
10 որպէս ուզտու, ի ստէպ ծունր զնկւսն, որ խորոյ սղոնէր եւ ի բաղանիս ոչ մտանէր, իւրով ոչ օձանէր, եւ ինչ յորում շունչ էր ոչ ուտէր, որ արդարն կոչէր յամենեցունց : Եւ թաղեցին զառ ի կողմն տաճարին :

- Աչտէս կատարի եօթն արանցս չորս օր տօն. Դաւիթի եւ Յակոբոսի, Ստեփաննոսի, Պետրոսի եւ Պօղոսի, Յակովբայ եւ Յովհաննու : Սորա են եօթն հովիւքն ըստ
15 մարգարէին եւ ըստ վարիչ սոցուն Քրիստոս, որք վախճատեալն առնեն զգալսն հերձուածոյ յնկեղեցւոյ Քրիստոսի : Եւ կատարի տօնս Քաղոցի ժիւ եւ Դեկտեմբերի Իւն :

étant le père et le frère du Christ, selon la chair, ainsi que le dit Matthieu : « Livre de la généalogie de Jésus-Christ, fils de David ». « Paul dit : « Je n'ai vu personne autre des apôtres, que Jacques, le frère du Seigneur² », au sujet de qui le Seigneur avait juré à David en vérité, et il ne se démentit pas : « Je mettrai sur ton trône du fruit de tes entrailles³ . »

Or David est mort et fut enterré à Jérusalem, Jacques fut mis à mort par les Juifs pour avoir témoigné de Jésus : « * Il est assis à la droite du Père et viendra sur les nuées du ciel. » A quoi ils répondirent : « Oh! oh! voilà que le juste lui aussi est induit en erreur! » Et ils le jetèrent du haut de la tour du temple. (Jacques) se redressa, s'agenouilla et dit : « Seigneur, ne leur tiens pas compte de ce péché. » On le frappa alors sur la tête avec une masse de foulon, tuant ainsi celui dont les genoux s'étaient endurcis comme ceux d'un chameau à cause de ses incessantes génuflexions, qui se revêtait de bure, qui n'avait jamais pénétré dans un bain, qui ne s'était jamais oint d'huile de parfum, qui ne mangeait pas de ce qui avait eu soufuffle, et qui était appelé par tous le juste. On l'inhuma à côté du temple.

C'est ainsi qu'on célèbre quatre jours de fête pour ces sept personnages : David et Jacques, Étienne, Pierre et Paul, Jacques et Jean. Ce sont les sept pasteurs, d'après le prophète et d'après leur guide le Christ, qui mettent en fuite les loups hérétiques de l'église du Christ. Leur fête se célèbre le 17 Kalotz, le 25 Décembre.

1. Matth. 1, 1-2. — 2. Gal. 1, 19. — 3. Ps. cxxx1, 11.

Մայրս աւար սուրբն ճուշանիկ զատար Վարդանայ Հոսոց զօրավարին, յառնէ խրմէ Վազգենայ՝ Վրայ բղեւջիւ, բազում տանջանայ համբերեալ կատարեցաւ ի Քրիստոս :

[B* Տօն է մեծի մարգարէին եւ թագաւորին երանելոյ աստուածահօրն Դաւիթն, ընդ որոց խրոյ եւ սուրբ ստարելոյն Յակովբայ եւ Յովսեփայ :

Նախապատիւն եւ աստուածահօրն ի մարգարէս՝ եւ սուրբն ի կոմսն Աս- 5 տուծոյ օծեալ թագաւորն մեծն Դաւիթ, հարապատ շառաւիղն օրհնութեան Արարհամու, Սահակայ եւ Յակոբայ, եւ ծագեալ արքայութեամբ զաւագանն յորոցոց յեղին Յուդայ, չորերեսուանն էր չկրահամէ, եւ մեռաւան ի Յուդայէ, զորով որպի Յեսեայ ի Բեթլեհէմ՝ կրտսեր բան զայլ ամենայն եփանեալն եղբարսն խր, որ ի խորհուրդ չեանութեանն հեթանոսայ ընտրեցաւ բան զերեց եղբարսն խր՝ ի ախլ Հրէլիցն 10 խտերոց :

Մա նախ հովիւ էր որպէս զԼիւէն, պարպարոց անմեղութեամբ եւ ուղիւ սրտիւ ստաջի Աստուծոյ պաշտօնացեալ . եւ զխաշինս հօր խրոյ արածէր, ի խորհուրդ որոցն խրոց բաջ հովիւն Քրիստոսի, զորոյ զգալիւ զօրութիւնն որ զգալանն մեծ եւ խնայել պարտելոց էր, վորք այս մարմնով ապացոյցանէր յայնմիկ զի տաշական 15 հաստիւնն այնչափ զօրանայր, մինչ զի ձեռամբ զարջս եւ զառիւծս ունելով ստատէր բազում անպաժ :

En ce jour sainte Chouchanik, fille de Vartan, chef des troupes arméniennes, fut mise à mort par son mari Vaskène, gouverneur de la Géorgie, après avoir enduré beaucoup de tortures pour le Christ.

[B* Fête du grand prophète et roi, le bienheureux père de Dieu, David, avec son descendant¹ le saint apôtre Jacques, et Joseph.

Le premier en honneur des prophètes, le père de Dien, et le premier roi oint par la volonté de Dieu, le grand David, véritable rejeton de bénédiction d'Abraham, d'Isaac et de Jacob, sceptre fleuri parmi les fils de la tribu de Juda, quatorzième à partir d'Abraham et onzième après Juda, fils de Jessé de Bethléem, plus jeune que tous ses sept autres frères, symbole du dernier rang des gentils, fut élu à l'exclusion de ses frères aînés, figure du rejet des Juifs.

Il fut d'abord berger comme Abel, d'une nature simple et innocente, resplendissant aux yeux de Dieu par la droiture de son cœur. Il paissait les brebis de son père, figure de son descendant, le Christ, le courageux pasteur, qui devait vaincre par sa force triomphante la grande bête intellectuelle; bien que petit de corps, (David) représentait (le Christ), car malgré sa taille d'enfant il était si fort, qu'en saisissant de ses mains les ours et les lions il en tuait souvent.

1. M. à m. : fils.

Եւ էր ինքն խարտեաշ եւ կարմիր, աչօք զեղեցիկ, ի տիպ ամենատես բնութեանն Քրիստոսի, որ զեղեցիկն եղեւ տեսանելով քան զամենայն որդիս մարդկան : * Զամանէ վկայեաց ճշմարտան Աստուած եթէ. Գաի աչր ըստ արտի իմուծ զԴաւիթ, զորդի Յեսսեայ, ի Բեղղեհէմ, որ արացէ զամենայն զկամս իմ :

* B
p. 306 a.

5 Վասն որոյ եւ յորժամ զյանցաւորն Սաւուղ խտտեալ մերժեաց ի թագաւորելոյ՝ զոր բարկութեամբ ետ խտտարտութեանն Հրէից, զԴաւիթ հրամայեաց Սամուէլն երթալ օծանել ի Բեթղեհէմ, յորինակ օծելոյն Քրիստոսի որ ի Բեղղեհէմ ծննդեամբ՝ ի հրեշտակաց օծեալ կոչելոյ, զի անդ ասէին եթէ. Ննաւ ձեզ վրկիչ որ է օծեալ Տէր ի քաղաքի Դաւիթ :

10 Որպէս պատմի ի զիրս թագաւորութեանն աչալէս եթէ. Յարուցեալ Սամուէլ աւ զեղջիւրն իւզոյ, եւ ելից զնա ելով ըստ բանի Տեառն : Եւ աւ երինջ մի յարջաւոց եւ զնաց ի Բեթղեհէմ եւ ասէ. Ի զոհն Տեառն եկի, սրբեցարուք ընդ իս աչօք եւ ուրախ լերուք. եւ սրբեաց զՅեսսէ եւ զորդիս նորա եւ կոչեաց զնա ի զոհն :

15 Եւ իբրեւ եկին եւ ետես զանկրանիկն Յեսսեայ զեղեցիկ հասակաւ, եւ օծանել կամեցաւ. եւ ասէ ցնա Տէր. Մի հաշիւ ի տեսիլ զորա, զի մարդ հաշի չերեսն իսկ Աստուած ի սիրտն : Եւ կոչեցեալ եւ գալլ եւս որդիսն՝ ծանեաւ զի չիք որ ի նոցանէ ընտրեալ. եւ հարցեալ թէ զուցէ՞ ալլ եւս մանուկ, լուաւ թէ է մի փոքրիկ որ արածէ

Il était blond et rose, avec de beaux yeux, dans le type de la beauté physique du Christ qui fut le plus bel homme à admirer parmi tous les fils des hommes. * Le vrai Dieu a témoigné de lui en ces termes : « J'ai trouvé l'homme selon mon cœur, David, fils de Jessé, de Bethléem, qui accomplira toutes mes volontés. »

* B
p. 306 a.

C'est pourquoi lorsqu'il méprisa et rejeta du royaume le coupable Saül, qu'Il avait donné par colère aux Juifs au cœur endurci, Il ordonna à Samuel d'aller oindre David à Bethléem, en figure de l'onction du Christ né à Bethléem, et qui fut appelé oint par les anges, lorsqu'ils proclamèrent : « *Il vous est né un Sauveur, qui est l'oint du Seigneur dans la ville de David* ¹. »

Ainsi qu'il est écrit dans le livre des Rois ², Samuel se leva, prit la corne à huile, la remplit d'huile selon l'ordre du Seigneur. Il prit aussi une génisse et se rendit à Bethléem et dit : « *Je suis venu pour sacrifier au Seigneur, purifiez-vous avec moi aujourd'hui et réjouissez-vous.* » Et il purifia Jessé et ses fils et les invita au sacrifice.

Lorsqu'ils furent venus et qu'il vit l'aîné de Jessé, d'une belle taille, et qu'il voulut l'oindre, le Seigneur lui dit : « *Ne regarde pas à son aspect, car l'homme regarde la figure, mais Dieu regarde le cœur.* » Il appela ensuite les autres fils, mais reconnut qu'aucun d'eux n'était l'élu. Il s'informa alors s'il n'y avait point d'autre enfant, et apprit qu'il y en avait un autre petit qui paissait le

1. Luc, II, 11. — 2. I Reg. xvi, 1-11.

զխաչն : Եւ սաե՛ Սամուէլ . Կարենն աճ զնա, զի ոչ բարձեպար ծինչեւ եկեպե՛ նա :

Եւ իբրեւ ածառ Դաւիթ, ծանեաւ եղն օծաթեան զհայր օծերչն, եւ ետաց օրժնոյն առ ճշմարտութեան զազաւարն, եւ հայի ծարգաբեւութեան ծանեաւ ի նա զգաշակեալն ի ծարգաբեւից : Զոր իբրեւ ետեա Սամուէլ կարճիր եւ աչօր զեկեցիկ եւ բարի տեսնելով Տեառն, չաչնեամ ասաց ընդ նա Տէր. Եբն, զձ զգա զն զա է բարի : Եւ չարեաւ օճ զնա ի մէջ եղբարց խորաց :

Եւ խաղաց հայի Տեառն ի վերայ Դաւիթ չօրէ չաչնեան, եւ առ չաղաց, եւ երգէր * սաղմոս աստեապեաւ, եւ նուազէր ծիշտ օրհնութեամբ Կառածոց, զոր եւ զբէր խոյ : Զի սա եղեւ չեա Մովսիս երկրորդ ծարգաբեւ Կառածոց, որ զիրա զբեւաց զազմասարանն օրհնութեան ըն պէս պէս աստուածաշնորհ խմատութեամբ եւ բազմապատիկ զաշակութեամբբ չաղագս Տեառն մերայ Յիսուսի Քրիստոսի :

Վասն որոց եւ յոյժամ չար հայկին խեղդէր զՍաուլ, զն վերացաւ հայկին Տեառն ի Սաուլոյց եւ հանդեաւ ի սուրբն Դաւիթ, ասաց Սաուլ . Տեսէր ինձ աչբ մի զի բարխօր երգեպե՛ : Եւ սաե՛ մի ոմն. Տեսի զԴաւիթ, որպի Յեսեայ Բեկեհէհեմադոց, եւ զխոէ՛ սաղմոս, եւ է աչբ խմատուն եւ պատեբաղմոյ, եւ հանձարեղ եւ ծարտաբարան, եւ է զեկեցիկ տեպեամբ եւ Տէր ընդ նմա :

troupeau. Samuel dit alors : « Faites-le venir, car nous ne nous assejerons pas tant qu'il ne sera venu ici.

Lorsque David fut amené, l'huile de l'onction reconnut le père du Christ, le modèle mit en effervescence sa véritable copie, et l'esprit de prophétie discerna en lui celui qui avait été prévu par les prophètes. Lorsque Samuel le vit, rouge, avec de beaux yeux et un aspect agréable au Seigneur, il fut dit par le Seigneur : « Lève-toi, oins-le, car il est bon ». Il se leva et l'oignit au milieu de ses frères¹.

L'esprit du Seigneur s'empara de David dès ce jour-là, et pour toujours; il accompagnait de la cithare à dix cordes, et chantait² toujours, pour bénir Dieu, des psaumes, qu'il écrivit. Car il fut, après Moïse, le second prophète de Dieu, et il écrivit le psautier de bénédictions, plein d'une excellente sagesse reçue de Dieu et de précieuses prédictions au sujet de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

C'est pourquoi lorsque le mauvais esprit tourmentait Saül, car l'esprit du Seigneur s'était retiré de Saül et s'était répandu sur saint David, Saül dit : « Cherchez-moi un homme qui chante bien. » Quelqu'un lui dit : « J'ai aperçu David, le fils de Jessé de Bethléem, il sait la psalmodie, et c'est un homme sage et guerrier, prudent, éloquent, beau de visage, et le Seigneur est avec lui².

1. I Reg. xvi, 12 sq. — 2. I Reg. xvi, 14-18.

Եւ իբրեւ բերաւ Գաւիթ լինէր զի յորժամ հասանէր աչսն չար ի վերայ Սաուլայ, առնոյր Գաւիթ քնար եւ նաագէր ձեռամբ եւ հանդուցանէր զՍաուլ, եւ զիւրանայր նմա, զի մեկնէր ի նմանէ աչսն չար. որով եւ սիրեաց զնա Սաուլ. եւ եղև նմա կապարձակիր : Բայց զի Գաւիթ սիրէր զխոնարհութիւն եւ հնազանդէր հօր իւրում՝

5 վերատին չողաւ եւ գնաց ի գործ հօր իւրոյ :

Իսկ յորժամ ժողովեցան ապապիլիւն պատերազմել ընդ Բարաշէլի, եւ երանէր հսկայն զօրաւոր Գողիատ ճանապարհոր հայհոյել զձաւատն Բարաշէլի եւ զԱսաուած : Արում էր բարձրութիւն նորա կանգուն վեց եւ թզաւ, առնելով սաղաւարտ եւ զրահ, որոյ կշիւս զրահիցն էր հինգ հազար սկեղ աղնձոյ եւ երկաթոյ : Առնէր եւ առնապանս

10 պղնձիս բարձիցն, եւ վահան պղնձի թիկանցն : Եւ բուն զեղարդեանն իբրեւ զստորի ստառչանեկաց, եւ տէգ նիւզակին ի վեց հարիւր սկեղէ երկաթոյ :

Եւ երանէր եւ ապապակէր ճանապարհոր զի ելցէ որ յԲարաշէլէ կուռել ընդ նմա, որում թէ չալթեցից, ասէ, զուր ծառայեալիք մեղ . ապա թէ ինձ չալթեցէ՝ մեր ծառայեսցուք ձեղ : Եւ իբրեւ բազում խոտոմամբ քարոյն * Սաուլայ ապապակէր

15 եւ չգտաւ որ յԲարաշէլի առ աչն բաւական, մատեաւ անց Գաւիթ վառեալ նախանձու հողով : Յորժամ լուաւ զի աչապիլին հայհոյէր զձաւատն Ասաուոյ կենդանոյ՝

* B
p. 307 a.

David fut conduit auprès de Saül, et lorsque le méchant démon le saisissait, David prenait la cithare, la faisait résonner sous ses doigts et calmait Saül, qui s'en trouvait bien, car le mauvais esprit le quittait alors; aussi Saül le prit-il en affection, et en fit son écuyer¹. Mais comme David aimait l'humilité et était obéissant à son père, il retourna chez lui et reprit son travail auprès de son père².

Lorsque les Philistins se rassemblèrent pour guerroyer contre Israël, leur chef, le géant Goliath, sortait des rangs chaque jour pour insulter l'armée d'Israël et Dieu. Sa hauteur était de six aunes et un empan, et il portait un casque et une cuirasse dont le poids était de cinq mille sicles de bronze et de fer. Il avait aussi des cnémides de bronze sur les jambes, et un bouclier d'airain aux épaules. Le bâton de sa lance était comme une ensouple de tisserand, et la pointe de sa lance pesait six cents sicles de fer³.

Il sortait tous les jours et invitait quelqu'un d'Israël à venir se mesurer avec lui, et disait : « Si je le buts, vous deviendrez nos serviteurs, mais s'il me bat, nous vous servirons⁴. » Après que le héraut⁵ de Saül l'eut annoncé avec force promesses⁵ et que personne ne se fut présenté capable d'un tel exploit, David s'offrit enflammé par un esprit de zèle. Lorsqu'il entendit ce Philistin

* B
p. 307 a.

1. I Reg. xvi, 23 et 24. — 2. La Bible donne une autre raison du retour de David à Bethléem : il était rentré à la maison pour suppléer ses trois aînés partis en guerre avec Saül. — 3. I Reg. xvi, 4-7. — 4. *Ibid.* 9. — 5. Le texte omet la promesse de Saül, que le héraut aurait proclamée, cf. *infra*.

խոցատեցաւ . քանզի առաքեալ էր զնա հաջր խր ի Բեթղեհէմէ : առնել ուղջոյն երկ-
յադոյն եկրարցի որք կաշին ի բանակին :

Եւ լուսա Սաուլ զի խստէր Դաւիթ վասն յաղթեաց Դաւիթաւ : եւ բերել զնա
առաջի խր : Եւ առէ զնա Դաւիթ . Մի խնչ անկցի ի սիրտ տեսանոյ իմոյ, ծառայ քո
երթիցէ : եւ ծառայիցէ ընդ աշխարհին : Եւ առէ Սաուլ . * Դաւիթ ոչ կարիցես զլէծ 5
տնել զի զու ծանուկ ես եւ նա աչր որտեղադմալ :

Եւ առէ Դաւիթ . Յորժամ արածէր ծառայ քո զհօտ հօր իմոյ, եւ զաչր արջ կամ
առիւծ, երանէի զհետ եւ հարեալ զնա կարգէի զհօտն ի բերանոյ նորա : Եւ թէ
յառնէր ի վերայ իմ՝ տնէի զխօցից նորա եւ ապամանէի զնա . այնպէս եղիցի եւ
աշխարհին աչր անխրատ . զի ո՞րք է նա որ նախատեսայ զձականն Աստուծոյ կենդա- 10
նոյ : Եւ Տէր Աստուած որ ապրեցոցց զիս յառիւծացի՝ ապրեցոցցէ եւ ի ձեռոց
նորա :

Եւ զգեցուցին Դաւիթի զրահս եւ զէնս, եւ հեծուցին չերիվար . եւ նա զթեաց
ձխանկամ եւ երկիցս, զի ձի ծարդկաշին ըցի յաղթաթիւնն . եւ զի նշանակեցէ
զՔրիստոս զորդին խր ըստ ծարմնոյ՝ որ զթերով եւ ծարդկաշին սկարսթեալմամբ խաչին 15
յաղթեաց իմանալն սկաշին եւ ոչ զորսթեալմամբ աստուածութեանն :

Վասն որոյ եւ եհան Դաւիթ զլէնսն եւ առ զցուսն հալուական զտիպ նշանի

insulter grossièrement l'armée¹ du Dieu vivant, il en fut froissé, car son père l'avait envoyé de Bethléem prendre des nouvelles de ses frères aînés qui se trouvaient à l'armée².

Saül apprit que David parlait de vaincre Goliath, et le fit venir en sa présence. David lui dit : « Que le cœur de mon Seigneur ne se décourage pas, ton serviteur ira et il combattra avec le Philistin. » Saül lui dit : « Tu ne pourras peut-être pas lui résister, car tu es jeune et lui un homme de guerre. »

David répondit : « Lorsque moi, ton serviteur, je gardais le troupeau de mon père, et que survenait un loup ou un lion, je le poursuivais, je le frappais et j'arrachais la brebis de sa gueule. S'il se levait contre moi, je le saisisais par la gorge et le tuais ; il en sera de même avec ce Philistin incirconcis, car qui est-il pour insulter l'armée du Dieu vivant ? Le Seigneur Dieu qui m'a préservé des lions me préservera aussi de ses mains³.

On fit revêtir à David une cuirasse, et (on lui donna) des armes et on le fit monter à cheval. Il trébucha une et deux fois⁴, afin que la victoire ne fût pas humaine, et pour signifier que le Christ, son fils suivant la chair, a vaincu le géant spirituel en trébuchant et par la faiblesse humaine de la croix et non par la force divine.

C'est pourquoi David euleva l'armure, prit en main son bâton de berger,

1. Exactement : l'armée rangée en bataille, *acies*. — 2. I Reg. xvii, 17 sq. — 3. *Ibid.* 31-37. — 4. Détail extra-biblique.

սրբոյ խաչին ի ձեռին, եւ հինգ քարինս եւ զպարսն, եւ մերձեցաւ առ ալքն ալլազղի : Զոր տեսեալ զնա Գողիաթ մանկական զիծօք արհամարհեաց եւ ասէ. Զխմրդ՝ շուն իցեմ զից ցալով եւ քարամբք զաս ի վերայ իմ : Եւ ասէ Գաւիթ. Վատթար եւս ես քան զշուն, զու գաս ի վերայ իմ սրով եւ աղեղամբ, եւ ես զամ ի վերայ քո անուամբ :

* B
p. 307 b.

5 * Տեսան զօրութեանց բանակիս Իսրայելի զոր նախատեսցեր :

Եւ պարսեալ՝ եհար քարիւ զալլազղին ի ձախատն, եւ եմուտ քարն ընդ սաղաւարտն, եւ անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց : Եւ ընթացաւ Գաւիթ եհան զսուր նորա եւ եհատ զգլուխ նորին, որպէս եւ Տէր մեր՝ զի զգէնն սատանայի սրով մարտեաւ ընդ մեզ՝ զմահն եւ զանէծս առեալ լինքն եւ նովին սպան զնա, զի մահուամբ զմահ ելոյծ :

10 Եւ աչպէս ի փախուստ զարձուցեալ զամենայն զգօրն հեթանոսաց եւ սատակեաց զնոսա : Որում ի զառնալն երգէին ժողովուրդն եթէ. Եհար Սաւուլ զհապարս, եւ Գաւիթ զբիւրս : Ընդ որ յոյժ հարաւ նախանձու Սաւուլ, բաց սոժամայն վասն ուխտին իւրոյ փեսայացոյց զԳաւիթ ինքեան եւ խնդրեաց ի նմանէ հարիւր անթրլփատութիւնս ի յալլազղեացն, զի թերեւս միայն երթեալ սպանցի ի նոցանէ : Իսկ 15 Գաւիթ զնայեալ միայն սպան հարիւր ալլա ալլազղի եւ երբ քանթլփատութիւնս նոցա : Եւ Սաւուլ ահամայ կացոյց զնա ի վերայ զօրացն :

figure de l'arbre de la sainte croix, cinq pierres et la fronde et marcha vers le Philistin. Goliath l'apercevant jeune de visage, le méprisa et dit : « Suis-je donc un chien pour que tu viennes à moi avec un bâton et des pierres ? » David lui répondit : Tu es pire qu'un chien, tu viens à moi avec l'épée et la lance, mais moi, je viens à toi au nom * du Seigneur des armées du camp d'Israël que tu as insulté¹. »

* B
p. 307 b.

Ayant manié sa fronde, (David) atteignit d'une pierre le front du Philistin, la pierre pénétra dans le casque; et (Goliath) tomba sur sa face. David accourut, lui tira son épée et lui trancha la tête². De même Notre-Seigneur, ayant pris les armes du démon, avec lesquelles il nous combattait (c'est-à-dire) la mort et les malédictions, le tua par elles, car il a détruit la mort par la mort.

C'est ainsi que (David) mit en fuite les forces des païens et les anéantit. A son retour le peuple chantait : « Saül a frappé mille (hommes) et David dix mille³. » Saül en fut très jaloux, mais à cause de son serment il le maria avec sa fille en lui demandant cent prépuces de Philistins, dans l'espoir qu'allant seul contre eux il serait tué par eux. David s'en alla seul, tua cent hommes aux Philistins et apporta leurs prépuces⁴. Saül le plaça de mauvais gré à la tête de ses troupes⁵.

1. I Reg. xvii, 40-45. — 2. Ibid. 49-51. — 3. I Reg. xviii, 7. — 4. Ibid. 17-27. — 5. Cf. v. 13.

Եւ չափար ձխած ած նմա պղկարդն խոր զի սպանցէ զնա եւ բռնակացէ չորմն .
բանդի բառ եւ զխաւր եկիւ, օծառ նա ի Սամուէլ, եւ Բառաւած ընդ նմա է, եւ ինքն
է ինպատարկոյ : Իսկ Դաւիթ վերձեալ եւ ընդ գոռն եւ զկարդն հարառ չորմն,
որպէս եւ Քրիստոս՝ զի չորմն ծարմնոցն ընկաղեալ զվերն ծահա, մնաց լառ ստատու-
ծութեանն անծահ :

5

Յետոյ եւ չանկարդն գոռնն խորոյ ստարեաց տնել զնա եւ սպանանել, եւ նա
կանխապոյն խնայեալ՝ եւ ժախտառ ի զիշերին, թողեալ չանկարդնն ծարի եւ ինպոյ
աչձեաց :

Եւ չոգա եւ պատմեաց Դաւիթ գամենաչնն Սամուէլ եւ նստառ սա նմա : Եւ
ստարեաց Սառալ խնդրաւս Դաւիթ, եւ հանգիպեցան եկեղեցոյ ծարգարէացեոյն՝ եւ
Սամուէլ կարց ի վերայ նոցա, եւ սկսան ծարգարէանալ պատարմաւորն Սառալն :
Եւ լաեալ՝ Սառալ ստարեաց ալ Տրեշտաւս կրկնորոյ եւ կրարոյ անդամ, եւ ամենե-
րեան նոքա ծարգարէացան եւ սակին զթագաւորն Դաւիթ :

10

Եւ գնացեալ Սառալ չՎրեմաթեն՝ եհարց կիթէ. Մեր իցէ Սամուէլ եւ Դաւիթ :
Եւ լառա կիթէ ի նոսառ Հռամոյ : Եւ գնացեալ կստա եւ ինքն ծարգարէանալ,
մերկացեալ եւ անկեալ գախն եւ զվիշերն :

15

Իսկ Դաւիթ ժախտացեալ անտի եկն առ Յովնաթան թախանձելով զնա զն հնարեացէ

Un jour, il se fit apporter sa lance pour tuer (David) et le clouer au mur, car il venait d'apprendre qu'il avait été oint par Samuel, que Dieu était avec lui et qu'il devait régner. David s'échappa par la porte et la lance s'enfonça dans le mur¹. De même, le Christ reçut sur la paroi de son corps les blessures de la mort et resta immortel par la divinité.

Ensuite (Saül) l'envoya surprendre et mettre à mort dans le lit de sa fille, mais (David) l'ayant su à l'avance, se sauva la nuit en plaçant dans le lit une peau et un foie de chèvre².

David alla raconter tout à Samuel et demeura auprès de lui. Saül envoya des émissaires à la recherche de David et ils rencontrèrent le groupe des prophètes et Samuel qui les présidait; et les envoyés de Saül se mirent à prophétiser. L'ayant appris³ Saül envoya d'autres messagers une deuxième et une troisième fois, mais tous prophétisèrent et prédirent le règne de David.

Saül s'étant rendu à Rama (Arimathem) demanda : « Où sont Samuel et David ? » Il lui fut répondu : « A Noval de Rama (Hrama)³. » Il s'y rendit et lui-même prophétisa, se dépouilla de ses vêtements et resta à terre, le jour et la nuit⁴.

David qui s'était échappé de là, vint auprès de Jonathan en le suppliant

1. I Reg. 40-42. — 2. I *Ibid.* xix, 11-13. La Bible ne mentionne pas le foie. — 3. La Bible arménienne a dans ce passage les deux formes : *Arimathem* (= Ἀριμαθίμ) lorsque l'hébreu a סְמִי (I Samuel, i, 1 סְמִי) et *Hrama* (= Դրמָ), lorsque l'hébreu omet l'article סְמִי. — 4. I Reg. xix, 19-24.

զխաղաղութիւն ընդ հայր իւր : Եւ իբրեւ ետես եւ լուաւ ի ֆոփնաթանէ թէ չէր
 եմա հնար ապրելոյ ի Սաուլոյ, վախտաւ եւ եկն առ Աբիաթար քահանայապետ՝
 եւ խնդրեաց զհինդ նկանակն ի սրբութենէ հացին : Եւ էաւ եկեր զհացն զառաջառ-
 րութեան ի խորհուրդ Քրիստոսի որդւոյ իւրոյ՝ որ զսրբութիւն քահանայութեանն
 5 ընդունելոյ էր . թէպէտ ըստ օրինացն չէր յազգէն քահանայից, եւ տալոյ էր որոց
 ընդ իւր : Զոր տեսեալ Պոփեկ ասորի զնաց ծառնեաց զնա Սաուլոյ, որպէս եւ
 ֆուրս զՏէրն մեր Հրէիցն : Իսկ Սաուլ առաքեաց կոտորեաց զամենայն քահանայս
 Տեսուն :

Իսկ Պաւլիթ զնաց ի Պէթ առ Անքուս, եւ յորժամ կամեցան ունել զնա՝ աչազուենաց
 10 զղէմսն եւ եղև յափաթներս : Եւ աչնպէս զերծեալ անտի եկն յաչրն Սղոյոմայ . եւ
 ժողովեցան առ նա չորք հարիւրք եւ եղև նոցա զօրավար : Եւ ասէ Պալթ մարդարէ
 ցՊաւլիթ . Մի՛ նստիր յանձաւիլ աչլ երթ յերկիրն Ֆուրայ : Եւ արար աչնպէս՝ եւ
 եկն ի Սարեթ :

Եւ լուաւ Սաուլը եթէ յաչունեցաւ Պաւլիթ եւ ել խնդրել զնա : Իսկ Պաւլիթ

de trouver le moyen de faire la paix avec son père. Lorsqu'il vit et sut par Jonathan qu'il n'y avait aucun moyen d'échapper à Saül, il se sauva auprès du grand prêtre Abiathar, et lui demanda cinq miches des pains de proposition ¹. Il prit et mangea les pains de proposition, quoique n'étant pas de la caste des prêtres, et bien qu'il dût en donner à ceux qui étaient avec lui en symbole du Christ son fils, qui devait assumer la sainteté de la prêtrise. Ce qu'ayant vu, Doëg (Dovek) le Syrien alla le dénoncer à Saül, de même que Judas (Iivra) Notre-Seigneur aux Juifs. Alors Saül envoya massacrer tous les prêtres du Seigneur ².

David se rendit à Geth auprès d'Akiš (Ankhous), et lorsqu'on voulut le prendre, il se grima et fit le fou ³. S'étant ainsi échappé de là, il se rendit à la grotte d'Odollam; quatre cents hommes se réunirent à lui, et il devint leur chef ⁴. Alors le prophète Gad (Gath) dit à David : « N'reste pas dans la grotte ⁵, mais va au pays de Juda. » Il fit ainsi et s'en rendit à Sareth ⁶.

Saül ayant appris que David s'était fait voir, alla à sa recherche. De son côté, David ayant appris que les Philistins assiégeaient la ville de Qeila (Kela),

1. L'auteur résume en quelques lignes I Reg. xx et xxi, 1-7. Dans la Bible, le grand prêtre s'appelle Ahimélek; Abiathar est celui de ses fils qui survit à la vengeance de Saül. — 2. I Reg. xxi, 8; xxii, 9-19. — 3. I Reg. xxi, 15-16. — 4. I Reg. xxii, 1 sq. — 5. « Grotte, caverne » au lieu de « forteresse » de l'hébreu et du grec, est la leçon de la Bible arménienne. — 6. I Reg. xxii, 5. La Bible arménienne a *Sarith*. La forme *Sarith* appartient à la traduction grecque par où se manifeste l'origine grecque du présent texte.

լուեալ եթէ ապագիրն պաշարեալ են զբազարն Կեդա . եւ հապց յՏէր եթէ . երկնաց
հարից գալցազկան : եւ ստէ Տէր ծխանդամ եւ երկիցս . երբ : եւ էջ Գաւիթ եւ հապ
գալցազկան եւ փրկեաց զբազարն : եւ լուսա Սաուզ եթէ Գաւիթ Ի Կեդա է . եւ
կամեցաւ երանել զորօր եւ ունել զԳաւիթ : եւ հրամայեաց Տէր Գաւիթի երանել Ի
Կեդոյ . եւ երեալ զերծաւ Ի Սաուգոյ, եւ զնոց յանապատն Գապոյ : 5

Եւ լուեալ Սաուզ զնոց զորօր զկնի . եւ եկեալ իջալանեցաւ Ի ձեծագոյն ալի
ձլում, յորում էր Ի ներքս Ի խորշս ալիին ծածկեալ Գաւիթ խրատօրն : եւ Ի զիշերին
ստիպեցին արքն Գաւիթի ցնաւ երանել եւ աղանանել զՍաուզ . 9ի, սանն, աչսոր
ձառնեաց Տէր զիշնամին բս Ի ձեռս բս : եւ ստէ Գաւիթ . Գաւ լիցի ինձ առնել գալց
օձկոյ Տեառն . ալ ձլոյն ել եւ հասաւ գտառն լաւողիին Սաուզի : 10

Եւ վաղին յորժամ ել Սաուզ չալէն եւ հեռացաւ, ել եւ Գաւիթ եւ աղաղա-
կեաց զկնի նորս . եւ սնկեալ Ի վերայ երեսաց երկիր եղաց եւ ստէ . Տէր իմ արքոյ,
սեւ գտառն լաւողի Բս Ի ձեռս իմ, զի ձառնեաց զբեղ Տէր Ի ձեռս իմ եւ ես ոչ ինչ
մեկոյ բեղ . զմզ զհեա եղեալ եւ արքայ Բարսեղի՝ զհեա լուս ձիւ : 15

Եւ աչսպէս զարձեալ ձիւսանցամ փակեաց Տէր զՍաուզ Ի ձեռս Գաւիթի . զի
ձինչգեո նեջէր Սաուզ Ի մէջ բանակին, էջ Գաւիթ եւ սո. զգեզարդն Սաուզայ

demande au Seigneur : « *Irai-je et battrai-je les Philistins?* » Le Seigneur lui
dit une fois et deux fois : « Va. » David s'y rendit, battit les Philistins et
délivra la ville. Saül ayant appris que David se trouvait à Qeila, se proposa
de marcher avec des troupes et de prendre David. Le Seigneur ordonna à
David de sortir * de Qeila; c'est ainsi qu'il échappa à Saül et se rendit dans
le désert de Gath (*Gad*)¹.

Saül l'ayant appris, le poursuivit avec des troupes, et vint s'abriter dans
une grande grotte, à l'intérieur de laquelle, dans un renfoncement, se dissi-
mulait David avec les siens. La nuit venue, les hommes de David l'enga-
gèrent à aller tuer Saül en lui disant : « Le Seigneur t'a livré aujourd'hui ton
ennemi. » David répondit : « Loin de moi de faire ceci à l'oïnt du Seigneur. »
Et il se leva et coupa seulement un pan au manteau de Saül.

Le lendemain lorsque Saül quitta la grotte et s'en éloigna, David courut
après lui, l'apostropha, se jeta la face contre terre et se prosterna en disant : « *Mon
Seigneur et roi, regarde le pan de ton manteau dans mes mains; Dieu t'avait
livré entre mes mains, mais moi je ne t'ai fait aucun mal. A la poursuite de qui
es-tu, roi d'Israël, à la poursuite d'une puce*²? »

De même, une autre fois, le Seigneur livra Saül aux mains de David, car
pendant que Saül sommeillait au milieu du camp, David s'y introduisit et prit

1. I Reg. xxiii, 1-13. Il s'agit dans la Bible du désert de Ziph. — 2. I Reg. xxiv, 5-15.

եւ ոչ վնասեաց զնա տակաւ թէ. Աչ մխեցից զձեռն իմ յօճեալ Տեառն. զի ինքեւս խրատեսցէ յետոյ զհրէայսն ոչ հեղուլ զարիւն ճշմարիտ օճելոյն Քրիստոսի՝ որում նախնի օճեալքն եղեն օրինակ :

Եւ այսչափ էր հեղուքիւն անյիշաչարութեանն Գաւթի, զի այնքան ժամանակս
5 անպարտ եւ առանց իրիւր յանցանաց փոխանակ բարեւոյ հալածէր զնա Սաւուլ ի լերինս եւ յայրս եւ յերկիրսն ալլաղկեաց եւ սպանանել միշտ ջանալք : Սակալն Գաւթի ոչ երբէք վնասեաց զնա թէպէտ եւ ձեռնհաս եղեւ լաղում անդամ. այլ եւ յորժամ լուաւ զմահն Սաւուլաց՝ մեծապէս սգաց :

Սա օճաւ ի Քերբոն եւ թագաւորեաց ցեղին Յուլայ, եւ ապա յետոյ միահեծան
10 թագաւորեաց ամենայն Իսրայէլի զամս քառասուն եւ չաւելաւ առ հարս իւր :

* Յայնմ աւուր վիշտաւ Յովսեփայ արգարոյ որ վասն խոտոմանն ատուածահալք անուանեցաւ, եւ Յակոբայ առաքելոյ որդւոյ իւրոյ :

Սուրբ եւ արդար ատուածահալքն Յովսեփ ըստ վկայութեան սուրբ աւետարան-
չայն էր ի ցեղէն Յուլայ եւ չազգէն Գաւթի : Քանզի էր որդի Յակոբայ որ էր ըստ
15 բնութեան որդի Սաթմանայ՝ որ բաաներորդ չորրորդ էր ի ինուանցն Սոլոմոնի որդւոյն

* B
p. 309 a.

la lance de Saül sans lui faire aucun mal en disant : « Je ne toucherai pas de ma main à l'oint du Seigneur ¹. » Peut-être voulait-il enseigner aux Juifs, après soi, à ne pas verser le sang du vrai oint, le Christ, dont les oints anciens étaient le symbole.

Tels étaient la mansuétude de David et son oubli du mal, bien que pendant longtemps Saül le poursuivait sur les montagnes et dans les grottes, et au pays des Philistins, cherchant à le tuer, lui qui était innocent et n'avait commis aucun délit. Cependant David ne lui fit aucun mal, bien qu'il fût plusieurs fois en mesure de le faire; et lorsqu'il apprit la mort de Saül, il le pleura beaucoup.

Il fut sacré à Hébron (*Khebron*) et régna sur la tribu de Juda; ensuite il régna seul sur tout Israël pendant quarante ans et alla rejoindre ses ancêtres.

* En ce jour commémoration de Joseph, le juste, qui à cause de sa promesse ², fut nommé le père de Dieu, et de l'apôtre Jacques, son fils.

* B
p. 309 a.

Le saint et juste père de Dieu, Joseph, d'après le témoignage des évangélistes, était de la tribu de Juda et de la famille de David. Car il était fils de Jacques ³ qui était, d'après la nature, le fils de Mathan, ce dernier vingt-qua-

1 1. Reg. xxvi, 5-12. — 2. C'est-à-dire, semble-t-il, à cause de la promesse que Joseph avait faite à Marie en se fiançant à elle. — 3. Jacob ou Jacques. L'Évangile distingue 'Iaxωō, Jacob, père de Joseph, et 'Iaxωōζ, Jacobus ou Jacques l'apôtre, bien qu'il n'y ait qu'un seul nom en hébreu. L'arménien a aussi les deux formes *Յակովբ* et *Յակոբոս*, mais les deux peuvent servir indifféremment pour désigner l'apôtre. Faisant de Jacques un fils de Joseph, l'auteur adopte assez naturellement pour le petit-fils la forme de nom employée pour le grand-père Jacob.

Դաւիթ : Իսկ լսաւ օրինացն համարեալ էր որպիսի Հեղեայ՝ որպէս Մեղեայ՝ որ եղև-
ներորդ հինգերորդ էր ի թոռանցն Նաթանայ ծխա որդւոյն Դաւիթ : Վասն որոյ եւ
հրեշտակն զնա որպիսի Դաւիթ կոչէր ստեղծ . Յովսէփ, որպիսի Դաւիթ, ծնի երկնչիւր տառա-
ւա բեղ զՄարիամ կինն ըս :

Եւ այսու չայտ տանէր զի երկնագած էր չԼատուծոյ տասեւ չամենայնի, եւ 5
չարպա աշնորիկ զի ոչ զիտէր զճշմարտութիւն խորհրդոյ չբախեանն Մարիամու՝ վասն
երկնչեղոյն չԼատուծոյ խորհէր արձակել զնա, զի զարպար չօրինացն առնել զոր ի տան
արտարոյ կամացն Լատուծոյ : Քանզի եւ ի վեր հանել կամ ըննել ինչ կարծեօր ոչ
կամեցաւ վասն արգարտութեանն . զի էր ամենեւին լի բաղբարութեամբ, եւ հնչ եւ ողորմած
եւ մարգասէր, վշտակից եւ ամենաբարի բնութեամբ : 10

Զոր եւ զնոյն վկայէ աւետարանն սուրբ : Քանզի արդար էր, սաէ, եւ ոչ կամեցաւ
ստակել զնա : Զի սովորութիւն է սուրբ զրոյց արդար կոչել զայն՝ որ չամենայն արտառոյ
ճեղոց մարդար իցէ, եւ ամենայն տեսալօր բարեաց անթերի լցեալ :

Որով եւ չարդանցն երեւեցաւ ամենակատար արգարտութիւնն Յովսէփայ, զի սա 15
միայն ընտրեցաւ չամենայն մարդկանէ ապաստար լինել տիրական ծննդեան եւ
ստատւածամայր կուսին : Զի զայն օրում տառչի կորացեալ իմաստբօլն սերօրէր եւ
զոգան հրաբուհն երկնայինը, որում զբախն մարգարէից ցանկացաւ ընդ ազօս եւեթ

trième des descendants de Salomon fils de David. Mais d'après les lois il était
réputé fils d'Héli, fils de Melki, trente-cinquième descendant de Nathan,
un autre fils de David. C'est pourquoi l'ange l'appelait fils de David en
disant : « *Joseph, fils de David, ne crains point de prendre avec toi Marie ton*
épouse ¹. »

Par là il indiquait que (Joseph) craignait Dieu plus que tout, car comme
il ne connaissait pas la vérité du mystère de la conception de Marie, par
crainte de Dieu, il songeait à la renvoyer, parce que, respectant les lois, il ne
voulait pas avoir dans sa maison quelqu'un contre la volonté de Dieu. Et il
ne voulait rien révéler ou censurer par conjecture, à cause de sa justice, car
il était plein de douceur, humble, charitable, humain, prenant sa part aux
douleurs des autres et d'un naturel plein de bonté.

C'est ce que témoigne aussi le saint Évangile en disant : « *Car il était un*
homme juste, et il ne voulait pas la diffamer ². » Car c'est l'usage des saintes
Écritures d'appeler homme juste celui qui est pur de toutes taches de péché
et rempli de toutes sortes de bonnes qualités.

La toute parfaite justice de Joseph se manifesta par ses mérites, puisque
lui seul fut élu parmi tous les hommes pour être le serviteur du Seigneur
naissant et de la Vierge mère de Dieu. Car il servit de près, comme son
enfant et son fils, celui devant qui les séraphins en adoration se couvrent de

1. Matth. 1, 20. — 2. Matth. 1, 19.

նորա տեսութեան, եւ լուաւ թէ ոչ որ տեսնէ զերեսս իմ եւ ապրի . սա որպէս տղայի եւ որպէս սպասաւորեաց հպաւորապէս :

* Որ եւ յորժամ երկոտասան ամաց էր եւ մնաց ի տաճարին, առ ինքն խնամօր աղիտաց եւ հայրական զթով շրջէր եւ խնդրէր զնա, որպէս ասէր Մարիամ . ես, ասէ, եւ հայր քո տառապէար եւ խնդրէար զքեզ : Ըստ որում ասէ աւետարանիչն եթէ . Գնաց ընդ նոսա եւ էր նոցա հնազանդ : Զոր եւ զայս ամենայն տեսանելով հրէայքն՝ զնա որպի Յովսեփայ կարծէին :

Այսպիսի երանելի աստուածութեան եւ աստուածաբարձրութեան շնորհի արժանացեալ սուրբ աստուածահայրն Յովսեփ, ի լարիոր ձերութեանն կատարեցաւ
10 փոխեալ յանձառ եւ յերանելի հանգիստն :

Էր Յովսեփ քաւասուն ամաց յորժամ կոչն նմա յանձնեցաւ . եւ յերեսուն եւ մի ամին Քրիստոսի շրջելով ի յերկրի փոխեցաւ յաշխարհէ, քանզի ետես զմկրտութիւնն, եւ յետ մկրտութեանն զամ մի զնշանն եւ զվարդապետութիւնն ամենայն : Ուր եւ զառաջին նշանն Տէրն ի հարսանիսն եղբօրն Յովսեփայ, Կղէոպայ, ի կոչելն զՄարիամ
15 եւ զՔրիստոս, անց սկսաւ եւ արար ի պատիւ նմին : Եւ եղեն ամենայն ամբն Յովսեփայ ամբ եօթանասուն եւ մի :

Իսկ յետ փոխելոյն Յովսեփայ սպասաւորէր սրբոյ կուսին արդարն Յակոբ, մինչեւ ի խաչելութիւնն Տեառն : Քանզի Յակոբ երէց էր քան զայլ որպիսն Յովսեփայ : Որով

leurs ailes, et tremblent les flamboyantes milices des cieux, celui qu'aspirait voir, même de loin, le premier des prophètes, et de qui a été entendue (cette parole) : « Personne ne peut voir mon visage et vivre. »

* C'est lui qui, de lui-même, lorsque (Jésus) âgé de douze ans resta au temple, allait et venait en le cherchant avec un souci compatissant et une tendresse paternelle, comme le dit Marie : « *Ton père et moi nous te cherchions tout affligés* ». » Et l'évangéliste ajoute : « *Il descendit avec eux, et Il leur était soumis* ». » Voyant tout cela, les Juifs le croyaient fils de Joseph.

Le saint père de Dieu, Joseph, après avoir été digne de la grâce de Dieu et de l'élever, mourut dans une bonne vieillesse et trépassa au repos ineffable et bienheureux.

Joseph avait quarante ans lorsque la Vierge lui fut confiée, et il trépassa de ce monde la trente et unième année du Christ parcourant la terre; car il vit le baptême, et après le baptême, pendant un an, tous les miracles et connut tous les enseignements. Le premier de ces miracles le Seigneur l'accomplit aux noces de Cléopas, frère de Joseph, où furent invités Marie et le Christ; c'est là qu'il commença et il agit en son honneur. Les années de Joseph furent en tout soixante et onze ans.

Après le trépas de Joseph c'est Jacques le Juste qui servit la sainte Vierge jusqu'à la crucifixion du Seigneur. Car Jacques était l'aîné des autres

և անանասուն եղև ձնեղեանն Քրիստոսի, զի ծառ էր ի Բեզզեէ՛մ ընդ հօրն խրոմ չորժամ ձնանէր Քրիստոս : Եւ յաջնճհատէ յամենայն տիրական տնակն զորժակից էր, եւ բոլոր անորինական խորհրդոյն տեսող : Զոր առաւել պատուէր Քրիստոս որպէս գնուցող եւ զերեց եղբայր : Զի եւ վարար յոյժ կատարեալ էր վասն որոյ եւ արդար կոչեցաւ :

Սա՛ շնչատուր ինչ ոչ եկեր եւ ի բազանիս ոչ եմատ. եւ յալսիս զգնուցր, որ է աշճէս. եւ ծառեկքն յատուել ձերայրաթենէն որպէս ոգոս խոտայեալ էր, զոր եւ նոյն ինքն Քրիստոս առաջին եղիտիպոս երեսայլն ձեռնադրեալ :

Զսա հանեալ Հրէայքն յաշտարակ տաճարին վասն վկայելոյն զՔրիստոս արկին * անտի ի վայր, եւ սղանին հարեալ զգլխն լծափչաւ :

* B
p. 310 a.

Սրո՛մ յաջամ տուր ընդ Պաթի եւ Յովսեփայ յիշատակ է, զի սղատուոր եղև ընդ Յովսեփայ եւ ընդ Մարիամոս. տառաժապին ձնեղեանն : Վասն որոյ որպէս նոյս աշտակ եւ ամա նախընթաց տանի Ծննդեանն Քրիստոսի յիշատակ կարգեցաւ :

Զայս Յակոբոս՝ առաւել պատուէին Պետրոս եւ ամենայն առաքեալքն որպէս վախճանի Քրիստոսի, ի ճիշի խրեանց աներով յերկրի իբրտ. զտառածեղբայր : Սրպէս յաջտ տանէ Պօղոս, զի հանապաղ երանէր չեղատալէ՛մ հաճարս տալ, եւ որպէս թէ ուղիւ եւ վկայաթիւն տանալ : Զի սա է ճի ի կարճեալ սեանցն : Ելի, տէ,

15

fil de Joseph. Il fut témoin oculaire de la nativité du Christ, car il était près de Bethléem avec son père lorsque naquit le Christ. Et depuis lors il coopéra à l'entretien du Seigneur et fut témoin de tous les mystères relatifs à l'économie (de l'Incarnation). Le Christ l'estimait beaucoup comme son nourricier et son frère aîné. Il avait une conduite parfaite et c'est pourquoi il fut appelé le Juste.

Il (Jacques) ne mangea jamais de ce qui avait en une âme, il n'entra jamais aux bains, s'habillait de poils de chèvres, et ses genoux par ses fréquentes gémissements s'étaient endurcis comme (des genoux) de chameau. Le Christ lui-même l'ordonna premier évêque de Jérusalem.

Les Juifs l'ayant monté sur la tour du Temple, parce qu'il avait témoigné en faveur du Christ, le jetèrent * en bas et le tuèrent, un foulon l'ayant frappé sur la tête.

* B
p. 310 a.

Sa commémoration en ce jour avec David et Joseph a lieu parce qu'il a servi avec Joseph et Marie à la naissance de Dieu. C'est pourquoi, en même temps que pour eux, pour lui aussi fut instituée une commémoration au jour qui précède la fête de la Nativité du Christ.

Pierre et tous les apôtres honoraient beaucoup Jacques, comme le représentant du Christ, le considérant parmi eux comme le frère de Dieu sur terre. Ainsi que le déclare Paul, car il montait fréquemment à Jérusalem pour rendre compte en même temps que pour corriger et prendre une attestation. Or (Jacques) était considéré comme une des colonnes. « Je suis allé, dit (Paul),

տեսանել զկարծեալ սխան՝ զուցէ ընդհանայն ինչ ընթանայցեմ, եւ թէ. Զայլ որ յաւարելոցն ոչ տեսի՝ լաջց միայն զՅակովբոս զեղբայր Տեառն : Զի զՅակովբայ հրամանն եւ զօրինադրութիւնն իբրեւ զբան Աստուծոյ աւարեալքն եւ եկեղեցիքն որ ընդ աշխարհ ընկալան : Եւ նորին հրամանաւ ի հեթանոսս զաւետարանն ի Հրէից փոխեցին. Ըսնալ յամենայնի մեծադատիւ էր համարեալ ի միջն աւարելոցն որպէս եղբայր Քրիստոսի եւ որպիսի Գաւթի եւ հալքապետ առաջին Երուսաղեմի :]

Քաղսցի ԺԷ եւ Դեկտեմբերի ԻԶ : Յիշատակ Աստուածածնին Մարիամու եւ առաջին նախահարցն :

Աբամայ, Արելի, Սէթայ, Ենովայ, Ենովբայ, Կոչի, Մելքիսեղեկի, Աբրահամու,
 10 Սահակայ, * Յովորայ, Յովսեփայ, Յուդայի եւ Երկոսասուն նահապետացն, Յորայ, * A fol. 140
 Մովսէսի, Բարաբայ, Յեփթայ, Մամփանի, Դերովբայ, Դաւթի, Եզեկիէլի, v^o b.
 Յովսիայ, եւ ալլոց մարգարէիցն, Զօրաբարելի, Մատթիթայ, Յեսուայ, Յուդայի եւ
 ալլ Մակարայեցոցն եւ Յովսեղեկեանցն, եւ ամենայն արդարացն որք ընդ օրինօքն
 եւ որ յառաջ քան զօրէնան :
 15 [B * Մեծահանդէս տօն է եւ վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ մեծի նախա- * B
 p. 310 a.

pour voir ceux qui étaient regardés comme les colonnes ¹ afin de ne pas poursuivre une carrière inutilement. » Et aussi : « Je n'y vis aucun des apôtres excepté Jacques, le frère du Seigneur. » Les apôtres et les églises qui étaient répandues par le monde acceptaient les ordres et les institutions de Jacques comme la parole de Dieu. C'est par son ordre que l'évangile fut transféré des juifs aux gentils, car il avait la prééminence en tout parmi les apôtres comme frère du Christ, fils de David et premier pontife de Jérusalem.]

18 KALOTZ, 26 Décembre.

Commémoration de Marie, mère de Dieu, et des premiers patriarches.

Adam, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noé, Melchisédech, Abraham, Isaac,
 * Jacob, Joseph, Juda et les douze patriarches, Job, Moïse, Barachie ², Jephthé, * A fol. 140
 Samson, Débora, David, Ézéchiél, Osée et les autres prophètes, Zorobabel, v^o b.
 Mathathias, Josué ³, Juda et les autres Machabées, Josédech et tous les justes
 qui furent sous la Loi et avant la Loi.

[B * Fête de grande solennité et martyre du saint et glorieux grand proto- * B
 p. 310 a.

1. Gal. II, 9. — 2. Peut-être Baraq. — 3. Il s'agit vraisemblablement de Josué, fils de Nun, dont le nom aura été mal placé, plutôt que du contemporain de Zorobabel.

վկային Քրիստոսի առաջին մարտիրոսին և նախապատկեալ նախաապրեապին՝
սրբոյն Ստեփաննոսի առաքելոյ և աշակերտին Քրիստոսի :

Երևելի արեգակնս ընդ երկնաւ ծագելով՝ դարուստակն ընդ ինքեան բերեալ
ծագել, բայց արդարութեան արեգակն որ ի ծոցոյ կուսական արդանոյէ հանդերձեալ է
ձեռնել, աստեղական դասուց ընկեացակից * լինել լուսոյն՝ ոչ կարօտանայ, ալ 5
զՍտեփաննոս նախապկայ ծագակից խրոյն անմահից ծառապաշխիցն տանէ :

Ստեփաննոս՝ սրտակ հոգեւոր, բոլորածագլիկ հաստոյ բոյս, սիրոյ անուշահոտ
վարդ, շատոյ անխառն ծագլիկ : Ստեփաննոս՝ ծշտարեր աշուոյն բարձրագոյն սրի,
անմահութեան բաղլիւնաշուկ օղիւղլ, բարձրացելոյն ի խաչին ճիւղ օրհնութեան :
Ստեփաննոս՝ խոտաւանութեան անխաչի՝ աշտարակ, համբերութեան անաստանելի 10
նահատակ, ժողովրդական խաչաղկեաց զինուոր, բարեպաշտութեան ընտիր զարական :
Ստեփաննոս՝ Քրիստոսապանիցն անպարտելի զիմամարտ, աստուածաշարժար օղկին
յանդիմանիչ անխհեր, աստուածութեան Քրիստոսի անուելի բարոյ :

Եւ բանիլ վանարիմաց մօտը յաճարեցի և վաստակիմ հիւսել սրտիս Ստեփան-
նոսի առաջին մարտիրոսին և յաղկեալ զարականին Քրիստոսի, և զարժանաւորութենէ 15
հիւսմանն երբէք բուռն ոչ կարացի հարկանել :

Ստեփաննոս՝ ալ լին շնորհօք և գրութեամբ, առնէր նշանս և արուեստս մեծա-
մեծս ի ժողովրդանն : Սրբէս զովեցից զգտակս որ ի շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ է

martyr du Christ, premier martyr, premier couronné et premier diacre, saint
Étienne, apôtre et disciple du Christ.

Le soleil visible, lorsqu'il point aux cieux, fait paraître Vénus qu'il porte
avec lui, mais le soleil de la justice, qui doit prendre naissance dans l'inté-
rieur d'un sein virginal, n'a nul besoin de se conformer à l'ordre * de la
lumière astrale; pourtant il fait briller Étienne, le premier martyr, son
piqueur, de rayons éternels. Étienne, (c'est) la couronne spirituelle, la plante
de la foi aux fleurs multiples, la rose parfumée d'amour, la fleur immarces-
cible de l'espérance. Étienne, (c'est) le cep chargé de fruits de la vigne qui
produit toujours, la grappe savoureuse de l'immortalité, le grain de bénédic-
tion de Celui qui fut élevé sur la croix. Étienne, (c'est) la tour indestructible
de la confession, l'athlète inébranlable de la patience, le soldat croisé de l'aus-
térité, le chef élu de la piété. Étienne, (c'est) l'adversaire invincible des bour-
reaux du Christ, le censeur intrépide de la nation qui a supplicié Dieu; le
prédicateur, qui ne se tait pas, de la divinité du Christ.

Malgré mon médiocre esprit, j'aurais envie et je m'efforce de tresser une
couronne à Étienne, le premier martyr et le soldat victorieux du Christ,
mais quant à la dignité de la composition, quelquefois je n'ai pu y viser.

Étienne, plein de grâce et de force, opérait des miracles et de grands prodiges
parmi le peuple ¹. Comment louerai-je les couronnes, dont il fut paré par les

յօրինեալ : Զինչ հատուցից Ստեփաննոսի պատիւ, որ դամենայն գլուխս վկայից պատկեաց : Որովք բանիւք վարդաբեցից զպաշտօնացեալն բազմապատիկ սքանչելօք :

Ստեփաննոս՝ լի շնորհօք եւ զօրութեամբ : Շնորհք եւ զօրութիւն՝ որ զպատկա զայս հիւսեն նմա, եւ յերկոցունց ձեռաց զնա ի բարիօք պատերազմս յայս յարդարեցին :
 5 Մին՝ արդեօք ի հաւատս զնա, իսկ միւսն՝ ի սպասաւորութիւն սարկաւազութեան առաջնորդէր : Մին՝ առ բանն, իսկ միւսն՝ առ վկայութիւնն յօժարեցուցանէր : Մին ի սքանչելիսն, իսկ միւսն՝ յուղղութիւնս պատրաստէր : Շնորհք եւ զօրութիւն միակամ լծակցութիւն. շնորհք եւ զօրութիւն համապատիւ զինուորութիւնք Փրիստոսի. շնորհք եւ զօրութիւն Ստեփաննոսի՝ արթուն պահապանք :

10 Ստեփաննոս, ասէ, այք լի շնորհօք եւ զօրութեամբ : Բուրվաւ շնորհաց, Ստեփաննոս, զարբութեանցն պարաբուրելով զխուսկս : Աղբիւր հոգեբուխ, որ անկողար զաւարինութեան հոսէր զխտակս, եւ բարեպաշտութեամբ զերուսաղէմ մաքրէր յորդարուխ արեանն հոսանօք : Զինուոր էր, վառեալ զինու Հոգւոյն առ ամենայն ընդ-
 15 զիմամարտ եւ հակառակող զօրութիւնս : Ախոյեան հօր առ ամենայն խառնութիւնս արձակմանց՝ զիմակաց քարաձողութեանցն հալածանացն հակերելով, զխաչեալն աստուածաբանելով, ի բեւեռն պանծարով, զկապանն պատուելով, զկողահերձ զեղարդն բարեհամբաւելով, շարչարանայն երկիր պազանելով, զՊիլատոսի կատաւորութեանն ոչ ամօթ համարելով, զգերեզմանն ոչ թաքուցանելով, յարութեամբն մեծապանծ լինելով,

* B
p. 311 a.

grâces du Saint-Esprit? Quels hommages rendrai-je à Étienne qui a couronné toutes les têtes des martyrs? Par quelles paroles illustrerai-je celui qui a été rendu célèbre par de multiples miraeles?

Étienne, plein de grâce et de force! ce sont cette grâce et cette force qui, comme deux mains, lui ont tressé cette couronne, et l'ont préparé au bon combat; l'une, sans doute, le guidait dans la foi, et l'autre dans son ministère de diacre; l'une l'encourageait à la prédication, l'autre au martyre; l'une le préparait aux miracles et l'autre à la correction des mœurs. La grâce et la force, couple unanime; la grâce et la force, soldats du Christ, égaux en dignité; la grâce et la force, gardiens vigilants * d'Étienne.

* B
p. 311 a.

Étienne, est-il dit, était un homme plein de grâce et de force; Étienne, brûle-parfum des grâces, répandant autour de lui le parfum de la sainteté; source spirituelle, qui versait incessamment des ruisseaux de vertus, et qui, par piété, purifiait Jérusalem par d'abondants flots de sang; soldat armé des armes de l'Esprit contre toutes les forces adverses et rivales; athlète puissant contre toutes les séditions et toutes les attaques, tenant tête aux jets de pierres en supportant les persécutions, en exposant la doctrine du crucifié, en glorifiant les clous, en honorant les liens (de Jésus-Christ), en célébrant la lance qui ouvrit le côté, en vénérant la Passion, en n'ayant pas honte du jugement de Pilate, en se glorifiant grandement de la Résurrection, en confondant les

1. M. à m. : adorant, baisant la terre.

զՓարիսեցիսն չափի առնելով, զՍադուկեցիսն նախատելով, զգրգիսն կարկամելով, զմարգարէական զկրօն բռնադով եւ նորօր զՔրիստոս բարօղելով, հաւատով համարէն հրէիցն անհաւատից չաղիմելով :

Սարկան անանք ի մարտիրոսնէն որ կոչէր Լիւքացոյց եւ Կլարենացոյց եւ Ագեկան-
ցոյցոյց, եւ որ ի Կիլիկեցոյց եւ Վախա վիճել ընդ Սաւիթաննասի, եւ ոչ կարէին
զգէճ առնել զեմաստաթեանն եւ զհօրացն որով խօսէր : Բազում էին ալիք ծովան
այլ երկնային էր նաւախարն. զօրացեալ էին հազմաց հիշմունք բաց անչաղիմել էր
նաւն. պէս պէս էին ծրրիկըն, խի սիւն նաւի ի վերաստ ամբացեալ : Ոչ կարէին
ալիք ծովան լերկինս վերանալ, եւ ոչ գտան շնչմունք երկնային հազմացն մարանչել :

Արդ՝ չապազս որոշ էր խնդիրն որք վիճէին ընդ պատկեալ զնաւորին Քրիստոսի, 10
եւ ոչ հանդարձէին խմաստաթեան եւ հօգւոյն որով խօսէր : Յապազս անձաւարար
մարմնացեալն. չապազս անհատապէս զիեցեալն, որ հրաշափառապօղն զործիւր խոր-
հարց թէ * զնորդ՝ կամ նրպէս ասանց խոտնաւածի կոյն մալք լինի. կամ նրպէս
լեւ ձնդեանն կոչս գտանի. կամ նրպէս բնակիւնն արանչեկեացն տեղի տայ. կամ
նրպէս յորտաչնի տղայ զորով, ընդ ամենայն արարածս ստեղծանէ զապազս. կամ նրպէս 15
ձնանի, որ ամենեցուն շնորհէ, զձնունդ :

Արդ՝ աչաւափ Սաւիթաննասի չապազս շնորհացն աստուածարանելով աս հրէացն

Pharisiens, en insultant les Sadducéens, en réduisant les Scribes au silence, en ouvrant les livres des prophètes, et par eux prêchant le Christ, en remportant la victoire par la foi sur tous les juifs mécréants.

Quelques hommes de la synagogue qu'on appelle des Libyens¹, des Cyrénéens et des Alexandrins, et de ceux qui étaient de Cilicie et d'Asie se levèrent pour discuter avec Étienne, mais ne purent résister à la sagesse et à l'esprit avec lesquels il discutait². Les vagues de la mer étaient nombreuses, mais le capitaine était céleste; le souffle des vents était puissant, mais le vaisseau était insubmersible; les orages étaient multiples, mais le mât du vaisseau était fortifié d'en haut. Les vagues de la mer ne pouvaient s'élever jusqu'au ciel, ni les souffles amers rivaliser avec les inspirations célestes.

Or, sur quelle question discutaient-ils avec le soldat couronné du Christ, sans pouvoir résister à la sagesse et à l'esprit avec lesquels il parlait? C'était sur l'ineffable incarnation, sur l'incompréhensible allaitement, qui rend le mystère plus surprenant; * par quel moyen et de quelle façon une vierge sans le concours de l'homme peut devenir mère; et comment elle reste vierge après avoir donné naissance; comment la nature peut céder aux miracles; comment un enfant dans le sein peut créer les enfants de toute la création; comment peut naître Celui qui accorde à tous la naissance?

Or, tandis qu'Étienne discutait ainsi théologiquement sur la grâce avec les

աստուածամարտս, որ ըստ զրեցելոցն՝ յափշտակեցին զնա եւ ածին յատեան : Ուր յափշտակութիւն է՝ անդ զունդը քրիստոսատեանցը . ուր խոկումն սպանութեան է՝ անդ զպրացն անօրինացն է ժողով : Բնակէր պղծէր զաթաւն Մովսէսի, ո՛վ անօրէնք . ընդէր զարշէլի առնէր զաթաւն զոր օրէնքն զարգարեցին : Նա ասաց . Մի՛ սպանանիցես, եւ ձի՛ սուտ վկայես . զուր՝ երկոցունցի յանցաւոր զտալք պատուիրանացի, եւ կացուցէր սուտ վկայս որ ասէին . Այրս այս ոչ զապարէ խօսել բանս հայհոյութեան զտեղւոյն սրբոյ եւ զօրինաց :

Զոր բանս խօսի : Եւ նորս ասեն . Լուար արդեօք ի զմանէ զի ասէր եթէ . Յիսուս նաղովրեցի՝ նա բակեցէ զտեղն այս, եւ փոխեցէ զօրէնս զոր ետ մեզ Մովսէս : Եւ թէ . Լուար ի զմանէ խօսել բանս հայհոյութեան ի Մովսէս եւ յԱստուած :

Այժմ ընդ Մովսէս զարմանաս ո՛վ զրպարտող : Այժմ որպէս զօրէնագիր պատուես յորմէ մինչ կենդանի էր՝ զարշէլի : Այժմ որպէս նախանձորդ օրինացն ջնեռուս : Այժմ ջատագով լինիս Աստուծոյ : Այժմ որպէս հայհոյելոյ Աստուծոյ վրէժխնդիր լինիս : Ոչ զու յաւաջ քան զամենայն ի վերայ Մովսէսի բարինս արկանէիր : Ոչ զու հանապաղ փոխանակ Աստուծոյ դբարինս եւ զփաշտս պատուէիր :

Արդ զնա սպանանես, եւ զարձնալ խղճիւ կեղծաւորիս : Այժմ հեղուս զարին ամբի՛ծ՝ աստուածապաշտութիւն համարելով : Դու եւ այժմ եւ յայնժամ զճշմարտութիւնն

Juifs ennemis de Dieu, ainsi qu'il est écrit, *ils l'enlevèrent et le conduisirent au tribunal* ¹. Là où il y a enlèvement, il y a un groupe d'hommes qui détestent le Christ; là où il y a complot de meurtre, il y a concours de scribes iniques. Scélérats, pourquoi souillez-vous la chaire de Moïse, pourquoi rendez-vous abominable la chaire que la Loi a ornée? Il vous a prescrit : « *Tu ne tueras point, tu ne rendras pas de faux témoignages* ². » Mais vous vous êtes rendus coupables envers ces deux commandements, car *vous avez constitué de faux témoins qui déclarèrent* : « *Cet homme ne cesse de proférer des paroles de blasphème contre le lieu saint et la Loi* ³. »

Qu'avait-il dit? Ils déclarèrent : « *Nous l'avons entendu dire que Jésus de Nazareth renversera ce lieu et changera les lois que Moïse nous a données* ⁴ ; nous l'avons entendu proférer des paroles de blasphème à l'égard de Moïse et de Dieu ⁵. »

O calomniateur, tu t'intéresses maintenant à Moïse? Tu l'honores maintenant comme législateur, toi qui, de son vivant, le détestais? Tu t'échauffes maintenant comme défenseur de la Loi? Tu es maintenant le défenseur de Dieu! Et tu cries vengeance contre celui qui a blasphémé Dieu! N'est-ce pas toi, avant tous, qui jetais des pierres à Moïse? N'est-ce pas toi encore qui adorais les pierres et les bois au lieu de Dieu?

Or, tu le tues et tu feins le scrupule! Tu verses maintenant le sang de l'innocent en prétendant faire acte de piété! Maintenant comme jadis, tu

1. Act. vi, 12. — 2. Ex. xx, 13, 16. — 3. Act. vi, 13. — 4. *Ibid.* 14. — 5. *Ibid.* 11.

խառնակեա : Սաչեմամ համարձակապէս թշնամանէր, եւ այժմ անմարդապէս պա-
տուեա :

* H
p. 312 a. * Որ նախ չարաչար խտկալիր դարխնն դեւել, եւ այժմ ավարմեա վախշել ի
պատուոյ : Որ հանապազ սուտ վկայէր, բանդի եւ այժմ ասեա վասն արդարոյն թիւ :
Լուար, զի ասէր եթէ, Յիսուս նապովրեցի նա բովեացէլ գառճարս եւ վախեացէլ գարէնս 5
գոր եւ ձեղ Մովսէս :

Եւ զհնար, եթէ, ապանանեա զՍաեփաննոս, տեղիւ աջ ոչ բովեացի : Վասն
աչգորթիկ բովար տեղիւ աջ՝ զի զՏէրն սղաներ, որ կանխապէս զորով տառաւածաճար-
տաթեան ձերած ասոյ չառաջագոյն. Ահա տակ թողեալ լիցի ասոյ ձեր ստերակ,
եւ թիւ. Որ մնացէլ աչք բար ի բարի վերայ որ ոչ բովեացի : 10

Դու, եզեր աչպիտի աղետից պատճառ, իմ հրէայ, կանդեցեր խաչ, եւ վերստայէմ
վերստին կործանեցեր. հարեր բեւեռս, եւ գառճարն խախտեցեր : Աւայեր, Արիւն
զորս ի վերայ ձեր եւ ի վերայ որդւոյ ձերոյ. ընկնալ աչսահեա զվրէժն զոր դու
սաչմանեցեր :

Արդ, Լիցեալ, ասէ, Սաեփաննոս հոգով սրբով, եւ հայեցեալ չերկին՝ եւեւ 15
զմիտս զի կայր ընդ աջմէ Աստուծոյ : Պաղոս նստեալ ասէ զեւ ընդ աջմէ մեծու-
թեան ակնասն ի բարձուն : Արդ՝ զինչ է պատճառ կարցս այժմ ընդ աջմէ Աստուծոյ.

confonds la vérité : jadis tu étais l'ennemi déclaré de ce que maintenant tu
honores impurement.

* B
p. 312 a. * Toi, qui naguère songeais méchamment à acheter le sang, tu trouves
bon maintenant d'esquiver les châtimens. Toi, qui journellement as témoigné
faussemment, tu dis maintenant de l'homme juste : « Nous l'avons entendu dire que
Jésus de Nazareth renversera le temple et changera les lois que Moïse nous a
données¹. »

Et comment, si tu tues Étienne, ce lieu ne serait-il pas renversé? Ce lieu
sera renversé parce que tu as mis à mort le Seigneur, qui connaissant
d'avance votre inimitié envers Dieu, avait prédit : « Voici que votre maison sera
abandonnée en ruines². » Et encore : « Il ne restera pas pierre sur pierre qui
ne soit renversée³. »

C'est toi qui es cause de tels désastres, ô Juif! Tu as dressé la croix et
tu as ruiné à nouveau Jérusalem; tu as enfoncé des clous et tu as ébranlé le
temple. Tu as dit : « Que son sang soit sur nous et sur nos enfans⁴. » Reçois
maintenant la vengeance que tu as fixée.

Étienne, est-il dit, rempli du Saint-Esprit, et regardant vers le ciel, aperçut
Jésus debout à la droite de Dieu. Paul le dit assis à la droite du trône des gran-
deurs au ciel. Or, quelle est la raison pour qu'il soit maintenant à la droite de

1. Act. vi. 14. — 2. Matth. xxiii, 38. — 3. Matth. xxiv, 2; Marc. xxi, 2; Luc.
xxi, 6. — 4. Matth. xxvii, 25.

5 օր փոյթ էր նմա չառնել ի հաջրական ակթուոյն : Տեսանէր զինուորն՝ զն հաջատակէր
 պատերազմելով, եւ շնորհել նմա կամելով զչաղթութիւն՝ չառնէր : Մի երկնչիւր
 Ստեփաննոս, զմարտ քո ոչ առնեմ առանց բրարիոնի . ձեռն օղնականութեան խորհելով
 տալ քեզ՝ յարեաց յաթուոցս իմէ : Յիս ի խաչեցեալս հաչելով՝ համարձակ լեր ի
 10 ճակատիւ : Նա եմ զոր տեսեր կախեալ զփաշտէ մարմնովս բեւեւեալ, սովաւ
 տաց քեզ զչաղթութիւն : Վարձատու եմ լալց եւ հաջատակից վկայութեան քուժ լինիմ :
 Ի վերայ խաչին որպէս ի ճակատու մարտեաց . վասն զի մէջ առցես զու զընդլինձա-
 մարտն քո զբանաարկուն եւ հերքեցես : * Մի երկնչիւր ի բարանցի ի վերայ քո արկելոյ,
 զն աշտիձանք առ եւս երկնից բարինքդ աչկ եղեցին քեզ : Մի երկնչիւր ի բարաձգողացի
 10 ի քեզ . բանլի զզուլս անկեան վէժս զիս ընդ քեզ ունիս, որ անխախտելի պահեմ
 զշարացարեալ շինուածն չիս յարմարեցեալ : Եկ այժմ զինուորդ քաջ առ երկնաւոր
 զօրավարս, եւ պսակեալ անապական պսակաւ՝ հանգլիս յաշխատութենէդ :]

* B
 p. 312 b.

15 Քաղոցի ԺԹ եւ Դեկտեմբերի ԻԷ : Վերստին ասն Ծննդեան Տեսան ձերոյ Յիսուսի
 Քրիստոսի եւ յիշատակ Ստեփաննոսի նախապկաչի :

15 Նախապկաչն Քրիստոսի սուրբն Ստեփաննոս՝ էր յեթմանասուն եւ երկու աշակեր-
 տացն Քրիստոսի : Եւ յետ յարութեանն Տեսան ընտրեցին զնա առաքելալքն, եւ զալլ

Dieu? Pourquoi s'empressait-il auprès du trône paternel? Il voyait le soldat
 qui luttait en athlète, et il se levait pour lui accorder la victoire. « Ne crains
 rien, Étienne, (disait-il,) je ne laisserai pas ton combat sans récompense,
 c'est avec l'intention de te prêter une main secourable que je me suis levé
 de mon trône. En me regardant, moi le crucifié, prends courage pour la lutte.
 C'est moi que tu as vu suspendu au gibet, le corps cloué, et c'est par cela que
 je t'accorderai la victoire. Je te donne la récompense, car je participe à ton
 martyre. J'ai combattu sur la croix comme contre une armée rangée, pour
 que tu saisses le démon, ton adversaire, et le mettes en fuite. * Ne crains
 rien des pierres lancées contre toi, car ces pierres te serviront de degrés pour
 monter au ciel. Ne crains pas ceux qui te lapident, car je suis avec toi, moi,
 la pierre de l'angle, qui conserve inébranlable la structure de l'édifice cons-
 truite à mon intention. Viens maintenant, brave soldat, auprès de ton chef
 céleste, couronné de la couronne immortelle, repose-toi de tes fatigues. »]

* B
 p. 312 b.

19 KALOTZ, 27 Décembre.

De nouveau fête de la Nativité de Notre-Seigneur Jésus-Christ
 et commémoration du protomartyr Étienne.

Le protomartyr du Christ, saint Étienne, était l'un des soixante-douze
 disciples du Christ. Après la résurrection du Seigneur, les apôtres l'élurent

վեց րեկերս նորա. զՓիլիպպոս եւ զՊրոքորոս եւ զԵփրեմակոս եւ զՊարմենա եւ զՏիմոնեա եւ զԵփրատչոս, եւ ձեռնադրեցին զնոսս ասրկատապանս, եւ յանձն արարին նոցա զսղբատս, զղբս եւ զսցրիս : Եւ նորա հաղպին զպէտս նոցա եւ բարօրէին զաւետարանն վրկութեան :

Իսկ սուրբն Ստեփաննոս լի էր հաստատի եւ Հալով սրբով, համարձակութեամբ 5 յանդիմանէր զհրէացան խաշահանան զուցանելով չորինացն եւ ի մարդօրէիցն թէ նա է Սրբին Աստուծոյ : Եւ յափշտակեալ զնա հրէիցն ածին յատեան : Եւ լատար- 10 րեցան երեսը նորա իրբեւ զհրէշտակի : Եւ եհարց բահանդատեան զնա թէ. Ազգպէս է որպէս ամբաստանեն զրէն : Եւ նա ասէ. Արք եզարք եւ հարք լուարք ինձ : Եւ սկսեալ չերեւանէն Աստուծոյ առ Աբրահամ եւ զերանել նորա չերկրէն Քաղ- 15 զէպուղ եւ զալ չերկիրն Քանանու, զերկնակի երեսուն Աստուծոյ եւ զխոստանալն նորա զԽաշակ, զպատարադիրն Իսահակոյ, զապրիկն նորա խոյնն, զերզումն Աստուծոյ, զիջանքն Յակոբու չեղկադոս, վտան թաղաւորութեանն Յովսեփու եւ վաճառելոցն, զհարչարանս ժողովրդեանն, զճնունքն Մովսէսի եւ զճնունքն, զվախչելն ի Մալկամ, զերեսումն Աստուծոյ ի մորենացն եւ աւարել զնա չեղկադոս, զհանել 15 ժողովրդեանն, զբաժանել ծովուն, զըրանչելիս անապատին, զկոտալաշտութիւնն Իսրայէլի, զմատանքն զերկիրն պարպեալ ի ձեռն Յեսուայ, զՔաւթիմ, զշինութիւն

avec six autres compagnons, Philippe, Prochore (*Prokhoron*), Nicanor (*Nikanouira*), Parmenas, Timon et (*Timonea*) Nicolas, les ordonnèrent diares et leur confièrent les pauvres, les orphelins et les veuves. Ils s'occupaient de leurs besoins et prêchaient l'évangile du salut.

Saint Étienne était plein de foi et du Saint-Esprit, il blâmait avec hardiesse les Juifs qui avaient crucifié (le Seigneur) en leur démontrant par la Loi et les Prophètes qu'il était le Fils de Dieu. Les Juifs l'enlevèrent et le conduisirent au tribunal. Son visage devint resplendissant comme celui d'un ange. Le grand prêtre lui demanda : « Est-ce bien vrai ce dont on t'accuse ? » Il répondit : « Frères et pères, écoutez-moi. » Et il commença à leur parler de l'apparition de Dieu à Abraham, de la sortie de celui-ci du pays des Chaldéens et de sa venue au pays de Chanaan, de la double apparition de Dieu¹ et de sa promesse d'Isaac, du sacrifice d'Isaac², de son rachat par un bétail, du serment de Dieu, de la descente de Jacob en Égypte à cause du règne de Joseph et de sa vente, des tribulations du peuple, de la naissance de Moïse, de son éducation, de sa fuite à Madian, de l'apparition de Dieu dans le buisson et de sa mission en Égypte, de la délivrance du peuple, de la division de la mer, des miracles dans le désert, de l'idolâtrie d'Israël, de la conquête de la terre promise par les soins de Josué, de David, de la construction du temple

1. Il s'agit des deux visions relatives à la naissance d'Isaac (Gen. xvii, 15-22, et xviii, 9-15). Act. vii, 8 ne précise pas à ce point. — 2. Aucune allusion au sacrifice d'Isaac dans le discours des Actes.

* A fol. 141
r^o v.

* A fol. 141
r^o v.

տաճարին ի Սողոմոնէ, զխառապարանոցութիւնն : Դուք, ասէ, հանապազ Հոգւոյն սրբոյ հակառակ կայք, որպէս եւ հարքն ձեր, զմարգարէսն հալածէիք եւ սպանանէիք :

Եւ լուեալ զայս հրէիցն կատաղեցան, եւ կրճտէին զատածունսն ի վերայ նորա,
 5 եւ հանեալ արտաքոյ քաղաքին Երուսաղեմի քարկոծէին զնա : Եւ բացեալ * երկնից * A fol. 141
 երեւեալ նմա Յիսուս քաջալերէր զնա : Եւ նա ասէ. Ահա տեսանեմ զերկինս
 լացեալ, եւ զորդի մարդոյ զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ : Եւ նորա խցին զսկանջս
 իւրեանց եւ զիմեցին առ հասարակ ի վերայ նորա, եւ քարկոծէին զՍտեփաննոս
 որ կարդալք եւ ասէր. Տէր, Յիսուս, ընկա՛լ զոգի իմ. ծաւր եղ, Տէր, մի համարիր
 10 սոցա զայս մեղս : Եւ զայս իբրեւ ստաց՝ ննջեաց : Եւ Սաւլոս էր կամակից սպանման
 նորա :

Եւ ընկեցեալ զմարմին նորա երկու զիշեր եւ տիւ մի, եւ սպառ առեալ Դամասկէի թաղեաց զնա յազարակի իւրում, եւ արարին կոծ մեծ ի վերայ նորա :

Եւ եղև հալածումն մեծ ի վերայ եկեղեցւոյն որ յԵրուսաղէմ, եւ սպանին յաւուր
 15 յաչնմիկ ի հաւատացելոցն երկու հազար ոգի, եւ զՊարմենա զընկերն Ստեփաննոսի :
 Եւ ալլքն ցրուեցան ի զեօղս եւ ի զաւառս Հրէաստանի բաց յառաքելոցն :

Եւ կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Ստեփաննոս նախասարկաւազն Դեկտեմբերի ԻԿ :

par Salomon, (enfin) de l'endurcissement de (leur) cœur. « Vous, dit-il, *vous résistez toujours au Saint-Esprit; de même que vos ancêtres, vous avez persécuté les prophètes et les avez tués.* »

Entendant cela, les Juifs furent pris de rage, grincèrent des dents contre lui et l'ayant conduit hors de la ville de Jérusalem, ils le lapidèrent. Le ciel * s'entr'ouvrit et Jésus-Christ lui apparaissant, l'encouragea. Il s'écria * A fol. 141
 alors : « *Voici que je vois les cieux entr'ouverts et le Fils de l'homme qui se tient à la droite de Dieu.* » (Les Juifs) bouchèrent leurs oreilles, et se jetèrent sur lui tous ensemble et ils lapidaient Étienne qui criait et disait : « *Seigneur Jésus, reçois mon âme.* » Il s'agenouilla et dit : « *Seigneur, ne leur impute point ce péché.* » Et en disant cela il mourut. Saul était complice de sa mort¹. r^o b.

On laissa son corps deux nuits et un jour, puis Gamaliel l'inhuma dans son terrain, et on fit sur lui un grand deuil².

Il y eut une grande persécution contre l'église de Jérusalem et on tua ce jour-là deux mille personnes parmi les fidèles, entre autres Parmenas, le compagnon d'Étienne. Les autres se dispersèrent dans les villages et les provinces de la Judée, excepté les apôtres³.

Le saint martyr du Christ, le protomartyr Étienne, fut exécuté le 27 Décembre.

1. Act. vii, 1-60. — 2. Act. viii, 2. — 3. Ibid. 1.

Եւ այսօր փրկարանովիս Թէոմպոմէոս եպիսկոպոսի :
Կարձեալ յայսօր վարք երանելի ապաւնոյն Քրիստոսի Եւսեբոս :

* A fol. 131
v° n.

* Սա էր ի Հոռոմ բարբառէն, զոտոր մեծատան իշխանի եւ լարեպաշտ բրիտանէի :
Հայրն կամեցեալ զնա տալ տուն, եւ նա ոչ առնոյր չանձն, այլ տաւր եկիւ : Եւ Քրիս-
տոսի եւմ հարմայեալ, եւ ոչ տայ զկոստովիւնս իմ յապարանովիսն : Եւ Հայրն
չանտայեալ նմա, բանցի ոչ տնէր այլ զտանի ժառանգորդ ընչեց խորոյ, սկիւրն տրոր
հարստեալ : Եւ իբրեւ ետես Եւսեբիոս զհայր խոր զի պատրաստէր զհարստեմն,
սա ի զիշերի երկուս ապաւնոյն համախոհս խոր, եւ զեղեցեալ զգետտ տան ելին զայր
եւ զնային ի ծովեցին, եւ զտեալ նաւ պատրաստեմն չալան յԱգեկաւորիւս, եւ
տնայի նաւապր զնային ի Կոսն կղզին : Եւ վասն անձանով լինելոյն զգեցաւ զարձեալ
հանգերձ կամայի, եւ անուանեալ զմերն Քաննի, որ թարգմանի օտար :

Եւ մեծ ճգնովեամբ եւ սուարինի վարար կայեալ ժամանակ ինչ ի կղզւոյն,
հանգիպի կրօնաւորի ուրումն եւ զնայ զինի նորա ի Մկրտան բարբառն Կապիւս, եւ
արգելեալ ի խցի : Եւ չերկուս եւ չերիս աւուրս ուտէր զի եւ ի շարախան միանկամ
ճաշակէր, եւ ոչ բանձար եւ ոչ ունա, եւ ոչ միրգ, ոչ զինի եւ ոչ ձէլի, եւ ոչ այլ ինչ
որ ընդ հօր անցանէր ընդունէր կերակուր, բայց միայն սակաւ ինչ հոյ թանայր
յարտասուայ եւ աջնաւ կերակրէր :

En ce jour martyre de l'évêque Théompemptos (*Théompomeay*). Aussi en ce jour
vie de la bienheureuse servante du Christ Eusébia

* A fol. 131
v° a.

* Elle était de la ville de Rome, fille d'un prince riche et pieux chrétien.
Son père ayant voulu la marier, elle n'y consentit pas et lui dit : « Je suis
fiancée au Christ et je ne livrerai point ma virginité à la corruption. » Son
père ne l'écouta pas, et comme il n'avait pas d'autre enfant héritier de sa
fortune, il commença les préparatifs des fiançailles. Eusébia, voyant que son
père préparait les fiançailles, prit de nuit deux de ses servantes, du même avis
qu'elle, et se revêtant d'habits masculins, elles sortirent en cachette et se ren-
dirent au bord de la mer; ayant trouvé un navire en partance, elles se ren-
dirent à Alexandrie, et de là naviguèrent jusqu'à l'île de Cos (*Kron*). Comme
(Eusébia) y était inconnue, elle reprit ses vêtements de femme et se fit appeler
Xénia, c'est-à-dire étrangère.

Après avoir vécu quelque temps dans l'île dans un grand ascétisme et une
vie de vertus, elle fit la connaissance d'un moine, le suivit à la ville de Mylas-
sa (*Milason*)¹ en Carie. Elle se cloitra dans une cellule. Elle ne mangeait que
tous les deux ou trois jours, ou même ne goûtait (quelque chose) qu'une fois
par semaine; elle ne prenait comme nourriture ni verdure, ni légumes, ni
fruits, ni vin, ni huile, ni aucune autre chose qui passât au feu, mais elle
trempait seulement un peu de pain dans ses larmes et s'en nourrissait

1. Corruption dans la tradition manuscrite arménienne de *Մկրտան*.

* Եւ յերեկօրեայ մինչեւ ցաւաւօտն համբառնայր զձեռս յերկինս եւ տքնութեամբ * A fol. 141
եւ արտասուօք կատարէր զպօթն որ սու Աստուած. ի վերայ մերկ ծնկացն սակաւ v° b.
ինչ նիրհէր. եւ զգեստ նորա մագեղէն որպէս խորզ եւ աչն մինչեւ ի ծունկան եւ սու-
անց թեզանեաց, բացսու զլիտլ եւ բոկ ի ձմեռայնի եւ յամարացնի : Բայց զանբաւ
5 ձգնութիւն վարուց նորա եւ զխստամբեր ժուժկալութիւնն որ իրբեւ զանմարմին էր
ի մարմնի, ո՞վ կարացէ ընդ զրով արկանել :

Եւ ի ժամ հանգստեան իւրոյ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս՝ լոյս մեծ ծագեաց
ի խցի անդ, եւ ընթացեալք ի տեսլան տեսին զերանելին՝ Քսենի հանգուցեալ ի
Քրիստոս Դեկտեմբերի ԻԷ :

10 Եւ նշան սքանչելացոյց Աստուած ի պատիւ սրբոյն, բանգլն պսակ լուսեղէն աստե-
ղանման իջեալ յերկնից, եւ ի միջն խաչ յաշնապէս փայլեալ՝ եկաց ի վերայ զազա-
ղացն մինչեւ եղին զնա ի գերեզմանի, եւ ապա վերացաւ յերկինս :

Քաղոցի Ի եւ Դեկտեմբերի ԻԷ : Տօն է զլիսուոր առաքելոյն Պետրոսի եւ Պօղոսի :

* Գլխաւորք եւ մեծ աւաքեալքն Քրիստոսի Պօղոս եւ Պետրոս, քարոյնցին զաւե- * A fol. 142
15 տարանն փրկութեան ընդ աիւզերս, եւ հաստատեցին զեկեղեցիս կարօք եւ կանոնք : r° a.

13 Տօն է] սրբոց *add.* B.

* Du soir au matin, elle élevait ses mains au ciel et avec persévérance et * A fol. 141
larmes elle accomplissait les prières qu'elle (adressait) à Dieu ; elle sommeillait v° b.
brièvement sur ses genoux nus ; son vêtement de poils était semblable à un
sac, qui lui arrivait jusqu'aux genoux, sans manches ; elle avait la tête et les
pieds nus l'hiver et l'été. Qui pourra jamais décrire le grand ascétisme de sa
vie et sa rigoureuse austérité qui la rendait comme incorporelle dans un
corps ?

Lors de sa mort, elle étendit ses bras vers le ciel, une grande clarté illu-
mina sa cellule, et ceux qui accoururent attirés par ce spectacle trouvèrent
la bienheureuse Xénia endormie dans le Christ, le 27 Décembre.

Dieu par un magnifique miracle honora la sainte, car une couronne lumi-
neuse comme formée d'étoiles descendit du ciel, avec au milieu, et en évi-
dence, une croix resplendissante, se posa sur son cercueil jusqu'à ce qu'on
l'eut mis dans le cimetière, et ensuite remonta au ciel.

20 KALOTZ, 28 Décembre.

Fête des principaux apôtres Pierre et Paul.

* Les principaux et grands apôtres du Christ, Paul et Pierre. prêchèrent * A fol. 142
l'évangile du salut à l'univers, et établirent des églises avec règles et canons. r° a.

Չի Պետրոս գատաջինն բարոյեաց ի Հրեաստանի, ապա ի Գաժիրս, ի Պանատս, ի Փոխիկա, ի Դադաստիս եւ յԱնախը Բարոյ : Անուանեցին զաշակերտան բրիտանեայս, եւ շինեալ եկեղեցի եւ ուղեալ սեպան :

Անտի գնաց ի Հոռոմ վասն Սիմոնի կախարդի, յառաքս Կրազիսայ կայսեր, եւ բարոյեալ անդ եւ յամենայն Բաալիս, եւ եկն զարձեալ ի Հոռոմ եւ շինեաց զեկեղեցին, 5 կարգեաց բաճանայս եւ պաշտօնեայս :

Իսկ Պետրոս տաքեալ Տեփանտաց բարոյեաց ի վախտն եւ վեց բարաքս, եւ ի բարոմ ուղիս եւ յաշխարհս բարբարոսաց, եւ եկն յԱրուստայժ. եւ ի Կեսարիսայ կապեալ տաքեցաւ ի Հոռոմ : Եւ երկու տմ կապանոր կացեալ անդ՝ արձակեցաւ : Եւ զտասն տմ բարոյեաց ի Հոռոմ եւ յամենայն Բաալիս, եւ ապա եկն զարձեալ ի 10 Հոռոմ :

Եւ Ներոն կայսր ի զտիս մոլորութեան հասեալ՝ չարաց հալածանա եկեղեցւոյ, եւ տարն զԿորնելիոս զկւր մայրն, եւ զՀորտարիոս կին խւր, եւ զայլ բարոմ ուղիական իւր : Եւ կալաւ զտաքեալսն զՊետրոս եւ զՊօղոս. եւ նորա աղօթիւք զՍիմոն 15 կախարդի ի վերստս ի վաղ կործանեցին, եւ՝ սղանին օղեականութեամբն Աստուծոյ, որ իմաս ընդ սպս եւ կամէր երանել յերկինս մօղական արուստիւ, խոտաղեալ էր եւ զՆերոն հանել յերկինս :

* A fol. 142
r° b.

2 եւ յԱնախը Բարոյ] որ եւ եկեալ նառառ առ ժամանակ մի յԱնախը Բարոյ, որ անուանեցին B 3 շինեալ] շինեցին — ուղղեալ] ուղեցին B || 13 զկւր մայրն] եւ զՏօբարայր իւր add. B || 14 եւ նորա աղօթիւք... հանել յերկինս] որ զՍիմոն կախարդն նշտակեցին եւ սղանին աղօթիւք B.

Pierre prêcha d'abord en Judée, puis dans le Gamir(?), dans le Pont, en Phrygie, en Galatie et à Antioche de Syrie (où) on appela les disciples « chrétiens »; il (y) construisit une église et édifia un autel.

De là il se rendit à Rome à cause de Simon le magicien, aux jours de l'empereur Claude, et, y ayant prêché ainsi que dans toute l'Italie, il revint à Rome, y construisit des églises, établit des prêtres et des ministres.

Quant à Paul, l'apôtre des gentils, il prêcha dans soixante-six villes, dans beaucoup de nations et de pays barbares; il alla à Jérusalem et de Césarée fut envoyé à Rome, enchaîné. Après y être resté deux ans dans les chaînes, il fut libéré. Il prêcha durant dix ans à Rome et dans toute l'Italie, et enfin revint à Rome.

L'empereur Néron, parvenu au comble de l'erreur, suscita une persécution contre l'Église, fit mourir sa mère Agrippine, sa femme Octavie (*Hoktabina*) et beaucoup d'autres de ses proches. Il fit arrêter les apôtres Pierre et Paul, qui, par leurs prières, avaient précipité de haut en bas Simon le magicien, et l'avaient fait mourir par l'aide de Dieu, car (Simon) s'était élevé dans les airs et voulait monter au ciel par son art magique, et il avait même promis à Néron de le faire monter au ciel.

* A fol. 142
r° b.

Վասն որոյ բարեացեալ ընդ մահ կախարդին՝ հրամայեաց զՊետրոս խաչել : Եւ Պետրոս ապաշեաց զգահիման շրջել զխաչն զլիւվայր, եւ ասաց . Ձեռ արժանի ըստ նմանութեան Տեառն իմոյ խաչել, զի եւ զօրինակ նախատեսեցին ունիմ, զի նա զլիւվայր անկաւ որպէս ծնունդ մարդոյ . յայտ ասնէ, ինձ պտրտ է ուղղել ի վեր զոտս
 5 զի յերկինս ելանիցեմ եւ ասացեալ զխորհուրդ խաչին՝ աւանդեաց զհոյին խոր աս Աստուած : Եւ Մարկելոս իջուցեալ ի փայտէն եւ պատուով ի տապանի :

Իսկ զՊօղոս հրամայեաց ներոն զլիստակ : Եւ յորժամ զլիստակին, երեւեցան ներոնի Պետրոս եւ Պաւլոս, թող ի զուխս ունելով, եւ ասեն . Տես ոչ մեռաք ոչ կենդանի եմք : Եւ զարհուրեալ ներոնի փախեալ ի քաղաքէն եւ զաղանակեր եղեւ :
 10 Կատարեցան ընթացք սուրբ առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի՝ յամսեանն Մարգար ԻԳ եւ Յունիսի ԻԲ*, եւ աստ եղաւ խորհրդեամբ վասն տօնին հաստատութեան :

* Յայնժ աւուր վկայաբանութիւն երկուց բիւրուցն, որք հրով կատարեցան ի նիկոմիդիա * A fol. 142
 քաղաքն, յեկեղեցւոյ սրբայն երկինայ, ի Մարտիմիանոսէ ածբարիչա թագաւորէ : v° a.

Կռապարիշտ արքայն Մարտիմիանոս յաւուրս նմանեանն Քրիստոսի տեսանէր զբաղ-

3 զի եւ զօրինակ . . . զխորհուրդ խաչին om. B || 6 առ Աստուած om. B || 7 Իսկ զՊօղոս . . . հաստատութեան] Իսկ զՊօղոս հրամայեաց ներոն զլիստակ . եւ կատարեցան երկարին սուրբ առաքելայն ի միում աւուր B || 12 վկայաբանութիւն . . . թագաւորէ] վկայութիւն երկուց բիւրուցն որք ի նիկոմիդեայ քաղաքն վկայեցին պորձամբ հոյ յեկեղեցին B || 14 կռապարիշտ] կռապաշտ B.

C'est pourquoi, irrité de la mort du magicien, (Néron) ordonna de crucifier Pierre. Et Pierre pria les bourreaux de renverser la croix, la tête en bas, en disant : « Je ne suis pas digne d'être crucifié comme mon Seigneur, car j'ai l'exemple du premier homme créé, qui, étant tombé la tête la première comme une naissance d'homme ¹, m'indique que je dois dresser les pieds en haut pour pouvoir monter au ciel. » Après avoir ainsi expliqué le mystère de la croix, il rendit son âme à Dieu. Marcellus, l'ayant descendu du gibet, l'inhuma avec honneur dans un tombeau.

Quant à Paul, Néron ordonna de le décapiter; et lorsqu'on l'eut décapité, Pierre et Paul apparurent à Néron, ayant une couronne sur la tête, et ils lui dirent : « Regarde, nous ne sommes pas morts, mais vivants. » Néron, effrayé, s'enfuit de la ville et fut dévoré par les fauves.

Les saints apôtres Pierre et Paul terminèrent (leur) carrière le 23 du mois Markatz, 29 Juin, mais (leur vie) a été placée ici à dessein à cause de la fixation de la fête.

* En ce jour martyre des vingt mille, qui moururent par le feu à Nicomédie, dans l'église * A fol. 142
 de sainte Irène, par ordre de l'empereur impie Maximien. v° a.

Maximien, l'empereur idolâtre, ayant aperçu pendant les jours de la fête

1. Allusion à la présentation habituelle de l'enfant dans la parturition.

ծախխնա բրխտտնէլց, արանց եւ կանանց, երխտտարդաց եւ կուտանաց, ձերաց եւ սպաշոց ձխարան ընկնանալին յեկեղեցին մեծ որ չանան արդոն երինեսա եւ չարաթնամբ նախանձա վառեալ՝ երթեալ բազմաթնամբ զորօք պատեալ շարճանակի զեկեղեցին, եւ զամենայն զրուսա փակեալ ձի ձխան եթոյ ի բաց, որոչ առաջն կանգնեալ զբազինա կոպն : Պատգամ առարէր ի ներքս. Եթէ որ կամեայի սպրել չալմանէ Տրոն՝ ելցէ 5 սրտարս եւ զոհեցի : Եւ առագերէցն եկեղեցոյն Կղերիկոս անուն՝ բաջալերէր զեպոխարան բանիւ փարգաղետաթնամբ եւ զերկտացն ձկրակին, եւ կատարեալ զերկական խորհարցն՝ զամենեւան հաղորդեցոյցանէին ի պատուական ծարմոց եւ չարենէ Ռարոյն Աստուծոյ :

Եւ չորժամ ետես եթէ հաստատուն կային ի ներքս, եւ ոչ որ ել արտարս ի բազմա- 10 թնենէ, հրամայեալ բորբորել զեկեղեցին հրով : Եւ երանէր բորձրանալս բացն, եւ սաչորէր զամենայն նիւթն զփայտն եւ զբարինան : * Եւ բազմաթին արդոն երկրով ընդ հրեշտակս զերդս երկոյ մանկանցն ձինչեւ ի սպառ շնչոյն, աւանդեցին զհոյիս խրեանց առ Աստուծ : Եւ փոխեցան ի դասս անմարմնոյն սլիբ իրբեւ քսան հաղարբ, ընդ ալբ եւ ընդ կին : 15

Ասոցին անմար չամբարչտոյ անտի զթաղաւորն եթէ. Եւ փառաւորեալ իշխանը քո բրխտտնեալք են, Կորթնէոս ինպաղիրն եւ Մարգէոս սպարապետն

2 արդոն] արրահոյն B || 6 Կղերիկոս] Կեղեկիկոս B || 12 սաչորէր] սաչէր B || 14 փոխեցան] փոխադրեցան B || 16 Մարգէոս] Մարգինէոս B.

de la Nativité du Christ le grand nombre de chrétiens, hommes et femmes, jeunes gens et jeunes filles, vieillards et enfants, qui se rendaient ensemble à la grande église de sainte Irène, brûlé de jalousie par méchanceté, alla avec de nombreux soldats, cerna l'église de toutes parts et fit fermer toutes les portes à l'exception d'une seule devant laquelle il fit dresser un autel d'idôles. Il envoya un ordre à l'intérieur, que quiconque voudrait éviter d'être brûlé par les flammes sorte et sacrifie. L'archiprêtre de l'église, nommé Clericus, encouragea les assistants par des paroles de doctrine; on baptisa les catéchumènes, et après avoir accompli le mystère du salut, il les communia tous au corps et au sang précieux du Fils de Dieu.

Lorsqu'il vit qu'à l'intérieur ils demeuraient fermes, et que personne de cette multitude ne sortait au dehors, (l'empereur) ordonna d'incendier l'église.

* A fol. 142 v° b. La flamme jaillit et s'éleva, dévorant tous les matériaux, bois et pierres. * Et (cette) multitude de saints, chantant avec les anges jusqu'au dernier souffle le cantique des trois enfants, rendirent leurs âmes à Dieu. Ils trépassèrent dans les rangs des immortels au nombre de vingt mille environ, hommes et femmes.

Quelques impies de cet endroit dirent à l'empereur : « Tes glorieux princes sont aussi chrétiens, Dorothee le ministre de la couronne, Mardonius

և Միզդոնէոս լղեաշին և Գորգէոնոս և Պետրոս, և զալս ի պատուաւորացն :
 և հրամայեաց կացուցանել և զնոսա առաջի իւր . և ինքեանք կամաւորութեամբ
 ի լոսց հանին ի պարանոցացն զոսկի ծանեական, և լուծին զգօրիս իւրեանց, և
 մերկացան յանձանց իւրեանց զարքունական զպատմութեանն, և համարձեալք զձաջնս
 5 իւրեանց աղաղակէին խոստովանելով զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
 և հրամայեաց զան հարկանել զնոսա ուժկին . և սպա արկին ի լանդ :

և ալ ոմն զօրական Զենոն անուն հրապարակախօս եղև ընդդէմ Մարսիմիանոսի
 ամբարշտին, յանդիմանեաց զնա յոյժ հրապարակաւ աստուածախօս բանիւ իւրով, և
 խոստովանեցաւ զՔրիստոս՝ Տէր և արարիչ . և բարիւ ջախջախեալ զբերանն և
 10 խորտակեալ զատամունան՝ հատին զլուխն :

Կալան և զուրբն Թէոփիլոս՝ սարկաւազն, որ բերէր թուղի ի սրբոյն Անթիմոսէ * A fol. 143
 եպիսկոպոսէ առ սուրբ վկայն Քրիստոսի, և հատեալ զլեզուն՝ բարկոժ արարին
 զնա մինչեւ աւանդեաց զհօղին : r° a.

Իսկ զԹէոփիլոս սարկաւազն որ յառաջագոյն յանդիմանեաց բանիւ իմաստութեամբ
 15 զամբարիշտն՝ հրամայեաց բարկութեամբ և ձալկեցին արջաւաճօք զմարմինն . և ի

1 Միզդոնէոս] Միզունկէոս B — Գորգէոնոս] Գորթանիոս B || Պետրոս] մեծ զօրաժարքն
 add. B — և զալս ի պատուաւորացն om. B — կացուցանել և զնոսա առաջի իւր] և
 կացուցին առաջի B || 4 համբարձեալք... խոստովանելով] համարձակեալք բանիւ խոստովա-
 նեցան B || 7 հրապարակախօս եղև... հատին զլուխն] ի հրապարակախօս լինել և ի
 մեծաբանելն Մարսիմիանոսի ամբարշտին ընդդէմ ճշմարտին Աստուծոյ՝ յանդիմանեաց զնա յոյժ ի
 հրապարակի անդ աստուածախօս բանիւ իւրով, և խոստովանեցաւ զՔրիստոս Տէր և արարիչ :
 և հրամայեաց թաղաւորն բարիւ ջախջախել զբերանն և խորտակել զատամունան, և յետոյ
 հատին զլուխն B || 12 սուրբ om. B.

(*Mardēos*) le généralissime, *Mygdonios* le gouverneur, *Gorgonius* (*Gorgēo-
 nos*) et Pierre et d'autres parmi les notables..» Il ordonna de les faire venir
 en sa présence. Ils enlevèrent d'eux-mêmes le collier d'or de leur cou, déta-
 chèrent leur ceinturon, quittèrent leur manteau royal, et élevant leur voix, ils
 confessèrent le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. Il ordonna de les frapper
 violemment, puis on les jeta en prison.

Un certain autre soldat, nommé Zénon, parla en public contre l'impie
 Maximien, le critiquant avec vigueur et publiquement par des paroles rem-
 plies de Dieu, et confessa le Christ, Seigneur et créateur. Après lui avoir
 écrasé la bouche et brisé les dents avec une pierre, on lui trancha la
 tête.

On saisit également saint Théophile, * diacre, au moment où il apportait * A fol. 143
 une lettre de saint Anthème, évêque, aux saints martyrs du Christ; on lui
 r° a.
 coupa la langue, et on le lapida jusqu'à ce qu'il eût rendu l'âme.

Quant au diacre Théonas, qui avait blâmé l'impie par des paroles pleines
 de sagesse, celui-ci, irrité, ordonna de battre son corps avec des nerfs de

վազախ ընկեալ՝ հրով աչքեցին զնա, և զտհանալով առանկեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Բայց զսուրբ Էջիսանն աշուղէս կատարեցին. զԳորեթմաս զկատարեցին, զՄարգանիտս՝ հրով աչքեցին, զՄկրտանիտս՝ ի խորովիտ ընկեցին, և ի Գորգանիտս և ի Պետրոսի սորանոցան կապեալ երկայնաբար՝ ընկեցին ի ծով : Աշուղէս բարի խոստովանու. 5 ինեամբ կատարեցան ի Քրիստոս :

Քաղցրի ԻԼ և Դեկտեմբերի ԻԹ : Տան Է Տնեղան Տեառն և յիշատակ սուրբ առաքելացի Յովհաննու և Յակոբոս :

Սիրելի աշակերտքն Քրիստոսի՝ Յակոբոս և Յովհաննէս, որպիսի Զերեթեայ, Էին ըստ ճարմնոց բուկարոյիբ. Յիսուսի. զի Սուրբէ ճաչք հոցս՝ զսուրբ Էր Յովսէփայ 10 առաւուծաճարն : Եւ Էին յառաջագոյն աշակերտեալք Յովհաննու Մկրտչի : Եւ չոր-
 * A fol. 153 ժամ լուան ի նմանէ իմէ. Ահաւասիկ Քրիստոս զսոն Աստուծոյ, * զնոցին զկնի
 r° b. Յիսուսի Յովհաննէս և Անդրէաս : Եւ զարձեալ զնոցին առ Յովհաննէս. և չորմամ
 Հերովղէս արկ զՅովհաննէս ի լանդ, զնոցին հորս ի տուն խրեանց :

1 զտհանալով զԱստուծոյ *add.* B || 4 ընկեցին] ընկղնեցին B || 7 Տան... Յակոբոս] տան է սուրբ առաքելացի որպեոյն որսոման Յովհաննու և Յակովբայ B || 10 Յիսուսի] Քրիստոսի *add.* B || 14 արկ] էարկ B.

bœuf, ensuite de le clouer à un poteau et de le brûler. Il rendit son âme à Dieu en (le) remerciant.

Voici comment on exécuta les saints princes : on décapita Dorothee, on livra aux flammes Mardonius, on jeta dans un précipice Mygdonios, on attacha de grosses pierres au cou de Gorgonius et de Pierre et on les précipita à la mer. C'est ainsi qu'en bonne confession ils moururent pour le Christ.

21 KALOTZ, 29 Décembre.

Fête de la Nativité du Seigneur et commémoration des saints apôtres Jean et Jacques.

Les disciples chers au Christ, Jacques et Jean, fils de Zébédée (*Zebetheay*), étaient, par le corps, fils de la sœur de Jésus, car leur mère Salomé (*Soghomē*) était fille de Joseph, le père de Dieu. Ils avaient été d'abord disciples de Jean-Baptiste. Lorsqu'ils entendirent de lui : « Voici le Christ, l'agneau de 10
 * A fol. 153
 r° b. Dieu » ¹, Jean et André ² suivirent Jésus. Puis ils retournèrent à Jean-Baptiste, mais quand Hérode fit mettre Jean-Baptiste en prison, ils retournèrent à leurs maisons.

1. Joan. I, 36.

Եւ Յիսուս աեսեալ առ ծովակին զՊետրոս եւ զԱնդրէաս՝ կոչեաց զնոսս եւ զհացին զհետ նորա, եւ ընդ նմա շրջէին հանապաղ :

Եւ յետ յարութեանն Քրիստոսի եհաս լինձակ Յակոբայ Սպանիա. եւ ապան զնա Հերովդէս սրով վասն յանկիմանելոյ զՀրէայսն, եւ զմարմին նորա ընկեցին ի ծով. եւ 5 ալիք ծովուն հանին զնա ի վինձակն իւր ի Սպանիա : Եւ ի ձեռն նշանացն եւ սրանչեկեացն պատուեցաւ ի նոցանէ, մինչեւ կոչեցաւ անդ Պօղոս առաքեալն եւ զարձոյց զնոսս յաստուածկիտութիւն, եւ ծանուցաւ թէ Յակոբոս է առաքեալն նոցա :

Իսկ Յովհաննէս սպասաւորէր ամենասուրբ կուսին Մարիամոս աստուածածնին երկոտասան ամ, որ յանձնեցաւ նմա ի Քրիստոսէ թէ. Ահա մաչք բո, եւ սուրբ կուսին 10 թէ. Ահա որդի բո : Զի սա միայն է որ երեք մաչք սնի. մի՝ Սողոմէ սր ծնուն զնա, երկրորդ՝ զորոտումն որ անուանեցան որդիք որոտման, եւ երրորդ՝ աստուածածին Մարիամ :

Եւ յետ փոխման սուրբ կուսին՝ զնաց յեփեսոս հրամանաւ սուրբ Հովրոյն, եւ զտաճարն Արտեմեայ կուոցն կործանեաց, եւ արար բաղում նշանս եւ սրանչեկիս, եւ 15 զբաղումս զարձոյց ի կուսպաշտութենէ յաստուածպաշտութիւն : * Ճինեաց անդ * A fol. 143 v° a.

3 վինձակ Յակոբայ Սպանիա] վինձակաւ Սպանիա Յակոբու B || 4 սրով *om.* B || 6 կոչեցաւ] չորաւ B || 7 ծանուցաւ] ծանուցեալ եթէ սա B — նոցա] ձեր B || 9 սուրբ *om.* B || 10 Զի սա . . . Մարիամ *om.* B || 13 սուրբ *om.* B || 15 յաստուածպաշտութիւն] յաստուածկիտութիւն : Եւ Դոմեափանոս թագաւոր արքորեայ զնա ի Պատմոս կողմ : Եւ երթեալ անդ զարձոյց զամենեսեան յաստուածկիտութիւն *add.* B.

Jésus ayant aperçu sur le rivage Pierre et André, les appela. Ils le suivirent et circulèrent constamment avec lui.

Après la résurrection du Christ, l'Espagne échut comme lot à Jacques, mais Hérode le fit mourir par l'épée, pour avoir blâmé les Juifs, et on jeta son corps à la mer. Les vagues de la mer le déposèrent dans son diocèse en Espagne. Il fut honoré là, à cause de ses miracles et de ses prodiges, jusqu'à ce que l'apôtre Paul, appelé par eux, les convertit à la science de Dieu et leur fit connaître que Jacques était leur apôtre.

Quant à Jean, il servit pendant douze ans la sainte vierge Marie, mère de Dieu, qui lui avait été confiée par le Christ (lorsqu'il dit) : « Voici ta mère » et à la Vierge : « Voici ton fils » . Il est le seul qui eut trois mères : la première, Salomé, qui l'enfanta ; la deuxième, le tonnerre, c'est pourquoi ils (les deux frères) furent appelés les fils du tonnerre ; et la troisième, la mère de Dieu, Marie.

Après l'assomption de la sainte Vierge, il se rendit à Éphèse, par ordre du Saint-Esprit, et y détruisit le temple de l'idole Artémis ; il y opéra de nombreux miracles et prodiges, et convertit bien des gens de l'idolâtrie au culte de Dieu. * Il y construisit des églises, y établit des évêques, des prêtres et des * A fol. 143 v° a.

եկեղեցիս եւ կոյսոյց եղիւսկարսս եւ բաժանացս եւ տարկաւորանս : Եւ հարձեալ
զգետ ի կղզոյն եւ ընկզմեալ զԿինոպոս կախարչին ի ծովն եւ կուրացոյց զՆոտիանոս
կախարչին :

Սա ընթերցես զերեք տետարանն՝ զՄատթէոս, զՄարկոս, զԼուկաս. զրեալ եւ
ինքն տետարան ի ձեռն աշակերտի խրոյց Պրօխորոսի, զրեալ եւ գոտաւածական 5
յաջանալիսն :

Եւ Ներխոս թաղաւորն զարձոյց զեա յարտորանացն, եւ եկն զարձեալ չեմիսսս
եւ ուզեալ որ ինչ անկ պահատ էր, որ եւ բոստատն հապար ծոյրեալ ծարլիկ
զարձոյց չԼատաւած :

Եւ ապա յաւար կիրակեի կոչեալ տա ինքն զեղբորան, եւ վարդապետեալ 10
հապորդեցոյց զեոսս, եւ առեալ ընդ իւր զԲիւսոս, զաշակերտն իւր եւ ալ արս
երկուս, իմօք եւ վաչատաւոր, եւ արտաքոյ բաղարջին ի տեղի ծի, եւ հրաժեղեալ լրել
անկ խորագոյն : Եւ մտեալ տարածեալ զհանդերձս իւր, եւ նախարատմբն յաղօթիս
կացեալ տաւոյ. Բարչեղէք զմալք իմ ի վերայ իմ : Եւ բարչեղին ծինչեւ ի ծունկն եւ
ի պարանոցն զհոյն, եւ ապա աւանդեալ զհոյն իւր տա Լատաւած : Եւ կոստ արկեալ 15
զերեւորն ծածկեցին, եւ երթեալ ի բողարն պատմեցին թէ, Յովհաննէս վախճա-
նեցաւ :

2 կախարչի *om.* B || 7 Ներխոս] Ներսոս B — զարձեալ] վերստին B || 11 տեալ
սոս B || 15 սոս Բատաւած] ի ձեռն Տեառն B.

diacres. Il chassa les démons de l'île¹ et fit noyer le magicien Kynops (*Kinopas*) dans la mer, et rendit aveugle le magicien Noëtianus (*Notianos*).

Il lut les trois évangiles de Matthieu, de Marc, de Luc; il écrivit lui aussi un évangile par l'intermédiaire de son disciple Prochore (*Prokhoron*) et la divine Apocalypse.

L'empereur Nerva (*Nerias*) le fit revenir de l'exil; il se rendit de nouveau à Éphèse et y procura ce qui manquait; il convertit à Dieu quarante mille hommes égarés.

Un dimanche, il appela à lui les frères, leur fit la doctrine, les communia, et prenant avec lui Verus (*Biuros*), son disciple, et deux autres hommes munis de bèches et de pelles, il les conduisit hors de la ville, à un endroit où il leur donna l'ordre de creuser profondément. Puis il descendit, étendit ses vêtements et se mit à prier avec le manteau (sur lui); il dit ensuite : « Tirez sur moi ma mère. » Ils le couvrirent de terre jusqu'aux genoux, puis jusqu'au cou; il rendit alors son âme à Dieu. Ils étendirent un linge pour couvrir sa figure, et retournèrent à la ville pour dire aux frères : « Jean est mort. »

1. Il s'agit de l'île de Patmos; notre auteur a négligé de dire que Jean y avait été exilé.

Եւ լիա երից աւուրց բացին զգերեղմանս եւ ոչ գտին զմարմինն, բայց միայն զհանդերձն եւ զհոգաթափն, * զի վերափոխեաց զնս սիրելին իւր Քրիստոս որ ասաց * A fol. 143 v° b.

Եւ վախճանեցաւ սուրբ առաքեալն եւ աւետարանիչն Յովհաննէս Հաւի ԺԷ եւ
5 Սեպտեմբերի ԻԶ :

Յայսմ աւուր վկայարանու իւն սրբոյն Յաւիանոսի բժշկի եւ Սիլուանոս եպիսկոպոսի
Եմեսու քաղաքի եւ Դուկասու սարկաւազին եւ Մովկիմոսի ընթերցողի :

Յամս անօրէն արքային Նումերիանոսի բազում խնջոյս լինելը ամբոխիցն ի տօնի
կռոցն, եւ ամենեքեան ճեպէին կատարել զպիղծ զոհսն ի քաղաքն Եմեսու : Զոր
10 տեսեալ եպիսկոպոսն Սիլուանոս եւ Դուկաս սարկաւազն եւ Մովկիմոս ընթերցողն՝
յառաջ մատուցեալք ուսուցանէին զժողովուրդսն ի բաց կալ ի խուլ եւ համր զիւացն,
եւ հաւատալ ի մի աստուածութիւն Հօր եւ Որդոյ եւ սուրբ Հօգեոյն :

Եւ տեսեալ զնոսս անօրէն եպատաւրացն եւ կալեալ կացուցին առաջի դատաւորին : Եւ Եհարց դատաւորն զհաւատաց նոցա, եւ նոքա յայտնապէս զաւանցին

2 զհոգաթափն] փան որոյ հաւանեցան ասել աշակերտք նորա թէ վերափոխեաց *add B* ||
4 Հաւի ԺԷ եւ Սեպտեմբերի ԻԶ] յաւար կիրակէի *B* || 10 Սիլուանոս] Սիրլանոս *B*.

Trois jours après, on ouvrit la tombe et l'on n'y trouva point le corps, mais seulement les vêtements et les pantoufle. * car le Christ avait transporté * A fol. 143 v° b.
en haut son bien-aimé, et lui avait dit : « Je veux qu'il vive jusqu'à ce que je vienne !. »

Le saint apôtre et évangéliste Jean mourut le 17 Hori, 26 Septembre.

En ce jour martyr de saint Julien le médecin, de Silvain évêque d'Émèse,
de Luc le diacre, et de Mocimus le lecteur.

Aux jours de Numérien, l'empereur impie, beaucoup de réjouissances publiques avaient lieu aux fêtes des idoles, et tous s'empressaient d'accomplir les immondes sacrifices dans la ville d'Émèse (*Emesos*). Ce que voyant, l'évêque Silvain, le diacre Luc et le lecteur Mocimus survenaient et enseignaient au peuple d'abandonner les démons sourds et muets, et de croire à l'unique divinité du Père, du Fils et du Saint-Esprit.

Les impies serviteurs les ayant vus, les arrêtrèrent et les mirent en présence du juge. Le juge les interrogea au sujet de leur foi, et ils confessèrent

զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ : Եւ Տրամաչեաց տանջել զնոսս չոյժ եւ զազանաց արկանել :

* A fol. 134
1re a.

Եւ չորսամ տանելին * զսուրբան արտաբոյ ըտպարին արկանել զազանաց, երկնալ 5
Յալխանոս թմիչի՝ ոչչոյն տառալ արբոյն եւ զկրկս արկնալ Տամբարբէր զնոսս, բանդի եւ զՏառաս թրխտանէութեան ի նոցանէ : Էր ընկտկալ : Զար տեսալ կատարաշ-
տկայն ըմբոնեալ զնա սպաղակիին. Սպանցար զսա, զի զամենայն ըտպարս զար-
ձալանէ չերկրագտութեանէ աստուածոյ մերոյ, բանդի Տմուա Լ, Նադալթիցի աղանդոյն, 10
եւ Նովոս թմչիէ կախարդութեան տանելով ի Տիւանդա : Եւ սուրբն Յալխանոս Տառանկոյցանէր զմոպութարդն եկիւ : Աչ կախարդութեամբ ոչլ տնաւամբն Աստուծոյ թմչիեմ :

10

Իսկ զարեւոյթի վրայն զՄիղխանոս եղխակոյտան եւ զՂուկաս սարկաւոյն եւ զՄովկիմոս ընթերցոյն ընկեցին լինել կերտկուր զազանաց, եւ աղօթելով կատարեցան ի Քրիստոս :

Եւ սպա զերանելին Յալխանոս բարչեալ տանջեցին անխնայորար, եւ նորա զաչս չերկինս Տամբարձեալ տաւր. Աստուած լո՞ւն օրինո լո՞ւն եւ զաստարեան զՏոյի 15
լո՞ւն ընդ արբոյ բոյ Սկուտանսի եւ Ղաւկասոս եւ Մովկիմոս :

Եւ խորձեալ ընդ միմեանս զարականացն աստանայի տան. Եկաչք, նորապոյն

1 եւ Տրամաչեաց... արկանել] եւ տանջեալ զնոսս՝ Տրամաչեաց զազանաց արկանել ի զրօտանս ըտպարին B || 8 կախարդութեան տանելով... թմչիեմ] զՏիւանդս կախարդութեամբ, եւ Տառանկոյցանէ զմոպութարդն եկիւ տնաւամբ Քրիստոսի թմչիեմ եւ ոչ զեզօր B || 1 զվրայն] Քրիստոսի add. B || 17 տանն] եկիւ, միով օրմնակաւ տպանցար զսա, զինչ օղակմբ, ոչլ եկաչք add. B.

clairement le nom du Christ, Dieu. Il ordonna de les torturer violemment et de les jeter aux fauves.

* A fol. 144
1re a.

Tandis qu'on conduisait * les saints hors de la ville pour les jeter aux fauves, le médecin Julien vint donner le salut aux saints et les ayant enlacés de ses bras les baisa, car il avait reçu d'eux la foi chrétienne. Les idolâtres, l'ayant vu, le saisirent en criant : « Tuons-le, car il détourne toute la ville du culte de nos dieux, il est instruit dans la secte du Nazaréen et par là il guérit les malades en opérant des enchantements. « Mais saint Julien persuadait le peuple en ces termes : « Ce n'est pas par magie que je guéris, mais par le nom de Dieu. »

On jeta en pâture aux fauves le vaillant martyr, l'évêque Silvain, le diacre Luc et le lecteur Mocimus et tous, en priant, moururent dans le Christ.

Ensuite, on traîna le bienheureux Julien et on le tortura cruellement. Il éleva les yeux au ciel et dit : « Mon Dieu, aide-moi et place mon âme avec celles de tes saints Silvain, Luc et Mocimus. »

Les soldats du démon se consultèrent et dirent : « Allons, inventons

տանջանալանս խմացուք, զի կարծր եւ անժուժելի տանջանօր մեռցի : Եւ հառն
 զործել բեւեռս երկացնս եւ ստուարս, եւ * բեւեռեցին զերկոսին ոտան ընդ իրեարս, եւ * A fol. 144
 զերկոսին ձեւոն ընդ միմեանս, եւ զերծեալ զզլուխն վարեցին բեւեռս ի զապալմն եւ
 մինչեւ յուղեցն հասուցին, եւ կիսամահ թողեալ զնացին :

5 Եւ սուրբն յաղթեալ ոչ զապարէր, եւ ի քարշ անկեալ զանդադանօր եմուտ յաչր
 մի, եւ զտչան միայն յերկինս համբարձեալ պապատէր առ Աստուած, եւ աւանդեաց
 զհոգին իւր ի ձեռս հրեշտակաց * Կեկտեմբերի ԻԹ :

Եւ երեւեալ սրբոյն Յուլիանոսի ի տեսեան ուրումն լլախ առնուլ զմարմինն նորա,
 եւ զնացեալ յաչրն եւ բարձեալ զմարմինն թաղեաց ի նշանուոր տեղոջ :

10 Եւ յաւուրս քրիստոնէութեան յորժամ երեւեցաւ զլուխն Յովհաննու Մկրտչին,
 ալլ ումնմն բրախ ի նոյն քաղաքին Եմեսու, որ է Հէմս, յաջնժամ փոխադրեցին եւ
 զմարմինն սրբոյն Յուլիանոսի բժշկի, եւ եղին յեկեղեցւոյն զոր յանունն նորա շինեցին :
 Դարձեալ յայժմ աւուր տօն է Թումասու Բեկլեղաց եպիսկոպոսի եւ մանկանցն
 Բեթղէհեմի չորեք հարիւր վաթսուն եւ երկուցի :

15 [B * Յայժմ աւուր վկայութիւն սուրբ եպիսկոպոսին ընկելոց Թումասու : * B
 Երանեւին Թումասս աստուածային ընտրութեամբն ձեւանադրեցաւ արքեպիսկոպոս p. 316 a.]

2 բեւեռեցին] հեղուսին բեւեռօր B || 7 զհոգին իւր] առ Քրիստոս add. B — Կեկտեմբերի
 ԻԹ om. B || 8 զմարմինն] զնշխարս սրբոյն B || 10 զլուխն] սրբոյն add. B.

quelque nouvel instrument de torture et qu'il meure dans des tourments cruels
 et intolérables. « Ils firent forger de gros clous longs et * clouèrent ses deux * A fol. 144
 pieds ensemble, ses deux mains ensemble, ils sèrent sa tête et enfoncèrent
 des clous dans son crâne jusqu'à la cervelle, et l'ayant laissé à moitié mort, ils
 s'en allèrent. r° b.

Le saint ne cessa de prier et, se traînant péniblement, pénétra dans une
 grotte et, les yeux seuls élevés au ciel, il pria Dieu et rendit son âme entre
 les mains des anges, le 29 Décembre.

Saint Julien apparut en songe à un potier pour qu'il aille chercher son
 corps; et celui-ci, s'étant rendu à la grotte et ayant enlevé le corps, l'inhuma
 dans un endroit célèbre.

Lorsqu'aux jours du christianisme * la tête de Jean-Baptiste apparut à un
 autre potier de cette ville d'Émèse qui est Homs (*Hēms*), on transporta en
 même temps le corps de saint Julien le médecin et on le déposa dans l'église
 qu'on construisit à son nom.

En ce jour également, fête de Thomas, l'évêque des Anglais, et des quatre
 cent soixante-deux enfants de Bethléem.

[B * En ce jour martyre du saint évêque des Anglais, Thomas.

Le bienheureux Thomas fut, par élection divine, sacré archevêque des * B
 p. 316 a.]

1. C'est-à-dire quand le christianisme fut libre, après l'édit de Milan.

Բնկեցապ ի թագաւորանիստ քաղաքն Բանթրպիր : Եւ եւր ապր սրբիկեալ զարդարեալ
ամենայն սաւարինս թեամբ եւ վրէժխնդիր օրինացն Աստուծոյ :

Իսկ թագաւորն ոչ զնապր ըստ կամացն Աստուծոյ եւ արքեպիսկոպոսին, որ եւ
յաւել ի վերայ ամենայն ի թագուլ զօրինաւոր ամառին խոր, եւ պատնկաթեամբ զապրա-
նալ : Նաեւ զորդի մի խոր ի պատնկաթենէ, ձեւեալ՝ կամեցաւ նստաւորանել յաթիս
թագաւորութեանն :

* Իրոյ ընդդէմ զարձաւ ճշմարիտ քահանայապետն Աստուծոյ յանդիմանական բանիւր՝
ոչ արար զկամս արքային սա ի յաճանել զօրդին :

Յաջեմամ թագաւորն ժողովեալ զեպիսկոպոսս աշխարհին արտաբոյ կաթուղիկէ
եկեղեցւոյն եւ ընդդէմ կամաց արքեպիսկոպոսին եւս օձանել զօրդի ստրկանցն՝
թագաւոր : Եւ ընդ նմա ժախացեալ աջուհետեւ եւ արդեւոր զօրինաւոր հաստ
եկեղեցւոյն :

Եւ չարացեալ երանելին՝ եկն պատմեաց հալածութեան Հռոմոյ Աղեկառնդրի
զեղեալ զօրմն. եւ նա իրաւունս վարկաւ ընդ բանիւս սանել նմա զթագաւորն եւ
զամենայն աշխարհն որք համախոհ եղեն նմա : Եկն սպա եւ կոտորեաց զհրամայեալն
վաթեալ զլորունս եկեղեցւոյն եւ արդեւեալ զերկայունն ի քահանայապետութեայ
վասն թագաւորին սնորհեալեանն. եւ ինքն նստէր լուսեմամբ ճեպիսկոպոսարանն
ի սուղ՝ որպէս եւ Սամուէլ վասն Սաուլի :

Բայց թագաւորն սնդեղջ մնաց ի կամս խոր եւ սնիրոնարհ եպիսկոպոսին զամ մի :

Anglais dans la ville royale de Cantorbéry (*Khantherpir*). C'était un homme modeste, orné de toutes sortes de vertus et zélé pour les commandements de Dieu.

Or, le roi ne se comportait pas selon la volonté de Dieu et de l'archevêque, et pour comble il abandonna son épouse légitime et se souilla par la fornication. Il voulut même faire monter sur le trône un de ses fils, né de la fornication.

* Le vrai pontife de Dieu s'y opposa par un langage de blâme et il ne voulut pas accomplir la volonté du roi de sacrer son fils.

Alors le roi ayant convoqué les évêques du pays, hors de l'église catholique et contre la volonté de l'archevêque, fit sacrer roi par eux le fils de sa maîtresse. Dès lors, il jaloussa (Thomas) et supprima les revenus légaux de l'Église.

Le bienheureux partit soumettre les faits au pontife de Rome Alexandre, et celui-ci jugea de son droit d'interdire le roi et tous ceux du pays qui étaient ses partisans. Ensuite (Thomas) revint et accomplit ce qui lui avait été ordonné : il ferma les portes des églises et interdit aux prêtres d'accomplir leur ministère pour cause de l'impiété du roi ; lui-même se confina silencieux et triste dans son archevêché comme jadis Samuël pour Saül.

Mais le roi persista, sans remords, dans sa volonté pendant une année et

Ապա տեսեալ զտաղհապ աշխարհին ի կապանացն՝ զի պաշտածունք եկեղեցեացն խափանեցան, եւ ծանկունք ոչ ծկրտէին, եւ մեռեալքն ոչ օրինաւոր թաղման արժանաւորէին փոխանակ տալաւելոյ եւս առաւել խռովեցաւ, եւ ասէ ցիշխանն իւր .
Ընդէր ոչ խնդրէք զվրէժս իմ յառնէն որ զոչս պատուհաս էած իմոյ աշխարհիս :

- 5 Յայնժամ սպառապէնեցան արք չորք ի սպասուորացն եւ առեալ զսուրս զիմեցին յեպիսկոպոսարանն, եւ ծառայ յեկեղեցին զտին զերանկէն ի խորանն սուրբ յալօթս առաջի տէրունական սեպանոցն, եւ ասնն . Արձակեն զաշխարհս ի նլովիցն հրամայէ թագաւորն : Արքեպիսկոպոսն ասէ . Աձցէ թագաւորն զպարաւոյն իւր ընդ լծով օրինացն Աստուծոյ, եւ ինքն Աստուած արձակեցէ յայնժամ զաշխարհս հրամանաւն իւր
10 իմով կամօք :

Իսկ նոցա հանեալ ի պատենիցն զսուրսն շարժեցին ասելով . Եթէ ոչ * հաւանեցիս՝
սրովքս խողխողեցիս : Սուրբն պատասխանի ետ եւ ասէ . Ի զիրկս մօրն զմանուկն սպանանել փայելուչ է, բռնիք ես պատրաստ եմ փան Տեսուն իմոյ օրինացն աստէն ի տանա իմում մեռանել : Եւ ձգեալ մի ոմն զսուրն եհար զգլուխ երանելոյն մինչպեւ
15 խոնարհեալ էր ի վերայ սրբոյ սեղանոցն յալօթս :

Տեսեալ ոմն ի տարկաւագացն զայն՝ ընդզէմ ձգեալ սրոյն զձեռն զի պատասպարեցէ զարքեպիսկոպոսն, եւ կրկնեալ սրոյն ի վերայ եհատ զբազուկս նորա եւ զպարաւոյն

* B
p. 317 a.

sans s'incliner devant l'évêque. Puis, voyant le trouble du pays à cause des entraves qui empêchaient le service des églises, alors que les enfants n'étaient pas baptisés, et que les morts étaient privés de la sépulture régulière, au lieu de faire pénitence, il s'émut davantage et dit à ses princes : « Pourquoi ne me vengez-vous pas de cet homme qui a amené ce fléau sur mon pays ? »

Alors, quatre de ses serviteurs revêtirent leurs armures, prirent leurs épées et se dirigèrent vers l'évêché; ils pénétrèrent dans l'église, trouvèrent le bienheureux dans le sanctuaire en prières devant la sainte table du Seigneur et lui dirent : « Absous le pays des anathèmes, le roi l'ordonne. » L'archevêque répondit : « Que le roi mette son cou sous le joug de la loi de Dieu, et Dieu lui-même absoudra alors le pays par son ordre et ma volonté. »

Ils tirèrent alors leurs épées du fourreau, les agitèrent et dirent : « Si tu ne consens pas, * tu seras égorgé par ces épées. » Le saint leur répondit : « Il convient de tuer l'enfant dans les bras de sa mère, et moi, je suis prêt à mourir ici dans ma maison pour les lois de mon Seigneur. » L'un d'eux ayant brandi l'épée, frappa la tête du bienheureux pendant qu'il était incliné, en prières, sur le saint autel.

Ce que voyant, un des diacres étendit son bras devant l'épée levée pour abriter l'archevêque, et (le soldat) ayant de nouveau brandi l'épée, trancha son

* B
p. 317 a.

սրբայն, որ անդէն ի տեղւոջն ի վերայ տէրունական տեղանոյն առանկեաց զհոգին իւր ի ձեռս Տեառն : Եւ որքն դարձան փաթեանակի սա թաղարօրն :

Իսկ ծմելցէա թառակբ արատատեան ծարժինն չարեան, եւ խառնութիւն մեծ անկաշեակսրպոտարանն : Եւ կոյրք որ էին ի գալիկն եկեղեցւոյն լուան եկի, տարնաւ արքեպիսկոպոսն, եւ մի ոմն ի նոցան, փաթեցաւ ի խարանն սուրբ, եւ առեալ ի սրատեանն արեւնէն՝ հաստով կնքեաց զաջս իւր անառմբն Աստուծոյ եւ առժամանկեան : Հաջով տալս հարաւ համբաւս աջս ի քաղաքն, եւ եկեալ ավստամէտք իւրանչիւր ցառոցն գտանելին զբժշկութիւնն :

Իսկ թաղարօրն չարեամ լուաւ. զեղեալ արանչելան՝ զղջացաւ. եւ հրամայեաց գատալին եպիսկոպոսոցն ժողովել եւ պատուով զնել ի տաղան զերանելին : Նոյնպէս 10 եւ արքն տարնողքն զղջացեալ սղրային զթշուստութիւնն իւրեանց :

Մեղովեալ տալս եպիսկոպոսաց եւ տմենայն լաղժամբախ ժողովրդաց եղին սրտով զերանելի վրացն ի նոյն տեղւոջ որ կատարեցաւ ի ստարան. եւ բազում արանչելք եղին ի տաղանի նորա : Զոր լուեալ թաղարօրին զարհուրեցաւ ջանձն իւր, եւ զարժաւ ջանեանայն անօրէնութենէն ի ճշմարիտ աղաշխարհութիւն, լոյր եւ կոծէր զանձն իւր : Եւ հրամայեաց տալ զամենայն պատուական կանանկալս եկեղեցւոյն ըստ սահմանեալ օրինացն : 15

Եւ ահ եւ երկուց արկ նահատակութիւն երանելոյս ի վերայ արեւմտական թաղարօրացն եւ իշխանացն որք ըմբոստանալին կարել զպտուղ եկեղեցւոյ :

bras et le cou du saint qui, là même, sur l'autel du Seigneur, rendit son âme entre les mains du Seigneur. Les hommes retournèrent en hâte auprès du roi.

Pendant que le corps vénérable se débattait dans le sang, il y eut une grande confusion à l'archevêché. Les aveugles qui se trouvaient dans la cour de l'église ayant appris le meurtre de l'archevêque, un d'eux s'approcha en hâte du saint autel, et ayant pris de ce sang vénérable en frotta ses yeux, avec foi, au nom de Dieu, et vit aussitôt. Le bruit s'en répandit dans la ville et les infirmes accoururent et trouvèrent la guérison de leurs infirmités respectives.

Le roi ayant appris les miracles survenus, se repentit et ordonna aux évêques de la province de se réunir et de mettre le bienheureux au tombeau avec honneur. De même aussi, les assassins s'étant repentis déplorèrent leur malheur.

Les évêques se réunirent donc et accompagnés d'une grande multitude de peuple, mirent honorablement au tombeau le bienheureux martyr, dans le lieu même où il avait été exécuté, et de nombreux miracles eurent lieu sur sa tombe. Ce qu'ayant appris, le roi en fut effrayé et, abandonnant toutes ses impiétés, fit une vraie pénitence; il versa des larmes et frappa sa poitrine. Il ordonna de restituer à l'église tous les revenus canoniques suivant les lois établies.

Le martyr du bienheureux jeta l'effroi et la crainte parmi les rois et les princes de l'Occident, qui s'étaient permis de supprimer les revenus de l'Église.

Կատարեցաւ երանելի քահանայապետն եւ վկայն Քրիստոսի յամսեանն Դեկտեմբերի ԻԺ, եւ ի թուականի Հայոց վեց հարիւր տասն եւ վեց, ի թագաւորութեանն Հռոմոյ Սանուէլի :]

5 Բաղոյի ԻԲ եւ Դեկտեմբերի Լ : Վկայաբանութիւն Ինդոսի ներքինւոյն եւ Դոմնայի քրմուհւոյն :

Դոմնաս քրմուհի էր երկոտասան կողմն որ էին յապարանսն Սաքսիմիանոսի թագաւորին ի Նիկոմիդիայ քաղաքին . եւ ընթերցեալ * զառաքելական գիրսն Պօղոսի * Λ fol. 144 v° a.

10 Մկրտեցաւ ընդ նմին եւ Ինդէս ներքինի, եւ զկերակուրս եւ զւռճիկս զոր ընդունէին յարքունուստ բաշխէին աղքատաց եւ զղարդս ոսկոյ եւ արծաթոյ եւ գհանդերձս պատուականս . եւ ինքեանք ի վերայ խոտեղինի ննջէին, հաց սակաւ ճաշակելով ընդ երեկս ճիւղն ի ջուր թանալով :

15 Եւ լուեալ զայս ներքինապետին որ էր փոխանակ թագաւորին թողեալ ի պաղատն, արկ զնոսա ի բանդ, եւ հրեշտակ Տեառն կերակրէր զնոսա ամենայն բարութեամբ :

4 Վկայաբանութիւն... քրմուհւոյն] Վկայութիւն սրբոյն Ինդոսի ներքինոյն, եւ սրբուհւոյն Դոմնայի քրմուհւոյն B || 8 ճկրտեցաւ] ի Նիկոմիդիացոյ add. B || 12 ննջէին] ննջելով B — ճաշակելով] ճաշակէին B || 15 եւ հրեշտակ... բարութեամբ om. B.

Le bienheureux pontife et martyr du Christ fut exécuté le 29 Décembre, l'année six cent seize de l'ère arménienne, sous le règne de Manuel (empereur) des Grecs.]

22 KALOTZ, 30 Décembre.

Martyre de l'eunuque Indès et de la prêtresse d'idoles Domna.

Domna (*Domnas*) était prêtresse de douze idoles qui se trouvaient au palais de l'empereur Maximien dans la ville de Nicomédie. Ayant lu les * épîtres * Λ fol. 144 v° a. apostoliques de l'apôtre Paul et les Actes des Apôtres, elle crut au Christ et fut baptisée par l'évêque Cyrille; elle avait douze ans.

Avec elle, fut baptisé l'eunuque Indès, et tous deux distribuèrent aux pauvres les vivres et les pensions qu'ils recevaient de l'État, ainsi que leurs bijoux d'or et d'argent et leurs habits précieux. Ils dormaient sur de la paille et mangeaient, le soir seulement, un peu de pain trempé dans l'eau.

Le chef des eunuques, qui remplaçait l'empereur pendant son absence du palais, ayant eu connaissance de cela, les fit jeter en prison, mais l'ange du Seigneur les nourrissait avec toutes sortes de produits. La servante du Christ

Եւ Դամնա աղախինն Քրիստոսի ի հնարս ծանալ խնամութեամբ որով կորսացէ զերձանիլ չանորինացն բնակցութենէ, եւ լսաւ ծարգարէին Դաթի աղապանեցաւ զինոր, որպէս աշտահար, եւ բանս բարբառէր տնդատշաճս :

Եւ զայն տեսնալ ներբնասական տրամեցաւ չալժ, եւ խորհարդ արարեալ առարէ զնոսա առ Լախակոյտան բրիտանեից սուրբն Անթիմոս որ Եկաց չեա որոյն Կիւրգափ, 5 թերեւս կարացեան բժշկել : Եւ այս չաղլմանէ Լաստաճոյ եղև որոյ Երթնալ զհամալին զՏեսառնէ, որախացեալք ի մէջ բրիտանեիցն առաջ հալով եւ ծարմնով :

* A fol. 141
v° b. Եւ արքայն Մարտինիանա չաղլեաց թշնամեաց խբաց եւ զարձաւ խնդալմամբ ի բազարն. եւ ծանալ ի առձար Երկատատան կապն աղօթել եւ զհէլ վասն որոյ Լաստն զչաղլմութիւնն, եւ զբրմաշին Դամնա եւ զԻնդէս ոչ Լաստ անդ, հարցանէր թէ՞ սբ 10 իցեն : Եւ իբրեւ ծանոյցին բարկացաւ ներբնասական զի Լա զնոսա առ բրիտանեացս . մերկացոյց զնա եւ ընկէց ի պատուոյն. եւ կարարեալ զինչս նորա առարեաց յարսորս ի Կաղխուպէս տրամել զուլտս . եւ չեաց հրամայեաց եւ հատին զզլուխ նորա : Եւ ի խնդիր Եկալ Դամնալն ոչ զտին ի վանորացս կանանց, յորոյ զբաղուծս աղանանէր վասն անուանն Քրիստոսի :

Եւ զկոյս մի կրօնաւոր որոյ անուն Թէոփիլէս չափշտակեալ ի կուսարանէն, եւ վասն զի ոչ ուրացաւ զհաւատն Քրիստոսի արկին զնա ի պանկանայն, եւ նստկալ

4 առարէ] առարեաց B || 7 զՏեսառնէ] զԼաստաճոյ B || 8 չաղլեաց] չաղլեալ B || 10 զԻնդէս] ներբնին add. B || 17 զհաւատն] ի հաւատոյն B

Domna chercha avec sagesse comment elle pourrait éviter la cohabitation des impies, et, à l'exemple du prophète David, elle changea son visage en celui d'un possédé et se mit à proférer des paroles incohérentes.

Voyant cela, le chef des eunuques fut très attristé et après avoir pris conseil, les envoya à l'évêque des chrétiens, saint Anthème, qui avait succédé à saint Cyrille, dans l'espoir de trouver guérison auprès de lui. Et cela arriva par inspiration divine. Étant allés, (Indès et Domna) rendirent grâces à Dieu de se trouver sains d'âme et de corps au milieu des chrétiens.

* A fol. 141
v° b. L'empereur Maximien après avoir remporté la victoire sur ses ennemis *, revint avec joie à sa ville. Ayant pénétré dans le temple des douze idoles pour y prier et immoler, parce qu'elles lui avaient donné la victoire, il n'y vit pas la prêtresse Domna et Indès, et demanda où ils étaient. Lorsqu'on le lui déclara, il s'irrita contre le chef des eunuques de ce qu'il les avait remis aux chrétiens, le fit dépouiller et le destitua de sa dignité; puis, ayant confisqué ses biens, il l'envoya en exil à Claudiopolis pour paître les chameaux; plus tard, il ordonna de lui trancher la tête. Ceux qui furent envoyés à la recherche de Domna ne la trouvèrent point dans les couvents de femmes, dont beaucoup furent tuées pour le nom du Christ.

Une vierge religieuse du nom de Théophila (*Theophilia*) fut enlevée du couvent, et comme elle ne consentit pas à renier la foi du Christ, elle fut

անդ ընթեռնողք զաւետարանն եւ ազօթէր առ Աստուած : Եւ յորժամ մտանէին առ նա վաժառոտ երիտասարդքն վասն ազտեղի ցանկութեան՝ ըմբռնէր զնոսա ահ եւ զողումն, եւ անկանէին յոսա երանուհւոյ կուսին, եւ ելեալք արտաքս պատմէին թէ. Տեսանէար լուսատեսիլ երիտասարդ մերձ նորա կալով, եւ չահէ հրաշքն կործանեար յերկիր : Զոր եւ զնոյն հրակերպեան զուարթունն առաջնորդեալ նմա տարաւ յեկեղեցւոյն ուր ժողով քրիստոնէիցն էին :

* Եւ ի սրբոյն Թնգոսի ներքինոյն պարանոցն կապեալ երկան ընկեցին ի ծով, եւ * A fol. 145
կատարեցաւ մարտիրոսական խոստովանութեամբ ի Քրիստոս. եւ զմարմին նորա
հանին ալեքն ի ցամաք :

10 Իսկ սրբուհին Գովմաս զգեցեալ զպետտ առնն զնաց ի ծովեղրն, եւ զտեալ զնշխարս սրբոյն Թնգոսի եւ զալ սրբոցն՝ տարեալ թաղեաց ի տեղի նշանաւոր : Եւ տեսեալ զնա ոմանք ի կռապաշտիցն զեկուցին թաղաւորին, եւ հրամայեաց եւ հատին զլլուխ նորա Գեկտեմբերի Լ, եւ աչբեցին հրով զմարմինն :

15 [B * Ի սմին աւուր չիշատակ Տիմոնի առաքելոյ : Սա էր ձի յեթն սարկաւապցն
որ ձեռնադրեցան ի սպասաւորութիւն սեղանոյ սրբոցն : Եւ չետոյ եղեւ սա եպիսկոպոս

* B
p. 318.

1 առ. նա] անդ B || 2 վասն ազտեղի ցանկութեան om. B || 4 կալով] կացեալ B || 8 մար-
տիրոսական խոստովանութեամբ] խոստովանողական մարտիրոսութեամբ B || 11 սրբայն om. B
— տարեալ թաղեաց ի տեղի նշանաւոր] արկեալ ի նաւ եւ տարեալ արտաքս քաղաքին
թաղեաց ի թաքստեան, եւ ինքն սպասաւորէր սրբոցն B || 13 զմարմինն] վասն սիրոյն Քրիստոսի
add. B.

enfermée dans une maison de prostitution; elle passait son temps à lire l'Évangile et à prier Dieu. Lorsque des jeunes gens débauchés s'introduisaient auprès d'elle en vue de satisfaire leur immonde désir, l'effroi et la crainte les saisissaient, et ils tombaient aux pieds de la bienheureuse vierge, et en sortant racontaient : « Nous apercevions un jeune homme à l'aspect lumineux qui se tenait près d'elle, et nous tombions à terre frappés de ce spectacle terrifiant. » Ce fut ce même ange flamboyant qui la conduisit à l'église où se rassemblaient les chrétiens.

* On attachait une grosse pierre au cou du saint eunuque Indès (*Indos*), on * A fol. 145
le jeta à la mer, et c'est ainsi qu'il mourut en confession de martyr pour le
Christ. Les vagues déposèrent son corps sur le rivage.
r° a.

Quant à sainte Domna, ayant pris des vêtements masculins, elle se rendit au rivage, et y ayant trouvé les restes de saint Indès et d'autres saints, elle les inhuma en un endroit célèbre. Quelques idolâtres l'ayant vue, en avisèrent l'empereur qui ordonna de lui trancher la tête, le 30 Décembre. On brûla son corps dans les flammes.

[B * En ce jour commémoration de l'apôtre Timon. Il était l'un des sept
diacres qui furent ordonnés pour le service de table des saints. Il devint

* B
p. 318.

Բասարայ բաղարին Արարացոյ, եւ շրջելով բաղարէ, ի բաղար ոտացանէր եւ զար-
ձացանէր զբաղար մօ ի Քրիստոս : Եւ ննկեալ եղև ի Հեղինայոյն վասն համարձակ
բարոյելոյ նորա զՔրիստոս, յորով չարչարեցին եւ ի հնոց հրոյ արկին. եւ աչնդէս
կատարեցաւ վասն Քրիստոսի :]

Փարսի ԽԻ եւ Գեկտեմբերի ԼԵ : Տօն է Արգարա թագաւորին Հայոց եւ Բասրոց : 5

Անդրանիկն ամենայն հաւատացեալոց թագաւորաց, բարեպաշտն Արգարիտ, ըստ
մարմնոց թագաւորակից է Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. զի չառաջին ամին
թագաւորութեանն Արգարու ձեռք Քրիստոս ի Մարիամոյ ի Բեղզէ՛հէ՛մ Հրէաստանի :
Եւ է սա թագաւոր Հայոց եւ Բասրոց, եւ էր ալ իմաստուն եւ հանձարեղ, ազգաւ
Արշակունի :

10

Պէտք եղև սմա երթալ չերկիրն Պարսից եւ խորացոյցանել զԱրտաշէս արքայն
Պարսից եւ զեղբայր նորա, զի մտրեալ էին ընդ ծմնանս վասն թագաւորութեանն,
եւ սպա պատահեաց նմա ցաւս զոր ոչ * կարացին սղնկել նմա բոլրէրն :

Իսկ յոյնմ ժամանակի Քրիստոս ի Հրէաստանի բռնկութիւն կատարէր առանց
ղեղոց եւ արձատցոյ : Եւ լուեալ Արգարու ստարէ զԱնանիա սուրհանդակ իւր, եւ ալ 15

6 վկային] որ թարգմանի իրաւախառ. B || ընկնացաւ. առ. նա] եւ թարեաւ. առ. նա B ||

ensuite évêque de Bostra, ville d'Arabie, et passant de ville en ville, il instruisit et convertit des multitudes au Christ. Il fut dénoncé par les Hellenes pour avoir ouvertement prêché le Christ. Après l'avoir soumis à de nombreuses tortures, on le jeta dans une fournaise ardente; et c'est ainsi qu'il mourut pour le Christ.]

23 KALOTZ, 31 Décembre.

Fête d'Abgar, roi d'Arménie et de Syrie.

L'ainé de tous les rois chrétiens, le pieux Abgar (*Abgarios*), d'après le corps, est le roi collègue de Notre-Seigneur Jésus-Christ, car c'est la première année du règne d'Abgar que le Christ naquit de Marie à Bethléem de Judée. Il est le roi d'Arménie et de Syrie, homme sage et intelligent, de la race des Archakounis.

Il eut l'occasion de se rendre en Perse, et de faire la paix entre le roi de Perse, Artachès, et son frère, qui étaient brouillés au sujet du royaume, et c'est là qu'il gagna une infirmité devant laquelle les soins des médecins

* A fol. 145
1re b.

A cette époque, le Christ opérait des guérisons en Judée sans médicaments et sans extraits de racines. Ce qu'ayant appris, Abgar expédia son

արս փառաւորս ընդ նմա, եւ զրեաց առ Յիսուս աչալէս. Աբգար Արշամայ, իշխան աշխարհաց, առ Յիսուս փրկիչ եւ բարերար, որ երեսեցար յաշխարհիդ Երուսաղեմացոց ողջոյն : Լուեալ իմ վասն քո եւ վասն նշանացդ զոր առնես, զի որպէս ասնն, զի ոչա բանաս զու, զբորոսս սրբես, խլից լսել տաս, զվեւս պլ զծս հալածես, զկապս զնացուցա-
 5 նես, եւ զաչլ ախտս անբժշկելիս ողջացուցանես, նա եւ զմեռեալս յարուցանես զու : Եւ իմ զմտաւ ածեալ մի յերկուց. կամ աստուած ես զու իջեալ յերկնից գործես զաչդ, եւ կամ որպի ես զու Աստուծոյ որ կատարես զաչդ : Նա եւ լուայ երկէ Հրէայր տրանջեն զբէն, քաղաք մի փոքրիկ եւ զեկեցիկ է իմ, եւ բաւական է երկոցունցս. աղաչեմ զրեզ զալ եւ լինել ընդ մեզ :

Եւ իբրեւ զնացին հրեշտակքն Աբգարու, պատահեցան յաչնմ ժամու՝ յորժամ զաչր
 10 Յիսուս յաւանակաւ յերուսաղեմ, եւ մանկունքն աղաղակէին. Ուխանեա, օրհնեալ որ դաս յանուն Տեսուն : Եւ իբրեւ հանդարտեցին ամբոխն՝ ծառայքն Աբգարու մատնան առ Փիլիպպոս առաքեալն եւ ասնն. Տէր կամիրք զՅիսուս տեսանել : Եւ Փիլիպպոս * A fol. 145
 ասաց Անդրէի եւ երկորինն ետուն զթուղթն Աբգարու * եւ զընծայն յՅիսուս, եւ
 15 պատմումնան առանց կարանի :

Եւ Յիսուս ասաց. Եհաս ժամ զի փառաւորեցի որպի մարդոյ : Եւ հրամայեաց

courrier Ananie et, avec lui, d'autres personnages de marque, et il écrivit à Jésus en ces termes : « Abgar d'Archem ¹, prince des pays, à Jésus sauveur et bienfaiteur, qui es apparu dans le pays de Jérusalem, salut. J'ai été informé sur toi et au sujet des miracles que tu opères : d'après ce que l'on dit, tu donnes la vue aux aveugles, tu purifies les lépreux, tu accordes l'ouïe aux sourds, tu chasses les démons impurs, tu redresses les boiteux, et tu guéris d'autres infirmités incurables, tu ressuscites même les morts. Or je suppose de deux choses l'une : ou tu es un dieu, descendu du ciel pour opérer de la sorte ; ou tu es le fils de Dieu pour agir ainsi. J'ai entendu également que les Juifs se plaignent de toi, j'ai une ville petite et belle, qui peut suffire à nous deux. Je te prie de venir et de vivre avec nous. »

Lorsque les envoyés d'Abgar arrivèrent, ils survinrent au moment où Jésus faisait son entrée à dos d'âne dans Jérusalem, et les enfants criaient : « Hosanna ! sois béni, toi qui viens au nom du Seigneur. » Lorsque le public se fut calmé, les serviteurs d'Abgar s'approchèrent de l'apôtre Philippe et lui dirent : « Seigneur, nous voulons voir Jésus ². » Philippe en parla à André et tous les deux présentèrent à Jésus la lettre d'Abgar *, ses présents et une * A fol. 145
 tunique sans couture. v° a.

Jésus répondit : « L'heure est arrivée pour que le fils de l'homme soit glo-

1. Habituellement : Abgar Oukkama. — 2. Joan. xii, 21.

Թառաղի գրեւ աշտպէս. երանի աչն՝ որ ոչ իցէ տեսեալ զիս եւ հաւատացէ չիս. զի գրեալ է վասն իմ աշտպէս. Որք տեսանեն զիս՝ ոչ հաւատան չիս, եւ որք ոչն տեսանեն նորա հաւատացեն եւ կեցցեն : Փորք ինչ ժամանակ վասն ժառանգորտութեան իրիք առարեցաչ աստ, ապա վերացաչ աս աչն որ առարեալն զիս, եւ չաչնամ զմի չաշտկերտաց իմոց առարեցից աս. բեւ կեանս տալ բեւ եւ որոց ընդ բեւ են : Եւ առարեալ ընդ իզկեան զանձեռադործ պատկերն իւր ի սուրբ գոտատանկին :

Եւ չիս չարութեանն Քրիստոսի Թաղէս առարեալն հրամանաւ Հորոյն որոյն, եկն չիսհայ եւ եմաւ ի տուն Տարխայ հրէի, եւ բռնեալ զիս ի չար ցառոց : Եւ բռնալ Արգարոս իմացաւ իմէ նա է զոր խոտապաւ. նմա Յիսուս, եւ իսկոյն կաշտոց զառարեալն : Եւ ընդ ժամանն նորա՝ տեսիլ սրանչեւ երեւցաւ չերես առարեալն : Եւ անկեալ ինպաւորին ի զահայիցն երկիր եղալ առարեալն, եւ եղեալ Թաղէոսի զձեռն ի վերայ զլսոյն Արգարոս՝ բռնեալ զիս անուամբն Քրիստոսի, բռնեալ եւ զամենայն հիւանդս բաղարին, եւ ձկրտեալ զինպաւորն եւ զբաղձալիմնա բաղարին, եւ շինեալ նորա կեկեցիս. եւ ձեռնադրեալ զԱզգէ՝ զաշտկերտն իւր եղիսկապոս բաղարին, եւ փոխանակ իւր եկեղ տնոյ, եւ գրեալ կանոնս եւ ես ի ձեռն Ազգէի :

Եւ իւր տեսալ հրովարտակ չարբաշէ զի ամենեւեան լուիցեն տեսարանի նորա, զայ ի Հալս աս. Սանատրուկ բռնորդի Արգարոս, զոր կացուցեալ էր ի վերայ աշխարհին եւ զորայ :

rifié. » Il ordonna à Thomas d'écrire ainsi : « Heureux celui qui ne m'a pas vu et qui croit en moi, car il est écrit à mon sujet : Ceux qui me voient ne croient plus en moi, et ceux qui ne me voient pas croiront et vivront. Je suis envoyé ici en mission pour peu de temps, ensuite je monterai à Celui qui m'a envoyé; c'est alors que je t'enverrai un de mes disciples pour te donner la vie (à toi), et à ceux qui sont avec toi. » Il lui envoya avec la lettre son image achiropite sur le saint linge.

Après la résurrection du Christ, l'apôtre Thaddée, par ordre du Saint-Esprit, vint à Édesse, descendit à la maison du juif Tobie (*Toubia*) et le guérit d'une cruelle infirmité. Ce qu'ayant appris, Abgar comprit qu'il était celui que Jésus lui avait promis et manda aussitôt l'apôtre. A son entrée, il se produisit une transformation merveilleuse sur le visage de l'apôtre. Le roi descendit de son trône, se prosterna devant l'apôtre, et Thaddée posa sa main sur la tête d'Abgar et le guérit au nom du Christ. Il guérit également tous les malades de la ville, et baptisa le roi et les multitudes de la ville. Il leur édifia des églises, sacra Addaï, * son disciple, évêque de la ville et le laissa à sa place, puis écrivit des canons et les remit entre les mains d'Addaï.

Ayant reçu un décret du roi pour que tous acceptent son évangile, il partit pour l'Arménie, auprès de Sanatrouk, fils de la sœur d'Abgar, qui avait été établi sur le pays et les troupes.

Իսկ թագաւորն Արգար եղեւ սպր առաքելական, եւ ստացաւ շնորհս բժշկութեան, քարոզէր ամենեցուն ՎՊրիստոս, խորտակէր զկուռս, փակէր զզրունս մեհնոց : Գրեաց առ Տիրերիոս կայսր Հռոմայ ամբաստանութիւն զՊիլատոսէ որ ունկնդիր եղեւ Հրէիցն եւ ետ խաչել զՊրիստոս. վասն որոյ սպան կայսրն զՊիլատոս, եւ

5 ետ իշխանութիւն որը կամին պաշտել զՊրիստոս՝ պաշտեցեն համարձակ :

Գրեաց առ Արտաշէս պարսից արքայն, եւ առ Ներսէս մանուկ արքայ Բարեկոնի եւ յանձն արար նմա զսուրբեալն Սիմոն, զի մի որ կացցէ հակառակ նորա քարոզութեանն : Եւ այսպէս փոյթ էր ի հաւատս, եւ կացեալ բարեպաշտութեամբ՝ հանդեսաւ ի Պրիստոս Դեկտեմբերի 1Ա, թագաւորեալ ամս քառասուն :

Յայտն առնել զկայսրութիւն արքայն Թէմիստոկլիտի զկային :

Այս Թէմիստոկլէս հովիւ էր հօտից ի Միւռիս քաղաքին Լիւկիացոց յաւուրս Դեկոսի կռապաշտ արքային : Եւ մատենցին առ Ասկլեպիոս իշխան քաղաքին զմին * քրիստոնեայ՝ որոյ անուն էր Դիոսկորիդոս, եթէ քարոզէ ի հրապարակս զՊրիստոս. * A fol. 146 r° a.

եւ հրամայեաց ըմբռնել զնա :

15 Իսկ նորա լուեալ եւ զանգիտեալ ի տանջանացն վախեաւ ի լեառն, յորում արածէր Թէմիստոկլոս զխաչինն, ընթացաւ առ նա : Եւ զօրականացն զհետ ընթացեալ զի կալցեն, եւ տեսեալ զԹէմիստոկլոս հարցանէին թէ ո՞ր իցէ : Եւ նա

Quant au roi Abgar, il devint un homme apostolique, et reçut les grâces (d'opérer) des guérisons; il prêcha à tous le Christ, fit renverser les idoles, ferma les portes des temples païens. Il écrivit à Tibère, empereur de Rome, une accusation contre Pilate qui avait prêté l'oreille aux Juifs et avait fait crucifier le Christ; c'est pourquoi l'empereur fit mettre à mort Pilate et donna l'autorisation à ceux qui voulaient adorer le Christ, de le faire manifestement.

(Abgar) écrivit au roi de Perse, Artachès, et à Nersch, le jeune roi de Babylone, en leur recommandant l'apôtre Simon, afin que personne ne mette obstacle à sa prédication. Tel était son zèle pour la foi. Il vécut pieusement et reposa dans le Christ le 31 Décembre, après un règne de quarante ans.

En ce jour martyre de saint Thémistocle le martyr.

Ce Thémistocle gardait les troupeaux à la ville de Myre (*Miuris*) en Lycie, aux jours de Dèce, l'empereur idolâtre. On dénonça à Asclépius, gouverneur de la ville, un * chrétien, nommé Dioscoride (*Dioscoridos*), comme prêchant le * A fol. 146 r° a.

Ce dernier l'ayant appris et redoutant les supplices, s'enfuit à la montagne, où Thémistocle paissait ses troupeaux, et courut vers lui. Les soldats qui le poursuivaient pour l'arrêter, apercevant Thémistocle, lui demandèrent où il se trouvait. Il ne leur fit rien savoir à son sujet, mais leur dit : « S'il

ոչ չտեսնեաց զնմանէ : ալլ տաւր իմէ : Փոխանակ նորա եկի, ինչ պարտապան է : ձեր՝
զեա տաւալ տալիք առ իշխանն, զի եւ ես ըրիտանեաց եմ իրբեա զնա :

Եւ տաւալ ածին զնա առ իշխանն, եւ չոյժ բռնադատեալ նեղեցին զնա ուրանալ
դժբխտոս : Հրամայեաց եւ պարզեցին զնա յարտա ի վերայ զեանայ, եւ այնքան
հարին մերկ զարմաշեն՝ մինչեւ պատասեալ հեզան աղերն : Եւ ապա կախեալ 5
զվազտէ : ասանդեաց զհալին իւր առ Լատուած, ի նմին տեղոյ թաղեցին զնա ար
հեզան աղերն եւ արխան : Եւ կանգնեալ զհալուական դասպանն մերձ ի զերեզ-
մանն, ասեամաշն արմատաղեալ ծաղկեցաւ, եւ երբ նուշ :

Յետ ասորց ինչ մարտիրոսացաւ եւ ասորն Պիտակիրիցա որ փախեաւ, ի նաչ
բաղարին Միսիս Լիկիացոյց, եւ լնկալա զանկնում պապին ի Քրիստոս, Լատուծոյ : 10

* B
p. 319 a.

[B * Յայտն ասոր վարք երանելի ազախնոցի Քրիստոսի Եւսեբեայ կուսի :

Սա էր ի Հոսմ բաղարի զուտոր մեծատան իշխանի եւ բարեպաշտ ըրիտանէի :
Եւ կամեցեալ հալն տալ զնա տան՝ ալլ նա ոչ տանոյր չանձն, բանցի ասէր եկի.
Եւ Քրիստոսի եմ հարանոցեալ եւ ոչ տայ զկուսովիւնս իմ յաղակմաթիւն : Եւ 15
հալն չանաղեալ նմա՝ բանցի ոչ ունէր ալլ զուսի լինել ժառանգորդ ընչից իւրոյ,
սկիլլն արար հարանեացն :

Եւ իրբեւ ետես Եւսեբիա զհալ իւր զի պատրաստէր զհարանիսն՝ տաւալ ի
զիշերին երկուս արախնայս համախաշս իւր, եւ զրեցեալ զգետ տան՝ ելին զազա եւ

3 ուրանալ] եւ ոչ ուրացաւ B || 7-8 եւ կանգնեալ . . . երբ նուշ om. B.

vous doit quelque chose, prenez-moi à sa place et conduisez-moi au gouver-
neur, car, moi aussi, je suis chrétien comme lui. »

On l'emmena au gouverneur, qui fit une forte pression sur lui afin qu'il
reniât le Christ. Sur un ordre, on l'étendit par terre sur le dos et on lui
frappa tellement sur le ventre nu, qu'il s'entr'ouvrit et que les intestins en
jaillirent. On le suspendit ensuite à un poteau et il rendit son âme à Dieu; on
l'inhuma à l'endroit même où ses intestins et son sang s'étaient répandus;
son bâton de berger qu'on avait planté près de sa tombe, prit aussitôt racine,
donna des fleurs et porta des amandes.

Quelques jours plus tard, saint Dioscoride, qui avait fui, fut martyrisé dans
la même ville de Myre en Lycie, et reçut du Christ la couronne immarcescible.

* B
p. 319 a.

[B * En ce jour, vie de la bienheureuse servante du Christ la vierge Eusébia.

Elle était de la ville de Rome, fille d'un prince riche et pieux chrétien.
Son père voulut la marier, mais elle n'accepta pas, en disant : « Je suis fian-
cée au Christ et je ne livrerai point ma virginité à la corruption. » Le père ne
l'écoula pas et comme il n'avait pas d'autre enfant pour hériter de ses biens,
il commença à s'occuper des fiançailles.

Lorsque Eusébia vit que son père préparait les fiançailles, elle prit, de
nuit, deux servantes de même avis qu'elle, et se revêtant d'habits masculins,

զնացիւ ի ծովերն : Եւ զտեալ նաւ պատրաստական չորսն չԱլեկսանդրիա, եւ անտի նաւեալք զնացին ի Կոչոն կղզին, եւ վասն ածածոթ լինելոյն զկեցաւ զարձեալ զգետ կանացի եւ անուանեաց զինքն Քսենի, որ լմարգճանի օտար :

Եւ ձեծաւ ձգնութեամբ եւ աւարքինի վարուք կացեալ ժամանակ ինչ ի կղզոջն, 5 հանդիպեցաւ ձերունայ ուրումն կրօնաւորի՝ եւ զնայ զկնի նորա ի Միւլատոն ի Եպալքն Կաւիվայ :

Եւ արգելեալ ի խցի յերկուս եւ յերիս աւուրս՝ էր զի եւ ի շարաթուն միանգամ ձաշակէր, եւ ոչ բանջար եւ ոչ ունդ եւ ոչ միրդ եւ ոչ զինի եւ ոչ ձէթ եւ ոչ ալլ 10 ինչ որ ընդ հուր անցանէր՝ ընդունէր կերակուր, բացց միայն սովաւ ինչ հաց թանալով յարտասուան աջու կերակրէր :

Եւ յերկորեայ մինչեւ ցառաւտան համբաւեացք զձեռն յերկինս, եւ արնութեամբ եւ արտասուօք կատարէր զաղթման որ առ Աստուած, եւ ի վերայ մերկ ծնկացն կանգնելով սովաւ ինչ հանգչէր եւ նիրհէր : Եւ զգետ նորա մաղկէն որպէս զխորդ՝ եւ աջն մինչեւ ի ծունկան, եւ առանց թեղանեաց . եւ բացաւ զլիսով, եւ բով ի ձմերայնի 15 եւ յամարայնի :

Բացց քանբաւ ձգնութիւն վարուց նորա եւ զխտամբեր ժուժկալութիւնն՝ որ իբրեւ քանմարմին էր ի մարմնի՝ ով կարացոյէ ընդ գրով արկանել : Եւ ի ժամ հանգստեան իւրոց տարածեալ զձեռն յերկինս, լոյս ձեծ ծագեաց ի խցի անդ, եւ ընթացեալք ի

elles sortirent en cachette et se rendirent au rivage; ayant trouvé un navire en partance, elles se rendirent à Alexandrie, et de là naviguèrent jusqu'à l'île de Coyon. (Eusébia) y était inconnue, elle reprit ses vêtements de femme et se fit appeler Xénia, c'est-à-dire étrangère.

Après avoir vécu un certain temps dans l'île dans un grand ascétisme et une vie de vertus, elle rencontra un moine âgé qu'elle suivit à Mylasson, à la ville de Kariba (*Kariray*).

Elle se cloitra dans une cellule pendant deux et trois jours et elle ne mangeait qu'une fois par semaine et ne prenait comme nourriture ni verdure, ni légumes, ni fruits, ni vin, ni huile, ni aucune autre chose qui passât au feu; elle trempait seulement un peu de pain dans ses larmes, et s'en nourrissait.

Du soir au matin, elle élevait ses mains au ciel et, avec persévérance et larmes, elle accomplissait les prières qu'elle (adressait) à Dieu; elle sommeillait brièvement en se reposant sur ses genoux nus. Son vêtement de poils ressemblait à un sac qui lui arrivait jusqu'aux genoux, sans manches; elle avait la tête et les pieds nus l'hiver et l'été.

Qui pourra jamais décrire le grand ascétisme de sa vie et sa rigoureuse austérité, qui la faisait paraître comme incorporelle, malgré son corps? A l'heure de son repos, elle étendit ses bras vers le ciel, une grande lumière illumina sa cellule, et ceux qui étaient accourus à ce spectacle trouvèrent la

տեղին գտին զերանելին Քսենի հանդուցեալ ի Գլխոտոս : Որ եւ նշան սրանելի երոյց
Աստուած ի պատիւ սրբոյն, բանիւ պատկ յաւելէն աստեղանման իջեալ յերկնից
յաշտնուէս եկաց ի վերայ զազարացն ծինչեւ եղին զնա ի տապանի, եւ ապա վերացաւ
յերկինս :]

* A fol. 156
r^o b.

* Ամիս Առեխար անի ասարս ԼԼ :

5

Քաղցի ե՛կ եւ Առեխարի Բ : Վարք եւ յիշատակ Բարսղի եպիսկոպոստեան Կեսարա-
Կաթաղովեցոց : Զոր զբեաց երանելին Ամիրլարս յերանելի եպիսկոպոսն՝ զպատմութիւն
վարաց եւ սրանելեաց ծնծի վարդապետին եւ բաժանադարեան ճշմարտութեան :

Եւս ծնծ վատաւոր եւ սրանելիս Բառիլիս, ի աղաչութենէ; անու եւ վարձեցաւ
յատուածալին զիրա ի ժամանակս հերձուածոյ թաղաւորացն Կաստանդեոյ եւ 10
Ֆուլանտի եւ Վաղէսի : Էր աստուածազկեաց աչք՝ այս Բառիլիս վեցերորդ եպիս-
կոպոստեան Կեսարիոյ ամիսոյն :

Զսա ճնողքն իւր եօթնամեաց ետուն յատումն զրոց, եւ հինգ տմ ի զարոցի լեալ՝
զնայ չիմաստութեան ծալն չԼիլէնս, եւ ի ճիտին ընդ աստուածարանին Գրիգորի եւ

6 Վարք եւ յիշատակ Բարսղի] Յիշատակ ծնծին Բառիլիսի Բ || 7 Ամիրլարս] Ամիրլարիս
Բ || 9 վատաւոր om. Բ — սրանելիս] սրանելի աչքս Աստուծոյ Բ || 11 Ֆուլանտի]
ուրացողն Բ || 12 Կեսարիոյ] Կեսարա Բ.

bienheureuse Xénia reposée dans le Christ. Dieu fit voir un prodigieux miracle en l'honneur de la sainte, car une couronne lumineuse, en forme d'étoiles, étant descendue du ciel s'arrêta visiblement sur le cercueil jusqu'à ce qu'on l'eût transporté au tombeau, et ensuite remonta au ciel].

* A fol. 156
r^o b.

* Le mois de janvier a trente et un jours.

24 KALOTZ, 1er Janvier.

Vie et commémoration de Basile (*Barsegh*), archevêque de Césarée de Cappadoce, écrite par le bienheureux Amphiloque ¹, évêque d'Iconium et relatant l'histoire de la vie et des miracles du grand docteur et pontife de la vérité.

Ce grand, glorieux et merveilleux Basile (*Basilios*) fut élevé et exercé dès l'enfance dans les Écritures divines, aux jours des empereurs schismatiques Constant, Julien et Valens. Basile, cet homme revêtu de Dieu, fut le sixième pontife sur le siège de Césarée.

Ses parents, lorsqu'il eut sept ans, le donnèrent à l'étude des lettres; il fut auditeur à l'école pendant cinq ans, et se rendit ensuite à Athènes, la

1. Compilation tardive, faussement attribuée à Amphiloque; cf. traduction latine de l'original grec par Combafis dans *P. G.* XXIX, p. cccxiv-cccxvi.

ընդ յանցաւորին Յուլիանոսի ուսանէին յԵւուդոսէ վարդապետէ զամենայն հանճարս իմաստութեան զամս հնգետասան :

Եւ ի ծիում սուր տեսեալ Գրիգորիոս զՅուլիանոս յանաւակ խաղս՝ ժարգարէացաւ եւ ասէ. Ով պատանի ոչ երեւին ի բեզ շնորհք աստուածայինք : Որ եւ յետոյ

5 կեսպաշտ լեալ թագաւորեաց :

Եւ յետ հնգետասան տմաց զնաց Բասիլիոս յԱղեկսանդր Ֆելիպոսի, եւ արարեալ
աս Պորփիրոս * ժամանակ ինչ, որ էր սուաջնորդ վանացն, ուսաւ ի նմանէ զամենայն
պատուիրանս աստուածաշունչ զրոյն : Եւ յետ տարւոյ միոյ զնաց յԵրուսաղէմ
10 լեանն, զարձաւ յԱթէնս սա Եւուդոս վարդապետն իւր, եւ մեծաւ ջանիւ արար զնա
բրիստոնեաց եւ ի միասին գնացին յԵրուսաղէմ, եւ զբազումս ի հեթանոսաց զարձուցին
յաստուածպիտութիւն :

Եւ հանդիպեցան հանճարեղ վարդապետի միոյ որոյ անուն էր Լիբիանոս, եւ
ուսան ի նմանէ զՀովմերոսի ստորոգութիւնս ի հստորական շարս մեկնեալ : Եւ
15 զարձեալ նորա ուսուցին նմա եւ աշակերտաց նորա զպատուիրանս աստուածպիտու-
թեան. եւ հասեալ յԵրուսաղէմ ողջունեցին զամենայն սուրբ տեղիսն. զնացին եւ

1 յանցաւորին յանցողին B || 7 որ էր om. B — վանացն վանից B.

mère de la sagesse, où, en compagnie de Grégoire le théologien et du coupable Julien, ils fréquentèrent les cours du maître Euboulos, s'instruisant dans toutes les branches de la sagesse durant quinze années.

Un jour, Grégoire ayant surpris Julien dans des jeux obscènes, prophétisa en ces termes : « Oh ! jeune homme, on n'aperçoit pas en toi les grâces divines. » Plus tard, en effet, il se fit idolâtre et régna.

Après ces quinze années, Basile se rendit à Alexandrie d'Égypte, demeura un peu de temps chez Porphyre *, qui était supérieur de couvent, et apprit * A fol. 146
v^o a.
de lui tous les préceptes des Écritures inspirées de Dieu. Un an après, il se rendit à Jérusalem dans le désir d'y visiter les saints lieux, et après s'être prosterné dans la sainte Anastasis ¹, il retourna à Athènes chez son maître Euboulos (*Eroughos*), en fit un chrétien, non sans grandes peines, puis ils se rendirent tous deux à Jérusalem, où ils convertirent beaucoup de gentils à la connaissance de Dieu.

Ils rencontrèrent un docteur de talent nommé Libanius (*Libianos*) et apprirent de lui les œuvres d'Homère expliquées dans des compositions rhétoriques ². En échange, ils lui enseignèrent ainsi qu'à ses disciples les préceptes de la science de Dieu. Arrivés à Jérusalem, ils visitèrent tous les saints lieux,

1. La Sainte Résurrection, nom de l'église en forme de rotonde élevée par Constantin au-dessus du tombeau du Christ. — 2. Exercices littéraires consistant à mettre en prose les poèmes d'Homère.

սոս Մարքիմոս պատրիարքն Երուսաղէմի եւ ձկրակցան ի Երրզնան եւ ձինչդեւ ի ջուրն եւ՝ լոյս ձեձ ծաղկոց զանձածնն Բասիլիոսի, եւ էջ չերկից ալունի, շարժեաց զջուրն, եւ զարձեալ վերայս չերկինս : Եւ զկնի նորս ձկրակցոս Եւուզոս :

Եւ արարեալ անդ ամ ձի՝ զնայլն չԼնտիար բաղար, եւ ձեռնադրի Բասիլիոս ի Մեկիստոս, պատրիարքէն՝ սարկոսաղ, եւ նորին հրամանան ձեկնեաց զվերս ստակայն 5 Սուրմանի :

Եւ ուրս զնայլն ի Կեսարիոս, եւ հանգիւղեցոն սրբոյն Եւսեբի եպիսկոպոսոսպետին Կեսարոս, եւ անեալ զԲասիլիոս տեւ. Տեաի զկերպարանս ըս եւ ծանեաց զի Բաստոսձ Երեւեցոյց * լինձ՝ որ զկնի վախճանի խնայ զս. նապիս չախնան Կեսարոս, որ եւ եղև խակ :

Զի լետ նորս հանդստեանն ձեռնադրեցոս եպիսկոպոսոսպետ Կեսարոս՝ Բասիլիոս : Եւ լլեալ Հագով սրբով զրեաց զխորհարչ սուրբ պատարազին, եւ ժառուցեալ զսուրբ եւ զանարխն պատարազն, վերայցոյց զպատուական ծարձինն Քրիստոսի եւ տեւ. Սրբաթիւն սրբոյ : Եւ հրամայեաց ժողովրդեանն տեւ. Միայն սուրբ, ձիայն Տէր, 35 Յիսուս Քրիստոս ի վառս Բաստոսոյ Հոր, ամէն : Եւ բաշխեալ զնշխարն չերիս ժառուս, զմի մասն ձեձաւ երկիւղիւ. հաղորդեցաւ. եւ զմինն՝ արարեալ տակի ալունի՝

1 Եւ ձինչդեւ... Եւուզոս om. B || 4 արարեալ] արար B.

rendirent visite à Maxime, patriarche de Jérusalem et furent baptisés par lui dans le Jourdain ¹. Pendant qu'il était dans l'eau, une forte lumière enveloppa Basile personnellement; une colombe descendit du ciel, remua l'eau, et remonta au ciel. Après lui, fut baptisé Euboulos.

Ils y restèrent une année, puis se rendirent à la ville d'Antioche, où Basile fut ordonné diaire par le patriarche Mélitus; et il commenta, sur son ordre, le livre des proverbes de Salomon.

Ils se rendirent ensuite à Césarée et y rencontrèrent saint Eusèbe, archevêque de Césarée, qui dit en voyant Basile : « J'ai vu ton visage, et j'ai reconnu ce que Dieu m'a révélé ², qu'après ma mort tu siégeras sur le trône de Césarée. » Ce qui arriva en fait. Car, après sa mort, Basile fut sacré archevêque de Césarée. Inspiré par le Saint-Esprit, il écrivit le mystère du saint sacrifice ³. Offrant le saint sacrifice non sanglant, il éleva le précieux corps du Christ et dit : « La sainteté aux saints. » Il ordonna aux fidèles de répondre : « Un seul saint, un seul Seigneur, Jésus-Christ, dans la gloire de Dieu le Père, Amen. » Il partagea l'hostie en trois parties, il en consumma une partie avec le plus grand recueillement, il renferma une autre partie dans une

1. Basile fut baptisé par Dianée, évêque de Césarée, d'après les documents les plus authentiques. — 2. Allusion à la liturgie qui porte son nom.

* A fol. 146
v° b.

եւ եղ ի ներքս, եւ կախեաց հանդէպ սրբոյ սեղանոյն. եւ զմիւս մասն սղահեաց ինքեան, զի ի վախճանին իւրում թաղեսցի ընդ նմա : Եւ ուլոս եւ ժողովուրդն որ էին յեկեղեցին տեսին ի խորանին լոյս պայծառ յոյժ եւ հրեշտակս սպիտակագլետովը որ սպասաւորակից լինէին սրբոյն Բասիլիոսի :

5

Վասն հրէին :

Ի միում աւուր մատոյց սուրբն Բասիլիոս զսատուածային խորհուրդն, եւ հաղորդեցան ժողովուրդը բազումք. եւ հրէաց մի գաղտնի եւ ի ծածուկ հացէր ի սուրբ խորհուրդն, եւ տեսանէր զի Բասիլիոս մի աղիւնախառն տալը ժողովրդեանն : Եւ չանդգնեալ առ ի բերան իւր ի ձեռաց սրբոյ եպիսկոպոսապետին, եւ մասն ինչ ի
 10 բերանոյն հանեալ տարաւ ի տուն իւր, եւ եցոյց ամենայն ընդանեաց իւրոց : Եւ երթեալ առ * երանելին Բասիլիոս պատմեաց զսքտնչեւիսն, եւ հաւատաց եւ մկրտեցաւ * A fol. 147
 ամենայն սպակամօք իւրովը : r^o a.

Վասն Յուլիանոսի :

Ընդ աւուրսն ընդ աշնոսիկ ելեալ Յուլիանոս չանցող թագաւորն ի Պարս ի
 15 պատերազմ. եւ անցեալ ընդ Կեսարիա՝ ընդ առաջ ելին ամենայն քաղաքացիքն, եւ եպիսկոպոսապետն Բասիլիոս մատոյց ի ձեռն թագաւորին հաց երկս նկանակս : Եւ նա

2-4 Եւուզաս ... Բասիլիոսի om. B.

colombe en or, qu'il suspendit devant le saint autel, et l'autre partie, il la garda pour lui, afin qu'à sa mort, elle fût enterrée avec lui. Euboulos et le peuple, qui se trouvaient à l'église, aperçurent sur l'autel une lumière fort resplendissante et des anges vêtus de blanc qui servaient saint Basile.

Au sujet d'un juif.

Saint Basile offrit un jour le mystère divin et beaucoup de personnes communiquèrent. Un juif, qui observait en cachette le saint mystère, vit que Basile distribuait aux fidèles de la chair saignante; il eut l'audace d'en recevoir dans sa bouche des mains du saint archevêque, et en ayant retiré une partie de sa bouche, l'emporta chez lui et la montra à toute sa famille. Il se rendit ensuite * auprès du bienheureux Basile, lui raconta le prodige, crut et se fit * A fol. 147
 baptiser avec tous ses proches. r^o a.

Au sujet de Julien.

En ces jours, Julien, l'empereur coupable, partit en guerre contre la Perse, et lorsqu'il traversa Césarée, toute la population alla à sa rencontre; l'archevêque Basile présenta à l'empereur trois petits pains. Celui-ci les accepta

կեղծաւորութեամբ ընկալաւ, եւ հրամայեաց տալ Բաւղլեսոյ երկաւ արցակս խառն : եւ տառալ ի ձեռս խոր զխառն՝ տաւ : Ով թողաւոր, ձեր յորձէ՛ տառնդ՝ ճառացարքեղ, եւ զա յորձէ՛ տառն՝ ետար ձեղ : եւ բարկացեալ չաժ ընդ բանս բաճանայապետին՝ սպառնացաւ խառնութեամբ զի ի գառնարն խրոժ տեղեացէ՛ դրադարն Կեսարիոյ, եւ չարացեալ զնայ ի Պարս : 5

Իսկ սուրբն Բաւղլեսա կոչեաց զամենայն ձեռաստանս բազարին, հրամայեաց ժողովել չընչից խրեանց զանձս զի տացեն Յաւրանոսի, թերեւս զարձուցէ՛ զսպառնալան ի բազարութիւն, եւ տարան ամենեքեան չընչից խրեանց տակի, արձաթի, զիտակ, տկանս պատուականս եւ ճարգարխոս, եւ ետան ի ձեռն Բաւղլեսա եւ նա պահեաց ի զանձտանն եկեղեցոյն : եւ ել խաչուր եւ սգովուր յերկուորեակ լեռան ձերձ Կեսարիոյ՝ 10
 * յեկեղեցի տմենաւորութեայ տառաւածածնին, եւ տնկ զամենայն զիշերն սրադատնոր ձեռաւ արաչեաց զԲառուած զի վերացուցէ՛ զբարկութիւն արքային : եւ տեսանէ՛ յանուրջս զբազմութիւն զորաց երկնաւորաց, եւ ի ձիջի նոցա զամենորհնեալ Կառուածածնին որ ձայնեաց առ սուրբ վկայն Մերկեախոս եւ տաւ : Երթիջիւր ի Պարսս եւ սպան զՅաւրանոս զհաչհաչիչ Որդոյն իմոյ : Զնոյն տեսիլ ետես ի Պարսս եւ Լիբանոս՝ 15
 պատուեալ կեսարոսն՝ որ էր զիշի Յաւրանոսի : եւ ընդ առատան սուրբն Բաւղլեսս փութով էջ ի լեանէն, եւ զնայ յեկեղեցի սրբոյն Մերկեախոսի, երաց զտապանն, եւ զնշխարս սրբոյ ճարտիրոսին ոչ եղիտ եւ զլէնան, եւ զարձեալ ել ի լեռան՝ տեախս ետ

6 սուրբն] երանելի արքեպիսկոպոսն B || 12 զբարկութիւն] անորէն *add.* B || 16 պատուեալ *om.* B || 17-18 եւ զնայ յեկեղեցի ... ել ի լեանն *om.* B.

hypocritement et ordonna de remettre à Basile trois bottes de foin. Ayant pris le foin dans ses mains, il dit : « Oh ! empereur, nous t'avons offert de ce qui nous sert de nourriture, et tu nous as donné de ce que tu manges. » L'empereur, fort irrité des paroles du pontife, menaça sérieusement qu'à son retour, il réduirait en ruines la ville de Césarée ; et il partit pour la Perse.

Saint Basile convoqua tous les riches de la ville, leur enjoignit de recueillir, parmi leurs biens, des trésors qu'ils donneraient à Julien, dans l'espoir qu'il changerait ses menaces en amabilités ; tous apportèrent de leurs biens : or, argent, étoffes, pierres précieuses, perles et les confièrent au grand Basile, qui les conserva dans le trésor de l'église. Puis, il se rendit avec la croix, en priant, sur la montagne jumelle, près de Césarée, * à l'église de la très sainte Mère de Dieu et là, toute la nuit, il pria Dieu avec grande ferveur d'éloigner la colère de l'empereur. Il eut une vision : une multitude de milices célestes, au milieu de laquelle se trouvait la toute bénie Mère de Dieu, qui ayant appelé le saint martyr Mereure lui dit : « Va en Perse, et tue Julien, le blasphémateur de mon Fils. » Libanius, honoré de la dignité de César (ξξίσζρσς) et le second après Julien, eut la même vision en Perse. Le matin, saint Basile descendit en hâte de la montagne, se rendit à l'église de saint Mereure, ouvrit le tombeau et n'y trouva point les restes du saint martyr, ni son armure. Il remonta

* A fol. 147
 1re b.

ժողովրդեանն վասն սատակմանն Յուլիանոսի : Եւ զոհութեամբ փառս ետուն Աստուծոյ եւ մեծ խնդութեամբ իջլին ի լեռնէ անտի :

Եւ յետ սակաւ աւուրց զարձաւ ի Պարսից՝ իբրիանոս, պատմեաց զտեսիլն եւ զսատակումն Յուլիանոսի, եթէ. Մինչպէս ի մէջ խմբից պատերազմացն էաք, ել ի
 5 զօրաց մերոց երիասարգ մի խարտեաշամօրու, սպիտակ երիվարաւ եւ զինուք. եհար զեղարկեամբ զիողսն Յուլիանոսի, եւ նոյնժամայն անկեալ մեռաւ : Եւ ասաց զօրն, եւ էր յայնմ աւուր յորում ետես Բասիլիոս զտեսիլն :

Եւ զինչսն զոր ժողովեաց զարձուցանէր ի տեարս իւրեանց, եւ նորա ոչ առին
 ալ թողին յեկեղեցին. եւ նորա * արարեալ զկէսն անօթս եկեղեցւոյն, եւ զկէսն բաշ- * A fol. 147
 10 խեաց աղբատաց :

Վասն տարկաւազին :

Սովորութիւն իսկ էր, զի յորժամ մեծն Բասիլիոս զաստուածալին խորհուրդն

1-10 վասն սատակմանն . . . բաշխեաց աղբատաց] պատմելով նոցա զտեսիլն : Եւ յետ սակաւ
 աւուրց լուան զսատակումն Յուլիանոսի ի Պարսոս . եւ ստուգեալ ծանեան զօրն եւ զժամն յորում
 սուրբն Բասիլիոս ետես զերազն, եւ զոհութեամբ փառս ծառուցին Աստուծոյ, եւ սոն ուրախու-
 թեան կատարեցին զօրն զայն : Եւ սուրբն Բասիլիոս զինչսն զոր ժողովեաց՝ զարձուցանէր
 ի տեարս իւրեանց, եւ նորա ոչ առին ալ թողին յեկեղեցին . եւ նորա արարեալ զկէսն անօթս
 եկեղեցւոյն, եւ զկէսն բաշխեաց աղբատաց, եւ ապա յետս եւ զայն ետ աղբատաց, եւ արար
 անօթս եկեղեցւոյն սղինձեղէնս եւ ապակեղէնս եւ փայտեղէնս : Եւ զթագաւորն Վաղէս՝
 վասն զի էր արիստական հերձուածոյն՝ բազում բռնամ յանդիմանէր եւ նկատէր . եւ հրամայեաց
 զնա արքայել : Եւ եղեւ հիւանդանալ որդւոյ թագաւորին ի մահ . եւ կին թագաւորին երթեալ
 անկաւ յոտս եւ ազաէր զԲասիլիոս, եւ սուրբն ազօթիւր կանգնեաց զհիւանդն, եւ թողին
 զսուրբն յարքորանացն, բայց թագաւորն ի հերձուածոյն ոչ վարձաւ, ալ մեռաւ նովին
 հերձուածոյն : B.

sur la montagne pour annoncer aux fidèles la mort de Julien. Ils rendirent gloire à Dieu avec action de grâces et descendirent la montagne avec grande joie.

Quelques jours après, Libanius revint de Perse, raconta sa vision et la mauvaise mort de Julien, en ces termes : « Pendant que nous nous trouvions au milieu des groupes de combattants, surgit d'entre nos troupes un jeune homme à barbe blonde, monté sur un cheval blanc et armé qui frappa de sa lance les côtes de Julien, lequel tomba aussitôt et mourut. » Il indiqua le jour, et c'était le jour même où Basile avait eu la vision.

(Basile) rendit les biens qu'il avait recueillis à leurs propriétaires, mais ils n'acceptèrent point et les abandonnèrent à l'église. D'une moitié il fit faire * A fol. 147
 des vases d'église et il distribua aux pauvres l'autre moitié. v° a.

Au sujet du diacre.

D'habitude, quand le grand Basile offrait le mystère divin, le Saint-Esprit

կատարէր. իջանէր սուրբ Հոգին, եւ գտիկ սգանոցն որ ի վերոյ սրոյց սեզանոցն
կախեալ կայր զթեան շարժէր : Եւ ի ծիսւած սուր ոչ էջ սուրբ Հոգին եւ ոչ ազանին
շարժեցաւ, եւ տեսանէ զի սարկաւոյն որ զըջոցն տնէր՝ ականորիւ կնոջ ծիսց ի
վերնատանն եկեղեցոցն. եւ ասածանոցն եհան գտարկաւոյն ի խորանէն եւ չեկեղե- 5
ցոցն. եւ զարձեալ շարժեցաւ ադանին : Եւ հրամայեաց վարդապետ կոմսեմ ի վերնա-
տանն եկեղեցոցն : Եւ գտարկաւոյն ապաշխարաթեան արժանաւորեցոյց : Եւ բազում
հեթանոսս մկրտեաց սուրբն Բասիլիս :

Գրեաց եւ զվեցօրեաց զիրան, եւ ի բաւասանորոցսց սրահան ընթեանայր ժողովրդեանն :
Եւ զթագաւորն Վաղէս՝ ըմպիւ էր արխաթի հերձուածովն՝ բազում անգամ յանդիմանէր
եւ նոյսկէր : Եւ հրամայեաց զնա արտօրել : Եւ եղև հլանդանալ սրոյց թագաւորին 10
ի մահ, եւ կին թագաւորին անկեալ յատա աղաչէր զԲասիլիս, եւ նա ազօթիւր կանգնեաց
զհլանոցն : Եւ թողին զսուրբն չարսարանոցն, բացց թագաւորն ի հերձուածոցն ոչ
զարձաւ, այլ նովին մեռաւ :

Վասն երկատասարդ ծառային որ սրտացաւ զՔրիստոս :

* A fol. 147
v° b. Ոմն վիշխանաց կամէր զղուսար * իւր տալ ի վսմա եւ տանել կրօնաւոր, եւ ծի ի 15
ծառայից իւրոց ստատանայական ցանկութեամբ հարաւ չաղծիկն. եւ վսմն զի անարժան
էր գործոցն՝ զնոց առ. աղանդաւոր կախարդ ծի եւ խոտոացաւ նմա որ թէ զղուսար

descendait et faisait mouvoir les ailes de la colombe en or qui était suspendue
au-dessus du saint autel. Un jour, le Saint-Esprit ne descendit pas et la
colombe ne s'agita point; (Basile) s'aperçut que le diacre qui tenait le flabel-
lum regardait une femme à la tribune de l'église, et il fit sortir immédiate-
ment le diacre du sanctuaire et de l'église, et la colombe s'agita. Il ordonna
de suspendre des rideaux aux tribunes de l'église et fit admettre le diacre
à la pénitence. Saint Basile baptisa de nombreux infidèles.

Il écrivit le livre de l'Hexaméron et le lisait au peuple pendant le carême
de quarante jours. Après avoir réprimandé plusieurs fois l'empereur Valens
parce qu'il était pour l'hérésie d'Arius, il l'anathématisa. (L'empereur) ordonna
de l'exiler. Le fils de l'empereur vint à tomber malade mortellement, la
femme de l'empereur supplia Basile en se jetant à ses genoux, et celui-ci, par
ses prières, remit sur pieds le malade. On fit grâce au saint de l'exil, mais
l'empereur n'abandonna point le schisme, et même y mourut.

Au sujet du jeune serviteur qui renia le Christ.

* A fol. 147
v° b. Un certain prince ayant l'intention de * mettre sa fille dans un couvent
et d'en faire une religieuse, un de ses domestiques s'éprit de la fille d'une
passion diabolique, mais comme il en était indigne, il alla trouver un sorcier
d'une secte et lui promit que s'il réussissait à épouser la fille de son maître,

տեսան իւրոյ առջէ ի կնուխեան տացէ նմա գտնձա, և զոր ինչ ասիցէ նմա արտոցէ : Եւ կախարչն առ ի ծառայէն ձեռնադիր ուրազութեան զՔրիստոս և զմկրտութիւնն : Եւ երթեալ զեւր պոռնկութեան մօտն յաղծիլն և զազա վախտցեալ ի հօրէն՝ ամուսնացաւ ընդ ծառային սատանայական զործակցութեամբ :

- 5 Եւ յորժամ անցին առուրբ բազումք տեսանէր կին զաչր խը՝ զի յեկեղեցին ոչ երթաչր և յաղթիս ոչ կաչր և յօրինաց հեռանաչր, խոշոտնկաց զնա և բռնադատեաց, մինչև խոտտփանեցաւ կնոջն զահագին չար զործն զոր արար : Եւ լուեալ կնոջն անկաւ ի վերաց երեսաց իւրոյ յերկիր, և հասաչմամբ արկանէր մօտիւր յերեսն և ի զլուխն, և փութագէս ընթացաւ առ քաջ հովնն Քրիստոսի որ զնէր գտնձն իւր ի վերաց ոչխարացն մեծն Բասիլիոս. անկաւ առ սոս նորա հերարձակ, մածուցեալ
- 10 հոգով զլուխն և լալով ապաչէր. Ոգորմեա ինձ մօլորեալ և զերեալ ոչխարիս, և պատմեաց զմա զեղեալ չարիս : Եւ նա ասէ. Մի երկնչիւր, քաջաբերեաց. ոչ թողց զձեղ կորնչել : Եւ կոչեաց՝ առ ինքն զերիտասարչն, և նա պատմեաց նմա խոտտփա-
- 15 երիտասարչն. Ոչ կարեմ, փան զի ձեռագիր տուեալ եմ սատանայի : Ասէ սուրբն. Գուրբո միտալ ուղղեա, և թող զիս մարտնչել ընդ սատանայի : Եւ տարեալ զաչրն արգել ի սենեակս եկեղեցոյն առանձինն, տուեալ նմա ուխտ և ինքն անդադար աղօ-

* A fol. 148
r. a.

il lui donnerait un trésor et ferait ce qu'il lui dirait de faire. Le sorcier se fit remettre par le domestique son reniement autographe du Christ et du baptême. Dès lors, les démons de prostitution s'emparèrent de la fille, qui s'étant enfuie secrètement de chez son père, se maria avec le domestique avec l'aide des démons.

Lorsque de nombreux jours furent passés, la femme vit que son mari n'allait pas à l'église, ne faisait pas de prières et s'éloignait des commandements; elle le blâma sévèrement et le pressa tellement qu'il avoua à sa femme l'énormité de la mauvaise action qu'il avait commise. Apprenant cela, la femme tomba la face contre terre, sanglota, se couvrit la figure et la tête de cendre, puis alla précipitamment trouver le grand Basile, le courageux pasteur du Christ qui risquait sa vie pour son troupeau; elle se jeta à ses pieds, les cheveux en désordre, la tête couverte de terre et le supplia en pleurant : « Aie pitié de moi, brebis égarée et captive ! » Et elle lui raconta le méfait commis. Il lui répondit : « Ne crains rien, prends courage, je ne te laisserai pas te perdre. » Il appela à lui * le jeune homme qui lui confessa ce qu'il avait fait. Basile lui dit : « Veux-tu revenir au Christ ? » Le jeune homme répondit : « Je ne peux pas, car j'ai donné ma signature à Satan. » Le saint lui dit : « Toi, dirige bien ta pensée, et laisse-moi lutter avec Satan. » Il le conduisit et l'enferma seul dans une cellule de l'église, lui donna un vœu (à accomplir), puis se mit à prier incessamment pour lui. Pendant quarante jours les

* A fol. 148
r. a.

թէր վասն նորա, եւ զբաւատան որ զեւր ոչ զարարեցին ի սպառնալոյ եւ յաջողոյցան-
լոյ զաչրն, եւ բարինս եւ հրապառնալ շտեմն ձգելն ի վերայ նորա, եւ ստելն. Աչ մեր առ-
բեկ ալ զո սո մեկ եկիր եւ զբո վախարարուն կատարեցար, եւ ոչ Բափիլոս եւ ոչ
ալ որ կարէ կորցել զբեկ ի ձեռաց տեսն մերոյ ստատապի :

Եւ յետ բաւատան աւարն հարցանէր երանելին զաչրն եթէ : Արպէս կաս : Եւ 5
դատմեաց նմա զարձակումն զիւսցն եւ զարատնալն :

Եւ զարձեալ վաղեաց զբուսն, տուեալ նմա խոտալոյն ուխտ : Եւ յետ բաւատան
աւար՝ բանաց զբուսն եւ հարցանէր թէ : Արպէս կաս : Եւ նո ստէ : Ի հետատանէ
զձայն զիւսցն միտն բեմ, բաց զնոսա ոչ տեսնեմ : Եւ տուեալ նմա ծանրալոյն
կանոն՝ վաղեաց զբուսն : Եւ յետ տան աւար՝ երաց զարձեալ. եւ ընթացեալ երի- 10
տատարցն ածիլաւ յոսո նորա եւ ստէ : Տեսնէի այսօր զի ծարտեար ընդ ստատապի
վասն իմ, եւ յաղկեցեր նմա բաջուկեամբ : Եւ եհան * զնա չարգերանցէն, եւ ժողո-
վեաց զամենայն ուխտ եկեղեցեաց, եւ կրօնուորս եւ բազում ժողովուրդս, եւ տալմուր
եւ որհրեմեամբ մուծին զաչրն չեկեղեցին :

Եւ յորժամ ել չեկեղեցւոյն՝ երեւցաւ սատանայ յօրս, ապրտակէր մեծաձայն եւ 15
ստէր. Ընկրտեցար յիս Բափիլէ, եւ ծառեալ սկսաւ շարժել զԲափիլոս սնեքեւթի-
բար, եւ կամէր յախշտակել զաչրն ի ձեռաց նորա եւ ոչ կարաց : Եւ յօրս զաչրանէր
զձեռապիր երխտատարցին, եւ ստէր. Յաջաւոր առնելն Քրիստոսի՝ այս ձեռապրաւ

démons ne cessèrent pas de menacer et de terroriser le jeune homme, ils lui lancèrent des pierres et des tisons enflammés en disant : « Ce n'est pas nous qui sommes venus à toi, mais c'est toi qui es venu à nous, et nous avons accompli ton désir; ni Basile ni tout autre ne pourra te délivrer des mains de notre seigneur Satan. »

Après les quarante jours, le bienheureux demanda à l'homme : « Comment vas-tu ? » Il lui raconta l'assaut des démons et leurs menaces. Il referma la porte après lui avoir imposé des devoirs plus stricts. Quarante jours après, il ouvrit la porte et lui demanda : « Comment vas-tu ? » Il répondit : « J'entends seulement de loin la voix des démons, mais je ne les vois plus. » Il lui donna des prescriptions plus sévères encore et referma la porte. Il revint ouvrir dix jours après. Le jeune homme se précipita à ses genoux et dit : « Je t'ai aperçu aujourd'hui luttant pour moi avec Satan, et tu l'as vaincu bravement. » * Il le fit sortir de la cellule, convoqua tout le corps ecclésiastique, les religieux et un nombreux public, et avec psaumes et bénédictions, on introduisit l'homme à l'église.

Lorsqu'il quitta l'église, le démon apparut en l'air criant à forte voix et disant : « Tu as agi injustement avec moi, Basile. » Et, s'approchant, il secoua invisiblement Basile, cherchant à ravir l'homme de ses mains, mais il n'y parvint point. De l'air, il montrait le billet du jeune homme en disant :

ընդ քեզ ի դատաստան մտից : Եւ տեսեալ սրբոյն զձեռագիրն՝ տարածեաց զձեռս իւր չերկինս, եւ հրամայեաց ժողովրդրանն այնպէս տարածել զձեռս իւրեանց եւ մեծածաչն ասել . Տէր Ողորմեա : Եւ առժամայն Եջ ձեռնագիրն եւ անկաւ առաջի նորա : Եւ առեալ ի ձեռս եցոյց երիտասարդին, եւ տեսեալ ծանեաւ, եւ պատուեալ 5 աչրեաց հրով : Եւ մտեալ չեկեղեցին՝ հաղորդեցոյց զաչրն ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ : Եւ զնա ցկինն իւր եւ յուղարկեաց խաղաղութեամբ : Եւ զկախարդն կալեալ սրբոյն՝ եւ ի քաղաքին դատուարն, եւ նա ըստ արժանեաց նորա մատնեաց զնա ի կորուստն չաւիտենից :

Վասն եփրեմի խորին Աստուծոյն :

10 Տեսանէր երանելին Եփրեմ յանապատին սին լուսոյ զի երանէր չերկրէ չերկինս . եւ լուսւ ձայն որ ասէր * Եթէ . Այդ լուսաւոր սինդ՝ աղօթք են Բասիլիոսի Կեսարու * A fol. 148 v° a. արքեպիսկոպոսին : Եւ առեալ թարգման՝ քանզի ոչ զիտէր ամենեւին հասմ խօսս, եւ իջեալ ի լեռնէն՝ գնաց ի Կեսարիա չաւուր Յաչտնուիւսան Տեսուն մերոյ, եւ մտեալ չեկեղեցին տեսեալ զԲասիլիոս սպիտակ զգեստիւք սպաստն եւ ոսկի եմիւրորտեաւ, եւ

9 խորին om. B || 10 տեսանէր ի տեսեան add. B || 12 արքեպիսկոպոսին] եպիսկոպոսապետին B || 14 զգեստիւք] զգեստուք B.

« Avec cette signature, je te ferai un procès au terrible jugement du Christ. » Le saint apercevant le papier signé, étendit ses bras au ciel et ordonna à la multitude d'étendre également les bras et de dire à haute voix : « Seigneur, ayez pitié ! » Aussitôt, le billet descendit et tomba devant lui. Il le prit en mains, le montra au jeune homme, qui le reconnut, et l'ayant déchiré, il le brûla au feu. Il retourna à l'église et communia l'homme au corps et au sang précieux du Fils de Dieu. Il le rendit à sa femme et les laissa partir en paix. Puis, le saint ayant fait arrêter le sorcier, le remit au juge de la ville qui, selon ce qu'il méritait, le livra à la perte éternelle.

Au sujet d'Éphrem, le khouri ¹ syrien.

Le bienheureux Éphrem aperçut, dans le désert, une colonne de lumière qui montait de la terre* au ciel; et il entendit une voix qui disait : « Cette * A fol. 148 v° a. colonne lumineuse est la prière de Basile, l'archevêque Césarée. » Et, prenant avec lui un interprète, parce qu'il ne connaissait aucunement la langue grecque, (Éphrem) descendit de la montagne et arriva à Césarée le jour de l'Épiphanie de Notre-Seigneur. Il entra à l'église et aperçut Basile vêtu des

1. *Khouri* = chorévêque; ce titre ne convient guère à saint Éphrem, qui demeura diacre.

բազում բաճանաչս եւ սարկաւաղունս սպիտակ զգեստսը դարդարեալս, եւ սպասաւորէին ստաջի սրբոյն Բասիլիոսի եւ Երկրպագէին նմա խոնարհութեամբ : Եւ սաէ ի ճիսս իւր. Խարեցաչ ի տեղեկէն, աչն սինն որ երանէր ի Կեսարիոյ չերկինս՝ ոչ գորս է որ չաջրպիսի վասազ է չերկրի : Եւ չարժամ ծառայածէր երանեղին Բասիլիոս զսոյթման՝ տեսածէր Եփրեմ զի հար յղանալը ի բերանոյ նորս, եւ իբրեւ զսինն երանէր չերկինս : Յաջեմամ հաստատայ եւ սաէ. Ճշմարիտ հրեղէն սինն է Բասիլիոս :

Եւ կոչեաց Բասիլիոս ծի ի սարկաւաղացն եւ սաէ. Երկիջիւր չաչ նիշ սինն եկեղեցոյն, եւ զացեա սյր ծի կարճաճատակ, բարց, ալեւոր, ծաղրերեա եւ ինսիս, կոչեա սա իս ի խորանս : Եւ երկեալ կիսատարկաւաղն եզկա ի տեղին զԵփրեմ եւ սաէ. Կոչէ զբեղ տէր արքեպիսկոպոսն : Եւս Եփրեմ ի ձեռն ինազմանին. Մեր օտար եմք եւ զմեզ ոչ ճանաչէ, զալլ որ կոչէ եւ ոչ զկա : Գարձաւ կիսատարկաւաղն եւ սաաց տեսան Բասիլիոսի զխօսս Եփրեմի : Եւ նա սաէ. Երկ սաս Տէր Եփրեմ, եկեաջիւր սա իս, զի Տէր սուտրեաց զբեղ : Իբրեւ լուսա Եփրեմ որ չանուանէ կոչեաց՝ զնոյ զկնի. եւ ծառալ ի բնին ոչջոյն եա նմա : Եւ սղաչեաց Բասիլիոս զԼատուած եւ աւժամոյն խաւսյաւ Եփրեմ հասոմ բարբառով : Եւ ձեռնադրեաց զնա սարկաւաղ : Եւ սաաց Եփրեմ. Եւ ես խաղաղութեան զՏէր սղաչեացար : Եւ ժողովուրդն սաացին. Տէր

2 Երկրպագէին] Երկիրպագանէին B || 3 որ երանէր ի Կեսարիոյ չերկինս] որ ի Կեսարիոս B || 9 խորանս] սեղանս B — կիսատարկաւաղն] սարկաւաղն B || 14 եւ սղաչեաց . . . հասոմ բարբառով om. B.

parements blancs liturgiques avec l'omophorion d'or, entouré de prêtres et de diacres revêtus d'ornements blancs qui servaient saint Basile en s'inclinant humblement devant lui. Il se dit à lui-même : « Je me suis trompé au sujet de la vision, la colonne qui montait de Césarée au ciel ne doit pas être l'image de cet homme à qui appartient tant de gloire sur la terre. » Mais tandis que Basile offrait les prières, Éphrem vit une flamme qui jaillissait de sa bouche et montait au ciel comme une colonne. Il crut alors et dit : « Basile est une véritable colonne de feu. »

Basile appela un des diacres et lui dit : « Tu iras à telle colonne de l'église et tu y trouveras un homme de petite taille, chauve, vieillard, d'une figure riante et brun, fais-le venir à l'autel. » Le sous-diacre alla trouver Éphrem à cet endroit et lui dit : « Le seigneur archevêque t'appelle. » Éphrem lui répondit par l'interprète : « Nous sommes des étrangers, et il ne nous connaît point, il appelle quelqu'un d'autre, et non moi. » Le sous-diacre retourna et rapporta au seigneur Basile les paroles d'Éphrem. Il lui dit : « Va et dis : Seigneur Éphrem, viens auprès de moi, car c'est le Seigneur qui t'a envoyé. » Lorsque Éphrem entendit qu'il l'appelait par son nom, il le suivit, entra dans le chœur et lui donna le salut. Saint Basile pria Dieu et aussitôt Éphrem se mit à parler le grec. (Basile) l'ordonna diacre. Éphrem dit : « Prions le Seigneur

ողորձեալ : Եւ եկրեմ ասէ . Բնկալ, կեցո եւ ողորձեալ եւ պահպանեալ զձեզ Աստուած
քոյն շնորհիւ : Եւ չեա եօթն աւուր ձեռնադրեաց զնա քահանայ : Եւ չեա հազարու-
թեանն ուրախացեալք ի միասին, եւ ոչ ջուհեալք զմիմեանս՝ զնոց եկրեմ յանապատն :

Պատն եկեղեցւոյն որ ի Նիկիա :

5 ժողովեցան ամենայն արիտասկան հերձուածողքն առ թագաւորն Վաղէս, զի եւ
նա նովին հերձուածովն էր, եւ աւին յուղարխառացն զսուրբն Սովիա՝ զՆիկիոյ
եկեղեցին :

Եւ մտեալ սուրբն Բասիլիոս ի Կոստանկինուպոլիս, ասէ յթագաւորն համարձա-
կութեամբ . Պատիւ թագաւորի զերաւունս սիրէ, եւ դու յանիրաւի ետուր զեկեղեցին
10 յարխանոս : Արդ հրամայեալ վստկել զեկեղեցին, եւ կնքեմք մեք եւ նորա, եւ զերիս
աւուրս նորա աղօթեացեն Տեսուն . եթէ բացցի եկեղեցին չինքենէ, տէր են նորա . եւ
եթէ ոչ բացցի նոցա՝ * կացցուք եւ մեք յաղօթս որ մի . եթէ բացցի՝ զարձն զեկեղեցին * A fol. 149
ի մեզ, ապա թէ ոչ մեզ բացցի՝ լնցի եկեղեցին առ նոսա : Եւ հաճոյ եղեւ բանն արքային,
1re a.
եւ հրամայեաց լինել ըստ խնդրուածոյն Բասիլիոսի : Եւ երթեալ ի Նիկիա մեծաւ

2 քահանայ] երէց B || 3 յանապատն] իւր add. B.

de nous accorder plus de paix encore ¹. » Les fidèles répondirent : « Seigneur, aie pitié ! » Éphrem dit : « Accueille et délivre-nous, aie pitié de nous et garde-nous, ô Dieu ! par ta grâce. » Sept jours après, (Basile) l'ordonna prêtre. Après la communion, ils se réjouirent ensemble, se saluèrent mutuellement et Éphrem retourna au désert.

Au sujet de l'église de Nicée.

Tous les hérétiques ariens s'étant rassemblés auprès de l'empereur Valens, qui appartenait à la même hérésie, enlevèrent aux orthodoxes l'église Sainte-Sophie de Nicée.

Basile arriva à Constantinople et dit avec hardiesse à l'empereur : « L'honneur de l'empereur exige la justice, mais toi tu as donné injustement l'église aux ariens. Ordonne donc de fermer l'église, et nous y mettrons les scellés nous et eux. Ils prieront le Seigneur pendant trois jours. Si l'église s'ouvre d'elle-même, ils en seront les maîtres. Si elle ne s'ouvre pas pour eux, * nous * A fol. 149
1re a.
nous mettrons à prier pendant un seul jour, et si l'église s'ouvre, rends-nous l'église ; mais si l'église ne s'ouvre pas pour nous, elle sera à eux. » Cette proposition plut à l'empereur, qui ordonna de faire selon la requête de Basile.

1. Paroles de la liturgie arménienne; la formule byzantine correspondante est :
Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθώμεν.

զորչաթեամբ փակեցին զդուռն եկեղեցոյն, եւ կնքեցին առ հասարակ երկու կողմն :
 Եւ արարեալ արխանսքն զաղօթն խրեանց զերկու ակու եւ զերկու զիշերս, եւ եկեղեցին
 ոչ բացաւ, եւ ակն ունէին թէ եւ նոցա ոչ բացցի : Եւ առեալ սուրբն Բառիկեա զմար-
 փաբին խաչեւ եւ առնապառնա զնոց յեկեղեցի արդոյն Դիմիկեայ, եւ տնայն ուղչառ-
 մամբ եկին ի դուռն տալ եկեղեցոյն արդոյն Սոփիայ : Մտին եւ արխանսքն զկնի 5
 տեսանել թիւ զինչ լինիցի : Եւ արարեալ Բառիկեա զնշան սուրբ խաչին տաւ . Հոմ-
 բարձէր իշխանը զդուռն ձեր ի վեր, եւ թէ . Բայց, ինչ զրանը արդարաթեան, եւ
 սուսմամբ խորատեցան փականքն եւ կնիք երկուց կողմանցն բեկեցան եւ բացան
 զրանը եկեղեցոյն :

Եւ մտեալ արդոյն մարտիրոսման տակով . Այս դուռն Տեառն է եւ արդարը մասնեն 10
 ընդ առ : Եւ ամօթալից լեալ հերետիկոսացն՝ զնոցին ի չարկա խրեանց . եւ բարոմը
 ի նոցանէ զնոցին առ Բառիկեա եւ եղեն ուղղափառք : Եւ առին զարձեալ զեկեղեցին
 ուղղափառքն եւ ունին ճինչեւ ցայսօր, ի փառս Բրիտանի :

Վասն ճեղատր կնքն :

* A fol. 149
 r° b.

* Կին ծի զզնացաւ ընդ չար գործս խոր, եւ ի բարտէսի զրեայ զամենայն զմեզ 15

Ils se rendirent à Nicée, et avec de grandes précautions, ils fermèrent les portes de l'église, et les deux parties apposèrent les scellés. Les ariens, ayant accompli leurs prières pendant trois jours et trois nuits et l'église ne s'étant pas ouverte, ils espérèrent qu'elle ne s'ouvrirait pas non plus pour les autres. Saint Basile, à la tête de la population, se rendit avec la croix et l'évangile à l'église de Saint-Diomède et, de là, ils se rendirent en officiant à la porte de la grande église de Sainte-Sophie. Les ariens les suivirent pour voir ce qui arriverait. Basile fit le signe de la sainte croix et dit : « *Princes, relevez nos portes* ¹. » et : « *Ouvrez-moi les portes de la justice* » ; aussitôt, les fermetures se brisèrent, les scellés des deux parties se rompirent et les portes de l'église s'ouvrirent.

Le saint y pénétra avec la population en disant : « *C'est la porte du Seigneur, et les hommes justes entrent par elle.* » Les hérétiques honteux se retirèrent chez eux ; nombre d'entre eux allèrent trouver Basile et devinrent orthodoxes. Les orthodoxes reprirent l'église et l'ont conservée jusqu'aujourd'hui, pour la gloire du Christ.

Au sujet de la femme pécheresse.

* A fol. 149
 r° b.

* Une femme se repentant de ses mauvaises actions, avait inscrit sur un

1. Ps. xxiii, 7-9.

իւր, եւ կնքեալ կապարեայ մատանեաւ՝ տարաւ առ մեծն Բասիլիոս եւ ասէ. Վոյտի
աղօթիւք ջնջեալ զձեռագիր իմոց յանցանաց : Եւ առեալ ի ձեռս իւր զբարտէսն եւ
համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս, եւ աղօթիւք հաշտեցոյց զԱստուած ընդ կնոջն, եւ
եւ զբարտէսն կնքեալ ի կինն, եւ բացեալ կնոջն առաջն նորա՝ եղիտ զղիրն ջնջեալ ,
5 բացց ձիացն մին մեկը որ ոչ ջնջեցաւ :

Եւ հրամայեաց նմա զեալ յանապատն առ Եփրեմ, զի նա զմնացեալ մեղսն
ջնջեցէ : Եւ կինն վազվազակի զնաց առ Եփրեմ յանապատն, եւ նա զարձոյց միւսան-
գամ զկինն առ Բասիլիոս, եւ ասէ. Նա որ զայլս ջնջեաց կարող է եւ զայլ ջնջել, բացց
փութա զի ժամանեցես : Եւ ի դառնալ կնոջն վախճանեցաւ Բասիլիոս : Եւ տեսեալ
10 զմահիւնս զի տանէին ի թաղումն, եւ մեծաւ բարբառով եւ հառաչմամբ կաղէր ընդ
սրբոյն, եւ ձգեաց զբարտէսն ի վերայ մարմնոցն : Եւ առեալ մի ի սարկուսագացն երաց
եւ եղիտ զամենայն ջնջեալ, եցոյց ժողովրդեանն եւ եւ ի կինն, եւ ամենեքեան հիւ-
ցեալք ընդ սքանչելիսն ետուն փառս Աստուծոյ :

Վասն Անաստաս քահանային :

Գնաց երանելին Բասիլիոս ի առն քահանային Անաստասիոսի, բանկի հոգւովն
15 զիտաց զաստուածահաճոյ վարս նորա. եւ նա զարմայաւ ընդ զալուստ * քահա- * A fol. 149
v^o a.

14 Անաստասիոսի] Անաստասայ B.

papier tous ses péchés et l'ayant cacheté avec un sceau de plomb, l'apporta au grand Basile et lui dit : « Par tes prières efface l'inscription de mes péchés. » Il prit le papier dans ses mains, éleva ses bras au ciel et par ses prières réconcilia Dieu avec la femme; il remit le papier effacé à la femme, qui l'ayant ouvert devant lui, trouva l'écriture effacée; toutefois un seul péché n'était pas effacé.

Il lui ordonna de se rendre au désert auprès d'Éphrem pour qu'il lui remette le péché qui restait. La femme partit aussitôt pour le désert chez Éphrem, qui renvoya la femme à son tour à Basile en lui disant : « Celui qui a remis les autres péchés, est capable de remettre celui-là aussi; mais hâte-toi pour arriver à temps. » Au retour de la femme, Basile était décédé; apercevant la litière sur laquelle on le transportait pour être enterré, elle se mit à discuter avec le saint avec de grands cris et des sanglots et jeta le papier sur le corps. Un des diacres saisit le papier, l'ouvrit, et y trouva tous les péchés effacés; il le montra au peuple et le rendit à la femme. Tous émerveillés d'un tel miracle rendirent grâces à Dieu.

Au sujet du prêtre Anastase.

Le bienheureux Basile s'était rendu à la maison du prêtre Anastase, con-
naissant, par l'Esprit, sa conduite agréable à Dieu. Celui-ci fut étonné de la
visite * chez lui du pontife du Christ, alla au-devant, se prosterna devant lui, * A fol. 149
v^o a.

նաչապեալին Քրիստոսի առ լինին ել ընդ սուսօ՝ երկիր եպոսղ նմա, եւ չարմած նստաւ՝
 սուէ զԱնտատոս . Կոչեա առ իս զբոլորն ըս : Եւ նա սուէ : Ոչ գոչ խմ բոլոր, կինս աչօ՝
 ածուսին խմ է : Եւ նա ընդ բանիս արար զբաշանայն, եւ պատմեաց նմա զձգնարխան
 եթէ . Բառասուն ամ ի ծխտփն եմբ, եւ անարատ պաշեցար զկուսովիսնս ձեր . եւ
 զոր լնչ փատտակին երկու լուծը երանց ձերաց, չերիս մատուա բաժանեմբ, զծին 5
 աղբատաց, զծինն օտարաց, զծինսն ի պէտս ձեր : Ըստ, Բասիլիսոս . Բաց գնեքբապոջն
 զսուն ըս : Եւ բաշանայն ոչ կամեր, եւ բանագրտեաց զնա զե բոլորէ : Եւ սու,
 բաշանայն . Ուրով է ի ներքս, եւ է խատտախտ եւ լիշնամանայ : Ըստ, Բասիլիսոս .
 Անչափ ժամանակս զոր ծառայեցէր նմա, օր մի եւ ծառայեցից : Եւ մտեալ ի տունն
 սո օրտկն փակեաց զգրտնն, եւ աղօթելով առ Աստուած արար օղջ զգոլին, եւ երեալ 10
 զնոց չեղիսիսպատարանն : Եւ մտեալ բաշանային եւ կնոջն ի տունն զտին զարտկն
 օղջապեալ եւ կտուն փառս Աստուծոյ :

Վասն Տրեայ բժշկին :

Տրեայ օմն ծարտար բժիշկ որոչ անուն էր Բաթիսէփ, սիրելի սրբոյն Բասիլիսոսի, եւ
 ստեպ ստեպ երթալք առ նա, եւ բազում փարպաղեատովմամբ առաջանէր նմա զբրիս- 15
 տոտկան հաւատն . եւ ոչ հաւանեցաւ Տրեայն լինել բրիստոնեաց : Ըստ սուրբն .

4 եմբ] իցեմբ B || 6 Ըստ, Բասիլիսոս... փառս Աստուծոյ] զոր լուեալստբրն Բասիլիսոս՝
 փառս մատուց Աստուծոյ եւ զարծաւ ի բապոբն B || 15 զբրիստոտկան] զբրիստոնէական B.

et lorsqu'il se fut assis, (Basile) dit à Anastase: « Fais venir ta sœur. » Il lui
 répondit: « Je n'ai pas de sœur, cette femme est mon épouse. » (Basile) con-
 fondit le prêtre, qui lui dévoila la vérité, en ces termes: « Depuis quarante
 ans, nous vivons ensemble, et nous avons conservé intacte notre virginité,
 nous partageons en trois parties le produit de nos deux couples de bœufs,
 l'une pour les pauvres, l'une pour les étrangers, et l'autre pour nos besoins »
 Basile lui répondit: « Ouvre-moi ta porte intérieure. » Le prêtre ne voulait
 pas, mais il l'obligea à l'ouvrir. Le prêtre lui dit: « Il y a au dedans un
 lépreux, qui est entêté et insolent. » Basile lui répondit: « Il y tant d'an-
 nées que vous le servez, pendant un jour je le servirai. » Et pénétrant dans
 la maison auprès du lépreux, il referma la porte, pria Dieu et lui rendit la
 peau saine; puis il alla à l'évêché. Le prêtre et sa femme étant rentrés dans la
 maison, trouvèrent le lépreux guéri et donnèrent des louanges à Dieu.

Au sujet du médecin juif.

Il y avait un médecin juif renommé, du nom de Joseph, ami de saint Basile;
 celui-ci allait souvent le voir et, par de longs entretiens de doctrine, lui ensei-
 gnait la foi chrétienne. Le juif ne consentait pas à devenir chrétien. Le saint

Յուսամ չԱստուած զի նախ զքեզ մկրտեցից եւ ապա մեռալց : * Ասէ հրեայն . Այդ ոչ * A fol. 149
v^o b.

երբէք լինիցի :

Եւ եղև հիւանդանալ սրբոյն Բափլիոսի, զնայ հրեայն եւ ետևս զերական եւ ասէ .

Այսօր սրեւզ ընդ արեւական ծոցէ : Ասէ սուրբն . Եթէ ոչ մեռալց աչսօր՝ զինչ

5 առնիցես : Ասէ հրեայն . Անհար է քեզ յառաւան հասանել : Ասէ սուրբն . Եթէ ոչ

վաղիւն մեռանիցիմ՝ մկրտիւ : Զի տէն ունէր նմա յերեկունն մեռանելոյ եւ յանձն էաւ
զի մկրտիցի : Եւ վաղիւն երթնալ հրեայն բժիշկ՝ եպիտ զնա կենդանի եւ լաւալոյն քան
զանցեալ օրն եւ զահի հարեալ մկրտեցաւ ամենայն ընտանեօք իւրովք : Եւ յետ սրբոյ
սրտատրապին ողջունեալ զամենայն ժողովուրդն սուրբն Բափլիոս, հանգեաւ խաղա-
10 զութեամբ ի Քրիստոս՝ Յունկարի Ա : Եւ ասաց հրեայ բժիշկն . Եթէ ոչ էիր կամեցեալ ,
եւ ոչ այժմ եւս մեռանէիր :

Եւ ժողովեցան ամենայն ժողովուրդք քաղաքին եւ ուխտք եկեղեցեաց եւ եպիս-
կոսոսունք, եւ Դրվպոս աստուածաբանն՝ որ եւ գրեաց ճառս ի լիազօմն Բափլի
ներբողականս, եւ եղին զմարմինն յեկեղեցւոյ սրբոյ վկային Նիխիբոսի, ի տապանի
15 յորում էին նշխարք սրբոյն Պեռնդեակ, որ յառաջ քան զնա եպիսկոպոս էր :

6 զի] բանի B || 8 ընտանեօք իւրովք] զի ինքնին սուրբ՝ եպիսկոպոսապետն զնայեալ
յեկեղեցին՝ ձեռք իւրովք մկրտեաց զնոսա առաջի ամենայն ժողովպեանն *add.* B || 9 զամենայն
ժողովուրդն] զամենեւեան B || 13 Բափլի] նորա B || 14 սրբոյն *om.* B || 15 եպիսկոպոս] *add.* B.

lui dit : « J'ai l'espoir en Dieu de te baptiser d'abord et de mourir ensuite * . » * A fol. 149
v^o b.
Le juif lui répondit : « Cela ne sera jamais. »

Il arriva que saint Basile tomba malade, le juif alla le voir, tâta le pouls
et dit : « Aujourd'hui, ton astre se couchera avec le soleil. » Le saint lui
répondit : « Et si je ne meurs pas aujourd'hui, que feras-tu ? » Le juif lui
répondit : « Il est impossible que tu parviennes jusqu'au matin. » Le saint lui
dit : « Si je ne meurs pas demain, te feras-tu baptiser ? » Et comme l'autre
attendait sa mort pour le soir, il accepta de se faire baptiser. Le lendemain
le médecin juif alla le visiter, le trouva vivant et mieux que le jour précédent;
il fut stupéfait et se fit baptiser avec toute sa famille. Après la sainte messe,
saint Basile salua tout le peuple, et reposa en paix dans le Christ, le 1er Jan-
vier. Le médecin juif dit : « Si tu ne l'avais pas voulu, tu ne serais pas mort
même maintenant. »

Toute la population de la ville se rassembla avec le corps ecclésiastique
et les évêques, parmi lesquels Grégoire le théologien, qui écrivit le panégy-
rique de Basile à l'occasion de ses funérailles; ils déposèrent le corps dans
l'église du saint martyr Euppsychius (*Ephsichios*), dans le tombeau où se trou-
vaient les restes de saint Léon, qui fut évêque avant lui.

* A fol. 150
r° a.

* Քաղաքի եւ եւ Սահմանի Բ : Տօն Սեղբեաստի Հայրապետին Հոռմայ, որ զվստար էր
Երկրի առաջին ժողովոյն. եւ նախատանկ Բայանութեան Տեառն Սրբապի Քրիստոսի :

Երանելին Սեղբեաստ էր ի քաղաքէն Հոռմայ, եւ աղատարէր Հայրապետին
Տիմոթէոսի՝ որ էր եկեալ չՄատարայ. զոր կապեալ Տարկինոս կարգաւ քաղաքին՝
յոյժ չարչարեաց վասն հաւատոյն Քրիստոսի, եւ ապա եհաւ զվստար նորա : Եւ
առեալ զմարմին սրբոյն Տիմոթէոսի՝ Սեղբեաստ, թաղեաց ի տան խրոմ, եւ
կանխեցոր լուցելոր եւ խնկոր ծառայէր նմա. զոր շատոյ Մենդիատան Հոռմայ Հայրա-
պետն շինեաց եկեղեցի ի վերայ զերեզմանին յանուն սրբոյն Տիմոթէի :

Եւ կապեալ զՍեղբեաստ՝ Տարկինոս կարգաւ, եւ պահանջէր ի նմանէ զինչս
սրբոյն Տիմոթէի. եւ նա ծարպարեացաւ նմա եւ սո՛ւ. Ի վաղի մեռանկլիս : Սրբէս եւ
եղև իսկ : Զի մինչդեռ ճաշակէր Տարկինոս կերակուր, փաշ ձկան սղակաւ ի փոսն
եւ նոյնամայն ստատկեցաւ :

Եւ յարժամ եղև Սեղբեաստ երեսուն տմայ՝ ձեռնադրեցաւ ի Մենդիատոնէ Հայրա-

1 տն Սեղբեաստի . . . Քրիստոսի] Վարդ եւ յիշատակ սրբոյն Սեղբեաստի Հոռմայ
Հայրապետին, որ զվստար էր Երկրի առաջին ժողովոյն երեք հարիւր տան եւ աթ կախկա-
պատոյն 13.

* A fol. 150
r° a.

* 25 KALOTZ, 2 Janvier.

Fête de Sylvestre, pontife de Rome, qui fut le président du premier concile de Nicée,
et veille de l'Épiphanie de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

Le bienheureux Sylvestre était de la ville de Rome, et servait le pontife
Timothée, venu d'Antioche, et que Tarquin (*Tarkuinos*)¹, l'éparque de la ville,
avait arrêté, et soumis à de nombreuses tortures pour la foi du Christ, à qui
enfin il avait fait trancher la tête. Ayant pris le corps de saint Timothée,
Sylvestre l'inhuma dans sa maison et le servait avec des lampes allumées
et de l'encens. Plus tard, Miltiade (*Mendiaton*), pontife de Rome, édifia une
église sur ce tombeau, au nom de saint Timothée.

Tarquin l'éparque fit arrêter Sylvestre et exigea qu'il lui livrât les biens
de saint Timothée; mais il lui répondit en prophétisant : « Tu mourras
demain. » Ce qui arriva en effet; car, pendant que Tarquinius prenait
son repas, une arête de poisson se prit dans sa gorge et il mourut sur-le-
champ.

Lorsque Sylvestre eut trente ans, il fut ordonné prêtre par le pontife

1. Tranquillinus, *τραρχυλίνος* dans *Syn. Cp.*, corrompu en *ταρχυλίνος* par certains mss.,
d'où provient par une nouvelle corruption la leçon arménienne.

պետէն քահանայ : Եւ եղև աստուածահաճոյ վարուք եւ համարձակութեամբ քարոյէր զՔրիստոս՝ հրէից եւ հեթանոսաց, եւ սիրեցեալ էր յամենեցունց :

Եւ եղև յետ վախճանելոյն Մենդիատունի՝ ձեռնադրեցաւ յաթուռ նորա Սեղբեստրոս Հռոմայ հայրապետ : * Եւ զգնեաց սպիտակ վերարկու ի ժամ սուրբ խորհրդածու- * A fol. 150
5 թեանն, զոր ասէին թէ իցէ Յակոբայ Տեառն Եղբօրն Երուսաղէմայ եպիսկոպոսա- r^o b.
պետին :

Սեղբեստրոս կարգեաց լինել յեկեղեցիս սարկաւապունս եւ կիսասարկաւապունս, եւ անուանաւ նոյն առուրց շարաթուն. զԱրեգականն որ՝ տէրունականն, որ է կիւրակէ վասն յարութեան Տեառն, եւ Զեւս լուսին՝ երկշաբաթ, եւ զԱրէսի՝ երեքշաբաթ, զԵւաչին՝
10 չորեքշաբաթ. զԻւսիին՝ հինգշաբաթ, զԱփրոդիտեայ՝ ուրբաթ, եւ զԿուռնայ՝ շաբաթ : Հրամայեաց եւ փոխեցին զԶատիկն ի չորեքտասանն լուսնին, որպէս զի յետ չորեք- տասաններորդի լուսնին՝ զկիւրակէն արտացին Զատիկ : Հրամայեաց զի փառաւորեսցեն զհինգշաբաթի օրն իբրև զկիւրակէն : Եւ կանոնադրեաց զի յառօրն մեծի հինգշաբա-
թուն յամենայն տմի՝ լաւնացեն զբանդս եւ զարդեկեալն ազատեսցեն. եւ կատարի
15 պատուէրս այս մինչև ցոյսօր :

11 Հրամայեաց... զկիւրակէն *om.* B || 14 յամենայն տմի *om.* B.

Mendiatius. Il eut une conduite agréable à Dieu et prêchait le Christ avec hardiesse, aux Juifs et aux gentils; il était aimé de tout le monde.

Il arriva, après la mort de Mendiatius, que Sylvestre fut sacré sur son siège, pontife de Rome. * Il se revêtait, au moment de la célébration du * A fol. 150
saint sacrifice, d'un manteau blanc qu'on disait avoir appartenu à Jacques r^o b.
le frère du Seigneur, archevêque de Jérusalem.

Sylvestre établit qu'il y eût dans l'église des diacres et des sous-diacres et fixa les noms des jours de la semaine : (pour le) jour du soleil, dominical, c'est-à-dire dimanche (*չորչազի*), en souvenir de la résurrection du Seigneur; (pour celui) du dieu Lune, deuxième de la semaine¹; (pour celui) de Mars (*Arès*), troisième de la semaine; (pour celui) de Mercure (*Erayi*)², quatrième de la semaine; (pour celui) de Jupiter (*Diosi*), cinquième de la semaine; (pour celui) de Vénus (*Aphroditeay*), sixième de la semaine; (pour celui) de Saturne (*Khronosi*), sabbat. Il ordonna de transférer Pâques au quatorzième (jour) de la lune, afin que l'on fit Pâques le dimanche après le quatorzième (jour) de la lune. Il ordonna de célébrer le jeudi (saint)³ comme un dimanche; et il établit que tous les ans, le jeudi saint, on ouvrit les prisons et qu'on libérât les détenus; cet ordre est exécuté jusqu'à nos jours.

1. En latin : *feria secunda, tertia... sabbatum*, dénominations conservées dans la liturgie, tandis que le calendrier civil a continué l'usage païen : lundi, mardi..., sauf pour le dimanche. — 2. Restituer *Armayi*. — 3. Il s'agit, semble-t-il, du jeudi saint, bien que le texte arménien porte seulement « jeudi »; restituer *ՏԷԺ*.

Եւ էր վիշապ ծի բունեալ յապարանսն որ կռչի Կապետոլան, եւ պանդաւոր
կանաչք իջանէին երեք չարխր եւ վաթսուն եւ չինգ աստիճանս ի վիշապն եւ ծա-
տալանէին նմա զոչս, եւ բազում վնաս լինէր ի բազարին Հոսմոյ ի վիշապէ անախ :
Եւ երանելին Սեղեարտոս ոչ գաղաթէր յատաղաներոյ զհրէաչս եւ զհեթանոս յա-
տաւածալին պրոց, եւ նորա ասէին. Եթէ կարող եւ վիշապին զգոհան խախանել, եւ 5
ապառնայն պրոցարս ի նորին ծախարէր վնասուցն : * Եւ կայեալ չաղօքն Սեղեա-
տոս պահօր՝ հանդերձ ալ բրիտաննէսքն գերիս ասորս, եւ երեսեցաւ նմա յանուրջս
Պետրոս ասարեալն եւ ասէ. ' Եւ գինի բո գեհեպորոս եւ գփոնէսիոս եւ գփլիկեպոլիոն
գերիցունս, եւ գնորատան եւ գնանանս ասրկուպանս, եւ իջիւր ընդ երեք չարխր
եւ վաթսուն եւ չինգ աստիճանսն, եւ ի ծաւա պրան վիշապին կանդնան գնչան խաչին 10
սրոյ : Եւ ի ներքապոյն ալն չարած վիշապն գաղաթեալ է՝ եւ գրունք պղնձիւր, եւ
անուանելով զանուն Տեասն ձերոյ Յիսուսի 'Քրիստոսի՝ ժակեցէր պղտնան եւ նկզս
պղծիւր, եւ ասացես. Բչապէս ասէ Պետրոս աշակերան Յիսուսի, գրունքս այս ոչ
բացցին մինչեւ չորն գատաւանի : Եւ ըստ հրամանի աւարելոյն արար Սեղեարտոս,
եւ տեսեալ ապաւստորացն վիշապին հաւատացին ի 'Քրիստոս : 15

1 Եւ էր վիշապ... ի 'Քրիստոս] Ընհեա արար աղօթիւր եւ վիշապ ծի ժանս, որ բունեալ
էր ի Հոսմ ի Կապետոլան, որում զոչս ծաւալանէին բազումք . վասն սրոյ եւ բազումք
հաւատացին ի Տէր Բ.

Il y avait un dragon niché dans le palais appelé Capitole, et des femmes
sectaires descendaient les trois cent soixante-cinq marches pour arriver au
dragon et lui offraient des sacrifices. Ce dragon causait bien des dommages
à la ville de Rome. Le bienheureux Sylvestre enseignait inlassablement aux
juifs et aux gentils les Écritures divines, mais eux ils disaient : « Es-tu capable
d'empêcher les sacrifices au dragon et de délivrer la ville de ses ravages mor-
tels? » * Sylvestre se mit en prières avec jeûnes, lui et d'autres chrétiens,
pendant trois jours; l'apôtre Pierre lui apparut dans une vision et lui dit :
« Prends avec toi les prêtres Théodore (*Theodoros*), Denys (*Dionèsios*). Philico-
sius (*Philikosikon*), les diaeres Honoratus (*Onoraton*) et Romanus (*Romanos*):
descendez les trois cent soixante-cinq marches et dressez la sainte croix à
l'entrée du repaire du dragon. Dans la grotte intérieure où demeure le dra-
gon, il y a des portes de bronze; en prononçant le nom de Notre-Seigneur
Jésus-Christ, vous fermerez les portes, et vous mettrez les barres en disant :
« Ainsi dit Pierre, le disciple de Jésus, ces portes ne s'ouvriront qu'au jour du
jugement. » Sylvestre fit selon l'ordre de l'apôtre; ce que voyant, les des-
servants du dragon crurent au Christ.

Պատն յորայն Կոստանդիանոսի մեծի թագաւորին, թէ զինորդ հաւատաց ի Քրիստոս
 ի ձեռն Սեղբեստրոսի հայրապետին :

Թագաւորն Հռոմայ Կոստանդիանոս կռապաշտ էր, եւ հրապուրեալ ի մարտի-
 մինացէ կնոջէն իւրմէ, որ էր թուռն Գլուկելիանոսի արքային, հալածէր զքրիստոնեայս .
 5 եւ բազում հաւատացեալս ետան որ ոչ զոհեցին կռոցն : Իսկ երանելին Սեղբեստրոս՝
 առեալ զաշակերտսն իւր վախճաւ ի լեռանն, եւ էր անդ ի թաքստի :

Եւ եղև բարտաւթիւն Կոստանդիանոսի իւրեւ ի տապաւոտէ, եւ բժիշկք ամենեւին
 ոչ * կարացին բժշկել : Ասացին ազանդաւորք եթէ . Անհնարին է քեզ բժշկել՝ բայց * A fol. 150
 միայն եթէ անորատ մանկունս ժողովեցես, եւ զարին նոցա լցցես յաւազան, եւ
 10 մինչեւ ջերմ լիցէ մոցես մերկ յաւազանն եւ լուսացիս արեամբն եւ ապա ողջացիս :

Եւ հրամայեաց եւ վաթապէս ժողովեցին տղայ մանկունս բազումս եւ անթիւս
 յոյժ . եւ կեալ թագաւորին երթալք ի Կապեառիոն ի տաճար կռոցն, եւ ընթացան
 կանայքն մարք տղայոցն՝ ի զիրկս ունելով զտղայան՝ մեծաւ հաւաչանօք, հերարձակք
 եւ սաինք իւրեանց ի բերանս նոցա, անկան առաջի թագաւորին մեծաւ ողբովք : Եւ
 15 նորա տեսեալ զաշխարհումն եւ զկոծ մարցն, եւ զլաւմն տղայոցն, յոյժ ողորմեցաւ
 եւ զթացաւ ի նոսա, որ եւ արտասուք հեղան յաշացն, եւ լնւ համարեցաւ զվերկուրին

2 ի ձեռն] արքայն add. B — հայրապետին om. B || 7 ի տապաւոտէ] տապաւոտ B || 8 Անհնա-
 րին] Անհնար B || 90 էլեալ] երթեալ B || 13 մեծաւ] արտասուալից B || 16 հեղան] հեղուին B.

Au sujet de saint Constantin, le grand empereur: comment il crut au Christ
 par l'entremise du pontife Sylvestre.

Constantin (*Kostandianos*), l'empereur de Rome, était idolâtre et, entraîné
 par sa femme Maximina qui était la petite-fille de l'empereur Dioclétien, il
 persécutait les chrétiens. Il fit tuer beaucoup de fidèles qui ne voulurent pas
 sacrifier aux idoles. Le bienheureux Sylvestre prit ses disciples avec lui et
 s'enfuit à la montagne, où il se tint caché.

Constantin fut atteint de la lèpre et de la fièvre et tous les médecins
 ne * purent le guérir. Des sectaires lui dirent : « Il te sera impossible de guérir, * A fol. 150
 à moins que tu ne rassembles des enfants sains, et que tu remplisses de leur
 sang un bassin, dans lequel tu entreras nu pendant que le sang est encore
 chaud; tu te laveras avec leur sang, et ensuite tu guériras. »
 v° b.

Il en donna l'ordre et on rassembla promptement beaucoup de jeunes
 enfants, en nombre infini. L'empereur se rendit au Capitole au temple des
 idoles; alors les mères des enfants accoururent tenant les enfants entre leurs
 bras, avec de grands soupirs, les cheveux en désordre, le sein aux lèvres
 des enfants, et se jetèrent devant l'empereur avec de gros sanglots. Celui-ci,
 voyant la désolation et la douleur des mères, les pleurs des enfants, eut
 grande pitié et compassion d'eux, à tel point que les larmes lui coulèrent des

նոցա բան գատող լինի անձին խրոչ, և արձակեաց զնոսա ուրախացի ի չարիս խրեանց, առեալ_ նոցա ծախս և սոճիմա :

Եւ ի զիշերին չաչնիկ երեսեցան թագաւորին Պետրոս և Պօղոս առաքեալքն Քրիստոսի և սանն. Սրովհետեւ պարմեցար արաչոյն առաւել բան անձին բո՛ւ եկար չաչնի լին բեզ_ : Երբ առաքեան չաչ անան լեառն և բերցեն առ բեզ_ զեպիսկոպոս-
պեան Սեղբատրոս, և նա պատրաստեաց, բեզ_ առպան ջրոյ և բառացիս աչեա, և
բժշկեացիս * չանբժշկելի բորստա լենել :

Եւ ընդ առաւան առաքեաց ի լեառն և առան զնա. և նա կարձէր եկի : Ի մարտիրոսա լին տանէին, որ և ուրախա լեամբ երթալ : Եւ մտեալ առաջի թագաւորին՝ ալջոյն եա : Եւ ստէ, զնա. Էն աստուածք բո՛ւր անան լին Պետրոս և Պօղոս : Պատասխանի եա Սեղբատրոս. Ոչ են զորոս աստուածք՝ ալլ ծառայք են Բառուծոյ, և Յիսուսի Քրիստոսի առաքեալք :

Ըսէ թագաւորն. Սրմ լերպարանօք են, և կամ չորչափ հասակի : Եւ հանեալ ի ծոցոյ խրմէ՝ պատկերս փորձնա սրոց առաքելոցն եցոյց թագաւորին, և տեսեալ ծանեաւ և ստէ. ճշմարիտ զորոս են զոր տեսի չանուրջս :

Եւ առժամայն լլին զաւագանն ջրով, և երթեալ ի տեղին օրհնեաց Սեղբատրոս զջուրն, և մերկացուցեալ զթագաւորն՝ լջոյց ի ջուրն, և բոց փայլեաց ի վերայ ջրոյն և ձեռն մերձեցաւ լերկնից ի մարմին նորա, և եղև ճարձատումն օրպէս ի

4 տան] ստացին B || 5 անուն] եկէ B || 10 զնա] թագաւորն *add.* B || 12 Բառուծոյ և Յիսուսի *om.* B || 17 և բոց փայլեաց ի վերայ ջրոյն *om.* B.

yeux, et il préféra leur salut à sa propre guérison: il les renvoya pleins de joie chez eux, en leur distribuant des gratifications et des pensions.

Cette nuit-là, les apôtres du Christ Pierre et Paul apparurent à l'empereur et lui dirent : « Puisque tu as eu plus de pitié des enfants que de ta personne, nous sommes venus à ton secours. Tu enverras à telle montagne et tu feras venir à toi l'archevêque Sylvestre; il te préparera un bassin d'eau, tu t'y baigneras et tu guériras de ta lèpre incurable. »

Au matin, il envoya à la montagne et on ramena (Sylvestre); et lui croyant qu'on le conduisait au martyre, marchait avec joie. Il se présenta à l'empereur et lui donna le salut. (L'empereur) lui dit : « Parmi tes dieux y en a-t-il qui s'appellent Pierre et Paul? » Sylvestre lui répondit : « Ce ne sont pas des dieux, mais des serviteurs de Dieu, et des apôtres de Jésus-Christ. »

L'empereur dit : « Comment sont leurs traits, et quelle taille ont-ils? » (Sylvestre) sortit de son sein de petites images des saints apôtres, et les montra à l'empereur, qui les regarda, les reconnut et dit : « En vérité, c'est eux que j'ai vus dans mon rêve. »

On remplit aussitôt un bassin d'eau, Sylvestre s'y rendit et bénit l'eau, puis ayant fait déshabiller l'empereur, il le fit descendre dans l'eau; une lumière brilla sur l'eau et une main du ciel s'approcha de son corps; il y eut

տապալեւ, եւ անկան իբրեւ կեղեւանք յանձնէն եւ կլից զջուրն, եւ ել ճարուր ճարմնով :
Եւ մկրտեցան յառուր յաշնմիկ ի ձեռաց Սեղբեաստոսի՝ ոպիր երկստասան հազար ի
գետն, որոց զգեցոյց թապաւորն հանդերձս սպիտակս եւ վեշարկուս եւ կօշիկս, եւ
խրարանչիւր մօմեղէն ի ձեռս :

5 Եւ զրեաց հրամանս թապաւորն, եթէ որ հայհոյեացէ զՔրիստոս՝ զկէս ընչից իւրոց
չարքունիս ապցեն, * եւ անխափան եւ անարգել ո՛վ եւ կամեսցի մկրտեցի, եւ աներ- * A fol. 151
կիւղ լիցին ի կործանել զպատկերս կոսցն : Եւ շինեաց թապաւորն եկեղեցի անուամբ
սուրբ Փրկիչ, եւ ինքնին բրէր եւ հանէր զհօղն եւ զնէր զբարինսն : Եւ հրամայեաց ի
մէջ հրապարակին տղապակել զօրտկանացն մեծաւ բարբառով քառասնիցս անգամ
10 եթէ. Քրիստոս ճշմարիտ Աստուած է. եւ եթէ եկեղեցիք Քրիստոսի բացցին տասն
անգամ, եւ որք զՔրիստոս ոչ պաշտեն՝ թշնամիք են թապաւորութեանս իմոց, տասն
անգամ. եւ որ կեցոյց զթապաւորն Աստուած է, երեսուն անգամ. եւ որ զՔրիստոս
պաշտէ՝ չարածամ չաղթոյ է, տասն անգամ. եւ որք ոչ հաւատան ի Քրիստոս ի
ճշմարիտ Աստուած՝ Ելցեն ի քաղաքէս, քառասուն անգամ :

15 Իսկ Հեղինէ մայրն Կոստանդլանոսի արքային՝ էր ի Բիւթանիա եւ երկու թուռներն
ընդ նմա, Կոստանդլինոս եւ Կոստաս : Եւ ժողովեցան առ նա հրէայք եւ ասեն. Որպին
քո թապաւորն մեր՝ բարիորդ արար զի եթոյ զկուռսն, բայց ճշմարիտ հաւատ ոչ ստացաւ .

1 եւ ելից զջուրն] ի ջուրն B || 9 քառասնիցս անգամ om. B || 10 տասն անգամ om. B ||
11 տասն անգամ om. B || 13 տասն անգամ om. B || 14 քառասուն անգամ om. B ||
16 հրէայք] բազումք add. B.

un grésillement comme d'une poêle, des pellicules se détachèrent du corps et remplirent l'eau, et (l'empereur) en sortit sain de corps. Ce jour-là, douze mille personnes furent baptisées dans le fleuve des mains de Sylvestre, et l'empereur les fit habiller de vêtements blancs, de manteaux et de chaussures, et chaenn (eut) un eierge en main.

L'empereur écrivit des ordres : « Quiconque blasphémera le Christ, aura la moitié de ses biens confisqués par le trésor impérial; * quiconque voudra se
faire baptiser, ne sera ni inquiété ni gêné; aucune crainte pour ceux qui ren- * A fol. 151
verseront les statues des idoles. L'empereur édifia une église dédiée au saint
Sauveur : lui-même creusait, enlevait la terre et posait les pierres. Il ordonna
qu'au milieu de la place des soldats erient à haute voix : quarante fois, que le
Christ est vrai Dieu; dix fois, que les églises du Christ peuvent s'ouvrir; dix
fois, que ceux qui n'adorent point le Christ sont des ennemis de l'empire;
trente fois, que c'est Dieu qui a guéri l'empereur; dix fois, que celui qui
adore le Christ est toujours vainqueur; quarante fois, que ceux qui ne croient
pas au Christ, vrai Dieu, doivent quitter la ville.

Hélène, mère de l'empereur Constantin, se trouvait en Bythinie avec ses deux petits-fils Constantin et Constans. Les Juifs se rassemblèrent auprès d'elle et dirent : « Ton fils, notre empereur, a bien fait d'abandonner les

որոց գրեան սա նա զի իրիտաւեցի եւ յեցի հրէայ որպէս եւ ծեր : Եւ նորա անարգեալ զնոսս ինձնամեօր զարձալ :

Եւ զրեաց սա որպիս խր զի հաստաւեցէ զհաւատ բրիտանեւթեան, եւ որոսցէ ժազով բրիտանեւթի եպիսկոպոսոց եւ հրէից վարդապետաց, եւ խօսեցին ի ծարար-
 րէից զրոց ընդ միմեանս : Եւ ժազովեցան ըստ հրամանի զշտպին Հեղինեայ՝ ի * հրէից. 5
 զպիրբ, եւ օրինաւորբ երկուստան, եւ ի բրիտանեւթի եպիսկոպոսոց ըստ եւ չարբ, որոց էր զուի երանելին Սեղբետարս. նոստ եւ թաղաւորն ի մէջ եպիսկոպոսոցն, եւ ի հրէից զորոցն Բրիտաթ ակաւս զսաւաջապոշակ վկայաթինս ծարարեիցն որ վստն Բրիտաթի ի ըսց ընկենալ : Իսկ սուրբն Սեղբետարս ըստ Հարով որով, եւ յաջողեալս եցոյց զվկայաթինս ծարարեիցն ի Բրիտաթ՝ վստն յախտնեակն եւ 10
 անակցրեակն սատուածութեանն, եւ զծարգեպոթինն յեօին ժամանակի ի սրոց կուսէն Կատուածածնէն :

Եւ չարացեալ զիւթ ոմն՝ Զամբրի անուն, սաէ զիմպաւորն. Հրամայեան տնեւ զուլ մի, եւ եւ խօսեցալ յունկն եւ սաւածայն սատակի : Եւ չարած խօսեցաւ Զամբրի յունկն եղինն եւ հերձաւ ընդ մէջն : Եւ սաէ զիմպաւորն. Եթէ չարացէ Սեղբետարս 15
 լանիւ միայն՝ զիտաւջիւր, ով ինպաւոր, որ եւ բանր խր ճշմարիտ են : Եւ ազօթեալ սա Կատուած սրբոյն՝ կենդանոցաւ զուին : Ասէ թաղաւորն. Արման է հաւատալ

S ծարարեից] ծարարեակն B || 11 յեօին ժամանակի] յեօ ժամանակաց B || 13 եւ չարացեալ . . . զսատուեց զՍեղբետարս om. B.

idoles, mais il n'a pas acquis la vraie foi; écris-lui donc de se faire circoncire et de devenir juif comme nous. » Elle les méprisa et les renvoya avec injures.

Elle écrivit à son fils, afin d'affirmer la foi chrétienne, de convoquer un conseil d'évêques chrétiens et de docteurs juifs, pour qu'ils discutent entre eux sur les livres des prophètes. Ainsi, on réunit sous l'ordre de la reine Hélène, * du côté des Juifs, des scribes et des docteurs de la Loi, au nombre de douze, du côté des chrétiens, vingt-quatre évêques, à la tête desquels se trouvait le bienheureux Sylvestre. L'empereur siégea au milieu des évêques. Abiathar, du groupe des scribes juifs, commença de réfuter les témoignages prophétiques des prophètes au sujet du Christ. Alors, saint Sylvestre, plein du Saint-Esprit, démontra clairement les témoignages des prophètes au sujet du Christ, de sa divinité éternelle et sans commencement et de son incarnation à la fin des temps, de la sainte Vierge, mère de Dieu.

Un mage, nommé Zambri, se leva, et dit à l'empereur : « Ordonne d'amener un taureau et je lui parlerai à l'oreille et il crèvera aussitôt. » Lorsque Zambri eut parlé à l'oreille du bœuf, il éclata par le milieu; et il dit à l'empereur : « Si Sylvestre le ressuscite par sa seule parole, tu sauras, ô empereur, si ses paroles sont vraies. » Le saint pria Dieu et le taureau reprit vie. L'empereur dit : « Il est préférable de croire à celui qui rend la vie qu'à celui

կեցուցանողին քան ծախացուցանողին : Եւ տեսեալ Տրէիցն զոր արար Սեղբեստրոս
անկան ամենեքեան յոտս նորա եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան :

Եւ յոյժ ուրախ եղեւ Թադւոսըն, եւ մեծագէտ պատուեաց զՍեղբեստրոս : Եւ այնպէս
փալկաց * սուրբ հայրապետն յեկեղեցին Ատուռձայ, զի զհիւանդս բժշկէր ազօթիւք
5 միայն, եւ զգեւս ի մարդկանէ հալածէր, եւ բազում հրէայս եւ հեթանոսս զարձաց
յատուռածգիրառութիւն : Եւ եղև զլիաւոր երեք հարիւր եւ ասան եւ ութ եպիսկոպոսացն
որ ժողովեցան ի Նիկիայ առաջին սինչոյոսին : Եւ ի բարիոր ծերութիւն հասեալ՝
հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս՝ Յունվարի Բ :

[Ե * Յաչամ աւուր չիշատակ է երանելոյն Գրիգորի պարսկի :

10 Էր սա ի աւժիկ ազգէ, յաւուրս Խորովու որդւոյ Կառատոյ Պարսկոյ արքայի,
ծնեալ յանհաւատ ծնողաց, եւ եկեալ ի Հայս բնակեցաւ ի Գուին բալար, եւ ընկա-
լեալ զսուրբ հաւատս Քրիստոսի մկրտեցաւ. եւ մտեալ ի վանս եղև կրօնաւոր
աւարքինի : Եւ յորժամ Գենշապուհ պարսկի մարդկան եկն ի Հայս՝ լուաւ յասն սորա
թէ քրիստոնեայ եղեալ է, կալաւ զնա՝ եւ ստիպէր զառնալ անդրէն ի կրօնս Պարսկոյ .
15 այլ նա հաստատուեւ եկաց ի հաւատս, եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոս Ատուռձ. եւ
հրամանաւ բռնաւորին ընկալաւ զմահ վկայական՝ Յունվարի Բ :]

* B
p. 6 b.

qui la détruit. » Les Juifs, témoins de ce qu'avait fait Sylvestre, tombèrent tous
à ses pieds, crurent au Christ et furent baptisés.

L'empereur fut au comble de la joie et honora grandement Sylvestre. Le
* saint pontife brilla dans l'église de Dieu, à tel point qu'il guérissait les
malades par ses seules prières, et qu'il chassait des hommes les démons ; il
convertit beaucoup de Juifs et de gentils à la science de Dieu. Il fut le chef
des trois cent dix-huit évêques qui se rassemblèrent au premier concile de
Nicée. Il parvint à une bonne vieillesse, et reposa en paix dans le Christ, le
2 Janvier.

* A fol. 151
v° b.

[Ե * En ce jour, commémoration du bienheureux Grégoire le persan.

* B
p. 6 b.

Il était de la race des Rajiks aux jours de Khosroès, fils de Kavats, roi de
Perse, né de parents infidèles ; il vint habiter l'Arménie, dans la ville de
Dovin, reçut la sainte foi du Christ et se fit baptiser. Il entra dans un couvent
et devint un religieux vertueux. Lorsque Denchapouh, le satrape persan, vint
en Arménie et apprit qu'il (Grégoire) était devenu chrétien, il le fit arrêter et
l'obligea à revenir à la religion des Perses ; mais il tint fermement dans sa
foi, confessa le Christ Dieu, et sur l'ordre du tyran, reçut la mort du martyre,
le 2 Janvier.]

Քաղաքի Իջ և Յանիարի Գ : Վկայարանութիւն սրբոյն Գորգիտի :

Ուս էր ի Կեսարիայ Կապադովկիայոց, չաճա Լիկիանոսի կապադա սրբոյն. և էր պատուով հարիւրապետ, և հաւատով բրիտանեաց : Եւ վասն հարածանայ ժամանակին եկեղ զգորովանութիւնն և Էլ ի լեւոն, և լմակէր միտչն սուտնձինն ընդ զսգանա և ընդ վաջրի երէս :

5

Եւ ի միտմ սուր Էջ ի լեւնէն, և համարձակութեամբ վասն ճշմարիտ հաւատոյն Քրիստոսի չորժամ զձիւրնկայ խաբսն կատարէին, եմատ ի մէջ ժողովրդեանն և առէ մեծաւ բարբառով. Գաին զիս սր ոչն խնդրէին, երեւեղոյ աջնոյիկ սր զիսն ոչ կամէին, պատաւխանի տրարից սրոյ ոչն հարցանեն : Եւ սոժամոյն կաբսն զիս և սուրան սո իշխանն բարբառին, և խօսեցաւ ընդ նմա բալում խոսածամբ և * ողբանոր, և ոչ կարոյ վիտնէլ զիս ի հաւատոյն Քրիստոսի. ապա սպառնալոց և հարուածով ջանացեալ, և նա առաւել ևս աղաղակէր. Քրիստոսեաց էմ, և Քրիստոսի ծառայ և ոչ ուրանում զիս, և զիսուս ոչ պաշտեմ :

10

Եւ նոյնեամոյն ի ձիւրնկայ առաքելոն սուաջն աճենայն ժողովրդեանն հատին զլուխ նորա վասն անուանն Քրիստոսի Յանիարի Գ, և եղաւ ի նոյն բարբառին 15

1 Վկայարանութիւն . . . Գորգիտի] Վկայութիւն սուրբ վկային Գորգիտի || 2 Կապադովկիայոց] Կապադովկիայ B || 4 ի լեւոն] ի լերին B || 6 հաւատոյն] խոստովանութեանն B || 10 ընդ նմա om. B || 12 և Քրիստոսի ծառայ om. B || 13 զիս] զՔրիստոս B.

26 KALOTZ, 3 Janvier.

Martyre de saint Gordius.

Il était de Césarée de Cappadoce, aux jours de l'empereur idolâtre Licinius (*Likianos*); il avait le grade de centurion, et était de foi chrétienne. A cause des persécutions de son temps, il quitta le service militaire et se retira sur une montagne, où il vivait seul avec les fauves et les bêtes sauvages.

Un jour, il descendit de la montagne, et, pour proclamer avec hardiesse la vraie foi du Christ, il se mêla à la population, le jour des courses de chevaux et dit à haute voix : « Ceux qui ne me cherchaient pas m'ont trouvé, je suis apparu à ceux qui ne voulaient point de moi, et je répondrai à ceux qui ne m'interrogent point. » On l'arrêta aussitôt et on le conduisit au gouverneur de la ville, qui lui parla doucement et avec des * promesses, mais il ne put le détourner de la foi du Christ; ensuite il le pressa, avec des menaces et des coups, mais (*Gordius*) criait de plus en plus : « Je suis chrétien, et serviteur du Christ, je ne le renie point, et je ne sers point les idoles. »

Aussitôt dans l'arène des courses de chevaux, en présence de tout le peuple, on lui trancha la tête pour le nom du Christ, le 3 Janvier, et il fut

10

15

Կեսարիայ : Եւ յետոյ սուրբն Բասիլիոս Կեսարիոյ արքեպիսկոպոսն ներբողեան ձա-
ռիւք պատուեաց զնա, եւ շինեաց վկայարան յանուն սրբոյ վկային Գորգիոսի :

[B * Տօն է մարգարէին Մաղաքիայի, որ թարգմանի հրեշտակ :

Սա յետ զարձի գերութեանն ճնաւ ի Սաւրէս, յապէէ Ղեւեայ. եւ մինչդեռ ամենուն
5 եւս մանուկ էր բարիորդ եւ գեղեցիկ կեանա եկաց, եւ սուսինի վարուք վարէր յոյժ .
վասն որոյ ամենայն ժողովուրդն պատուէր զնա իրբեւ զսուրբ անարատ եւ հեղ : Եւ
կոչեցին զնա Մաղաքիա, բանգի եւ տեսեամբն էր վաչերուչ. եւ ի մարգարէանալն ի
հրեշտակէ Աստուծոյ ընդունէր զխորհուրդս եւ զմեկնութիւնս :

Գուշակեաց զխափանիլն Ահարոնեան բաճանալութեանն, եւ աւետարանեաց զպա-
10 րուսան Քրիստոսի յաշխարհ՝ յատճընթացութեամբ հրեշտակի իւրոյ՝ երկրորդ եղիպի,
այսինքն Յովհաննու Կարապետի. եւ եւս մանուկ զոյով յաւելաւ սու հարս իւր, եւ
թաղեցաւ յապարակի իւրում :

Յայժմ աւուր յիշատակ երանելոյն Ստեփաննոսի վարդապետի :

Սա էր ի զաւառէն Տօսրայ՝ յԱրտամէտ գեղջէ, որվի տէր Յուսիկ բաճանալի :
15 Ընդ ժամանակս ընդ աշնոսիկ յորժամ արշաւեցին աշխարհաւոր ազգն * Թաթարաց ի
Հայաստան, ոմանք ի նոցանէ զունդ կամեալ զիմեցին ի Վասպուրական աշխարհ, եւ

* B
p. 6 b.

* B
p. 7 a.

1 Կեսարիոյ արքեպիսկոպոսն] Կեսարացին B — ներբողեան] ներբողական B.

inhumé dans cette même ville de Césarée. Plus tard, saint Basile, archevêque de Césarée, l'honora d'un panégyrique et fit construire une chapelle au nom du saint martyr Gordius.

[B * Fête du prophète Malachie, nom qui se traduit « ange ».

Il naquit, après le retour de la captivité, à Sopha (*Soukhès*)¹, de la tribu de Lévi. Étant encore tout jeune, il avait une bonne et belle conduite, et menait une vie très vertueuse; c'est pourquoi toute la population l'estimait comme saint, sans tache et doux. On l'appela Malachie, car il était bien de figure, et quand il prophétisait, il recevait les symboles et les commentaires de l'ange de Dieu.

Il annonça l'abrogation du sacerdoce aaronique, prédit la venue au monde du Christ précédé de son ange, * le second d'Élie, c'est-à-dire de Jean le pré-
curseur. Il était encore jeune quand il alla rejoindre ses ancêtres, et fut enterré dans sa terre.

* B
p. 6 b.

En ce jour, commémoration du bienheureux docteur Étienne.

Il était de la province de Tosp, du village d'Artamet, fils du prêtre Ter Houssik. A cette époque, lors de l'incursion en Arménie des * Tartares, nation qui sème la ruine des pays, plusieurs d'entre eux formèrent un groupe

* B
p. 7 a.

1. Les autorités grecques de la vie de Malachie donnent communément ἐν Σοφῶν ou ἐν Σοφῶν (sic. *Syn. Cp.*) La recension d'Épiphane, que Scherman désigne par G., porte ἐν Σοφῶν, cf. *Propheten-und apostollegenden*, t. II, 31, 3, Leipzig, 1907, p. 72.

Հարին զգաստն Տաթայ եւ Մշտունեաց, եւ տին տար եւ զերի բազում, ընդ որս ի զերտիլին վարեցին եւ զկին երկուս ունին բարեպաշտի Մուսիկ կոչեցերայ, եւ տարեալ ի Գաւրեժ՝ վաճառեցին ամիրայի ունին աշտպետայ, եւ զի տիկին ամիրային Բիրի անուն ըրխտանեաց էր հաւատաւ յանգորբոս կարս զնա :

Իսկ Մուսիկ երեց ի խնդիր եկալ կնոջ խրայ ի բազում տեղիս, զնայ եւ եղև 5 զնա ի Գաւրեժ. եւ աղաչանս ծառայց տա տիկինն Բիրի ապտուլ զնա. եւ տիկինն զիջեալ չաղաչանս երկուսն ապտտեաց զկինն. չաւել տալ նմա հինգ հարիւր դահեկան տա ի հոլալ զկարեւոր պետս խրեանց. եւ ոչ ալ ինչ խնդրեաց վախարհն՝ բացց պաշս ծկայն. Զի չորժամ, ասէ, լինիցի ձեզ որդի որ ելլէ ի կալոյ բահանալովեան, զառաջին պատարապն ծառայցէ վասն հոլոյ իմոց :

10

Եւ Մուսիկ երեց առեալ զկինն խը՝ եկն յԱրտամէտ, եւ չնա տարուց ծկոյ եղև նմա որդի զոր կոչեաց Սահփաննոս. որ անդտին ի տիս ծանկուլովեան կրկնալ վարձեցաւ ի վարս բարխ եւ ի կրօնս աստուածաբաշտովեան :

Եւ չորժամ ի պատանեկութեան էր՝ չաուր ծկոմ տարեցաւ ի հօրէն խրմէ ի զիւրն Մեկլ տանել զյորեան չափրին, եւ էր չաուրս չաչնտիկ նապուլին հայր, 15 եւ աղբատր տատալէին չոյժ : Եւ ինքն Սահփաննոս ի բերին զաղաղեալ յորեանն՝ տեսեալ ի ճանապարհին զճանկունս աղբատայ բաշխեաց զամենայնն ի նոսա ախով խրով. եւ չորժամ զատարկացաւ պարին՝ անտես ի ծարղկանէ ելլց զայն մոխրով եւ

et envahirent le pays de Vaspourakan, dévastèrent la province de Tosp et de Rechtounikh, et emportèrent un grand butin et de nombreux captifs. Parmi ceux qui furent conduits en captivité, se trouvait la femme d'un prêtre pieux, nommé Houssik; elle fut conduite à Tauriz et vendue à un émir infidèle; mais comme l'épouse de l'émir, nommée Bibi, était de foi chrétienne, elle la garda en paix.

Le prêtre Houssik, à la recherche de sa femme, visita bien des endroits et la trouva à Tauriz. Il présenta des supplications à la dame Bibi pour qu'elle la libère. La dame acquiesça aux prières du prêtre, libéra la femme et, en outre, lui accorda cinq cents écus pour subvenir à leurs besoins, et elle ne demanda en échange que cela seulement : « Si jamais, dit-elle, vous avez un fils qui arrive au sacerdoce, qu'il offre sa première messe pour mon âme. »

Le prêtre Houssik prit sa femme, vint à Artamet et, un an après, il eut un fils qu'il nomma Étienne et qui, dès l'enfance, fut exercé et instruit dans les bonnes mœurs et la pratique de la piété.

Devenu jeune homme, il fut, un jour, envoyé par son père au village d'Ankel, porter du blé au moulin. En ce temps-là, il y avait disette de pain et les pauvres souffraient beaucoup. Étienne, en rapportant le blé moulu, vit sur son chemin des enfants de pauvres et leur distribua tout, poignée par poignée. Lorsque le sac fut vidé, il le remplit, loin du regard des gens, de cendre et de

աւազով ի վիւզ անկր, եւ բերեալ չ՛Արտամէտ եղ զզրատուն ի գաւթի տանն, եւ ինքն փախուցեալ զնայ ի Բերկրի :

Իսկ ճեօլքն նորա բացեալ զպարկն եւ գտեալ ի նմա ալիւր լը՝ արարին հայ. * եւ խնդրէին զՍտեփաննոս զն կեկալ կերկցէ հայ, եւ ոչ գտանէին. եւ յետ որոնելոց ի բազում տեղիս, եւս եւ ի Վան քաղաքի եւ յՍասան, զարձան ի տունս իւրեանց, եւ լալին անմխիթար սով զցալս եւ զցերեկ :

* B
p. 8 a.

Եւ յետ տան աւուրց պատմեաց նոցա աչք ոմն թէ տեսի զՍտեփաննոս յայտ նիշօր ի կողմանս Բերկրիոց, ի վիւզն Անի : Յայնժամ սրախացեալ Յուսիկ վազվազակի չորաւ անկր, եւ ելիտ զնա ի վանսն որ կոչէր Արկերան. եւ հարցեալ զպատճառս փախտեան նորա, լուաւ ի նմանէ վերսն եւ սքանչացաւ : Յայնժամ ծանոցց նմա հայրն զտապնալ մօր նորա, եւ ստիպեաց զնա զնալ ընդ իւր ի տուն, եւ նա ոչ էաւ յանձն. Աստուած էած զիս, ասէ, յայտ տեղի աշպարի իմն օրինակաւ կրօնաւորիլ ինձ աստէն եւ ծառայել նմա, աստ կեցից եւ աստ մեռացց : Եւ իբրեւ շատ ողբեաց հայրն, ասեն յՅուսիկ միտքանք ուխտին. Գնա՛ զու ի տուն քո, եւ աւեալ բերցես զմայր տղալիկ զի եւ նա տեսցէ զկա եւ մխիթարեսցի :

Եւ ի հաւանիլ նորա ի կարգ բահանալովեան՝ ծանոցց նմա հայրն զգերիլ մօրն եւ զաղատին, եւ զխնդիր հացուածոց Բիբի տիկնոջն : Եւ եղև ի չիշատակել Ստեփաննոսի զանուն նորա ի պատարապի, յայտնեցաւ նմա տեսիլ ահեղ, բանլի տեսանէր

sable dans le même village, et l'ayant apporté à Artamet, il amena l'âne dans la cour de la maison, et lui-même s'enfuit et alla à Berkri.

Ses parents ouvrirent le sac, le trouvèrent plein de farine, et en firent du pain. * Ils cherchèrent Étienne pour qu'il vint manger le pain, mais ils ne le trouvèrent point. Après avoir cherché en divers endroits jusqu'à la ville de Van même et à Ostan, ils retournèrent chez eux et pleurèrent jour et nuit sans trouver aucune consolation.

* B
p. 8 a.

Dix jours après, quelqu'un leur dit : « J'ai aperçu Étienne, tel jour, du côté de Berkri, au village d'Ani. Houssik, plein de joie, s'y rendit aussitôt et le trouva au couvent qu'on appelle Arkélan. L'ayant interrogé sur le motif de sa fuite, il apprit le fait et en fut émerveillé. Alors, son père lui apprit les inquiétudes de sa mère et l'engagea à rentrer avec lui à la maison, mais il refusa : « Dieu, dit-il, m'a amené ici d'une telle façon, pour que je devienne religieux ici et que je Le serve ; je vivrai et je mourrai ici. » Lorsque le père eut insisté longtemps, les moines du couvent dirent à Houssik : « Toi, va chez toi, et tu amèneras ici la mère de l'enfant, pour qu'elle le voie aussi et soit consolée. »

Lorsqu'il arriva à l'ordre du sacerdoce, son père lui fit connaître la captivité de sa mère, sa délivrance et la demande de prières de la dame Bibi. Lorsque Étienne mentionna le nom de celle-ci pendant la messe, il lui fut révélé

զինքն չեղր ծովու որ լի էր սրեամբ, եւ Բլբի ի մէջ նորա . եւ չափիկն նորա հանեալ եղեւ ի ծով, անտի, եւ եղաւ ի ցածարի : Անդ որ չապշտիքին ըմբռնեալ Սաւեմանայ՝ երկարեաց յոյժ ի պահու անդ, եւ սարսափմամբ աւարտեալ զխորհարցի եջ ի բեմէն : Եւ ի հարցանել վանականաց զգառածուն չամենայն՝ պատմեաց նոցա զերան : Եւ ի վապին իրբեւ սպառնցին զնա ձիւսանկամ ծառայանել զգառարաց ոչ Լաւ չանձն ստեղծ : Արեան ծովուն ոչ եւ կարաց ընդգէմ կալ :

* B
p. 8 b.

Եւ խոտակրան վարուք կացեալ ի նոյն վանս արգելանաց, հարկեալ՝ չապոյ ընկարու զգառածն վարդապետութեան : Եւ չերկարեալ ի բազում աւարս սրբութեամբ եւ հայեկոյ վարդապետութեամբ եւ նշանադարձութեամբ փոխեցաւ առ Վերիստոս : Եւ ի տապանէ, նորա գործեցան բազում սրանչելք եւ բժշկութիւնք ականատեսաց եւ զիւսահարաց :

Քաղոցի Իւ : Եւ Յանվարի Դ : Տօն սրբոյն Զափմաթ-կրօնաւորի եւ Բիւնասի գործարանի :

Սուրբն Զափմոս էր կրօնաւոր լեռնականաց ի Կիլիկեաց գաւառէն, եւ բնակէր ընդ գաղանս անապատին մաշկեղինօր : Եւ լուա վասն նորա Դոմեթիանոս իշխանն, եւ իջոյց ի լեռնէն : Եւ կացեալ առաջին խոտովանեցաւ զՎերիստոս Աստուած : Եւ

12 Տօն] Վկայութիւն B — զօրականի] կոմենտարիօնի B || 13 Կիլիկեաց] Կիլիկից B || 15 կացեալ] կացոյց B — զՎերիստոս] համարձակ add. B — Աստուած om. B.

une terrible vision : il se voyait au bord d'une mer pleine de sang et Bibi au milieu ; à sa prière, elle fut tirée hors de la mer et déposée sur le rivage. Étienne, saisi de stupéfaction, s'attarda longtemps à ce moment et, après avoir achevé le mystère dans l'horreur, il descendit de l'autel. Ses confrères moines lui demandèrent la raison pour laquelle il s'était attardé ; il leur raconta l'affaire. Le lendemain, lorsqu'on le pria d'offrir à nouveau le sacrifice, il refusa en disant : « Je ne peux pas résister à la vue d'une mer de sang. »

* B
p. 8 b.

Il vécut dans ce même couvent d'Arkélan, d'une vie de grande austérité, et pressé par d'autres, il accepta le ministère de la doctrine. Ayant vécu de longues années avec sainteté et une doctrine pleine du Saint-Esprit, en accomplissant des miracles, il trépassa au Christ. Sur sa tombe eurent lieu bien des miracles et des guérisons d'infirmes et de possédés de démons.]

27 KALOTZ, 4 Janvier.

Fête de saint Zosime, le religieux, et d'Athanase le soldat.

Saint Zosime était religieux vivant dans la montagne, originaire de la province de Cilicie, il vivait, (couvert) de peaux, avec les bêtes sauvages du désert. Le gouverneur Domitien (*Dometianos*) ayant entendu parler de lui, le

հրամայեաց շամփուրս հրացեալս արկանել չափանջս նորա, եւ ապա եռացուցին կաթնաց լի ավճառ եւ ընկեցին զնա ի ներքս. եւ անտի հանին կենդանի եւ կախեցին զլիւիւսը եւ վէժ մի մեծ կապեցին ի պարանոցն :

Եւ էջ սախւծ մի ի լեռնէն չորում բնակեալ էր սուրբն Զոսիմոս, որ էր ընդերակ
 5 նմա, եւ երարձ ուսովն * զվէմն, եւ զիմեցին ի վերայ նորա շին սպանցեն զնա, եւ * A fol. 152
 խոսեցաւ ծարպապէս եւ ասէ. Վասն զի խոստովանի զանուն Տեսաւն մերոյ Յիսուսի
 Քրիստոսի, որ վասն ծարպկան չարչարեցաւ, չարչարէր, զսուրբը Աստուծոյ, որ աղօթիւր
 իւրովք զմեզ զբազանս յանապատի ընդլացոյց : Եւ զարհուրեալ իշխանն Դոմե-
 տիանոս՝ հրամայեաց իջուցանել զերանելին Զոսիմոս եւ կացուցանել սաւաջի իւր. եւ
 10 հարցանէր վասն ծարմանաւոյն Քրիստոսի : Եւ պատմեաց զամենայն իմաստս զիտու-
 թեան հաւատոցն Քրիստոսի : Եւ նա արձակեաց զնա ի կապանոցն եւ ի չարչարանոցն :
 Եւ նորա ելեալ զնաց ի լեռան ի վանս իւր : Դնաց եւ զկնի նորա Աթանաս զօրականն,
 եւ տեսեալ զգապանս զի երթեալ երկիր պաղանէին սրբոյն Զոսիմոսի՝ հաւատաց ի
 Քրիստոս եւ բնակեցաւ առ նմա մինչեւ ի վախճանն իւր :
 15 Եւ չորսմա՞ զիտաց զվախճանն իւր սուրբն Զոսիմոս, ապաւնաց զԱստուծո՞ւ, եւ

1 չափանջս] ընդ ականջս B || 3 ի պարանոցն] ընդ պարանոցն B || 4 Եւ էջ սախւծ ...
 զարհուրեալ om. B || 10 ծարմանաւոյն] ծարպանաւոյն B || 12 զօրականն եւ տեսեալ ...
 Յունվարի Դ] կոմենտարիոն եւ առ նմա բնակեցաւ ճգնողական վարուք, եւ որպէս անմեկնելի
 սիրով միացեալ էին ընդ միմեանս ի կենդանութեան իւրեանց, նոյնպէս անմեկնելի մնացին եւ ի
 մահու, քանզի ի միասին վախճանեցան ի խորս լեռանց Յունվարի Դ B.

fit descendre de la montagne. Mis en sa présence, il confessa le Christ Dieu. (Le gouverneur) ordonna de lui introduire dans les oreilles des broches enflammées, puis on chauffa un chaudron rempli de boue et on l'y jeta. L'ayant retiré vivant, on le suspendit la tête en bas et on lui attacha une grosse pierre au cou.

Un lion qui lui était familier descendit de la montagne où vivait saint Zosime et souleva la pierre de son épaule * ; on accourut pour le tuer, mais il
 leur parla en langage humain et dit : « C'est parce qu'il confesse le nom de
 Notre-Seigneur Jésus-Christ, qui souffrit des tortures pour les hommes, que
 vous martyrisez le saint de Dieu qui par ses prières nous a apprivoisés, nous
 les fauves du désert? » Le gouverneur Domitien, effrayé, ordonna de descendre
 le bienheureux Zozime et de l'amener en sa présence. Il l'interrogea au sujet
 de l'incarnation du Christ. (Le saint) lui expliqua tous les mystères de la
 science de la foi du Christ. Il le délivra des liens et des tortures. (Zosime)
 retourna à la montagne à son couvent. Le soldat Athanase le suivit et aper-
 cevant les fauves se prosterner devant saint Zosime, il crut au Christ et
 cohabita avec lui jusqu'à sa mort.

Lorsque saint Zosime connut l'heure de sa mort, il pria Dieu, et un

պատասկցա զլինն ի լերինն, եւ առ զերկուսանն ի ներքս, եւ աչնպէս աւանդեցին զհոգիս իրեանց Յունվարի Դ :

* B
p. 8 b.

[B * ժողովումն Խոթանասուն եւ երկու սուրբ աշակերտացն Քրիստոսի :

Տէր եւ Աստուածն ձեր Խնամա Քրիստոս ի փրկարարձ անարեւոյթեանն իւրում, ընտրեաց նախ զերկուսուսան սուրբեալսն, եւ ապա չես նայա երեւցոյց ալ եւս Խոթանասուն եւ երկու աշակերտս :

Յապագս որոյ ամէր ընդ երկուսասանն եկի, հանձը բազումք են եւ ճշակք սովորք, սպաշեցէք զտէր հեճոցն զի հանցէ ճշակս ի հանձն իւր : Զորս չորեքսն երեւցոյց ի ձեջ ալոյցն ընտրելով, որպէս սրտամէ Դուկոս, ստաց եկի, քննադէք զանուանք ձեր զրեալ եւ չերկինս, եւ թէ. Տառս ձեզ իշխանութիւն կոխել զոճս եւ զկարխնս եւ զամենայն զօրութիւնս իշխանացն : Եւ աչնպէս զօրացուցեալ զնստս եւ պատուիրանադրեալ՝ սուրբեաց ի բարոյութիւն արքայութեանն :

Զորս նշանակեաց նախ առ Մովսէսին՝ Խոթանասուն եւ երկու ձերօրն, եւ Խոթանասուն եւ երկու արձաւենեօրն որ չԼալնձ : Զորոյ ընտրութիւնն եւ զժողովումն զերեւցոյց զնստս յաշակերտութիւն, բաց որոշելով յալոյց հետեւեցոյն՝ յոյճս սուր արար նոց ինքն Տէրն. զորոյ զտանն կատարեմք ի չԼալրիլն ամսոյ չինն, որոյ անուանքն անդ է զրեալ լիովատար :

rocher de la montagne s'entr'ouvrit et les reçut tous les deux à l'intérieur; c'est ainsi qu'ils rendirent leur âme, le 4 Janvier.

* B
p. 8 b.

[B * Élection des soixante-douze saints disciples du Christ.

Notre-Seigneur et Dieu, Jésus-Christ, dans sa mission salutaire, choisit d'abord les douze apôtres, et après eux il mit en évidence soixante-douze autres disciples.

C'est à leur sujet qu'il dit aux Douze : « *La moisson est grande, mais les ouvriers sont en petit nombre, priez donc le maître de la moisson afin qu'il envoie des ouvriers à sa moisson* ¹. » Et lorsqu'il les fit apparaître, en choisissant d'entre les autres, ainsi que le raconte Luc, Il dit : « *Réjouissez-vous de ce que vos noms sont écrits dans les cieus* ². » Et aussi : « *Voilà que je vous ai donné le pouvoir de fouler aux pieds les serpents et les scorpions de toute la puissance de l'ennemi* ³. » Après les avoir ainsi fortifiés et leur avoir donné ses commandements, Il les envoya prêcher le Royaume.

Il les avait déjà figurés du temps de Moïse par les soixante-douze vieillards ⁴, et les soixante-douze palmiers d'Alim ⁵. Et c'est aujourd'hui même que le Seigneur lui-même en fit leur élection et leur réunion en les choisissant parmi les autres qui Le suivaient. Nous célébrons leur fête le 9 Avril, où leurs noms y sont écrits au complet.

1. Luc. x, 2. — 2. Luc. x, 20. — 3. Luc. x, 19. — 4. Ex. xxiv, 1. — 5. Ex. xv, 27.

* Ի սմին առուր վկայութիւն երանելոցն Վարդանայ նոր նահատակի :

* B.
p. 9 a.

Հաւատարիմ ծառայն Քրիստոսի Վարդան էր յերկրէն Բաղիշոյ՝ ի Գառվան զեղջէ, եւ ծախալ ի կարգ աշխարհի ունէր զառակա, լոյց ինքն սիրէր զառանձնութիւն . ստէպ զնաչր ի վանորայս եւ բնակէր ընդ միանձուես՝ հանապազորղեալ չափմա ի տուէ եւ ի զիշերի :

Սա լուեալ զբռնութիւն Շամշատին ամիրային որ ընդ աջն առուրս թագաւորաբար իշխէր ի Բաղէշ, եւ էր ծահաբեր թշնամի բրիտանէից . եւ կալեալ զմի մի ի Քրիստոնէից բռնադատէր եւ նեղէր ուրանալ զՔրիստոս, եւ զառնալ ի կրօնա իւր . եւ բրիտանեայց որք ընդ իշխանութեամբ նորա էին՝ կալին ամենեկին յանհարկն տարակուսութեան, * ոչ հանդուրժեաց երանելին մնալ ի Գառվան, այլ չարուցեալ անտի եկն ի Բաղէշ յանդիման լինել նմա :

* B.
p. 9 b.

Եւ աղաչեաց զսմանա ի հաւատացելոց եւ ստէ . Եկնայք, ցուցէք ինձ զճանապարհ բերդին եւ զդուռն իշխանին, զի խօսեցայց ընդ նմա Եաղցրութեամբ, եւ ծանեայց թէ ընդէր նախատէ եւ նեղէր զագոս բրիտանէից զգնեալս արեամբն Քրիստոսի Աստուծոյ, եւ կամի ջնջել զգառուական վիճակ սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ : Եւ ծաղր թուէին բանք նորա չաչս ամենեցուն, զի ոչ զխէին թէ սիրովն Աստուծոյ վառեալ՝ չանձն առեալ էր զչարհարանս եւ զմահ վասն Քրիստոսի :

Եւ զնայ ի դուռն ամիրային, եւ աղաչեաց զճառայս նորա տանել զինքն առաջի

* En ce jour martyrre du nouveau martyr Vardan.

* B.
p. 9 a.

Vardan, le fidèle serviteur du Christ, était du pays de Balesš, du village de Datvan; il se maria et eut des enfants. Toutefois, il aimait la solitude et visitait souvent les couvents, y vivant avec les moines, priant incessamment jour et nuit.

Or, il apprit la tyrannie de l'émir Šamsad-din (*Šamsadin*) qui dominait, en roi, à cette époque sur Balesš, lui le mortel ennemi des chrétiens, et de quelle manière il avait fait arrêter chaque chrétien, l'avait obligé à renier le Christ et à revenir à son ancienne religion, et que les chrétiens soumis à son autorité étaient livrés à la plus grande anxiété. Le bienheureux * n'eut plus la patience de rester à Datvan, il quitta l'endroit et se rendit à Balesš pour se présenter à l'émir.

* B.
p. 9 b.

Il pria quelques fidèles en leur disant : « Venez, montrez-moi le chemin de la forteresse et le palais du gouverneur, afin que je lui parle avec douceur et apprenne pourquoi il insulte et opprime la nation chrétienne achetée par le sang du Christ Dieu, et veut détruire le précieux diocèse de notre saint Illuminateur. » Ses propos parurent ridicules aux yeux de tous, car ils ne savaient point qu'il était animé de l'amour de Dieu et qu'il avait accepté d'avance les tortures et la mort pour le Christ.

Il se rendit donc au palais de l'émir et pria ses serviteurs de le mettre en présence de l'émir, parce qu'il avait quelque chose d'important à lui com-

ամիրային, որպէս թէ տնկցի կարեւոր ինչ տեղ նմա . եւ ծառայքն հրամանաւ ամիրային ծածկն ի ներքա : եւ նոճատին կարծեալ թէ եկեալ իցէ դառնալ ի կրօնաւոր, խնդրեալով ընկալաւ զնա եւ տաւ : Զինչ տնիս խօսել ընդ իս : Ասէ զնա Վարդան . Լոր ինչ բաղցրութեամբ տէր իմ, եւ եւ զու ձեռք արարչի ստեղծուած եմք, եւ երկորինս ձեռք հօր Արամայ որդիք : եւ զինչ տեղի իցէ քո զե բռնանաւ ի վերայ իմ եւ ի վերայ ազգոյ բրիտանեկոյ, եթէ Աստուած բեղ իշխանութիւն եւս եւ ինչ տարիութիւն, ոչ էր պարտ աջու ձեռամտիլ եւ բռնանալ ի վերայ ձեր :

Եւ նոճատին դուարեալ ընդ համորձակութիւն նորա սկսաւ նախատել զօրէնս բրիտանեկոյ, եւ ստիպէր չորացուիլուն . եւ նա աներկիւզ վտառհալութեամբ խառնվանեցաւ զՔրիստոս Աստուած : Ընդ որ բարկացեալ բռնաւորն չարեաւ ի տեղաջէն, եւ երկորումք Զեւօր խրովք եհար զզուիս նորա : եւ նա տաւ . 'Այ ամիրայ եթէ երկնէն եւս ի հարկանելոյ քո ոչ գալիս առ բեղ, ալ եւս վասն սիրոյն Քրիստոսի Աստուծոյ իմոյ յանձն տեսալ եմ զմահ . զե զնա տեսանել արժանանամ չորձամ փոխիմ չաշխարհէս :

* H
p. 10 a. Զնայեմամ հրամայեաց ամիրայն եւ տարան զնա ի բռնոյ ձերկ եւ բռն եւ . զխիւրաց, եւ էին աւուրքն ձմերայնոյ եւ ցուրտ սաստիկ . եւ եղին զնա ի կոճեղս եւ զաւուրս երկաշարեղցին . ալ եւս օրհնէր զԱստուած եւ տաւ . 'Գոհանամ զբէն Քրիստոս Աստուած իմ, որ արժանի արարեր զճառագս քո լինել բեղ չարչարակոյ . արդեւ զբեղ տուր ինչ զօրութիւն համբերել տանջանայս եւ զալ առ բեղ :

muniquer. Les serviteurs l'introduisirent sur l'ordre de l'émir. Samsad-din, supposant qu'il était venu pour revenir à sa religion, le reçut avec joie et lui dit : « Qu'as-tu à me dire ? » Vardan lui répondit : « Seigneur, écoute-moi avec bienveillance, moi et toi, nous sommes les créatures du même créateur, nous sommes tous les deux les enfants du même père, Adam. Qu'as-tu de plus qui te fait exercer cette tyrannie sur moi et sur d'autres chrétiens ? Si Dieu t'a donné le pouvoir et à moi la situation de serviteur, il n'y a pas là une raison pour toi de t'enorgueillir et d'exercer la tyrannie sur nous. »

Samsad-din, vexé de son audace, se mit à injurier les lois chrétiennes et le pressa d'apostasier. Mais lui, il confessa avec une assurance intrépide le Christ Dieu. Sur quoi le tyran, irrité, se leva de sa place et de ses deux mains lui frappa la tête. (Vardan) lui dit : « O émir ! si j'avais eu peur de tes coups, je ne serais pas venu à toi, mais j'ai accepté la mort pour l'amour du Christ, mon Dieu, pour que je me rende digne de le voir lorsque j'aurai trépassé de ce monde. »

* B
p. 10 a. L'émir ordonna alors de le conduire en prison, nu, pieds nus et tête nue ; c'étaient les jours d'hiver et il faisait grand froid. On le mit à un tronc et on le tortura pendant trois jours, mais lui, il bénissait Dieu et disait : « Je te remercie, Christ mon Dieu, qui as rendu digne ton serviteur d'être ton compagnon de torture. Je te prie, donne-moi la force d'endurer les tortures et de venir à toi. »

Հրամայեաց ամիրայն եւ զարձեալ տարան առաջի իւր : Ասէ Վարդան . Որով իրաւամբք չարչարես զիս, վասն գողութեան կամ շնութեան եւ կամ վասն ալլոյ իրիք չարեաց . միթէ՞ անիրաւութիւն ինչ իցէ զի առացի քեզ զճճարիտն, եւ զաւանեցի զհաւատն իմ զոր ունիմ ի ծանկութենէ իմմէ : Ասէ ամիրայն զի եկեալ նախատես
 5 զօրէնս մեր, եւ զհաւատն քո ճճարիտ առնես եւ գժրիստոս Աստուած զաւանիս : Եւ երանելին Վարդան պատասխանի արար նմա իմաստուն բանիւք եւ յալիւհարեաց զամիրայն : Եւ նա զայրագնեալ առաքեաց զնա առ զատուորն . եւ նա ասէ . Մանիր զի եթէ ոչ զառնաս ի կրօնս մեր՝ հրաման տամ սպանանել զքեզ : Ասէ Վարդան . Եթէ զմարմինս իմ սպանանես, հողիս իմ կենդանանայ : Եւ յետ բազում բանից տեսեալ
 10 զատուորին զհաստատութիւն մտաց նորա, վճիռ եհատ սպանանել զնա :

Եւ առեալ տարան արտաքոյ քաղաքին, եւ երանելին Վարդան ինքնին ուրախութեամբ երթալք առաջի նոցա, որպէս թէ որ ի մեծարանս թագաւորի ընթանայցէ : Եւ ի աօրպէլ զնա զահճաց ուրանալ գժրիստոս եւ ազատիլ ի մահուանէ, ասէ . Հաւատացեալ եմ եւ հաւատամ զՀալլն անձին, եւ զորպիս միաձին զմարմնացեալն Աստուած,
 15 եւ զհողին ճճարիտ, Երրորդութիւն եւ մի աստուածութիւն . զաւանութեամբ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ բրիստոնեայ եմ :

Յայն բան զիմեցին ի վերայ նորա ամենայն ամբոխն սրով եւ բրով եւ քարամբք եւ սպանին զնա անդ : Այսպէս կատարեցաւ երանելին Վարդան ի թուին Հայոց ուրիշ հարիւր եօթանասուն՝ Քաղոցի ԻԷ եւ Յունպարի Դ : Եւ բրիստոնեայք քաղաքին

L'émir ordonna de le faire venir de nouveau en sa présence. Vardan lui dit : « De quel droit me tortures-tu ? Est-ce pour vol, pour fornication ou pour tout autre délit ? Est-ce un tort de t'avoir dit la vérité et d'avoir confessé ma foi que j'ai depuis mon enfance ? » L'émir lui répondit : « Tu viens insulter notre religion, en proclamant la vérité de ta foi et en confessant le Christ Dieu. » Le bienheureux Vardan lui répondit par des propos de sagesse et confondit l'émir. Celui-ci, furieux, le renvoya au juge, en lui disant : « Sache bien que si tu ne te convertis pas à notre religion, je donne l'ordre de te faire tuer. » Vardan lui répondit : « Si tu tues mon corps, tu vivifies mon âme. » Après beaucoup de paroles, le juge voyant la fermeté de son dessein, donna la sentence de le faire mourir.

On conduisit hors de la ville le bienheureux Vardan qui s'en allait allègrement en avant, comme quelqu'un qui accourt pour complimenter le roi. Et lorsque les bourreaux l'engagèrent à renier le Christ pour éviter la mort, il leur dit : « J'ai cru et je crois au Père non engendré, à son Fils monogène, Dieu incarné, et à l'Esprit véritable, Trinité et divinité une ; je suis chrétien suivant la confession de saint Grégoire notre Illuminateur. »

A ces paroles, toute la populace se jeta sur lui avec des glaives, des bâtons et des pierres et ils le tuèrent sur place. C'est ainsi que fut exécuté le bienheureux Vardan, l'an huit cent soixante-dix de l'ère arménienne, le

առեալ ինչս բազումս ամիրային բարձին զծարձին նորա, և տարեալ ելին ի տապանի
ապրճոսիւք և օրհնութեամբ : Եւ արար Աստուծ բազում նշանս և բժշկութիւնս
ախտաւետաց ի ձեռն պատուական նշխարաց նորա :]

Քաղցի Ի՛՛՛ և Բաւարի և : Ճրագարաց Բաշտութեան և Մկրտութեան Տեսն Տերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի :

5

* A fol. 152
v° a.

Իսնխաճառութիւնք ծարգարէլցն որ չառաջադնն աւարանէին զբազման Գրիս-
տոսի առա կառարեցա : Բրդէս երեսեցա Աստուծ Արարչամս, և խոտապա-
ղծունն Բաշտակ, և որպէս աւանդէր Յակոբ զանդուղին հաստատեալ չերկրէ
չերկինս, և Տէր ի զլուսն սանդղոյն, և Մախէս ի ծարնուոյն որ առայ եկիւ : Եւ
ժրկել զնոս, և Յետ ի ձեւ զինուորի սոսերամերկ, և առայ զինն զօրավար 10
զօրան Տեսն և արդ, սուշ. եկի, և Գեղէն ետես ի զեղմն և ցօնն որ օրինակէր
զխոնարհութեամբ ձեռնն Գրիստոսի, զոր և Դաւիթ սուշ. Եւ զորպէս զանձրեւ
ի վերայ զեղման, և իւշ. Տէր առայ ցլա, որդի իմ ևս զու ևս ևս ոչօր ձեռն զրեւ. և
Մկրտոս զտեղի ձեռնեան ցոյցանէ. և զու Բեղլեհէ՛մ ոչ ինչ կրտսեր ևս չիշտանս որ

27 Kalotz, 4 Janvier. Les chrétiens de la ville offrirent une forte somme à l'émir, prirent son corps et le déposèrent dans un tombeau avec psalmes et bénédictions. Dieu fit beaucoup de miracles et de guérisons de malades par ses restes vénérables.]

28 KALOTZ, 5 Janvier.

Vigile de l'Épiphanie et du Baptême de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

Prédications des prophètes, qui annoncèrent par avance la venue du Christ.
* A fol. 152 Ici a été réalisé ce qui suit : Dieu apparut à Abraham et * lui promit la nais-
v° a. sance d'Isaac¹; Jacob vit l'échelle établie de la terre au ciel et le Seigneur
au haut de l'échelle²; Moïse (vit Dieu) dans le buisson, qui disait : « *Je suis descendu pour les sauver*³ »; Josué (vit un ange) sous la forme d'un guerrier l'épée à la main, lequel se proclama le chef de l'armée du Seigneur et dit : « *Maintenant je viens*⁴ »; Gédéon vit la toison et la rosée⁵ qui figuraient la naissance dans l'abaissement du Christ au sujet de qui David dit : « *Il descendra comme la pluie sur la toison*⁶ »; et encore : « *Le Seigneur m'a dit : Tu es mon fils et je t'ai engendré aujourd'hui*⁷ »; Michée indique le lieu de la naissance : « *Et toi, Bethléem, tu n'es pas la moindre parmi les principales villes de Juda, car de toi sortira un Chef qui doit gouverner Israël, mon peuple*⁸. » Isaïe

1. Gen. xvii, 15-22; xviii, 9 sq. — 2. Gen. xxviii, 12-15. — 3. Ex. iii, 1-9. — 4. Jos. v, 13 sq. — 5. Jud. vi, 36-40. — 6. Ps. lxxi, 6. — 7. Ps. ii, 7. — 8. Mich. v, 2.

հովուեացէ զժողովուրդ իմ զԻսրայէլ . եւ Եսայի զկուսութեամբ ծնունդն նորա պատմէ .
Ահա կոչս յդասցի եւ ճնցի զնձանուէրն . եւ Զաբարխա եւ Մաղարխա . Նազեցից ձեզ
երկիւզածաց անուան իմոց, արեգակն արդարութեան, եւ բժշկութիւն ի լեղուի նորա .
եւ թէ . Ահա այդ եւ ծագումն անուն նորա :

- 5 Արդ այս ամենայն օրինակիս եւ կերպարանք չառաջագոյն ցուցեալ եւ զուշակեալ՝
այժմ արդեամբք եւ ճշմարտութեամբ կատարեցաւ, ծնանելով Որդոյն Աստուծոյ ի
սուրբ կուսէն Մարիամոյ, զի զմեզ ճնցի ջրով եւ հպում որդիս Աստուծոյ, ի կոչս
աւագանէ : Արարիչն երկնի եւ երկրի խանձարբապատ լինի, զի զվեցուցէ ազգի
ժարդկան * զանազական պատմուածանն : Աղքատարար զնի ի մասը յանբանից, զի * A fol. 152
v^o b.
- 10 մուծցէ զմեզ ի զրախտ ուստի անկաք զառաջինն : Ճոխն վասն մեր աղքատանայ, զի
մեք նորա աղքատութեամբն ճոխացուր : Էսաւ զմերս, զի տացէ մեզ զիւրն : Ի խանարհ
էջ, զի զմեզ բարձրացուցէ ի սլառիւ եւ ի փառս : Կաթն արբ կուտական, զի տացէ
մեզ ծարուերցս զջուրն անմահական : Ննաւ ի տան հացի, զի կերակրեացէ զսովա-
մահչս . ի բազաբի Դաւթի, զի կատարեացի երգումն : Երկրպագի ի մոգուցն, որ ի
15 վերին զօրացն ընդ Հօր երկրպագիւր : Գլուի ի Մարիամոյ որ օրհնաբանիւր ի բերո-
րէից եւ ի սերորէից աննիւթ ձաշնիւ : Ննաւ ընդ երեկոցս, որ ի լրման ժամանակի
ծնանի զմարդիկ ի հողոց չարութեամբն վերստին ստացեալ լոյս ճրագացն չարեգակն

annonce sa naissance virginale : *La vierge concevra et enfantera un fils, Emmanuel*¹. Zacharie et Malachie : « *Je ferai lever, pour vous qui craignez mon nom, le soleil de justice, et la guérison sera sur sa langue*²; » et aussi : « *Voilà l'homme et son nom est Orient*³. »

Or, tous ces symboles et figures montrés et prédits à l'avance se sont réalisés maintenant en fait et vérité par la naissance du Fils de Dieu de la sainte Vierge Marie, afin de nous faire naître, par l'eau et l'Esprit, fils de Dieu, dans les fonts baptismaux vierges. Le créateur du ciel et de la terre se laisse envelopper de langes, pour revêtir le genre humain du * manteau impé- * A fol. 152
v^o b.
rissable. Il est déposé pauvrement dans une crèche d'étable, pour nous faire entrer au paradis que nous avons perdu une première fois. Le riche s'est fait pauvre pour nous afin que nous devenions riches par sa pauvreté. Il a pris du nôtre pour nous donner du sien. Il s'est abaissé pour nous élever en honneur et en gloire. Il but le lait virginal pour nous donner, à nous assoiffés, l'eau immortelle. Il est né dans la maison du pain⁴, pour nous rassasier, nous qui mourions de faim. Dans la ville de David pour accomplir le serment. Il est adoré des mages, Lui qui est adoré avec le Père par les milices célestes. Il est caressé par Marie, Lui qui est béni par les chérubins et les séraphins d'une voix immatérielle. Il est né le soir pour faire renaître les hommes à la

1. Is. vii, 14. — 2. Mal. iv, 2; le texte biblique porte : dans ses ailes. — 3. Zach. vi, 12. — 4. C'est-à-dire Bethléem — *Beth lé hém*.

վախարկեալ որ լուսաւորէ զհաւատացեալս իւր Քրիստոս Աստուած ձեր, Յննդեանք իւրով եւ Յաջանութեանքն եւ Մկրտութեանքն :

* B.
p. 10 b.

[B * Նաւարատիր եւ ճրագարաց Յննդեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի Աստուծոյ ձերոց : Թալի տեսն Յովհաննա արքեպիսկոպոսի քաղաքին Նիկիոյ, զոր զրեաց սուրանելի Զարարիւն կաթողիկոսն Հաչոյ, զոր թարգմանեաց ձեձ վարդապետն Հաչոյ 5
Գրիգոր Սիւնապի, հրամանաւ աստուածաւոր թագաւորին Հաչ յ Լեւոնի ստաջնոյ եւ ի խնդրոյ նորին ի Սիւնապարար :

Աստուածալին սուրբեալն Պօղոս ի սէր եւ ի շնորհս Տեսան եւ ի վստասկ տնձին բաջալերեալ սիրեցեաց աշակերտին զբէր . Եւ աշտահեսեւ նախընտրեալ եմ, եւ ժամանակ զարձի իմոյ հասեալ կայ, զբարւոր պատերազմն պատերազմեցայ, զլինկացն կատարեցի, զհաւատն պահեցի, աշտահեսեւ կայ եւ մնայ ինձ արդարութեան պատկն՝ զարհատուցէ, ինձ Տէր յաւուրն յաջնմիկ արդարն զատուոր : Որոյ եւ զբէլ տեսանմ հետեւեալ ով երանելի Զարարիւն, յաջորդ սուրբեալեան աթոռոյ երանելոյն Թալեալի, եւ ձեձի Լուսաւորչին սրտին Գրիգորի, եւ վերակացու տանն Թարգմանց : 10

Որ ըստ եղբայրական սիրոյ՝ չեմձէ հաչեալ նաւաստութեան՝ լանս լուսաւորչաւուս եւ աշխարհակեցոյցս, վտան տնձաւելի Յննդեան եւ Յաջանութեան Տեսան ձերոյ Յի- 15

fin des temps, par la résurrection du tombeau, ayant changé de nouveau la clarté acquise des lampes ¹ en un soleil qui éclaire ses fidèles, (Lui) le Christ notre Dieu, par sa Nativité, son Épiphanie et son Baptême.

* B.
p. 10 b.

[B * Vigile et illumination de la Nativité et du Baptême du Christ, notre Dieu. Lettre du Seigneur Jean, archevêque de Nicée, qu'il écrivit au bienheureux Zacharie catholikos des Arméniens, et que traduisit le grand docteur arménien, Grégoire Skevratzi, sur l'ordre et la demande du pieux roi d'Arménie Léon Ier en la métropole de Sis ² :

Le divin apôtre Paul écrivait à son cher disciple pour l'encourager dans l'amour et la grâce du Seigneur et le sacrifice de soi : « *Je suis désormais sacrifié, l'heure de mon retour arrive, j'ai combattu le bon combat, j'ai accompli ma carrière, j'ai conservé la foi, maintenant je n'attends plus que la couronne de la justice que le Seigneur, le juge juste, m'accordera ce jour-là* ³. » Je te vois son disciple, bienheureux Zacharie, successeur du siège apostolique du bienheureux Thaddée et du grand illuminateur, saint Grégoire, gardien suprême de la maison de Thorgom ⁴.

Tu as demandé avec affection fraternelle, à mon humble personne, des paroles claires, utiles pour le monde entier au sujet de la Nativité et de l'Épiphanie ineffables de Notre Seigneur Jésus-Christ, grand Dieu et créateur de

1. Allusion à l'illumination qui caractérise la solennité de l'Épiphanie dans le rite arménien. — 2. Cette lettre publiée par Combefis est reproduite dans *P. G.* XXVI, 1435-1450. — 3. II Tim. iv, 6-8. — 4. Ancêtre biblique des Arméniens, *al.* Thogorma.

սուսի Քրիստոսի մեծին Աստուծոյ եւ արարչին ամենայնի, որ եւ ըստ չափոյ զօրութեան եւ սիրոյն պարտեաց լցաւ ի մերմէ նուաստութենէ :

Եթէ Էր վասն առաքելական եւ նախադիր կտակն Յակոբայ եղբօր Տեառն՝ որ ի վեցն Յունկարի ամսեանն յուցանէ զսօն Նննդեանն եւ Մկրտութեանն Տեառն, մեր
 5 Հռոմքս փոխադրեցար ի Դեկտեմբերի ամսեան ի քսան եւ հինգն զսօն Նննդեան, եւ ի վեցն Յունկարի զՄկրտութեանն :

* B
 p. 11 a.

Եւ արդ՝ երիս ծնունդս կատարեաց յիջանկն իւրում՝ ի Հօրէ ծնեալ Բանն անժամանակ եւ անժամանակէ : Առաջին՝ ժամանակաւ ի սրբոյ կուսէն, եւ ընծայելով քառասորեաց ի տաճարին : Եւ երկրորդն՝ մկրտութեամբն ի Յորդանան ի Յովհաննէ .
 10 որ եւ յետ այնր պատերազմեալ ընդ փորձողին յաղթեաց նմա : Եւ երրորդն՝ ահաւոր եւ համառօտագոյն ի մեռելոցն յարութեամբ : Որ եւ սքանչելօք զաւուրս քառասուն երեւեալ աշակերտաց իւրոյ՝ հաստատեաց ի հաւատս յարութեան իւրոյ. եւ ի լեռն Զիթնեաց համբարձաւ առ Հայր, եւ ելեալ զձեռն ի վերայ առաքելոցն օրհնեաց զնոսա, տալաւրեալ ի նոսա զչնորհս քահանայապետականս . եւ երաց զմիտս նոցա
 15 իմանալ զգիրս, եւ մնալ ասաց աւետեացն Հօր ի բարձանց :

Եւ ի զալստեան Հոգւոյն սրբոյ ամենեքեան լցան աստուածալին իմաստութեամբ եւ հանձարով՝ ամուրս եւ անվանելիս վառեալ . ելին քարոզ ընդ տիեզերս՝ անստու-

toutes choses, je l'ai entrepris selon la mesure de ma force et de mon amour, mais c'est accompli dans notre impuissance.

Pour quelles raisons la constitution apostolique et primitive de Jacques, le frère du Seigneur, indiquant le 6e du mois de Janvier comme fête de la Nativité et du Baptême du Seigneur, nous les Grecs, avons transporté au 25 du mois de Décembre la fête de la Nativité et au 6 Janvier la fête du Baptême?

* B
 p. 11 a.

Or, le Verbe, né du Père éternel et incorporel, a accompli trois naissances en venant sur la terre. La première, par son incarnation en la sainte Vierge et sa présentation au Temple quarante jours après. La deuxième, par le baptême de Jean dans le Jourdain à la suite duquel il lutta avec le tentateur et le vainquit. La troisième, terrible et plus courte, par sa résurrection des morts; lorsqu'il apparut miraculeusement pendant quarante jours à ses disciples, les raffermissant dans la foi de sa résurrection, et s'élevant sur le mont des Oliviers vers son Père, après avoir imposé ses mains sur les apôtres, les avoir bénis, leur avoir inculqué les grâces de pontifes, avoir illuminé leur intelligence pour la compréhension des Écritures, et leur avoir enjoint d'attendre les promesses du Père des cieux.

A la descente du Saint-Esprit, tous furent remplis de la sagesse et de l'esprit divins, se sentirent forts et inexpugnables, et se répandirent par l'uni-

* B
p. 11 b.

բարձր բարձրաւ լ բանի վերադառնալ զստատաժառիկան հաճապց եւ զուզական
երբորդութեանն : Ըստ այս ծիացն հաշեալ՝ զստ հեթանոսականացն բազմատա-
ժառիկանն երկրադառնիսն զնոցհանաւս հրատարակեալ՝ ի ծիցոյ բանալ, ոչ կարի
ինչ փութացեալ զկարգոյ եկեղեցականոց եւ զսովից ճանրածանաւարս բնութիւն :
Մանաւանդ փան հոփնեցանց չար հերձաւածոցն որ ի հրէից անտի ելին ընդլիմակոյց 5
եղեալ առարկոցն, եւ որք նոցին հետեւոյր, որք եւ աշտրիկ : Ըստ ծիցն՝ զպլլրին.
երկրորդն՝ փութեցիլին. երրորդն՝ սոգակեցիլին. չարրորդն՝ օրինականին. հինգերորդն՝
ստիանիլին. * վեցերորդն՝ հերովանդոցն. հոփնեցոցն՝ նազարեցիլին : Զինի աշտրիկ
եւ սիմոնեցիլին եւ կիւրեանայլին, եւ արիանոցն, եւ սաբելլանոցն եւ եւնոմիանոցն :
Սորա ամենեկեան զխրոստնչիւր ժամանակի հակառակեալք եկեղեցոյ, ոչ կարելին 10
կարգը զհաստատութիւն տանալ :

Զինչ առաջից որ ի հեթանոսացն բռնութենէ մրկածին ալիք փորձանոց՝ զնա-
տառիկան հարկանէր զստն : Նաեւ զլատիկն որ է զլաւն ամենայն տակից, զամս բազումս
ըստ հրէիցն տանիլն եկեղեցիք, մինչեւ ի ժամանակս բարեկալի թաղաւորին ճնճին
Կոստանդնուսի եւ ի ժողովն Նիկիայ, որ զամենայն խցին զերեսն հերետիկոսացն, 15
եւ կարեկցին զկուս յանդիմանալս ընդէմ ճշմարտութեանն, եւ բարձրացոյցին զեղջիւր
եկեղեցոյ : Եւ անտի յառաջեալք հարբն սուրբ եւ երանելի եպիսկոպոսք հետեւոյր
սուրբ յառարկոցն՝ եւ զարգարեցին զկաթողիկէ եկեղեցի, պաշտօնացոյցին զպաշտա-

* B
p. 11 b.

vers pour prêcher dans un langage sans obscurité la divinité de la Trinité consubstantielle et coexistante. Ayant le seul but de détruire le culte du polythéisme universellement répandu parmi les Gentils, il ne leur fut pas possible de hâter l'examen détaillé des institutions ecclésiastiques et des fêtes. D'autant plus que sept méchants schismes des Juifs surgirent pour s'opposer aux apôtres et à ceux qui les suivirent, à savoir : premièrement, les Scribes; deuxièmement, les Pharisiens; troisièmement, les Sadducéens; quatrièmement, les Docteurs de la Loi; cinquièmement, les Asianites; * sixièmement, les Hérodiens; septièmement, les Nazaréens. Après ceux-là encore, les Simonien, les Cérinthiens (*Giurenatsikh*), les Ariens, les Sabelliens, les Eunoméens. Tous ces gens, chacun en son temps, s'étant opposés à l'Eglise, les règlements ne purent obtenir leur établissement.

Que dire ensuite des vagues orageuses soulevées par la tyrannie des Gentils cherchant à renverser la maison de la Sagesse? Pâques même, qui est la principale de toutes les fêtes, a été pendant de longues années célébrée par les églises d'après les Juifs, jusqu'aux jours du victorieux empereur Constantin le Grand et du concile de Nicée, qui fermèrent la bouche à tous les hérétiques, réduisirent au silence les langues audacieuses opposées à la vérité, et exaltèrent la puissance de l'Eglise. Les successeurs, les saints pères, les bienheureux évêques imitateurs des apôtres, embellirent aussi l'Eglise catho-

մունա եւ գերգօ հոգեւորականա, եւ զգալասեալ տառն հաստատեցին զԷւրաքանչիւր յիւրում տեղոջ :

- Իսկ վասն Նննդեան եւ Մկրտութեան Տեսուն մերոյ՝ ի նախնեաց ունիմք այսպէս . եթէ աւարեալքն որ էին յաշակերտաց անտի Յովհաննու Մկրտչի, եւ լուան զբարձրագոյն վկայութիւնսն ի վարդապետէն իւրեանց որք վասն Պրիստոսի՝ հաւատացին եւ հետեւեցան նմա ըստ աւետարանին Յովհաննու . որ եւ էին ի մկրտութեան Տեսուն, եւ ի վերուստն լուան զձայնն հայրական՝ դաւանելով զմկրտեալն Որդի իւր սիրելի, եւ վաւարկից Հոգին՝ աղանակեալ տեսեամբ իջեալ ի վերայ Հօր վկայեցելոյն . եւ յաւուր յորում տեսին՝ ի նմին հաստատեցին զտօն Մկրտութեանն :
- Նաեւ որդին Յովսեփայ Եղբայր Տեսուն Յակոբոս որ ի Բեթղէհէ՝ մերձ էր Նննդեան Տեսուն, եւ զիտէր քաջ զօրն * եւ զժամն, որ յետոյ եկաց եպիսկոպոս Երուսաղեմի ամս երեսուն, ի նմին աւուր հաստատեաց կատարել զտօն Նննդեանն եւ զՄկրտութեանն : Որ եւ զէպ եղև երկոցունցն՝ ըստ թուոյ ամսոց ի միում հանդիպել աւուր ի վեցն Յունվարի ամսոյ . թէ եւ ոչ համօրէն ամենայն ուրեք նմանապէս կատարէին՝ վասն ոչ ունելոյ տիրապէս հաստատութիւն եկեղեցւոյ :

Որ եւ ինքն Յակոբոս թէպէտ եւ տեսանէր զի ոչ հանգոյն ինքեան յալլ բաղաքս առնէին, սովաջն ոչ լսալիանէր զնոսա իշխանութեամբ, այլ յարկէր եւ ասէր . ըստ

* B
p. 12 a.

lique (αριθμίζον), l'enrichirent d'offices et de chants spirituels et corrigèrent les éléments défectueux, chacun dans son domaine.

Quant à la question de la Nativité et du Baptême de Notre-Seigneur, voici ce que nous tenons de nos ancêtres : les apôtres qui avaient été du nombre des disciples de Jean-Baptiste, et avaient entendu le témoignage suprême de leur maître au sujet du Christ, qui avaient cru en Lui et l'avaient suivi selon l'évangile de Jean, qui avaient été présents au baptême du Seigneur et avaient entendu la voix paternelle déclarant que le baptisé était son fils bien-aimé, et qui avaient vu l'Esprit, participant à la même gloire, descendre sous la forme d'une colombe sur Celui qui avait reçu la déclaration du Père, fixèrent en ce jour qu'ils avaient vu la fête du Baptême.

De même, le fils de Joseph, le frère du Seigneur, Jacques de Bethléem, était proche de la naissance du Seigneur, et en connaissait bien le jour * et l'heure; il fut plus tard évêque de Jérusalem pendant trente ans et fixa au même jour la célébration de la fête de la Nativité et du Baptême. Or, il arriva pour ces deux fêtes, que par le nombre des mois elles se rencontraient un même jour, le 6 du mois de Janvier, mais tous ne les célébraient pas unanimement, parce qu'il n'y avait pas d'affirmation officielle de l'Eglise.

Jacques lui-même, bien qu'il ait vu que les autres villes ne faisaient pas comme lui, ne les en empêcha cependant pas d'autorité, mais les respecta,

* B
p. 12 a.

որում օրինակի եւ չորում ժամու իցէ՝ ձիւնի կատարեացի, զիջեալ ըստ անկատարութեան զեռաշատու ծարպեան :

Զոր օրինակ եւ ստարեալքն չորում ըստ օրեցիկն զսեռապանն բազմախա պատուիրանօր, եւ տեաին զսկարաթիւնն աչն ինչ զերծերացն ի կօսց, զի ոչ զօրէին բառեալ զլուծ չորնարարող ստեռարանին, խորհրդակցութեամբ՝ ամենեցունց շարմալք ի 5
Հոլուցն՝ օրինալքեցին ի կարեւորացս չաչացանէ՝ ձիւնի գատանիլ ի զօհերց կօսց եւ ի պոռնկութենէ եւ ի հեղձուցերց : Բայց լատց հեռեալք նոցին, չորում հաստատեցան հաստատեալքն զամենաչն ձի ըստ ձիւջէ օրինալքեցին :

Եւ ալ ի թէ ճրպէս փախալքեցաւ տան ծննդեանն եւ Մկրտութեանն չորում էր՝ եւ կցաւ ի բառն եւ հիմպ Գեկեանքերի ամսոց ծնունդն, եւ ի վեկն մանկալի Մկրտութիւնն՝ է աչալէս : Կերաց երբեմն Կիւրեղ արքեպիսկոպոսն Երուսաղէմի, ոչ աչն որ զրեաց զթուլին առ Կոստանդինոս թագաւորն՝ արլի ճեծին Կոստանդինոսի, ալ աչն որ լատ ժամանակի եկաց ի նոյն աթոռ՝ առ. Յուլիոս եպիսկոպոսապետն Հառմոց եւ տաէ. Մեծ աշխատութիւն հասանէ պաշտօնէիցս, եւ նուազութիւն լինի հրաշալի եւ 15
փառաւոր տօնից ծննդեանն եւ * Մկրտութեան Տեառն մերոյ՝ երկրցանցն ի ձիւն աւուր կատարելով. զի ընթերցմունքն եւ երգն ամենաչն ըստ խորհրդեանն չազապս բազմութեան պատուոց աւուրցս եւ նուազութեան ժամուն անկատար մնան : Քանզի որպէս կարողութիւն ի ձիւն աւուր կատարել խրովք խորհրդածութեամբք՝ չաչն

* B
p. 12 b.

en disant : « De quelque manière et à quelque jour que ce soit, il suffit que cela ait lieu; » et il céda à l'imperfection de l'humanité de peu de foi.

Ainsi les apôtres, lorsqu'ils prêchèrent l'évangile avec de multiples préceptes, voyant la faiblesse de ceux qui venaient d'être à peine libérés des idoles, qu'ils ne pouvaient supporter le fardeau de l'évangile prêché par beaucoup, ayant délibéré tous ensemble et mus par le Saint-Esprit, légiférèrent sur les points essentiels seulement : s'abstenir d'immoler aux idoles, de fornication, et de la (viande) étouffée. Mais plus tard, leurs successeurs, lorsque les fidèles furent fermes, réglèrent toutes choses, une par une.

Or, voici de quelle manière les fêtes de la Nativité et du Baptême, qui se célébraient le même jour, furent transportées, la Nativité au 25 Décembre et le Baptême au 6 Janvier. Il a été écrit autrefois à Jules, pontife de Rome, par Cyrille, archevêque de Jérusalem, non par celui qui écrivit la lettre à l'empereur Constantin, fils du grand Constantin, mais par celui qui ensuite occupa le même siège : « C'est une grande fatigue pour mes ministres et une diminution pour les sublimes et glorieuses fêtes de la Nativité et du * Baptême de Notre-Seigneur, que de les célébrer toutes les deux en un même jour, car toutes les lectures et les chants projetés, à cause de l'éclat de ces jours, et de la brièveté des heures, restent incomplètes. Comment, en effet, serait-il possible, dans un même jour, de célébrer, avec toute sa signification, dans

* B
p. 12 b.

Բեղղեհէճի, եւ զնալ ժամանել ի Յորդանան, եւ անդ զՄկրտութիւնն ըստ խրոմն կատարել պատշտճից : Վասն զի Բեղղեհէճ հեռի գորով յերուսաղեմէ երեք միլիա՝ որ է փարսախ, ի հաբաւոյ կուսէ. եւ Յորդանան հնգետասան միլիա՝ յերուսաղեմէ, յարեւելից կուսէ : Եւ զպարսն ճանապարհի երկարութիւն զհմրոյ հնար է հասանել անցանել տօնաօրին, եւ զխորհրդածութիւն տօնիցն կատարել : Վասն որոյ բաժանեցին զտօն Խննկեանն եւ զՄկրտութեանն ի միասին տօնելոցն. որպէս զի առանձինն խրաքանչիւրքն ըստ արժանեացն պատուեսցին ընթերցմամբ աստուածային գրոյց եւ երգովք հոգեւորօք :

Եւ ոչ որպէս ոմանք զրպարտութեամբ ասեն եթէ. Վասն այնորիկ բաժանեցին զմի տօնն յերկուս, զի եւ զՔրիստոս ըստ նետորի երեւցուեալ յերկուս զէմս եւ յերկուս որդիս : Իսկ մեք նպովմք զՆեստորիոս որպէս զմարդպաւան, եւ զԵւաղբէս եւ զՅուլիանէ եւ զհամախոհս նոցին : Եւ խոստովանիմք զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուած ճշմարիտ եւ մարդ կատարեալ. Աստուած՝ ի Հօրէ ծնեալ նախ քան զստեանաւ անժամանակ եւ անմարմնապէս, եւ ժամանակաւ ի սրբոյ կուսէն մարդ կատարեալ : Ոչ շիտիեալ աստուածային անյօդ եւ պարզական բնութիւնն ի մարդն լինել չիւր յաւեան պարզութենէ. եւ ոչ թանձր եւ յօգական բնութիւն մարդկութեանս զիւրն կորուսեալ զբնաւորն թանձրութիւն եւ զյօգաւորութիւն : Այլ նա ինքն մի որդին

la grotte de Bethléem, puis d'aller et arriver à temps au Jourdain, et d'y accomplir le Baptême avec toutes les cérémonies? Car Bethléem se trouve à trois milles de Jérusalem, c'est-à-dire à une parasange au sud; le Jourdain à quinze milles de Jérusalem, vers l'est. Est-il possible au fervent de la fête de parcourir cette distance de chemin et d'y accomplir le mystère des fêtes? C'est pourquoi on a séparé les fêtes de la Nativité et du Baptême, au lieu de les célébrer simultanément, de telle sorte que l'on peut les célébrer chacune séparément et dignement par des lectures des saintes Écritures et des chants religieux ¹.

Et non pas, comme disent quelques-uns tendancieusement : on a séparé une seule fête en deux pour démontrer, selon Nestorius, que le Christ est deux personnes et deux fils. Nous anathématisons Nestorius comme adorateur de l'homme, en même temps qu'Eutychès, Julien et leurs partisans. Et nous confessons Notre-Seigneur Jésus-Christ, vrai Dieu et homme parfait, Dieu, né du Père avant les siècles, éternellement et incorporellement, et de la Sainte Vierge, dans le temps, homme parfait. La nature divine, sans jointures et simple, n'a pas dérangé dans l'Incarnation sa simplicité éternelle, et la nature humaine, grossière et articulée, n'a pas perdu sa naturelle grossièreté et ses jointures. Mais ce même fils unique de Dieu, étant consubstantiel du

1. L'auteur omet un long passage historico-chronologique, relatif à la date du 25 Décembre.

* B
p. 13 a.

Աստուծոյ համապոյսկից պարօլ Հօր եւ փառակից սուրբ Հօգոսն՝ զոր ոչն * ունէր էաւ ,
եւ զոր ունէրն ոչ կորոյս . որով եւ եղև յերկուց բնութեանց ասեմ յաստուածայնոյն եւ
ի ծարկաչնոյն՝ ծիօլ անձնաւորութեամբ ծի Որդի եւ Տէր Յիսուս Քրիստոս :

Ոչ չաւերած եղեալ յերբորդութեանն լոս անձնաւորութեանցն ի զգեալն զմերս .
այլ կաջ եւ մնայ նոյնպէս երբեակ անձինքն կատարեալ թաօլ՝ թէ եւ ձինն ծարձին
զգեցաւ , եւ անբաժանգական լոսանգական , եւ անտանկէն տարեալ եղև չարգանդի
կուսին : Ենաւ ծարկապէս՝ եւ ի վեր բան զծարդ . ծարկապէս՝ զի ի կնօջէ . եւ ի վեր
բան զծարդ՝ զի ի կուսէ : Ընծայեցաւ ի սաճարին , եւ ընծայեաց զբնութիւնս՝ Հօր ի
յերկինս : Մկրտեցաւ ի Յարցանան՝ եւ երաց զարգանդ արցեմութեան տապանին :
Խաչեցաւ՝ եւ խաչակցեաց զիմ մեզս : Մեռաւ՝ եւ կեցոյց զմեռեալս : Ի գերեզման էջ՝
եւ անդ արար աչքերս թին : Յարեաւ՝ եւ ընդ խր վերաբերեաց զամենեանն : Վերացաւ
սա Հօգոս՝ եւ մեղ Հորդեաց ի նոյն շափղ : Նստաւ ընդ աջմէ սահաւառէին մերով ,
եւ մեղ զնոյն պարգեւեաց : Գարց է զասեղ զաշխարհս արդարութեամբ , եւ հաստ-
յանեղ իւրարանչիւր ըստ զործոց իւրոց : Նմա փառք ընդ Հօր եւ ընդ Հօգոսն արեւ
չախանան , ամէն :]

15

* B
p. 13 a.

Père, et ayant la même gloire que le Saint-Esprit, prit * ce qu'il n'avait pas, mais ne perdit pas ce qu'il avait, de façon que des deux natures, je veux dire la divine et l'humaine, il fût une personne, un Fils et Seigneur Jésus-Christ.

(Lorsque le Fils) revêtit notre (nature), il n'y eut aucune adjonction à la Trinité, quant aux personnes, mais elle est et reste semblablement composée de trois personnes, parfaite en nombre, bien que l'une ait revêtu le corps, que celui qui ne pouvait être contenu fût contenu, et que celui qui ne pouvait être porté fût porté dans les entrailles de la Vierge. Il est né comme un homme, supérieur à l'homme; comme homme, parce que d'une femme, supérieurement à l'homme, parce que d'une vierge. Il fut présenté au Temple, et offrit notre nature au Père (qui est) dans les cieux. Il fut baptisé dans le Jourdain, et ouvrit pour l'enfantement le sein des fonts baptismaux. Il fut crucifié, et crucifia mes péchés. Il est mort, et ressuscita les morts. Il descendit au tombeau, et visita les tombeaux. Il ressuscita et fit monter avec lui tous (les morts). Il s'éleva auprès du Père et nous prépara la même voie. Il s'est assis à sa droite auprès de notre gage, et nous l'a offert à nous aussi. Il viendra pour juger la terre avec justice et rendre à chacun selon ses œuvres. A lui gloire avec le Père et le Saint-Esprit dans les siècles. Amen. »]

Քաղցի ԻԹ և Յունվարի Զ : Տօն Յայտնութեան և Մկրտութեան Տեառն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի :

Յետ երանելոյն Արամայ ի զբախտէն՝ զկնի հինգ հազար և երկու հարիւր ամապ,
լսաւ եօթնամանիցն թարգմանութեան, Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս օծեալն Աստուծոյ՝
5 Ըստ յառաջ զուշակելոյն վասն նորա սուրբ մարգարէիցն՝ ձեռնի՝ նա ըստ մարմնոյ ի
սուրբ կուսէն Մարիամայ ի * Բեղլեհէմ հրէաստանի, յինքնակոյութեանն Հռոմոց * A fol. 153
Օգոստոսի կաջսեր, ի բառասներորդի վեցերորդի ամի թագաւորութեանն նորա, որպէս
ասէ Ղուկաս աւետարանիչն թէ. Եղև ընդ աւուրսն ընդ աշնոսիկ՝ և Ը հրաման յՕգոստոս
կաջսերէ աշխարհազիր առնել ընդ ամենայն տիեզերս : Եւ էր թագաւորութեանն
10 Հաջոց առաջին ամն, եւ Հերովդէի հրէից արքային երեսներորդ չորրորդ ամ :
Եւ ընդ ձեռնելն Յիսուսի Քրիստոսի՝ եկին մօպը յարեւելից երկրասասն հազար
այր և վեց զկաւորք որդիք թագաւորաց յաշխարհէն Պարսից, և հասեալք յԹաղայ՝
լուան թէ սով է ի հրէաստանի. թողին անդ զգօրսն, առին ընդ իւրեանս արս երեք
հազար. եկին յերուսաղէմ եւ առնն. Ո՛ր է որ ձեռս արքայն հրէից, զի տեսաք զաստղ
15 նորա յարեւելս եւ եկաք երկրպապանել նմա : Եւ լուեալ Հերովդէս խռովեցաւ եւ
ամենայն Երուսաղէմ ընդ նմա, եւ կոչեալ Հերովդէի զվրտունս հրէիցն, հարցանէր

29 KALOTZ, 6 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et Baptême de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

Cinq mille deux cents ans après la sortie d'Adam du Paradis, selon la tra-
duction des Septante, Notre-Seigneur Jésus-Christ, l'oint de Dieu, suivant les
prédictions des saints prophètes à son sujet, naquit selon le corps, de la
sainte Vierge Marie, à * Bethléem de Judée, sous le règne des Romains, * A fol. 153
Auguste étant empereur, la quarante-sixième année de son règne, ainsi que
le dit l'évangéliste Luc : « En ce jour-là fut publié un édit de César Auguste ordon-
nant qu'on fit le recensement des habitants de toute la terre ¹. » C'était la première
année du règne des Arméniens et la trente-quatrième année d'Hérode, roi de
Judée.

A la naissance de Jésus-Christ, des mages arrivèrent de l'Orient au
nombre de douze mille hommes et six chefs, fils de rois du pays des Perses.
Arrivés à Rhala (*Rhagha*)², ils apprirent qu'il y avait une disette en Judée, ils
laissèrent là leurs troupes, prirent avec eux trois mille hommes, vinrent à
Jérusalem et demandèrent : « Où est le roi des Juifs qui vient de naître ? Car
nous avons vu son étoile en Orient et nous sommes venus l'adorer. » L'ayant appris,
le roi Hérode fut troublé et tout Jérusalem avec lui. Hérode rassembla tous les

1. Luc. II, 1. — 2. Ragès (?).

թէ ո՞ր ձեանի Քրիստոսն : Եւ ինքաւ տեսն . Ի Բեղղէճէճ Հրէաստանի, որպէս
 ծարգարէն տէ : Եւ Հերովդէս խորամանկութեամբ, զազա կոչէ, զժողովն, եւ ուսանի
 ի նոյանէ, զժամանակս երեւելոյ տառնի : Եւ ինքաւ տապօրին թէ . Այս երկուսն է :
 Եւրա արձակեաց զնոսա ի Բեղղէճէճ, եւ տաւ Թորմոճ գտանիլէր, զժամանակն, ազգ
 արտաջլիք ինձ՝ զի եւ ես եկեալ երկիր պաղից նմա : Եւ չորմոճ ելին ի թաղարտէն՝
 * A fol. 153 1re b. ահա տապին որ անշատ եղև ի ժառնել նոյս՝ չերուստղէճ, աչմճ երեւեալ տապ-
 նորդեաց նոյս, եւ եկեալ եկաց ի վերայ ալիին ուր էր ծանուկն :

Իսկ Մարթաճ իրբև ձեռս զնա պատեաց ի խանձարարս եւ եղեալ ի ժառար ելին
 եւ իշոյ, զի ոչ գոյր նոյս տեղի չիջեւանին, վասն բազմութեանն որ անդ ժողովեալ էին
 վասն աշխարհապիին :

Եւ իրբև եկին ժողբն՝ ի վեր տեսալ ի ծարոյ անախ, ի զիրկս ունէր զնա : Եւ
 ժառալ ժողոցն երկիր պաղին նմա, եւ բաղեալ զգանձս խրեանց ժառաջանէին նմա
 պատարագս, ոսկի իրբև թագաւորի, եւ կնկրուի որպէս Աստուծոյ, եւ զմուս որպէս
 հանդերձեալ մեռանելոյ : Եւ հրաման տեսալ ի հրեշտակէն որ չաչոնեաց զխորաման-
 գութիւնն Հերովդէի, ընդ ալ ծանաղարհ զնոյն չաշխարհ խրեանց :

Իսկ մերձ Բեղղէճեմի հովիւք էին բացթեալք . եւ հրեշտակ Տեսան երեւցաւ նոյս

*sarants des Juifs et s'enquit d'eux où devait naître le Christ. Ils lui dirent :
 « Bethléem de Judée, selon ce qui a été écrit par le prophète ¹. »* Hérode ayant, par
 ruse, fait venir secrètement les mages, apprit d'eux la date à laquelle l'étoile
 leur était apparue. Ils lui répondirent : « Depuis deux ans. » Et il les envoya à
 Bethléem, en disant : « Lorsque vous aurez trouvé l'enfant, faites-le-moi savoir, afin
 que moi aussi j'aie l'adorer ². » Lorsqu'ils furent éloignés de la présence du roi,
 * A fol. 153 1re b. *voilà que l'étoile, qui avait disparu ³ à leur entrée à Jérusalem, apparut à nou-
 veau et allait devant eux; jusqu'à ce que, venant au-dessus de la grotte où était
 l'enfant, elle s'arrêta ³.*

Marie, après avoir mis au monde (l'enfant), l'enveloppa de langes et le
 coucha dans une crèche de bœuf et d'âne, parce qu'il n'y avait pas de place pour
 eux dans l'hôtellerie ⁴, à cause de la multitude des gens assemblés pour le
 recensement.

Lorsque les mages arrivèrent, (Marie) le souleva de la crèche et prit
 l'enfant dans ses bras. Les mages entrèrent, se prosternant, l'adorèrent; puis,
 ouvrant leurs trésors, ils lui offrirent en présent de l'or, comme à un roi; de
 l'encens comme à Dieu; et de la myrrhe comme à qui est appelé à mourir. Et
 ayant été avertis par l'ange qui leur dévoila la ruse d'Hérode, ils regagnèrent
 leur pays par un autre chemin ⁵.

Aux environs de Bethléem se trouvaient des bergers qui passaient la nuit

1. Matth. II, 1-5. — 2. Matth. II, 7 sq. — 3. Matth. II, 9 sq. — 4. Luc. II, 7. —
 5. Matth. II, 12.

և և փառք Տեստին ծագեցին ի նոսա, և և երկեան երկիւղ մեծ : Եւ ասեն ցնոսա հրեշտակքն . Մի երկնչիք, զի ձեռա ձեղ աչսօր Փրկիչ, որ է օծեալ Տէր ի քաղաքի Գաւթի : Եւ ևդեւ յանկարծակի ընդ հրեշտակին ընդ աշնմիկ լաղժութիւն զօրաց երկնաւորացն, որք օրհնէին զԱստուած և ասէին . Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն : Եւ վերացան հրեշտակքն յերկինս, և հովուացն եկեալ ի Բեղղեհէմ տեսին զՄարիամ և զՅովսէփ և * զմանուկն, պատեալ ի խանձարուր և * A fol. 153 v° a.

Եւ յետ երեսուն ամի, ի սոյն աւուր Յունվարի ամսոյ ի 9, յաւուր կիւրակէի, զայ 10 Յիսուս ի մկրտութիւն ի Յորդանան առ Յովհաննէս, զի ձեռա ընդ երէկս հինգշաբթիին ի լուսանալ ուրբաթիին, յորում աւուր ստեղծաւ Ադամ. և աւետարանեցաւ ի չորեքշաբթի և մկրտեցաւ ի կիւրակէի յաւուր արարչութեան և յարութեանն : Ուստի զարհուրեալ Յովհաննէս ասէր . Ինձ պարտ է ի քէն մկրտիլ և զու առ իս զաս : Եւ 15 Յիսուս ասաց . Թոյլ տուր, զի աչսպէս վաչել է մեզ լնուլ զամենայն արդարութիւնս : Եւ յորժամ մկրտեցաւ Յիսուս, և և վազվազակի ի ջրոյ անտի, և ահա բացան նմա երկինք : և Հայրն վկայեաց . Դա է որդի իմ սիրելի ընդ որ հաճեցայ, զմա լուարուր : Եւ Հօգին սուրբ ի նմանութիւն ապաւնոյ էջ ի վերայ նորա զի ցուցցէ զփառակիցն իւր :

aux champs. Un ange du Seigneur leur apparut et la gloire du Seigneur resplendit autour d'eux, et ils furent saisis d'une grande crainte. Mais l'ange leur dit : « Ne craignez point, il vous est né aujourd'hui, dans la ville de David, un Sauveur qui est le Christ, le Seigneur. » Au même instant se joignit à l'ange une troupe de la milice céleste, louant Dieu et disant : « Gloire à Dieu au plus haut des cieux et paix sur la terre aux hommes de bonne volonté. » Les anges remontant au ciel, les bergers vinrent à Bethléem et trouvèrent Marie, Joseph et l'Enfant * A fol. 153 v° a.

Trente ans après, en ce même jour du 6 Janvier, un jour de dimanche, Jésus vint au Jourdain pour être baptisé par Jean ; il est né en effet un jeudi soir, à l'heure où pointait le vendredi, jour où fut créé Adam ; il fut annoncé le mercredi, et fut baptisé le dimanche, jour de la création et de la résurrection. Jean s'en défendit en disant : « C'est moi qui dois être baptisé par toi et tu viens à moi ! » Jésus lui répondit : « Laisse faire maintenant, car il convient que nous accomplissions ainsi toute justice. » Jésus ayant été baptisé, sortit aussitôt de l'eau, et voilà que les cieux lui furent ouverts et le Père témoigna ainsi : « Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui je me suis complu³. Obéissez-lui⁴. » Et l'Esprit-Saint, sous forme d'une colombe, descendit sur lui pour le désigner comme celui qui partageait sa gloire.

1. Luc. II, 8-16. — 2. Luc. II, 20. — 3. Matth. III, 14-17. — 4. Matth. XVIII, 5 ; Marc. IX, 6 ; Luc. IX, 35.

Արդ եւ ձեր տրտապեցողք ի Ծննդեան եւ Յայտնութեան Բրիտառփ Աստուծոյ ձերոյ, ընդ չրեշտական փառաւորեացոյր եւ ընդ հալիւան բարեբանեացոյր եւ ընդ մոգոցն երկրպագեացոյր, եւ մասաւսցոյր, եմա պատարապ օրհնութեամբ՝ զհաւատա, զանուշատ փարս, զմեռելութիւն ախտից. ընդ Յովհաննա խաչտապցոյր եւ զարհուրեացոյր. զսոն Աստուծոյ եւ բարձոյ մեղաց զեա բարոյեացոյր :

5

* B
p. 13 a.

[B * Տոն է Ծննդեան եւ Յայտնութեան Բրիտառփ Աստուծոյ ձերոյ : Ի ճառէ սրբոցն Յովհաննա Սահերերանի ի Ծնունդն Տեառն :

Բայց մեղ զեա եւս կոչ պատմել մեղ զճնունդն Աստուածորդոցն ի կուսէն, թէ զեմբոյ եղեւ մի ըստ միայնէ, կարգեցոյր : Զի ոչ եթէ, չորմէհեա, մնունդն ի կուսէն իցէ՝ չայնմհեա, սկիպրն անսկիրնականին զոյսութեան. ալ չատաջ բան զամենայն ի

* B
p. 13 b.

10

Իսկ արդ՝ վասն ձեր էջ, եւ ճարմնով մնա ի կուսէն. այն տառջին մնունդն չաւտնեական հալըն որ զեա մնա՝ նա միայն զեա : Իսկ երկրորդ մնունգ՝ շնորհօր խրովք ի մէջ ճարգեան վասն զի կեցոսցէ զմարդիկ, եւ օրհնեցէ չատաջին անիծից անտի զերկիր, եւ խրովք օրհնութիւնարեր զարշապարօրն երապեցէ. զի ետես կորուսեալ զմարդիկ, ժողովեաց զցրուեալս եւ եկա զկորուսեալս :

15

Եւ չգացեալ աջնուհեան ի հալոյն սրբոյ՝ շնորհապիւս կուսին, չանարատ եւ չանապական աղպանդին զօրցին Աստուծոյ՝ անհատական պոյճմանա : Եւ ըստ օրինակի

Or, nous aussi, réjouis par la Nativité de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu, glorifions avec les anges, rendons grâce avec les bergers, adorons avec les mages, et offrons-lui nos présents de bénédictions, la foi, une conduite agréable, la mortification des passions. Avec Jean tressaillons de joie et tremblons de crainte; prêchons l'agneau de Dieu, celui qui remet nos péchés.

* B
p. 13 a.

[B * Fête de la Nativité et Épiphanie du Christ notre Dieu. Tiré de l'homélie de saint Jean Chrysostome sur la Nativité du Seigneur.

Il nous reste encore à vous parler de la naissance du Fils de Dieu de la Vierge et de quelle manière elle eut lieu. Nous en donnerons tous les détails. Car, ce n'est pas lorsque la naissance de la Vierge * a eu lieu que l'existence de Celui qui n'a pas de commencement, a commencé : il est né du Père avant toute chose.

* B
p. 13 b.

Or, il est descendu pour nous et naquit avec un corps, de la Vierge. Cette première naissance éternelle, le Père qui l'a engendré seul la connaît, mais la deuxième naissance, par sa grâce, eut lieu parmi les hommes, pour qu'il vivifie les hommes, bénisse la terre contre la première malédiction, et la renouvelle par les traces de ses pas qui apportent les bénédictions, car il voyait les hommes perdus, et pour qu'il rassemblât les dispersés et retrouvât les égarés.

La Vierge, qui avait trouvé grâce, le conçut de l'Esprit-Saint, dans des entrailles pures et sans corruption, Fils de Dieu, dans une condition indivi-

Ճնդրականացն ճնեալ զանդրանիկն ի բաղարին Դաւիթ ի Բեղլեհէ՞մ առ ի կատարելոյ զմարգարէականն թէ. եւ զու Բեղլեհէ՞մ տուն եւրաթոյ՝ ոչ ինչ տակաւաւոր լցես ի հազարաւորս Թուրաց, ի բէն ելցէ ինձ պետ եւ իշխան Բարաշիւն, եւ ելք նորա ի սկզբանէ աւուրց յախտնից :

5 Տեսանէս զեթն յառաջընծայս, որպէս եւ ասէ իսկ թէ. Յառաջագոյն տեսանէի զՏէր առաջի իմ յամենայն ժամ, եւ ընդ աջմէ իմմէ : Դիտէր մարգարէն Հովսիփն եթէ. երզմամբ երգուաւ նմա Աստուած՝ ի պտոյ ոբովանէ նորա նաաւեանել յախտ նորա. որում եւ օրինակքն իսկ վկայէին եթէ յազգէ Դաւիթ եւ ի Բեթղեհէ՞մ զեղջէ զալոց է Բրիտոս : Իսկ նա ոչ միայն յառաջագոյն զուշակելոցն՝ ալլ եւ առժամայն
10 նշանաւ մոգուցն եկելոց թաղաւոր ձանաչէր սրբ եւ ասէին. Ո՞ր է որ ծնաւ արբայն Հրէից. եւ տեղեկացեալ ի զպրացն՝ հասանէին ուր էր մանուկն. որում երկրպագեալ, եւ մատուցին պատարագս. եւ միանգամայն ամրագէտ եւ հրեշտակածանօթ եղեալ՝ զարձեալ զնոցին յաշխարհն իւրեանց :

* Յայժմ աւուր չիշատակ սքանչելեաց Գեառարկել սուրբ նշանին, ձեռամբ երանելի
15 Լուցն Պետրոսի Հայոց կաթուղիկոսի :

Յորժամ մեծ կայսրն Յուլիան Վասիլ զարձեալ ի պատերազմէն Վրաց՝ եկեալ

* B
p. 14 a.

duelle. Selon la coutume des femmes qui enfantent elle l'enfanta, fils aîné, dans la ville de David, Bethléem, pour accomplir la prophétie : « *Et toi Bethléem, maison d'Euphrathe, tu n'es pas la moindre parmi les milliers de villes de Juda, car de toi sortira le chef qui doit gouverner Israël, dont l'origine est au commencement des temps éternels* ¹. »

Vois-tu les prémices de ce commencement? Ainsi qu'il est dit : « Je voyais auparavant le Seigneur devant moi, à toute heure, et assis à ma droite. » Le prophète connaissait par l'Esprit que : Dieu lui a fait le serment de mettre sur le trône celui qui sera né de ses entrailles ² et les prédictions témoignaient que le Christ devait venir de la race de David et du village de Bethléem. Il fut reconnu roi, non seulement par les prédictions anticipées, mais présentement par le témoignage des mages qui vinrent à lui, et qui dirent : « *Où est le roi des Juifs qui vient de naître?* » ³ Et ayant été renseignés par les scribes, ils arrivèrent à l'endroit où se trouvait l'enfant, se prosternèrent devant et lui offrirent des présents, et ayant fait connaissance en une fois avec le Seigneur et les anges ils regagnèrent leur pays.

* En ce jour commémoration du miraculeux arrêt du fleuve par le saint signe (de la croix), par les mains du bienheureux Pierre, catholikos d'Arménie.

* B
p. 14 a.

Lorsque le grand empereur des Grecs (Younats) Basile (Vasil) revenant de la

1. Mich. v, 2. — 2. Cf. Ps. cxxxı, 12. — 3. Matth. ıı, 2.

էր ի բարբառն Դրասպիկոն ձմեռացի պատճառս, յատրոն յաշխարհի գնաց սա նա Պետրոս կաթողիկոս, եւ կոչարն բազում սիրով ընկարս գնա, եւ սա ժամանակ ծի պահեաց սա խր :

Եւ ի գալ տօնի Աստուածաշնորհականն հրամայեաց նմա օրհնել զջուրն ի գետն սաաջի խր ըստ ձիւի եւ արարարականն Հաչոյ : Եւ եղև արանչելիք ի ժամս օրհնութեանն, զի յորժամ խաչակերեաց զջուր գետոյն կենաց վաշտին զոր սա խր ունէր, առժամոյն արգելաւ գետն զնիկացից խրոյ վաչք ծի, եւ ի հեղուլ զստուածային մեռնն՝ ճառարաչիք լուսոյ հասան ի ջուրց : Ընդ որ կորի խնն արանչուցեալ Վատի կոչար խրովին հանդերձ, մեծարեաց զհապարեան, եւ ապա բազում պատուով արձակեաց զնա :

Եւ եղև արանչելիքս աչս թուին Հաչոյ չորս հարիւր եօթնասուն եւ մէկ, ի վաստ Դրասպիկոն Աստուծոյ մեղոյ :]

* A fol. 153
v° b.

* Բարցի Է եւ Յունարի Է : Վերստին տօն է Բաշնորհական եւ չիշատակ Բախաննու Մկրտչի եւ Մանգաննուի նախովկային :

Յերկրորդում աւար Բաշնորհական Տեառն՝ չիշատակ է Բախաննու Կարապետին որ աւարեցաւ չԱստուծոյ գալ յանապատէն ի Բարսանան գետ, եւ բարսել մկրտութիւն

guerre contre les Géorgiens, vint à Trébizonde pour y passer l'hiver, le catholico Pierre alla chez lui en ces jours, et l'empereur l'accueillit avec beaucoup d'affection et le retint auprès de lui quelque temps.

Vint la fête de l'Épiphanie et l'empereur lui ordonna de bénir les eaux du fleuve, en sa présence, selon le rite et les offices arméniens. Il se produisit un miracle à l'heure de la bénédiction, car, lorsqu'il fit le signe de la croix sur l'eau du fleuve avec le bois de vie¹, qu'il avait avec lui, le fleuve s'arrêta aussitôt dans son cours, pour un instant, et lorsqu'il répandit le baume divin, des rayons de lumière brillèrent sur les eaux. Basile et sa suite furent saisis d'admiration; il honora grandement le patriarche et le congédia avec de grands honneurs.

Ce miracle eut lieu l'année quatre cent soixante et onze de l'ère arménienne, pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

* 30 KALOTZ, 7 Janvier.

De nouveau fête de l'Épiphanie et commémoration de Jean-Baptiste et du protomartyr Étienne.

* A fol. 153
v° b.

Le deuxième jour de l'Épiphanie du Seigneur est la commémoration de Jean le Précurseur, qui fut envoyé par Dieu pour aller du désert au fleuve du

1. Des reliques de la vraie croix.

ապաշխարութեան ի թողութիւն մեղաց : Որոչ հանդերձն ստեւ սւգտոյ եւ զօտի մաշկեղէն, եւ կերակուրն մարախ եւ մեղր վաքենի . եւ քարոլութիւնն բարձրագոյն բան զօրինացն, ոչ զոհիւք եւ պատարագօք՝ ալ ջրով եւ մլխտութեամբ որ մերձեցուցանէ ի հուր եւ ի Հոգին : Որ զկնի իմ գաց, ասէ, նա մկրտեսցէ զձեզ ի Հոգին սուրբ եւ ի հուր, որոչ հեծանոցն ի ձեռին իւրում է եւ սրբէ զկալ իւր :

Եւ Սաղուկեցւոցն եւ Փարիսեցւոցն ասէր . Ծնունդք իժից, ո՛ր ցոյց ձեզ վախճել ի բարկութենէ . եւ զինուորացն թէ . ճատ լիցին ձեզ թողակքն ձեր . եւ մարտաւորացն թէ . մի աւելի ինչ բան զհրամայեալսն ձեզ առնիցէր : Իսկ յորժամ ետես զՅիսուս Յովհաննէս ասաց . Ահաասիկ գառն Աստուծոյ որ բառնայ զմեզս աշխարհի :

Իսկ զսրբոցն Ստեփաննոսի նախավկային կատարեմք այսօր զյիշատակ, զի ճշմարիտ քահանային որ ծնաւ այսօր ի կուսէն, պիտոյ էր սարկաւագ եւ սպասաւոր՝ որ քարոյէր զնա համարձակութեամբ . որպէս եւ Ստեփաննոս՝ որ ասէր հրէիցն . Խտապարանոցք եւ անթլիատք սրտիւք եւ ականջօք, զուր հանապաղ Հոգւոյն հակառակ կայք : Ահա տեսանեմ զերկինս բացեալ եւ զորդի մարդոյ զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ, որպէս ի 15 Յորդանան բացան նմա երկինք եւ Հալք ի վերուստ վկայեաց . Դն է որդի իմ սիրելի

* A fol. 154
r° a.

Jourdain et prêcher le baptême de la pénitence pour la rémission des péchés. Il avait un vêtement de poil de chameau et une ceinture de cuir, et il se nourrissait de sauterelles et de miel sauvage ¹. Sa prédication était supérieure à la Loi, non par les sacrifices et les offrandes, mais par l'eau et le baptême qui rapprochait du feu et de l'Esprit-Saint. Il disait : « Celui qui doit venir après moi vous baptisera dans l'Esprit-Saint et dans le feu; sa main tient le van, il nettoiera son aire ². »

Il disait aux Sadducéens et aux Pharisiens : « Race de vipères, qui vous a appris à fuir la colère qui vient ³. » Aux soldats : « Contentez-vous de votre solde ⁴. » Aux publicains : « N'exigez rien au delà de ce qui vous est commandé ⁵. » Mais, quand il aperçut Jésus, Jean s'écria : « Voici l'Agneau de Dieu, celui qui ôte le péché du monde ⁶. »

Nous faisons également en ce jour la commémoration de saint Étienne, le protomartyr, parce qu'il fallait, au vrai prêtre qui naquit aujourd'hui de la Vierge, un diacre et un serviteur qui l'annonce avec hardiesse, ainsi que fit Étienne* qui disait aux Juifs : « Vous autres obstinés, incirconcis de cœur et d'oreilles, vous êtes continuellement opposés à l'Esprit-Saint. Je vois le ciel entr'ouvert et le Fils de l'homme debout à la droite de Dieu ⁷. » Au Jourdain le ciel s'entr'ouvrit et le Père témoigna des hauteurs : « Voici mon fils bien-aimé en qui je me suis complu ⁸. » Aujourd'hui aussi l'Esprit-Saint, descendu sous forme de

* A fol. 154
r° a.

1. Matth. III, 4; Marc. I, 6. — 2. Matth. IV, 11; Luc. III, 15. — 3. Matth. III, 7; Luc. III, 7. — 4. Luc. III, 14. — 5. Luc. III, 13. — 6. Joan. I, 29. — 7. Act. VII, 51, 56. — 8. Matth. III, 17.

ընդ որ հաճեցայ, որոչ աչսոր եւ Հոգին սուրբ ազանակերպ երեւ ծածր իջեալ վկայեաց ձայնիւ Հօր երեւեցայց զվստակիցն խոր ճշմարիտ թողաւ որ երկնի եւ երկրի :

* II
p. 14 a. [B * Վերապին տան է ննդեան եւ Մկրտաթեան Քրիստոսի, եւ ընդ նմին ժաղմ մկրտչին խրոյ եւ չառաջընթաց կարապետին նախաննու :

Երանեւոյն Պրոքի եպիսկոպոսապետի Կոստանդինոպոլսի տապեալ չՄատու- 5
ձապանու թիւնն :

Քրիստոս աշխարհի չաչանեցաւ, եւ դանդաղ աշխարհս ցորցորեալ լուսաւորեաց, զաշխարհի մեզս երարձ, եւ զիշնամին աշխարհի արտաքս ընկէց. որեւայ զաղբիւրս ջուրց, եւ լուսաւորեաց զոյլս ժողովան :

* II
p. 14 b. Զարմանք պատեցին զիս * մեծադոյն զարմանալօր. բանզի աչսոր երկիր եւ ծով 10
ժառնուորեալ՝ բաժանեցին զուրախութիւն Փրկչին, եւ աշխարհ ամենայն խնդութեամբ լլցաւ : Բանզի ի ննդեան Փրկչին՝ երկիր արաբացաւ, ի ծառս զբոսրից Տէրն բա-
նորով, եւ չՄատուձապանութեան՝ ծով չոյժ բերկրեալ զարմանաց, որպէս ի ձեռն
նորգանանու զարբութեանն օրհնութիւն ընդաներով :

Աչսոր ամենայն արարածք օրհնելով զմկրտեալն զոչեն. Օրհնեալ որ զոչն չանուն 15
Տեառն, օրհնեալ որ չամենայն ժամ զաղցն է, բանզի ոչ եթէ զառաջին եկն աչսոր :
Օրհնեալ որ զոչ չանուն Տեառն, որ չաղապս նախախնամութեան արարածոց զոչ,

colombe, témoigna par la voix du Père en désignant celui qui partage sa gloire, le vrai roi du ciel et de la terre.

* B
p. 14 a. [B * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, avec, en même temps, commémoration de son Baptiste et Précurseur Jean.

Homélie du bienheureux Proclus, archevêque de Constantinople, sur l'Épiphanie.

Le Christ s'est révélé au monde et a illuminé, en l'embellissant, la terre privée d'ornement. Il a supprimé les péchés de la terre et a jeté dehors l'ennemi de la terre. Il a purifié les sources d'eaux et a illuminé les âmes des hommes.

* B
p. 14 b. Je suis saisi * par la plus grande admiration, car aujourd'hui la terre et la mer en y participant se partagent la joie du Sauveur et toute la terre est remplie de joie à la Nativité du Sauveur; la terre s'est réjouie en tenant dans la crèche le Seigneur de toutes choses et, à l'Épiphanie, la mer reflète sa grande joie en recevant, par l'intermédiaire du Jourdain, la bénédiction de la sainteté.

Aujourd'hui, toutes les créatures en bénissant le baptisé, crient : « *Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur* », béni soit celui qui doit venir à toute heure. Car il ne vient pas aujourd'hui pour la première fois. *Béni soit celui qui*

զերկնիցն բարձրութիւն՝ անձերձնալի պահեալ, զարեգական ընթացս՝ արուեստիւ կառավարելով, աստեղացս բազմութեան՝ անմոլար կարգապետելով, զօդոցն շնչմունս՝ բարեխառնութեամբ յօրինելով, գետոցն վտակաց՝ անձեւորաբար առաջնորդելով : Չայս ամենայն ապա նկատելով ասեմ. Օրհնեալ որ քան յանուն Տեսուն :

5 Ով է սա, ասո՛ւ յաշտնապէս ո՛վ երանելի Դաւիթ. Աստուած Տէր երեւցաւ մեզ : Եւ ոչ միայն մարգարէս Դաւիթ ասէ, այլ եւ ուսարեալն Պօղոս վկայէ բարբառեալ վասն նորա այսպէս. Երեւցաւ շնորհքն Աստուծոյ՝ վրկիչ ամենայն մարդկան. ոչ սակաւուց ոմանց՝ այլ բոլորից իսկ հրէից եւ հեթանոսաց՝ ի ձեռն մկրտութեանս զվրկութիւն ամենեցուն շնորհելով, հասարակաց բոլորից առաջն արկանելով զմկրտութեանս պարգեւն :

10 Եկա՛յք այսուհետեւ տեսէք նոր եւ սքանչելի ջրհեղեղ՝ յոյժ վեհագոյն եւ լուսաւորագոյն քան որ առ նոյիւն երեւեալ : Անո՛ւ ջուր ջրհեղեղին զմարդկային բնութիւնն ապականեալ կորոյս. իսկ աստ՝ ջուր մկրտութեանս ի ձեռն մկրտելոյն զմեռուցեալն կենսագործեաց : Անո՛ւ նոյ յանկուտ փայտից զտապանն վերականգնեաց. * իսկ աստ՝
15 Քրիստոս իմանալին նոյ՝ առ ի յանապականն Մարեմայ զմարմնոյն զտապան կազմեաց : Անո՛ւ նոյ զտապանն արտաքուստ նիւթով եւ ձիւթով ձեփեաց : իսկ աստ՝ Քրիստոս զգուշութեամբ հաւատոյն զմարմնոյն զարգացոյց զաւճար : Անո՛ւ աղաւնոյն զլիկ

* B
p. 15 a.

vient au nom du Seigneur, qui vient pour (être) la providence des créatures, en gardant la distance infranchissable des cieux, en dirigeant avec maîtrise le cours du soleil, en réglant imperturbablement la multitude des astres, en organisant avec harmonie le souffle des airs, en montrant leur voie invariable aux fleuves et aux rivières. En considérant toutes ces choses je dis : « *Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur.* »

Qui est celui-là? Dis-nous-le clairement, ô bienheureux David! Le Seigneur Dieu nous est apparu. Ce n'est pas seulement le prophète David qui le dit, mais l'apôtre Paul en témoigne aussi, en disant à son sujet : *La grâce de Dieu, Sauveur de tous les hommes, est apparue non pas à quelques-uns seulement, mais à tous, aux Juifs et aux gentils, en accordant, par l'entremise du baptême, le salut à tous; en offrant à tous, en général, les présents du baptême.*

Venez donc voir désormais le nouveau et prodigieux déluge, bien plus sublime et plus lumineux que celui qui eut lieu du temps de Noé. Là, les eaux du déluge ont corrompu et perdu la nature humaine, mais ici, l'eau du baptême, par le moyen du baptême, a vivifié les morts. Là, Noé construisit l'arche avec du bois incorruptible, * mais ici, le Christ, le Noé spirituel, a formé l'arche de son corps de Marie incorruptible. Là, Noé enduisit l'extérieur de l'arche avec du goudron et de la poix, mais ici, le Christ a consolidé le temple du corps avec les ménagements de la foi. Là, la colombe portant le rameau

* B
p. 15 a.

ձիվենացն լարձեալ՝ զՏեառն մերոյ Բիսառնի Քրիստոսի ելից զանաշովիսն. խոկ
սաս՝ Հովին սարբ տեսովեամբ աղանոյ եկեալ՝ զոլորմածն եղոյց զՏէր մեր Բիսառն
Քրիստոս :

Բայց առաւել չիայցալանէ : զիս Փրկչին խանարհովեամբն զերազանցովիսն,
զի ոչ համարեցաւ բառական սո ի կատարելոյ կատարեալն՝ աչոյ ի կնճէ, ճնանիլ : 5
ոչ համարեցաւ բառական՝ որ ախտակիցն էր Հօր՝ սանալ զճառայի կերպարանս,
այլ որպէս մեղսորդ աչ սո ի մկրտիլ առաջի մկրտչին :

Բայց ծի լիցի հասարակաց բանին ներգործովիսն՝ զաշխակզովիսն լողաց, բանիլ
մկրտեցաւ թորթից Տէրն՝ ոչ զի մարդովեան կարօտեալ, որ բաւ եւ ծի լիցի՝ ալ
երկաւ աչս օրինակօր զօլորման մեղ մատակարեալ. զի եւ ջրոյ զարարարական շնորհ 10
պարգևեացէ : եւ զի զամենայն մարդ սո ի մկրտովիսն հրաւիրեցէ :

Յայնժամ զաչ Բիսառն ի Պաղլէէ ի Յարգմանն սո. Յովհաննէս մկրտել ի նմանէ :
եւ զինչ էին չափն ժամու կատարեալքն կղարբ՝ զմասս ածել անհնարին է, բանիլ
զկերպոյն էին մարդկայնոցս աչոյ տեսալքն : Պաղան միօր եւ լիլաւ վախճանական
լինի ի բերանոյ՝ ոչ իշխելով ճառել զանճառելիս : Լեառն տեսեալ Յովհաննու 15
զԲիսառն զի զաչս սո նա ճղամբ բաղմաւ՝ սիրան լցեալ լինէր. անկանելով եւ առաջի
զինքն տաղածանելով, զաղից նորս բառն հարեալ՝ աղաչէր բարբառելով սո նա

d'olivier a remplacé la douceur de Jésus-Christ, Notre-Seigneur, mais ici, le
Saint-Esprit, venant sous la forme de colombe, nous a montré le miséricor-
dienx Jésus-Christ, Notre-Seigneur.

Mais ce qui m'émerveille davantage, c'est la supériorité du Sauveur par
son humilité car, Il n'a pas jugé suffisant, pour être parfait, lui le tout-par-
fait, de naître petit enfant d'une femme. Il n'a pas jugé suffisant, lui l'associé
au trône du Père, de prendre l'apparence de serviteur, mais encore, comme
un pécheur, il vient au baptiste pour être baptisé.

Pourtant, que ces expressions générales n'aient aucune influence pour
scandaliser les auditeurs, car, si le Seigneur de toutes choses a été baptisé, ce
n'est pas parce qu'il avait besoin d'être purifié; loin de moi une telle pensée,
mais il a voulu par ces deux exemples nous procurer un avantage, en accordant
à l'eau la grâce purificatrice, et en invitant tous les hommes au baptême.

Alors Jésus, venant de Galilée, alla trouver Jean au Jourdain pour être baptisé
par lui¹. Mes frères, ce qui se passa à cette heure est impossible à imaginer,
car ce qui s'est vu dépasse les limites des yeux humains. La pensée se
trouble et la langue fait défaut à la bouche de crainte de parler des choses
ineffables. Car Jean apercevant Jésus venant à lui, avec un grand effort et
le cœur plein, se prosterna, s'étendit devant lui, saisit ses pieds, et le supplia

1. Matth. iv, 43.

աչապէս . Ձի բռնադատեալս զեւ ամենազօրոյ առնել ինձ տկարի, որ ի վեր գոյ քան զին՝
 4 գորութիւն : Որպէս իշխեցից զբեղ մկրտել, երբ եւ կամ չմրժամ հոս ի խոտոյ
 աչքեցեալ եղև, * եւ կամ երբ կաւ զապրիւր լուաց :

* B.
 p. 15 b.

5 Ձիմար իշխեցից մկրտել զգառաղ՝ որ ընդ գոտադարտութեամբս : Որպէս մկրտե-
 ցից զբեղ սով Տէր՝ բիծ ինչ ոչ տեսանեմ ի բեղ, բանզի մեղս ոչ արարեր, եւ ոչ անկար
 ընդ անիծիւր Ադամայ . զի թեպէտ եւ իջեր՝ ալ ոչ եւս յանցեալ . զի տանեալ սով Տէր,
 6 գործել ինչ որ ի վեր քան զին՝ գորութիւնս բռնադատեալ :

10 Ով ինձ ոչ երբէք առ ի բարկացուցանել շքեղ իշխեցեալ որպէս զճառաց տիրա-
 սէր, յառաջընթաց եղեալ զգառաւ քո զեկուցի : Դեռ տակաւին եւս չորովայնի
 11 գորով՝ զեկու մօրն վարձեալ՝ Աստուած զբեղ աշխարհի քարոյցեցի . զբոլորս՝ առ ի
 հանդիպումն բեղ կամեցի : Աստ ինձ սով Տէր՝ ոչպէս բերցէ արեգակն տեսանելով
 զբոլորեցս Տէրով՝ ի ծառայէս յանդգնութեամբ թշնամանեալ, եւ ոչ խել եւ խել որպէս
 12 զՍողոմոնայիմն՝ հրացեալ ծառադպրութիւնս իւրովք հրակէղ զեւ տանիցէ : Կամ զեմբող
 13 լարձցէ երկիրս տեսանելով զաբաղ զհեշտակաց ի ծառայէս մկրտեալ, եւ ոչ վաղ-
 14 վաղակի բացեալ զբերան իւր կլցէ զեւ :

Որպէս մկրտեցից զբեղ սով Տէր, ծննդական աղտեղութեամբ ոչ եղեր ներկեալ .
 վասն զի առ ի յանարտան որովայնի յառաջ ընծայեցար պառլ : Եւ զեմբող անկեալս

en disant : Pourquoi m'obliges-tu, tout-puissant, moi qui suis faible, à
 faire ce qui est au-dessus de mes forces? Comment oserais-je te baptiser?
 Quand et comment le feu a-t-il été brûlé par l'herbe, * et quand l'argile a-t-il
 15 lavé la source?

* B.
 p. 15 b.

Comment moi qui suis sous le coup de la condamnation, oserais-je te bap-
 tiser, toi, le juge? Comment te baptiserais-je, ô Seigneur! moi qui ne vois
 aucune tache en toi, car tu n'as commis aucun péché et tu n'es pas tombé
 sous la malédiction d'Adam? Car, bien que tu sois descendu du ciel, tu n'as
 commis aucune faute. Que fais-tu, ô Seigneur! tu m'obliges à faire ce qui est
 au-dessus de mes forces!

Moi, qui n'ai jamais osé te faire de la peine, en tant que serviteur aimant
 son maître, devenu ton précurseur, j'ai annoncé ta venue. Étant encore dans
 le sein, empruntant la langue de ma mère je t'ai proclamé Dieu à la terre; j'ai
 convoqué tout le monde à ta rencontre. Dis-moi, ô Seigneur! comment le
 soleil souffrira-t-il de te voir, toi, le Seigneur de toutes choses, outragé
 audacieusement par ton serviteur, et ne voudra-t-il pas aussitôt, comme pour
 Sodome, me brûler de ses rayons enflammés? Ou bien comment la terre
 supportera-t-elle de te voir, toi, qui sanctifies les anges, baptisé par ton
 serviteur, et ne s'ouvrira-t-elle pas aussitôt pour m'engloutir?

Comment te baptiserais-je, ô Seigneur! qui n'as été taché d'aucune
 souillure génitale, car tu as été offert, fruit de pures entrailles? Et comment
 moi, homme déchu, souillé, purifierais-je le Dieu innocent? *C'est moi qui*

աղտեղութեամբք ծարդ՝ որբիցեմ զԱստուած անձեղ : Էս պէտս ունիմ ի բնն մկրտիլ, և զոսս իս գաս : Մկրտել զիս աստեցեր ան Տէր, և ոչ եղէ ստանդանալ հրամանաց բայ : ալլ զբարս հրաւիրելով աս ի մկրտութիւնն սախելի : Բաստովան եղևոր Տեառն զի բարի է : Պանդի ոչ է բարկացալ որ զպոյն է, բանդի բարի ի բարոյ ձեռս որբի, ոչ աս սովաս. ինչ ցոյցանելով զբարեբարութիւնն և իսկոյն փախ-
 լելով ալլ յախտեանքն է որբմ նորա : Վասն աշտրիկ և որ բնդ երկնիւր զոր-
 քիւնքն արհնելով զիս ասացին. * Օրհնեալ որ զայն անուամբ Տեառն, Աստուած Տէր
 երեսեցաւ ձեղ : Յաջանեցաւ արգարութեան արեղակն, և զիստար անդիտութեանն
 խափանեաց : Երկնաւորն չաջանեցաւ. հովիւ, և գառամառցական զապան աս ի հատեն
 փախտանքն արար : Յաջանեցաւ որ ամենեցունցս է կեանք, և զմահ՝ մահաւ մեռ-
 ոցեալ, որպէս զանմահ անմահութեան կենաց զմահանացաւս արմանի արար, փան
 զի անչափ է որբմ նորա : Յաջանեցաւ միաձին որբին Աստուծոյ, և ի ձեռն
 մկրտութեանս հաւատացեաց զորբեղբորս իսկնն արարեալաց :

Երբ այսպիկ այսպէս կատարելոյ, Հոր ի վերուստ ցնծացեալ չապազս զեռու-
 ստելեալ խոնարհութեան Որբոյ, յամբարձակի բացեալ զբունս երկնից և որոտման
 բարբառոյ արձակէ ձայն՝ լիապատար հալածափափայ սիրով. Դոն է որբի իմ սխիլի
 բնդ որ հաճեցայ : Եւ զի մի երկրացեային միար. բազայն աս ի մկրտեալն և ի մկրտիչն.

dois être baptisé par toi, et tu viens à moi ! Tu m'as envoyé pour baptiser, ô Seigneur ! et je ne me suis pas opposé à ton ordre ; aussi, j'ai invité tout le monde avec insistance à se faire baptiser. Je leur ai dit : « Confessez-vous au Seigneur, car il est bon². » Celui qui vient n'est pas un homme de colère, car il est bon, il est le fils né du bon (père), ne dispensant pas ses bienfaits partiellement et se reprenant aussitôt, mais sa charité est éternelle. C'est pourquoi toutes les puissances sous les cieux ont dit avec bénédictions : * « *Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur*³ ! *Le Seigneur Dieu nous est apparu*⁴. » Le soleil de la justice est apparu et a dissipé les ténèbres de l'ignorance. Le berger céleste est apparu et a mis en fuite du milieu des troupeaux les loups démoniaques. Celui qui est la vie de tous est apparu et il a tué la mort par la mort et a rendu les mortels dignes de la vie immortelle de l'immortalité, si grande est sa pitié. Le Fils unique de Dieu s'est révélé et a accordé l'adoption aux fidèles, par le baptême. »

Or ces choses s'étant ainsi accomplies, le Père aux cieux, réjoui par l'humilité accrue de son Fils, entr'ouvrit tout à coup les portes du ciel et a émis une voix semblable au grondement du tonnerre, au comble de sa joie paternelle : « *Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui je me suis complu*⁵. » Et

1. Matth. iv, 14. — 2. Ps. cv, 1; cvi, 1: etc. — 3. Matth. xxi, 9. — 4. Luc. ii, 41. — 5. Matth. iv, 17.

զայ Հոգին սուրբ ի նմանութիւն աղանոց մատնացոյց տոնելով զմկրտեալն : Որում վայելեն փառք, պատիւ եւ զօրութիւն Հօր եւ Որդւոյ եւ ամենասուրբ Հոգւոյն, այժմ եւ յանսպառ յաւիտեանս, ամէն :

Յայժմ աւուր ժողով սուրբ մկրտչին Յովհաննու Կարապետին :

5 Տէր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս պատուեաց յամենայնի զլուսաջընթաց կարապետն իւր եւ զմեծ մկրտիչն զՅովհաննէս : Ոչ միայն զի որպէս Աստուած Հայրն իւր յարոյց ինքեան մարգարէս եւ քարոզս, այսպէս եւ ինքն որդի իբրու ճշմարիտ Աստուած եւ հաւասար Հօր՝ մարգարէ եւ քարոզ աստուածութեան իւրոյ բերէ ի մէջ զՅովհաննէս, որ յառաջ ընթացեալ եւ նախ քան զնորա յայտնութիւնն երեւեալ
10 մարդկան՝ զուշակէր եւ մարգարէանայր թէ. Ձկնի իմ զալոց է Քրիստոսն : Այլ եւ յեսս առաւելագոյն * բարձրութիւն պատուոյ եւ փառաց հանէ զնա, որ անհամեմատ էր ամենայն առաջին մարգարէիցն եւ արդարոց, եւ բոլոր իսկ եղական լնութեան երկնայնոցն եւ երկրայնոց :

15 Վասն զի յերեւելն եւ ի յայտնութիւնն ինքեան, ոչ միայն զՀօր եւ զՀոգւոյն սրբոյ վկայութիւնն ընդունելով յայտնեալ ցուցանէր զինքն Աստուած զոյլ եւ որդի Աստուծոյ մարմնացեալ, այլ եւ որպէս զՀայր եւ զՀոգին եցոյց իւր վկայս յերկնէ, այսպէս եւ զՅովհաննէս ի յերկրէ վկայ ինքեան ընդունելով առնոյր, որպէս եւ ասէր ինքն.

* B
p. 16 b.

pour qu'aucun doute ne subsiste dans la pensée de ceux qui l'entendirent à l'égard du baptisé et du baptiste, le Saint-Esprit, sous la forme de colombe, vint désigner le baptisé. A qui conviennent gloire, honneur et puissance, au Père, au Fils et au très Saint-Esprit, maintenant et dans l'éternité sans fin. Amen.

Aujourd'hui solennité de saint Jean-Baptiste le précurseur.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ honora en tout son précurseur et devancier le grand Baptiste Jean. Non seulement, de même que Dieu son Père suscita ses prophètes et ses hérauts, ainsi lui, le Fils, en vrai Dieu et égal au Père, fait apparaître Jean prophète et héraut de sa divinité, qui, le précédant et antérieurement à sa révélation aux hommes, prédit et prophétisa : « Celui qui doit venir après moi est le Christ¹. » Bien plus, il * l'éleva à de plus hautes dignités et à une gloire incomparablement supérieures à celles de tous les anciens prophètes et justes, et à toutes les natures privilégiées : célestes et terrestres.

* B
p. 16 b.

Car à son apparition et à son épiphanie, non seulement il reçut le témoignage du Père et du Saint-Esprit et montra qu'il était Dieu et Fils de Dieu incarné, mais de même qu'il cita le Père et le Saint-Esprit, comme ses témoins du ciel, il prit pour témoin de la terre Jean, en disant : « Vous avez envoyé vers

Դուք ստաբեկէք սա Յովհաննէս, եւ վկայեաց ճշմարտութեանն, եւ եւ տնիմ վկայութիւն ձեռք ըսն զՅովհաննէս : Որ եւ փսն աշտրիկ խնարհեալ զայք սա նա, որպէս եւ սառ, աւետարանիչն եկի. Տեսանէր զՍխառս զի զայք սա նա, եւ սառ, ահա Քրիստոս զսնն Աստուծոյ, եւ զայք ոչ ծխանում՝ ալ երկիցս եւ երկիցս վկայէր ի վերայ Քրիստոսի չերկրի : Եւ Հայր դարձեալ երկիցս եւ երկիցս չերկրից ձայնեալ ի վերայ նմին Սրբոց վկայէր, աշտրիկ ի Յարգանան զեւ եւ ի Քափոր լեւան եւ ի մամ չարչարանայի :

Այսպէս սպա եւ Յովհաննէս վկայէր Քրիստոսի, որով յաշմանմ, սրբաւ է զանհամեմատ ձեռքիսն կարապետին տեսանել. զի որպէս Աստուծոյ Հայր չերկրից՝ ապաւս եւ Յովհաննէս մարդ չերկրի, Քրիստոսի վկայեաց : Եւ ինքն Քրիստոս աշտրիկ արժանաշատապի զեւ համարեցաւ, ձինչ զի նորա վկայութեանն հաստատեաց մարդկան զեւ ինքեան երեսուն յաշխարհ :

Որ եւ եկեալ սա նա ի Յարգանան՝ ձեանալի եւ ձկրով խնարհութեամբ, ընդ որ բոլոր հրարուն երկնայինքն սրկեան դարձայմամբ. զի համարձակեցաւ Յովհաննէս ածրանալ զձեան իւր հոգեղէն ի վերայ երկնաւոր եւ արարչական պիտան Աստուծոյ՝ որ բարձր է ըսն զամենայն բարձունս, եւ ձեան եղ ձկրակ զամենեկուն մարդութեան ապրիւրն :

* Մասն որոյ եւ ի յաշմ սուր՝ բահանալան մալախուն եւ տօն կատարի նմին

Jean et il a rendu témoignage à la vérité¹. Pour moi j'ai un témoignage plus grand que celui de Jean². » C'est pourquoi il vint avec humilité à Jean, ainsi que le dit l'évangéliste : « Il vit Jésus qui venait vers lui, et il dit : Voici l'Agneau de Dieu³. » Et non pas seulement une fois, mais deux et trois fois, il donna ce témoignage du Christ sur la terre. Et le Père, à son tour, deux et trois fois, de sa voix, témoigna au sujet du Fils, au fleuve du Jourdain, au mont Thabor et au moment de la passion.

Jean témoigna de la même manière au sujet du Christ, et c'est en cela que nous devons voir l'incomparable grandeur du Précurseur : comme Dieu le Père témoigna des cieux, de même Jean, homme, témoigna sur la terre au sujet du Christ. Et le Christ lui-même le jugea à tel point digne de foi, qu'il établit, par son témoignage, aux hommes, sa venue sur la terre.

Il vint donc au Jourdain, reçut l'imposition des mains et se fit baptiser avec humilité, ce dont tous les célestes, flamboyants de feu, furent stupéfaits d'admiration, que Jean ait eu la hardiesse d'élever ses mains terrestres au-dessus de la tête de Dieu, créateur céleste, qui est plus haut que toutes les hauteurs, et qu'il ait imposé la main en baptisant la source de la purification de tous.

* Voilà pourquoi en ce jour, une assemblée ecclésiastique et une fête

1. Joan. v, 33. — 2. Joan. v, 36. — 3. Joan. i, 29.

ինքեան սրբոյ եւ պատուական նախընթաց Մկրտչին Յովհաննու, ի սկզբանէ եւ ի վերուստ ընկալեալք զպս սովորութիւնս տօնելով նմա՝ իրբն զխորհրդոյ աստուածային ձկրտութեանն սպասուորի եւ պաշտօնէի, շարակարգելով եւ զպս ընդ աչրոյ նորա հանդիսիցն. զի ձի ինչ նորա անվառապոյն իցէ՝ մնալով անտօնելի նորին վիշտակ. 5 զոր Տէրն իւրով ամենազէտ իմաստութեամբն ստտար եւ պատճառ իւրոյ մարդապործ եւ վրկաւէտ ձկրտութեանն ընկալաւ եւ նախ ընտրեաց ընդունել :

Աւ աշտրիւք զարձեալ զոյգ եհաս եւ շարացարեցաւ եւ ալլ միւս եւս նմա տօն աստանօր. աշխնքն ալլ իմն վիշտակ երանելոյ նախընթացին ըստ շրջանակի տարւոյ որ է այս. քանզի ամենապատիւ եւ ամենափառ նոյն կարապետին եւ Մկրտչին 10 Յովհաննու աջ ձեւնն՝ յայսմ առօր տարեալ եղեւ ի թագաւորական բազարն հաճութեամբն Աստուծոյ. որ եւ նախ հատեալ եղեւ աշապիւի լեղանակաւ :

Քանզի ուր մարգարէասպան խնձոյրն եւ արբեցումն այն եղեւ, աշխնքն ի բազարն Սեւաստի ուր բնակութիւնն էր Հերովդէի, ի զլատիւրն թաղեալ եղեւ նոյն երանելի Մկրտչին՝ ուր եղեւ մարգարէին Եղեաէի թագումն. յորսմ եղեալ եւ անդ երանելի 15 աւետարանիչն Ղուկաս՝ փոյթ լինքեան ունելով բառեալ անտի զմարգարէին եւ վերանելոյ կարապետին Քրիստոսի զմարմինն, եւ ոչ կարացեալ վառն երեւելոյ եւ յայանի լինելոյ իրացն, չապապ աջորիկ միայն զաջ ձեւն մարգարէին եւ զՄկրտչին Քրիստոսի

ont lieu pour ce saint et précieux précurseur Jean-Baptiste. Ayant reçu cette coutume dès le commencement et dans l'ancien temps, de fêter (Jean-Baptiste) comme ministre et officiant du mystère du baptême divin, nous avons classé (cette fête) parmi ses autres solennités, afin que rien de lui ne reste sans gloire, parce qu'on négligerait d'en célébrer la commémoration, le Seigneur par sa sagesse, qui connaît tout, l'ayant accepté pour instrument et cause de son baptême purificateur et salutaire et l'ayant choisi par avance.

A ces solennités vient s'adjoindre, en prenant rang à ce jour, une autre fête encore, c'est-à-dire une autre commémoration du bienheureux précurseur selon le cours de l'année. Car la main droite de ce même très honoré et très glorieux précurseur Jean-Baptiste fut, en ce jour, transportée à la ville impériale avec l'assentiment de Dieu. Cette main avait été coupée de la façon suivante :

Lors du festin et de la griserie qui fut la cause de la mort du prophète, dans la ville de Sébaste où habitait Hérode, le bienheureux Baptiste, après sa décollation, fut inhumé au même endroit où était inhumé le prophète Élisée. Le bienheureux évangéliste Luc ayant résidé en cet endroit, eut le souci de faire transporter de là les corps du prophète et du bienheureux précurseur du Christ, mais ne put mettre son projet à exécution par la crainte de dévoiler et rendre publiques les choses; c'est pourquoi il coupa seulement

և հաստ, և առնալ ընդ խոր բերելը ի բաղարն խոր չԱնտիար. որ և նոյն բաղած սրան-
չելիս կատարելը ի փաստ Բրիտանի Աստուծոյ ձեռոյ :

Սովորաթիւն էր տեղ զի ի բարձրացուցանելն զխաչն սուրբ, բարձրացուցանելն
* և զաջ սրոյն Մկրտչին ի տեսութիւն ժողովրդոցն : Որ և ի թաղաւորելն Կոստան-
զիւմուսի և Մանանուի ձիւրանածանոցն՝ սպլծամբն Աստուծոյ և կամօք թաղաւորացն, 5
ի սարկաւազէ ուժեմն, Անտիարացոյ որ կոչէր Յոր՝ նոյն պատուական ձեռն մկրտչին
տարեալ էլին ի թաղաւորական բաղարն. և բարձրացուցեալ ցուցաւ ի սուրբ ճրա-
գալոյց Յաչոնութեանն, չորսմ գորբաթիւնս սուրբ ևն բրիտանեացի կատարել. և
բրիտանաւոր թաղաւորն ընկալեալ ձեռ պատուով, և համբարեալ աւանանոցն բաղձա-
թեման ընկալան ի փաստ Բրիտանի Աստուծոյ ձեռոյ :]

10

la main droite du prophète et du Baptiste du Christ et l'apporta avec lui à la
ville d'Antioche où elle opéra nombre de miracles pour la gloire du Christ,
notre Dieu.

Il était d'usage, en cette ville, en exposant la sainte croix, d'exposer * en
même temps la main droite du saint Baptiste à la vue du public. Pendant le
règne de Constantin et Romanos, membres de la famille impériale, par l'ins-
piration de Dieu et la volonté des empereurs, un diacre d'Antioche, du nom
de Job, transporta cette précieuse main du Baptiste à la ville impériale; elle
fut exposée et montrée à l'office de la veille de l'Épiphanie, où les chrétiens
ont coutume d'accomplir leur devoir de sainteté. Les empereurs, amis du
Christ, la reçurent avec grand honneur et la baisèrent avec toute la mul-
titude pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

* B
p. 17 b.

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS NONUS

I. — G. BAYAN.

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN DE TER ISRAËL. (VI. *Mois de Aratz*).

II. — E. W. BROOKS.

JOHN OF EPHESUS. *Lives of the Eastern Saints* H. Th

III. — M. JUGE¹⁰.

HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES (II).

IV. — M. ASIN ET PALACIOS.

LOGIA ET AGRAPHA DOMINI IESUS APUD MOSLEMICOS.

V. — N. MARR.

LE SYNAXAIRE GÉORGIEN (I). *Rédaction ancienne de l'Union Arméno-Géorgienne, d'après le manuscrit du couvent Iviron du Mont Athos.*

216765
19 9 27

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET C^{1e}, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

1926

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

VI

MOIS DE ARATZ

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 155 à fol. 178.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

Յայտնաւորք ըստ կարգի ընտրեալոցն օրինակի Յայտնաւորաց Տէր Եղիսէի : Կոստանդնուպօլիս, 1834.

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

* Բրայի Բ եւ Յունկարի Բ : Վերստին տօն է Յննդեան եւ վկայութիւն Թէօփիլոսի
տարկաւազի :

* A fol. 154
r^o a.

Սա էր ի Լիբիոյ եւ տարան առաջն ըզեշխին, ընդ նմին եւ աչր ծի աշխարհական,
որոյ անունն գրեալ է յերկինս : Եւ խոստովանեցան չաշտնապէս Վերիստոս Աս-
տուած . եւ կախեցին զնոսա զլուսաէ եւ բերեցին երկաթի բերչօք զծարմինս նոցա եւ
կապեցին զձեռս եւ զոտս նոցա եւ ելին հուր ի թիկնամէջս նոցա, եւ սուր խեցեալ
ծակոտէին զզուխս նոցա, եւ աջնապէս խիստ չարչարանօք յերկարեալ ի տանջանս, ի
Վերիստոսի հաւատոցն ոչ մեկնեցան, այլ բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի
Վերիստոս Յունկարի Բ :

ԵՅ * Վերստին տօն է Յննդեան եւ Յաշտնութեան Վերիստոսի Աստուծոյ մերոյ .
ընդ նմին եւ տօն Մանկանցն Բեթլեհէմի :

* B
p. 17 b.

Որպէս պատմէ աւետարանիչն ի զալ մոլոցն եւ յերկրպագելն Վերիստոսի, յորժամ
գարձան ոչ եկին անդրէն առ Հերովդէս ըստ հրամանի հրեշտակին : Բարկացեալ
Հերովդէս աւաբեաց ի Բեղլեհէմ եւ չամենայն սահմանս նորա, կոտորեաց զստեղիւն
մանկունսն յերկեմենից եւ ի խոնարհ, թերեւս ընդ նոսա սպանելի նորածին թաղաւորն

* 1 ARATZ, 8 Janvier.

* A fol. 154
r^o a.

De nouveau, fête de la Nativité et martyre de Théophile, le diacre.

Il était de la Libye. On le mit en présence du gouverneur, et avec lui, un
laïc dont le nom est inscrit au ciel. Ils confessèrent manifestement le Christ
Dieu. On les suspendit à un arbre et on leur laboura le corps avec des ongles
de fer, ensuite on leur lia les mains et les pieds et on leur appliqua du feu
sur le dos et on leur troua la tête avec des tessons pointus. Ayant enduré
longuement dans les supplices de si atroces souffrances, ils ne se départirent
pas de la foi au Christ; mais moururent, en bonne confession, dans le Christ,
le 8 Janvier.

ԵՅ* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu.
En même temps, fête des enfants de Bethléem.

* B
p. 17 b.

Ainsi que le raconte l'évangéliste, à propos de la venue des mages et de
leur adoration du Christ, lorsqu'ils s'en retournèrent, ils n'allèrent pas
trouver Hérode, selon l'ordre de l'ange. Hérode, étant entré dans une grande
colère, envoya à Bethléem et dans tous les environs, et fit tuer les enfants à
la mamelle, depuis l'âge de deux ans et au-dessous, dans l'espoir que parmi

Քրիստոս. զի լուաւ ի մօղուցն եթէ տիրեոյ է աշխարհի, ջանայր սեպհականեւ ինքեան զթագաւորութիւնն : Եւ ի զուր ջանաց անձին, զի սպանեալ մանկունքն որք տղայութեան Տեառն մերոյ առաջին ի բնութիւնէս ընծայեցան նմա պատարտօղբ ամբիժք որպէս Աբէլն նախնի, եւ ծաղիկը մարդկութեանս աշուշ, կամ նորախաչ՝ վկայական խաղաղոյ, եւ որպէս անդրանիկը ամենայն մարտիրոսաց առաքեցան որպէս կոյտլը ուկուկաց չաղուշ բնութեանս, ի ձեռն յաշխարհ եկեալ Տեառն * Որդւոյն Հօր իւրոյ յերկինս, եւ ժառանգեցին զցաւաւորութեան թագաւորութիւնն :

* B
p. 18 a.

Իսկ ինքն Հերովդէս որդի եւ ժառանգ եղեւ յաւիտենական հրոյն, զի ընկալաւ աստէն զառհաւատչեացն. զի յանբռնելի եւ յանտանելի անկեալ ցաւ, ինքնին սպան նախ զկին եւ զորդիս իւր որպէս կատաղի, եւ ասպա զանձն եւս : Քանզի կարի ողորմելի մահուամբ զմանկունս կատորեաց ի ծոցս եւ ի ստինս մարցն, եւ խառնեաց զկաթն ընդ արեան նոցա. ոչ պատկառեալ յորինացն, որ հրամայէր ոչ ելիւ զգառն ի կաթն մօրն :

Եւ աշպէս ինքնին չիւր աշխարհն ձի արկեալ՝ ընդ խռովութեամբ եւ ապաղախ ողբոց զերկիրն. որոց զեւ եւս հնչումն ձայնի մարդն աղէխարով ողբոց, եւ տղայոցն լալականչ առ ահաբեկութեան գոչումն հնչէ յականջս եւ ի միտս արթուն սրտից.

* B
p. 18 a.

eux périrait le roi nouveau-né, le Christ; car il avait appris des mages que celui-ci régnerait sur la terre, et (Hérode) cherchait à s'assurer pour lui-même le royaume. Mais ses efforts furent vains, car les enfants massacrés furent les premiers sacrifices innocents offerts par la nature à l'enfance de Notre-Seigneur, comme le fut Abel dans l'antiquité. Fleurs de la vigne de l'humanité, premières grappes de la treille du martyre, en tant qu'ainés de tous les martyrs, comme des corbeilles de grappes de la vigne de la nature (humaine), ils furent envoyés en offrande par l'entremise * du Seigneur Fils, venu au monde, à son Père dans les cieux, et ils y héritèrent du royaume éternel.

Quant à Hérode, il devint le fils et l'héritier du feu éternel, dont il reçut dès ici-bas les arrhes; car ayant été frappé d'une infirmité incurable et intenable, il tua lui-même dans sa rage, d'abord sa femme et ses fils, puis aussi se donna la mort. Et ceci, parce que d'une mort trop pitoyable il avait fait tuer les enfants dans les bras et au sein de leurs mères, et qu'il avait mêlé à leur sang le lait de celles-ci, sans égards pour les lois, qui prescrivaient de ne pas cuire l'agneau dans le lait de la mère.

Et lui (Hérode), chevauchant dans son pays, remplit le territoire de troubles et du bruit des sanglots, en sorte que l'écho des voix maternelles aux sanglots déchirants et les clameurs des enfants pleurant de terreur retentissent encore dans les oreilles et dans la pensée des cœurs vigilants. C'est ainsi que leur

ծինչ զի զամենաձայն զոյժ նոցա մարպարեալան հողին ի հեռուստ լսէր : Քանզի ջանաց բռնապիւուն ի ձեռն Հերովդէի ի ծնանել զՏէր մեր բառնալ ի կենաց . ստկայն յամօթ եղև, զի անմեղացն մահ զատապարտեալ խաչաուաւ արար զանիրաւ նորա իշխանութիւնն, եւ տկարացոյց ծինչեւ ի կատարածի նորին անպարտին սպան-

5 մամբն որ ի խաչին, որով իսկապէս լուծաւ ի թապաւորութենէ եւ ընկեցաւ արտաքս :

Բայց մանկունքն էին հազար եւ չորս հարիւր եւ վաթսուն երկու . զորս թէպէտ սպան Հերովդէս վասն զՔրիստոս ընդ նմին ըմբռնելոյ, սակայն զխորհուրդն Աստուծոյ ոչ կարաց պարտել . ալ ինքն պարտեալ՝ ժառանգ եղև աստուածամարտութեամբն յաւիտեական հրոյն . եւ անմեղքն յանուն Քրիստոսի սրախովիսող նահատակեալը,

10 որ ոչ վիճակեցաւ աչոյ ումբեր ի վկայից, պատկեցան ի նմանէ զերահրաշ փառօր :

* Իսմին աւուր լիշատակ աւաջին սքանչելեացն Տեառն մերոյ Քրիստոսի, որ զմուրն ի զինի փոխեաց :

* B
p. 18 b.

Տէրն մեր եւ Աստուածն մեր Գիսուս Քրիստոս՝ յետ երեսնամեայ կատարման հասակին, եւ մկրտութեամբն ի Յովհաննէ՝ լուանալոյն զպարտիս մարմնոյն Ադամայ,

15 յորժամ ձեռնադրեցաւ առ ի Կարսպետէն, եւ վկայեցաւ ի Հօրէ եւ ի Հօգւոյն սրբոյ, եւ պահեալ զբաւատուն աւուրս յաղթեաց փորձողին :

Ապա եկաւորեալ յանապատէն, ի վաղին տեսանէր զնա կարապետն եւ վկայէր թէ. Ահա Քրիստոս գառն Աստուծոյ որ բառնայ զմեզս աշխարհի : Եւ զարձեալ

très bruyante lamentation fut entendue au loin par l'esprit prophétique. Tandis que Satan s'efforçait, par le moyen d'Hérode, de supprimer la vie à Notre-Seigneur dès sa naissance, il fut couvert de honte, car la mort des innocents a condamné ignominieusement son injuste domination et l'a affaiblie jusqu'à la consommation de cet Innocent, qui, par sa mort sur la croix, a dépoüillé (Satan) de la royauté et l'a mis dehors.

Or, les enfants (massacrés) étaient au nombre de mille quatre cent soixante-deux, et bien qu'Hérode les fit tuer pour comprendre dans leur nombre le Christ, il ne put vaincre les desseins de Dieu, mais c'est lui-même qui fut vaincu et qui, par sa lutte contre Dieu, hérita du feu éternel, tandis que les innocents martyrisés par le glaive à la place du Christ, sort qui n'échut à aucun autre des martyrs, furent couronnés par Lui d'une gloire ineffable.

* En ce même jour, commémoration du premier miracle opéré par Notre-Seigneur le Christ qui changea l'eau en vin.

* B
p. 18 b.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ après avoir atteint la trentième année de son âge, et lavé par le baptême de Jean les dettes du corps d'Adam, ayant reçu l'imposition des mains du Précurseur et le témoignage du Père et du Saint-Esprit, enfin ayant jeûné pendant quarante jours, vainquit le tentateur.

Étant sorti du désert, le Précurseur vit (Jésus) le lendemain, et rendit ce témoignage : Voici le Christ, l'Agneau de Dieu, celui qui ôte les péchés du monde ¹.

յերկրորդ վաղին՝ նաչեցեալ նոյն ինքն Յովհաննէս ընդ Յիսուս զի գնացր, ասէ . Ահա Պրիստոս գտուն Աստուծոյ որ բառնայ զմեզս աշխարհի . զոր լուեալ երկու աշակերտքն՝ զնոցին զհետ Յիսուսի :

Եւ ի միւս վաղին կամեցեալ ի Գալիլեա երանել կոչէ զՓիլիպպոս . յորում անդէն ի յերրորդում աւուրն կրկնակի վկայութեանցն՝ կոչեցեալ ի հարսանիսն Կղէոպոյ 5 եղբորն Յովսեփու, ի գեօղն Կոնաչիրէ, ի գաւառն Գալիլեայ, յոր եկն Յիսուս ծարրն եւ աշակերտքն զի յայտ արասցէ թէ նա է որ զամուսնութիւնն Ադամայ եւ զուրոյ նահապետաց օրհնեաց եւ ածեցոյց, յամօթ առնելով զայնոսիկ որք պիղծ զօրինաւոր զուգութիւնն համարին : Եւ անդէն ի նոյն հարսանիսն աւաջին նշանադրեաց զջուրն զինի փոխելով, ի խորհուրդ՝ զի պրտագոյն սէր աշխարհական ցանկութեանց փոխելոյ 10 էր ի ջերմութիւն աստուածային բաղձանաց իւրոյ՝ հրովն զոր եկն արկանել յերկիր :

Այսպէս եւ վրան հնազանդելոյ մօրն եւ ծնողին իւրոյ յերկրի՝ ըստ ասելոյն Գուկայ թէ . Էր նոցա հնազանդ, իրաւապէս ապա նորին մօրն կամօք փառաւորի եւ ի յերկրի սկսանելով զնշանսն . զի աւաջին այս եղև սկիզբն ամենայն սքանչելագործութեանցն եւ յայտնութիւն աստուածային փառացն, յոր մալրն * ստիպեաց զնա՝ եւ հրաման ետ 15 ասելով ի պակասել զինոյն եթէ . Գինի ոչ ունին . շարժեալ յայս նոյն ինքն սուրբ կոյսն ի Հոգւոյն սրբոյ աղջմանէ որ նախ եկաւորեաց ի նա :

B
p. 19 a.

15

De nouveau, le surlendemain, ayant vu Jésus qui venait vers lui, Jean dit : Voici le Christ, l'Agneau de Dieu, celui qui ôte les péchés du monde. Ce qu'ayant entendu, deux disciples suivirent Jésus.

Le jour suivant, (Jésus), voulant se rendre en Galilée, appela Philippe, et ce même troisième jour, après le double témoignage, étant invité aux noces de Cléopas, frère de Joseph, au village de Cana (Konayirê), dans la province de Galilée, Jésus s'y rendit avec sa mère et ses disciples pour faire voir que c'est lui qui avait béni le mariage d'Adam et des autres patriarches et qu'il les avait multipliés, afin de confondre ceux qui considèrent comme impure l'union légale. Et c'est à ces noces qu'il opéra son premier miracle en changeant l'eau en vin, comme symbole de la transformation de l'amour froid des désirs temporels en la chaleur de ses désirs divins par le feu qu'il était venu répandre sur la terre.

En outre, parce qu'il obéit ainsi à sa mère, à celle qui l'avait mis au monde, selon l'expression de Luc : *Il leur était soumis*¹, c'est à juste titre que, par la volonté de Sa mère, Il est ensuite glorifié sur la terre même, en y commençant ses miracles; car ce premier (miracle) fut le commencement de tous ses prodiges et de la révélation de la gloire divine. Sa mère l'y obligea * et lui en donna l'ordre en disant, lorsque manqua le vin : *Ils n'ont point de vin*². En quoi la sainte Vierge fut inspirée par le Saint-Esprit, qui avait d'abord habité en elle.

* B
p. 19 a.

1. Luc, II, 50. — 2. Jean, II, 3.

Եւ Տէրն արար զհրամանն ծնողական, եւ փոխեաց ի զինի զվեց թակոցին զոր հրամայեաց մայրն լնուլ ջրով մինչեւ ի վեր : Վանզի յայտնապէս ի Հոգւոյն սրբոյ շարժեցաւ յայն Մարիամ, եւ զիտաց զոր լինելոցն էր :

Արդ՝ աչազխի խորհրդովք սկսանի զնշանն առաջին ի Սանա Դաւիթեացոց, որով
5 հաւատացին ի նա աշակերտք նորա :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Թէոփիլոսի տարկաւազի, եւ Ելլապիոսի ընդ նմա, որ կոչի լէկու :

Սուրբն Թէոփիլոս էր ի Լիւրիոյ յաւուրս հաղածանաց Մաքսիմիանոսի ամբարիշտ արքային . եւ էր հմուտ աստուածալին գրոց, եւ համարձակ բարոյէր զՔրիստոս :

10 Վասն որոյ կախալ զնա կռապաշտից տարան առաջի բզեշին, ընդ նմին եւ աչր ձի աշխարհական որոյ անուն կոչէր Ելլապիոս . եւ խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ :

Կախեցին զնոսա զփաշտէ եւ քերեցին երկաթի քերչօք զմարմինս նոցա . եւ կապեցին զձեռս եւ զոտս, եւ եզին հուր ի թիկնամէջս նոցա, եւ սուր լսեցաւ
15 ձակտեցին զլլուխ նոցա եւ զխեղապատական . եւ այնպէս չերկարեալք ի տանջանս՝ ի Քրիստոսի հաւատոցն ոչ մեկնեցան, ալլ բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս Յունվարի Ը:]

Le Seigneur exécuta l'ordre maternel et changea en vin les six urnes que sa mère avait ordonné de remplir d'eau jusqu'en haut, car Marie y fut inspirée manifestement par l'Esprit-Saint, et elle savait ce qui devait arriver.

C'est donc par ce symbole qu'il commence son premier miracle à Cana des Galiléens, (miracle) par lequel ses disciples crurent en lui.

En ce jour, martyr de saint Théophile, le diacre, et avec lui, d'Helladius, le laïque ¹.

Saint Théophile était de Libye, aux jours de la persécution de Maximien, l'empereur impie. Il était versé dans les saintes écritures, et hardiment prêchait le Christ. C'est pourquoi les idolâtres, l'ayant saisi, le conduisirent devant le gouverneur, et avec lui, un laïc qui s'appelait Elladios. Ils confessèrent le Christ vrai Dieu.

On les suspendit à un arbre et on leur laboura le corps avec des ongles de fer. On leur lia les mains et les pieds, et on leur appliqua du feu sur le dos. On leur troua la tête et la boîte crânienne avec des tessons pointus. Ayant ainsi souffert un long martyre, ils ne s'écartèrent pas de la foi au Christ, mais moururent, en bonne confession, dans le Christ, le 8 Janvier.]

1. L'arménien porte « qui est appelé Lékou », le traducteur ayant transformé en nom propre le mot *λῆκος* (*Syn. Cp.*, col. 377), d'ailleurs correctement rendu quelques lignes plus bas.

Արացի Բ եւ Յանկարի Թ : Տօն է Աստուածաշնորհեան եւ վկայութիւն
սրբայն Պօղեբատի :

A fol. 154
r° b.

Յետ Քրիստոսի Համբարձմանն վառօր * չերկինս մարտիրոսացաւ նախ Ստե-
փաննոս չեղուսագէժ, երկրորդն սուրբն Փիլորոմոս չԱզեկասնդրիս, եւ երրորդ
մարտիրոս եղեւ Պօղեբատս՝ յամս ամբարիշտ թագաւորացն Դեկոսի եւ Վալերիանոսի : 5

Էր Պօղեբատիս զօրական ի Մեղիտինոյ Հայոց քաղաքէն. եւ էր աչր ծի զօրական
եւ նա եւս բրիտանեաց, եւ էին ընկերակիցք ծիմեանց, եւ որպէս եղբարք սիրէին
զծիմեանս, եւ էր անուն նորա Նէարխոն :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ աշնութի ելին հրամանք ի թագաւորացն զի զորս զոցեն
բրիտանեացա չարչարեացեն : Եւ Նէարխոն կարծէր վասն Պօղեբատի եթէ ոչ իցէ 10
կատարեալ բրիտանեաց, զի գեւ եւս չէր ձկրտեալ, եւ ակն ունէր թէ որպէս
բրիտանեաց կապեն զինքն եւ վասն Քրիստոսի մեռանիցի : Եւ յոյժ տրտմէր, ոչ վասն
մարտիրոսութեանն՝ ալ վասն բաժանելոյն ի Պօղեբատէ : Եւ նա իրբեւ տեսանէր
զնա աշնպէս տրտում ասէր. Իվ Նէարխոն, ծի տրտմիր վասն իմ, զի որպէս զու

2 Պօղեբատի] Պօղեբատի B || 4 Փիլորոմոս] Փիլորոմոս B || 5 Պօղեբատս] Պօղեբատիս
B || 6 եւ էր աչր... բրիտանեաց] եւ էր աչր ծի ալ բրիտանեաց, եւ նա եւս զօրական B ||
7 ընկերակիցք] ընկերք B || 10 Նէարխոն] Նէարքոս B || 12 զինքն] զնա B — յոյժ]
յորժամ B — տրտմէր] եւ սգայր *add.* B.

2 ARATZ, 9 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Polyeucte.

* A fol. 154
r° b.

Après la glorieuse ascension du Christ * au ciel, ce fut d'abord Étienne
qui fut martyrisé à Jérusalem, le deuxième fut saint Philoromos¹ à Alexandrie,
et le troisième martyr fut Polyeucte (*Polikhtos*) aux jours des empereurs
impies Dèce et Valérien.

Polyeucte était soldat de la ville de Mélitène d'Arménie. Il y avait encore
un autre milicien, lui aussi chrétien; ils étaient compagnons et s'aimaient
comme des frères; le nom de ce dernier était Néarque (*Nearhon*).

A cette époque un édit des empereurs ordonnait de torturer ceux que
l'on aurait trouvés chrétiens. Néarque croyait au sujet de Polyeucte qu'il ne
serait pas parfait chrétien, parce qu'il n'était pas encore baptisé. Il s'atten-
dait à être lui-même arrêté comme chrétien et à mourir pour le Christ; et
il s'en désolait beaucoup, non pas à cause du martyre, mais à cause de sa
séparation d'avec Polyeucte. Celui-ci, le voyant si triste, lui dit : « O Néarque!
ne t'attriste pas à mon égard, car, comme toi, je suis aussi le fidèle serviteur

1. Nous ne voyons pas d'où le rédacteur arménien a tiré ce renseignement : Philo-
romos, tribun militaire, fut martyrisé sous Dioclétien avec Philéas, évêque de Thmuis,
Acta SS. febr., I, 459 sq.

նոյնպէս եւ եւ եւ ծառայ հաւատարիմ Քրիստոսի : Եւ պատմեաց նմա տեսիլ . Զի տեսանէի որ տալս ինձ Քրիստոս ձի թեւաւոր, եւ եհան զգորականութեան ազտելի բղամիլս եւ զբեցոյց պաշտօնագոյն վերարկու : Եւ այժմ լուսաւորապոյն եւ մօրս եւ որպէս առաջին իմ կալով տեսանեմ զՔրիստոս եւ ի փալատականէ * ծառայալծիցն * A fol. 154 v° a.

5 լուսաւորին երեսը իմ . եւ ժամ է այտուհետեւ մարտիրոսանալ ինձ :

Եւ երթեալ առեալ զամբարիշտ հրամանս ընթերցեալ ընկէց պատառեալ յերկիր : Եւ տեսեալ զոմանս ի կռապաշտիցն զի լարձեալ ունէին կուռս եւ երթալին, ընթացեալ չափշտակեաց ի նոցանէն եւ ընկեցեալ յերկիր խորտակեաց :

Եւ Փելքս աներ իւր ետես զոր տրար Պօղէքսոս փեսայն իւր, տրամեցաւ յոյժ
10 քանզի իշխան էր եւ հրամանս առեալ էր ի թագաւորէն զքրիստոնեայս տանջել : Եւ սգալս զգրկումն ի փեսայէն, եւ սկսաւ ազաչել ողբոնոք զի վարձցի ի Քրիստոսի հաւատոցն . նոյնպէս եւ կրնն Պօղէքսոսի Պաւլինէ թախտանաւորս եւ պապատանօր ազաչէր զայրն իւր : Իսկ սուրբն Պօղէքսոս ոչ լուաւ աղաչանաց եւ արտասուաց կնոջն, ալլ մանաւանդ խրատ տալս նմա լինել աստուածապաշտ :

15 Եւ ապա հատին ի վերայ նորա վճիռ զլիստման : Եւ տեսեալ զնէարխոն ասէ երկամբ եթէ . Տեսանեմ երխտասարդ մի զի ստիպէ զիս կատարել զլիսն Քրիստոսի

1 եւ om. B — զին] եթէ B || 2 որ տալս] զի եւ B || 3 զգեցոյց] ինձ add. B || 6 եւ երթեալ ... յերկիր] եւ երթեալ առ Փելքս աներ իւր որ էր իշխան քաղաքին, էառ զհրովարտակն արքունի եւ ընթերցաւ . եւ տեսեալ զի հրամայէր հալածել զքրիստոնեայս՝ պատառեալ ընկէց յերկիր B || 15 ապա om. B

du Christ. » Et il lui raconta une vision : « Je vis le Christ qui me donnait un cheval ailé, m'enlevait l'impur manteau pourpre de la milice et me revêtait d'un manteau plus éclatant. A présent j'ai l'esprit plus éclairé, je vois le Christ comme s'il se tenait devant moi et mon visage s'illumine * des rayons
lumineux qui émanent de Lui. C'est maintenant pour moi l'heure de souffrir le martyre. * A fol. 154 v° a.

Il alla saisir l'impie édit, et après l'avoir lu, le déchira et le jeta à terre. Puis ayant aperçu certains idolâtres qui transportaient des idoles, il courut après eux, s'en empara, et les brisa en les jetant à terre.

Félix, son beau-père, voyant ce que venait de faire son gendre Polyeucte, en fut très attristé, car il était magistrat et avait reçu ordre de l'empereur de torturer les chrétiens. Il se désolait de la privation de son gendre et se mit à le prier avec de douces paroles de revenir de la foi au Christ. De même la femme de Polyeucte, Pauline, implorait son mari avec sanglots et supplications. Mais saint Polyeucte, n'écouta pas les prières et les larmes de sa femme; au contraire, il l'exhorta à devenir adoratrice de Dieu.

Ordre fut donné de lui trancher la tête. (Polyeucte), apercevant Néarque, lui dit avec serment : « J'aperçois un jeune homme qui me presse de souffrir

մարտիրոսութիւնս, եւ արեամբս իմով մկրտիլ : Մի ծոռանար եղբայր իմ Նէարխոն
զանխղիլի զուխոն մեր ընդ միմեանս : Եւ առժամացն հասին զզուխ նորս Յունիարի
Թ : Եւ թողեցին ի նոյն բաղարին Մեկտինոյ :

* A fol. 154
v° b.

Եւ առեալ Նէարխոն պաշտօս կտաւս շաղախեաց * յարեւէ սրբոյն Պօղիբոսով,
տարաւ հաւատով ի Կանանեստն բաղար իւր :

5

* B
p. 19 b.

[B* Վերստին տան է Նոնիկան եւ Աստուածապաշտութեան : Երանեւոյն Պրոկլի
ասացեալ :

Յաւուրն յայնոսիկ եկն Յովհաննէս Մկրտիչ յամենայն կողմն Յորդանանու
բաղարէր ասելով. Ապաշխարեցէ՛ք զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից : Եւ ժողովէին
առ նա Երուսաղեմացիք ամենայն, եւ Հրէաստան եւ ամենայն կողմն Յորդանանու,
եւ մկրտէին ի նմանէ ի Յորդանան զեւ¹ խոտտովանեալ զանցսնս խրեանց :

10

Յաւուրն յայնոսիկ՝ յորս. յորում կատարեցաւ բան մարգարէութեանն Երեմիայի
որ ասէ. Ահաւորիկ եկեացն աւուրբ ասէ Տէր, եւ ուխտեցից տանն Իսրայէլի ուխտ
նոր. ոչ քստ ուխտին առաջնոյ զոր եղի ընդ հարս նոցա, եւ որ ի կարգին գտաստանեալ :

4 շաղախեաց շաղախեալ B || 5 բաղար իւր : Նոյնպէս եւ սուրբն Փիլոսիմոս բաղած եւ
անըմբերիկ տանջանոր յառաջին հալածանոն կատարեցաւ վասն Քրիստոսի երանելի ծահաւոր.
եւ բաղմաց եղեւ նախանձ յորդորման եւ օրինակ բարեաց : *add.* B.

le martyr pour le Christ et me baptiser dans mon sang. N'oublie pas, mon
frère Néarque, notre serment mutuel indissoluble. » Aussitôt on lui trancha
la tête, le 9 Janvier. On l'inhuma dans la ville même de Mélitène¹.

* A fol. 154
v° b.

Néarque, ayant pris du beau linge, le trempa dans le sang * de saint
Polyeucte et le porta avec foi dans sa ville des Cananéotes².

* B
p. 19 b.

[B* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie. Homélie du bienheu-
reux Proclus³.

*En ces jours-là parut Jean-Baptiste, prêchant dans tout le pays qui avoisinait
le Jourdain et disant : Faites pénitence, car le royaume des cieux est proche. Alors,
s'assemblaient auprès de lui tous les habitants de Jérusalem et de la Judée et de
tout le pays qui avoisine le Jourdain. Et ils se faisaient baptiser par lui dans le
Jourdain en confessant leurs péchés⁴.*

En ces jours-là; lesquels? Lorsque se trouva accompli le verbe prophé-
tique de Jérémie qui dit : *Voici que viendront des jours*, dit le Seigneur, *où je
ferai un nouveau pacte avec la maison d'Israël, non pas selon le pacte ancien que
j'ai fait avec leurs pères⁵, et tout ce qui suit.*

1. Détail propre, sous cette forme, au synaxaire arménien: *Syn. Cp.*, col. 379, dit
seulement que Polyeucte, soldat en garnison à Mélitène, fut le premier martyr de cette
région. — 2. En grec : εἰς τὴν Κανανεωτῶν πόλιν. L'identité de cette ville est inconnue aux
Bollandistes, cf. *Acta SS.* febr., II, 654; april. III, 12. — 3. Cette homélie ne correspond
aucunement à celle qui se trouve en grec dans *P. G.*, LXV, col. 757-763. — 4. Matth.,
III, 1-6. — 5. Jérémie, xxxi, 31-32.

Յաւուրսն յայնոսիկ՝ չորս . յորժամ լցաւ ժամանակ լինելոյ կամոյցն հեթանոսաց . յորժամ լցան արեւելքը ի ծագաց ձինչ ի ծագս ղիցամոլ կառապաշտութեամբք . յորժամ բազմացան մեղք ի վերայ երկրի որպէս զաւալ առ ավին ծովս . յորժամ եւ նոյն լինին աղբք արբահաման զաւակի որ կարծեցեալն էր զոլ աստուածապաշտ՝ զնաց զհետ ամենայն աստուածոց օտարաց : Յորժամ սպառեցան թագաւորը եւ իշխանը նորա . յորժամ զապարեաց մարգարէութիւնն եւ սպկասեաց քահանայութիւնն, յորժամ բարձան զոհք ուխտիցն եւ պատարագաց նոցա . յորժամ լցան ժամանակը եօթնասուն եւ երկուց եօթներորդացն, զոր Դանիէլ ի մարգարէութեանն սահմանեալ : Յորժամ ղիշեր կառապաշտութեանն մերժեցաւ, եւ տիւ յաւիտենական արդարութեանն եկն եհտ :

Յայնժամ առաքեցաւ ճրագն Յովհաննէս՝ առաջի արեւականն արդարութեան, զի լցցի կանխաձայնեալ ետեանն մարգարէութիւն զոր ասաց . Չայն բարբառոց յանպատի, պատրաստ արարէք զճանապարհս Տեառն, եւ ուղիւ զշաւիպս նորա :

Յաւուրսն յայնոսիկ՝ չորս . որ յետ հրեշտակապետականն առաքելութեան առ կոյնն անարատ . յետ հրաշալի հովանաւորութեան զօրութեամբ Բարձրելոյ, եւ ամենասուրբ Հոգւով յլացման, եւ ի վեր քան զընտրութիւնս ծննդեան յանհարմարեալ մօրէ . յետ օրինականի իրիաւորութեան աստուածախառն եւ ամենասուրբն մարմնոց, որ է սրբոցն սուրբ . յետ քառասորեայ յամանակի սքանչելոյ ճերունոյն Սիմէոնի՝ ի հրէից օրինականն սաճարի ընդունելով ի զիրկս իւր՝ թաքուցեալ ի մարմնի սպասական

* B
p. 20 a.

En ces jours-là; lesquels? Lorsque fut arrivée à son terme l'époque des desseins des gentils; lorsque l'univers d'un bout à l'autre fut rempli d'un culte idolâtre; lorsque les péchés se furent accumulés sur la terre comme le sable au bord de la mer; lorsqu'elles-mêmes, les tribus de la race d'Abraham, que l'on pensait être pieuses, allèrent à la suite de tous les dieux étrangers. Lorsque leurs rois et leurs princes eurent disparu, lorsque la prophétie se fut éteinte et que le sacerdoce défailloit, lorsque leurs sacrifices votifs et leurs offrandes eurent disparu, lorsque fut terminée la période de soixante-douze semaines, qu'avait fixée Daniel dans sa prophétie; lorsque la nuit de l'idolâtrie s'évanouit et que le jour de la justice éternelle se leva.

C'est alors que fut envoyée la lumière, Jean, précédant le soleil de justice, pour accomplir la prédiction prophétique d'Isaïe, disant : *Parole de la voix dans le désert : Préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers* ¹.

* En ces jours-là; lesquels? Après la mission de l'archange à la Vierge immaculée; après la glorieuse protection de la puissance du Très-Haut, la conception par le Saint-Esprit, et la naissance surnaturelle, d'une mère intacte; après la circoncision, selon la loi, du très saint corps uni à Dieu qui est le saint des saints; après que, le quarantième jour, l'admirable vieillard Siméon eut reçu dans ses bras le temple légal des Juifs, Celui

* B
p. 20 a.

հասակի վատուածն Բան, բարոյելով զնա տրարչապօրծ բոլորն յաւիտեանց. յնա երկոտտանամեայ ժամանակի երեւելոյ ի տաճարին՝ եւ վիճելոյ ընդ վարդապետ հրէականն օրինաց. յնա լրման զարմացմամբ երեսնամեայ աւուրց նոյն ինքն տէրութեան եւ ամենատուրբն մարմնով : Յայնժամ ապա ի կոտորումն մեծին խորհրդոյ, որ ըստ յաւաքադրութեանն Աստուծոյ զոր կանխաւ սահմանեաց Աստուած ի վառւս 5 մեր՝ ըստ տուրեւելանն ձայնի :]

* A fol. 154
v° b.

* Արաց Կ եւ Յանգարի Ժ : Յիշատակ երանելոյն Գրիգորի Նիւսիաց եպիսկոպոսին :

Ճշմարիտ վարդապետն եւ Քրիստոսի բաճանջապետն Գրիգորիոս եղբայր էր մեծին Բապիլոսի Կեսարացւոյն, յոյժ հանձուրել եւ զեղեցկախօս եւ լի շնորհօրն Աստուծոյ եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց իրրեւ զհաստատուն սին էր եկեղեցւոյ 10 եւ զօրեղ հակառակ ընդդէմ հերձուածողաց :

Եւ էր յերկրորդ սինհոդոսն Կոստանդինուպօլսոյ մի ի հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն : Եւ բազում ծառս վասն ուղղափառ հաւատոց զրեաց եւ եթող յնա իւր

7 Նիւսիաց Նիւսացւոյ B || 9 Կեսարացւոյն] մի յաշխարհական երիցանց եկեղեցւոյն Նէոյ-կեսարիոյ առաջին Հոցոյ որ կոչի Նիւսա *add.* B — զեղեցկախօս] իմաստուն B || 10 եւ զամենայն աւուրս... եպիսկոպոսացն] ընարեցաւ եպիսկոպոս նորին բողաքի. եւ առարեցաւ յարարս ի Վաղեսէ արիսեան կայսերէ, զի բանիւ եւ զրով յաղթահարէր զարիանսս : Եւ յետ զարձին իւրոց գտաւ ի սինհոդոսն Կոստանդինուպօլսոյ, եւ էր մի ի հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն, եւ եցոյց անդ զհանդէս աստուածիմաստ գիտութեան իւրոյ B.

qui cachait dans un corps d'enfant le verbe de Dieu, en le proclamant le créateur de tous les siècles; après sa manifestation au Temple, à l'âge de douze ans, et la discussion des lois juives avec les docteurs; après qu'Il eut accompli étonnamment ses trente années, Lui le Seigneur, dans son corps très saint. C'est alors enfin que s'accomplit le grand *mystère que*, selon la prévoyance divine, *Dieu avait fixé à l'avance pour notre gloire*¹, suivant la parole de l'Apôtre.]

* A fol. 154
v° b.

* 3 ARATZ, 10 Janvier.

Commémoration du bienheureux Grégoire (*Grigor*), évêque de Nysse.

Le vrai docteur et pontife du Christ, Grégoire (*Grigorios*), était le frère du grand Basile (*Basilos*) de Césarée, très intelligent et éloquent, rempli des grâces de Dieu. Il fut pendant tous les jours de sa vie un pilier solide de l'église et un champion puissant contre les schismatiques.

Il fut l'un des cent cinquante évêques du deuxième concile de Constantinople. Il écrivit de nombreuses homélies sur la foi orthodoxe qu'il laissa,

1. I Cor. II, 7.

յաւիտեանական չիշատակ. եւ որք ընթեւնուն զգեղեցկապատուած զիրա նորա՝ յոյժ հաստատին ի քրիստոսական ամբիժ հաւատն. քանզի քաղցրագոյն են բանք վարդապետութեան նորա քան զմեզու խորիսխ, եւ զարթոյցանեն զմիտս ճարգիւտն յերկիւզն Աստուծոյ : եւ որպէս զարեգակն փայլեալ յերկեցի Աստուծոյ զբազումս լուսաւորեաց, եւ հասեալ ի փայտուչ ծերութիւն փոխեցաւ յերկնացին խորանն յանձնահական ի կեանն Յունկարի ժ :

[B * Վերստին տօն է Ծննդեան եւ Աստուածայայտութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : Ի ձառէ երանելոյն Պրոկղի :

* B
p. 21 a.

Արդ՝ յորժամ եկն Տէրն մեր ի Յորդանան մկրտիլ, եւ հրաժարէր զուարով մկրտիչն Յովհաննէս, յայնժամ ապա եւ գեան մեծ Յորդանան՝ պակուցեալ յաստուածեղէնն փառաց՝ յեղափոխեալ զտոբորութիւն ընթացից ըստ բնականին գնացից, եւ որպէս մասնաւորեալ իմն բաժանէր յերիս առաջս. որոյ առաջինն ջուրք ինքնատանձ եղեալ՝ մանաւանդ թէ ըստ աստուծային ակնարկութեան զտեղն առեալ ընդ կրօնին զառնային. եւ զեղադեղ յեղեղմամբ կուտակեալ ծովանային յոքնապտոյցոն շրջապատութեամբք. քանզի պարփակեալ զմիմեամբք յառաջ խաղալ ոչ իշխէին :

Իսկ միջինն ջուրք՝ զարմանազան եւ նորազիտակ իմն տենչալի ձառապայթիւք որպէս զգետն ինչ թաղաւորական ծիրանապիտակ եւ ծաղկափայլն * պաճուճեալ

* B
p. 21 b.

4 լուսաւորեաց] եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց զօրեղ ախպեան եկաց ընդդէմ հերձուհոյցն add. B || 5 փայտուչ] բարւոր B — փոխեցաւ] փոխադրեցաւ B || 6 ի կեանն] հանդիսան B.

après lui, comme un souvenir éternel, et tous ceux qui lisent ses œuvres magnifiques se raffermissent considérablement dans la pure foi chrétienne ; car les paroles de son enseignement sont plus douces que le rayon de miel, elles éveillent dans l'esprit des hommes la crainte de Dieu. Il brilla comme le soleil dans l'église de Dieu, illumina nombre de gens et, parvenu à une belle vieillesse, il passa au temple céleste, à la vie éternelle, le 10 Janvier.

[B* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu. De l'homélie du bienheureux Proclus (*suite*).

* B
p. 21 a.

Or, lorsque Notre-Seigneur vint au Jourdain pour y être baptisé et que Jean-Baptiste s'en défendait en tremblant, au même moment, le grand fleuve Jourdain ébloui des splendeurs divines, déviant le trajet habituel de son cours naturel, se partagea, comme à dessein, en trois courants : les premières eaux, se refrénant d'elles-mêmes ou plutôt s'arrêtant sous les regards divins, revinrent en arrière et s'amoncelant par des afflux successifs formèrent une mer agitée par des tourbillons multiples, car ces eaux se circonvenant elles-mêmes n'osaient pas avancer.

Les eaux moyennes, reflétant des rayons nouveaux et merveilleusement agréables, formèrent comme un manteau royal de pourpre et de fleurs, irisé

* B
p. 21 b.

երկին երկին զունովք՝ հեղեղ ճառագայլն լինեմէ առաքելով, պտուտկեալ շուրջ
 զտէրունական եւ զգերաշխարհիկն մարմնով, որպէս պտակ ինչ հրաշարիլի առ ի
 զանազանն բոլորեալ ծաղկանց, զսպասուորականն հատուցանելով զկարգ ծառայելն :

Յաջնժամ ապա եւ զտօր անմարմնական վերնոցն պետութեանց պարսուրեալք
 շուրջ զամենատօրք եւ զստուածեանն մարմնով ի հոսանս գեղեցկածառն ջուրց, 5
 որպէս զնոյն ինքն բրովբէական ի բարձունս զհրապստն աթուով՝ երաժշտական
 ձայնիւր զերեքորեանն հատուցանելով օրհնեղութիւնս, հնչեալ զսէին տակով հրեղէն
 լեզուօր. Սարլ, սուրբ, սուրբ, Տէր զօրութեանց, լի է ամենայն երկիր վառօր նորա :

Աստի ստուգապէս յաջնժամ երկիրս երկիրք հանդիպեցան՝ լցեալ անձառելի
 պարկեօր աստուածայինն վտապ՝ հանկերձ սրովբէպօղն հնչմամբ հոգեւոր երգոյ : 10
 Վասն զի յաջնժամ եւ նոյն ինքն՝ անհասանելին, անտեսանելին, անսկիզբն, մշտապա-
 ճառն, աննխիժն, անդարապրելին, անձառելին, եւ ծալքազոյնն համապատիւ, եւ
 երբորնձանն տէրութիւն, սրբոյ ասեմ եւ թաղուորականի եւ անհետազօտելին
 երբորգութեան, արիւիալիտակ ճոխութեամբ եւ սրբարարական զօրութեամբ ստորա-
 վալկեալ ի բարձանց՝ բացադաշտեալ ձանաչիւր ի հոսանս ֆորդանն գետոյ : Քանզի 15
 յորժամ Տէրն տերանց ել ի ջրոյ անտի բացան նմա երկիրք, եւ Հոգին սուրբ
 լիջեալ ի բարձանց նմանութեամբ աղաւնոյ՝ անձեռագործ պտակ նմա մատուցանէր :

de couleurs chatoyantes, et lançant des rayons paisibles autour du merveil-
 leux corps du Seigneur comme une couronne magnifique tressée de fleurs
 variées, et ces eaux s'étendaient en acquittant leur tour de service.

C'est alors aussi que les ordres incorporels des puissances célestes
 formant chœur autour du très saint corps divin dans le bouillonnement des
 belles eaux répandues, à l'instar des chérubins qui entourent le trône ful-
 gurant dans les cieux et mélodient d'une voix musicale le trisagion de bénédiction,
 proclamaient par la voix de leur langue de feu : « Saint, saint, saint
 le Seigneur des puissances, toute la terre est remplie de sa gloire. »

C'est pourquoi vraiment la terre fut à ce moment changée en ciel,
 remplie des dons ineffables de la gloire divine grâce au retentissement des
 chants spirituels entonnés par les séraphins. Car, à ce moment, l'Incom-
 préhensible lui-même, l'Invisible, celui qui est sans commencement, toujours
 brillant, immatériel, celui qui ne peut être contenu, l'Ineffable et l'Être
 suprême égal en dignité, la Seigneurie trine, la sainte, dirai-je, royale et
 inscrutable Trinité, dans un éblouissement d'étoiles, brillante de puissance
 sanctifiante dans les cieux, fut reconnue manifestement dans le courant du
 fleuve Jourdain. Car lorsque le Seigneur des seigneurs sortit des eaux, le
 ciel s'entr'ouvrit pour Lui et le Saint-Esprit, descendant d'en haut sous la
 forme d'une colombe, Lui offrit une couronne qui n'était pas faite de main
 d'homme. Et le Père, faisant entendre sa voix d'en haut, témoigna par ces

Աս որ եւ Հօր ի վերուստ բարբառ արձակեալ վկայէր, ծառնացոյց արարեալ զնա տեսարացն՝ տսելով. Դն է որդի իմ սիրելի որով հաճեցայ, զմն լսարուք :

Ի սմին աւուր լիշատակ սուրբ եւ զեզեցիկ ծանկանն եւ բաջապլիմ եւ սրանչեկա-
 5 ցործ նահատակին Քրիստոսի Մորպօհնաւի, եւ բեռ նորա Սառայի կոչս արախնոյն
 Քրիստոսի. որ նահատակեցան ի հօրէն իւրեանց ի Սենեքերիմայ արքայէ :

* Յաջած աւուր կուրսիմն եւ զարձ Պօղոսի աւարելոյ, զի ետես զՏէր Յիսուս ի
 ճանապարհին Դամասկոսի :]

* B
 p. 22 b.

Արացի Դ եւ Յանուարի ժԻ : Տօն է Աստուածաշնորհաւորականն եւ վկայութիւն սրբոյն
 Պետրոսի Ազեկասնկրու հալածակոսին եւ Բրիտաղմոց սարկաւապին :

10

* Պետրոս հալածակոս էր Ազեկասնկրացոյ, եւ էր չաւուրս Դիոկղետիոնոսի *
 ածորէն արքայի, ի ժամանակս հալածանաց եկեղեցւոյ : Սա նշովեաց զպիղծն Արիոս
 5 չերձուածողն զի ոչ աւեր զՈրդի ի բնութենէ Հօր, այլ արարած եւ կրտսեր, եւ լետ

* A fol. 155
 rº a.

paroles en Le désignant aux assistants : *Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui je me suis complu. Écoutez-le*¹.

En ce même jour, commémoration du saint et bel enfant, le victorieux et thaumaturge martyr du Christ Mar-Behnam² (*Morpóhnar*) et de sa sœur Sarah (*Sara*) la vierge et servante du Christ, qui furent martyrisés par leur père, le roi Sennachérib (*Sénécherim*).

* En ce même jour, aveuglement et conversion de l'apôtre Paul, qui
 aperçut le Seigneur Jésus sur la route de Damas (*Damaskos*).]

* B
 p. 22 b.

4 ARATZ, 11 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et martyr de saint Pierre patriarche d'Alexandrie
 (*Aleksandrou*) et du diacre Absalom (*Abesalom*³).

* Pierre était patriarche des Alexandrins (*Aleksandrutsi*) aux jours de Dio-
 5 clétien, l'empereur impie, à l'époque des persécutions de l'église. Il anathé-
 matisa l'immonde hérétique Arius, qui ne disait pas que le Fils fût de la

* A fol. 155
 rº a.

1. Matth., iv, 17. — 2. La particule honorifique du syriaque ܡܪ *Mor* ou *Mâr*, a été soudée au nom *Behnam*, soit par le rédacteur arménien, soit par son modèle grec. A la ligne suivante, le changement de *b* en *m*, dans le nom *Sennachérib* devenu *Senecherim*, suppose un intermédiaire grec écrit en minuscule, cf. actes syriaques dans BEDJAN, *Acta Sanctorum et Martyrum*, t. II, Paris et Leipzig, 1891, p. 397-441. — 3. Ce diacre Absalom, martyrisé avec le patriarche d'Alexandrie, paraît propre au calendrier arménien, cf. NILES, *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae*..., t. II, Inspruck, 1897, p. 565. On pense tout naturellement à une intrusion d'Avselamos ou Abselamos d'Éleuthéropolis, dont la notice est donnée ci-dessous.

ժամանակի եղևալ . եւ զբազմա մարդեցոյ ի հերձառան իւր : Վասն այսպիսի պատժաւոսեաց որոշեալ զնա սուրբ հաջորդեան Պետրոս յեկեղեցոյ Վատուծոյ :

Եկն զաշիճ բրիտաւորսն Վիտղեւտիանոսի բմբռնեալ զերանկէն Պետրոս, եւ ունէին ի բանդին կապանօք : Եւ Արիոս զնայեալ ի ժողով երիցանց՝ կեղծաւորութեամբ զլջոյցեալ՝ աղաչէր բարեխօսել սա հաջորդեան բաժանել զնա յորոշմանէ : 5
Եւ իբրեւ աղաչեցին, առէ սուրբն . Արիոս՝ որոշեալ լիցի ի փառաց Արուսէն Յիսուսի Քրիստոսի, չաչմնալ չախտենիս եւ ի հանդերձեալն :

Եւ իբրեւ սորջացան նորա, ստաց . Տեսի չաչմ զիշերի զՔրիստոս եւ զպատմութեանն իւր պատառեալ չերկուս, եւ ի բանջան սիղեալ առէր զպատմութեանն : Եւ 10
ասեմ . Տէր, ով պատմեալսց զքո պատմութեանն : Եւ նա առէ . Արիոս, եւ զա զպոչ լեր, մի հաւանիր բաժանել զնա յորոշմանէն, զի հանդերձեալ են աղաչել զբեկ փառն նորա, եւ պատուիրեն Աղեկոսնդրի եւ Արիւզոյ որք հանդերձեալ են զկնի քո 15
առնել զաթոս քո, զի մի եւ նորա բնորակիցին զնա ի հաջորդութիւն :

* A fol. 155
r^o b.

Եւ եհաւ հրաման ի Վիտղեւտիանոսէ աղանանկ աղով զերանկէն Պետրոս : Եւ ժողովուրդն ամենայն աղաչէր զբազմ բանդին եւ ասէին . Նախ մեր մեղացօք եւ աղա 15
զնա սուսուք : Եւ զօրաղկացի ծակեալ զարմն բանդին յետուստ զի մի զխառացեն ժողովուրդն, եւ հանեալ տարան մօտ ի գերեզման սուրբ աւետարանչին Մարկոսի,

nature du Père, mais créé et inférieur, ayant pris existence dans le temps, et qui induisit bien des gens à son schisme. C'est pour cette raison que le saint pontife Pierre l'exclut de l'église de Dieu.

Le bourreau de Dioclétien, l'ennemi du Christ, vint arrêter le bienheureux Pierre et le garda en prison dans les chaînes. Or, Arius, s'étant rendu dans l'assemblée des prêtres et hypocritement faisant acte de repentir, les pria d'intervenir pour lui auprès du pontife afin qu'il le déliât de l'excommunication. Lorsque (les prêtres) l'en prièrent, le saint répondit : « Qu'Arius soit exclu de la gloire du Fils, Jésus-Christ, dans ce monde et dans l'autre ! »

Et comme ceux-ci s'en attristaient, il leur dit : « J'ai aperçu, cette nuit, le Christ; il avait sa tunique déchirée en deux et tenait les lambeaux contre sa poitrine. Et je Lui dis : Seigneur, qui a déchiré ta tunique? Il me répondit : Arius; et toi, prends garde, ne consens pas à le délier de l'excommunication, car on viendra te prier à son sujet, et ordonne à Alexandre et à Achille, qui doivent avoir ton siège après toi, de ne pas l'admettre, eux aussi, à la communion. »

* A fol. 155
r^o b.

* Il arriva un ordre de Dioclétien de tuer par l'épée le bienheureux Pierre. Or, toute la population gardait la porte de la prison en disant : « Nous mourrons d'abord et vous le prendrez ensuite. » Les officiers, ayant percé un tron dans le mur de la prison, par derrière, à l'insu de la population, et ayant fait sortir (Pierre), l'emmenèrent près du tombeau du saint évangeliste

Հատին զգատուական զլուխ նորա : Սպանին ընդ նմա եւ զձեր սարկուսպն Արխաղոմ :
 եւ զխտացեալ ժողովրդեանն բարձին զգատուական մարմին նորա, եւ տարան
 լեկեկեցին եւ նստուցին յաթու իւր, զի ոչ նստէր սուրբն ի կենդանութեան իւրում ի
 վերայ աթուոյն, այլ ի վերայ պատուանդանին զի տեսնէր այր ծի լուսաւոր ի
 5 վերայ աթուոյն նստեալ, եւ նմա հրամայէր նստել ի պատուանդանին, եւ ուսուցանել
 ժողովրդեանն : եւ ապա թագեցին զնա պատուով : Կատարեցաւ սուրբն Պետրոս եւ
 Արխաղոմ Յունուարի ԺԷ :

Յայտ աւուր վկայութիւն ծիւս Պետրոսի սր Աւարեմոս կոչի :

Պետրոս Քրիստոսի վկայն երիտասարդ Հասակաւ, էր ի քաղաքէն Ելեւթորու-
 10 պօլեաց, որ թարգմանի աղաա քաղաք, ի զեղջէն Արսեւասոյ : եւ էր զօրութեամբ
 ախոյեան եւ հանձարեղ ի սէրն Քրիստոսի, զոր իշխան քաղաքին լոնապատէր
 ողորմաբօր եւ սպառնալեօր ուրանալ զՔրիստոս եւ պաշտել զիւռան : Որում ամե-
 նելին յանձն ոչ մա, այլ մանաւանդ պարզ * երեսօր եւ համարձակութեամբ աղաղակէր * A fol. 135
 v° a.

8 Աւարեմոս] Ավեսարամիտու, զոր Աբեսաղոմ կոչեն *add.* B || 9 Ելեւթորուպօլեաց] Ելեւ-
 թերուպօլոյ B || 10 Արսեւասոյ] Արեւէասոյ B — եւ էր զօրութեամբ... իշխան] եւ էր
 հաւաստի բարեպաշտ ի Քրիստոս, եւ մարմնով զօրաւոր. որ եւ ի ժամանակս հաղաճանացի
 Մարքիմիանոսի համարձակութեամբ խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած : Զոր կալեալ զնա
 իշխան *add.* B || 13 պարզ] լուջ B.

Marc, et lui tranchèrent la tête. Ils mirent à mort également avec lui le vieux
 diacre Absalom (*Abisalom*). Les habitants, informés du fait, relevèrent son
 précieux corps, le portèrent à l'église, et le firent asseoir sur son siège, car
 le saint, de son vivant, ne s'était jamais assis sur son trône, mais sur le
 marchepied, car il apercevait un homme lumineux assis sur le trône qui
 lui ordonnait de s'asseoir sur le marchepied et d'enseigner le peuple. Ensuite
 ils l'inhumèrent avec honneur. Saint Pierre et Absalom (*Abisalom*) furent mis
 à mort le 11 Janvier.

En ce jour, martyre de l'autre Pierre qui s'appelle Abselamus (*Avesalemos*).

Pierre, le martyr du Christ, jeune encore, était de la cité d'Eleuthé-
 ropolis (*Eleutoroupoléats*), nom qui se traduit ville libre, du village d'Auéa'
 (*Arasēas*). C'était un athlète puissant et plein de talent dans l'amour du Christ,
 que le gouverneur de la ville pressait par des prières et des menaces de
 renier le Christ et d'adorer les idoles. Il n'accepta aucunement, mais plutôt
 d'un visage * calme et avec hardiesse il s'écria au milieu de l'assemblée devant * A fol. 135
 v° a.

1. Eusèbe cite deux localités voisines de ce nom, au sud de la Palestine. dont l'une a
 neuf milles au sud d'Hébron, *Onomasticon*, éd. KLOSTERMANN, Leipzig, 1904, p. 26.

ի մէջ ժողովրդեանն առաջն իշխանին . Աստուած մեր չերկինս է, եւ այսք որ չերկրի են զեւր են, եւ կուար ձեռագործը մարդկան :

Եւ հրամայեաց իշխանն եւ սուրբն եւ չերկար եւ խիստ չարչարանօք տանջեցին զսուրբն Պետրոս, եւ սպա արկին զնա ի հօր, բաց ոչ ի բորբոքեալ՝ զի մի արտօմեացի, ալ ի սակաւարոյ կայծակունս, եւ այնպէս երկարապոյն տանջեալ՝ աւանդեաց զհօղին իւր առ Աստուած :

Յայսմ աւար յիշատակ է, որպոյն Քէոբոսի անապոստոլանի, որ զմիարանակեցաց վանս կարգեաց յերուսաղէմ եւ յանապատս :

Մեծն Քէոբոսիոս ի կենդանութեան իւրում շինեաց զտապան իւր, եւ յորմամ կատարեաց սաէ յկրօնաւոր եղբարսն . Ով ի ձենչ տանէ նաւակաւիս զերեզմանիս 10 իմում : Եւ ոմն ի նոյանէ բաճանաց Բապիլիոս անուն, ալքր սաստուածաճածոց եւ մեծ ճղնաւոր սաէ . Եւ հայր սրտուսական : Եւ իջեալ ի տապանն՝ տարածեցաւ որպէս մեռեալ, եւ աւանդեաց զհօղին : Եւ յոյժ սկրային զնա Քէոբոսիոս եւ ամենայն զսար եղբարցոյթեանն, եւ ըստ արժանեաց իւրոց ինպեցին զնա ի նոյն զերեզմանին :

1 իշխանին] եւ սուրբ *add.* B || 3 սուրբն] սուրբն ի B - չերկար] ընդչերկար B || 5 սակաւարոյ] սակաւագոյն B — երկարագոյն] երկայնագոյն B || 6 Աստուած] Յաւուարի ժէ եւ Երոյ Կ *add.* B || 7 Քէոբոսի] Քէոբոսի B || 9 Քէոբոսիոս] Քէոբոսի որ եւ կռի Քէոբոսէոս, էր խոստակրս եւ յոյժ աւարչինի . զանս երեսուն եկաց յանապատի խոստուս կենօք եւ նշանադրութեամբ որ եւ *add.* B || 13 եւ աւանդեաց զհօղին] եւ կատարեցին եղբարքն ի վերայ նորա զբաւանօրեաց կարգ ննջեցելոյ : Եւ յեա բաւասուն աւար ննջեաց երանելին Բապիլիոս ի Տէր *add.* B.

le gouverneur : « *Notre Dieu est au ciel, et (les dieux) qui sont sur la terre ne sont que des démons; les idoles sont l'œuvre des hommes* ». »

Le gouverneur ordonna de frapper saint Pierre vigoureusement et longuement, on le soumit à de cruelles tortures et on le jeta ensuite dans un feu, mais pas vif, afin qu'il ne mourût pas vite, mais sur des braises peu ardentes, et c'est ainsi que, longuement torturé, il rendit son âme à Dieu.

En ce jour, commémoration de saint Théodose (*Théodosi*), l'anachorète, qui fonda des couvents de religieux à Jérusalem et dans les déserts.

Le grand Théodose (*Théodosios*) avait, de son vivant, fait construire son tombeau, et lorsqu'il l'eut achevé il dit aux moines, ses frères : « Qui de vous veut célébrer la dédicace de mon tombeau? » Un d'eux, prêtre, nommé Basile (*Basilios*), homme agréable à Dieu et grand ascète, répondit : « Moi, père vénéré. » Il descendit dans le tombeau, s'étendit comme un mort, et rendit l'âme. Théodose et tous les groupes de la confrérie le pleurèrent beaucoup et l'enterrèrent dans ce même tombeau avec les honneurs conve-

Եւ ի բազում առաքել ի վիշերացին ժամու պաշտամունն՝ երեւէր հօրն Թէոփոսի, եւ տալմաէր ընդ ալլ կրօնաւորսն որ եւ զձայնն ամենեւեան լսէին բաշխ զնա ոչ տեսանէին ալլ Թէոփոս ծխայն :

Եւ սաէ գիրքնաւորսն թէ. Յամենայն ժամ * տեսանեմ զնա կարով ի միջի մերօմ *
 5 եւ պաշտէ ընդ մեզ : Եւ աղաչեցին զնա զի եւ նորա տեսցեն զնա : Եւ խնդրեաց նա
 չ՛Աստուծոյ. եւ ի քառասներորդ առաքելն, չեա մահուան նորա, երանելին Լափիլիս
 երեւեցաւ ամենեցուն ի վիշերացին ժամուն պաշտելով ընդ նոսա : Եւ ի կատարել
 զառաւօտուն պաշտունն՝ երկիր եպաղ ամենեցուն եւ սաէ. Ողջոյն ընդ ձեզ եղբարք եւ
 ընկերակիցք իմ, ալլ զԼափիլիս ոչ տեսանէր : Եւ անցաւ եղև :

10 [Ե * Վերադին տան Ծննդեան եւ Աստուածաբանութեանն Քրիստոսի : Ի նոյն
 ձառէ երանելոյն Պրովիլի ասացեալ :

Ի մկրտիլ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զեջանելով խոնարհութեամբ որպէս
 մարդ, չայտնեալ լինէր ի հօրէ երկնից որպէս Աստուած, որ ձայնէր ի վերայ նորա
 ելիէ. Դա է որդի իմ սիրելի : Դա է, որով հաճեցաչ վրկել զտիգերս առ ի աստու-
 15 նայական բռնութենէ : Դա է պատկ փառաց իմոց ամենակալութեան, եւ զօրութիւն

4 զնա] զԼափիլիս B || 5 նա] Թէոփոսիս B — չ՛Աստուծոյ] զի տեսցեն զնա եղբարքն *add.*
 B || 6 նորա] իւրօմ B || 9 ընկերակիցք իմ] մնացէր բարեաւ *add.* B — անցաւ եղև] առ-
 ժամայն : Իսկ սուրբ հայրն Թէոփոս որ եւ Թէոփոսիս եկաց ալլ եւս յերկար ժամանակս, եւ
 բազմացոյց փանոսաց, եւ արար բազում նշանս, եւ լի առաքելք եւ արեւամբք հանդես ի Տէր
 ի հասակի իբրեւ ի հարկւր քսան ամաց : *add.* B.

nables. Pendant de nombreux jours, aux offices de la nuit, (Basile) apparut au père Théodose (*Théodosi*), et il psalmodiait avec les autres religieux qui tous entendaient sa voix, mais ils ne l'apercevaient pas, à l'exception du seul Théodose (*Théodos*).

Or, celui-ci dit à ses religieux : « Je l'aperçois toujours * qui se tient au
 milieu de nous et officie avec nous. » Ils le prièrent de le leur faire voir aussi. *
 Il supplia Dieu, et le quarantième jour après sa mort, le bienheureux Basile
 apparut à tous, à l'office de la nuit, faisant l'office avec eux. A la fin de l'office
 du matin, il s'inclina devant tous et dit : « Salut à vous, mes frères et mes
 compagnons, vous ne reverrez plus Basile. » Et il disparut.

[Ե * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ. (Suite de
 l'homélie prononcée par le bienheureux Proclus. p. 22 b.

Notre-Seigneur Jésus-Christ, en consentant humblement à être baptisé
 comme homme, fut révélé par le Père des cieux comme Dieu grâce aux
 paroles qu'Il fit entendre au-dessus de lui : « Celui-ci est mon fils bien-aimé¹. Il
 est celui en qui je me suis complu pour sauver l'univers de la tyrannie de
 Satan. Il est la couronne de gloire de ma toute-puissance, ma force et ma

1. Matth., iv, 17.

իմ եւ իմաստութիւն. Դո՛ւ է, որով տրախ լինիմ հանապազ, եւ ցնծամ յորդիս մարգկան :
Դո՛ւ է, որորչապործն բորբ յախտանց, որ զգաստ վերնոցն պետութեանց :

Դո՛ւ է որ կախեաց զերկինս գոչնչէ, եւ լուսաւորեաց զնա ճառապայթիւք զանո-
զանախաղ լուսաւորացի զեղեցկութեամբ : Դո՛ւ է կոտախար արեղտիանն եւ լուսնի
եւ բորբ աստեղացն բազմութեան : Դո՛ւ է որ հիմնեցոյց զերկիր ի վերայ ջուրց որպէս
յատակի, եւ զարգարեաց զնա երփն երփն ծաղկաց եւ անկոյն որտեղութեամբ : Դո՛ւ է
որ տրար զծով եւ կապեաց զնա չնչին աւազաւ, փարթամացուցեալ լրութեամբ յոքնա-
զանն կենդանեաց : Դո՛ւ է որ բլլխեաց զապրիւրս եւ աւաջնորդեաց զետոց աւ ի սնունդ
եւ ի մխիթարութիւն զաշտաց եւ բուրաստանաց, եւ բորբ կենդանեաց ցամաքայնոց
եւ ջրայնոց անբանից եւ բանաւորաց :

Եւ աշտպիտի ծալրափաղ եւ բարձրադոն վկայութեամբք որոտացեալ Հօր ի
Վերուստ, ըստ աստուածեղէնն բնութեան միածնի Որդւոյ խրոյ բացալստեաց զնա
համարք եւ համապատիւ եւ արարչակից ինքեան եւ ամենասուրբ Հօգւոյն. ըստ
այնմ եթէ. Չայն Տեսուն ի վերայ ջուրց, եւ Աստուած փառաց որոտաց, եւ Տէր ինքն
ի վերայ ջուրց բազմաց :]

* B
p. 23 a.

10

15

sagesse. Il est celui en qui je me réjouis quotidiennement, et qui fait ma joie parmi les fils des hommes. Il est le créateur de tous les siècles et des ordres des puissances supérieures.

« Il est celui qui a suspendu le ciel dans le néant, qui l'a illuminé de la beauté des rayons variés des astres. Il est le régisseur du soleil et de la lune et de la multitude des étoiles. Il est celui qui a fondé la terre sur les eaux comme sur un sol et qui l'a ornée de fleurs variées et de plantes aux nombreuses qualités. Il est celui qui a créé la mer et qui l'a entourée de sable, en l'enrichissant d'une foule d'animaux variés. Il est celui qui a fait surgir les sources et qui a tracé le cours des fleuves pour alimenter et réjouir les prairies et les jardins, et tous les animaux terrestres et aquatiques, raisonnables et sans raison. »

En formulant d'en haut cet éclatant et suprême témoignage sur la nature divine * de son Fils unique, le Père l'a déclaré son égal en puissance et en honneur, cocréateur avec le très Saint-Esprit, ainsi qu'il est dit : *La voix du Seigneur sur les eaux, et le Dieu de gloire a fait retentir sa voix, le Seigneur lui-même, sur les eaux nombreuses* ¹.]

* B
p. 23 a.

1. Ps. xxviii, 3.

Արայի եւ եւ Յունուարի ժԲ : Տան Աստուածաշնորհական եւ վիպագիրին սրբոյն
Մեարդիտի :

Ճշմարիտ վկայն Քրիստոսի Մեարդիտս էր ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի կուս-
պաշտ արքային եւ զեօթն եւ տասն ամ ի պորականութեան թողաւորին կայեալ
Հաւատաց ի Քրիստոս, եւ ծառնեցաւ ի ձեռս սնորէն նեղչացն : Եւ կայեալ առաջն
5 ստեղծին խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած պարբիջ երկնի եւ երկրի :
Եւ հրաժայեաց դատաւորն երեսուն եւ վեց արանց հարկանել ըրովք ուժովն զվկայն
Քրիստոսի. եւ զեօթն որ այնպէս ձաղկէին եւ հաճբերէր կարծրապոյն տանջանայն,
եւ վառաւորելով զԱստուած աւանդեաց զչաղին ի ձեռս հրեշտակաց Յունուարի ժԲ :
Եւ թողեցին զնա ի տեղւոջ նշանաւոր :

10 [Բ * Վերստին տան է նշնդեան եւ Աստուածաշնորհականն Քրիստոսի Աստուծոյ
ճերոյ : Դարձեալ ի նոյն ձառէ երանելոյն Պրոկղի :

Տէր ճեր Յիսուս Քրիստոս որ խոնարհաբար որպէս ծարղ ի Յովհաննէ ձկրաեցաւ,
նոյն ինքն է որ իբրեւ զԱստուած ստեղծ խորհրդով զժարդն առաջին՝ սուրբ ի սուրբ

2 Մեարդիտս Մէարդի, որ Մէրաիտս կոչի *add.* Բ || 4 արքային զինուորեալ ի կարդ
Մարտոսայն որը սեւր կոչին *add.* Բ || 5 Հաւատաց... կայեալ] սիրելի եղեւ նմա եւ ամենայն
զինուորակցաց վրան բաջութեան իւրոյ : Եւ յետոյ ի լինել հաղածանաց յայտնի արար զքրիստո-
նէսութիւն իւր եւ կալեալ կայուցին *add.* Բ || 6 երկրի] եւ ստիպեցին զնա գոհել չաստուածոյ
իւրեանց, եւ իբրեւ ոչ հաւանեցաւ, լուծին զգոտի զինուորութեանն, եւ հանին զնա ի պատուոյն
add. Բ || 8 ձաղկէին եւ հաճբերէր] ձաղկեցին եւ հաճբեր Բ — տանջանայն] ձինչեւ
զարծանալ ամենեցուն, եւ կիսամահ արկին զնա ի բանա ուր *add.* Բ || 10 նշանաւոր] յարձե-
բալուծ բժշկութիւնք կատարին ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ ճերոյ *add.* Բ.

5 ARATZ, 12 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Méortios.

Le vrai martyr du Christ Méortios (*Mevardios*) vivait aux jours de l'em-
pereur idolâtre Dioclétien. Après avoir servi dix-sept années dans la milice
de l'empereur, il crut au Christ, et fut livré aux mains des persécuteurs
impies. Se tenant devant le tribunal, il confessa le Christ vrai Dieu, créateur
du ciel et de la terre. Le juge ordonna à trente-six hommes de frapper
vigoureusement à coups de bâton le martyr du Christ. On le battit ainsi
pendant sept jours, mais il endura ce cruel supplice et, tout en glorifiant Dieu,
il rendit son âme entre les mains des anges, le 12 Janvier. Il fut inhumé
dans un endroit distingué.

[Բ * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre
Dieu. Suite de la même homélie du bienheureux Proclus.

Notre-Seigneur Jésus-Christ qui se fit baptiser humblement, comme
homme, par Jean, est le même qui, comme Dieu, créa symboliquement le

երկրէ, ամենատարբ ձևս օր : Եւ վիշտալ ի նա շունչ կենդանի անձնացոյց, գոչացուցեալ առ ի չորից սրահաթեանց բարեխառն տարերց, եղեալ ահա կրկնով այս է, զգովի եւ իմանովի : Զոր եւ զերազատուեալ պաշտօնացոյց, աւարտեալ զնա բանականութեամբ, իմաստութեամբ եւ հոգեւորութեամբ, եւ զնոյն յորջորջեալ ձայնեաց :

Ապա զնոյն ասել երկիր կոմ իր՝ որ է մարմին եւ սրբին. որոչ անուն զբնութիւնն զեկուցանէ, եւ բնութիւնն զանունն բացայայտէ : Եւ ոչ միայն՝ այլ եւ նախամեծարեալ արար զնա հազարակից արարչութեանն խրոչ յարադրութեամբ անուանակոչութեամբն օր ի վերայ յորովիցս սակս աստուածութեանն նմանութեան : Որում եւ հնազանդեցուցեալ զբնաւ աշխարհ եւ որ ինչ յաշխարհի, կացոյց զնա թաղաւոր ինքնիշխանութեամբ ի վերայ ամենայնի, կանխատարաւորելով ի նմա զինքեան աստուածականն յայնմութիւն՝ անտեսական մարմնով ի վերայ երկրի ի հասանա ֆորզանան զեառոյ :

* B.
p. 24 b. * Ի ամին աւուր լիշատակ է արուհեաց վկային Տաթիանեայ :

Սուրբ եւ կոչս վկայն Քրիստոսի Տաթիանի էր ի բազարէն Հռոմոյ յաւուրս Ալեքսանդրոսի արքայի, զորով ի հօրէ հիւպատոսաց, եւ էր ըստ կարգի եկեղեցւոյն ասրկուեալ :

Եւ վասն զի հաւատացեալ էր ի Քրիստոս կացուցին զնա ասուցի արքային, եւ

premier homme, saint, de la terre sainte, par ses très saintes mains. Lui ayant inspiré un souffle vivant, il le personnifia, et l'ayant produit des quatre espèces d'éléments tempérés, il le fit double, c'est-à-dire matériel et spirituel. Il le perfectionna hautement en le complétant par l'intelligence, la sagesse et la piété, et il l'appela en lui donnant un nom.

Comment dire ensuite terre ou chose, celui qui est corps et sang, dont le nom déclare la nature, et dont la nature explique le nom? Et non seulement (Dieu lui donna un nom), mais l'ayant préféré, il le fit participer à sa puissance créatrice en lui ajoutant le pouvoir de donner un nom à toutes choses, en raison de sa ressemblance avec la divinité. Lui ayant donc assujéti la terre entière et tout ce qui se trouve sur la terre, il l'institua roi avec pleine souveraineté sur toutes choses, symbolisant à l'avance en celui-ci sa propre révélation comme Dieu, avec un corps invisible, sur la terre, dans les eaux du Jourdain.

* B.
p. 24 b.

* En ce jour, commémoration de la vierge sainte Tatiana.

La sainte vierge et martyre du Christ, Tatiana (*Tatiani*)¹, était de la ville de Rome, aux jours de l'empereur Alexandre, son père étant du rang des consuls (ὑπατοῦς)², et elle était, dans l'ordre ecclésiastique, diaconesse.

Comme elle avait cru au Christ, on l'amena en présence de l'empereur,

1. Cette forme correspond exactement au grec Τάτιανή. — 2. Au lieu de cette transcription հիւպատոս, les auteurs arméniens emploient habituellement հիւպատ, pl. հիւպատեան.

խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ ձերոջ աներկիւղ : Տարաւ զնա թաղաւորն ի տուն կւոցն, եւ անդ լռնադատէր զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կւոցն. եւ նա ալօթիւր կործանեալ փշրեալ զկուռն, եւ ասէ. Տես զտկարութիւն աստուածոյ քոյ :

5 Էւ բարկացեալ թաղաւորն * հրամայեաց եւ զերեսս արբուհւոցն վերաւորեցին յոջ, եւ խեցին զթարթիչս եւ զկոպս տչացն, խոցեցին եւ զաչսն. եւ ի վաշտի բարձրացուցեալ զնա բերեցին երկաթի ձանկօր զամենայն ձորմինն մինչեւ յսկերսն. ալ եւ բերծեալ բերթեցին զլլուին եւ ընկեցին զսուրբն ի հօր. զոր կալեալ անդրէն հատին զլլուիս նորա, եւ աչնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս :]

* B
p. 25 a.

10 Արացի Զ եւ Յանուարի ԺԳ : Տոն ութօրեայ Թրփատութեան Տեառն ձերոջ Յիսուսի Քրիստոսի եւ վկայութիւն երմուլայի եւ Ստրատոնիկայի :

Այս բարեկազմ վկայքս Քրիստոսի * էին չամս անօրէն թաղաւորին Լիկիանոսի : * A fol. 156
1° a.
Սուրբն Երմուղիոս սարկաւազ էր, եւ կացեալ սուսջի արքային խոստովանեցաւ զանուն Տեառն ձերոջ Յիսուսի Քրիստոսի եւ ասէ. Մատայ եմ Քրիստոսի եւ սարկաւազ
15 եմ ուխտի Տեառն : Ապտակեցին զձեռտան ալնձի թաթովք եւ արկին ի բանդ. եւ

11 վկայութիւն] սրբոյ վկայիցն *add.* B — Երմուղայի] երմեւլոսի B 13 Երմուղիոս ... կա-
ցեալ] երմեւլոս, որ եւ Երմուղայոս, սարկաւազ էր, եւ ի ժամանակի հալածանացն բարոյէր զՔրի-
ստոս : եւ կալեալ կացուցին *add.* B || 15 եմ *om.* B — բանդ] եւ ի զիշերին լոյս ձեծ
ճազեաց ի բանդին եւ երկեալ *add.* B.

et elle confessa sans crainte le nom du Christ notre Dieu. L'empereur la conduisit au temple des idoles, et là, voulait l'obliger à renier le Christ et à immoler aux idoles; mais elle, par ses prières, pulvérisa les idoles en les renversant, et dit : « Regarde la faiblesse de tes dieux. »

L'empereur, irrité, * donna des ordres; on blessa grièvement le visage de la sainte, on lui arracha les cils et les paupières, on lui endommagea les yeux, et, l'ayant élevée à un poteau, on lui laboura avec des ongles de fer tout le corps jusqu'aux os; l'ayant rasée, on lui écorcha aussi la tête, et on jeta la sainte dans les flammes; puis l'en ayant retirée, on lui trancha la tête. C'est ainsi qu'elle mourut dans le Christ.]

* B
p. 25 a.

6 ARATZ, 13 Janvier.

Fête de l'octave (de la Nativité; circoncision de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et martyre d'Hermylus et de Stratonicus.

Ces victorieux martyrs du Christ * vivaient aux jours de l'empereur impie * A fol. 156
1° a.
Licinius. Saint Hermylus (*Ermoulus*) était diacre. Mis en présence de l'empereur, il confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et dit : « Je suis le serviteur du Christ, et diacre de la congrégation du Seigneur. » On lui souffleta les joues avec des mains de bronze et on le jeta en prison, mais

հրեշտակ Տևառն զօրացոյց զնա կալ արխարար եւ ոչ երկնչել ի տանջանաց, ալ չամբերել եւ ստնուլ զգտակն ծարտիրատութեան :

Եւ զարձեալ կացուցին սաւաջի բեմին եւ հարցանելին եթէ. Պաշտեցեա զիսուս եւ զոհս ճառուցեա : Եւ նորա ոչ հաւանեալ՝ զանեղին զնա վեց զաշիճը : Եւ ձայն եղև յերկնից սա նա եւ սաէ. Երմայէ, արիական վկայ իմ, ամէն, ամէն ասեմ բեղ, ⁵ յետ երկից աւարց փոխեցիս ի բռնաւորէդ, եւ ընկալցիս զգատարատեալ բեղ պտակն :

Դարձեալ արկին զտարրն ի բանդ, եւ հրամայեցին զօրականի ծիօց սիրելոց Երմայիւտի, որոց անուն էր Սարատոնիկոս պաշել զնա ի բանդին : Եւ ծինչդեա ագօթէր սուրբն ի զիշերի լոյս ծագեաց, եւ ձայն յերկնից եկն իբրեւ զառաջինն : Եւ զարձեալ երկից անգամ կացուցին յատենի, եւ բրօք ջարդեցին զտակերս նորա, եւ ¹⁰ ձանկօք արծուոց պատառեցին զորովայնն, եւ սարան ի բանդն :

Եւ տեսեալ զհամբերութիւն սրբոյն Երմայիւտի հաւատաց Սարատոնիկոս ի ^{*} Քրիստոս եւ կացուցին զնա սաւաջի թաղաւորին, եւ ^{*} համարձակութեամբ խոստո-

^{*} A fol. 156
r^o b.

2 ծարսի բատութեան : Եւ պաշապան նորա Սարատոնիկոս տեսեալ ի սրտոյ հանէն զտեսիլն զայն, սիրով յարեցա ի նա եւ հաւատաց ի Քրիստոս : *add.* B || 4 զաշիճը... իբրեւ զառաջինն] եւ զարձեալ արկին ի բանդ : Եւ ծինչդեա ագօթէր սուրբն ի զիշերի՝ լոյս ծագեաց իբրեւ զառաջինն, եւ աստուածային աղլեցութեամբ ծանուցաւ նձա եթէ յետ երկից աւարց փոխեցիս ի բռնաւորէդ, եւ ընկալցիս զգատարատեալն բեղ պտակ B || 10 յատենի] եւ իբրեւ տեսին հաստատուն ի հաւատոս *add.* B || 11 եւ սարան ի բանդ... եւ սաէ] եւ յարատուել Սարատոնիկոսի սիրելոց նորա, բնեցին եւ զնա եւ համարձակ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի : Հարին զնա ուժկին բրովք, եւ արկին ի բանդ ընդ սրբոյն Երմայիւտի : Եւ յագօթին նոցա աղլեցաւ նոցա սա յկատուոյ եթէ B.

l'ange du Seigneur l'encouragea à résister courageusement et à ne pas craindre les supplices, mais à prendre patience et à recevoir la couronne du martyre.

On l'amena de nouveau devant le tribunal et on lui demanda : « Vas-tu adorer les idoles et offrir des sacrifices ? » Et comme il n'accepta pas, six bourreaux se mirent à le frapper. Une voix du ciel se fit entendre à lui, disant : « Hermylus (*Ermolié*), mon martyr intrépide, en vérité, en vérité, je te le dis, dans trois jours tu auras dépassé des mains de ce tyran et tu recevras la couronne qui t'est préparée. »

On jeta de nouveau le saint en prison, et on ordonna à un soldat ami d'Hermylus, qui se nommait Stratonieus, de le garder dans la prison. Tandis que le saint priait pendant la nuit, une lumière jaillit et une voix venant du ciel se fit entendre comme la première fois. On l'amena pour la troisième fois au tribunal et on lui brisa les os à coups de bâton, on lui déchira le ventre avec des griffes d'aigle, puis on le reconduisit à la prison.

Ayant vu la patience de saint Hermylus, Stratonieus crut au Christ. On l'amena en présence de l'empereur, et il ^{*} confessa avec hardiesse le nom du

^{*} A fol. 156
r^o b.

վանեցաւ զանունն Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց եւ հարին զնա ուժին ըրովք, եւ արկին ի լանդ ընդ սրբոյն Երմուզացոյի : Եւ չափեին նոցա ձաշն եզեւ առ նոսա եւ առէ : Զընկեացս կտտարեցէք, զհաւատս պահեցէք, արդ պատրաստեալ է ձեզ պսակն արդարութեան, բանզի չափեցէք արիւարար բռնաւորին :

5 Եւ ի վազին սրով կտտորեցին զժարմինս նոցա, եւ ընկեցին ի գետն Դանուբաց, եւ զոհութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի Յունուարի ԺԳ : Եւ յետ երկից աւուրց եհան զետն զժարմինս իւրեանց ի ցամաքն, զոր առեալ հաւատացեցոյն եղին յաջրի միտմ արտաբոյ բազարին Սանդխտաց, ուի եւ առան մղմաւ հետի :

[B* Վերադին առն է Ննկեան, եւ ութօրեայ Թրիստովեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :
10 տուծոյ մերոյ :

Տէր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս միածին որդին Աստուծոյ լեա մարմնաւոր ծնեպեանն որ յոնարատ եւ յաստուածածին կուսէն Մարիամայ, զինի ուի աւուր չանձն առ թրխալիլ աչսոր ըստ օրինացն վասն բազում պատճառաց : Նախ առաջին զի ստուկեցէ եւ հաւատարմապէս ցուցցէ թէ ճշմարտապէս մարդ եղեւ եւ աւանդ

* B
p. 25 a.

5 Դանուբայ] որ է Խաւեր *add.* B || 6 եւ զոհութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց *om.* B
|| 7 իւրեանց] սրբոյ վկայիցն B || 8 Սանդխտայ] Սանդխտայ B.

Christ. Il (l'empereur) ordonna de le frapper violemment avec des bâtons, puis on le jeta en prison avec saint Hermylus. Pendant qu'ils priaient, une voix se fit entendre à eux et dit : « Vous avez *achevé votre carrière*, vous avez *conservé votre foi*; la couronne de justice vous est *préparée*, car vous avez courageusement vaincu le tyran. »

Le lendemain, on déchiqueta leur corps à coups d'épée, et on les jeta dans le fleuve Danube². Ils rendirent leur âme avec actions de grâces, le 13 Janvier. Trois jours après, le fleuve déposa sur la berge leurs corps, que les fidèles emportèrent dans une grotte hors de la ville de Singidunum (*Sangoukht*), distante de dix-huit lieues³.

[B* De nouveau, fête de la Nativité et, en son octave, Circoncision du Christ, notre Dieu.

* B
p. 25 a.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ, fils unique de Dieu, après sa naissance corporelle de la pure mère de Dieu la Vierge Marie, consentit, huit jours après, à se faire circoncire, en ce jour, d'après les lois, et pour plusieurs raisons. D'abord, en premier lieu, pour confirmer et prouver indubitablement

1. II Tim., iv, 7. — 2. Les vies grecques ont le nom d'origine thrace Ἰστρος, cf. *Syn. Cp.*, col. 387; Métaphraste, *P. G.*, CXIV, col. 564. — 3. Grec : τῆς πόλεως Σιγγιδονος = Belgrade.

կարծեաց. ընկալաւ ի բնութենէս Ադամայ նիւթական մարմին թանձրացն որով թրկատեցաւ հաստատաւ :

Զի թէ առաջօր էր մարմինն եւ ձեւ կերպարանաց միայն ըստ որում ասացին հերձուածողքն, զինքն ձեւն եւ կերպարանն մարմնոյ թրկատեցիւն ընկալեալէր ասու-
գապէս. կամ ո՞վ սպա էր որ թրկատեցաւ ու թօրեաց, բանցն ասէ անսուտ պատմութիւնն 5
աւետարանին որոյն եթէ. Իրբեւ լցան առարք ու թ եկին թրկատեւ զնա :

* 13
p. 25 b.

Եւ որպէս եւ զայլ բազում ինչ չարագո սպարիկ չանձն առ. աշխնքն՝ զբունն, զխատակին, զբազցին եւ զծաղան, զարտատուն եւ զերկիւզն, * զորտմութիւն եւ զրիւտն, զորանայն ի հրեշտակէ, եւ զմաճն եւ զայլս : Այսպէս եւ զթրկատեցիւնն թակրանն անդէն ընկուին, հաստարեւով զինքն ընդ մարդկան, զի համարձակեցի 10
ձեպն սպասուորեւ նմա մարդկարար որպէս մանկան եւ մարդոյ. եւ զի չամօթ արտացէ զհերձուածողան, եւ ցոյցէ հաստարեւ եւ ասոյց զմարմինն :

Իսորձեալ զի մարդ եղեւ վախճանի տաճին մարդոյն, զի որք զրեկցար ինքեամբ կանկնեցէ : Արդ զի Ադամն աչն որ ասեղծուած էր Աստուծոյ եւ ծառայ ի սկզբան անդ ոչ պահեաց զհրամանն Աստուծոյ, ալլ երջձ զգատուիրանն որ տուաւ նմա. 15
որով ամենեցուն եղեւ պատճառ կործանման. չիրաւի ընդդէմ աշխարիկ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս որ Աստուծոյ էր եւ Սրբի Աստուծոյ, մարմնով Ադամայ որ միայաւ

qu'il était vraiment homme, sans aucun doute, puisqu'il avait reçu de la nature d'Adam un corps matériel, épais, lequel a été vraiment circoncis.

Car s'il avait eu un corps fantôme et l'apparence de la forme seulement, ainsi qu'ont dit les hérétiques, comment cette forme et cette apparence de corps aurait-elle reçu réellement la circoncision? Et qui est donc celui qui a été circoncis à l'âge de huit jours, ainsi que le dit le récit véridique du saint évangile : *Lorsque huit jours furent écoulés, on vint le circoncire*¹.

* 13
p. 25 b.

Il l'accepta, comme Il avait accepté bien d'autres choses, c'est-à-dire le sommeil, le travail, la faim, la soif, les larmes, la crainte, * la tristesse, les sueurs, les encouragements de l'ange, la mort, etc. Ainsi a-t-Il accepté, dès le commencement, la circoncision, en se mettant au niveau des hommes, pour que sa mère osât le soigner en tant qu'homme, comme enfant et homme, et afin de confondre les hérétiques en montrant un corps vrai et réel.

Il s'est aussi fait homme pour remplacer le premier homme, afin que nous soyons relevés, nous, qui avons succombé. Et puisque Adam, qui était une créature de Dieu et son serviteur, n'avait pas observé, dès le début, les commandements de Dieu, mais avait enfreint l'ordre qui lui était donné, par où il fut la cause de notre ruine à tous, Notre-Seigneur Jésus-Christ qui était Dieu et Fils de Dieu et qui avait uni le corps d'Adam au Verbe, pour effacer

1. Luc, II, 21.

ընդ լոսնին փան զի գնորացն բուեացի, զսկզբնական օրինադանդութիւնն, ի սկզբան
անդ ծարդեղութեան խրոչ սկսանի ըստ կարգի և կատարէ, զօրէնսն Աստուծոյ որչափ
ինչ հնար էր ի տղայական հասակին կատարել նմա. աշխնքն զհրամանս և զօրէնս
պատուիրանի իրփատութեանն, իբրու զրոշմիւ յանձին ընկալեալ և կնքեալ :

5 Նոն և զամենայն արդարութիւն հանելիւթեալ էր կատարել և լնուլ ի մարմինն
իւր ըստ ասելոցն առ Յովհաննէս. որ և բան զամենայն խոնարհութիւն այժմ տառել
և մեծադոյն խոնարհի ընդդէմ համբառնարցն Արամոյ՝ զի զայն յաւցէ : Վասն որոյ
որք հարապատ զօրդիւթիւնն և զժառանգութիւն աստուածադաշտութեանն Արա-
համու փոխանորդեցին, իրփատութեամբն արոշեցան ի հեթանոսաց :

10 Արդ՝ զի աւետիքն Արահամու աչ էր, զի ի զաւակէ նորա յաջանեցոյ էր Քրիստոս
և զաւակի նորին զրոշմն իրփատութիւնն ութօրեայ էր. ապա Քրիստոս իրփատելովն
ի ծննդեան ութօրեայ յաչտ արար թէ որդի էր * Արահամու, և ճշմարտեպաւ. առ նա
կրկումն Աստուծոյ :

* B
p. 26 a.

15 Որով ապա թէ չէր իրփատեալ Քրիստոս ըստ մարմնոցն, ասէին հակառակորդն
եթէ, քանիւ նշան որդւոցն Արահամու առ Վաստուծոյ իրփատութիւնն տուաւ, և
Քրիստոս զնոցն ոչ ընկալաւ, չէ հարապատ ժառանգ և զաւակ Արահամու ըստ
մարմնոց, որով և աւետիք հարցն անկատար թուէր :

la primitive transgression des commandements, commence en vérité, au début de son incarnation, par accomplir une à une les lois de Dieu, autant qu'il Lui était donné de le faire dans son enfance, c'est-à-dire l'observation et les règles de la circoncision, comme un sceau accepté sur sa personne et appliqué effectivement.

Il devait aussi *accomplir toute justice*¹ en sa personne ainsi, qu'Il le dit à Jean, et Il fit d'abord par preuve d'humilité, et par une plus grande humilité encore contre l'enorgueillement d'Adam, pour pouvoir l'absoudre. C'est pourquoi tous ceux qui se sont transmis l'intime filiation et l'héritage du culte du Dieu d'Abraham, se sont distingués des gentils par la circoncision.

Or, comme les promesses à Abraham étaient que le Christ devait se révéler de parmi ses descendants, le signe de sa race étant la circoncision au huitième jour, le Christ, en se laissant circoncire le huitième jour après sa naissance, a manifesté qu'il était fils * d'Abraham, et le serment de Dieu s'est trouvé vérifié en Lui.

* B
p. 26 a.

Car si le Christ n'avait pas été circoncis corporellement, les adversaires auraient dit que, la circoncision ayant été donnée par Dieu comme signe pour les fils d'Abraham et le Christ ne l'ayant pas reçue, Il n'est pas le véritable héritier et descendant d'Abraham d'après le corps, de sorte que les promesses faites aux patriarches auraient paru incomplètes.

1. Matth., iv, 15.

Զի գտին եւ ալլ որդիք Աբրահամու ոչ թրխատեալք որք ոչ համարին ի զաւակք, որպէս ցեղեալքն ի Պէտուրայ : եւ Իսմայէլ որդի ագախնոցն, որ թէպէտ եւ ընկալաւ զնոցն՝ ալլ ոչ հարազատարար ութորեաց որպէս զԻսահակ. զի երկատասան ամաց էր Իսմայէլ ի թրխատին խրում եւ ոչ ութորեաց. վասն որոց ասաց. Ի ըսաց հան զորդի ագախնոց ոչ ժառանգել ընդ ագախին. եւ թէ. Իսահակաւ կոչեցի բեղ զաւակ : 5
Զի Իսահակ ութորեաց զթրխատութիւնն ընկալեալ՝ աւանդեաց ի Քրիստոս, որ նոյնպէս ութորեաց եւ վերջին թրխատեալ կոչեցաւ զաւակ Աբրահամու, զաւետիան հաստատուն ունեւոր եւ զերբումն Աստուծոյ ճշմարտեալ :

Սրում երկրպագելով խոնարհութեան նորա որ զամենայն վասն ձեր յանձն էաւ, զի ի հանդերձեալ ութնկին՝ իրբեւ նշանաւորեալք եւ զորշմալք Աստուծոյ՝ ճշմարիտ 10
ամենա արժանի լիցաւք. վաստաւորել զՀայր եւ զՍրբի եւ զսուրբ Հոգին՝ այժմ եւ միշտ եւ յախտեանաւ. Ամէն :

* B
p. 27 a.

* Յայժմ ասոր հանգիստ ձգեաւոր հօրն ձերոց եւ սրանհետադարձ
բահանդապետին Աստուծոյ՝ սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ եպիսկոպոսին :

Սուրբն Յակոբ էր ծնեալամբ ի մեծ քաղաքէն Մծբնայ որ կոչի Նուսիլի, որ է ընդ 15

Car il y a d'autres descendants d'Abraham incirconcis, qui ne sont pas comptés dans sa race, comme les descendants de Cethura (*Khetouray*). Quant à Ismaël, le fils de la servante, bien qu'il l'eût reçue (la circoncision), ce ne fut pas légalement au huitième jour comme Isaac, car Ismaël avait douze ans lorsqu'il fut circoncis et non pas huit jours. C'est pourquoi il est dit : *Renvoie le fils de ta servante pour qu'il n'hérite pas avec le fils libre*¹ : et encore : *C'est par Isaac que ta descendance sera nommée*². Isaac (*Isahak*) ayant donc reçu la circoncision le huitième jour, la transmet au Christ, qui lui aussi, âgé de huit jours et le dernier circoncis, fut appelé fils d'Abraham, confirmant ainsi les promesses et vérifiant le serment de Dieu.

Aussi, nous adorons Son humilité, qui a accepté tout pour notre cause, et dans l'octave qui se prépare, nous allons, comme si nous avions reçu un signe et avions été confirmés par Dieu, nous rendre dignes, par une sincère célébration de la fête, de glorifier le Père, le Fils et le Saint-Esprit, maintenant et toujours et dans l'éternité. Amen.

* B
p. 27 a.

* En ce jour, trépas de notre père ascète, le thaumaturge pontife de Dieu, saint Jacques évêque de Nisibe³.

Saint Jacques était natif de la grande ville de *Mdzbîn* que l'on appelle

1. Gen. xxi, 40 et Gal. iv. 30. — 2. Gen. xxi, 12. — 3. Cf. PEETERS, *La légende de saint Jacques de Nisibe*, dans *Analecta Bollandiana*, XXXVIII (1920), p. 285-378. La présente notice contient des éléments communs avec les paragraphes 2. 5. 16. 17. 18. 23 de la vie arménienne traduite par le P. Peeters.

մէջ սահմանաց Հոռոմոց եւ Պարսից : Եւ եղև ի տղայութենէ անտրտա եւ սուրբ, եւ
 գանադատական եւ զմիանձնական վարս սիրէր, մեծ ճգնութեամբ բնակելով յանրակ
 եւ ի բարձրագոյն ծալս մեծամեծ լերանց : Եւ ի վարուն եւ յամասն՝ ոչ ալլ ինչ
 քան վերկինս միայն ունելով յարկ եւ հովանի, եւ ձմեռն ի փոքր խլի կամ յալքի ինչ
 5 մտանելով կայր :

Եւ ոչ ալլ ինչ ճաշակէր քան միայն զվալքի բանջարս որ լինէին ի լերինն, ամենեւին
 ոչ հաղորդելով աշխարհական կերակրոց կամ որ ինչ անցանի ընդ հօր : Եւ զգետ ոչ
 ալլ ինչ ունէր կամ անկողին՝ բալլ միայն խոշոր ծաղեղէն խորդ. եւ հերքն որ ծածկէր
 զմարմինն՝ ի ցրտոց եւ ի տաթոց խոշորացեալ էր իրբեւ զմամուռս բարանց :

10 Ընկալաւ եւ յԱստուծոց շնորհս զօրաւոր գործոց եւ հպի նախապիտութեան, որոի
 յառաջ տեսանէր որ լինելոցն էր. եւ բաղում սքանչելագործութիւն ասնէր շնորհօր
 սուրբ Հոգւոյն, եւ միշտ կերակրէր հողով աստուածալին եւ հոգւար կերակրով :

Յաւուր միում մեծս աչս եւ աստուածապկաց հալսս զալք յալքիւր ինչ որ ի լեռն
 ուր բնակէր սուրբն, եւ եղիտ աղջկունս մերկս ուր լուանալին զգետս ինչ, եւ ի
 տեսանել զսուրբն ոչ ծածկեցան կամ ամաչեցին : Որ եւ զալքիւրն ցամաքեցոյց, եւ
 15 զհերս զլսոց նոցա սպիտակացոյց ալօթիւք. եւ յետոյ զարձեալ վերստին զալքիւրն
 բղիւնցոյց, բալլ զհերս աղջկանցն ոչ զարձոյց ի սեւութիւն :

Ալլ երբեմն ետես զլատաւոր մի սրբաբիկ զի անիրաւ զատէր զկատաստանն. եւ

Nisibe (*Nsepi*), laquelle se trouve sur les confins des Grecs et des Persans. Il fut, dès l'enfance, pur et saint, aimant la vie d'anachorète et de solitaire, et il vécut avec grand ascétisme sur les sommets inhabités et les plus élevés des hautes montagnes. Le printemps et l'été, il n'avait pour tout abri et toit que le ciel; l'hiver, il se retirait dans une petite cellule ou grotte et y vivait.

Il n'avait pas d'autre nourriture que les légumes sauvages qui poussent dans la montagne, ne prenant jamais de mets mondains ni rien de ce qui était passé par le feu. Il n'avait pour vêtement et pour lit qu'un grossier cilice de poils, et les poils qui recouvraient son corps, endurcis par le froid et la chaleur, étaient comme la mousse des rochers.

Il avait reçu de Dieu les grâces de puissantes actions et l'esprit de prescience, par lequel il prévoyait ce qui devait arriver. Il accomplit de nombreux prodiges par les grâces du Saint-Esprit, et nourrissait toujours son âme d'une nourriture divine et spirituelle.

Un jour, ce père grand et revêtu de Dieu, arrivé près d'une source qui jaillissait dans la montagne où il habitait, y aperçut des jeunes filles nues en train de laver des vêtements, qui, à la vue du saint, ne se cachèrent pas et n'eurent pas honte. Il dessécha la source par ses prières et rendit leurs cheveux blancs; plus tard, il fit jaillir la source de nouveau, mais il ne rendit pas aux cheveux des jeunes filles leur noirceur.

Une autre fois, le saint, voyant un juge persan rendre un jugement injuste,

* B
p. 27 b.

սուրբն զվե՛մ մի՛ մե՛կ * որ մերձ էր գառաւորին անիճեաց եւ վշրեցաւ խելոյն. եւ յոյժ երկեաւ գառաւորն եւ ազգեաց զերաւանն :

Յաջնձ ժամանակի յորժամ սուրբս աչս աստուածային յայտնութեամբ հրեշտակի երեւելով բերեալ եղև ի լեռնէն, եւ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս բաղարին իւրոյ Մծրնաց, եւ բարխոբ հովուելով աւրդափառ վարդապետութեամբ յասուրէր զեկեղեցի, եւ մեծամեծ սրանչեղաբարձութեամբ զբազումս ի հեթանոսաց զարձուցանէր ի Քրիս- 5 տոս : Դարձանէր եւ զաղբատան յոյժ մխիթարութեամբ, եւ կեպր հրեշտակական ձգեութեամբն, եւ սրպէս յանապատին նոյնպէս եւ յեպիսկոպոսութեան իւրում անվովսիսելի զկերակորան եւ զհանգերձան ունէր :

Ընդ ասորան ընդ աշնոսիկ յայտնեցաւ անասաւած կատաղին Արիսս, եւ չար հերձուածովն խոռվէր զեկեղեցին Աստուծոյ. վասն որոյ ընդվե՛մ նորս ժաղովեցան 10 սուրբ հարբն ի Նիկիա, ընդ որս զնոց եւ սուրբն Յովար. եւ ընդ աչս սուրբ հարբն հաստատեցին զազգափառ հաւատս համալոյ սուրբ երբորդութեանն : Եւ աշնպէս զեօթն որ ազօթն արարեալ աստուածային յայտնութեամբն որոշեցին կարեցին ի բաց զհայհոյլէն Արիսս :

Եւ մինչդեռ ժառուցանէր սուրբն Յովար զաստուածային պատարապն, ի ժամ որոյ պատարապին պղծոյն Արիսսի սոճնայն փորտոյին ազեօքն հանգերձ հասեալ ի վաչր փայթեցաւ. եւ պատասեցաւ ինրն չարաչար յանաղղ ապրատեղիսն ըստ անիճիցն 15

* B
p. 27 b.

maudit une grosse pierre * qui se trouvait près du juge, laquelle fut aussitôt réduite en menus morceaux. Le juge fut saisi d'une grande peur et rectifia le jugement.

C'est à cette même époque que ce saint, ayant été transporté hors de la montagne par la merveilleuse manifestation d'un ange de Dieu, fut sacré évêque de sa ville de Nisibe; il gouverna bien son église, l'illumina de la doctrine orthodoxe, et par l'accomplissement de grands miracles convertit au Christ beaucoup de païens. Il prenait soin des pauvres et les réconfortait grandement. Il vivait dans un ascétisme angélique et, dans son épiscopat comme au désert, il conserva sans changement nourriture et vêtement.

C'est en ces jours-là que parut le furieux athée Arius, qui troubla l'église de Dieu par son schisme mauvais, c'est pourquoi les saints pères se réunirent contre lui à Nicée; saint Jacques y vint aussi et de concert avec les autres saints pères ils établirent la foi orthodoxe sur la consubstantialité de la sainte Trinité, et après avoir prié pendant sept jours, ils excommunièrent, par révélation divine, le blasphémateur Arius.

Pendant que saint Jacques offrait le divin sacrifice, à l'heure de la sainte messe, l'ignoble Arius, perdant complètement entrailles et viscères, les répandit sous lui, et (son corps) s'ouvrit d'une façon atroce sur un fumier,

սրբոյն Յակոբայ : Իսկ երանելին Յակոբ դարձաւ ի քաղաքն իւր, եւ դամենեան չաստատէր յուղղափառութիւն :

3 Եւ ժամանակաց թագաւորն Պարսից եկն ի վերայ քաղաքին սրբոյն բազում զօրօք եւ պաշարեաց . որ եւ զգետն մեծ ուղղեցին դալ ի վերայ քաղաքին, կործանել
5 զպարիսպն եւ զքաղաքն ապականել : Իսկ սուրբն Յակոբ տեսեալ զի մասն ինչ ի պարսպէ՝ քաղաքին կործանեաց գետն, եւ ի վերայ պարսպացն ընդդէմ զօրացն եւ աղօթեաց . եւ երեւցաւ ինքն թագաւորին Պարսից եւ զօրաց նորա ի կերպարանս
10 թագաւորին Հոռոմոյ բազմութեամբ հրեշտակաց զոր տեսեալ կարծեցին եթէ կայսրն ինքնին եկեալ է անդր զօրօք իւրովք առ ի փրկել զքաղաքն : Եւ վազվազակի էարկ սուրբն աղօթիւք ի միջի նոցա մմեխ, եւ շանաճանձ, եւ ճանձիրոն, եւ սպիտակ բոռս, որ մեծապէս վտանգէր գնոսա եւ զերիվարս իւրեանց, եւ ի սպառ հաւեալ սատակէր զնոսին . վասն որոյ յարուցեալ փախեան անտի աշիւ եւ տաղնապաւ մեծաւ :

* B
p. 28 a.

Եւ սուրբն կացեալ մեծաւ առաքինութեամբ եւ երանելի կենօք, բազում նշանս առնելով հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս որում ցանկալն :]

15 Եւ քաղաքի է եւ Յունուարի ԺԴ : Տօն սրբոց արեղայիցն Սինէական եւ Հռութայ լերինն :

Մարդակեր եւ պղծագորհ բարբարոսքն որք բնակեալ էին յԱրաբիա մինչեւ յեգիպտոս, եւ յանապատս Յորդանանու մինչեւ ի Սինէական լեառն, չանկարծակի

selon la malédiction de saint Jacques. Le bienheureux Jacques retourna à sa ville et raffermi tout le monde dans l'orthodoxie.

Quelque temps après, le roi de Perse marcha contre la ville du saint à la tête de nombreuses troupes et l'assiégea : on détourna le grand fleuve dans la direction de la ville pour détruire les murailles et abimer la ville. Lorsque saint Jacques aperçut que le fleuve avait détruit une partie des murailles
* de la ville, il monta sur les murs, face aux troupes, et pria. Il apparut lui-même au roi des Perses et à ses troupes sous les apparences de l'empereur des Grecs, entouré d'une multitude d'anges ; ce que voyant, (les ennemis) crurent que c'était l'empereur lui-même, arrivé avec ses troupes pour sauver la ville. Le saint, par ses prières, jeta aussitôt parmi eux des moustiques, des tiques, des mouches et des taons blancs qui les tourmentèrent grandement, eux et leurs chevaux, et les blessant tous, les exterminaient ; c'est pourquoi ils levèrent le siège et s'enfuirent, saisis d'une grande frayeur.

* B
p. 28 a.

Le saint, après une vie de grandes vertus et bienheureuse, ayant accompli nombre de miracles, reposa en paix dans le Christ après lequel il aspirait.]

7 ARATZ, 14 Janvier.

Fête des saints moines du Sinaï et de la montagne de Raythou (*Ruth*).

Les barbares anthropophages, aux sacrifices immondes, qui habitaient de l'Arabie à l'Égypte et des déserts du Jourdain jusqu'au mont Sinaï, tombèrent

* A fol. 156
v° a.

անկան ի վերայ եւ կարան զանապատաւս որ հարան, եւ խոշտանդէին զնոսա եւ խնդրէին զանձա եւ ինչս : Եւ նորա ցուցանէին զոր ինչ զգեցեալն էին յանձինս խրեանց . ոմանք հնապեալ մաշկեղէնս որ միայն զլանջան եւ զթիկունան ծածկէին, եւ ոմանք զլըրտուեղէնան զոր ի թիկունան * միայն ունէին . իսկ մերկքն ցուցանէին զլըրտս խրեանց հերթք զձեռան եւ զոտս :

Եւ նորա մոլորեալք եղին սուր ի վերայ եւ կոտորեցին անխնայաբար, զոմանս խոտաճարակս ի լերինս, զոմանս չարգելական բարաչրս, զոմանս չեկեղեցիս սուրբ ւինեալս : Իսկ զմանկադոյնս եւ զերկտաւարդս կենդանի տալան սու ի զոհել աստեղացն զոր պաշտէին : Եւ եթէ որպէս կոտորեցին ասացից : Զոմանց զլըրտս սրով չերկուս բաժանէին, զոմանց զձեռս եւ զոտս ի բարձիցն եւ ի թիկանցն ի բաց հատանէին, եւ ոմանց զսուրն ի վերայ սրաին զնեղով եւ ընդ թիկնամէջան հանէին :

Եւ աչեպէս չարաչար մահաւամբ կատարեցան սուրբ անապատական հարքն, որք ի բազում ժամանակաց ի լերինս, չաչրս եւ ի փաղարս խոտաճարակք՝ նեղեալք եւ մեծաւ ճգնութեամբ կայեալք, ոմանք մերկք, ոմանք մաշկեղինք սուանց թեղանեալ մինչեւ ի ծոռկան, բաղեալք եւ ծարաւեալք, սառուցեալք ի ձմերանի եւ արեղակ- նակիկեալք ի խորշակի : Որք եւ կրկին պատկացն արժանաւորեցան ի ձեռաց պատկոյլն Քրիստոսի, եւ նախ քան զյարձակմունսն շարակեր եւ պղծապաւան խաժաղութ բար-

à l'improviste sur les pères anachorètes, les saisirent, les maltraitèrent et leur réclamèrent de l'argent et des biens. Ceux-là leur montrèrent ce qu'ils portaient sur leur personne, d'aucuns portant des vieilles peaux qui ne leur cachaient que la poitrine et les épaules, d'autres des nattes qui leur couvraient seulement le dos, * en laissant à nu la tête, les cheveux, les mains et les pieds.

(Les barbares), dans leur égarement, tirèrent leur épée et les tuèrent sans pitié, et ceux qui se nourrissaient d'herbes dans la montagne et ceux qui vivaient cloîtrés dans des grottes, et ceux qui s'étaient réfugiés dans les églises. Quant aux moins âgés et aux jeunes gens, ils les emmenèrent vivants pour les immoler aux astres qu'ils adoraient. Je vous dirai de quelle façon ils les massacrèrent. A quelques-uns ils tranchèrent la tête en deux parties d'un coup d'épée, à d'autres ils coupèrent les mains et les pieds, les séparant des jambes et des épaules, à d'autres ils enfoncèrent l'épée dans le cœur, la faisant sortir par le dos.

C'est de cette affreuse mort que moururent les saints pères du désert qui avaient pendant longtemps vécu dans les montagnes, les grottes et les anfractuosités, vivant d'herbes, se privant de tout avec un grand ascétisme; les uns nus, les autres couverts de vêtements de peau sans manches qui leur descendaient jusqu'aux genoux, affamés, assoiffés, gelés l'hiver et brûlés par le soleil sous le hâle. Mais ils se rendirent dignes de recevoir une double couronne des mains du Christ; car, avant l'attaque de ces barbares, mangeurs

բարոսաց, ծանոցց Աստուած զբարի ցուանովեամբ կատարումն նոցա, ճաշն եղև յերկնից առ նոսա. Եկաչք առ իս ամենայն աշխատեալք եւ բեռնաւորք եւ ես հանգուցից զձեզ : Եւ բազում ողբմունք եւ հառաչմունք եղեն առ հարսն * որ ոչ հանգ
զիպեցան մարտիրոսութեան :

* A fol. 156
vº a.

5 Կատարեցան սուրբ ձցնաւոր անապատական հարքն Յունուարի ժԿ :

Յայժմ սուր կատարեցաւ յառիւծէ սուրբ վկայն Քրիստոսի Բառիլիոս՝ յորտցող արքայէն Յուլիանոսէ ի Կեսարիա Կապադովկեցոց :

[B* Վկայութիւն սրբոց արեղացիցն Սինէական եւ Հառիպայ լերինն :

* B
p. 28 a.

10 Երանելի արեղացքս աշտոբիկ էին ի ժամանակս սրբոցն Անտոնի արքայի, եւ սրբոցն Պետրոսի Ալեկսանդրոս հայրապետին : Եւ եղև յորժամ մեռաւ իշխանն սարակինոսաց, ժամ զիպող զտեալ մարդակեր եւ սղծագոճ բարբարոսքն որք բնակեալ էին յԱրաբիոց մինչև յԵգիպտոս, եւ յանապատս Յորդանանու մինչև ի Սինէական լեռանն, յանկարծակի յարձակեցան ի վերայ եւ կալան զանապատաւոր հարսն, եւ խոշտանդէին զնոսա եւ խնդրէին զամձս եւ ինչս :

15 Եւ նոքա ցուցանէին զոր ինչ զգեցեալ էին յանձինս իւրեանց. ոմանք զհնացեալ մաշկեղենս, որ միայն զթիկուռն եւ զլանջսն ծածկէին. եւ ոմանք զպրտուեղենս զոր ի թիկուռն * միայն ունէին. իսկ մերկքն ցուցանէին զզրուսս իւրեանց հերօքն եւ զձեռսն եւ զոտսն :

* B
p. 28 b.

de cadavres et au culte immonde, Dieu leur avait fait connaitre leur martyre en bonne confession, et une voix du ciel s'était fait entendre à eux, disant : « Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et ployés sous le fardeau, et je vous soulagerai¹. » Il y eut beaucoup de gémissements et de sanglots parmi les pères * qui n'obtinrent pas le martyre.

* A fol. 156
vº a.

Les saints pères ascètes du désert furent martyrisés le 14 Janvier.

En ce jour mourut par un lion le saint martyr du Christ Basile (*Basilios*), sous l'empereur Julien l'apostat, à Césarée de Cappadoce.

[B* martyr des saints moines du Sinaï et de la montagne de Raythou². Ces bienheureux moines vivaient aux jours de saint Antoine l'abbé et de saint Pierre le patriarche d'Alexandrie. Or il arriva que le chef des Sarrasins (*Sarakinosats*) étant mort, trouvant l'occasion favorable, les barbares anthropophages, aux sacrifices immondes, qui vivaient dans le pays entre l'Arabie et l'Égypte, du désert du Jourdain jusqu'au mont Sinaï, se ruèrent à l'improviste sur les pères du désert, les arrêtrèrent, les maltraitèrent en exigeant d'eux de l'argent et des biens.

* B
p. 28 a.

Ceux-là leur montrèrent ce qu'ils portaient sur leur personne, certains une peau usée qui ne leur couvrait que les épaules et la poitrine, d'autres les nattes qui cachaient leur dos * simplement, laissant à nu la tête, les che-
veux, les mains et les pieds.

* B
p. 28 b.

1. Matth., xi, 29. — 2. Raythou, région occidentale de la péninsule sinaïtique, où se trouve Ét-Tor.

Ընդ որ զատնացեալ ճարգազեմ զազանացն վասն ատելութեանն զոր ունէին առ քրիստոնէակս, եղին սուր ի վերայ եւ կոտորեցին անխնայաբար : Զոմանց զզուլսս սրով յերկուս բաժանէին, զոմանց զձեռս եւ զոտս ի բարձիցն եւ ի թիկանցն ի բաց հատանէին, եւ ոմանց զսուրն ի վերայ սրտին զնետով եւ ընդ թիկնամէջսն հանէին : Եւ աչնպէս չարաչար ծախուամբ կատարեցան սուրբ հարբն՝ թուով իբր ութսուն եւ մի, որք ի բազում ժամանակաց ի յերկնս, յայրս եւ փապարս խոտաճարակք եղեալք՝ մեծաւ ճգնութեամբ կացեալք. ոմանք մերկք, ոմանք մաշկեղինօք եւ պրտուեղինօք առանց թեզանեաց եւ մինչեւ ի ծունկսն. քաղցեալք եւ ճարաւեալք, սաւուցեալք ի ձմերկացնի, եւ արեղակնակիկեալք ի խորշակի, որք եւ կրկին պատկաց արժանաւորեցան շ ձեռաց պատկոյլին՝ Քրիստոսի՝ ճգնութեան եւ ճարտիրոսութեան : Եւ եղև կատարումն սուրբ ճոխսորացն Յունվարի ԺԳ :

Իսկ ոմանք ի նոցանէ կալեալ զմանկազոյնս եւ զերխոտաբոս կենդանի տարան առ ի զահէլ աստեղացն՝ զորս պաշտէին : Եւ ի զիշերին չաչնմիկ տեսին բարբարօսքն զկեսն Սինա վառեալ ի բոց հրոց, եւ զահի հարեալ թողին զլէնս խրեանց եւ վախեան : Իսկ երկուք յարեղաչից անտի՝ որոց անուանքն էին Սարա եւ Եսափ խնամօքն Աստուծոյ պահեցան կենդանի ի մէջ բազմութեան անկեղոց, եւ թաղեցին զսուրբ ընկերս խրեանց, եւ աւանդեցին զրով զկատարումն նոցա :

Ces bêtes féroces, au visage humain, irritées, et par suite de la haine qu'elles nourrissaient contre les chrétiens, tirèrent l'épée et les massacrerent, sans pitié. A certains ils tranchèrent la tête en deux par l'épée, à d'autres ils coupèrent et détachèrent les mains et les pieds des jambes et des épaules, et à d'autres ils appuyèrent leur épée sur le cœur, la faisant ressortir par le dos. C'est de cette affreuse mort que les saints pères moururent au nombre de quatre-vingt-un, eux qui avaient vécu de longues années dans les montagnes, les grottes et les anfractuosités, se nourrissant d'herbes et vivant en grand ascétisme, quelques-uns nus, d'autres vêtus de peaux et de nattes sans manches qui leur descendaient jusqu'aux genoux, affamés, assoiffés, gelés l'hiver et brûlés par le soleil sous le hâle, mais ils se rendirent dignes de la double couronne qu'ils reçurent des mains du Christ qui les couronna, celle d'ascétisme et celle du martyre. Le martyre des saints ascètes eut lieu le 14 Janvier.

Quelques barbares, ayant saisi les moins âgés et les jeunes gens, les emmenèrent vivants pour les immoler aux astres qu'ils adoraient. Mais cette même nuit, les barbares aperçurent le mont Sinaï (*Sina*) brûlant dans les flammes, et effrayés, ils abandonnèrent leurs armes et s'enfuirent. Deux de ces moines, nommés Saba et Isaïe, par la faveur de Dieu, furent conservés vivants parmi le grand nombre des morts; ils inhumèrent leurs saints compagnons et racontèrent par écrit leur martyre.

Յաջած աւուր վկայութիւն սրբոյն Բասիլիոսի, որ վասն ի Քրիստոս հաւատացն ի յորացող արքայէն Յուլիանոսէ բերանօր տանջեցաւ չՄնկլւելիս, հրով փորձեցաւ ի Կոստանդինուպօլիս, * եւ կոտորեցաւ յառիւծէ ի Կեսարիա Կապադօկիեցւոց քաղաքին :

* B
p. 29 a.

5 Ի սմին աւուր չիշատակ սրբոյն Փիլիկաիմոնի ձգնաւորի, եւ որոյ ընդ նմա բազմաց : Եւ սուրբ հօրն Ստեփաննոսի մեծի ձգնաւորի, որ յանապատն Յորդանանու :]

Երացի Բ եւ Յունաւորի յե : Վարք երանելոյն Յովհաննու կաթաւոր աղբատի :

Այս Յովհաննէս որդի էր մեծատան իշխանի ի Կոստանդինուպօլիս, որոյ տնունն էր Եւտրոպիոս, եւ յոյժ սիրեցեալ էր ի ծնողացն : Եւ մինչդեռ պատանեակն էր եւ ուսանէր գիր, խնդրեաց ի ծնողացն աւետարան, եւ նաքա արարին նմա փորբիկ աւետարան, եւ գտուին ոսկեով եւ ակամբք եւ մարգարտով զարդարեալ . եւ ունէր հանապաղ ի ձեռս իւր եւ ընթեռնօր :

15 Եւ ի միում աւուր ետես կրօնաւոր մի յանհանգստից վանացն որ երթալը չերուսաղէժ յաղթն, եւ տեղեկանալը ի նմանէ վարդս եւ զվարս վանացն . եւ ուխտ եղեալ միմեանց զի ի դարձին իւրում տարցէ զնա ի վանս իւր :

7 Վարք . . . աղբատի] Վարք Յովհաննու վասն Քրիստոսի աղբատացելոյ B || 11 մարգարտով] մարգարտիւք B.

En ce jour, martyr de saint Basile qui fut, pour sa foi au Christ, sous l'empereur Julien l'Apostat, labouré avec des ongles de fer à Ancyre, puis jeté aux flammes à Constantinople, * et achevé par un lion à Césarée, ville de Cappadoce.

* B
p. 29 a.

En ce même jour, commémoration de saint Philictimon, l'ascète, et de beaucoup d'autres avec lui; et du saint père Étienne¹, le grand ascète, dans le désert du Jourdain.]

8 ARATZ, 15 Janvier.

Vie du bienheureux Jean, le pauvre volontaire.

Ce Jean était le fils d'un prince riche à Constantinople, nommé Eutrope; il était très aimé de ses parents. Jeune encore, pendant qu'il apprenait à lire, il demanda un évangile à ses parents, et ceux-ci lui firent copier un évangile minuscule avec reliure en or enrichie de pierres précieuses et de perles, qu'il tenait toujours à la main en lecture.

Un jour, ayant aperçu un religieux du couvent des Acémètes (*Anhangéstits*) qui se rendait à Jérusalem pour y prier, et s'étant informé auprès de lui des règlements et de la vie du couvent, ils firent vœu réciproquement qu'à son retour celui-ci l'emmènerait au couvent.

1. Étienne, après avoir vécu en Palestine, devint le fondateur de la Χηρολάττου μονή, à Constantinople.

Եւ յորժամ զարձաւ Ետեռ զեռ Յովհաննէս եւ ուրախ եղեւ յոյժ. եւ երթեալ առ ծնողսն իւր խնդրեաց զահեկան զի արտացէ ճաշ ուսումնակցաց իւրոց. եւ առեալ զնաց առ արեւոյն, եւ տուեալ զզահեկանն վարձ նաւաւարին՝ զնացին ի վանսն :

Եւ հաջր վանացն զերծեաց զզուխն, եւ զզեցոյց զսուրբ սրեմն : Եւ աջնչափ
 * A fol. 157 * ձգնութիւն ստացաւ որ եւ զարմայան կրօնաւորքն եւ տաէին թէ յանձարմին 5
 1° a. հրեշտակացն է : Էր ամաց երկոտասանից յորժամ զնաց ի վանսն, եւ արարեալ անդ ամս վեց :

Նախանձեցաւ սատանայ եւ էարկ ի սիրտ նորա զկարօտութիւն ծնողացն, եւ ի ձգնութենէն եւ ի կարօտութենէն մաշեցաւ յոյժ : Եւ երկեան հաջր վանացն եւ կրօնաւորքն եւ տանն յեմովհաննէս. Մի աջնչափ զանձն քս տառապեցուցաներ, զոր 10
 Աստուած ոչ պահանջէ ի մարդկանէ առաւել քան զչափն : Եւ նա յայտնեաց նոցա զհնարս սատանայի : Եւ հրամայեցին նմա երթալ եւ տեսանել զծնոյս իւր : Եւ արարեալ ազօթն յուղարկեցին զհովհաննէս :

Եւ նորա եկեալ ի վանոցն լալով եւ արտասուօք եւ տաէր. Ով սատանայ, հաներ զիս ի հրեշտակական դասուցն, տկն ունիմ փրկչին իմոյ Քրիստոսի, որ եւ ի 15
 տան հօր իմոյ կսխեցից զխալթոյց քո : Եւ հանդիպեցաւ ի ճանապարհին աղքատի ծիոյ զբեցեալ հնոտի մապեղէն, եհան զոր ինքն զբեցեալ էր եւ աղքատին. եւ ինքն

1 յորժամ] իբրեւ B || 3 նաւաւարին] նաւաւարաց B || 5 յանձարմին] յանձարմնոց B ||
 10 ճին] զի B — տառապեցուցաներ] տառապեցուցանես B || 15 իմոյ] Յիսուսի add. B.

Lorsqu'il fut de retour, Jean le vit, eut une grande joie, alla demander à ses parents de l'argent pour offrir un dîner à ses camarades d'études, et l'ayant reçu, il se rendit auprès du moine, remit l'argent en paiement au capitaine d'un navire, et ils se rendirent au couvent.

Le prieur du couvent lui fit raser la tête et le revêtit du saint habit
 * A fol 157 monacal. Il acquit un tel * ascétisme que les religieux en furent étonnés et
 1° a. disaient : « C'est un auge incorporel. » Il avait douze ans lorsqu'il entra au couvent, et il y resta six années.

Le démon en fut jaloux et mit dans son cœur le désir de ses parents; l'ascétisme et l'affection des parents le minèrent considérablement. Le prieur du couvent et les religieux dirent à Jean : « Ne t'exténue pas ainsi, Dieu n'exige pas de l'homme plus qu'il ne peut faire. » Il leur révéla donc les ruses du démon; ils lui ordonnèrent d'aller voir ses parents et, après avoir prié, ils mirent Jean en route.

Il quitta le couvent avec des larmes et des pleurs en disant : « O démon, tu m'as fait quitter les chœurs des anges, mais j'espère, par mon sauveur le Christ, que, aussi dans la maison de mon père, je foulerai aux pieds ton aiguillon. » Ayant rencontré sur son chemin un pauvre vêtu d'un vieux sac, il enleva ce dont il était lui-même revêtu, le donna au pauvre, et se revêtit

ազաւ զպատառատուն խորցն : Եւ ծտեալ ի նաւ զնայ ի քաղաքն, եւ երթեալ ի գունտան Տօր իւրոյ զաշն յերկինս համբարձեալ եւ արտասուելով ազաւէր զԱստուած տալ նմա համբերութիւն առ զբան ծնողաց իւրոց :

Եւ ելեալ Տօրն ետես զնա Յովհաննէս, նոյնպէս եւ զծաւրն, եւ զոհայաւ զԱստուծոյ. եկաց յանկին մի փողոցին ընդդէմ զբանն ամս զկայ : Եւ զթնացեալ * ի նա * A fol. 157 r° b.

զոնապանն՝ արար պրտուեաց խաղ ի վերայ նորա : Եւ տեսեալ ծնողացն ողորմէին նմա որպէս աղքատի, եւ չուզարկէին նմա կերակուր ի սեպանոյ իւրեանց. եւ նա ոչ աւտէր ալ տալր աղքատաց :

Եւ աշնչափ վերաւորեցաւ մինչ զի նեխեցաւ եւ սրգնալից եղև մարմինն եւ շունք լիւրիւն զկարախս վերացն : Եւ ելեալ մաւրն չաւուր միում էաւ զապրումն ժահահոտութեան, եւ հրամայեաց հանել զնա ի տեղւոջէն : Եւ նա ապաշեաց զզոնապանն եւ ասէ. Արս առ իս ողորմութիւն, եւ ի տեղւոջէն մի հոնկր զիս եւ ի տարւոջս յայսմիկ մեռանիմ, եւ առցես վասն իմ վարձս յԱստուծոյ : Եւ յորժամ կամիցի տիկինն երանել յառաջեան զու եւ տար զիս հեռադոյն մինչեւ անցանէ, եւ ապա բերցես զիս ի խուլս իմ : Եւ աշնպէս ասնէր զոնապանն եւ ոչ տալր հաչել տիկնոջն :

Եւ ունէր զաւետարանն չիքեան : Եւ յորժամ զիտաց զվախճանն իւր մերձեալ, կոչեաց զզոնապանն, եւ յոյժ օրհնեաց զնա եւ ասէ. Աստ տիկնոջն քօ թէ աղքատն որ քոյին զբանս հանդէպ կայ, հանդերձեալ է մեռանել, եւ կամի զի խոնարհեալ

1 ազաւ] զգեցաւ B || 9 զի om. B || 14 անցանէ] անցցէ B — տալա] յետոյ B.

lui-même du sac déchiré. S'étant embarqué, il se rendit à sa ville, puis, arrivé devant la porte de la maison de son père, il leva les yeux au ciel et pria Dieu avec larmes de lui accorder la patience à la porte de ses parents.

Son père étant venu à sortir, Jean le vit, de même sa mère, et il rendit grâces à Dieu. Il demeura six ans dans un coin de la rue en face de la porte. Le portier, en ayant eu pitié, * lui construisit une cabane de roseau. Les parents, * A fol. 157 r° b.

l'ayant aperçu, eurent pitié de lui, comme d'un pauvre, et ils lui envoyaient des mets de leur table, mais il n'y touchait point, et les distribuait aux pauvres.

Il fut couvert de plaies à tel point que son corps, rempli de vers, se putréfiait, et les chiens venaient lécher le pus de ses plaies. Sa mère, un jour, en sortant, eut la sensation de la mauvaise odeur et ordonna de l'éloigner de cet endroit. (Jean) pria le portier et lui dit : « Fais-moi la charité de ne pas me chasser de cet endroit, car je vais mourir cette même année, et tu recevras une récompense de Dieu à cause de moi. Lorsque la dame voudra sortir, tu la devanceras, tu m'emmèneras un peu plus loin jusqu'à ce qu'elle soit passée, et tu me ramèneras à ma lutte. » Ainsi fit le portier, pour éviter à la dame de l'apercevoir.

Il avait toujours sur lui son évangile. Lorsqu'il sentit sa fin approcher, il appela le portier, le bénit longuement et lui dit : « Dis à ta maîtresse : Le pauvre qui se tient en face de ta porte est sur le point de mourir et désire

* A fol. 157
v^o a.

տեսանիցես զնա, բան ինչ է զի խօսեսցի ընդ բեզ : Եւ նա վասն ժահահատութեանն ոչ կամեցաւ : Ասէ աչրն . Երթ, տես եւ խօսեսց ընդ նմա, զի այնպիսեացն է արքայութիւնն Աստուծոյ, իմբես եւ մեր վասն զորա ողորմութիւն գացուր : Եւ պատեալ զերեսն իւր զնաց ի խուլն : Եւ օրհնեաց Յովհաննէս յոյժ զհաչրն * եւ զմաչրն, եւ հանեալ գտետարանն՝ եւս զմաչրն իւր եւ ասէ . Եղեցի աչ զբեզ ի վրկութիւն քո եւ վարձ զի ի զբան քում հանկեալ :

Եւ ասեալ կնոջն գաւետարանն՝ ծանեաւ, եւ աղաչեաց արտասուելից հառաչմամբ եւ ասէ . Երզնմեցուցանեմ զբեզ չարարողն երկնի եւ երկրի, ասն ինձ եթէ յուժե՞ անկաւ աւետարանա աչ առ բեզ : Կոչեաց եւ վաչրն իւր անդ : Ասէ Յովհաննէս . Երբուրբ եւ զու ինձ զի զոր ինչ պատուիրեմ բեզ առնես այնպէս : Եւ նա երզմամբ յանձն առ : Եւ նա ասէ . Ի տեղոջս յայտնիկ թաղեան զիս մաղեղինաւս : Եւս եմ Յովհաննէս արլին քո : Եւ նոյնժամայն աւանդեաց զհողին իւր առ Աստուած :

Եւ անկեալ մաչրն ի վերայ նորա, նուաղեցաւ . եւ ջուր սրտեալ զերեսօքն՝ կանկնեցաւ : Եւ բազմութիւն բաղաքին ժողովեցան ի տեղին, եւ լուր եղև յամենայն բաղաքն, որ եւ թաղաւորն լուեալ եւ պատրիարքն՝ զնային տեսանել :

Այլ գողումն մօրն ճժ կարասցէ պատմել կամ զբել : Եւ ծուայաւ մաչրն

3 պատեալ լ պատտեալ B || 5 վրկութիւն չալաց *add.* B || 9 առ բեզ լ բեզ B — զաչրն զհաչրն B || 10 առնես առնիցես B || 12 Աստուծոյ եւ բուրեաց ի նմանէ, հոս անուշից *add.* B || 15 տեսանել լ տեսութիւն B || 16 եւ ծուայաւ... թաղեցին եւ կամէին մեծազին եւ ստիթել հանդերձս զղեցուցանել նմա ճնաղքն, բայց չիշեալ զերզումն՝ իւրոյ մաղեղէն խորգումն թաղեցին B.

que tu aies la condescendance d'aller le voir, il a quelque chose à te dire. » Mais elle refusa à cause de la mauvaise odeur. Le mari lui dit : « Va le voir et parle-lui, car le royaume de Dieu est pour ceux-là; peut-être trouverons-nous de la miséricorde à cause de lui. » Elle s'enveloppa le visage et vint à la hutte. Jean bénit grandement son père * et sa mère, sortit l'évangile, le remit à sa mère en disant : « Ce sera pour ton salut et pour ta récompense, de ce que c'est à ta porte que je me serai reposé dans la mort. »

La femme prit l'évangile, le reconnut, et le pria avec larmes et sanglots, en disant : « Je t'adjure par le Créateur du ciel et de la terre, dis-moi de qui t'est échue cet évangile. » Et elle fit venir son mari. Jean dit : « Et toi, jure-moi de faire ce que je te demanderai. » Elle accepta avec serment. Alors il dit : « Tu m'enterrerai à cette place avec ce vêtement de poils. Je suis ton fils Jean. » Et il rendit aussitôt son âme à Dieu.

Sa mère se jeta sur lui et s'évanouit. On aspergea d'eau son visage et elle se releva. De nombreux habitants de la ville se rassemblèrent à l'endroit, et la nouvelle se répandit dans toute la ville, de sorte que l'empereur lui-même et le patriarche, l'ayant appris, allèrent voir.

Mais qui pourra jamais raconter ou décrire les déchirements de la mère?

* A fol. 157
v^o a.

ղերդումն, եւ բերեալ Հանդերձս ոսկեթելս զգեցոյց նմա, եւ առժամայն ձեռքն զօսայան. եւ չիշեալ զերդումն եհան զոր զգեցոյցն, եւ ագոյց նմա զժողովէն խորին խր եւ ողջացան ձեռքն : Եւ թաղեցին զնա ի տեղւոջն յայնմիկ՝ Յունուարի ժիւ : Եւ շինեցին ի վերայ նորա մատուռն եւ կրօնաւորեցան ծնողքն եւ ձգնութեամբ ծառայէին 5 սուրբ Նշխարացն, եւ բարի վարուք հանգեան * եւ նոցա :

* A fol. 157
v° b.

Յայժմ աւուր կատարեցաւ ի ծովու վկայն Քրիստոսի Թէոպեմէս Եպիսկոպոս ի Պորթ քաղաքին ի Զիլիկիոյ դատաւորէն :

[B * Ի սմին աւուր վկայութիւն Գորդիանոսի թագաւորին, եւ կնոջն Անատոլայ, եւ որդւոյն Սեբաստիանոսի, եւ զստերն Թէոդոսիայ : Եւ չիշատակ Կողմայի ձգնաւորի :]

* B
p. 36 b.

10 Բրայի Թ եւ Յունուարի ժիւ : Վկայութիւն սրբուհւոյ Կուսին Եպիսկոպոս, որ է ազնուական :

Ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Դոմիլի՝ Փիլիպպոս Եպարքոսին զուտոր էր Եպիսկոպոս ի քաղաքին Աղեկասնդրիա. եւ ուսեալ էր զամենայն արտաքին զրոյց զհանձար եւ վիլլատիպալութիւն, եւ զհաւատարմական իմաստասիրութիւնն : Ընթեւեալք եւ ի միտ

4 եւ կրօնաւորեցան ծնողքն *om.* B || 7 դատաւորէն] վասն անուանն Քրիստոսի Աստուծոյ ձերայ : Իսկ յետ երկից աւուրց գտաւ ծարձին նորա ի ցամաքի, եւ թաղեցաւ յաշակերտաց խրոյց, զոր տեսեալ քաղմայ հաւատացին ի Քրիստոս *add.* B || 11 որ է ազնուական] որ թարգմանի ի հայ լեզու ազնուական B.

La mère oublia son serment, et ayant fait apporter des vêtements brodés d'or, elle l'en revêtit, mais ses mains se desséchèrent aussitôt; alors, se rappelant son serment, elle ôta ce dont elle l'avait revêtu, l'habilla de son cilice de poils et ses mains furent guéries. On l'enterra à cette même place, le 15 Janvier. On construisit une chapelle sur (son corps), ses parents se firent religieux, desservirent, avec ascétisme, les saintes reliques, et reposèrent, * eux aussi, après une vie de piété.

* A fol. 157
v° b.

En ce jour, fut mis à mort dans la mer le martyr du Christ, Théogène¹ (*Tēogenēs*), évêque de la ville de Parios (*Porio*), par le juge Zilicius (*Zilikioy*).

[B * En ce jour, martyre du roi Gordien, de sa femme Anatolie (*Anatolay*), de leur fils Sébastien et de leur fille Théodosia. De même commémoration de l'ascète Cosmas.]

* B
p. 36 b.

9 ARATZ, 16 Janvier.

Martyre de la vierge sainte Eugénie, c'est-à-dire Noble.

Aux jours de l'empereur impie Domitien (*Domidi*), l'éparque Philippe eut une fille, Eugénie, dans la ville d'Alexandrie. Elle avait étudié toute la littérature des livres profanes, la philosophie et la science de la rhétorique. Elle

1. La forme *Θεογένης* paraît la plus fréquente, cf. *Syn. Cp.*, au 3 janvier, mais on trouve aussi *Θεογένης*. Le nom du juge dans *Syn. Cp.* est *Ζηλικιανός* avec variante *Ζηλικιανός*.

առնոյր զգիրսն սրբոյն Պօղոսի. ունէր եւ ինքեան երկու ներքինի ծառայս, սրոյ
անուանքն էին Պուտոսս եւ Յակինթոս :

Եւ վանք մի էր արտաքոյ ըստարին յարում ժողովէին բազում բրիստոնեայք վասն
Հալաճանացն ի կաապաշտոյն : Եւ խորհուրդ արարեալ Եւզինեայ ընդ երկու ծառայս
իւր, զազտ ի ձեռնացն զկեցաւ առն զվեստ եւ զերծեալ զգլուխ իւր զնայ նորօք ի 5
վանսն : Եւ մեծաւ առաքինութեամբ եւ պարկեշտ վարուք կացեալ՝ հաճոյ եղեւ
Աստուծոյ : Բայց զեւ մկրտութեան չէր արժանաւորեալ :

Եւ եկեալ ելէնոս եպիսկոպոսն առն հազար բրիստոնէիւք, եւ սաղմոսէին .
Ճոնապարհք արդարոյ ուղիւ էն, եւ կուսք հեթանոսաց զեւք են եւ ոսկեղէնք եւ
արծաթեղէնք : Եւ լուեալ երանելի կոյսն՝ առեալ զերկու ներքինի ծառայսն զնայ 10
առ եպիսկոպոսն եւ մկրտեցաւ, * եւ եպիսկոպոսն զոր ինչ հանդիպելոյ էր յանօրէն
կաապաշտոյնն առայ նմա :

* A fol. 158
r^o a.

Իսկ Փիլիպպոս եպարքոսն եւ կինն իւր ողբալին եւ խնդրէին զդուստրն իւրեանց
եւ ոչ զտանէին, հարցանէին ընդ զիւրիս եւ ընդ կախարդս, եւ նորա ասէին եթէ.
Աստուածք մեր ցանկացան զեղեցիկութեան զսոներն ձեռոյ եւ եկեալ ի զիշերի յախշտա- 15
կեցին զնա եւ հանին զազտ չերկինս : Եւ լուեալ զայս հօրն՝ իւրոյ արար պատկեր

2 Պուտոս] Պուտոս B || 3 բազում բրիստոնեայք] բազմութիւն բրիստոնէից B ||
4 երկու] ներքինի add. B || 8 Ելէնոս] սրանչեղագործ add. B || 9 արդարոյ] արդարութեան
B || 12 նմա om. B || 15 եկեալ] եկին B.

avait lu également et approfondi les épîtres de saint Paul. Elle avait auprès d'elle deux domestiques eunuques nommés Prote (*Protas*) et Hyacinthe (*Yakinthos*).

Il y avait, hors de la ville, un couvent où se réunissaient de nombreux chrétiens, à cause des persécutions des idolâtres. Eugénie, s'étant concertée avec ses deux domestiques, revêtit, à l'insu de ses parents, des vêtements d'homme, rasa sa tête, et partit avec eux au couvent. Elle y séjourna en grande vertu et avec une conduite pleine de modestie et fut agréable à Dieu, mais elle n'avait pas encore mérité le baptême.

L'évêque Hélénos y arriva avec dix mille chrétiens, qui psalmodiaient : *Les voies des justes sont droites* ¹, *les idoles des païens sont des démons en or et en argent* ². La bienheureuse vierge, l'ayant appris, prit avec elle ses deux domes-
tiques eunuques, se rendit auprès de l'évêque et se fit baptiser. * L'évêque
lui prédit ce qui devait lui arriver par les mains des idolâtres impies.

Cependant, l'éparque Philippe et sa femme se lamentaient et cherchaient leur fille, sans la trouver. Ils consultèrent les mages et les sorciers, et ceux-ci répondirent : « Nos dieux ont convoité la beauté de votre fille, sont venus la nuit l'enlever et l'ont emportée aux cieux. » Ayant entendu, cela le père

1. Cf. Is. xxvi, 7. — 2. Ps. cxiii, 12; cxxxiv, 15.

* A fol. 158
r^o a.

ոսկի ի նմանութիւն զստերն իւրոց, եւ կանգնեաց ընդ կուռն, երկիր պապանէր եւ զոչս մատուցանէր :

Եւ երանելին Եւզինեա եւ երկու ներքինիքն Եզն կրօնաւորք, եւ տուան նմա շնորհք չճատուծոյ եւ բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զախտածետս, եւ զրեւս ի մարդ-
 5 կանէ հալածէր անուամբն Տեառն : Եւ յետ երկոյ ամաց մեռաւ հայր վանացն :

Եւ կին մի հիւանդ մեծատուն որոյ անուն Մելանթիա եկեալ առ երանելի կոյսն՝ եւ նորին աղօթիւքն բժշկեցաւ : Եւ նորա լցեալ երիս սկիւիացս արծաթ առարեաց Եւ-
 զինեաց, եւ նա ոչ առեալ զարձոյց չետս եւ ասէ. Տնւր ձեռօք քս աղբատաց : Եւ
 յաջնմհեաւ ստեղ երթալ Մելանթիա առ Եւզինեաց, եւ կարծէր եթէ երխտատար
 10 ալ է, տուփացաւ ի զեղեցկութիւն նորա : Եւ խորհէր խորհուրդ սատանայական, եւ
 կամէր հանել զերանելին ի վանացն եւ առնել աշխարհական եւ ամուսնանալ ընդ
 նմա. * եւ խոտանայր նմա զանձս եւ ինչս եւ ստացուածս բազումս :

Իսկ աղախինն Քրիստոսի լուեալ զայն՝ անէծ նմա, եւ անարդ եւ ամօթալից եհան
 ի վանացն : Եւ Մելանթիա զնաց առ Փիլիպպոս եղարրոսն չարախօսեաց զԵւզինեաց
 15 եթէ. Քրիստոնեաց է եւ անարդէ զաստուածսն մեր, եւ լոնադատեաց եւ կամէր
 պունկել ընդ իս :

Եւ ամին առաջի եղարրոսին զԵւզինեա որպէս ալք, եւ զալլ կրօնաւոր եղբարսն :

3 տուան] առաւ B || 5 վանացն] եւ ծխարանեալ եղբարցն արարին զԵւզինեա հայր
 վանացն *add.* B || 7 սկիւիաց] սկիւտար B || 8 առեալ] առ B || 14 Մելանթիա] բարկու-
 թեամբ *add.* B.

* A fol. 158
r^o b.

fit faire une statue en or à la ressemblance de sa fille et la mit au rang des idoles, il l'adorait et lui immolait des sacrifices.

La bienheureuse Eugénie et les deux eunuques se firent religieux; or les faveurs de Dieu lui furent données et elle guérissait tous les malades et les infirmes, et chassait les démons des corps des hommes, au nom du Seigneur. Trois ans après, le prieur du couvent vint à mourir.

Une femme riche, nommée Mélantia, malade, vint trouver la bienheureuse vierge et fut guérie par ses prières. Elle fit remplir trois tasses (σζύζος) d'argent et les envoya à Eugénie, qui ne les accepta pas, mais les lui retourna en disant: « Distribue-les de tes propres mains aux pauvres. » A partir de ce jour Mélantia alla souvent voir Eugénie, et la prenant pour un jeune homme, s'éprit de sa beauté, conçut le dessein diabolique d'enlever la bienheureuse du couvent, de la laïciser et de l'épouser; * elle lui promit de
 l'argent, des biens et beaucoup de propriétés.

* A fol. 158
r^o b.

La servante du Christ, entendant cela, la maudit, et la fit sortir du couvent, honteuse et confuse. Mélantia se rendit auprès de l'éparque Philippe et calomnia Eugénie: « C'est un chrétien, dit-elle, qui méprise nos dieux; il a voulu me violenter et coucher avec moi. »

On amena Eugénie devant l'éparque comme étant un homme, avec d'autres

Եւ ծտեալ Երանեկին առանձինն առ Եպարքոսն, կոչեաց եւ զՍեբանթիա, եւ յայտնեաց զինքն Տօր իւրում : Եւ զաջի հարեալ ամենեքեան ընդ սքանչելի գործն, եւ հաւատաց Փիլիպպոս Եպարքոսն յԱստուած եւ մկրտեցաւ, նոյնպէս եւ կինն եւ որդիքն եւ ծառայքն իւր : Եւ զարձեալ Երանեկին Եւզինեա զգեցաւ կանացի զգետս կրօնաւորութեան եւ Փիլիպպոս հայրն իւր եղեւ եպիսկոպոս քրիստոնէիցն :

5

Եւ լուեալ թապաւորն առաքեաց ալ Եպարքոս յԱղեկսանդրիա զՊերէնիոս : Կամեցաւ եւ զՓիլիպպոս կապանօք տանել ի Հռոմ, բայց ոչ կարաց վասն բազմութեան քրիստոնէիցն որք էին յԱղեկսանդրիա զի մի ապստամբեացին : Եւ հնարս իմացաւ սատանայական, առաքեաց զօրականս որպէս քրիստոնեայս, եւ մինչդեռ յեկեղեցին ազօթէր Փիլիպպոս՝ մտին ի ներքս եւ սրով սպանին զնա ի վանսն զոր շինեաց զուստն իւր Եւզինեա :

10

* A fol. 158
v^o a. Եւ զհռոմէացիս Եւզինեա զմայր իւր * Կլաւդիա եւ զԵղրարոն զնաց ի Հռոմ, եւ զհաւատացեալսն հաստատէր ի հաւատոս, եւ զանհաւատան լուսաւորէր :

Կարճօց եւ կին մի խօսեցեալ առն յաստուածգիտութիւն, որոյ անուն էր Բասիլիա. եւ զիտաց խօսեցեալ այրն իւր Պոմպիոս, ազգեաց վասն նորա թապաւորին, եւ առաքեաց զաջիժ եւ հատին զզուխն Բասիլեայ զի հաւատաց ի Քրիստոս :

15

Եւ տարան առաջի գերանեկին Եւզինեա եւ զԵրկու ներքինսն, եւ հրամայեաց

5 եղեւ եպիսկոպոս քրիստոնէիցն] հրաժարեալ ի ճարմաւոր իշխանութենէն՝ ընտրեցաւ յետոյ եպիսկոպոս ի կողմանս Եպիպատի || 6 լուեալ] վասն նորա *add.* B.

frères moines. La bienheureuse se fit introduire seule auprès de l'éparque, y fit venir Mélantie et se révéla à son père. Tous furent stupéfaits de ce fait miraculeux; l'éparque Philippe crut à Dieu et fut baptisé, ainsi que sa femme, ses enfants et ses domestiques. La bienheureuse Eugénie prit de nouveau des vêtements monastiques et son père Philippe devint évêque des chrétiens.

L'empereur, ayant eu connaissance de cela, envoya à Alexandrie un autre éparque, nommé Perenius (*Perenios*). Il voulait aussi faire venir à Rome Philippe chargé de fers, mais il ne put le faire à cause de la multitude de chrétiens qui étaient à Alexandrie, de peur qu'ils ne se soulevassent. Alors il conçut ce dessein diabolique d'envoyer des soldats, comme étant chrétiens, et pendant que Philippe priait à l'église, ils pénétrèrent à l'intérieur et le tuèrent par le glaive dans le couvent que sa fille avait fait construire pour lui.

Alors Eugénie prit sa mère * Claudia et ses frères et partit avec eux à Rome; elle affermissait les fidèles dans sa foi et illuminait les infidèles.

Elle convertit également à la connaissance de Dieu une jeune fille, fiancée, dont le nom était Basilia. Son fiancé Pompée (*Pompios*) le sut, et en avertit l'empereur, qui envoya le bourreau, et on trancha la tête de Basilia pour avoir cru au Christ.

On amena devant (l'empereur) la bienheureuse Eugénie et les deux

տանել զնոսա ի տաճար կռոցն զի երկիր պապցեն : Եւ նորա յանձն ոչ առին, ալ Մ
ճանաւանդ աղաչեցին զԱստուած եւ անկան բազինքն եւ խորտակեցան կռուքն : Եւ
նոյնժամոյն հատին զգլուխ երկու ներքինեացն զՊրոտասոս եւ զԱկիւնդոս :

Եւ ի սրբուհոյ կռուին Լեզինեայ յոսոն կապեցին վէճ մի ձեճ եւ ընկեցին ի պեան
5 Տիրերիոյ : Եւ լուծաւ վէճն եւ էջ ի խորան, եւ աղախինն Քրիստոսի կալք ի վերայ
ջրոյն : Եւ հանին ի ջրոյն եւ ընկեցին ի հուր, եւ հուրն շլջաւ, եւ տարան ի բանդն, եւ
հեղետասան օր անտաղ սղահեցին, եւ հրեշտակ Տեառն կերակրէր զնա : Եւ ապա
առաքեաց դատաւորն զահիճ ի բանդն եւ հատին զգլուխ երանելոյն Լեզինեայ
Յունուարի ժԶ : Եւ թաղեցին արտաքոյ քաղաքին Հւսոմայ :

Եւ ծալք նորա Կգոյիա կալով առ հոգս զստերն՝ լալք անմխիթար ողբովք : Եւ ի
10 մէջ զիշերի երեսեցաւ նմա սրբուհի դուստր իւր յանուրջս սուրբ կուսանօրն եւ առէ .
Ողջոյն ընդ քել, ծալք իմ, * Կգոյիա : Ուրախ լեր վասն իմ, զի եւ զիս պատեցոյց * A fol. 158
Աստուած յուրախութիւնս արդարոց, եւ զհալքն իմ ի դասս քահանայապետիցն :
Նոյնպէս եւ զքել ընկալցի յաւուր կիրակէի եւ հանգուցէ ընդ ձեզ : Պատուէր տուր
15 որդւոց քոց եղբարց իմոց, զի պահեցեն ուղիղ զղբոյնս սրբոյ խաչին, որ եւ նորա
արժանի լիցին այսմ ցանկալի եւ անանց կենացս :

2 կռուքն] *om.* B || 6 եւ հուրն շլջաւ *om.* B || 7 պահեցին] թողին B — եւ հրեշտակ
Տեառն կերակրէր զնա] եւ խնամօք Աստուծոյ ապրեցաւ B || 8 հատին] եհատ B || 9 Յունուարի
ժԶ] եւ Արացի Թ *add.* B.

eunuques, et il ordonna de les conduire au temple des idoles pour qu'ils les adorassent; ils ne consentirent point, mais ils prièrent Dieu : les autels se renversèrent et les idoles furent brisées. On trancha aussitôt la tête aux deux eunuques Protas (*Protasay*) et Hyacinthe (*Akiundoy*).

On attachâ une grosse pierre aux pieds de la sainte vierge Eugénie, et on la jeta dans le Tibre (*Tiberioy*). La pierre, s'étant détachée, coula à fond, et la servante du Christ revint sur l'eau. On la retira de l'eau et on la jeta dans les flammes, mais les flammes s'éteignirent; on la conduisit en prison, on la laissa quinze jours sans nourriture, mais l'ange du Seigneur la nourrissait. Le juge envoya ensuite le bourreau à la prison et on trancha la tête de la bienheureuse Eugénie, le 16 Janvier. On l'inhuma hors de la ville de Rome.

Sa mère Claudia se tenait près du tertre de sa fille et pleurait avec des sanglots, inconsolable. Au milieu de la nuit, sa sainte fille lui apparut dans un songe entourée des vierges saintes et lui dit : « Salut à toi, ma mère
* Claudia. Réjouis-toi à mon égard, car Dieu m'a élevée au rang des justes
bienheureux, et mon père au rang des pontifes. Il te recevra également le
jour de dimanche et tu reposeras avec nous. Recommande à tes fils, mes
frères, de conserver avec droiture le sceau de la sainte croix, pour qu'eux
aussi, ils se rendent dignes de cette vie désirable et immortelle. »

Յայսմ աւուր տօն եւ երկրորդութիւն պատուական շղթայից Պետրոսի առաքելոյն :
 [B * Տօն է պատուական շղթայիցն Պետրոսի առաքելոյն :

* B
 p. 31 a

Դիւթաւորն առաքելոց եւ եկեղեցւոյ վէմն աստուածայինն Պետրոս՝ քարոզելով
 զձշմարտութիւն հաւատոյն Քրիստոսի, կալեալ եղև ի Հերովդէ՝ կապեալ ի
 շղթայս եղաւ ի բանդիւ. եւ ի ձեռն տեախան հրեշտակի արձակեցաւ ի բանդէն, որ եւ 5
 եհան զշղթայն ի նմանէ, զոր կտեալ հաւատացեալ աշակերտքն պահեցին. եւ
 ձեռաց ի ձեռս փոխադրելով հաւատացելոց բերեալ եղև ի քաղաքն Հռոմ, եւ եղաւ
 ի տաճար սուրբ առաքելոյն Պետրոսի. եւ բազում բժշկութիւնք լինէին հիւանդաց ի
 փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :]

Արայի ժ եւ Յունուարի մէկ . Տօն է Անտոնի անապատականի, մեծի ձգնաւորին ,
 զոր զրեաց սուրբն Աթանաս Աղեկոսանգրոս հայրապետն :

10

Մեծն Անտոնիոս եղիպատացի էր, մեծատուն եւ քրիստոնեայ ճնոդաց զաւակ. եւ
 զիր ամենեւին ուսանել ոչ կամեցաւ : Եւ յորժամ ծնողքն փոխձանեցան՝ մնաց քոչր
 մի Անտոնի : Եւ ինքն էր ամաց տառն եւ ութից : Եւ յաւուր միում լուաւ չեկեղեցւոյն
 զրան տեսարանին որ առէր. եթէ կամիցիս կատարեալ լինել, փաճառեալ զինչս քո 15

10 Տօն է... ձգնաւորին] Վարդ եւ հանգիստ մեծ հօրն ամենայն հարանց, երանելոյն եւ մեծ
 ձգնաւորին եւ անապատականին Անտոնի B || 11 զրեաց] զսրբանչեւի վարս նորա add. B ||
 12 մեծատուն] մեծամուն B.

En ce jour, fête et vénération des précieuses chaines de l'apôtre Pierre.

[B * Fête des précieuses chaines de l'apôtre Pierre.

* B
 p. 31 a.

Le chef des apôtres et la pierre de l'église, le divin Pierre, lorsqu'il
 prêchait la vérité de la foi du Christ, fut arrêté par Hérode (*Herowdēs*) et jeté
 en prison chargé de chaines. Il fut délivré de la prison par un ange qui lui
 apparut et lui ôta les chaines. Les disciples fidèles, ayant trouvé ces
 (chaines), les conservèrent, et, de mains en mains, elles furent transmises
 par les fidèles jusqu'à ce qu'elles fussent apportées à Rome et déposées dans
 le temple du saint apôtre Pierre. Nombre de guérisons eurent lieu sur les
 malades pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

10 ARATZ, 17 Janvier.

Fête d'Antoine (*Antoni*) l'anachorète et grand ascète; vie écrite par
 saint Athanase (*Athanas*), patriarche d'Alexandrie.

Le grand Antoine (*Antonios*) était égyptien, fils de parents riches et chré-
 tiens. Il ne voulut jamais apprendre les lettres. Lorsque ses parents mouru-
 rent, il restait une sœur à Antoine. Il avait à ce moment dix-huit ans. Un
 jour, ayant entendu à l'église les paroles de l'évangile : *Si tu veux être parfait,*

եւ տուր աղքատաց : Եւ առժամայն վաճառեաց զինչս իւր բաշխեաց աղքատաց, եւ զբոլորն եւ ի կուսանաց վանս : Եւ էր մերձ ծերունի մի նախանձեցաւ * ընդ վարս * A fol. 159 r° a.

Եւ չար զեւրն յոյժ ի նեղութիւն արկանէին զնա, եւ զվաւրութիւն կենացս չիշ-
 5 ցուցանէին, եւ ի միտս իւր ընկենուին զմարմաջմունս ցանկութեան, եւ ոչ կարացին խախտել զերանելին : Կերակուր էր նորա հաց եւ աղ ի մուտս արեղականն, ալլ եւ յետ երկուց եւ երկից եւ չորից աւուրց ճաշակէր. եւ պրտուելէն էր անկողին նորա ի վերայ գետնոյ :

Երթեալ եմուտ չունացն զերեղման, եւ անդ զաղօթս իւր կատարէր. եւ ժպտիկեցան
 10 զեւր եւ այնչափ հարուածովք վերաւորեցին զնա մինչեւ անխօս լինել եւ կիտամահ թողեալ զնացին : Եւ երթեալ սպասաւորն իւր երարձ յուսս եւ տարաւ ի գեօղն, եւ անդ անկեալ կալք մինչեւ սակաւիկ մի ողջացաւ, եւ յարուցեալ զնաց զարձեալ ի զերեղմանն : Եւ աղաղակէր մեծաձայն. Ասեմ ես Անտոն ոչ երկնչիմ ի ձէնջ, եւ ոչ վեհերիմ ի հարուածոց : Եւ երթեալ աստանալի շարժեաց ուժգին զզերեղմանն, եւ
 15 եցոյց նմա բազում սողունս եւ զազանս զի զիմէին ի վերայ նորա. եւ Անտոն աղօթիւրք եւ նշանաւ խաչին անյայտ առնէր զերեւմունս : Եւ հայեցեալ ի վեր տեսանէ զձեղունսն

4 նեղութիւն] նեղասրտութիւն B || 7 նորա] իւր B || 9 երթեալ եմուտ... չամենայն երկրի] եւ ծշտամուսնչ աղօթիւրք եւ նշանաւ խաչին Բրիտանոյ յաղթեաց մահուչափ արկածից զիւաց' սր ուժգին մարտնչէին ընդ եւ, խափանել զբարութք գնացս նորա սր առ Աստուած : B.

*va, vends tes biens et donne-les aux pauvres*¹, il vendit aussitôt ses biens et distribua (le prix) aux pauvres. Il fit entrer sa sœur dans un couvent de vierges. Il y avait près de là un vieillard; (Antoine) envia * sa conduite et * A fol. 159 r° a.

Or les méchants démons le jetaient dans de grandes tribulations, ils lui rappelaient les délices de la vie, et réveillaient en son esprit le prurit des passions, mais ils ne purent ébranler le bienheureux. Toute sa nourriture consistait en pain et sel au coucher du soleil, encore n'était-ce que tous les deux ou trois ou quatre jours qu'il en prenait; son lit était une natte étendue sur le sol.

Étant allé, il entra dans un tombeau vide et se mit à y accomplir ses prières. Les démons s'assemblèrent et le blessèrent par leurs coups à tel point qu'il perdit l'usage de la parole; puis, l'ayant laissé à demi mort, ils s'en allèrent. Son domestique, étant venu, le chargea sur ses épaules et l'emmena au village; il y resta étendu, jusqu'à ce qu'il fût un peu rétabli, puis se leva et partit de nouveau vers le tombeau. Or il criait à haute voix : « Je vous dis, moi Antoine (*Anton*), que je n'ai pas peur de vous et ne crains pas les coups. » Le démon, étant venu, secoua fortement le tombeau, lui fit apparaître de nombreux reptiles et bêtes sauvages qui se jetèrent sur lui, mais

1. Matth., XIX, 21.

բացեալ եւ ճառարագիթ լուսավազեաց ի վերայ նորա, եւ առժամայն թեթեւացան ի ի նմանէ ցաւք վերացն, եւ ասէ արտասուելից բարբառով. Տէր, ո՞ր էիր մինչեւ ցայժմ, եւ * ընդէր չառաջնումն ոչ երեւեցար եւ բարձեր չիենէն զցաւս : Չայն եղև աս նա եւ ասէ. Ով Անտոնիէ, աստ էի եւ կամէի տեսանել զքաջութիւնդ քո. արդ որովհետև չաղթեցիր եւ ոչ չաղթեար, եղէց բեղ ճանապարհ օգնական եւ արարից զբեղ 5 սնուանի չամենայն երկրի :

Եւ էր երանելին չաջնժամ ամաց երեսուն եւ հնգից, եւ ի միում աւուր մինչդեռ երթալոյ չանապատն երոջց սատանայ սկաւառակ ոսկի անկեալ ի դետնի, եւ ամենեւին ոչ նայեցաւ, ասէ. Յանապատի սկաւառակ ուստի իցէ. եւ չառաջ երթեալ ետես զանձ հեղեալ չերկրի եւ որպէս ընդ ստուեր էանց : 10

Եւ երթեալ ի վանս մի անապատին, արգելաւ ի խուց մի ժամանակս բազումս. եւ որ երթալին տեսանել զԱնտոն՝ լսէին ձայն որպէս թէ վիճէին ընդ միմեանս, եւ չահի լեալք գտնալին. եւ դորձեալ չորժամ ժտանէին աս նա՝ տեսանէին զնա միայն ի լուսթեան խաղաղ, ուսուցանէր զնոսա եւ պատուիրէր ամենեցուն չերկնչել ի զիւական հնարից : Եւ բազումք նորա վարդապետութեամբն հրաժարեցին չաջմ կենցաղոյս, եւ 15 ստին զխաչս խրեանց եւ զնային կրօնիւք զկնի Քրիստոսի. եւ շինեցին վանորայս

Տ չանապատն] ընդ անապատն B — երոջց] երեւեցոյց B || 12-14 լսէին ձայն... խաղաղ om. B.

Antoine fit disparaître ces apparitions par ses prières et le signe de la croix. Puis, ayant levé les yeux, il aperçut le plafond entr'ouvert et un rayon lumineux brilla sur lui; au même instant les douleurs de ses blessures diminuèrent et il s'écria avec des larmes aux yeux : « Seigneur, où étais-tu jusqu'à présent, pourquoi * ne m'es-tu pas apparu la première fois pour atténuer mes douleurs? » Une voix se fit entendre à lui qui dit : « O Antoine (*Antonie*), j'étais ici, mais j'ai voulu voir ton courage, et comme tu as vaincu maintenant et n'as pas été vaincu, je serai continuellement ton aide et je te rendrai célèbre sur toute la terre. »

Le bienheureux avait alors trente-cinq ans. Un jour qu'il se rendait au désert, le démon lui fit voir un plateau d'or tombé à terre. Il n'y regarda même pas, et dit : « D'où vient ce plateau ici au désert? » Étant allé plus loin, il aperçut des pièces de monnaie dispersées par terre, il passa à côté comme une ombre.

S'étant rendu dans un couvent du désert, il se cloîtra dans une cellule pendant de longs jours, et ceux qui allaient pour voir Antoine (*Anton*), entendaient des voix qui discutaient entre elles, et, pris de peur, s'en retournaient, puis étant revenus, lorsqu'ils entraient chez lui, ils le trouvaient seul et calme dans le silence, et il leur enseignait et leur recommandait à tous de ne pas craindre les ruses du démon. Beaucoup, à cause de son enseignement, abandonnèrent cette vie, prirent leur croix et suivirent religieusement

* A fol. 159
r° b.

* A fol. 159
r° b.

յանապատին, եւ ամենեքեան որպէս ի հայր եւ յառաջնորդ երթալին առ Անտոն եւ
առնուին ի նմանէ պատուէրս :

Եւ եղև ընդ աւուրսն ընդ աշնոսիկ հարածումն ի Սարգիմիանոսէ, դատաւորէն
* եւ զբրխտոնեայ տանէին կապանօր յԱլեկսանդրիա քաղաքի : Եւ ելեալ Անտոն ի * A fol. 159
5 խցէն, զնոց տեսանել զկապեալ խոտովանող վկայն Քրիստոսի. եւ ծառնէր ի V^o a.
բանաս սպասաւորէր նոցա, եւ քաջալերէր զնոսա հաստատուն կալ ի հաւատս եւ
ուրախութեամբ ծարարիրոսանալ : Եւ հրամայեաց դատաւորն զի արեւոյ մի երեսացի
ի քաղաքին : Իսկ Անտոնիոս լուաց զպարեգօտն իւր եւ ընդ առաւօտն երթեալ եկաց
առաջի դատաւորին . եւ նա ամենեւին ոչ հաչեցաւ ի նա, զի ոչ էր հրաման յԱստուծոյ
10 ծարարիրոսանալ Անտոնի : Թէպէտ եւ ինքն իսկ զանձն յայտնէր կռապաշտիցն, եթոյ
զնա Աստուած չերկրի, որ ուղղէր եւ կարգաւորէր զկարդ կրօնաւորութեան վարուց :
Եւ զարձաւ անկրէն ի վանսն, եւ բժշկէր զամենայն հիւանդս, եւ զախտաւետս եւ
զպսաւհարս : Եւ զի բազումք երթալին առ նա եւ ձանձրացուցանէին, խորհեցաւ
զնալ ի լեառն Թերալիդ. եւ ձայն եղև չերկնից առ նա եւ ասէ . Թէ եւ ի Թերալիդ
15 երթաս առաւել ձանձրութիւն գացես, ալ եթէ կամիս ի լուսնեան կալ, ասծիկը
անցանեն երթիջիւր զկնի նոցա եւ ծուռ ի ներքսպոյն անապատն :

Եւ չարուցեալ զնաց զկնի նոցա զերիս արևս եւ զերիս զիշերս, եհաս ի լեառն եւ

14 եւ ձայն ... ասէ] եւ արդեցաւ նժա ի տեսնէ B || 15 երթաս առաւել] երթիցէ սուս-
ւկապէս B — գոցես] գոցէ B || 16 երթիջիւր] երթիցէ B — ծուռ] ծոցէ B.

le Christ, construisirent des couvents dans le désert et allaient à Antoine comme à leur père et à leur supérieur pour en recevoir des conseils.

En ces jours-là, il y eut une persécution du juge Maximien, et on amenait
* les chrétiens chargés de fers à la ville d'Alexandrie (*Alekhsandria*). Antoine * A fol. 159
quitta sa cellule pour aller voir les confesseurs enchainés, martyrs du Christ; V^o a.
il s'introduisait dans les prisons, leur rendait service et les encourageait à demeurer fermes dans la foi et accepter le martyre avec joie. Le juge donna l'ordre à ce qu'aucun moine n'apparût à la ville. Antoine (*Antonios*) lava sa tunique et le lendemain matin alla au-devant du juge, mais celui-ci ne le regarda aucunement, car Dieu n'avait pas ordonné le martyre d'Antoine; et bien que celui-ci se fit voir aux idolâtres, Dieu le laissa sur terre pour diriger et organiser l'ordre de la vie monacale.

Il retourna donc aux couvents, et y guérit tous les malades, les infirmes et les possédés. Mais comme beaucoup allaient le voir et le dérangeaient, il songea à se rendre au mont Thébaidé (*Tebayid*), une voix du ciel se fit entendre qui lui dit : « Même si tu allais dans la Thébaidé tu y trouverais plus de dérangement, mais si tu veux te tenir dans le silence, voilà que des sarrasins (*Taġikh*) passent; marche à leur suite et entre dans le désert plus intérieur.

Il se leva, les suivit pendant trois jours et trois nuits, et arriva à une

եղիտ ջուր և արծաւենիւ բնակեցաւ անդ, և ցանեաց ցորեան և արար հաց վասն երկնացն առ նա :

* A fol. 159
v^o b.

Եւ աստուածային * նախապատկեամբն զիտէր Անտոն զոր ինչ հանդերձեալ էր լինել : Ետև և զհալի արբոյն Ամանի անապատական ձերոյն զի երանէր յերկինս : Եւ յատուր ձիւջ ծինչդեւ զինն ժամու աղօթն կատարէր , յափշտակեցան ծիաք իւր որպէս թէ որ վերացոյց զԱնտոն յամպս, և խաւարային սեւապոյն արք արգելուն և չտային թող երանել ի վեր. և լուսաւոր ալն որ հանէր զԱնտոն ի վեր ընդլիմանայր և մարանէր ընդ խաւարադէմն : Եւ նորա ասէին . Յոյց մեզ ցորա ի տպացութիւնէ զգործն : Ըսէ լուսաւոր ալն եթէ . Զաղապտեան մեզսն Անտոնի Աստուած ջնջեաց . ալ ի կրօնաւորութենէն և ոչինչ մեզս տեսի ի սա, և եթէ զիտէր զուր՝ ասացէր : Եւ տեսնէր ամօթալից լեալ անկան յերկիր . և նորա անխափան ելին յերկինս : Եւ զարձան ծիաք իւր առ ինքն, և էր նոյն Անտոն :

Եւ եկաց նոթի տուրս ինչ և ասէ . Աղօթեացուք եղբարք, զի անջնատ անցցուր ընդ իշխանութիւնս աներևութիցն : Տեսանէի ի զարծայանն խմու՞ ալ ծի երկայն, չարատեսակ, ահաւոր և հառանէր զլախն յօրս . տեսանէի բազումս թուցեալս զի վերանային . և նա՞ զոման հարկանէր ձեռքն և յերկիր ընկեալ, և ուրախանայր ընդ անկումն նոցա : Եւ ալք վերաթեւիչք լինէին, և անխափան մտանէին յերկինս .

14 իշխանութիւնս] և ընդ պետութիւնս *add.* B.

montagne où il trouva de l'eau et des palmiers ; il y habita, y sema du blé et en fit du pain pour ceux qui viendraient le voir.

* A fol. 159
v^o b.

Par la prescience * divine, Antoine connaissait tout ce qui devait arriver. Il aperçut aussi l'âme de saint Ammon, le vieil anachorète, qui montait au ciel. Un jour, pendant qu'il célébrait les offices de la neuvième heure, l'esprit d'Antoine fut ravi comme si quelqu'un le soulevait aux nues, tandis que des hommes de ténèbres, au teint noir, le retenaient et ne lui permettaient pas de monter. L'homme lumineux qui élevait Antoine dans les hauteurs luttait et bataillait avec les visages noirs, qui lui disaient : « Montre-nous ses œuvres de jeunesse. » L'homme lumineux répondait : « Dieu a absous les péchés de jeunesse d'Antoine, mais depuis qu'il s'est fait religieux je ne lui connais aucun péché, et si vous en connaissez, dites-le. » Les (hommes) noirs, remplis de honte, tombèrent à terre, tandis que (l'ange et Antoine) montaient sans encombre au ciel. Son esprit revint à lui, et c'était le même Antoine.

Il resta à jeun quelques jours et dit : « Prions, frères, pour que nous passions sans dommage à travers les puissances invisibles. J'ai vu, dans mon ravissement, un homme de haute stature, de mauvaise mine, terrible, dont la tête atteignait les airs. Je voyais aussi beaucoup d'hommes qui s'élevaient en volant, or celui-là frappait certains de ses mains, et les jetait à terre, et il se réjouissait de leur chute. Mais d'autres volaient haut et, sans

և նա կրճտէր * զատամուծն իւր վասն նոցա : Եւ ձայն եղև առ իս ևս ասէ : Իմանա՛ս * A fol. 160
 4° a.
 զոր տեսանեալ Անտոնիէ : Եւ բացան իմաստք սրտիս, եւ զիտացի որ էին նորա հոգիւր
 ծարղկան, եւ երկայն աչն՝ սատանայ, եւ զհոգիս ձեղաւորաց ընկղմէր չանկունկս . իսկ
 արդարոցն վերախելչք լինէին եւ անխափան մտանէին չերկինս :

5 Թառւորն յաջնոսիկ զարձեալ եղև համարձակութիւն արիանոսացն . եւ բազումք
 յուղղափառաց եպիսկոպոսացն աղաչեցին զԱնտոն, եւ իջեալ ի լեռնէն գնաց չԼիկ-
 սանդրիս, եւ նզովեաց զԱրիոսի հերձուածն : Եւ պատուիրէր եւ ուսուցանէր ժողովր-
 վեանն ի բաց կալ յարիտական հազորդութենէն, զի յետին հերձուած է եւ յառաջ-
 ընթաց նեւինն . զի որք զՌդլին Աստուծոյ ստեղծուած քարոզեն եւ նորա զստեղծուածս
 10 պաշտեն . ալլ որդին Աստուծոյ մշտնջենաւորակից Հօր եւ Հոգւոյ է :

Գնացին եւ հեթանոսք առ Անտոն եւ հարցանէին բան ինչ : Եւ նա ասէ . եթէ ես
 առ ձեզ գալի, արժան էր ինձ նախանձել ընդ ձեզ, ապա եթէ զուր առ մեզ եկիր
 նախանձեցարուք ընդ բարին եւ լերուք իբրեւ զիս բրիտանեայ :

Եւ ալք սմանք չիմաստնոց գնացին առ Անտոն եւ ասեն . Որպէս կարես միայն
 15 կեալ չանբնակ անապատիս առանց զրոց : Եւհարց ջնասա Անտոն . Ասացէր ինձ եթէ

9 զՌդլին] եւ զԹանն add. B || 12 եկիր] գայք B || 13 լերուք] լինիջեր B.

encombre, entraient au ciel, alors il grinçait des dents * à cause d'eux. Or, * A fol. 160
 1° a.
 une voix se fit entendre à moi et dit : Antoine (*Antoniē*), comprends-tu ce que
 tu vois? L'intelligence de mon cœur s'épanouit, et je reconnus que c'étaient
 les âmes des hommes; et que l'homme de haute stature était le démon, qui
 rejetait dans les abîmes les âmes des pécheurs; quant aux âmes des justes,
 elles volaient en haut et arrivaient au ciel sans encombre. »

En ces jours-là, il y eut un retour d'audace des Ariens, et beaucoup
 d'évêques orthodoxes prièrent Antoine; étant descendu de la montagne, il se
 rendit à Alexandrie et anathématisa l'hérésie d'Arius. Il recommanda et
 enseigna à la population de se tenir à l'écart de la communion arienne, parce
 que c'était la dernière hérésie et le précurseur de l'antéchrist, car ceux qui
 prêchent que le Fils de Dieu est une créature, ont le culte des créatures, tandis
 que le Fils de Dieu est coéternel avec le Père et l'Esprit.

Les païens aussi se rendirent auprès d'Antoine et lui posèrent des
 questions. Il leur répondit : « Si j'étais venu à vous, j'aurais pu être envieux
 de vous, mais, puisque c'est vous qui êtes venus à nous, enviez le bien et
 devenez chrétiens comme moi. »

Certains autres, d'entre les sages, allèrent trouver Antoine et lui dirent :
 « Comment peux-tu vivre seul dans ce désert inhabité, sans livres? » Antoine
 leur demanda : « Dites-moi quel est le meilleur soutien de l'homme, le livre

* A fol. 160
r^o b.

որ լաւ պատճառք են ծարղկան, զիր եթէ միտք : Ասեն * նորա . Միտքն : Եւ նա ասէ .
Ապա ողջամտացն զրոյ պէտք ոչ են :

Եւ երթեալ ոմանք կրօնաւորք չերկրէն հարցանէին եթէ . Զինչ աւելի ձգնութիւն
ունիր զուր որ ի լերինս եւ յանապատս բնակեալ էք բան զմեզ . զի զամենայն զոր ինչ
զուր ասնէք եւ մեր ասնենք, պահօք եւ աղօթիւք, տքնութեամբ եւ անընչութեամբ : 5
Ասէ Անտոն . Մեր շնորհօրն Աստուծոյ պահենք զմիտս մեր : Եւ նորա անկեալ յոտս
թողութիւն խնդրէին եւ ասէին . Մեր զաջլ ոչ կարեմք ասնել :

Գրէին թաղաւորքն առ Անտոն, Մեծն Կոստանդիանոս եւ որդիքն իւր Կոստաս
եւ Կոստանդիոս, եւ խնդրէին զաղօթն նորա, եւ զի երթիցէ առ նոսա : Ասէ ցաշակերտան
իւր . եթէ երթամ, լինիմ ասէր Անտոն, եւ եթէ չերթամ՝ իցեմ արեգաց Անտոն : Վնչ 10
ծարղոյն որոյ անունն մեծ է բան զգործն : Եւ Անտոն հրամանաւ ամենայն անապա-
տաւորացն զրէր պատասխանի եթէ . Ամենայն աղօթք իմ եկեացեն առ բեզ, բայց ոտք
իմ ոչ մոցեն :

Եւ ի միւսմ սուր տեսանէ յանուրջս երանելին Անտոն զի ջորիք մտանէին ի
խորանս եկեղեցոյն, եւ արցոտելով կործանէին զսուրբ սեղանն : Եւ յարուցեալ երայ 15
զառնադէս եւ ասէ . Գործեալ եւս արիօտականք հարածեսցեն զուզլաւառս եւ կալցեն
զեկեղեցիս արխանսքն :

12 բեզ] ձեզ B. - || 15 արցոտելով] արցարելով B || 17 զեկեղեցիս] որպէս եւ եղև խակ-
յետ ճահուանն Անտոնի՝ կալան զեկեղեցիս add. B.

* A fol. 160
r^o b.

ou l'esprit? » Ils répondirent * : « L'esprit. » Il leur dit : « Dans ce cas, les esprits sains n'ont pas besoin de livres. »

Quelques religieux du pays allèrent le trouver et lui demandèrent : « Quel ascétisme avez-vous de plus que nous, vous qui vivez dans les montagnes et les déserts? Car tout ce que vous pratiquez, nous le pratiquons aussi, jeûnes, prières, veillées et détachement. » Antoine leur répondit : « Nous, nous conservons notre esprit par la grâce de Dieu. » Alors ils se jetèrent à ses pieds, demandèrent pardon, et dirent : « Cela, nous ne pouvons pas le faire. »

Les empereurs, le grand Constantin (*Kostandianos*) et ses fils Constant (*Kostas*) et Constance (*Kostandios*) écrivirent à Antoine, demandant ses prières et l'invitant à venir auprès d'eux. Il dit à ses disciples : « Si j'y vais, je deviens le seigneur Antoine, et si je n'y vais point, je reste le moine Antoine. Malheur à l'homme dont la renommée est plus grande que son œuvre. » Aussi Antoine, par ordre de tous les anachorètes, écrivit cette réponse : « Toutes mes prières iront à toi, mais mes pieds n'y iront point. »

Un jour le bienheureux Antoine vit en songe que des mulets pénétraient dans les chapelles de l'église et renversaient, par des ruades, le saint autel. Il se réveilla, pleura amèrement, et dit : « De nouveau, les Ariens persécuteront encore les orthodoxes; les Ariens s'empareront des églises. »

Եւ յորժամ եղև Անտոն հարիւր եւ հնգից ամաց, ժողովեաց զամենայն եպրարսն եւ ասէ. Մերձեալ է օր վախճանի իմոյ, եւ * ծառայ ի ներքսացոյն անապատն, * A fol. 160 v° a.
 պատուիրեաց աշակերտացն զի թաղեացն զմարմինն նորա զաղտ չանշատ տեղոջ, զի մի օր զիտասցէ : Եւ զմին ծաղկեղէն պարեգօտն հրամայեաց տալ Աթմնափի Աղեկ-
 5 տանգրու հալրապետին . եւ զպարեգօտն զոր Աթմնաս տուեալ էր նմա եւ զմիւս ալլ ծաղկեղէնն եւ զարմաւենի զկտան զոր ունէր ի սրբոյն Պօղոսէ Թերապեպոյն՝ եթող
 աշակերտացն իւրոյ . եւ տուեալ ողջոյն աւանդեաց զհօղին իւր աս Աստուած՝ Յո-
 նուարի ժէ . եւ յանմահական կեանսն փոխեցաւ : Եւ որպէս հրամայեաց աջնդէս
 թաղեցին զտուրք մարմինն նորա : Եւ երթեալ առ Աթմնափոս աղաչեցին զնա, եւ
 10 զրեաց զաստուածահաճոյ վարս նորա, զոր եթող օրինակ ամենայն կրօնաւորաց եւ անապատաւորաց սուրբն Անտոնիոս :

Յայժմ աւուր ասն է նախահարցն՝ Աբրահամու, Սահակայ, Յակոբայ, Յովսէփայ,
 Մովսէսի, Ահարոնի, Յեսուայ եւ Սամուէլի :

Եւ այս են ամբ աւուրց կենացն Աբրահամու զոր եկեաց հարիւր եօթմաստուն եւ
 15 հինգ ամ, եւ պախոսեալ Աբրահամու մեռաւ ի բարիոր Տերութեան * ալեւորեալ եւ * A fol. 160 v° b.
 լի աւուրբբ, եւ չաւելաւ առ ժողովուրդ իւր : Եւ թաղեցին զնա Լուսակ եւ Լամայէլ

8 Յոնուարի ժէ] եւ Արայի ժ add. B — փոխեցաւ] հանգեաւ B || 10 վարս նորա] վարս սրբոյն Անտոնի B — օրինակ om. B || 11 սուրբն (Անտոնիոս) շահ եւ օգուտ B || 12 ասն] յիշատակ B || 13 Մովսէսի... Սամուէլի om. B || 14 աւուրց om. B.

Lorsque Antoine eût atteint cent cinq ans, il rassembla tous les frères et leur dit : « Le jour de ma mort est arrivé. » Et, * se dirigeant dans l'intérieur * A fol. 160 v° a.
 du désert, il recommanda à ses disciples d'enterrer secrètement son corps, dans un endroit inconnu, pour que personne ne le sût. Il ordonna de donner une de ses tuniques en peau à Athanase, le patriarche d'Alexandrie. Quant à la tunique qu'Athanase lui avait donnée, ainsi que l'autre tunique et le vêtement de palmiers qu'il tenait de saint Paul de Thébaidé, il les laissa à ses disciples, et leur ayant donné le salut, il rendit son âme à Dieu, le 17 Janvier, et fut transporté dans la vie immortelle. On inhuma son saint corps ainsi qu'il avait ordonné. (Les disciples) se rendirent ensuite auprès d'Athanase et, sur leur prière, il écrivit la vie agréable à Dieu que saint Antoine légua comme exemple à tous les religieux et anachorètes du désert.

En ce jour, fête des premiers patriarches Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moïse, Aaron, Josué et Samuel.

Les années qu'Abraham vécut furent cent soixante-quinze; il succomba et mourut d'une bonne vieillesse * très avancée, chargé de jours, puis il fut * A fol. 160 v° b.
 réuni à son peuple. Isaac et Ismaël, ses fils, l'enterrèrent dans la double

որդիւր իւր յալլի տնդ կրկնումն, յազարակին Եփրոնի՝ որդւոյ Սահառայ Քետացոյ, որ է յանկաման Մամբրէի, ազարակն եւ այլն զոր ստացաւ Աբրահամ յորդւոյն Քետայ. անդ թաղեցին զԱբրահամ եւ զՍարա կին նորա :

Եւ եկեալ չեա ծախումն Աբրահամու օրհնեաց Աստուած զԻսահակ զորդի նորա. եւ բնակեցաւ Իսահակ տա ջրհորովն տեղեանն. անդ թաղեցին զԻսահակ եւ զՌեբեկայ կին նորա : Եւ անդ թաղեցին զԼիա ի ստացումի ազարակին եւ այլին որ է ի նմա տա ի յորդւոյն Քետայ :

Եւ զապարեաց Յակոբ ի պատուիրելոյ որդւոյ իւրոց. եւ առեալ զոտս իւր անդրէն ի ծախման պոպոտեաց եւ յաւելաւ տա ժողովուրդ իւր : Եւ անկեալ Յովսէփ ի վերայ երեսաց հօր իւրոյ երաց եւ համբուրեաց զնա : Եւ հրաման ետ Յովսէփ ծառայից իւրոց զխաղարկաց պատել զհայր իւր. եւ լլան նորա աւուրք բաւասուն, եւ տարան զնա որդիւր իւր յերկիրն Քանանացոյ, եւ թաղեցին զնա անդ :

Եւ խօսեցաւ Յովսէփ ընդ եղբարս իւր եւ ասէ. Ես ահաւասիկ մեռանիմ, ապցելութեամբ ապրացէ ձեզ Աստուած եւ հանցէ յերկրէս յալմանէ յերկիրն զոր երդուաւ տալ հարցն ձերոց Աբրահամու Սահակայ եւ Յակոբայ : * Երկմնեցոյց Յովսէփ զեղբարսն իւր զորդիւն Իսրայէլ եւ ասէ. Յապցելութեանն յովամ ապրացէ ձեզ Աստուած՝ հանջիք եւ զիմ սակերս աստի ընդ ձեզ : Եւ վախճանեցաւ Յովսէփ ամաց հարիւր եւ տասանց, եւ թաղեցին զնա յԵգիպտոս :

grotte, dans le champ d'Ephron, fils de Séor (*Saharay*) le Hétéen (*Khetatsuo*y), en face de Mambré, le champ et la grotte ayant été acquis par Abraham aux fils de Heth (*Khetay*). C'est là qu'on enterra Abraham et sa femme Sara.

Et il arriva qu'après la mort d'Abraham, Dieu bénit Isaac son fils. Isaac établit sa résidence près du puits de la vision. Là', on enterra Isaac et Rébecca sa femme. Là aussi, on enterra Lia, dans la propriété, le champ et la grotte qui s'y trouve, acquis aux fils de Heth.

Jacob, ayant terminé ses recommandations à ses enfants, rentra ses pieds dans la couchette et mourut; et il fut réuni à son peuple. Joseph, s'étant jeté sur le visage de son père, pleura et l'embrassa; et Joseph ordonna à ses domestiques embaumeurs d'embaumer son père; puis lorsque les quarante jours furent accomplis, ses fils le transportèrent au pays des Cananéens, et l'enterrèrent là'.

Joseph, s'adressant à ses frères, leur dit : « Voici que je vais mourir, Dieu vous visitera d'une visite et vous fera sortir de ce pays pour le pays qu'il avait juré de donner à vos pères Abraham, Isaac et Jacob. » * Joseph fit jurer ses frères, les fils d'Israël, et leur dit : « Lorsque Dieu vous aura visités d'une visite, vous emporterez mes os d'ici avec vous. » Et Joseph mourut à l'âge de cent dix ans et on l'enterra en Égypte.

1. Dans la grotte d'Hébron.

* A fol. 161
r^o a.

* A fol. 161
r^o a.

Մովսէսի եւ Ահարոնի, ֆեսուայ եւ Սամուէլի զրաժ է յալ տելի չիւրեանց տօնի :

[B * Յայտն աւուր չիշատակ է նշխարաց սրբոյն Անտոնի անապատականի, որ
ժարմինն յայտնութեամբն Աստուծոյ գտաւ ի ժամանակն Յուստիոսոսի կայսեր, եւ
բերաւ չԱղեկսանդրիս եւ կրաւ չեկեղեցւոջ սրբոյն Յովհաննու :]

* B
p. 35 a.

5 Արացի ԺԸ եւ Յունուարի ԺԲ : Յիշատակ է երանելի եւ փառաւորեալ Հայրապետացի
Աղեկսանդրու Աթանասի եւ Կիրիլի :

Աստուածազկեաց եւ մեծ վարդապետքն եկեղեցւոյն Քրիստոսի եւ սին Հաստա-
տութեան ուղղափառ հաւատոյ, Աթանասիոս եւ Կիրիլոս, փալցեցին իբրեւ զսրբապն
10 եւ զստուերս եկեղեցեաց հալածեցին :

Սուրբն Աթանասիոս մինչեւ պատանեակն էր՝ խաղալը ընդ ալ վարքիկ
ժանկունան, եւ լինէր ինքն եպիսկոպոս, եւ ձեռնադրէր զմանկունան բաճանայս եւ
սարկաւապունս, եւ մկրտէր քրտայս, որ էր յաւաքադուշակ իւրոյ բաճանապետու-
թեանն :

15 Եւ էր ի ժամանակս մեծին Կոստանդիանոսի, եւ էր սարկաւապ երանելոյն
Աղեկսանդրի Հայրապետին : Եւ ի Նիկիոյ յառաջին ժողովն զնոց եւ սո զկնի

1 Մովսէսի... տօնի om. B || 5 Յիշատակ] Տօն B — երանելի եւ փառաւորեալ] սուրբ B
|| 11 մինչեւ] փոքր add. B || 15 եւ էր om. B || 16 Աղեկսանդրի] Աղեկսանդրեայ՝ Աղեկսան-
դրու հայրապետին add. B.

Quant à Moïse, Aaron, Josué et Samuel, il en est écrit ailleurs, au jour de leur fête.

[B * En ce jour, commémoration des reliques de saint Antoine l'anachorète, dont le corps, par révélation de Dieu, fut découvert aux jours de l'empereur Justinien (*Youstianosi*), transporté à Alexandrie et déposé dans l'église de saint Jean.]

* B
p. 35 a.

11 ARATZ, 18 janvier.

Commémoration des bienheureux et glorieux patriarches d'Alexandrie, Athanase et Cyrille.

Les grands docteurs de l'église du Christ, revêtus de Dieu, piliers de soutien de la foi orthodoxe, Athanase et Cyrille, brillèrent comme le soleil et chassèrent les ombres des églises.

Saint Athanase (*Athanasios*), tandis qu'il était jeune, jouait avec d'autres petits enfants, et faisait l'évêque, il ordonnait ses petits compagnons prêtres ou diacres et il baptisait les nourrissons, ce qui était un présage de son patriarcat.

Il vivait aux jours du grand Constantin, et était diacre du bienheureux patriarche Alexandre (*Alekhsandri*). Il se rendit au premier concile de Nicée à

հայրապետին խրոյ, և բազում բաջուկիւնս եցոյց ընդդէմ Արիոսի, բայց ի թիւ սին-
հոդոսին ոչ համարեցաւ : և յետ վախճանին Աղեկսանդրեայ ձեռնադրեցին յաթու
նորա զԱթանասիոս :

* A fol. 161
1° B.

և զկէր ձեռնին Կոստանդիանոսի թագաւորեաց որդին * իւր Կոստանդիոս, և
եղև Արիոսի հերձուածովն, և զմիախոհս միամականին հալածէր. արտօրեաց և 5
զԱթանասիոս յալկապլ տեղիս փոփոխելով : և զբաւատն և երկու ամ ի գաւառէ
ի դաւառ փախտաւ և լեալ ձգնեցաւ փառն ուղղափառ հաւատոյ ընդդէմ արիոս-
կանաց և ամենայն հերձուածոյաց, և եթող ատ. մեղ յիշատակ յաւիտենական, և
փոխեցաւ ի հանդիսան անվախճանից Յունուարի մի :

Իսկ սուրբն Կիւրցոս էր ի ժամանակս Փսքր Թէոդոսի բարեպաշտ արքային . 10
եղբորորդի էր Թէոփիլոսի Աղեկսանդրոս հայրապետին որ զՅովհաննէս Սակերերանն՝
հրապուրեալ ի չեւորքախ թագաւորն՝ ընկէց յաթուոյն և արտօրեաց : և յետ
մահուանն Թէոփիլոսի Աղեկսանդրոս հայրապետին նստաւ յաթու հայրապետութեւն
սուրբն Կիւրեղ . և մեծաւ ջանիւ յառաջին ժողովն Եփեսոսի հակառակ եկաց ընդդէմ
մարդապաւանին՝ Նեստորի ունայնախոհ ամբարշտին, և զՄարիամ մայր Տեառն մերոյ 15
Յիսուսի Քրիստոսի հանդերձ սինհոդոսովն ճշմարիտ աստուածածին բարոյեցին :

5 արտօրեաց] որ և արտօրեաց սուրբն B || 7 ընդդէմ արիոսականաց... Յունուարի մի] և եկաց մինչև ի թագաւորութիւն Յուլիանոսի ուրացողին և Վաղենախանոսի : և զրեաց զիրո և կանոնս վարդապետականս փառն ուղղափառ հաւատոյ ընդդէմ արիանոսացն և ամենայն հերձուածոյացն. և եթող մեղ յիշատակ յաւիտենական, և բարի գաւառութեամբ փոխեցաւ ի հանդիսան յաւիտենից B || 10 արքային] թագաւորին B || 13 Աղեկսանդրոս հայրապետին om. B.

la suite de son patriarche et y déploya une grande vigueur contre Arius, bien qu'il ne fût pas compris dans le nombre des membres du synode. Après la mort d'Alexandre (*Alekhsandreay*), on sacra à son siège Athanase.

* A fol. 161
1° B.

Or, après le grand Constantin régna son fils * Constance (*Kostandios*), qui était de l'hérésie d'Arius et persécutait les partisans du Fils unique; il exila Athanase en le transférant de place en place. (Athanase), passager de province en province pendant quarante-deux ans, lutta pour la foi orthodoxe contre les Ariens et tous les hérétiques; et il nous a laissé un souvenir éternel. Il trépassa au repos des immortels le 18 Janvier.

Quant à saint Cyrille (*Kiurlos*), il vivait aux jours de Théodose le Jeune, le pieux empereur. Il était le neveu de Théophile, patriarche d'Alexandrie, qui, entraîné par l'impératrice Eudoxie, avait déposé de son siège Jean Chrysostome et l'avait exilé. Après la mort de Théophile le patriarche d'Alexandrie, saint Cyrille (*Kiurel*) siégea sur le trône patriarcal et déploya beaucoup d'efforts, au premier concile d'Éphèse, à combattre contre celui qui reconnaissait (seulement) l'homme en (Jésus-Christ), Nestorius, cette nullité impie, et, avec le synode, il proclama Marie, mère de Notre-Seigneur Jésus-Christ, vraie mère de Dieu.

Գրեաց եւ կանոնս ընդդէմ Նեստորի, ձեկնեաց զհին եւ զնոր աստուածաշունչ պատուիրանս, զոր ունի եկեղեցի իբրեւ զգամբարս լուսաւորս. եւ աշնակէս վաղեալ ուղղափառութեամբ ի մէջ հաչրապետաց՝ փոխեցաւ սա Աստուած Յունուարի ժԺ :

* Արացի ժԲ եւ Յունուարի ժԹ : Տօն է Թէոդոսի ձեծի թագաւորին :

* A fol. 161
vº a.

5 Բարեպաշտ եւ ձեծ թագաւորն Թէոդոս զօրավար էր Վաղէսի ամբարիշտ թագաւորին Յունաց. եւ յորժամ հրակէլ եղև Վաղէս, Գրաախանոս թագաւորն Հոռմաց թագաւորեցոյց զնա ի Կոստանդինուպօլիս՝ բամնին Վաղէսի : Եւ էր նա քաջ եւ վանեաց զամենաշն պատերազմունս բարբառոսաց :

10 Եւ ի հիւանդութիւն անկեալ՝ մկրտեցաւ յԱքեղայտէ եպիսկոպոսէ ի համագոյութեան հաւատն. եւ առողջացեալ եկն ի Կոստանդինուպօլիս : Եւ խրատովն Գրիգորի աստուածաբանի արար ժողով եպիսկոպոսաց վասն Մակեդոնի հոգեմարտին : Եւ ածեալ զՆեստէս հաչրապետն Հաչոյ ի կղզւոյն զոր արքորեաց զնա Վաղէս, եւ կացոյց զնա զլուխ ժողովոյն. եւ ապառտեաց զեկեղեցի Աստուծոյ ի պիղծ ապանկոյն Արխոսի եւ Մակեդոնի՝ որ զբաւատուն ամ կալեալ էին զեկեղեցիս :

3 Աստուած] Քրիստոս. կատարի տօն սոցա *add.* B || 4 Տօն է] սրբոյն *add.* B || 6 հրակէլ] հրկէլ B || 9 յԱքեղայտէ] յԱրխայէ B || 11 ժողով] հարկւր եւ յիսուն *add.* B || 13 զլուխ] ընդ զլուսաւորս B — Աստուծոյ] Քրիստոսի B — ապանկոյն] հերձուածոյ B || 14 զեկեղեցիս] զեկեղեցին Աստուծոյ B.

Il rédigea des canons contre Nestorius, commenta les Testaments inspirés de Dieu, ancien et nouveau, que l'église tient pour des phares lumineux. Ayant ainsi brillé par son orthodoxie parmi les patriarches, il trépassa à Dieu, le 18 Janvier.

* 12 ARATZ, 19 Janvier.

* A fol. 161
vº a.

Fête du grand empereur Théodose.

Le pieux et grand empereur Théodose était général de l'impie empereur des Grecs Valens (*Valēsi*). Lorsque Valens mourut par les flammes, l'empereur de Rome Gratien le fit régner à Constantinople sur la part de Valens. Il était brave et repoussa toutes les attaques des barbares.

Étant tombé malade, il fut baptisé par l'évêque Achélaüs dans la foi à la consubstantialité, et s'étant rétabli, il vint à Constantinople. Sur le conseil de Grégoire le théologien, il convoqua un concile d'évêques au sujet de Macédonius, le pneumatomaque. Ayant fait venir Nersès, patriarche des Arméniens, de l'île où l'avait exilé Valens, il lui fit présider le concile; il délivra l'église de Dieu de la secte abominable d'Arius et de Macédonius qui tenaient les églises depuis quarante ans.

Եւ յորժամ սպանին զԿիրաւիանոս եւ զՎաղէնաւիանոս կացոյց նա զերկուս որդիս իւր թագաւորս ի Կոստանդլնուպօլիս, եւ ինքն զնոց ի Հռոմ պատերազմել ընդ բռնակալին Մարսիմիանոսի, եւ յալկեաց զօրութեամբն Աստուծոյ : Եւ ապա հիւանդացաւ, եւ կացոյց թագաւոր ի Կոստանդլնուպօլիս զԲրիաղէոս. եւ զՄնորիոս կոչեաց առ ինքն ի Հռոմ, եւ կացոյց զնա անդ թագաւոր, եւ ինքն վախճանեցաւ ուղղափառութեամբ. Յունուարի ԺԹ : Եւ էր սաստիկ հնազանդ եկեղեցւոյ եւ օրինաց որոյ յիշատակն օրհնաթեմամբ եղեցի :

* A fol. 161
v° b.

* Յայժմ աւուր վկայութիւն եփրասեայ կուսին :

Ի բաղարին Նիկոմիդեայ էր բնակեալ Երանեղին եփրասիա, եւ էր բրիտանեայ եւ ի մեծ տոհմէ, յաւուրս կոստալա թագաւորին Մարսիմիանոսի : Կացոյցին առաջն տունին եւ բռնապատէին զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զօհել կռօցն. եւ նա հաստատուն մտօք խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած. եւ հարին զապաթինն Քրիստոսի ուժղին եւ արկին ի բանդ : Եւ յետ աւուրց հանին ի բանդէն, եւ հարցանէին եթէ. Պաշտեա զիւսուսն : Եւ նա առաւելապէս խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ անարգէր զօրս ոչ հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ ապա ետուն զարբուհին ի զօրական մի, զի տարցէ ի տուն իւր եւ պոռնկեցի

3 բռնակալին] բռնաւորին B || 6 Յունուարի ԺԹ] եւ Արացի ԺԲ add. B || 8 վկայութիւն] արբուհեայ add. B || 12 խոստովանեցաւ] խոստովանէր B || 14 խոստովանեցաւ] խոստովանէր B || 16 զարբուհին] զարբուհի վկայն B.

Lorsque Gratien et Valentinien (*Valentianos*) furent tués, il établit ses deux fils empereurs à Constantinople et se rendit lui-même à Rome pour livrer bataille au tyran Maximien, et il le vainquit par la puissance de Dieu. Puis, il tomba malade, établit Arcadius empereur à Constantinople; il fit venir Honorius auprès de lui, à Rome, où il l'établit empereur. Il mourut dans l'orthodoxie, le 19 Janvier. Il fut très obéissant à l'église et à ses lois, et son souvenir sera en bénédiction.

* A fol. 161
v° b.

* En ce jour, martyre de la vierge Euphrasie.

La bienheureuse Euphrasie (*Ephrasia*) vivait dans la ville de Nicomédie, étant chrétienne et de grande famille, aux jours de Maximien, l'empereur idolâtre. On la fit venir au tribunal et on voulait l'obliger à renier le Christ et à immoler aux idoles, mais elle confessa, avec fermeté d'esprit, le Christ vrai Dieu. On frappa brutalement la servante du Christ et on la jeta en prison. Quelques jours après, on la fit sortir de la prison et on lui demanda : « Adores-tu les idoles? » Elle confessa plus amplement le Christ et méprisa ceux qui ne croyaient pas au Christ.

On remit ensuite la sainte entre les mains d'un soldat pour qu'il la

ընդ նմա եւ դարձուցէ ի կուռսն. եւ յերթալն եփրասիա տաչէր զԱստուած փրկիլ ի փորձութենէն : Եւ յորժամ մտին ի սենեակն, ծաղեաց շնորհն Աստուծոյ ի սիրա կուսին, եւ ասէ ցորականն. Մի ձերձեմար չիա եւ ասց բեղ զեղ սր կիթ, զնեա զաջն յանձն քս՝ սուր ի բեղ ոչ զծէ : Եւ նորա հաւատացեալ նմա ասէ. Տո՛ւր ինձ զոր ինչ
 5 խոտացար : Ասէ եփրասիա. Բեր ինձ սովաւիկ մի ձէթ, բեր եւ զսուրն քս ընդ բեղ, եւ տեսցես զարմանալի գործս : Եւ նա գնաց ի բերել :

Եւ երանելին հանեալ ծաղ մի ի զլիսց իւրմէ, եւ եղ ի զրտարանակն, եւ զօրականին բերեալ զձէթն եւ զսուրն, եւ տուեալ եփրասեաց արկ զձէթն յովն իւր, եհան եւ զմազն եւ իմաւրեցաց ի ձէթն. եւ * մերկացուցեալ զգարանոցն իւր պատեաց զնա
 10 մաղովն այն, եւ ասէ ցալն. Արդ ուժգին որչափ եւ ուժղ է հսր երկու ձեռամբդ, եւ զխոտացես զի ոչ կարացես տարանել զիս, ալ ժանաւանդ կեցուցանես : Եւ խաբեցաւ ալն ի լոսն նորա, եւ սրովն ուժգին զարկաց, եւ անկաւ զլուխ երանելի կնոջն յերկիր, եւ լցաւ տունն արեամբ, եւ աւանդեաց զհոլին իւր առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց Յունուարի ժի՞թ :

15 Եւ ալն տեսեալ զոր ինչ արար կոյն. սկսաւ ողբալ եւ փետտել զծօրուն, եւ ասել լարով. Վայ ինձ թէ սրպէս խաբեցայ, եւ զայս գեղեցիկ եւ մեծազղի կուռսն

7 հանեալ] եհան զալս B || 8 զսուրն] ի ձեռին add. B || 10 զնա մաղովն այն] զմազն B || 13 առ Աստուած] անարատ B || 14 Յունուարի ժի՞թ] եւ Արաց ժի՞թ add. B || 15 զծօրուն] զհերս զլիսցն եւ զծօրուացն B || 16 զայս] զայնպիսի B.

* A fol. 162
r^o a.

conduisit à sa maison, la souillât et la convertit à ces idoles. Chemin faisant, Euphrasie pria Dieu de la délivrer de la tentation. Lorsqu'ils furent entrés dans la chambre, la grâce de Dieu éclaira le cœur de la vierge, qui dit au soldat : « Ne me touche pas et je te donnerai un remède que, lorsque tu l'auras appliqué sur ton corps, l'épée ne pourra rayer. » Ayant cru à sa parole, il lui dit : « Donne-moi ce que tu viens de me promettre. » Euphrasie lui répondit : « Apporte-moi un peu d'huile, et apporte en même temps ton épée avec toi, et tu verras quelque chose de merveilleux. » Et il alla prendre (cela).

La bienheureuse détacha un cheveu de sa tête et le mit dans sa poche. Lorsque le soldat eut apporté l'huile et l'épée, Euphrasie versa un peu d'huile dans le creux de sa main, sortit le cheveu et le trempa dans l'huile, puis * elle mit à nu son cou, l'entoura de ce cheveu, et dit à l'homme : « Main-
 10 tenant frappe de tes deux mains et de toutes tes forces, et tu verras que non
 seulement tu ne me tueras pas, mais plutôt tu me feras vivre. » L'homme fut trompé par ces paroles et frappa vigoureusement de son épée, la tête de la bienheureuse femme roula à terre, et la maison fut remplie de sang. (Euphrasie) rendit son âme à Dieu entre les mains des anges, le 19 Janvier.

* A fol. 162
r^o a.

L'homme, voyant ce que la vierge lui avait fait faire, se mit à gémir et à s'arracher la barbe, et il dit en pleurant : « Malheureux que je suis de m'être

սպանի. զինչ պատասխանի սոց թագաւորին : Եւ ելեալ զազա փախեալ ի թագաւորէն՝ զի մի գոցէ եւ փախանակ կնոջն սպանցեն զնա :

Յաջոմ աւուր թէոմարմարոս Լալիսկոպոս հրամանաւ Գիովղետիանոսի արքային չերիւարաց կոխան Եղեւ եւ կատարեցաւ ի Քրիստոս : Եւ թէոմիլոս որ երբեմն կախարդ էր եւ հաստաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ, եւ ի նոյն կատարեցաւ ի Քրիստոս :

* B
p. 38 a.

[B * Յաջոմ աւուր ճղնութիւն սրբոյն Մակարիոսի եղիպտացւոյն, եւ Մակարիոսի Եղիպտացւոյն, եւ Մակարիոսի Հռովմայեցւոյն, եւ թէոմիլոսի, Սերաիի եւ Իկինիոսի եւ ընկերաց նոցա :

Ի սմին աւուր չիշատակ սուրբ վկային Գերմանի որ ի Զմիւռնիա ի զուր զազանաց արկաւ ի ժամանակ Մարկոսի եւ Անտոնինոսի ամբարիշտ թագաւորացն :]

Երացի ԺԺ եւ Յունուարի Բ : Տօն չորից զինուորացն Բասոսի, Եւսերի, Եւտիքի եւ Բասիլիոսի եւ այլոցն որք ընդ նոսա կատարեցան :

* A fol. 162
r^o b.

Այս սուրբ մարտիւրոցս մեծամեծ իշխանք էին Գիովղետիանոսի * Կապաշտ արքային, եւ մեծատունք յայժ : Եւ տեսանէին զսուրբն թէոմարմարոս զԼալիսկոպոսն զի

1 ի թագաւորէն] ի բողարէն B || 2 գոցէ] գոցեն B || 3 աւուր] սուրբն add. B || 5 եւ ի նոյն] սրով B — ի Քրիստոս om. B. || 13 սուրբ] վկայքս եւ երանելի add. B.

laissé tromper; j'ai tué cette belle et noble vierge; que répondrai-je à l'empereur? » Il s'enfuit secrètement loin de l'empereur, de crainte d'être pris et tué à la place de la femme.

En ce jour, l'évêque Théopompe, par ordre de l'empereur Dioclétien, fut foulé aux pieds des chevaux et mourut pour le Christ. Et Théonas, qui était auparavant sorcier, crut au Christ, se fit baptiser et fut martyrisé, le même jour, pour le Christ.

* B
p. 38 a.

[B * En ce jour, ascétisme de saint Macaire l'Égyptien, de Macaire l'égyptien¹, de Macaire le romain, de Théophile, Sersis, Icinius et leurs compagnons.

En ce jour, commémoration du saint martyr Germanicus (*Germani*), qui fut jeté dans la fosse aux fauves, à Smyrne, aux jours de Marc et Antonin, les empereurs impies.]

13 ARATZ, 20 Janvier.

Fête des quatre soldats Bassus, Eusèbe, Eutychiüs et Basilide (*Basilios*) et des autres qui furent martyrisés avec eux.

Ces saints martyrs étaient des grands princes de l'empereur impie Dioclétien. * Ils étaient fort riches. Ayant été témoins des violentes tortures aux-

1. Il faut restituer sans doute « Macaire d'Alexandrie », comme *Syn. Cp.* Macaire de Rome est fêté au 23 octobre dans *Syn. Cp.*

չարչարէին ուժղին վասն հաւատոցն Քրիստոսի, և Կարմանալին ընդ համբերութիւնն . հաւատացին և և նորա ի Քրիստոս :

Եւ յորժամ լուաւ թագաւորն արամեցաւ յոյժ և բարկութեամբ կոչեաց առաջի իւր, և և հարց կիկէ . Զիմրոյ իշխեցէր զայլ առնել : Եւ նորա որպէս ի ծիօջէ բերանոյ
 5 խոտտովանեցան զՔրիստոս, և լուծին զգոտիս իւրեանց առաջի թագաւորին : Եւ նա փորձելով ասէ ցնոսա . Եկէ կատարեալ բրիտանեայր էր բերէր ինձ զգանձս ձեր : Եւ նորա Երթեալ ի տունս իւրեանց բերին զգանձսն և Եղին առաջի թագաւորին . սուրբն Բասոս՝ կենդինարս քսան, սուրբն Եւսեբիոս՝ կենդինարս քառասուն, սուրբն Եւալիքի՝ կենդինարս վաթսուն, սուրբն Բասիլիոս՝ կենդինարս ութսուն : Եւ ասեն .
 10 Աւ ի մէջ զիշխանութիւնս և զգանձս, զի մեր զճշմարտն Աստուած ճանեալ, որ կարող է տալ հաւատացելոց իւրոց զերկնից արքայութիւնն, որպէս ուսար ի ծաւալէն Աստուծոյ Թէոփոմպոսէ, Եպիսկոպոսէ, զի մեծ է Աստուծոն բրիտանեայց, և կուար հեթանոսաց սնորհիւ :

Հրամայեաց և արկին զնոսա ի բանդ զաւուրս հնկատասան . և կանայր իւրեանց
 15 Երթալին առ նոսա, և նորա ուսուցանէին նոցա զբանն կենաց, և զարճուցանէին յաստուածգիտութիւն, և հաստատէին ի հաւատս և զառնալին բրիտանեայց թագաւորին : Եւ ասեն իւրեանց :

2 Քրիստոս] և ձկրեցան *add.* B || 9 Եւալիքի] Եւալիքոս B || 11 իւրոց] ի նա B.

quelles on avait soumis le saint évêque Théopompe pour la foi au Christ, émerveillés de son endurance, eux aussi crurent au Christ.

Lorsque l'empereur l'apprit, il fut très affecté, et dans son irritation, il les convoqua devant lui. Il leur demanda : « Comment avez-vous osé faire cela ? » Ils confessèrent, comme d'une seule bouche, le Christ et détachèrent leur ceinturon devant l'empereur. Il leur dit, pour les mettre à l'épreuve : « Si vous êtes de véritables chrétiens, apportez-moi vos fortunes. » Étant allés à leurs maisons, ils rapportèrent leur avoir, et le déposèrent devant l'empereur : Saint Bassus, vingt quintaux¹; saint Eusèbe, quarante quintaux; saint Eutychius, soixante quintaux; saint Basilide, quatre-vingts quintaux. Ils lui dirent : « Enlève-nous dignités et trésors, car nous avons reconnu le vrai Dieu, qui est capable de donner le royaume des cieux à ses fidèles, ainsi que nous l'avons appris du serviteur de Dieu, l'évêque Théopompe; car grand est le Dieu des chrétiens, et les idoles des païens sont vaines. »

(L'empereur) ordonna de les jeter en prison pendant quinze jours; leurs femmes allèrent les visiter et ils leur enseignèrent la parole de vie et les convertirent à la connaissance de Dieu. Elles se fixèrent dans la foi et rentrèrent chez elles chrétiennes.

1. La quantité désignée par le mot *kentinar*, simple transcription de *centenarius*, est de cent livres d'or monnayé.

* A fol. 162
v^o a.

* Կոցուցին ձիւտանգամ զսուրբն առաջի, եւ ամենեւին ոչ կարաց խախտել զնոսս ի հաւատոցն Քրիստոսի : Ապա վորեցին գուր եւ իջուցին անդ զսուրբն Բասսոս եւ կոցուցին ի վերայ ոտից իւրոց, եւ սրով կոտորեցին զմարմինն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւսեբիոս կապեցին ի չորս ցիցս, եւ ի չորս կողմանէ քարշեցին ուժղին 5
եւ հերձաւ յերկա մասունս, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Բասիլիոսի հերձին զորովայն եւ հեղան աղիքն . եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւսեբիոս կախեցին գլխովայր, եւ մրձօք խորտակեցին զմարմինն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : 10

Կատարեցան սուրբ մարտիրոսքն Յունուարի Ի :

Յայտմ աւուր յիշատակ է եւ թիմիոսի ձեծի անապատականին եւ բահանայի :

Որ չաւուրս բարեպաշտ արքային Գրատիանոսի եւ Թէոդոսի Մեծի իրբեւ զարե-
պակն փաշեաց եւ բազում վանորայս շինեաց յանապատին, եւ հանդես առ Աստուած
ամաց իննսուն եւ եօթանց : 15

Էր սա ի Մելիտինոյ քաղաքէն Հայոց եւ քսան եւ ինն ամաց զնայ ի լեւոն եւ
շինեաց զալքն՝ վանս, յորում Գառիթ փախտական թաքեաւ ի Սաւուրայ :

1 խախտել խտորել B || 3 զմարմինն զամենայն մարմինն B || 7 Բասիլոսի Բասիլի-
ոսի B || 9 խորտակեցին կոտորեցին B || 11 Յունուարի Ի] եւ Արացի ԺԳ add. B.

* A fol. 162
v^o a.

* On fit de nouveau comparaitre les saints, mais on ne put d'aucune façon
les ébranler de la foi au Christ. On creusa alors une fosse et on y descendit
saint Bassus, on le dressa sur ses pieds et on lui déchira le corps à coups
d'épée. Il rendit son âme à Dieu.

On attacha saint Eutychius à quatre poteaux et on le tira vigoureusement
des quatre côtés, il fut écartelé en trois morceaux et rendit son âme à Dieu.

On déchira le ventre à saint Basilide, ses intestins s'échappèrent, et il
rendit son âme à Dieu.

On suspendit saint Eusèbe la tête en bas, on lui brisa le corps à coups de
marteau, et il rendit son âme à Dieu.

Ces saints martyrs furent exécutés le 20 Janvier.

En ce jour, commémoration d'Euthymius, le grand anachorète et prêtre.

Il brilla comme le soleil aux jours des pieux empereurs Gracien et
Théodose le Grand, il fonda de nombreux couvents dans le désert et reposa en
Dieu à l'âge de quatre-vingt-dix-sept ans.

Il était natif de Mélitène, ville d'Arménie, avait vingt-neuf ans lorsqu'il se
retira à la montagne et fit une laure de la grotte où David s'était caché
lorsqu'il fuyait devant Saül.

Էր կարճահասակ եւ մօրուն երկայն մինչեւ ի ծունկսն :

[B* Յայտն աւուր լիշատակ մեծի անսպասականին Եւթիմիոսի բաճանալի :

* B
p. 39 a.

Էր սա ի Մելիտինոյ քաղաքէն Հայոց՝ յաւուրս բարեպաշտ թագաւորացն թիւս-
դոսի մեծի եւ Դրատիանոսի, որ քսան եւ ինն ամաց զնաց ի բնուն եւ կրօնաւորեցաւ,
5 եւ աստուածահաճոյ վարուք իբրեւ զարեկակն փալեաց. շինեաց զվանորայս եւ բազ-
մացոյց զմիայնակեացս :

Եւ ապա զնաց յերուսաղէմ եւ շինեաց վանս զալին՝ յորում Գաւթի արքայն փա-
խտական թաքեաւ ի Սաւուկայ. ուր արար եւ սքանչելի նշանա, եւ զբազումս յանձա-
ւատից զարձոյց ի հաւատս Բրիտանոսի : Եւ լին աւուրբք եւ արդեամբք հանդեաւ սա
10 Աստուած ամաց իննսուն եւ եօթանց : Էր կարճահասակ, եւ մօրուն երկայն մինչեւ ի
ծունկսն :]

Երացի ԺԴ եւ Յունուարի ԻԲ : Վկայութիւն սուրբ առաքելոյն Տիմոթէոսի աշակերտին
Պօղոսի :

* Սա էր ի քաղաքէն Լիսարոնի. հայրն էր հեթանոս եւ մայրն հրէայ. աշակեր- * A fol. 162
15 տեցաւ սրբոյ առաքելոյն Պօղոսի, եւ ճանապարհորդակից եղև նմա յաւետարանն
v° b.
Բրիտանոսի : Եւ ապա ձեռնադրեցաւ ի Պօղոսէ Լախակոպոս Եփեսոսի յաւուրս անօրէն
արբալին Կերոնի :

12 Վկայութիւն] ածն B — աշակերտին Պօղոսի om. B || 14 Սա] Սուրբ առաքելայն Տիմո-
թէոս B — Լիսարոնի] Լիսարոնի B || 15 նմա] եւ զործակից add. B || 16 ի Պօղոսէ] ի նմանէ
B || 17 Կերոնի] յառաջ քան զհաստատակ Յովհաննու աւետարանչի զաթոռ իւր անդ, եւ բարոզէր
բնակչաց զբանն կենաց : add. B.

Il était de petite taille et sa longue barbe lui arrivait jusqu'aux genoux.

[B* En ce jour, commémoration du grand anachorète Euthymius le prêtre.

* B
p. 39 a.

Il était de Mélitène, ville d'Arménie, aux jours des pieux empereurs Théo-
dore le Grand et Gratien; il se retira dans la montagne à l'âge de vingt-
neuf ans et y vécut en moine, et, par sa conduite agréable à Dieu, il brilla
comme le soleil; il fonda des laures et multiplia les moines solitaires.

Il se rendit ensuite à Jérusalem, établit un couvent dans la grotte où le
roi David s'était caché lorsqu'il fuyait devant Saül, y opéra des prodiges
merveilleux et convertit beaucoup d'infidèles à la foi au Christ. Chargé
d'années et de mérites, il reposa en Dieu à l'âge de quatre-vingt-dix-sept ans.
Il était de petite taille et sa barbe lui arrivait jusqu'aux genoux.]

14 ARATZ, 21 Janvier.

Martyre du saint apôtre Timothée, disciple de Paul.

* Il était de la ville de Lystre (*Listroni*). Son père était païen, sa mère * A fol. 162
juive. Il se fit le disciple du saint apôtre Paul et devint son compagnon de
voyage pour (prêcher) l'évangile du Christ. Il fut ensuite sacré par Paul évêque
v° b.
d'Éphèse aux jours de Néron, l'empereur impie.

Եւ ծառայ ի քաղաքն անցանէր ընդ ձէջ քաղաքին, եւ տեսաւ զի պատրաստէին փոշս ի պղիժ տօնս խրեանց, եւ զգարչելի գործսն զոր առնէին արք եւ կանայք ծածկեալ երեսօք սրպէս զի մի տեսցեն զմիմեանս եւ խտտեակէին ընդ իրեարս : Եւ տեսաւ զնստս յայնպիսի անառակ գործսն՝ երթեալ աղաչէր զնոսս եւ ուսուցանէր ի բոց կալ ի մօլորական խաբէութենէն . եւ նոցա ժողովեցան ի վերայ նորա եւ բրովր սպանին զերանկելի առաքեալն Տիմոթէոս ֆուսկարի ԻՒԼ : Եւ թաղեցին զնա բրիստոնեայրն ի տեղսն սր կոչի Պիտն, յայնկոյս նաւահանգստին Ուրիոյ :

Եւ յաւարս բրիստոնեական տարան զնշխարսն ի Կոստանդինուպօլիս եւ եղին ընդ ալլ առաքելոցն, եւ է բարեխօս առ Դրիստոս վասն մեր :

Յայտմ աւուր վկայութիւն սրբահայ Տաախանէի եւ Նէսփիստտի :

Սրբուհին Տաախանէ կատարեցաւ նահատակեալ ի յԱզեկասնդրոսէ արքայէն : Զերանկելի կինն աշխարհի զանեցին մինչեւ ամենայն մարմինն քերթեցաւ, եւ ահշօք զերեսն քերթեցին . եւ նա աղօթիւք զառմար կուոյն աչքեաց եւ զբաղին խորատկեաց :

1 Եւ ծառայ... քաղաքին] Եւ յաւարս անարժան տօնի Արտեմեայ զից՝ մինչ անցանէր ընդ ձէջ փողոցին B || 2 ի պղիժ տօնս] ի պղծատօնս B — գործս] լիտութեան *add.* B || 3 ծածկեալ... անառակ գործսն *om.* B || 5 խաբէութենէն] իսկ նոցա ընդդէմ դարձեալ *add.* B — բրովր] եւ բարաճրք *add.* B || 6 եւ թաղեցին զնա բրիստոնեայր] Զոր բարձեալ բրիստոնեից թաղեցին պատուով B || 9 առաքելոցն] առաքեալն յեկեղեցւոյ սրբոց առաքելոցն B — վասն մեր] վասն անձանց մերոց B.

Étant entré dans la ville et l'ayant traversée par le milieu, il vit les victimes que les habitants préparaient pour leurs fêtes abominables, et les actes ignobles qu'accomplissaient hommes et femmes s'unissant, le visage masqué afin de ne pas se reconnaître. Témoin de leurs actes lascifs, s'étant avancé, il les pria et leur enseigna à se détourner de cet égarement trompeur; mais ils s'assemblèrent, assaillirent et tuèrent à coups de bâton le bienheureux apôtre Timothée, le 21 Janvier. Les chrétiens l'inhumèrent à l'endroit appelé Pion, de l'autre côté du port Orius¹.

Aux jours du christianisme on transporta ses reliques à Constantinople et on les déposa aux côtés (de celles) des autres apôtres; il est notre intercesseur auprès du Christ.

En ce jour, martyre de sainte Tatiana et de Néophyte.

Sainte Tatiana mourut martyre sous l'empereur Alexandre. On frappa la bienheureuse femme à tel point que tout son corps fut écorché; on lui écorcha le visage avec des tenailles; par ses prières elle fit brûler le temple des idoles et renversa l'autel.

1. Peut-être *ιερός λιμήν*. L'endroit de la sépulture Πίων est indiqué sans localisation dans la vie métaphrastique, P. G., CXIV, col. 772.

[B * Ի սմին առար վկայութիւն արբոյ վկային Նեփիտոսի, որ թարգմանի նորատունկ :

* B
p. 39 b.

Յամա սմբարիշտ արքային Դիոկղետիանոսի՝ ի բազարին Նիկիա Բիւթանայոց էին ամուսին թշուորոս եւ Փրորենկիա քրիստոնեայք. եւ էր նոցա զառակ Նեփիտոս, որ եղև ի տղայութեան զգաստ եւ պարկեշտ :

Եւ յորժամ եղև ինն ամաց ուսաւ զիր. եւ խօսք իմաստութեան տուան նմա շնորհ չՆատուծոյ : Եւ ժողովէր ծանկունս որքա ի հեթանոսաց եւ կերակրէր զնոսա, եւ ուսուցանէր զհաւատս քրիստոնէականս :

Եւ զնացեալ հանդերձ նորօր յարեւելեան * զուռն քաղաքին կանգնէր խաչ, եւ կայր նորօր յաղթնս. եւ Աստուած առնէր ի ձեռն նորա մեծամեծ սրանչելիս. եւ ելեալ չՄկալիտ լեառն՝ ձգէր յայրի ծիօն : Եւ մինչ եղև մեծաւան ամաց յայնու-թեամբն Աստուծոյ էջ ի լեռնէն ի տեսանել եւ յողջունել զծնօլսն. եւ լինչից նոցա յորովս բաշխեաց սուրբատոյ, եւ վերսին զարձաւ ի լեառն, եւ անդ ձգնէր մեծապէս :

Եւ յորժամ եղև հնգետասան ամաց շարժեալ ի վերին ազգեցութենէ զնաց անվ-հեր առաջի Դեկոսի գատաւորին ի Նիկիա, եւ համարձակութեամբ զձշմարտութիւն աստուածութեանն վկայէր. եւ նա ստիպէր ուրանալ զՔրիստոս, եւ զոհել կռօցն : Իսկ սուրբն անպոսնեալ արհամարհեաց զկուռս եւ զլիւական պաշտամունս նոցա :

Եւ զատաւորն բարկացեալ յոժ ետ տանջել արջառաջօր, եւ կապեալ զկապտէ հեղին ի վերայ բոցովս խառնեալ աղիւ. արկին զնա եւ ի հրացեալ թոնիր հացի եւ

* B
p. 40 a.

[B* En ce jour, martyr du saint martyr Néophyte, qui se traduit « nouvelle plante ».

* B
p. 39 b.

Aux jours de l'empereur impie Dioclétien, vivaient dans la ville de Nicée de Bithynie les époux chrétiens Théodore et Florentia. Ils avaient un fils, Néophyte, qui fut dès son enfance sage et modeste.

Lorsqu'il eut neuf ans, il apprit à lire, et des propos de sagesse lui furent accordés par la grâce de Dieu. Il rassemblait les enfants orphelins des infidèles, les nourrissait et leur enseignait la foi chrétienne.

Il se rendait avec eux à la porte orientale * de la ville, plantait une croix et se mettait à prier avec eux. Dieu accomplit par ses mains de grands miracles. Il se retira dans une grotte du mont Ulpius, et y vécut en ascète. Lorsqu'il eut onze ans, il descendit, par révélation de Dieu, de la montagne pour voir et saluer ses parents, distribua une grande partie de leurs biens aux pauvres, et retourna à la montagne, où il vécut en grand ascétisme.

* B
p. 40 a.

Lorsqu'il fut âgé de quinze ans, poussé par une inspiration d'en haut, il se présenta courageusement au juge Décus à Nicée, et témoigna avec hardiesse de la vérité de Dieu. (Le juge) le pressa de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Mais le saint méprisa avec dédain les idoles et leur culte démoniaque.

Le juge, très irrité, ordonna de le frapper avec des nerfs de bœuf; ensuite on l'attacha à un arbre et on répandit sur lui du vinaigre mélangé avec du

ապրեցաւ զօրութեամբն Աստուծոյ : Եւ ապա կապեցին ի ցից ձի ձերկ, եւ թողին ի նա
 զաղանս զիշատեւ Զեցան ի նա : Եւ ձի ոմն ի զահճացն եհար զեղարեւածքն
 ի կուրծս սրբոյն, եւ անկեալ չերկիր չեղաւ արիւն նորա չոյժ, եւ աւանդեաց զհոգին
 իւր առ Աստուած՝ Յունուարի ԻԲ : Եւ էր սուրբն Նեախիտոս տմայ Տնկատասնից
 եւ չորից ամսոյ : Եւ երթեալ ձեօրացն սուին զմարմինն, եւ թաղեցին ի չարկս իւրեանց 5
 զաղանի :]

* A fol. 163
 1re u.

* Բարցի ժեւ եւ Յունուարի ԻԲ : Տոն սրբոց փկալիցն Սահակոյ եւ
 Յովսէփոյ ի Կարնոյ բաղարբի :

Սորա էին ի Կարնոյ բաղարբէն . հոգի սոցա տաճիկ էր եւ ծալն բրիտանեաց . եւ
 տալց զսրբիս իւր աստուածապաշտ կարգօք կեալ եւ բրիտանեական մկրտութեամբ : 10
 եւ ի զօրանալ հաղարացեցն եւ ի նեղել զբրիտանեացն՝ խորհեցան զնալ ի Կոս-
 տանդինուպօլիս առ Լեւոն կաջրն Յունաց :

Եւ իմացեալ իշխան բաղարբին Կարնոյ կալեալ զնոսս եղ ի բանլի . եւ ի բաղուն
 աւարս խոշտանդէր զնոսս ուրանալ զբրիտանոս եւ զառնալ ի կրօնս տաճկաց . եւ

7 Տոն] Վկայութիւն B || 8 ի Կարնոյ բաղարբին om. B || 9 Սորա] Սուրբն աղարբիկ եղարբ
 B — բրիտանեաց] հայկապոն add. B || 12 Յունաց] եւ չալանի պաշտել զբրիտանեալիսն
 add. B || 13 կալեալ] կարաւ B || 14 տաճկաց] իւր B.

sel; on le jeta dans un four chauffé, mais il resta en vie par la puissance de
 Dieu. Ensuite on l'attacha nu à un poteau et on l'abandonna aux bêtes féroces
 pour être dévoré par eux, mais elles ne s'approchèrent point de lui. Un des
 bourreaux frappa de sa lance la poitrine du saint, il tomba à terre, perdit
 beaucoup de sang et rendit son âme à Dieu, le 21 Janvier. Saint Néophyte était
 âgé de quinze ans et quatre mois. Ses parents allèrent relever son corps et
 l'inhumèrent dans leur maison secrètement.]

* A fol. 163
 1re u.

* 15 ARATZ, 22 Janvier.

Fête des saints martyrs Isaac (*Sahak*) et Joseph de la ville de Karin¹.

Ils étaient de la ville de Karin. Leur père était musulman, leur mère
 chrétienne; elle enseigna à ses enfants à vivre d'une conduite pieuse et avec
 le baptême chrétien. Les Arabes (*Hagaratsikh*) augmentant leur puissance et
 maltraitant les chrétiens, ils décidèrent de se rendre à Constantinople auprès
 de Léon, l'empereur des Grecs.

Le gouverneur de la ville de Karin, l'ayant appris, les fit arrêter et mettre
 en prison; il les maltraita longtemps pour leur faire renier le Christ et revenir

1. Erzeroum.

սուրբքն ոչ հաւանեցան : Եւ խոտտանալը նոցա պարզեաւ եւ ձեծութիւնս, եւ ոչ անկէս կարաց հաւանեցուցանել զնոսս :

Եւ երթեալ հալը նոցա ի բանդն լալը եւ զալիսն առաջի նոցա արկանէր առնել զկամս նոցա, եւ նորա ոչ լուան նմա ալլ հաստատուն կացին ի հաւատս : Ապա արով բարձին զզուլս նոցա Յունուարի ԻԲ, ի վառս Պրիստովի Բառուծոյ ձերոյ :

Յայտմ առաւ զկալութիւն սրբոյն Անաստասի պարսկի :

Յամս Հերակլի բարեպաշտ արքային եւ Խարովու հրապաշտ արքային Պարսից, էր Անաստասիոս յերկրէն Պարսից, ի գաւառէն Ռապիւրայ, ի գեղջէն Ռաշմունի, եւ անուն էր նորա Մագունդատ. եւ էր յարուեստ ծոյութեանն ճարտար, եւ զաստուրեցաւ ի զասս զօրականաց արքային :

Եւ ընդ առաւն ընդ անտակ ելին Պարսիկքն թշնամութեամբ յաշխարհն Հուռոնոյ * եւ պաշարեցին զԵրուսաղէմ եւ առին զնա. վարեցին եւ զսուրբ Խաչն ի գերութիւն * 1° fol. 163
1° b.

3 լալը] եւ արաչէր *add.* B || 4 Երս արով... ձերոյ] Ապա հրամայեաց եւ արով բարձին զզուլս նոցա Երացի ԺԵ եւ Յունուարի ԻԲ. եւ ծաղեաց լալը ի վերայ ձարմնոց սուրբ նաշատակացն, եւ զաչի հարեալ լիշխանն հրաման եւ ըրիստոնէից՝ եւ թաղեցին զնա պատուով B || 7 արքային] կայսերն B || 13 լաւէն] նշանէն B.

à la religion musulmane, mais les saints n'acceptèrent point. Il leur promit des présents et des honneurs, mais il ne put quand même les persuader.

Leur père se rendit à la prison, versa des larmes, leur représenta ses cheveux blancs pour changer leur volonté, mais ils ne l'écoutèrent point et restèrent fermes dans la foi. On leur trancha ensuite la tête, le 22 Janvier, pour la gloire du Christ notre Dieu.

*En ce jour, martyr de saint Anastase (*Anastasi*) le Perse.

Au temps du pieux empereur Héraclius et du roi de Perse Chosroès, l'adulateur du feu, Anastase (*Anastasios*) vivait en Perse, dans la province de Razik¹, au village de Rašmouni²; son nom était Magoundat. Il était habile dans l'art de la magie, et avait été enrôlé dans le corps des soldats du roi.

En ces jours-là, les Persans montèrent en ennemis contre le pays des Grecs; ils assiégèrent Jérusalem et s'en emparèrent, ils emmenèrent aussi en captivité la sainte croix. De nombreux miracles furent opérés en Perse par la sainte croix, et la renommée se répandit sur toute la terre que le Dieu des chrétiens y était arrivé.

1. Plus exactement Beit Raziq ou Razicène. — 2. La vie métaphrastique porte Πασμουνη, *P. G.*, CXIV, col. 776, mais Ποσμουνη, col. 785.

Եւ լուեալ Մագունդատ եթէ այլ է խաչն յորում Քրիստոս խաչեցաւ, եւ վառեցաւ զութ սիրոյ նորա ի բրիտանեոսիւն, եւ ուսանէր ի հաւատացելոցն զճշմարիտ բանն Աստուծոյ :

Բաւրեաց Խոսրով Պարսից արքայն ի Քաղկեդոն զօրապետիս զոմն զօրօք որոյ անուն էր Սալիտ, գնաց զինի եւ Մագունդատ : Եւ յորժամ լուան զօրքն Պարսից ի Քաղկեդոն եթէ Հերակլ թագաւորն Հռոմոց պնաց ի Պարսս եւ աւերեաց եւ սուսար եւ կործանեաց զամենայն տունն Պարսից, եւ զԽոսրով արքայն սպան, զարձան վախտական յետս :

Եւ գնաց Մագունդատ ի քաղաքն յերապոլիս առ ոմն արձաթագործ, եւ ուսաւ զարուեստ նորա եւ վաստակէր ընդ վարդապետին իւրում : Երթալը յեկեղեցին եւ տեսանէր ի զեղապործս զպատկերս արրոցն, ցանկալը եւ նա այնպիսի շնորհաց հանդիպիլ :

Գնաց յերուսաղէմ եւ մկրտեցաւ, եւ անուանեցաւ Անաստասիոս : Եւ երթեալ ի վանս արրոցն Սաբալի եղեւ կրօնաւոր, եւ ուսաւ զիր եւ զսագմոսարանն, եւ էր երազ եւ փոլթ ի կարգ սրաշտամանն եւ ի սպասաւորութիւն վանացն : Եւ լսէր լընթեռնուլն զվարս արրոց հարցն եւ զչարչարանս արրոց մարտիրոսացն, եւ մտադիւրութեամբ հարցանէր * եւ արտասուօք հալցէր յԱստուծոյ հասանել մասին արրոցն :

* A fol. 163
v° a.

1 Մագունդատ] տեղեկանալ *add.* B || 17 հալցէր] խնդրէր B.

Magoundat ayant appris que c'était la croix sur laquelle le Christ avait été crucifié, il se développa en lui un sentiment de piété et d'amour envers le christianisme et il s'instruisit auprès des fidèles de la vraie parole de Dieu.

Chosroès, le roi de Perse, envoya à Chalcédoine un chef d'armée, nommé Saïd (*Sayit*), avec des troupes. Magoundat fut de sa suite. Lorsque les troupes persanes apprirent à Chalcedoine que l'empereur des Grecs, Héraclius, avait envahi la Perse, l'avait dévastée, pillée, détruit toute la maison (royale) de Perse et tué le roi Chosroès, ils battirent en retraite en fuyant.

Magoundat se rendit dans la ville de Hiérapolis auprès d'un orfèvre, apprit son métier et travailla avec son patron. Il se rendait à l'église, voyait les images des saints dans les boutiques ¹ et aspirait à mériter les mêmes grâces.

Il partit pour Jérusalem, y fut baptisé et reçut le nom d'Anastase. S'étant rendu au couvent de saint Saba, il devint moine et apprit la lecture et le psautier, se montrant prompt et zélé aux offices et au service du couvent. Ce qu'il entendait à la lecture des vies des saints Pères et des supplices des saints martyrs, il en demandait avec beaucoup d'attention l'explication * et il implorait de Dieu avec larmes d'obtenir le sort des saints.

* A fol. 163
v° a.

1. Le mot arménien signifie « chez les apothicaires ». La vie métaphrastique dit qu'Anastase voyait les images des miracles et des souffrances des saints sur les murs de l'église, ce qui est mieux en situation.

Եւ չաւուր միում տեսանէր չերպել զի կանգնեալ էր ի լերին միում, եւ աչք մի եւ նմա ոսկի բաժակ լի զինուով, եւ առեալ էարբ : Եւ չաւուր կիւրակէի հողորդեցաւ ի սուրբ օրինացն, եւ հրամանաւ հօր վանացն զնայ ի լեւոն ի Գարիզլին, եւ անտի ի Կեսարիա Պաղեստինեայ :

5 Եւ մինչդեռ շրջէր ի մէջ բարաքին, տեսանէ մօզս պարսիկս զի առնէին զկաթարդութիւնս, եւ սկսաւ նախատել զնոսա եւ անգոսնել : Եւ նորա հարցանէին եթէ. Ով ես զու : Եւ նա ասէ. Եւ ես չառաջագոյն չաչրմ կաթարդութեան էի : Եւ նորա ասեն. Ոչ՝ ալ լրտես ես : Եւ նա ասէ. Եւ ծառայ եմ Տեառն իմաց Բիւստարի Քրիստոսի, եւ լաւագոյն եմ քան զձեզ :

10 Եւ կալեալ զնա տարան առ իշխանն իւրեանց Վարազաւան, եւ հրամայեաց նմա բարինս կրել : Եւ ոմանք չազգականաց նորա ծանեան զնա, եւ չորժամ զխոսցին զանխախտելի միտս նորա ի Քրիստոսի հաւատոցն, փետէին զմօրումն եւ անարգէին ասելով եթէ. Ոչ որ եղև չազգաց մերոց բրիստոնեայ, եւ զու ընդէր եղեր : Եւ կամէին կապել զերանելին եւ հարկանել, եւ նորա չառաջեալ Եհան յանձնէն զկրօնաւորական
15 զկեսան եւ եղ մեկուսի, զի մի անարգեացին կրօնքն յանօրինացն. եւ անկաւ մերկ չերկիր, եւ զանեցին զնա ուժգին :

Եւ լուաւ հաչք վանացն չորում էր սուրբ Անաստասիոս եթէ հաստատուն հաւատով

1 էր] ինքն *add.* B || 7 ես] իցես B — կաթարդութեան էի] եւ այժմ բրիստոնեայ եւ *add.* B || 10 Վարազաւան] Վարդաւան B || 11 նորա] իւրոց B || 14 զկրօնաւորական] զկրօնաւորութեան B || 15 կրօնքն] կրօնաւորքն B.

Un jour il se vit, dans un rêve, debout sur une montagne; un homme lui présentait une coupe d'or remplie de vin; il la prenait et buvait. Le dimanche, il communia aux saintes espèces, et par ordre du prieur du couvent il se rendit à la montagne du Garizin (*Garizin*), et de là à Césarée de Palestine.

Pendant qu'il circulait dans la ville, il aperçut des mages persans qui opéraient des sortilèges, et il se mit à les insulter et les mépriser. Ils lui demandèrent : « Qui es-tu ? » Il leur répondit : « Moi aussi auparavant je participais à cette magie. » Ils lui dirent : « Non, mais tu es un espion. » Il leur répondit : « Je suis le serviteur de mon Seigneur Jésus-Christ, et je suis meilleur que vous autres. »

Ils s'en saisirent et le conduisirent à leur chef, Varazavan, qui lui ordonna de transporter des pierres. Quelques-uns de ses proches le reconnurent, et lorsqu'ils eurent compris que son esprit était inébranlable à la foi du Christ, ils lui arrachèrent la barbe et l'insultèrent en disant : « Personne de nos ancêtres n'a été chrétien, pourquoi l'es-tu devenu ? » Ils voulaient attacher le bienheureux et le frapper; mais lui, les devançant, quitta l'habit religieux, le mit de côté pour que la religion ne fût insultée par ces impies, et se jeta nu à terre; on le frappa vigoureusement à coups de bâton.

Le prieur du couvent, où était saint Anastase, ayant appris que, ferme

* A fol. 163
v° b.

Համբերեաց զանիցն, արախ եղև չոյժ, եւ * զրեաց առ նա բաջութեամբ Համբերել տանջանայն. եւ առաքեաց երկուս կրօնաւորս զի կացցեն առ նա եւ մխիթարեսցեն զնա :

Եւ արկին զսուրբն ի բանդ, եւ ընդ հրէի մեռւմ կապեցին ի մի շղթայս : Եւ ի մէջ զիշերի տեսանէ հրէայն զպառն բանդին բացեալ, եւ շուրջ զսուրբն արս սպիտակապետս եմխորտնով որդէս եպիսկոպոսը, եւ ունէին խաչ ի ձեռս իւրեանց, եւ երկատասարդ մի բուրվառով զի խնկէր նոցա. եւ տեսանէ զերեսս արքայն Անաստասիոսի փայլուն իլլուն զլոյս : Եւ ասէ հրէայն. Սուրբ է Աստուած՝ հրեշտակք իցեն սորա :

Եւ ընդ աստուտան Հանին զսուրբն ի բանդէն, եւ բազում խոտոմամբք ողորէին զառնալ ի բրիտանեական հատատցն. եւ ամենեւին բոլր ոչ կամեցաւ :

Եւ չես տանի արքայ Խաչին կապեցին զսուրբն եւ տարան ի Պարսս, եւ արկին ի բանդ : Եւ առաքեաց առ նա արքայն Պարսից իշխանս եւ ժողպետս որք բազմութեամբ խրատ տալին նմա զառնալ չառաջին ժողովիւնն եւ լինել զօրական : Եւ նա անորդեաց եւ նշովեաց զպարսկական զաւանութիւնն, եւ ամօթալից զարձոյց զնոսս առ արքայն :

Եւ առաքեաց ի բանդն եւ ճարկեցին զնա ուժգին, եւ հանին ի բանդէն եւ կախեցին զմիջ ձեռանէն, եւ վէժ մի կապեցին շտան, եւ ապա իջուցին եւ տարան ի գեան եւ առաջի նորա խեղդեցին ալլ եւս եօթանասուն քրիստոնեայս փան Քրիստոսի հաւա-

6 Անաստասիոսի Անաստասայ Բ.

* A fol. 163
v° b.

dans la foi, il avait enduré les coups, eut une grande joie et * lui écrivit d'endurer bravement les supplices; et il lui envoya deux religieux pour l'assister et le consoler.

On mit le saint en prison, et on l'attacha avec un juif aux mêmes fers. Au milieu de la nuit, le juif vit la porte de la prison ouverte, et autour du saint des hommes habillés de blanc, portant l'omophorion, comme les évêques, et tenant une croix à la main, tandis qu'un jeune homme avec un encensoir les encensait. Il vit aussi le visage de saint Anastase (*Anastasios*) resplendissant comme la lumière. Le juif se dit : « Dieu est saint, ce doit être des anges. »

Au matin, on fit sortir le saint de la prison et on le pria avec force promesses de se détourner de la foi chrétienne; mais il ne voulut rien entendre.

Après la fête de la sainte Croix on lia le saint et on le conduisit en Perse, où on le jeta en prison. Le roi de Perse lui envoya des princes et des chefs de mages qui lui conseillèrent avec douceur de revenir à son ancienne magie et d'être soldat. Il insulta et maudit la religion persane et les renvoya honteux auprès du roi.

Il (le roi) envoya à la prison des hommes qui le frappèrent violemment; ensuite, l'ayant sorti de la prison, ils le suspendirent par une main et attachèrent une grosse pierre à ses pieds; puis, l'ayant descendu, ils le conduisirent au fleuve et en sa présence ils y noyèrent soixante-dix autres chrétiens pour la

տոյն : Ընկեցին եւ զտուրն ի գետն եւ զարձնալ չանին ի գետոյն եւ * հասին զգլխիս * A fol. 16
r^o a.
նորա Թուռուարի ԻԲ : Եւ կրօնաւորքն որք զկնի գնացին, եւ որպիքն Եկարանայ՝ առին
զմարմին սրբոյն Անաստասոս, պատեցին մարդու կառուր եւ եզին չկկեցեցաջ սրբոյն
Պարգսի, մերձ ի գետն Վեթալոն :

Յայտմ աւար սուրբն Պանոփոս՝ որ թաղածանի ամենիմաստ՝ մարտիրոսացաւ :

Էր սա բրիտանեաց եւ մեծատուն յոյժ, եւ թուեալ զամենայն՝ կրօնաւորեցաւ .
եւ ի լեառն եւ արդեալ ի խցի եւ ձգեւ խոտակրօն վարուք ամա քսան եւ եօթն :

Եւ յաւուր Դեկտի արբալին բազում չարչարանս կրեաց չԱլեկտանկրիս բաղարին
ի գառաւորէն Լուկիասէ, եւ զՔրիստոս ոչ ուրացաւ, եւ կառաւրեցաւ սրով վստն
10 անուանն Քրիստոսի :

[B * Յայտմ աւար չանկեալ ի Քրիստոս Զապէլ թաղուհի ստաջինն :

* B
p. 52 a.

Էր սա զուար Լեւոնի արբալի եւ կին թագաւորին Հեթմոյ, աւարինի յոյժ եւ
աղքատասէր, սրով սիրելի էր ամենեցուն : Եւ յորժամ չԼանդացաւ՝ յատաջ քան
զամենայն պատրաստեաց զանձն բարի մահուամբ երանել չաշխարհէ, եւ ընկալաւ
15 զտուր խորհուրդն ի թաշակ վերջին. եւ լուա հոգեով ձայն չերկնից որ ասէր. Եկ

4 Վեթալոն] փառաւորելով զՔրիստոս *add.* B || 5 թաղածանի ի հոյ *add.* B || 6 Էր
սա... կրօնաւորեցաւ] Էր սա չԱլեկտանկրիս բաղարէն՝ որպի ներքին Ենթիպատրոսի. որ ի
մեռանել հօր իւրոյ մնաց նմա մեծութիւն եւ զանձ բազում. բայց թուեալ նա զամենայն B.

foi au Christ. Ils jetèrent aussi le saint dans le fleuve, mais ils le retirèrent
ensuite du fleuve et * lui tranchèrent la tête, le 22 Janvier. Les religieux qui * A fol. 163
r^o a.
l'avaient suivi et les fils de Hesdan¹ enlevèrent le corps de saint Anastase
(Anastasay), l'ensevelirent de linge propre et le déposèrent dans l'église de
saint Serge, près du village de Bethsalon (Vetsalon).

En ce jour, fut martyrisé saint Pansophos, nom qui se traduit « très sage ».

Il était chrétien et très riche, mais il abandonna tout, se fit religieux, se
rendit à la montagne et s'enferma dans une cellule où il mena une vie austère
et ascétique pendant vingt-sept ans.

Aux jours de l'empereur Dèce, il eut à subir beaucoup de tortures dans la
ville d'Alexandrie, par le fait du juge Lucius, mais il ne renia pas le Christ
et fut mis à mort par le glaive pour le nom du Christ.

[B * En ce jour, reposa dans le Christ la reine Zabel Ire.

* B
p. 52 a.

Elle était fille du roi Léon et femme du roi Héthoum, très vertueuse, amie
des pauvres, et aimée par tous. Étant tombée malade, avant tout, elle se
prépara à quitter cette terre par une bonne mort, reçut le saint sacrement et
l'extrême-onction, et entendit, en son âme, une voix du ciel qui lui dit :

1. Vie grecque : Դեսձն, P. G., CXIV, col. 808.

աղաւնի իմ, եկ սիրելի իմ, կատարեալ իմ : Եւ առժամայն անպատմելի խնդութեամբ ըլլաւ հոգի նորա, եւ զուարթացան երեսը նորա, մինչեւ զարմանալ մերձակալեցն որք հալէին ի նա : Եւ պատմեաց երանելի թաղուհին զատուածահրաւէր կոչումն իւր զոր լուաւ, եւ խօս եւ խօս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ ժողովեալ բազմութիւնք եկեղեցական զատուց եւ Կոստանդին կաթողիկոս եւ թաղաւորն Հելթում եւ արքայորդիքն եւ իշխանք եւ ամենայն բնակիչք քաղաքին, եւ մեծաւ հանդիսիւ բարձեալ տարան զմարմին նորա, եւ եղին ի տապանի :]

Արաքի ԺԶ եւ Յանուարի ԻԳ : Տօն է Կղեմայ եպիսկոպոսին
Անկուբիոց եւ Ագաթանկեղոսի :

Յամա 'Դիտիկեախանոսի կուսպաշտ արքային՝ յես Համբարձման Տեառն մերոյ 10
Յիսուսի 'Քրիստոսի երկերիւր յիտուն եւ վեց ամաց, սուրբն Կղեմէս հեթանոս հօր զաւակ էր եւ բրիտանեաց մօր, որոյ անուն էր Եփրոսինէ, որ սնուցեալ էր զորվին իւր բարեպաշտ հաւատով. եւ յառաջագուշակ մարդարէութեամբ ասաց վասն որդւոյն իւրոյ ելիէ վասն 'Քրիստոսի մարտիրոսանայ. եւ մեռաւ բարի խոստովանութեամբ

Տ Տօն... Ագաթանկեղոսի] Վկայութիւն սուրբ եւ բազմապաշտ վկային Կղեմայ եպիսկոպոսին Անկուբացոյ եւ Ագաթանկեղոսի, եւ որոյ ընդ նոսա B.

« Viens, ma colombe; viens, ma chère, ma parfaite. » Aussitôt son âme fut remplie d'une joie ineffable, son visage rayonna de joie au point d'émerveiller les personnes présentes qui la contemplaient. La bienheureuse reine leur raconta son rappel par l'invitation divine qu'elle avait entendue et rendit aussitôt son âme à Dieu'.

La multitude des ordres ecclésiastiques avec le catholicos Constantin, le roi Héthoum, les fils du roi, les princes et tous les habitants de la ville s'assemblèrent, transportèrent son corps avec grande pompe et le déposèrent au tombeau.]

16 ARATZ, 23 Janvier.

Fête de Clément (*Klemay*), évêque d'Ancyre, et d'Agathange.

Aux jours de Dioclétien, l'empereur idolâtre, deux cent cinquante-six ans après l'Ascension de Notre-Seigneur Jésus-Christ, vivait saint Clément (*Klemès*), fils de père infidèle et de mère chrétienne nommée Euphrosyne (*Ephrosinē*). Celle-ci éleva son fils dans la piété et la foi et annonça pour son fils, par une prédiction prophétique, qu'il serait martyrisé pour le Christ. Elle mourut en

1. 12 Janvier 1252, d'après F. TOURNEBIZE, *Histoire politique et religieuse de l'Arménie*, p. 208; *Revue de l'Orient Chrétien*, IX (1904), p. 227.

թողեալ գորդին իւր ամաց երկոտասանից, եւ յանձն արար զնա ի կին մի բրիտանեաց
մեծատուն Սոփիա անուն : * Եւ եւս սնոյց զնա եւ ուսոյց նմա զիր, եւ արար զնա * A fol. 164
r° b.

կրօնաւոր :

5 Եւ եղեւ սով սաստիկ եւ ժողովէր Կղեմէս որք ծանկունս հեթանոսաց, եւ կերակրէր
զնոսա եւ ուսուցանէր նոցա Վերիստոսի հաւատն եւ մկրտէր զնոսա : Եւ յորժամ եղեւ
բտան ամաց ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Անկուրիոյ : Եւ ազդ արարին վտան նորա
Դոմետիանոսի դատաւորին. եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ Կղեմէս զանուն
Տեառն մերոյ Յիսուսի Վերիստոսի :

10 Եւ կախեալ զվաչտէ բերեցին զամենայն մարմին նորա մինչեւ յտակերան, եւ խոր-
տակեցին զբերանն եւ զկզակն, եւ յուղարկեցին կապանօք ի Հռոմ առ Դիոկղետիանոս
թագաւորն : Եւ զարմացաւ ընդ համբերութիւն սրբոյն, հրամայեաց եւ եղին առաջի
Կղեմայ զանձա եւ սուսերս. եւ նորա տեսեալ՝ ոչ զանձին ցանկացաւ եւ ոչ ի
սուսերացն երկեաւ, ալ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զճշմարիտ Արդին
Աստուծոյ :

15 Կապեցին զսուրբն յանիւս եւ հորովեցին ընդ զառիմալք տեղիս. եւ կոտորեցաւ
ամենայն մարմինն, եւ լուծին յանուոյն եւ արկին ի բանդ : Եւ բաղձովին արանց
եւ կանանց մօտին ի բանդն, տեսին զերեսս նորա պաշտօն իրրեւ զրոյս. եւ հաւատացին
ի Վերիստոս եւ մկրտեցան ի Կղեմայ : Եւ ի մէջ զիշերին իջեալ հրեշտակ Տեառն եւ
կերակրեաց զնոսա :

1 արար] առնելով B || 17 մօտին] մտեալ B || 18 եւ ի մէջ զիշերին... կերակրեաց զնոսա
om. B.

bonne confession, laissant son fils âgé de douze ans aux soins d'une riche
chrétienne nommée Sophie. * Celle-ci l'éleva, lui apprit à lire et le fit moine. * A fol. 164
r° b.

Il y eut une grande disette et Clément rassembla les enfants orphelins des
païens, les nourrit, leur enseigna la foi au Christ et les baptisa. Lorsqu'il eut
vingt ans, il fut sacré évêque d'Ancyre. On le dénonça au juge Dométianus,
et, mis en sa présence, Clément confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-
Christ.

On le suspendit à un arbre et on lui déchira tout le corps jusqu'aux os, on
lui brisa la bouche et le menton et on l'envoya, chargé de fers, à Rome, à
l'empereur Dioclétien. Celui-ci fut étonné de l'endurance du saint, donna des
ordres et fit présenter à Clément des trésors et des épées. A leur vue, il ne
désira pas les trésors, ni ne craignit les épées, mais confessa avec hardiesse le
vrai Fils de Dieu.

On attachâ le saint à une roue qu'on fit rouler sur des endroits en pente :
tout son corps fut brisé ; on le détacha de la roue et on le jeta en prison.
Une multitude d'hommes et de femmes ayant pénétré dans la prison aperçurent
son visage resplendissant comme la lumière, et crurent au Christ et furent
baptisés par Clément. La nuit, l'ange du Seigneur descendit et les nourrit.

Եւ յուեալ Պիտկեախանոսի առաքեաց ի բանոն, եւ զամենեցուն հասին զգլուխն, 5
 * A fol. 164
 v. r. զարանց եւ զկանանց եւ զսղաւոյ եւ զամենեցուն որք հաւատացին * ի Քրիստոս : Եւ
 ծի ոմն ի նոյսնէ, փախեալ որոյ անուն էր Ագաթանկեղոս, որ թարգմանի բարի
 հրեշտակ :

Եւ զսուրբն Կեղծէա գանեցին, եւ հրացեալ շամիրովք զկողմն ալբեցին, եւ կապա- 5
 նօք յաղարկեցին ի նիկամիլիս բողոսն առ Մարտիրոսն թաղաւորն : Եւ եկեալ
 նոյն ժամանակն աղաղակեաց Ագաթանկեղոս. Քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոսի ծառայ : Եւ
 կապեցին զնա եւ արկին ի նա եւ տարան ընդ սրտոյն Կեղծայ ի նիկամիլիս, զոր
 տեսեալ Կեղծայ արախ եղեւ չոյժ :

Եւ չորսմա՛մ հասին ի նիկամիլիս, բննեաց զնոսա Մարտիրոսն, եւ ետես զի 10
 ամենեւին ոչ գառնային՝ տալ զնոսա չկորկայինէ կարբբոսն : Եւ նորա առեալ կախեաց
 զնոսա, եւ սրով կոտորեաց զմարմինս նոյս, եւ իջուցեալ ի կախողանէն արկ ի բանդ :
 Եւ ամենեւեան որ ի բանդին էին արգելեալք, տեսին զհամբերաթիւն սրբոյն եւ զսրան-
 չելիւն զոր առնէին, հաւատացին ի Քրիստոս եւ ձկրտեցան ի Կեղծայ, եւ աղօթիւք
 նորա բացաւ զուռն բանդին եւ ելին ամենեւեան եւ գնացին : 15

Եւ զսուրբան հանին եւ ձկեցին կերակուր զազանաց. եւ զսուրբն ոչ մերձեցան,

2 եւ զամենեցուն *om.* B || 3 թարգմանի ի հայ լեզու *add.* B || 13 ամենեւեան
 ամենայն պատմասորք հեթանոսաց B || 16 ձկեցին ընկեցին B.

Ce qu'ayant appris, Dioclétien envoya à la prison (des bourreaux), qui
 tranchèrent la tête à tous, hommes, femmes et enfants, à tous ceux qui avaient
 * A fol. 164
 v. r. cru* au Christ. Un d'eux seulement put s'échapper, il se nommait Agathange,
 nom qui signifie bon ange.

On frappa saint Clément et on lui brûla les côtes avec des broches rougies;
 ensuite on l'expédia, chargé de fers, à la ville de Nicomédie, à l'empereur
 Maximien. A ce moment arriva Agathange qui se mit à crier : « Je suis
 chrétien et serviteur du Christ. » On le lia, on l'embarqua sur un vaisseau
 avec saint Clément et on les conduisit à Nicomédie. Ce que voyant, Clément
 fut rempli de joie.

Lorsqu'ils furent arrivés à Nicomédie, Maximien les interrogea, et voyant
 qu'ils ne revenaient pas de leur foi, il les remit entre les mains de l'éparque
 Agrippinus. Celui-ci les fit suspendre, on déchira leurs corps à coups d'épée;
 ensuite les ayant descendus de la potence, on les jeta en prison. Tous ceux qui
 étaient détenus dans la prison, témoins de la patience des saints et des miracles
 qu'ils opéraient, crurent au Christ et furent baptisés par Clément, puis sur
 ses prières les portes de la prison s'étant ouvertes, tous sortirent et s'en
 allèrent.

On fit sortir les saints (de la prison) et on les jeta en pâture aux fauves.

այլ երթեալ երկիր պապին նոցա եւ լեզուին գոտս նոցա : Եւ տեսեալ ամբօխին զիմեցին ի վերայ Եղարբոսին եւ քարկոծեցին եւ հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ ապա արկին գտարբան ի խորդ եւ արկին ի ծով : Եւ մտեալ բրիտանեցիցն հանին զնոսա ի ծովէն կենդանի եւ տարան ի տունս խրեանց եւ կերակրեցին . * եւ շրջէին * A fol. 164 v° b.

5 ի մէջ քաղաքին :

Եւ հրամայեաց Մաքսիմիանոս եւ տարան գտարբան կապանօր յԹմխոն քաղաք առ Գոմեաթանոս գատաւորն : Եւ նորա շատ քննեալ գտարբան, ետես զնոսա հաստատուն հաւատով ի Քրիստոս, հրամայեաց եւ արկին զնոսա ի կիր եւ կացուցին պահապանա : Եւ ի մէջ զիշերին տեսին լոյս ի վերայ նոցա, եւ առ ժամացն պահապանքն մերկացան եւ անկան ի կիրն ընդ սուրբան, եւ հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ հատին առժամացն զգլուխս նոցա :

Եւ սուրբքն ելին ամբողջ ի կրէն , եւ ելին ի վերայ հրացեալ երկաթի մահճաց, եւ ցանէին ի վերայ ձէթ եւ ձմուռ եւ ձիւթ, եւ սուրբքն ննջեցին ի վերայ հրոյն, եւ տեսին զՏէր զի ասէր զնոսա . Մի երկնչիք զի ես ընդ ձեզ եմ :

1 այլ երթեալ . . . ի Քրիստոս om. B || 3 արկին] ընկեցին B || 6 կապանօր] յԹմխոնիս առ Գոմեաթանոս գատաւորն. եւ նա ջեւաց պաղաւարտ եւ ել ի գլուխս նոցա, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել . եւ հրամանաւ արքունի կապանօր առաքեաց add. B || 9 լոյս] պայծառ add. B || 11 եւ հատին առժամացն զգլուխս նոցա] եւ եկեալ անօրինաց հատին զգլուխս պահապանացն B || 12 եւ սուրբքն ելին ամբողջ ի կրէն] Իսկ գտարբն Կլեմէս եւ Ագաթանգեղոս հանին ամբողջ ի փռանէ կրոյն B.

Toutefois, les fauves ne les saisirent point, mais vinrent se prosterner devant eux et léchèrent leurs pieds. A cette vue, les assistants assaillirent l'éparque, le lapidèrent, et crurent au Christ.

On mit les saints dans un sac et on les jeta à la mer. Les chrétiens, s'étant jetés à la mer, les retirèrent vivants, les conduisirent chez eux et leur donnèrent à manger. * Ils se promenèrent à travers la ville.

* A fol. 164 v° b.

Maximien ordonna de conduire les saints chargés de fers à la ville d'Amisos (*Amison*)¹, au juge Dométianus. Celui-ci, ayant longuement interrogé les saints et les voyant fermes dans la foi au Christ, ordonna de les jeter dans de la chaux. On mit des gardes auprès d'eux. La nuit, les gardes, ayant aperçu une lumière au-dessus (des saints), se dépouillèrent de leurs vêtements et se jetèrent dans la chaux auprès des saints. Ils crurent au Christ. On leur trancha aussitôt la tête.

Les saints sortirent indemnes de la chaux; on les étendit sur des lits de fer rougis, on les arrosa d'huile, de soufre et de poix; les saints s'endormirent sur les flammes, et virent le Christ qui leur disait : « Ne craignez pas, car je suis avec vous. »

1. Ville du Pont.

Եւ տեսեալ զատուորին թէ այնչափ տանջանքն չյաղթեցին նոցա, առաքեաց զնոսա ի Տարսոն քաղաքն կապանօր առ Մաքսիմիանոս զատուորն : Եւ երթալին ընդ անջրլի ձանապարհ, նուազեցան զօրականքն ի ծարաւոյն որք տանէին զսուրբսն, եւ Կլեմայ աղօթեալ՝ բղխեցոյց ջուր եւ արբին ամենեւեան եւ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ ձաջն եղև յերկնից եւ ստէ. Ով Կլեմէ, զամենայն խնդիրս քո կատարեցից, 5 զօրացիր եւ բաջ լեր :

Եւ երթեալ ի Տարսոն, հարցանէր Մաքսիմիանոս զատուորն եթէ զառնան եւ զոհեն կուոյն : Ըսէ Կլեմէս. Քրիստոնեայ թաղաւորս չարուցանէ Աստուած որ կոր-
 * A fol. 165
 1° a. ձանեցեն զբաղինս կուոյն, եւ զարձուցեն * զամենայն երկիր յաստուածգիտութիւն :
 Եւ բարկացեալ ընդ բանն զատուորն արկանէ զնոսա ի բորբորեալ հուր. եւ բու- 10
 րեաց անուշահոտութիւն ի հրոյն, եւ ելին սուրբքն անկիւղիք ի հրոյն եւ զնացին ի մէջ քաղաքին : Եւ կալեալ տարան զնոսա ի բանդն, եւ էին յարեւանս ամս երկուս :

Եւ յետ երկուց ամաց հանին ի բանդէն, եւ ետուն յոմն Ափրոդիտոս անուն, եւ տարեալ զնոսա ի տուն իւր եղ առաջն նոցա բազմածախ սեղան, զի կերիցեն եւ արբեն եւ արապեն զկամս թաղաւորին յորժամ ուրախացին : Իսկ սուրբքն ամենեւին 15

2 եւ երթալին ընդ անջրլի ձանապարհ] եւ ի ձանապարհին երթալին ընդ անջրլի տեղին B || 4 բղխեցոյց] բղխեաց B || 5 եւ ձաջն եղև... բաջ լեր om. B || 8 Ըսէ Կլեմէս] Ըսեն սուրբքն. Քնա լեցի : եւ յայնժամ ճարգարէացաւ սուրբն Կլեմէս եւ ստէ. եթէ յետ սակաւուց add. B || 9 յաստուածգիտութիւն] յաստուածգիտութեան օրէնս B || 11 եւ բուրեաց... կալեալ] եւ խնամօքն Աստուծոյ պահեցան անվնաս, եւ ապա առեալ B.

Le juge, voyant que tant de tortures ne les avaient pas vaincus, les envoya chargés de fers à la ville de Tarse, au juge Maximien. Comme ils cheminaient par des routes privées d'eau, les soldats qui accompagnaient les saints défailirent de soif; Clément, par ses prières, fit sourdre de l'eau, ils en burent tous et crurent au Christ. Une voix venant du ciel dit : « O Clément (*Kleme*), tout ce que tu demanderas te sera accordé, prends courage et sois vaillant. »

Lorsqu'ils furent arrivés à Tarse, le juge Maximien leur demanda s'ils se convertissaient et immolaient aux idoles. Clément répondit : « Dieu suscitera
 * A fol. 165
 1° a. des rois chrétiens qui ruineront les temples des idoles et feront revenir * toute la terre à la reconnaissance de Dieu. » Le juge, irrité de ces propos, ordonna de les jeter dans un feu ardent. Une odeur suave se dégagait des flammes et les saints sortirent des flammes sans aucune atteinte de brûlure et allèrent pendant ville. On les arrêta et on les conduisit en prison et ils y furent détenus par la deux ans.

Après deux ans, on les tira de prison et on les remit entre les mains d'un certain Aphrodisius (*Aphroditos*), qui les conduisit chez lui et leur fit servir un fastueux repas, afin qu'ils mangeassent et bussent et fissent la volonté de l'empereur lorsqu'ils seraient pris de gaieté. Mais les saints ne touchèrent à

ոչ ձաշակեցին եւ ոչ աչօք իւրեանց նայեցան ի կերպուրսն : Եւ հրամայեաց զատաւորն եւ կապեցին վէճս ի պարանոց նոցա, եւ անցուցին ընդ մէջ Բապարին :

Եւ առաքեցին զարձեալ երկիցս անգամ յԱնկուրիս առ Լուկիոս զատաւորն, եւ արկին ի բանդ եւ պնդեցին զոտս նոցա ի վաչտի : Եւ ընդ առաւօտն կոչեաց առ ինրն
 5 զԱգաթանգեղոս միայն, եւ ոլորանօք եւ խոստմամբ ջանայք պատրել զվկայն Քրիստոսի. եւ տեսալ եթէ ոչ լսէ, հրամայեաց եւ անցուցին ընդ ականջս նորա շամփուր երկայն եւ հանին ընդ միւս ալ սկանջն, եւ ապա հատին զլլուխն. զոր առեալ հաւատարիմ կինն Սովիա, թաղեաց պատուով յաստիճանս եկեղեցոյն իւրոյ : Եւ լուեալ սրբոյն Կղեմայ վկատարութիւնս սրբոյն Ագաթանգեղոսի զոհացաւ զԱստուծոյ :

Իսկ զսուրբն Կղեմէս կապեցին ի վէճ մի, եւ այնչափ հարին մինչեւ * վէճն եւ հոգն
 10 լցաւ արեամբ, եւ տարան ի բանդն. եւ յամենայն զիշեր լոյս ծաղեաց ի բանդին, որչափ էր չարգեմանն :

Եւ հասեալ տօն սրբոյ Յայտնութեանն Տեառն, զնոց հաւատարիմն Սովիա առ բանդապանսն, եւ տուեալ զանձս, եհան ի գիշերի զսուրբն Կղեմէս եւ տարեալ
 15 չեկեղեցի իւր, ազոյց նմա զգետս եպիսկոպոսութեան եւ եմիփորոն ի վերայ ուսոյն, տուեալ նմա եւ զսուրբ աւետարանն եւ բուրլառ անոյշ խնկովք : Եւ նորա տարածեալ զձեռս իւր զոհացաւ զԱստուծոյ եւ խնդրէր ոլորմութիւն յԱստուծոյ վասն

* A fol. 165
r^o b.

4 արկին ի բանդ եւ պնդեցին] եւ արկանել ի բանդ եւ պնդել B || 13 Տեառն] Քրիստոսի B
 || 14 բանդապանսն] բանդապետսն B || 17 յԱստուծոյ om. B.

rien et ne jetèrent même pas un regard aux plats. Le juge ordonna alors de leur attacher des pierres au cou et de les promener à travers la ville.

Ils furent envoyés pour la deuxième fois à Ancyre, au juge Lucius. On les jeta en prison et on attacha leurs pieds à un tronc. Le lendemain matin, (le juge) manda auprès de lui Agathange seul, et s'efforça par de douces paroles et des promesses de tromper le martyr du Christ, mais voyant que celui-ci ne l'écoutait point, il ordonna de lui passer dans l'oreille de longues broches et de les faire sortir par l'autre oreille. Ensuite on lui trancha la tête, que Sophie, une femme fidèle, recueillit et enterra avec honneur, sous les marches de son oratoire. Saint Clément, ayant appris la mort de saint Agathange, rendit grâces à Dieu.

Quant à saint Clément, on l'attacha à une pierre et on le frappa à tel point que * la pierre et le sol furent inondés de sang, puis on le reconduisit en prison. * A fol. 165
r^o b.

Toutes les nuits, une clarté brilla dans la prison tant qu'il fut aux arrêts. La fête de la sainte Épiphanie du Seigneur étant arrivée, la fidèle Sophie alla trouver les geôliers, leur donna de l'argent et fit sortir pendant la nuit saint Clément, qu'elle conduisit à son oratoire. Elle lui fit revêtir les vêtements épiscopaux et l'homophorion sur les épaules, lui mit dans les mains l'évangile et un encensoir avec de l'encens suave. (Clément) étendit ses bras pour rendre grâces à Dieu, et demanda pitié à Dieu pour toute la terre et pour tous ceux

ամենայն աշխարհի, եւ վասն այնոցիկ որ առնեն զվշատակս նորա : եւ վաղեցին զգրուանս զի երկնչէին ի յարձակմանէ անօրինացն : եւ կատարեալ զամենայն աստուածային խորհրդածախմանս բաջաբերէր զհաւատացեալսն հաստատուն կալ ի Տէր, եւ ասէր . Գաղարկոյ է հալածումն չերկրէ, եւ լոյս աստուածգլխութեան ծագեցի :

Եւ ծինչդեռ սուրբն Կլեմէս զգալանոցն ի խոնարհ ունէր եւ զազօխն ծառայանէր 5
 ի վերայ պատուական եւ սուրբ մարմնոյ եւ արեան Քրիստոսի, զիմեցին անօրէնքն չեկեղեցին յանկարծակի . եւ այլ մի որ էր իշխան քաղաքին, անուն Ալեկսանդրոս, սրով եհատ զգլխս սրբոյն Կլեմայ, եւ զսուրբ խորհրդոյնսն զրուեաց եւ զսեղանն կործանեաց, եւ զերկուս սարկաւապոյն որ ընդ սրբոյն Կլեմայ էին ի սպասաւորութիւն սրբոյ
 * A fol. 165 պատարապին, Քրիստոսիոր եւ Խարիտոն, եհատ եւ զնոցա զլուսն : Իսկ * մարտիւ- 10
 V^o II.
 րոստեր կենն Սովիա պատեաց մաքուր կտաւովք զմարմին սրբոյն Կլեմայ, եւ ստղծաւք եւ օրհնութեամբ հանգուցին ի տեղւոջն որ կոչի Կոլիվատոյ . եւ զերկուս սարկաւապոսն մերձ առ նա յապրած տապանի :

Վկայեաց սուրբն Կլեմէս առ թագաւորօրն Դիոկղետիանոսիւ եւ Մաքսիմիա- 15
 նոսիւ, եւ առ իշխանօրն Դոմետիանոսի, Ագրիպպայ, Կիւրիկիոյ, Մաքսիմեայ, Լուկեայ, Ալեկսանդրեայ զամս քսան եւ ութ, չԱնկուրիա՝ երկոյս անգամ, ի Հռոմ, ի Նիկիոմիդիա,

1 այնոցիկ] որ յիշեն եւ *add.* B || 2 զի երկնչէին] երկուցեալք B -- անօրինացն] անօրէն
 կռապաշտիցն B || 3 ի Տէր] ի հաստատն B || 5 եւ զազօխն ծառայանէր *om.* B || 8 զսե-
 զանն] սուրբ *add.* B || 10 մարտիրոսաւեր] վերայաւեր B || 12 Կոլիվատոյ] Կոլիվատ
 B || 13 տապանի] եւ առնէ Տէր անպակաս բժշկութիւնս հիւանդաց եւ ականացեալսն սրբ
 հաստով յախա ի տապան սրբոյն Կլեմայ յեկեղեցւոյ սրբոյ խաչին ծինչեւ յայսօր *add.* B.

qui font mémoire de lui. On ferma les portes de crainte d'une attaque des impies. Après avoir accompli tout le mystère divin, il encouragea les fidèles à demeurer fermes dans le Seigneur, et dit : « La persécution prendra fin sur la terre et la lumière de la science de Dieu resplendira. »

Pendant que saint Clément tenait le cou baissé et faisait ses prières sur les précieux et saints corps et sang du Christ, les impies se précipitèrent dans l'oratoire, et un homme, qui était le gouverneur de la ville, nommé Alexandre, trancha de son épée la tête de saint Clément, dispersa les saints mystères, renversa et brisa l'autel, et trancha aussi la tête aux deux diacres Christophe (*Khristaphor*) et Chariton qui assistaient saint Clément dans le service du saint sacrifice. * Sophie, l'amie des martyrs, enveloppa de linge propre le corps de saint Clément et le fit inhumer avec psalmodes et bénédictions à l'endroit appelé Cryptos (*Koyphatoy*). Elle fit mettre les deux diacres près de lui dans une autre tombe.

Saint Clément subit le martyre au temps des empereurs Dioclétien et Maximien et des gouverneurs Dométianus, Agrippinus (*Agrippay*), Cyricus, Maximien, Lucius, Alexandre pendant vingt-huit ans, trois fois à Ancyre, à

* A fol. 165
 V^o II.

յԱմիսն, ի Տարսն : Եւ կատարի տօն սրբոյն Կլեմայ Տաջրապետին եւ Արաթանդակոսի
եւ Երկուց տարեաւապոյն՝ Յունուարի ԻԳ :

Յայտմ աւար յիշատակ Է Երանեւոյն Անդրոնիկոսի եւ ածաւանդն իւրոյ Աթանասիայ :

Էր Երանեւին Անդրոնիկոս ի մեծ բաղարէն Անտիոքայ, Երիտասարդ Տատակաւ,
5 արուեստիւ սակեցործ եւ արծաթեալաձառ եւ պարկեշտ եւ սորորմած. եւ կին իւր
Աթանասիա նոյնպէս բարի զործուր : Եւ ունէին երկու զուակաւ. պատանեակ մի
Երկաստանն ամայ, եւ զուար մի տասն ամայ : Եւ զամենայն շահ փոտտակոյ իւրեանց
չերին մատուն ըստանէր.՝ մասն մի կրօնաւորաց եւ մասն մի սղբատաց եւ մասն մի * A fol. 165
ի պէտս անձին իւրեանց : Եւ ամենայն բաղարացիքն սիրէին զնոսա, փամ զն Էին
10 Տանգարաց եւ բարի ընտիմեամբ :

Եւ յամենայն կիւրակէի ժողովէին կրօնաւորս եւ կերակրովք ուրախացուցանէին :
Եւ յամենայն չորեքշաբաթու աւար Երթալը Աթանասիա ի կանանց բաղանիտն եւ
լուանայր զաղբատ կանայս, կերակրէր զնոսա եւ յուրարկէր : Նոյնպէս եւ Անդրոնիկոս
այր նորա յուրբաթու Երթալը ի բաղանիտ արանց, եւ լուանայր աղբատ արս :

15 Եւ ի միտմ աւար Տիւանդապոս Երկու զուակըն իւրեանց. եւ յետ սակաւ
աւարց մեռան Երկուքին ի միտմ աւար : Եւ մահալ ի մատուռն տանն իւրեանց անկան

1 Տաջրապետին om. B || 2 սարկաւապոյն] Քրիստոսիւրի եւ Քարիտմի add. B || 3 Երա-
նեւոյն om. B || 7 Երկաստանն ամայ] Երկաստանեանց B || 10 Տանգարաց] խանարճը եւ
Տանգարաց B || 13 կերակրէր] եւ կերակրեալ B.

Rome, à Nicomédie, à Amisos (Amison), à Tarse. La fête du saint pontife Clément, d'Agathange et des deux diacres a lieu le 23 Janvier.

En ce jour, commémoration du bienheureux Andronicus et de sa femme Athanasia.

Le bienheureux Andronicus était de la grande ville d'Antioche, jeune homme, orfèvre et argentier de sa profession, modeste et charitable. Sa femme Athanasia était également dévouée aux bonnes œuvres. Ils avaient deux enfants, un garçon de douze ans et une fille de dix ans. Ils partageaient en trois parts le produit de leur travail : * une part pour les moines, une autre * A fol. 165
pour les pauvres, et une troisième pour leurs besoins personnels. Tous leurs
v^o b.
concitoyens les aimaient, car c'étaient des gens paisibles et d'un bon naturel.

Tous les dimanches, ils réunissaient les moines et les réjouissaient d'un bon repas. Tous les mercredis, Athanasia se rendait au bain des femmes, lavait les femmes pauvres, leur donnait à manger et les reconduisait. De même son mari Andronicus, le vendredi, allait au bain des hommes et lavait des hommes pauvres.

Un jour, leurs deux enfants tombèrent malades, et, quelques jours après, moururent tous les deux le même jour. Ils allèrent dans la chapelle de leur

առաջին Փրկչին Քրիստոսին եւ ասեն. Մերկ եկաք յարդանդէ ծարց մերոց եւ զարձեալ մերկ երանեմք յերկրէ. զու ետուր եւ զու աւեր, որպէս քեզ հաճոյ է՝ նոյնպէս եւ եղեւ. եղիցին անոն քո օրհնեալ յաւիտեան : Եւ յարուցեալ թագեցին զերկոսին զաւակն իւրեանց ողբովք եւ զոհոթեամբ, ի շիրիմս հարց իւրեանց, յեկեղեցւոջ սրբոյն Յուլիանոսին :

Եւ յետ քառասուն աւուր խորհուրդ արարեալ բաշխեցին զամենայն ինչս իւրեանց աղքատաց, եւ զամենայն ծառայան ազատեցին : Եւ ի զիշերի զալտ ելին ի քաղաքէն եւ զնային յերուսաղէմ եւ անտի յԱզեկսանդրիտ. եւ ծտեալ յեկեղեցի սրբոյն Սինասաց

* A fol. 166
r^o a.

ողբալով խնդրէին յԱսատուոյ զի * յաջողեացէ նոցա զճանապարհս փրկութեան :

Եւ լուան զի ի Սկիւթ լերինն բնակեալ էր մեծ եւ առաքինի ճգնաւոր անապատա- 10
կանն Դանիէլ. զնային սու նա երկիր պաղին եւ պատմեցին զամենայն եղեալսն եւ զխորհուրդս իւրեանց : Եւ սուրբն Դանիէլ ձերունին ուսոյց նոցա բանս փրկութեան. եւ զրեաց թուլթ եւ յուղարկեաց զԱթանասիոս ի Սափենիսիստացւոց վանս, առ հրեշ-
տակակիւն կուսան կանաչս : Եւ զԱնդրոնիկոս կալաւ առ ինքն եւ արար կրօնաւոր, եւ ուսոյց նմա զամենայն ճգնողական վարս անապատաւորաց : Եւ արարեալ առ նմա 15

2 երանեմք] երանիցեմք B || 3 քո] տեառն B — զերկոսին զաւակն իւրեանց] զերկոսեանն B
|| 6 արարեալ] ճիւղբան add. B || 12 Դանիէլ om. B || 13 Սափենիսիստացւոց] կուսանոց B.

maison, se prosternèrent devant le Sauveur Christ et Lui dirent : « Nous sommes sortis nus du sein de nos mères, et nous quitterons la terre également nus; Tu as donné, et Tu as repris; il nous est arrivé comme il T'a plu; que Ton nom soit béni éternellement¹. » Ils se levèrent, enterrèrent leurs deux enfants avec des larmes et des actions de grâces, dans le caveau de leurs ancêtres, dans l'église de saint Julien.

Quarante jours après, s'étant consultés, ils distribuèrent tout leur bien aux pauvres et rendirent la liberté à tous leurs serviteurs. La nuit, ils sortirent secrètement de la ville, se rendirent à Jérusalem et de là à Alexandrie, où ils entrèrent dans l'église de saint Ménas et prièrent Dieu avec sanglots de

* A fol. 166
r^o a. leur donner le succès * dans la voie du salut.

Ils apprirent qu'à la montagne de Scété (*Skiut*) habitait le grand et vertueux ascète, l'anachorète Daniel. Ils se rendirent auprès de lui, se prosternèrent devant lui, lui racontèrent tout ce qui les concernait, événements et projets. Le saint vieillard Daniel leur donna des conseils de salut, écrivit une lettre et envoya Athanasia au couvent des Tabennésites² (*Savenisistatziots*) chez des moniales, vierges de conduite angélique. Il garda auprès de lui Andronicus, le fit moine et lui enseigna tous les usages ascétiques des

1. Job, 1, 21. — 2. C'est-à-dire probablement « des Pachomiens », car Tabennisi est le berceau du cénobitisme pachomien. Ce nom se trouve dans les actes syriaques, *BEDJAN, Acta Martyrum et Sanctorum*, t. VI, Paris et Leipzig, 1896, p. 411.

Անդրոնիկոս ամս երկուսասան. և ապա աղաչեաց զսուրբ ձերտնին զի թողցէ նմա զնալ չերուսաղէմ, զի երկիր պաղլիս ի սուրբ տեղին : Եւ հրամայեաց նմա երթալ :

Եւ յորժամ երթալք ընդ Եղիպատս գերիս աւուրս յանապատի և ի բազում խորշակէն տօնացաւ և նստաւ ի ստուերս փշտեր ծառոյ փսն սակաւիկ մի հանգչելոյ, և ահա կինն իւր Աթանասիա առն զգետիւք անցանէր. զի և նա երթիցէ չերուսաղէմ կալ չաղթիս. և ըստ հրամանին Աստուծոյ տեսալ զաչրն իւր զԱնդրոնիկոս՝ ծանեաւ և տեսալ ողջոյն նստաւ մերձ. բայց Անդրոնիկոս զնա ոչ ծանեաւ, զի նա ի բազում ձգնութենէն յոյժ թարշամեալ էր և տկարացեալ, և տղկացեալ զեղ երեսացն և որպէս եթովպացի լեալ :

Ասէ Անդրոնիկոս. Ո՛ր երթաս արեգաչ, * և զինչ անուն է քո : Եւ նա ասէ. Եւս * A fol. 166
երթամ չերուսաղէմ փսն աղթից, և է անուն իմ Աթանասիոս : Ասէ Անդրոնիկոս. 1° b.
Եւ ես անդ երթալոց եմ, եթէ կամիս ի միասին լուծեամք երթիցուք : Եւ նա ասէ. Որպէս հրամայեա լուծեամք երթիցուք ի միասին : Եւ զօրացեալք ի միաս իւրեանց սաղմոսելով երթալին, և մինն զմիւսոյն ոչ լսէր, և ամենեւին ընդ միմեանս ոչ խօսեցան և ոչ բան մի : Եւ չերիս աւուրս հասին չերուսաղէմ, երկիր պաղլին սուրբ տեղեացն, և շրջեցան ի փանորեացն առ սուրբ հարսն, և ապա զարձան չԱլեկամաղրիս :

2 երկիրպաղլիս] և աղթեացէ add. B || 5 զգետիւք] զգետուք B || 13 լուծեամք om. B || 14 սաղմոսելով] առանձինն add. B — խօսեցան] խօսէին B || 15 երկիր պաղլին սուրբ տեղեացն] երկիր պաղլին և աղթեցին ի սուրբ տեղին B || 16 առ] ամենայն add. B.

anachorètes. Andronicus vécut auprès de lui douze ans, ensuite il pria le saint vieillard de lui permettre d'aller à Jérusalem pour vénérer les lieux saints. Et celui-ci lui ordonna d'y aller.

Pendant qu'il s'acheminait vers l'Égypte par trois jours de désert sous un hâle violent, étant accablé, il s'assit à l'ombre d'un arbre épineux pour se reposer un peu; or, voilà que sa femme Athanasia, habillée en homme, vint à passer. Elle se rendait aussi à Jérusalem pour y prier, et, par ordre de Dieu, ayant aperçu son mari Andronicus, elle le reconnut, et, lui ayant donné le salut, s'assit près de lui; mais Andronicus ne la reconnut point, car elle était très flétrie et affaiblie par un grand ascétisme, la beauté de son visage s'était enlaidie, et elle était devenue comme une Éthiopienne.

Andronicus lui dit : « Où vas-tu, moine? * Et quel est ton nom? » Elle lui * A fol. 166
répondit : « Je vais à Jérusalem pour y prier et mon nom est Athanase. » 1° b.
Andronicus lui dit : « Moi aussi je m'y rends; si tu veux, nous voyagerons ensemble en silence. » Elle répondit : « Comme tu l'ordonnes, nous voyagerons ensemble en silence. » Après avoir repris un peu de force, ils partirent en psalmodiant mentalement, l'un n'entendant pas l'autre, et ils ne se parlèrent pas l'un à l'autre, pas même un mot. Trois jours après, ils arrivèrent à Jérusalem, vénérèrent les lieux saints, visitèrent les couvents des saints pères et revinrent à Alexandrie.

t. Il faudrait plutôt « trois mois ».

Եւ ասէ Աթանասիա . Ոչ իցես զու աշակերտ մեծի հօրն Դանիէլի որ ի Սկիւթա լերինն : Եւ նա ասէ . Այն : Բաէ Աթանասիա . Այօթը սուրբ ձերոյն աչնմիկ չաջողեցին մեզ ի զործս կամայ մերոյ . եթէ կամեցիր՝ բնակեցուր ի միասին ի խաչս խրճիտայ : Բաէ Անդրոնիկոս . Նախ երթալս առ վարդապետն իմ, եւ եթէ հրամայէ ինձ՝ զամ եւ բնակիմք ի միասին : Բաէ Աթանասիա . Ես երթալց չմեքեւտասնելի վանան եւ մնացից 5
բեզ : Եւ որոշեցան ի միմեանց :

Եւ երթեալ Անդրոնիկոս առ սուրբ ձերունին, պատմեաց նմա վասն Աթանասիոսի : Բաէ ձերունին . Երթ սիրեան զբռնիւն եւ բնակեսցիք ընդ արեւոյնն միաշնակեցութեամբ, զի նա միայն է եւ զու միայն . եւ ըստ իմուժ կանոնայ ձգնեցարուք զոր կարգեցի բեզ : Եւ առեալ զաթօթս ձերոյն վնայ չմեքեւտասնելի վանա առ Աթա- 10
նասիոս * եւ կայեալ ի միասին երկիւղին Աստուծոյ ալլ եւս երկոտասան տմ, եւ ոչ ետ ծանօթս Անդրոնիկոսի, եւ ոչ ալլ ումեր պատմեաց զխորհուրդն :

Եւ չետ երկոտասան տմայ ազգեցութիւն եղև ձերունոյն Դանիէլի, եւ իջեալ ի լեռնէն՝ զնայ ի վանա ալց առնել նոցա, եւ չօթ միօրթարեաց զնոսս փրկական բանիւք . եւ զարձառ սնդրէն : Եւ նախ քան զհասարակել ծանապարհին՝ եհաս նմա Անդրոնիկոս 15
եւ ասէ . Դարձիր հայր, վասն զի հայրն Աթանասիոս հանգերձեալ է առ Քրիստոս երթալ : Եւ զարձան ի միասին եւ զտին զԱթանասիոս ի վերջին շունչն : Եւ տեսեալ

1 Սկիւթա] Սկիւթիա B || 2 Այն] եւ զարձեալ ասէ . ոչ է տնուն քո Անդրոնիկոս : Եւ նա ասէ . Այն add. B || 11 ամ] ամս B.

Athanasia lui dit : « Ne serais-tu pas le disciple du grand père Daniel, qui habite la montagne de Scété ? » Il lui répondit : « Oui. » Athanasia lui dit : « Les prières de ce saint vieillard ont donné le succès à nos desseins, et si tu veux, nous pourrions habiter ensemble dans des cellules en forme de huttes. » Andronicus répondit : « J'irai d'abord auprès de mon supérieur, et s'il me l'ordonne, je viendrai et nous habiterons ensemble. » Athanasia dit : « Et moi je vais au couvent des Dix-huit sources et je t'y attendrai. » Et ils se séparèrent.

Andronicus alla auprès du saint vieillard, lui parla au sujet d'Athanase. Le vieillard dit : « Va et aime le silence, habite avec ce moine d'une vie solitaire, car il est seul et tu es seul, et vous ferez de l'ascétisme selon les règles que je t'ai imposées. » Il se recommanda aux prières du vieillard, se rendit 15
au couvent des Dix-huit sources auprès d'Athanase, * et ils vécurent ensemble dans la crainte de Dieu douze autres années; elle ne se fit pas connaître à Andronicus et ne raconta à personne le secret

Douze ans plus tard, le vieillard Daniel eut un pressentiment. Il descendit de la montagne, alla au couvent, les visita et les consola beaucoup par des paroles salutaires, puis revint chez lui. Avant qu'il eût fait la moitié du chemin, Andronicus le rejoignit et lui dit : « Retourne, père, car le père Athanase est sur le point d'aller trouver le Christ. » Ils revinrent ensemble

* A fol. 166
v^o a.

* A fol. 166
v^o a.

զԴանիէլ սկսաւ լալ : Եւ առէ Դանիէլ . Փախանակ խնդալոյ զի փոխելոյ եւ առ Դրիստոս, լմա : Առէ Աթանասիոս . Ոչ լամ փան իմ, ալ փան Անդրոնիկոսի . ապաշեմ զքեզ զի յետ թաղելոցն զիս դացես ի սնարս իմ թուզիմ զքեզ, բնիկեանուցես զաչն սուաջի Անդրոնիկոսի : Եւ խնդրեաց հաղորդութիւն, ճաշակեաց եւ համբուրեաց զիստա, եւ աւանդեաց զհոյին իւր առ Աստուած :

5 Եւ չորժամ փոխեցին զերանելին՝ տեսին զի կին ծարդ էր, եւ սուսալ զըջարտէան բնիկերցան եւ ծանեան զի Անդրոնիկոսի ածուսինն էր Աթանասիա : Եւ չոյժ երկեան եւ զարհուրեցան : Եւ սուաքեաց հաչրն Դանիէլ եւ ժողովեաց կրօնաւորս եւ աշխարհականս ի թաղումն արախնոցն Դրիստոսի Աթանասիաց, ապխտակ զգետալը եւ ոստովը
10 արժաւենեօք . զի աչնպիսի՝ կարդ էր նոցա ի թաղել զձգնաւոր կրօնաւորս . եւ սոց- * A fol. 166
v° b.
նոսիւք եւ որհնութեամբ ելին ի տապանի, եւ ետուն զոհութեամբ փառս Աստուծոյ, որ աչնպիսի իմաստութեամբ ժուժկալութիւն ետ տկար բնութեան կանանց :

Եւ յետ եօթն աւուր թաղման երանելոցն, կամեցաւ ձերունին ստնուլ զԱնդրոնիկոս զկնի իւր, եւ նա ոչ կամեցաւ, առէ . Մեռաչց եւ ես ընդ տիկնոջս իմոյ : Եւ հրաժա-
15 րեալ ձերունեոցն զմաց : Եւ նախ ըսան զհասանելն նորա ի սուրբ Մինաս, եհաս նմա կրօնաւոր մի եւ առէ . Հաչրն Անդրոնիկոս ի յետին շունչն հասեալ է : Եւ սուաքեաց

5 Աստուած] Յունաւորի ԻԳ add. B || 6 ծարդ om. B | 9 ի թաղումն] թաղման B.

et trouvèrent Athanase au dernier souffle, qui en apercevant Daniel se mit à pleurer. Daniel lui dit : « Au lieu de te réjouir parce que tu vas trépasser au Christ, tu pleures ? » Athanase lui répondit : « Je ne pleure pas pour moi, mais pour Andronicus ; Je t'en prie, après m'avoir enterré, tu trouveras à mon chevet un papier écrit, tu le liras en présence d'Andronicus. » Il demanda à communier, communia, les embrassa et rendit son âme à Dieu.

Lorsqu'ils ensevelirent le bienheureux, ils s'aperçurent que c'était une femme. Ils prirent le papier, et l'ayant lu, ils apprirent que c'était Athanasia, la femme d'Andronicus. Ils furent saisis de stupeur et de grande crainte. Le père Daniel manda et rassembla des moines et des laïcs pour l'enterrement de la servante du Christ Athanasia, habillés en blanc et tenant à la
main des rameaux de palmiers, — * car telle était leur règle pour l'enter- * A fol. 166
v° b.
rement des ascètes moines, — ils la mirent au tombeau avec psalmodies et bénédictions, et en rendant grâces, ils glorifièrent Dieu, qui avait donné une si sage endurance à la faible nature de femmes.

Sept jours après l'enterrement de la bienheureuse, le vieillard voulut ramener avec lui Andronicus, mais il ne voulut pas et dit : « Je mourrai, moi aussi, (ici) auprès de ma femme. » Le vieillard prit congé et partit. Avant qu'il fût arrivé à saint Ménas, un religieux le rejoignit et lui dit : « Le père Andronicus est au dernier souffle. » Daniel envoya quelqu'un à Scété, fit

Գոնիէլ ի Սկիւթ, եւ իջոյց զամենայն կրօնաւորսն, եւ գնացին առ Անդրոնիկոս, եւ տեսնալ գնտա ողջունեաց եւ ստարեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ ծարաւան հակառակութեամբ կրօնաւորքն Սկիւթ լերինն ընդ արեղացն Ռաթն-տանեկի վանոց, զի առցեն զմարմին երանելոյն Անդրոնիկոսի եւ ստարցեն ի լեռն : Եւ նորա ոչ տալին տանալ : Եւ հարցին ձերոյն, եւ նա հրամայեաց թաղել ընդ երանել- 5 տոյն Աթանասիայի . եւ տնայէս արարին :

Եւ արարեալ անդ ձերունոցն ընդ ոյլ սկիւթացի հարսն գեթնորեաց ննջման սուրբ երանելոյն, ելին ապա ի լեռն իւրեանց Սկիւթ : Եւ գրեցին զպատմութիւն նոցա, եւ միշտ լիշատակեն Արայի ԺԶ եւ Յունուարի ԻԳ :

* B
47 a. [Ը] Ի տմին աւուր վկայութիւն Կաթողիկոսի բաճանալին : Էր սա ի Կեսարիա 10 Կաղաղովկեցոց ի ժամանակս հալածանաց Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային . եւ բազում ձգնութեամբ եւ չարչարանօք նահատակեալ կատարեցաւ վասն անուանն Բրիստոսի :

Յայտմ աւուր պարսն Թորոս որդի արքային Հելթոյ կատարեցաւ ի պատերազմին ընդդէմ անօրինաց : Սա էր երեսասարկ կարով եւ քաջ՝ փալկալ աստուածապաշտ 15 կրօնիւր եւ բարի վարուք, որով եւ սիրելի էր ամենեցուն :

Եւ եղև յորժամ Փնտուխտար ամիրայն Եգիպտոսի աւաքեաց զօր բազում ի Կիւ-

9 միշտ om. B.

descendre tous les moines, et ils se rendirent auprès d'Andronicus, qui, en les apercevant, leur donna le salut et rendit son âme à Dieu.

Les moines de la montagne de Scété se querellèrent avec les religieux du couvent des Dix-huit sources pour la possession du corps d'Andronicus et pour l'emmener à la montagne. Les autres ne les laissaient pas s'en emparer. On consulta le vieillard, et il ordonna de l'enterrer auprès de la bienheureuse Athanasia. Et ils firent ainsi.

Le vieillard demeura là avec les pères de Scété pour accomplir les sept jours de la mort du bienheureux et retournèrent ensuite à leur montagne de Scété. Ils écrivirent leur histoire et les commémorèrent toujours le 16 Aratz, 23 Janvier.

* B
p. 47 a. [B] * En ce jour, martyr du prêtre Corterius (*Kourteriosi*). Il était de Césarée de Cappadoce au temps des persécutions de l'empereur impie Dioclétien. Après un grand ascétisme, il fut martyrisé dans les tortures pour le nom du Christ.

En ce jour le baron Thoros, fils du roi Héthoum, trouva la mort dans une guerre contre les infidèles. Il était jeune, fort et vaillant, il brilla par sa conduite pieuse et ses bonnes mœurs, et fut aimé de tout le monde.

Lorsque Pendoukhtar¹, l'émir d'Égypte, envoya en Cilicie de nombreuses

1. Bibars Bundûqdârî (1260-1277).

լիկիս, որք չանկարծակի արշաւեալ ի ներքս աւերեցին զբազում տեղիս, եւ կամէին հրով եւ սրով ապականել զամենայն երկիրն, սա ինքն արքայորդին Թորոս ի ծխտին ընդ եղբոր իւրոց Լեւոնի եղեալ զանձն ի վերայ ազգին եւ եկեղեցւոց սրբոց, եւ ընդդէմ թշնամեաց հաւատոց, եւ արարին կոտորած մեծ : Ուր Լեւոն մասնաթեամբ ոմանց իշխանաց հացոց ձերբակալ եղեւ : Եւ Թորոս յետ լաղում զործոց բաջութեան ի մահ վերաւորեալ նահատակեցաւ յանորինաց Յունուարի ԻԴ :

* Արացի ժէ եւ Յունուարի ԻԴ : Վկայութիւն երկց եղբարցն՝
Պօղոսի, Պաւսերի եւ Թէոդոտոսի :

* A fol. 167
r^o a.

Յամա Գիտկղերանոսի եւ Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքայիցն Էին ի բազարին
10 Կղէոպատրիայ, Պօղոս եւ Պաւսերիոս եղբարք եւ ի ազգութենէ Էին կրօնաւորք :
Պօղոս էր ամաց երեսուն եւ ութից, եւ Պաւսերիոս ամաց ըստն եւ հնգից : Եւ զատաւորն
Արխանոս կոչեալ կացոյց առաջի իւր եւ զատապարտեաց. եւ հրամայեաց կախել
եւ բերթել զմարմինս իւրեանց :

Էր եղբարք մի ալլ կրտսերագոյն որոց անուն էր Թէոդոտիոն. եւ էր զոյլ եւ աւա-
15 զակ. եւ լուեալ զեղբարցն երթեալ ի հեռուստ տեսանէր զնոսա ի տանջանա, երկեալ.

Տ Թէոդոտոնի] Թէոդոտիոնոսի B || 9 Էին] սուրբքս պատգիկ add. B || 10 Կղէոպատրիայ]
Կղէոպատրիայ B || 14 Թէոդոտիոն] Թէոդոտիոն որ ծխայնակեաց էր եւ ապա add. B ||
15 զեղբարցն] զչարչարանս եղբարցն էջ ի լեւոնէն եւ B.

troupes, qui envahirent subitement l'intérieur du pays, dévastèrent de nombreux endroits, et se proposaient de mettre à feu et à sang tout le pays, lui, Thoros, fils de roi, et avec lui son frère Léon, ils se sacrifièrent pour la nation et la sainte église, allèrent au-devant des ennemis de la foi et en firent un grand massacre. Léon y fut fait prisonnier par la trahison de quelques princes arméniens. Quant à Thoros, après des exploits de bravoure, blessé à mort, il fut martyrisé par les infidèles, le 23 Janvier ¹.]

* 17 ARATZ, 24 Janvier.

* A fol. 167
r^o a.

Martyre des trois frères Paul, Pausérius et Théodotion.

Aux jours des empereurs idolâtres Dioclétien et Maximien, vivaient, dans la ville de Cléopâtre (*Klēopatriay*), les frères Paul et Pausérius, moines dès leur enfance. Paul avait trente-huit ans et Pausérius vingt-cinq. Le juge Arianus les fit venir en sa présence et les condamna; il ordonna de les suspendre et de leur déchirer le corps.

Ils avaient un autre frère plus jeune, nommé Théodotion, qui était voleur et brigand. Ayant appris ce qui concernait ses frères, il alla et assista de loin

1. Le P. Tournebize place cette bataille au 24 août 1266, *Revue de l'Orient Chrétien*, IX (1904), p. 232.

և զարձաւ յետս, և նստէր ի տեղւոյ ծիաւմ. և ասէր ի ծիաւ իւր. երկու եղբարքս իմ մարտիրոսանան ևս ստնուն զգրական կենաց, երթաց և ես եկէջ հաղորդ կենացն յախանկից :

Եւ երեսեցաւ սատանայ ի կերպարանս արեւորի և ասէ. ճանաչես զիս թէ ո՞վ իցեմ : Եւ նա ասէ. Ոչ : Եւ ասէ. Ես էի որ օգնէի քեզ յամենայն ժամ յաւազակութիւնն և ի զօրութիւնն, և ոչ ժամ եկի զի տաց քեզ խրատ զի մի մարտիրոսացիս և կորնչիցի մոնկութիւնդ քո, զի տանջանքն խիտ են ևս զու ոչ համբերես, և ալ ասելի մեզս զործես : Կո՛ւ, Թէպօտոն. Ես ուխտեցի լինել ծառայ Տեառն մերոյ ֆիսուսի Քրիստոսի : Եւ սատանայ ծուխ լեալ իրբեւ զսին՝ շիջաւ և անցաւ եղև :

* A fol. 167
r° b.

Եւ երթեալ Թէպօտոն առ եղբարս իւր, խոստովանեցաւ մեծածայն և ասէ. Ես քրիստոնեայ եմ և եղբայր մարտիրոսացս : Եւ կալեալ զնա տարան առ դատաւորն, և բազում ողորմանօք խոստանայր պարգևս և պատիւս, և ոչ կարաց զարձուցանել զնա ի կուռն, ալ կալեալ զգատաւորն ընկէջ յաթուոյն, և զորեաց քիւր երեքտասան աստիճանն ի վալք, և զաթոռն կործանեաց :

Եւ ընթացեալ զօրականացն կանգնեցին զնա և զաթոռն : Եւ կապեցին զԹէպօտոն և հրացուցին շամփուրս երկայնս երկու, զմինն ի կողմն հարին և զմինն ի թիկունսն և զմինն յորովայն : Եւ նա աղօթեաց առ Աստուած և տեսանէր մերձ իւր

1 նստէր] նստաւ B. || 3 յախանկից... անցաւ եղև] որ ի մանկութենէ ուխտեալ եմ լինել ծառայ Տեառն իմոյ ֆիսուսի Քրիստոսի B || 17 աղօթեաց] աղօթէր B.

à leurs tortures; mais, pris de peur, il s'en retourna et, assis quelque part, il se dit en lui-même : « Mes deux frères se font martyrs et obtiendront la couronne de vie; j'irai, moi aussi, et j'aurai part à la vie éternelle. »

Mais le démon lui apparut sous la forme d'un vieillard et lui dit : « Reconnais-tu qui je suis? » Il lui répondit : « Non. » L'autre lui dit : « C'est moi qui de tout temps t'ai aidé dans le brigandage et le vol, et maintenant je suis venu pour te conseiller de ne pas aller au martyre et ne pas perdre ta jeunesse; car les tortures sont douloureuses : tu ne supporteras pas, et tu commettras un péché de plus. » Théodotion (Թեօտոն) lui répondit : « J'ai fait le vœu d'être le serviteur de mon Seigneur Jésus-Christ. » Le démon se transforma en une colonne de fumée, qui se dissipa et devint invisible.

* A fol. 167
r° b.

Théodotion alla trouver ses frères, confessa à * haute voix et dit : « Je suis chrétien et le frère de ces martyrs. » On le saisit et on le conduisit au juge qui, avec beaucoup de douceur, lui promit des présents et des honneurs, mais ne parvint pas à le convertir aux idoles; par contre, ayant saisi le juge, (Théodotion) le jeta à bas de son siège, le fit rouler des treize marches sur le sol, et renversa le siège.

Les soldats accoururent, le redressèrent, lui et son siège, lièrent Théodotion et firent rougir trois longues broches qu'ils enfoncèrent, l'une dans les côtes, l'autre dans le dos et la troisième dans le ventre. Il pria Dieu et

հրեշտակ որ ի ձեռին իւրում ունէր պտակ : Եւ տարեալ զահճայն հրամանաւ
 պատուարին հատին զլլուխ նորա :

Եւ զՊօղոս եւ զՊատերիոն կապեալ ընկեցին ի ծովն . եւ աջակէս կատարեցան
 աւանդեալ զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Յունուարի ԻԳ :

- 5 Յաջամ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Դանարտոս ընթերցող Եկեղեցւոյն, ի քարաբլին
 Աւրոնի, որ է յարեւմուտս մերձ ի Բուլղարս, ուսուցանէր ի զրոյ ժողովրդեանն զբանս
 աստուածայինս, եւ զբազումս զարձուցանէր ի Քրիստոս : Եւ կատարաւորն զորս
 պտանէին ի հաւատացելոյն չարաչար տանջանօք սպանանէին : Եւ սուրբն Դանարտոս
 առեալ զվիրս եւ զամենայն անօթս Եկեղեցւոյն փախեալ եւ թաղեալ : Եւ յորժամ
 10 պտին զնա անօրէնքն՝ յախշտակեցին զանօթս՝ սրբութեանն եւ զնա սախլէին զոհն ^{* A fol. 167}
 կռոյցն . եւ յորժամ ոչ կարացին հաւանեցուցանել՝ սպանին զնա սրով եւ ընկեցին ի
 ծովն, եւ ալիք ծովուն հանին զնա ի ցամաք : Եւ Փիլիպոս Բահանայն թաղեաց զնա
 պատուով ի քարեկէն տապանի . եւ առժամայն բուսաւ ծառ ճիլիկնի մերձ ի տապանն,
 եւ է մինչեւ ցայսօր :

3 կապեալ] կապեցին B — ծովն] զեան B — կատարեցան աւանդեալ] աւանդեցին B ||
 6 որ է յարեւմուտս om. B || 7 Քրիստոս] Քրիստոսի հաւատս B || 8 Դանարտոս] յայնձ
 հալածանաց ժամանակին add. B || 13 եւ առժամայն ... ցայսօր] եւ առնէ բազում բժշկու-
 թիւնս B.

aperçut auprès de lui un ange tenant à la main une couronne. Les bourreaux,
 sur l'ordre du juge, l'emmenèrent et lui tranchèrent la tête.

Quant à Paul et Pausérius (*Pauserion*), les ayant liés, on les jeta à la mer.
 C'est ainsi qu'ils moururent, rendant leur âme à Dieu, le 24 Janvier.

En ce jour le saint martyr du Christ Danax (*Danachtos*), lecteur de l'église,
 dans la ville de Valona (*Aulon*), qui se trouve en occident, près de chez les
 Bulgares, enseignait au peuple les paroles divines des écritures et en con-
 vertissait beaucoup au Christ. Les idolâtres mettaient à mort dans de
 cruelles tortures ceux qu'ils trouvaient d'entre les fidèles. Saint Danax
 prit les livres et les vases de l'église, s'enfuit et se cacha. Les impies, l'ayant
 retrouvé, lui enlevèrent les vases sacrés* et le pressaient d'immoler aux idoles,
 mais ne pouvant le persuader, ils le tuèrent par le glaive et le jetèrent à la
 mer. Les vagues de la mer le déposèrent sur le rivage. Le prêtre Philippe
 l'inhuma avec honneur dans un tombeau de pierre, et aussitôt, près du tom-
 beau poussa un olivier, qui existe encore aujourd'hui

* A fol. 167
 v^o a.

Երայի ժԲ և Յանուարի Են : Տօն սրբոյն Գրիգորի
առաւուածարանի Անձխանձու եպիսկոպոսի :

Առաւուածահաճոյ և ձեռ վարդապետն Գրիգորիտս էր չերկրէն երկրորդ Կապա-
րովկիացոյց, ի քաղաքէն Անձխանձու . և զի մաշն իւր արու զաւակ ոչ ունէր, խնդրէր
յԱռաւուծոյ արաւաւոր տալ նմա : Եւ յանուրջս տեսանէ զգառիկեր որդւոյն զոր հան- 5
գերձեալ էր ձեռնել : Եւ յորժամ եղև մանուկն՝ նուիրեաց զնա մաշն իւր Առաւուծոյ :
Եւ աճեցեալ մանկանն եղև ուսումնասէր յոյժ, և զնացեալ ի Կեսարիա յուսումն,
և անտի ի Պաղեստին, և ապա յԱղեկսանդրիա, և անտի զնաց լիմաստութեանց
մաշն յԱթէնա :

Եղև զնալ և Բասիլիտի ի Բիւղանդիոյ յԱթէնա, և բնակեցան ի միասին հացա- 10
կիցր միմեանց, և ուսան զամենայն հաճարս իմաստասիրութեան արտարին զրոյց,
ուսան և զառաւուծաշունչ զիրս պատուիրանաց . եղին և ժուծիալք ի ձգնութիւնս,
որ և սրանչեքստեսք եղին և զարմանալք բնակչաց երկրին : Եւ Բասիլիտս զարձաւ
ի տուն իւր : Եւ մնաց Գրիգորիտս յԱթէնա, և բռնադատէին զնա լինել աթուակալ 15

* A fol. 167 v° b. * քաղաքին աչնմիկ, զոր յանձն ոչ առ :

1 տօն . . . եպիսկոպոսի] Վարդ և պատմութիւն սրբոյ և երիցս երանեալ հօրն մերոյ հաճաշ-
խարհայոց վարդապետին առաւուածարանին Գրիգորի Անձխանձու եպիսկոպոսի B.

18 ARATZ, 25 Janvier.

Fête de saint Grégoire le théologien, évêque de Nazianze (*Antziantzou*).

Le grand docteur Grégoire (*Grigorios*), agréable à Dieu, était du pays de la seconde Cappadoce, de la ville de Nazianze (*Antziantzou*)¹. Comme sa mère n'avait pas d'enfant mâle, elle priait Dieu avec larmes de lui en donner. Or, elle vit dans un songe l'image du fils qu'elle devait mettre au monde. Lorsque l'enfant fut venu, sa mère l'offrit à Dieu. L'enfant en grandissant devint très attaché au savoir; il se rendit pour étudier à Césarée, de là en Palestine, ensuite à Alexandrie et de là à la mère de toute sagesse, à Athènes.

Il arriva que Basile (*Basiliôs*), lui aussi, se rendit de Byzance à Athènes, et ils logèrent ensemble et prirent leur nourriture en commun; ils apprirent toutes les branches de la philosophie profane, étudièrent également les livres des préceptes inspirés par Dieu, furent persévérants dans l'ascétisme et furent très considérés et estimés des habitants du pays. Basile retourna chez 2
lui. Grégoire resta à Athènes et on le pressa de tenir une chaire² * en la ville, ce qu'il n'accepta point.

* A fol. 167 v° b.

1. Il faudrait plutôt Arianzos, mais la leçon est défendable, le rédacteur arménien ayant pu se borner volontairement à mentionner la ville dont dépendait Arianzos. — 2. Le terme arménien *աթուակալ* désigne habituellement le successeur au trône épiscopal, et l'on pourrait être tenté d'entendre « coadjuteur avec future succession »

Եւ յորժամ եղեւ Երեսուն տմայ՝ զնայ յերկիրն խր եւ ձկրակցաւ . եւ ուխտ եղ անձին խրում տմենեւին ոչ երգնուլ եւ առանձինն եւ ձիայնակ կեալ : Եւ զյայզ եւ զյերեկ ընթեանոյր զաստուածաշունչ զիրս, եւ զՔրիստոս յայտնադէս տեսանէր ի տեսեանն :

5 Զեռնապրի ի հօրէն խրմէ, Բաշանայ եւ զնայ տա Բասիլիոս, եւ իմաստասիրեցին ի ծիտսին ճառս :

Եւ եղեւ ի վախճանեւ Կեսարիտի եղբոր խրոյ, զրեայ հայրն խր զե երկրից, տա նա, Բանդի յոյժ ձերացեալ էր, զե իննսուն տմայ էր : Եւ զարձա Գրիգորիոս տա հայրն խր, եւ եղեւ հոգաբարձու եկեղեցւոյն :

10 Իսկ Բասիլիոս նախ յաթաւ եպիսկոպոսութեանն Կեսարու, եւ ձեռնադրէ զԳրիգորիոս զաստուածաբանն եպիսկոպոս Սասիմայ : Եւ նա վասն խառնութեան լինելոյ տեղւոյն եւ ժողովրդեանն անխաղաղ վիճմանն՝ ոչ յօժարեցաւ բնակիլ ի Սասիմա, զնայ ի տուն խր : Ապա բռնագտակեցին զնա հայրն խր եւ Բասիլիոս եւ նաուցին յաթաւ եպիսկոպոսութեանն Անձիաձու :

15 Եւ յորժամ թագաւորեաց ուրայոյզն Ֆուլիանոս, հրամայեաց զե բրիտանէից սրովր ոչ ստանիցին զհանձարս եւ զիլիւստիպալոթիւնս արտաքին պոյց : Ֆաջնամ Պրիգոր աստուածաբանն զրեայ ճառս յանդիմանութեան առ Ֆուլիանոս, եւ անպէտ բարբանջ-

1 յերկիրն] ի գաւառն B. || 5 Բաշանայ] եւ լինի նմա ձեռնառ յամենայն *adl.* B.

Lorsqu'il eut atteint ses trente ans, il retourna dans son pays, se fit baptiser, et fit vœu de ne jamais jurer et de vivre seul en solitaire. Jour et nuit, il lisait les écritures inspirées de Dieu et vit le Christ manifestement dans une vision.

Il fut ordonné prêtre par son père, et alla trouver Basile avec lequel ils composèrent ensemble des homélies.

A la mort de son frère Césaire (*Kesariosi*), son père lui écrivit de revenir auprès de lui, car il avait beaucoup vieilli, ayant quatre-vingt-dix ans. Grégoire revint auprès de son père et fut procureur de l'église.

Quant à Basile, il occupa le siège épiscopal de Césarée, et sacra Grégoire le théologien évêque de Sasime. Celui-ci, en raison de troubles survenus dans la localité et d'une contestation de la turbulente population, ne consentit point à demeurer à Sasime et revint à sa maison. Son père et Basile le forcèrent ensuite à monter sur le siège épiscopal de Nazianze.

Lorsque régna l'apostat Julien, il décréta que les fils des chrétiens ne pourraient apprendre les humanités et la philosophie profanes. C'est alors que Grégoire le théologien écrivit les discours de réfutation contre Julien, où il démontre que les sciences profanes ne sont que vains bavardages,

de l'évêque local, mais il s'agit d'après la vie grecque d'une chaire de sophistique, et cela s'accorde avec le sens étymologique du mot en question, cf. *P. G.*, XXXV, col. 257.

A fol. 168
1° a.

մունս զարտարին ուսմունսն եցոյց, եւ որպէս զուսասելս խոտան համարել, եւ թէ չլցեն պէտք բրխատնէից ուսանել : Եւ զրեաց զիրս խոշիկանս, եւ ամբրիկունս, երբականս եւ չարորդատկարս եւ ուսուցանէր զորպիս բրխատնէից :

Եւ տեսեալ Յուլիանոս զոր արար Գրիգորիտս յամօթ եղև, եւ թոյլ ետ զարձեալ բրխատնէից ուսանել զարտարին ստորագրեալն հանձարս, բանկն վեհագոյնք էին Գրիգորի հանձարադրութիւնքն բան զՊլատոնին եւ զԲրիտատեղին եւ զՀոմերոսին :

Եւ յետ մահուան հօրն խրոյց Գրիգորի եւ ծօրն խրոյց Նունայ եւ եղբօրն Կեսարոսի եւ բեռն խրոյց Գորգոնիոյ, պատուեաց զնոսա ներբողական ճառիւք : Եւ զնոց ի Սելեւկիա ի կուսանաց վանսն արբուհւոյն թեկզի նախապետին . եւ անդ զադարեաց կացեալ լռութեամբ աւուրս բազումս :

Եւ յարժամ զարձաւ ի Նանձիանձոն՝ ոչ կամեցաւ կալ եւ ոչ հոգալ զեպիսկոպոսարանն, ալ հոգալ զպղբատս՝ զործակից լինել մեծին Բասիլէոսի եպիսկոպոսապետին : Եւ շինեաց սաճար ի հանկիտս ասլբատաց, եւ զրեաց զաղքատապիտեան ճառն :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ աշխարիկ եղև բազմանալ բռնութիւն արխանտացն, եւ հրամանաւ արբոյն Բասիլէոսի զնոց ի Կոստանդինուպօլիս, եւ ի ջաւանեցաւ ի մատուռն արբոյն Անատոսիոս, եւ ջանաչր արիաբար ընդդէմ հոգեմարտ հերձուածոյն եւ ալ հերետիկոսացն, եւ էր նոցա համախոհ եւ օգնական Վաղէս թագաւորն որ նստաւ յետ

2 ամբրիկունս] ամբրիկունս B || 4 Գրիգորիտս] ընթերցեալ զպատճէն ճարտասանութեանն Գրիգորի add. B || 12 լինել] լեալ B.

* A fol. 168
1° a.

dignes d'être considérés comme des légendes méprisables, et que les chrétiens n'ont nullement besoin de les apprendre. Il écrivit les livres des Héroïques (*Iroyikans*), Iambiques (*Ambrikouns*), Distiques et Tétrastiques, et il enseigna les fils des chrétiens.

Julien, ayant vu ce qu'avait fait Grégoire, fut honteux et permit de nouveau aux chrétiens d'étudier les raisonnements de la philosophie profane, car les exposés philosophiques de Grégoire étaient de beaucoup supérieurs à ceux de Platon, d'Aristotèle et d'Homère.

A la mort de son père Grégoire, de sa mère Nonna (*Nounoy*), de son frère Césaire (*Kesarosi*) et de sa sœur Gorgonea (*Gorgoniog*), il les honora d'oraisons funèbres. Il se rendit à Séleucie au couvent de vierges de sainte Thècle, la protomartyre, et y demeura en gardant le silence de nombreux jours.

Lorsqu'il retourna à Nazianze (*Nantzianzon*), il ne voulut point y rester, ni gérer l'évêché, mais il soigna les pauvres et devint le collaborateur du grand Basile, le métropolitain. Il fit construire un grand hospice pour la commodité des pauvres, et écrivit une homélie sur l'amour de la pauvreté.

En ces jours-là les Ariens augmentèrent leur tyrannie et, sur l'ordre de saint Basile, il se rendit à Constantinople, se fixa à la chapelle de la Sainte-Anastasis, combattit vaillamment les hérétiques pneumatomaques et d'autres hérétiques, qui avaient pour partisan et soutien l'empereur Valens (*Valēs*),

Յուլիանոսի : * Եւ աստուածաբանական բանիւք վարդապետութեամբ ուսուցանէր * A fol. 168
 ժողովրդեանն զուղղախառ հաւատս, եւ արմատախիլ առնէր զհերձուածողացն զնոր
 բարբառնջմունսն : r^o b.

Իսկ Ապոլլինարոս անիմատս Ասորին նոր իմն եւ գառն հերձուած անկեաց յեկեղե-
 ցին, եթէ Միխատոս ոչ էառ ի ծանալի հոգի ի Կուսէն . եւ այլ եւս հաշտութեան բանիւք
 զբազումս պատրեաց, եւ յարոյց ի վերայ սրբոյն Գրիգորի աստուածաբանի պատերազմ
 եւ քարկոծ արարին զնա :

Հանդիպեցաւ ի քաղաքին Պետրոս, որ յետ սրբոյն Աթանասի նստաւ չափուն Աղեկ-
 սանկրի . եւ ժողովեցան առ նա ածենայն ուղղախառք եւ արարին բնութիւն, եւ
 աստուածային բնութեանմբն նստուցին զաստուածաբանն Գրիգորիոս չափուն Կոս-
 տանդինուպոլսոյ, հրամանաւ Թէոփոսի մեծի արքային եւ վարդապետաց զժողովուրդի
 ուղղախառութեամբ ամս երկոստասն :

Եւ ոմն իմաստասէր Աղեկսանկրացի որոյ անուն էր Մաքսիմոս կեղծաւորութեամբ
 ի կերպարանս ձղնաւորի լեալ մատաւ առ աստուածաբանն Գրիգորիոս, եւ կղև
 նորին կենակից ի միում սենեկի եւ սեղանի : Եւ ցանկացեալ Կոստանդինուպոլսի
 աթոռոցն կղիտ օգնական ինքեան երէց մի յեկեղեցոյն, եւ զարձուցին ի խորհուրդս

7 եւ քարկոծ արարին ի քարկոծեւ B.

qui succéda à Julien. * Il instruisit la population dans la foi orthodoxe par sa doctrine en des discours théologiques, et s'efforça de déraciner les nouveaux
 radotages des hérétiques. * A fol. 168
 r^o b.

Mais Apollinaire le stupide Syrien suscita une nouvelle et cruelle hérésie dans l'église en prétendant que le Christ n'avait point pris une âme intelligente de la Vierge, et il égara beaucoup (de chrétiens) par ses paroles de blasphème; il entreprit une lutte contre saint Grégoire le théologien et le fit lapider.

Sur ces faits, arriva dans la ville Pierre, qui avait occupé le siège d'Alexandrie après saint Athanase, et tous les orthodoxes s'assemblèrent auprès de lui, pour examiner (la situation), et élurent, par élection divine, Grégoire le théologien au siège de Constantinople, par ordre du grand empereur Théodose. Il y instruisit la population en toute orthodoxie pendant douze années¹.

Un philosophe alexandrin, nommé Maxime, prenant hypocritement des attitudes d'ascète, se présenta au théologien Grégoire et se fit son compagnon de vie, de chambre et de table. Et comme il convoitait le siège de Constantinople, il trouva comme complice un prêtre de l'église, et tous les deux

1. Donnée évidemment fausse. si on l'entend du patriarcat de Grégoire, qui ne dura que très peu de temps; il s'agit sans doute du séjour total à Constantinople, et ce chiffre est celui de la vie grecque, P. G., XXXV, col. 301.

և ի կամս իւրեանց զՊետրոս զԱղեկաանդրու հայրապետն, այն որ հատուց զԳրիգորիոս յաթոն, խոստանալով նմա գանձս բազումս :

* A fol. 168
v^o a.

Եւ հաւ առաքեաց մետրոպոլիտս եւ եպիսկոպոսունս զի իջուցեն զԳրիգորիոս յաթոնսն եւ հատուցեն զՄարտիրոս . * եւ երթեալք փութանակի կատարել զգործն : 5
Եւ ելելս խոսիտթիւն մեծ եւ ազմուկ ի Բաղարին ընդ միմեանս, սիրելիք եւ թշնամիք, եւ հանին զՄարտիրոս չեկեղեցւոյն : Եւ Աղեկաանգրացիքն տարան զնա ի տուն վտղահարի միոյ եւ ձեռնադրեցին զնա անդ : Եւ զնացին սա թագաւորն Թէոդոս ի Թեսսալոնիկէ, եւ արաչեցին զնա զի տացէ զաթոն Կոստանդինուպոլսի ի Մարտիրոս : Եւ 10
նորա լուեալ բարկութեամբ հրամայեաց հանել զնոսս չերեսաց իւրոց, եւ զարձան արտում եւ ամսթալից չԱղեկաանգրիս :

Եւ խորհեցաւ սուրբն Գրիգորիոս թողուլ զաթոն եւ զնալ ի տուն իւր, եւ մոլովուրդն արդելին եւ ոչ հառն թողլ :

Դարձաւ եւ թագաւորն ի Թեսսալոնիկոյ, եւ ազտուաց զեկեղեցիսն ի հերձուածոցն : Եւ սուեալ զԳրիգորիոս զնաց չեկեղեցին : Եւ ամպ մի անցեալ ի ներքոյ արեգականն ելելս ցերեկն զիշեր, եւ սկսան խնդալ եւ ուրախանալ հերձուածոցն 15
զսուրն եթիւ . Աչ համեցաւ Բատուած զարտաքսին մեր չեկեղեցւոյն : Եւ յորժամ մտին ի խորանն թագաւորն եւ սատուածարանն՝ զրուեցաւ ամպն եւ ծաղեաց լոյս պայծառ .

4 նստուցեն] ձեռնադրեցեն B || 7 անդ] եպիսկոպոս *add.* B || 15 ուրախանալ] ուրախ լինել B || 16 չեկեղեցւոյն] չեկեղեցեաց B.

attirèrent à leur dessein et à leur volonté Pierre, le patriarche d'Alexandrie, celui qui avait mis Grégoire sur le siège (de Constantinople), lui promettant de grandes richesses.

* A fol. 168
v^o a.

Celui-ci envoya des métropolitains (*metropolitans*) et des évêques pour déposer Grégoire du siège et y mettre Maxime; * ils s'empressèrent de s'y rendre pour accomplir cette action. Il y eut un grand trouble et du bruit dans la ville entre les partisans et les ennemis, et on expulsa Maxime de l'église. Les Alexandrins le conduisirent dans la maison d'un joueur de flûte et l'y sacrèrent. Ensuite ils se rendirent auprès de l'empereur Théodose à Thessalonique, et le prièrent de donner le siège de Constantinople à Maxime. Entendant cela, (l'empereur) irrité ordonna de les faire sortir de sa présence, et ils revinrent à Alexandrie tristes et confus.

Saint Grégoire songea à quitter le siège et à rentrer dans sa maison, mais la population s'y opposa et le maintint.

L'empereur, à son retour de Thessalonique, débarrassa les églises des hérétiques. Il prit avec lui Grégoire et se rendit à l'église. Un nuage qui passait sous le soleil fit du jour la nuit, ce qui remplit de joie et de plaisir toutes les classes des hérétiques, qui dirent : « Il n'a pas plu à Dieu que nous soyons expulsés de l'église. » Lorsque l'empereur et le Théologien pénétrèrent dans le chœur, le nuage se dissipa et une lumière vive jaillit; les hérétiques

և եղևն ամօթալից հերձուածուրն : Եւ նստուցին զԳրիգորիոս յաթոսն, Մելիտոս Անտիոքոց պատրիարքն եւ հարիւր եւ չիսուն եպիսկոպոստնքն որք ժողովեցան չերկրորդ սինհոդոսն :

Յետոյ եկին եւ Եգիպտոսի եպիսկոպոստնքն եւ Ազեկսանդրու պատրիարքն զմկա-
 5 ծակ * լեալ եթէ առանց մեր կամայ նստուցէք զԳրիգորիոս յաթոսն : Եւ եղև * A fol. 168
 խոսիւթիւն ի մէջ հարիւր եւ չիսուն սինհոդոսին, ոչ եթէ, առէին զԳրիգորիոս կամ v^o b.
 անարժան համարէին, ալ ընկալէին եթէ. Բնդէր ոչ անսացէք զալստեան մերոյ :

Ասէ յնոսա Գրիգորիոս. եթէ վասն իմ է խոսիւթիւնդ, ես ոչ եմ լաւ քան
 10 ի թագաւորէն եւ յաճեալսն ժողովոցն եւ ողջունեալ զնոսա եւ ի քաղաքէն եւ զնայ ի
 Կապոպոլիկա չերկիր իւր, եւ զաղաքնայ ի զեօղ մի որ կոչի Արիանզոն : Եւ ժողովն
 ձեռնադրեցին յաթոս Կոստանդինուպոլսի զՆեքատոլիոս զճարտոնաղին :

Եւ յորժամ սուրբն Բասիլիոս հանդերձեալ էր բարի մօհուամբ ննչել ի Գրիգորիոս
 15 զնայ Գրիգորիոս աստուածաբանն առ նա ի Կեսարիա եւ զրեայ ի թագունն նորա
 ներբողական ձառս, եւ զարձաւ անդրէն չԱրիանզոն :

Այս երանելի աստուածաբան վարդապետս Գրիգորիոս զերկոստոսան ամն զոր

1 նստուցին զԳրիգորիոս յաթոսն om. B.

tiques furent couverts de honte. Méléce (*Melitos*), patriarche d'Antioche, et les cent cinquante évêques convoqués pour le deuxième concile installèrent Grégoire sur le siège.

Les évêques d'Égypte et le patriarche d'Alexandrie arrivèrent ensuite mécontents * de ce que Grégoire avait été installé sur le siège sans leur
 * A fol. 168
 v^o b.
 consentement. Il y eut un désaccord parmi les cent cinquante (membres) du synode, non pas qu'ils haïssent Grégoire ou qu'ils le jugeassent indigne, mais ils l'incriminaient en disant : « Pourquoi n'avez-vous pas attendu notre arrivée ? »

Grégoire leur dit : « S'il y a une contestation à cause de moi, je ne suis pas meilleur que Jonas, *jetez-moi à la mer, et la tempête s'éloignera de vous*¹. » Et il donna volontairement sa démission à l'empereur et au concile entier, les salua, quitta la ville et se rendit dans son pays en Cappadoce; il habita un village nommé Arianzos (*Arianzon*). Le concile sacra Nectaire de Tarse au siège de Constantinople.

Lorsque saint Basile fut sur le point de reposer dans le Christ d'une bonne mort, Grégoire le théologien se rendit auprès de lui à Césarée, et y écrivit pour ses funérailles une oraison funèbre; il retourna ensuite à Arianzos.

Ce bienheureux docteur théologien Grégoire, durant les douze années

1. Jon. i. 12.

արար ի Բլւզանդիա՝ ծարրեաց զբարեաց յամենայն հերձուածորացն եւ ի ծոցբութենէ
Արիսի եւ Ապոլլինարի եւ Նատատիսի : Նատոյց յաթիւ եպիսկոպոսութեանն Անճիան-
ձու՝ զԵւլալիսս, եւ ինքն յԱրխանդոն զապարեաց : Եւ աստուածահաճոյ վարուք
կոցեալ խաղապութեամբ հանդես ի Յունուարի ԻԶ : Եւ փոխեցաւ * յանանդեական
եւ յանվախճան յորախութիւնն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր Տէր :

* A fol. 169
r° a.

5

Արացի ժԺ եւ Յունուարի ԻԶ : Վարք երանելոյն Քսենոփոնի եւ զուգակցին իւրոյ
Մարիամու եւ երկու որդւոցն Արկադեայ եւ Յովհաննու :

Երանելին Քսենոփոն էր ի Կոստանդինուպօլսէ մեծատուն իշխան, բարեպաշտ,
ոգործած եւ երկնւյս յԱստուծոյ . նոյնպէս եւ ամուսինն իւր Մարիամ : Ունէին եւ
երկու որդիս զԱրկադէոս եւ զՅովհաննէս, եւ ուսուցանէին զնոսա ընկել իբրեւ 10
զինքեանս : Աւարեցին զնոսա ի Բլւրիսոն քաղաքն յուսանել զվարութիւն զրոյց :

Եւ ծինչդեռ նաւէին՝ եղև մըրիկ մեծ ի ծովուն, եւ զիրկս արկեալ ծիմեանց ողբացին
ուժկին, եւ աղաչէին զԱստուած : Հերձաւ նաւն եւ ամենեքեան ընկզմեցան ի ծովն,
բայց ոչ կորեան՝ լուսն հարեալ իւրաքանչիւր որ ի տախտակս նաւին. եւ զամենեւեան

4 հանդես] Արաց ժԺ եւ add. B || 5 ի Քրիստոս... Տէր om. B || 7 Արկադեայ] Արկա-
դիսի B || 8 ի Կոստանդինուպօլսէ] ի Կոստանդիպօլիս B || 13 զԱստուած] փրկիլ ի
փորձութենէն add. B.

qu'il passa à Byzance, avait purgé la ville de tous les hérétiques et de l'erreur
d'Arius, d'Apollinaire, de Novat¹ (*Navatiosi*). Il fit monter sur le siège
épiscopal de Nazianze Eulalius, et se retira à Arianzos. Il y vécut d'une vie
agréable à Dieu et reposa en paix le 25 Janvier. Il trépassa * dans la joie
immortelle et sans fin, dans le Christ Jésus, Notre-Seigneur.

* A fol. 169
r° a.

19 ARATZ, 26 Janvier.

Vie du bienheureux Xénophon, de sa femme Marie (*Mariamou*) et de leurs deux fils
Arcadius et Jean.

Le bienheureux Xénophon était de Constantinople, prince riche, pieux,
charitable et craignant Dieu; de même était sa femme Marie. Ils avaient deux
fils, Arcadius et Jean, auxquels ils apprenaient à être comme eux. Ils les en-
voyèrent à la ville de Beyrouth (*Biuriton*) pour y apprendre les lettres.

Tandis qu'ils naviguaient, une forte tempête se leva sur la mer. Ils se
jetèrent dans les bras l'un de l'autre, poussèrent des hauts cris et prièrent
Dieu. Le navire se brisa et tous tombèrent à la mer, mais ils ne périrent pas,

1. Grégoire a effectivement écrit contre Novat et ses partisans, cf. par ex. *P. G.*,
XXXVI, col. 356 sq. Noter que le rédacteur arménien suit fidèlement la vocalisation
grecque Ναυάτος.

որք էին ի նաւ անդր ապրեցոյց Աստուած : Յովհաննէս եւ ի Մարիիտա, եւ Արկապիտս՝ ի Տեսափիւրկեա : Իսկ Յովհաննէս գտեալ վանս մտեալ զապարեայ անդ լեալ կրօնաւոր, եւ ապաէր զԱստուած զի ծանուցէ նմա զԱրկապէոս զեղբայր իւր : Եւ երեւեցաւ չերազի զի փրկեցաւ ի ծովէն եւ եղև կրօնաւոր :

5 Իսկ Արկապէոս ելեալ ի ցամօր զնայ յԱրուստղէմ, եւ երկրպագեաց * սուրբ * A fol. 169
տեղեացն : Հանդիպեցաւ սուրբ Տերունոյ ծիսմ կրօնաւորի, եւ նա յառաջադոյն ասաց r^o b.
Արկապիտսի եթէ . Եղբայր քո եւ ծառայքն որք էին ի նաւին կենդանի են, եւ են կրօնաւորք : Եւ զնայ Արկապիտս զկնի նորա եւ եղև կրօնաւոր :

10 Իսկ երանելին Քսենոփոն ոչինչ զիտէր զորդւոցն . եւ առարեայ թղթով ծառայ ծի
ի Բիւրիտոն զի տեսէ զնոսա թէ հրպէս կան . եւ չորժամ զնայ ոչ եզիտ : Հանդիպեցաւ
ծիսմն ի ծառայակցոյ իւրոյ՝ որ էր ի նաւին ընդ տեսան որդւոցն, եւ էր կրօնաւոր
լեալ եւ տեղեկանայր թէ . Ո՞ր իցեն տեսարքն մեր : Եւ նա ասէ եթէ . Ի ծովուն
ընկզմեցան եւ եւ ծիսան ապրեցայ, եւ կրօնաւոր լինել եւ զապարել ի տեղւոյն քան
զատեալ առ տէր մեր եւ լինել չար հրեշտակ լաւ համարեցայ :

15 Եւ զարձաւ ծառայն եւ պատմեայ տերանց իւրոյ զկորուստ զաւակաց իւրեանց :
Եւ նոցա լուեալ ըստ Յորայ զոհութեամբ ասացին . Տէր ես՝ եւ Տէր առ, որպէս

5 երկրպագեայ] երկիր եպագ B || 7 էին] ընդ բեզ add. B || 14 համարեցայ] վարկայ B.

car chacun se cramponna aux débris du navire et tous ceux qui se trouvaient dans le navire furent sauvés par Dieu. Jean atterrit à Malplita ¹ et Arcadius à Tétrapurgia (*Tetaphiurges*). Jean trouva un couvent où il se réfugia et se fit religieux; il pria Dieu de le renseigner sur son frère Arcadius. Et il lui fut révélé en songe qu'il avait été sauvé de la mer et était devenu religieux.

Quant à Arcadius, après avoir touché le rivage, il se rendit à Jérusalem et vénéra les * lieux saints. Il y rencontra un saint vieillard religieux, et celui-ci * A fol. 169
prédit à Arcadius : « Ton frère et les domestiques qui se trouvaient dans le r^o b.
navire sont sauvés et se sont faits religieux. » Arcadius le suivit et se fit religieux.

Quant au bienheureux Xénophon, il ne savait rien de ses fils; il envoya un domestique chargé d'une lettre à Beyroth pour les voir et avoir de leurs nouvelles. Lorsque celui-ci arriva, il ne les trouva point. Il rencontra un de ses compagnons de service qui s'était trouvé sur le navire avec les fils de son maître et qui s'était fait religieux. Il lui demanda : « Où sont nos maîtres ? » Il lui répondit : « Ils se sont noyés dans la mer, et je suis le seul survivant; je me suis fait religieux et j'ai préféré habiter en cet endroit, plutôt que de retourner chez notre maître et d'être un mauvais ange. »

Le domestique revint et raconta à ses maîtres la perte de leurs enfants. Lorsqu'ils l'entendirent, ils dirent comme Job en rendant grâces : « *Le Sei-*

1. Μεγλεψεθάν et Τετραपुरγία dans Métaphraste. P. G., CXIV, col. 1024.

Տեսան հաճոյ թուեցաւ՝ նոյնպէս եւ եղեւ : Եւ կայեալ չափօն երկրեանն տեսանէին զմի տեսիլ_ . զՅովհաննէս ականակապ ոսկի պսակաւ, եւ զԱրկաղէոս աստերալից սրայծառ պսակաւ : Եւ տաէ Քսենոփոն զՄարիամ . Մի տրտմիւր, զի որդեակքն մեր առ Աստուած կենդանի են :

Եւ վաճառեցին զտունս իւրեանց, եւ զամենայն ինչսն բաշխեցին աղքատաց, եւ 5
 * A fol. 169
 v^o a. զհացին չԵրուսաղէմ : Եւ հանդիպեցան ծառալի միւսմ որ էր զկնի * որդւոց իւրեանց ի ծովուն, եւ էր կրօնաւոր : Հարցանէին թէ . Որպէս որդիքն մեր մեռան : Եւ պատմեաց նոցա որպէս եղևն : Եւ թողեալ զնա զհացին ի Յորդանան :

Եւ զէպ եղև նոցա հանդիպել սուրբ ձերունոցն որ զԱրկաղէոսն բնկալաւ զի երկուց ի սուրբ Գողգոթիս : Բաէ ձերունին . Ով աէր Քսենոփոն եւ տիկին Մարիամ, 10
 մի տրտմիւր բանլի զորդիս ձեր եւ զծառայնն որ ի ծովուն էին՝ փրկեաց Աստուած ի մահաւանէ եւ ծառային Աստուծոյ : Նստարնւք առ իս եւ ցուցանէ Աստուած զորդիսն ձեր : Եւ մինչդեռ խօսէին՝ անդանէր Յովհաննէս եւ կայեալ զնա ձերոցն նստոց եւ ոչ ինչ ասաց : Եւ ի նմին ժամու եկն Արկաղէոս, եւ ամենեւին զմիմեանս ոչ ծանեան :

Եւ տաէ ձերունին զՅովհաննէս . Պատմեա մեզ վասն քո զամենայն եղեալսն առ 15
 քեզ : Եւ նա սկսաւ ասել զանուանս հօրն եւ մօրն, եւ թէ որպէս սուարեցան ի Բիւրիտոն եւ ընկզմեցան ի ծովն :

1 տեսանէին] տեսին B || 16 հօրն եւ մօրն] զհօրն եւ զմօրն B.

gneur a donné et le Seigneur a repris, il nous est arrivé ce qu'il a plu au Seigneur. » Ils se mirent à prier tous les deux et ils eurent la même vision : Jean avec une couronne d'or enrichie de pierres précieuses et Arcadius avec une couronne étincelante remplie d'étoiles. Xénophon dit à Marie : « Ne t'afflige pas, car nos enfants sont vivants en Dieu. »

Ils vendirent leur maison et tous leurs biens, distribuèrent le montant aux pauvres et se rendirent à Jérusalem. Ils y rencontrèrent un des domestiques
 * A fol. 169
 v^o a. qui avait été avec * leurs fils sur mer et qui était devenu religieux. Ils lui demandèrent : « Comment sont morts nos enfants ? » Il leur raconta le fait. L'ayant quitté, ils se rendirent au Jourdain.

Il leur arriva de rencontrer le saint vieillard qui avait reçu chez lui Arcadius, tandis qu'il se rendait au saint Golgotha. Le vieillard leur dit : « O seigneur Xénophon et dame Marie, ne vous affligez point, car vos fils et les domestiques qui se trouvaient en mer, ont été sauvés de la mort par Dieu et ils servent Dieu. Restez chez moi et Dieu vous montrera vos fils. » Pendant qu'ils causaient ensemble, Jean vint à passer; le vieillard l'arrêta, le fit asseoir et ne dit rien. Au même instant vint Arcadius, et ils ne se reconnurent aucunement les uns les autres.

Le vieillard dit à Jean : « Raconte-nous tout ce qui est arrivé. » Il se mit à dire le nom de son père et de sa mère, comment ils furent envoyés à Beyrouth et firent naufrage en mer.

Եւ չարուցեալ Արկաղիսս առէ . Սա է եղբայրն իմ Յովհաննէս : Եւ զիրկս արկեալ լացին : Եւ առէ Տերուհին . Ահա որպիք ձեր, առեմք եւ ուրախ լերուք : Եւ առ ժամացն արար զհաւրն եւ զմաւրն կրօնաւորս . զՄարիամ կարգեաց ի կամանց վանս, եւ զՔսենովոն ի լեառն առ անապատաւորս : Եւ ինքն առեալ զեղբարն զերկուսին զնոց չանապատ, եւ բարի ձգնութեամբ հանգեան ի Քրիստոս : Եւ կատարի տօն սոցա Յունուարի ԻԶ :

* Յայժմ աւուր կատարեցան երեք եղբարքն երկուորեակք ի ձիւս՝ ժամու,

ի ձիւս՝ արգանդէ ծնեալք, Ապենիպոս, Երասիպոս, Միլասիպոս :

Նոյնպէս կատարեցաւ որով եւ հանին իւրեանց Նէսիկաց

վան անուանն Քրիստոսի :

* A fol. 169
v^o b.

Զեղբարքս զաշտօրիկ հանին իւրեանց Նէսիկաց զարձոյց ի բրիստոնէտիմոն . ե առ ժամացն զկուսն կործանեցին եւ զգոհս նոցա շանց կերակուր ընկեցին եւ համարձակութեամբ բարոյեցին զՔրիստոս : Իսկ առարք իւրեանց կաապաշար էին, Պալմատոս եւ Երմովինէս եւ Սպրատոս իմացեալ զայն՝ կախեցին զնոսս զվաշտէ եւ քերեցին զմարմինս նոցա, եւ ապա ընկեցին ի հօւր եւ աչնպէս կատարեցան ի Քրիստոս :

5 սոցա] Արացի ԺԺ եւ add. B || 7 կատարեցան] հրով add. B || 11 Զեղբարքս զաշտօրիկ] երեք եղբարքս աշտօրիկ էին ձխալարձ ծառայք հեթանոս տերանց, եւ ինքեանք եւս կաապաշար էին, բայց B || 13 կաապաշար էին om. B || 14 քերեցին] քերջօք add. B.

Arcadius se leva et dit : « C'est mon frère Jean. » Ils se jetèrent dans les bras et pleurèrent. Le vieillard dit : « Voici vos fils, regardez-les et réjouissez-vous. » Et aussitôt il fit religieux le père et la mère, fit entrer Marie dans un couvent de femmes et Xénophon chez les anachorètes de la montagne. Il prit les deux frères avec lui et s'en alla au désert. Ils reposèrent dans le Christ après un bon ascétisme. Leur fête a lieu le 26 Janvier.

* En ce jour furent martyrisés, à la même heure, les trois frères jumeaux, nés des mêmes entrailles, Spensippus, Élasippus, Mélasiippus. De même fut martyrisée par le glaive leur tante Néonilla pour le nom du Christ.

* A fol. 169
v^o b.

Ces frères ayant été convertis au christianisme par leur tante Néonilla, ils renversèrent aussitôt les idoles, jetèrent en pâture aux chiens les offrandes qui leur étaient destinées et prêchèrent avec hardiesse le Christ. Leurs maîtres Palmatus, Hermogène et Quadratus (*Kodratos*), qui étaient des idolâtres, l'ayant appris, les firent suspendre à un arbre, firent déchirer leurs chairs, et ensuite les firent jeter dans les flammes. C'est ainsi qu'ils moururent pour le Christ.

Եւ զՆեոնիկոս սրով հատին զգլուխն : Եւ կին մի ալ սրոյ տնուն էր Յունիկա, եւ զպիր մի Տուրվան, վասն զի հաստացին ի Քրիստոս՝ հատին զգլուխս նոցա :

* B
p. 52 b.

[Ե՛ Ի սմին առաւ յիշատակ ահաւոր շարժին որ եղեւ վասն սպառնալեաց ի մար-
դասիրութենէն Լատուծոյ՝ ի ժամանակս Թէոդոսու Փորոս, որդւոյ Արկադիոսի, 5
Յունուարի ԻՉ, չաւսր կիրակէի, յերրորդ ժամու, յորում եւ անկան սրախազք քաղաքին
թագաւորական, եւ բազում սպարանք կործանեցան . եւ եկաց շարժն մինչեւ յերաստեղն
դամիսս երեք . որպէս զի թագաւորն եւ ամենայն բազարն մեծ արտասուօք աղաղա-
կէին ի բոլոր սրտէ զՏէր սիրոմեացն ստելով, ինայնս Տէր եւ մի կորուսաներ, զո-
ղացոյցեր զերկիր վասն մեղաց մերոց, օրհնել զբեղ բարերար եւ մարդասէր Տէր :]

Արացի Ի եւ Յունուարի ԵԷ : Վերադարձումն պատուական մարմնոցն
տեսուն Յովհաննու հայրապետին Ասիւրեւրանի :

10

Յորժամ արտրեցին զՅովհաննէս, եւ տանէին զնա անխնայարար եւ անողորմ
աշխատութեամբ ընդ զժուարին ձանապարհ, չաւսրս ձմերակն սառնամանեաց ի

1 Յունիկա] Յիւնիկա B || 2 Տուրվան] ընդ նոսա նահատակեցին *add.* B.

On trancha la tête à Néonilla, en même temps qu'on trancha la tête à une autre femme nommée Younilla (*Younila*), et à un notaire nommé Tourbon (*Tourvan*), parce qu'ils avaient cru au Christ.

* B
p. 52 b.

[B * En ce jour, commémoration du terrible tremblement de terre qui fut un avertissement de la providence divine, au temps de Théodose le Jeune, fils d'Arcadius, le 26 Janvier, un jour de dimanche, à la troisième heure. Les fortifications de la ville impériale s'écroulèrent et de nombreux palais furent détruits. Le tremblement dura jusqu'au lever stellaire ¹, pendant trois mois, au point que l'empereur et toute la ville implorèrent avec larmes et de tout cœur, disant : « Seigneur, aie pitié! épargne-(nous), Seigneur! ne (nous) perds pas! Tu as fait trembler la terre à cause de nos péchés, bénédiction à toi, Seigneur bienfaisant, philanthrope. »]

20 ARATZ, 27 Janvier.

Retour du précieux corps du seigneur Jean Chrysostome, le patriarche.

Lorsqu'on eut exilé Jean et tandis qu'on le conduisait sans ménagement et avec une fatigue impitoyable par des routes difficiles, dans la saison des

1. Le mot *կառուկ* ne se trouve pas dans le *Thesaurus* de Venise, 1836 : le sens précis de l'expression nous échappe; *Syn. Cp.* col. 425, n'a pas d'expression correspondante.

Կովկասն Հայոց, * հասին ի Կոմանիս գետն, եմուտ յեկեղեցին յարում էին նշխարք * A fol. 170
սրբոյ վկային Բասիլիսկոսի, ագոթեաց եւ Կոհնայա Կատուծոյ : 1° a.

Եւ երեսեցաւ յանուրջս սուրբ վկայն Ստեփաննոսին եւ ասէ. Զօրապէր եպրապր իմ
Յովհաննէս, վաղին ի միասին լինելցիմք առաջի Քրիստոսի : Երեսեցաւ եւ սպասա-
5 ւորին սրբոյ նշխարացն եւ ասէ. Պատրաստեալ անգի մեծ ձգնաւորիկ Յովհաննու՝ զի
Կալոց է առ իս :

Եւ յարուցեալ Յովհաննէս Կոհնայա սպիտակ պատմուծան քահանայութեան, եւ
մատոյց զանարիւն պատարապն Քրիստոսի, եւ հաղորդեցաւ ի պատուական մարմնոյ
եւ յարեւէ Որդոյն Աստուծոյ, եւ ասաց Կաթողիկոսն բանս իւր. Փառք քեզ, Տէր,
10 յազապ ամենայնի : Եւ ողջունեալ զամենեւեան նստաւ յեկեղեցւոյն յաթոյ, եւ աւան-
դեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց : Եւ լիարեցին մերձ ի տապանն
Բասիլիսկոսի :

Եւ զշարախօսան Ստեփաննոսին չարաչար մահուամբ սատակեաց Աստուած : Սմանց
նկիւնեացն բերանքն եւ որդնալից լեալ լեզուացն կորեան : Եւ ոմանց ի խելաց թափեալք
15 եւ ալլ ընկ ալլս խօսելով՝ մեռան : Ալլք ի պէս պէս անբժշկելի ախտս եւ չանշարժելի
ցաւս անկեալ սատակեցան ի սպառ :

Իսկ Թէոփիլոս Աղեկասնկրու պատրիարքն բազում աւուրս յոգեալի լեալ՝ հօգին
ոչ ելանէր, եւ սպալակէր չարաչար վշտօք եւ ասէր. * Տեսանեմ զտէրն իմ Յովհաննէս * A fol. 170
1° b.

gelées d'hiver, à la ville de Cucuse d'Arménie,* on s'arrêta au village de * A fol. 170
Comana (Komanis). (Jean) entra dans l'église où se trouvaient les restes du 1° a.
saint martyr Basiliscus, pria et rendit grâces à Dieu.

Le saint martyr apparut dans un songe à Chrysostome et lui dit : « Prends courage, mon frère Jean, nous serons demain ensemble en présence du Christ. » Il apparut également au desservant des saintes reliques et lui dit : « Prépare une place au grand ascète Jean, car il doit venir auprès de moi. »

Jean se leva, revêtit des ornements sacerdotaux blancs, offrit le sacrifice non sanglant du Christ et communia aux précieux corps et sang du Fils de Dieu; il dit ses paroles habituelles : « Gloire à toi, Seigneur, pour toutes choses. » Il donna le salut à tous, s'assit sur le siège dans l'église et rendit son âme à Dieu entre les mains des anges. On l'inhuma près de la tombe de Basiliscus.

Dieu fit mourir d'une mort cruelle tous les calomnieurs de Chrysostome. A certains la bouche se putréfia et ils perdirent la langue remplie de vers. D'autres furent privés de raison et moururent, proférant des paroles incohérentes. D'autres disparurent pour toujours dans des infirmités incurables et des douleurs qui les condamnaient à l'immobilité.

Quant à Théophile, le patriarche d'Alexandrie, après être resté plusieurs jours à l'agonie, comme son âme ne le quittait point, il criait en proie à de
cruelles douleurs, et disait : « * J'aperçois mon seigneur Jean, qui empêche * A fol. 170
1° b.

զի արդեալս զոգիս իմ յերաներոյ, եւ չտայ թոյլ երթալ առ Աստուած, քանզի բազում համարձակութիւն ունի առ Պրիստոս : Եւ այնպէս խոստովանելով զոր մեղաւ առ Յովհաննէս աւանդեաց զհոյին :

Եւ զերեսուն եւ զերիս տմս Եւդոքսիա թողուհայն տապանն երբեք, որ զՍակեր-
բանն արտօրեաց : Եւ առաքեաց որդի իւր Փոքր Թէոդոս թաղաւորն ի Կոմանիս զի 5
բերցեն զմարմին տուրբ հալատեալին, որ եւ ըստ հոգեւ զաւակ էր, քանզի ի մկրտու-
թենէն կնքահայր էր նորա : Եւ երթեալ հնարս ոչ զտին հանել ի տապանէն, քանզի եւ
տուրբն ոչ կամեցաւ : Ապա զրեաց Թէոդոս հրովարտակս ձեռամբ իւրով արտասուօք եւ
բազում ուղբանօք, եւ պատուելեաց զի կարդացեն ի վերայ զերեզմանին որպէս առ
կենդանի : Եւ յորժամ տապան եւ ընթերցան՝ առժամայն թոյլ ետ տուրբն եւ բացաւ 10
տապանն, եւ զտին զՍակերբանն ամբողջ, զի մաղ մի ի զվտոյ նորա ոչ էր պակասեալ,
եւ ոչ մարմինն թաղաւմալ, եւ ոչ երեսն ալլապունեալ, ալլ զորպէս կենդանի ի քուն
զտին : Եւ եղին ի փառեաց տապանի, եւ պաշտամամբ եւ մոմեղլնօք եւ խնկօք տարան
Կոստանդինուպօլիս յաջնկոյս ծովուն :

Եւ առաքեաց թաղաւորն երկոստասան նաւս ի պատիւ տուրբ հալատեալին . եւ զնաւն 15
յորում էր տապանն տալաւ ծովն մինչեւ յաջլի ալբոյն, որով թշնամութիւն եղեւ եւ-
* զքսեաց ընդ Յովհաննու եւ անտի զնաց * ի նաւահանդիստն Մովսիս, յենկեղցի տուրբ
առաքելոյն Թուճալի : Եւ զնաց թաղաւորն ընդդէմ ամենայն իշխանօք եւ քաղաքա-

* A fol. 170
v° a.

la sortie de mon âme, et ne me permet point d'aller auprès de Dieu, car il a une grande liberté auprès du Christ. » C'est en avouant ainsi le tort qu'il avait commis envers Jean qu'il rendit l'âme.

Pendant trente-trois ans le tombeau de l'impératrice Eudoxie, qui avait exilé Chrysostome, remua. Son fils, l'empereur Théodose le Jeune, envoya à Comana pour rapporter le corps du saint patriarche, car il était son fils spirituel, (Chrysostome) ayant été son parrain au baptême. Étant allés, (ses envoyés) ne trouvèrent pas le moyen de le retirer de la tombe, parce que le saint ne voulait pas. Alors Théodose écrivit de sa propre main un édit, avec larmes et beaucoup de supplications, ordonnant de le lire sur le tombeau comme s'il était adressé à un vivant. Lorsque (l'édit) fut apporté et lu, aussitôt le saint donna son consentement, le tombeau s'ouvrit et on retrouva Chrysostome intact, car pas un cheveu de sa tête n'était tombé, ni son corps fané, ni son visage altéré, on le trouva comme un vivant endormi. On le mit dans un cercueil de bois, et on le transporta avec offices, cierges et encens à Constantinople, au delà de la mer.

L'empereur envoya douze navires en honneur du saint patriarche. Or le navire dans lequel se trouvait le cercueil fut porté par la mer jusqu'à la vigne de la veuve, qui fut la cause de la brouille entre Eudoxie et Jean. De là

* A fol. 170
v° a.

(le navire) se dirigea au port de Sophie (*Sophias*), à l'église du saint apôtre Thomas. L'empereur se rendit au-devant avec tous ses princes et les habitants

ցեօրն, մամեղինօր եւ խնկօր : Եւ տեսեալ զմարմինն Յովհաննու ամբողջ որպէս ի բուն՝ զահի հարեալ վառս ետուն Սատուծոյ : Բարձին անալ զտապանն եւ տապան չկեկեցի սրբուհւոյն Երինեայ, յորում էր պատրիարկարանն Սոկեբերանին, եւ նստուցին յաթոն իւր ի վերայ սատիճանայ բեմին :

5 Եւ եղև մեծ սքանչելիք յառաք յաշնմիկ, զի մարմինն առանց հողոյ կանգնեցաւ ի վերայ պատուանդանի աթոռոյն եւ աջովն իւրով տեսաւ նապրեայ զժողովուրդն, եւ ասէ՝ մեծաւ բարբառով . Խաղալովիւնն ամենեցուն : Եւ ժողովուրդն ասացին . Եւ ընդ հողոյն բում : Եւ ինքն առանց ուրուք ձեռն տալոյ նստաւ յաթոն : Եւ ապա միաբանեցան ամենայն եպիսկոպոստներն եւ ժողովուրդն որ հերձան ի միմեանց վասն անիրաւ անկման եւ արարանայ Սոկեբերանին :

Եւ անալ առեալ տապան չկեկեցի սրբոյ առաքելոյն յորում էր տապանն Եւդոքսեայ թաղուհւոյն, եւ նոյնժամայն զապարեայ չերերմանէն : Եւ հանուցլին զկենդանի մարմինն սուրբ հայրապետին Յովհաննու Սոկեբերանին ի ներքնասոյն խորանի ի ճախակողմն բեմին :

15 Եւ ապա թաղաւորն եւ սուրբն Պրոկլոս պատրիարկն, որ եւ աշակերտ էր Սոկեբերանին, եւ ալլ եպիսկոպոստներ եւ ձգնաւոր կրօնաւորք, * միաբան աղաչեցին զՍատուծ զի երեւցուցէ նոյա թէ յորում վառս եւ ի հանդիսս իցէ աշխարհապատում եւ ախկերարոյս վարդապետն այն :

Եւ երեւցաւ Պրոկլոսի եւ միւս ալլ եւս ձգնաւորի միում որում անուն էր Մարկոս,

* A fol. 170 v° b.

de la ville, avec cierges et encens. Lorsqu'ils virent le corps de Jean intact, comme endormi, ils en furent effrayés et glorifièrent Dieu. On transporta le cercueil de là à l'église de sainte Irène, où se trouvait le patriarcat de Chrysostome, et on le fit asseoir sur son trône, en haut des marches de l'estrade ¹.

Ce jour-là eut lieu un grand miracle. car le corps sans âme se dressa sur le marchepied du trône, de sa main droite fit le signe de la croix sur l'assistance et dit à haute voix : « Paix à tous. » L'assistance répondit : « Et avec ton esprit. » Et de lui-même, sans l'aide de personne, il se rassit sur son trône. Alors tous les évêques et la population, qui s'étaient divisés à cause de l'injuste déposition et de l'exil de Chrysostome, se réconcilièrent.

De là on le transporta à l'église des saints apôtres où se trouvait le tombeau de l'impératrice Eudoxie, qui cessa aussitôt de trembler. On déposa le corps vivant du saint patriarche Jean Chrysostome à l'intérieur de la chapelle, à gauche du chœur.

Ensuite l'empereur et le saint patriarche Proclus, qui était disciple de Chrysostome, et les autres évêques et les religieux ascètes * prièrent ensemble 2 Dieu pour qu'il leur révélât dans quelle gloire et quel repos se trouvait ce docteur dont toute la terre parlait et qui avait illuminé l'univers.

* A fol. 170 v° b.

Proclus, et un autre ascète dont le nom était Marc, eurent une vision :

1. Bemin = βῆμα, ici l'estrade sur laquelle se trouve le trône.

և Եւսեփն լուսաւոր տաճար մեծ եւ զարմանալի, յորում էին ամենայն հալսապետք փառօր
նասեալք յաթուս հանգստեան, եւ Եղիփան Կիւրոսի արքեպիսկոպոսն : Իսկ զՅով-
հաննէս զոր փափաքէին՝ ոչ տեսին, եւ յոյժ տրամնցան : Եւ ալք մի լուսաւոր հարցանէր
եթէ . Զմով խնդրէր : Եւ նորա ասեն . Զաւերն մեր զՅովհաննէս : Ասէ լուսաւոր ալքն .
զՄկրտիչն խնդրէր եթէ զաւստարանիչն : Ասէ Եղիփան . զՅովհաննէս կամին տեսանել
զԿոստանդինուպոլսոյ պատրիարկն : Ասէ ալքն : ԶՅովհաննէս խնդրէր զապաշխարու-
թեանն, զնա ոչ որ կարող է ի մարդկանէ տեսանել քանդի ընդ սերովքէս եւ ընդ
բերովքէս սուաջն աթուոյն կոյ հանապաղ :

Նոյնպէս եւ ի Կոմանիս՝ յորժամ հանգեաւ Սսկերեքանն՝ Ետեա եպիսկոպոսն զնոյն
տեսիլս : Եւ ալքը ոմանք ձգնաւորք եւ երկիւզածք՝ տեսին զՍսկերեքանն ընդ Մկրտչին
եւ ընդ աւետարանչին Երանաւոր եպիսկոպոս :

Հանդուցին զբառուական մարմին նորա յեկեղեցւոջ սրբոյ սուաբերոցն՝ Արացի Ի
եւ Յունուարի Իկ :

* B
p. 13 b. [B * Վերադարձումն պատուական մարմնոյ սուրբ հալսապետին մերոյ տեսան
Յովհաննու Սսկերեքանի :

Յորժամ զսուրբն Յովհաննէս տանէին յաքսորս՝ անխնայաբար եւ անողորմ աշխա-
տութեամբ, ընդ զմուարին ճանապարհս տանէին յաւուրս ձմերային սառնամանեայ
ի Կոկիան հալոց . եւ խոյն սքանչելիք երեւեալ յԱստուծոյ ի քաղաքին, հուր երեւեալ

ils virent un grand temple lumineux et magnifique, dans lequel se trouvaient
tous les patriarches assis dans la gloire sur des trônes spacieux, et l'archevêque
de Chypre Épiphané. Mais ils n'aperçurent point Jean, qu'ils cherchaient, et
en furent très attristés. Un homme lumineux vint leur demander : « Qui
cherchez-vous ? » Ils répondirent : « Notre seigneur Jean. » L'homme lumi-
neux leur dit : « C'est le Baptiste que vous cherchez ou l'Évangéliste ? »
Épiphané dit : « Ils veulent voir Jean le patriarche de Constantinople. »
L'homme dit : « Vous demandez Jean (docteur) de la pénitence ; personne
d'entre les hommes ne peut le voir, car il est journellement devant le trône
avec les séraphins et les chérubins. »

A Comana, aussi, lorsque mourut Chrysostome, l'évêque avait eu la même
vision. D'autres ascètes et des personnes pieuses virent Chrysostome, le
bienheureux évêque, en compagnie du Baptiste et de (Jean) l'Évangéliste.

On déposa son précieux corps dans l'église des saints apôtres le 20 Aratz,
le 27 Janvier.

B
p. 13 b. [B* Retour du précieux corps de notre saint patriarche, le seigneur Jean
Chrysostome.

Pendant qu'on conduisait saint Jean en exil, sans ménagement et avec une
fatigue impitoyable par des routes difficiles, dans la saison des gelées
d'hiver, à Cucuse d'Arménie, il se produisit des prodiges de Dieu en la ville
(de Constantinople) ; des flammes apparurent au-dessus du trône où le

ի վերայ ամուսն չորում նստէր երանելն եւ վարդապետէր զբանն կենաց . եւ հարն յորացեալ խորանաձեւ ի վերայ երթեակացն՝ եւ գտուն ամեկլիտափ ալբեայ, բայց մարդոց եւ ոչինչ մեղաւ :

Ելլ եւ կարկուտ եղեալ ի Բաղարին սաստիկ յոյժ որք եւ ահլւ ըմբռնեալք ամենեքեան՝ եւս առաւել թաղութին վրէժխնդութիւն անկման առն Աստուծոյ համարեալ, որ եւ յերկեղէն վախճանէր յետ երկից աւուրց : Եւ Քաղկեդոնի չեալխոսպոսն որ նախատէր զերանելն Յովհանն ի ժողովոյն Թէոփիլեանց, չարամահ եղեւ . այս նշանք եղեն յանկմանն Յովհաննու :

Եւ իբրեւ տարան զերանելն ի Կոկիսոն Հաջոց բաղար, նա լուսաւոր վարդապետութեամբն ազդարարար բոլորէր զճառս աստուածաճշտաւ եւ հաւարէր ի զիրս, եւ զբաղումս աշակերտէր : Զոր լուեալ չարակամացն նորա չարակնեցին եւ տան փոխել զնա յԱրարիւն . ուր առաւել յորցեայ զփտակս հոսմանն՝ արբույցանելով զժամանակ հոգիս աստուածասիրաց անձանց . եւ համբաւն դարձեալ հռչակէր յատելն նորա . վասն որոց կամեցան զնա յանրեակ կղզի տանել եւ ոչ ժամանեցին ըստ մարգարէութեան արքայն Եսայիսնու եթէ ոչ ժամանեցես յերբորդ արստրանս քո :

Եւ պատահին ի պեղլ մի Կոմանիս անուն օթեմանել հլւանդացաւ, եւ մտեալ յեկեղեցին յորում էին նշխարք սուրբ վկայն Բասիլիսկոսի աթոթեայ եւ զսպայաւ

* B
p. 53 a.

bienheureux s'asseyait pour enseigner la parole de vie; ces flammes se répandirent en forme de voûte au-dessus des passants, et mirent le feu à la maison du sénat (σύνκλητος), mais ne fit du mal à personne.

* Ensuite une grêle très violente s'abattit sur la ville, et tous étaient saisis de frayeur, en particulier l'impératrice, qui crut que c'était une vengeance de la chute de l'homme de Dieu, et mourut de frayeur trois jours plus tard. L'indigne évêque de Chalcédoine, qui avait insulté le bienheureux Jean au concile ¹ de Théophile, mourut d'une mort atroce. Ces signes prodigieux eurent lieu à la chute de Jean.

* B
p. 53 a.

Lorsqu'on eut conduit le bienheureux à la ville de Cucuse (Kokison) d'Arménie, il y prononça des homélies divines d'une doctrine lumineuse, qui jaillissaient comme d'une source abondante; il en forma des livres; il forma beaucoup de disciples. Ce qu'ayant appris, ses ennemis le jalousèrent et le firent transférer à Pityonte (Arabion), où il multiplia les ruisseaux d'éloquence, abreuvant les âmes spirituelles des amis de Dieu, et sa renommée parvint de nouveau à ses adversaires; c'est pourquoi ils résolurent de le faire transférer dans une île déserte, mais ils n'y arrivèrent point, conformément à la prophétie de saint Épiphanse : « Tu ne parviendras point à ton troisième exil. »

Ils arrivèrent à un village nommé Comana pour y passer la nuit. (Chrysostome) tomba malade; il entra dans l'église où se trouvaient les restes du

1. Il s'agit du conciliabule du Chêne.

զԱստուծոյ. և Երեւեալ նմա սուրբ վիպն յանուրջս, ասէ. Մի Երանելից Յովհան
լուսաւոր վարդապետութեամբ քս զապրս որդւոց մարդկան լուսաւորեցեր, և ամբարեցեր
բիւլ զանձս յերկինս որ Կան և Մնան, արդ Եկ և Հանդիր ընդ մեզ : Եւ ասէ զընկեր
խր Լուկիանոս մարտիրոս և բաճանայ. Պատարտեան սեղի տեսուն Յովհաննու զի
ի վաղիւն զայ սա մեզ :

5

* B
p. 53 b.

Եւ յարուցեալ Յովհաննէս զգեցաւ սպիտակ պատմուճանս Բաճանայութեան և
Կօշիկս և մատուց զանարիւն պատարագն Վերստոսի, և Հաղորդեցաւ ի պատուական
և սուրբ մարմնոց և յարենէ Սրբւոյն Աստուծոյ, և ասաց՝ զսովորական բանս իւր.
Փառք բիւ Աստուած յարապս ամենայնի : Եւ ողջունեալ զամենեւեան՝ նստաւ
յեկեղեցւոյն ջաթու, և աւանդեաց զհոգին իւր սա Աստուած ի ձեռս Հրեշտակաց. և
թաղեցին զնա սա սրբոցն :

10

Եւ փոխանորդեն զաթու նորա յալմէ յալ մինչև յերանելին Պրտիլ :

Եւ աուրեաց Փոքր Թէոդոս ինպատուրն ի Կոմանիս զի բերցեն զմարմին սուրբ
Հալքապետին, որ ըստ հոգւոյ զաւակ էր Յովհաննու. բանց ի մկրտութենէն Լնքաճաչ
էր նորա : Եւ զնաղին ի տապան սրբոցն և զտին զՍեկերերանն ամբողջ, զի և մալ մի
ի զլիսց նորա ոչ էր պակասեալ, և ոչ մարմինն թարշամեալ, և ոչ Երեսքն ալապու-
նեալ, ալ որպէս Լեւդանի ի քուն զտին : Եղին ի վաչտեայ տապանի, և պաշտա-
մամբ և մամեղնոր սարսն ի Կոստանդինուպօլիս յայնկոյս ծովուն :

15

saint martyr Basiliscus, pria et rendit grâces à Dieu. Le saint martyr lui apparut dans un rêve et lui dit : « Oh bienheureux Jean, tu as illuminé par ta doctrine lumineuse les nations des fils des hommes et tu t'es amassé au ciel des trésors qui t'y attendent, viens donc et repose-toi avec nous. » Et il dit à son compagnon le martyr et prêtre Lucien : « Prépare une place au seigneur Jean, car demain il vient auprès de nous. »

* B
p. 53 b.

Jean se leva, revêtit des vêtements sacerdotaux blancs, mit ses chaussures et offrit le sacrifice non sanglant du Christ, communia aux précieux corps et sang du Fils de Dieu et répéta * ses paroles habituelles : « Gloire à toi, Dieu, pour toutes choses. » Il donna le salut à tous, s'assit sur le trône de l'église et rendit son âme à Dieu entre les mains des anges. On l'inhuma près des saints.

Divers (patriarches) lui succédèrent sur le trône (de Constantinople) jusqu'au bienheureux Proclus.

L'empereur Théodose le Jeune envoya à Comana pour en rapporter le corps du saint patriarche ; il était fils spirituel de Jean, car celui-ci avait été son parrain au baptême. (Les envoyés) se rendirent donc au tombeau du saint et trouvèrent Chrysostome intact, car pas un cheveu de sa tête ne manquait, son corps n'était pas flétri, son visage n'était pas altéré, ils le trouvèrent comme un vivant dans le sommeil. Ils le mirent dans un cercueil de bois et le transférèrent avec offices et cierges à Constantinople au delà de la mer.

Եւ առաքեալ ինքաւորն երկոտասան հաւս ի պատիւ սուրբ հաչրապետին : Եւ
 եկին ի հաւաքանդիսան Սովիսա՝ ի սրբոյն Թովմալի առաքելոյ եկեղեցին. եւ զնայ
 ինքաւորն ընդ առաջ ամենայն իշխանօրն եւ քաղաքացեօրն մոմեղինօր եւ խնկովք.
 եւ տեսեալ զմարմինն Յովհաննու ամբողջ եւ որդեւ ի բուն, զահի հաբեալք վառս
 5 ետուն Աստուծոյ : Բարձին անտի զմարմինն եւ տարան յեկեղեցի սրբոյն Եսինեայ,
 չորում Սակերերանին պատրիարքարանն էր, եւ հասուցին չաթոս ի վերայ աստիճանայ
 բեմին : Եւ ապա ձիարանեցան ամենայն եպիսկոպոստներն եւ ժողովուրդն՝ որք
 հերձեալ էին ի միմեանց վասն տնիրու անկմանն եւ արսորանայ Սակերերանին :

Եւ անտի առեալ տարան յեկեղեցի սուրբ առաքելոյն, չորում էր տապանն Եւ-
 10 ղոբսիա ինքաւհաւոյն. եւ հանուցին զկենդանի մարմինն սուրբ հաչրապետին ի ներքս
 ի խորանի անդ ի ձախակողմն բեմին. եւ սկսան կատարել զխորհրդածութիւն սուրբ
 պատարաղին, * ուր եկն մեծամեծ սքանչելիք, եւ լինին անպակաս մինչեւ ցատօր ի
 վառս ամենասուրբ Երրորդութեան. որում վազկէ վատք եւ իշխանութուն եւ պատիւ,
 աչծմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս :

15 Յաջմ առուր վկայութիւն Անանիայ քահանային եւ Պետրոսի բանդապանի եւ Եօթն
 աչոյց զինուորաց, որք չարչարեցան ի Փիլենիկէ ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի եւ
 Մարսիմոսի զատաւորին. եւ ամենեքեան ի ծով ընկեցան, եւ այնպէս կատարեցան ի
 Քրիստոս :]

* B.
p. 54 a.

L'empereur envoya douze navires au-devant en honneur du saint patriarche
 Ils arrivèrent au port de Sophie, à l'église du saint apôtre Thomas. L'empereur
 se rendit au-devant avec tous les princes et les habitants avec cierges et
 encens. Lorsqu'ils virent le corps de Jean intact et comme endormi, ils en
 furent effrayés et glorifièrent Dieu. On enleva le corps de là et on le transporta à
 l'église de sainte Irène, où se trouvait le patriarcat de Chrysostome; on le fit
 asseoir sur le trône, en haut des marches de l'estrade. Alors tous les évêques
 et la population, qui s'étaient divisés à cause de l'injuste déposition et de
 l'exil de Chrysostome, se réconcilièrent.

De là on le transporta à l'église des saints apôtres où se trouvait le tombeau
 de l'impératrice Eudoxie. On déposa le corps vivant du saint patriarche à l'in-
 térieur de la chapelle, à gauche du chœur. On commença la célébration du
 mystère du saint sacrifice, * où eurent lieu de grands miracles. Il s'en opéra
 sans cesse jusqu'aujourd'hui pour la gloire de la très sainte Trinité, à laquelle
 appartient la gloire, la puissance et l'honneur maintenant et toujours et dans
 les siècles.

* B.
p. 54 a.

En ce jour, martyr du prêtre Ananie, du géolier Pierre et de sept autres
 soldats qui furent torturés en Phénicie, aux jours de Dioclétien et du juge
 Maxime, puis furent tous jetés à la mer et moururent ainsi dans le Christ.]

* A fol. 171
r° a.

Կրացի ԵՐ և Յանուարի ԵՐ : Վարք Եփրեմի խորին Ասորոյ վարդապետին :

Սուրբն Եփրեմ սրբանշին արդիւնաբան և տիեզերաբոյս վարդապետն, ազգաւստորի էր, չԼմիլ ըստարէ : Եւ հայրն բուրմ էր կուց : Եւ յաւուր միում զոհս մատուցանէր կուցն վասն Եփրեմի, և զեւն խօսեցաւ ի կուց անտի և ասէ. Զաղաչանս որ վասն Եփրեմի որդուք բո է՝ եւ ոչ ընդունիմ, զի նա հալածիչ մեր լինելոյ է. այլ թէ կամիս հաճել զմեզ Երթ հալածեան զնա ի տանէ բուժմէ : Եւ հայրն նորա եհան զնա ի տանէ խրմէ : Եւ նա ուրախ եղև յոյժ, և զնայ ի Մծբին քաղաք առ մեծն Ֆակոր Եպիսկոպոս քաղաքին : Եւ նա ուրախութեամբ ընկալեալ զնա՝ մկրտեաց և արար կրօնաւոր : Եւ կեացր սրբանշին վարուք, սրբութեամբ, պահօք և աղօթիւք. և նախանձէին ընդ նա ժառանգաւորք եկեղեցւոյն :

Եւ մի ոմն ի սարկաւագապն Եփրեմ անուն շնացաւ ընդ զուստր մեծատան միում և յրացոյց զնա, և եղ բանս ի բերան աղջկանն գրաւարտել զսուրբն Եփրեմ : Եւ յրժամ վիտայ հայր աղջկանն խոշտանգէր զզուստրն թէ. Ով յրացոյց զքեզ : Եւ նա ասէ ըստ խրատուն թէ. Եփրեմ ձգնաւորն : Եւ եկեալ հայրն սրտմեաց Եպիսկոպոսին Յակօբայ. և նորա կոչեալ հարցանէր. և սուրբն Եփրեմ անկաւ յոտս նորա լալով

* A fol. 171
r° b.

1 Վարք... վարդապետին] Վարք սուրբ և մեծ ձգնաւոր հօրն մերոյ և հոգեկց վարդապետին Եփրեմի խորին Ասորոյ B || 2 Սուրբ... վարդապետն] Սուրբն և սրբանշին Եփրեմ B || 3-6 Եւ յաւուր... եղև յոյժ] Եւ տեսեալ զոմոսի պաշտամունս կուսադաշտից՝ լարեցաւ ի բրխատեաց և թողեալ զաուն հօր իւրոյ B || 11-p. 107, l. 9 Եւ մի ոմն... ետուն Աստուծոյ om. B.

* A fol. 171
r° b.

* 21 ARATZ, 28 Janvier.

Vie d'Éphrem le sublime docteur syrien.

Saint Éphrem l'admirable, l'éloquent docteur qui illumina l'univers, était syrien de nation, de la ville d'Amid. Son père était prêtre des idoles. Un jour qu'il offrait des sacrifices aux idoles pour Éphrem, le démon parla par la bouche des idoles et dit : « Les prières que tu fais pour ton fils Éphrem, je ne les accepte pas, car il doit devenir notre persécuter. Mais si tu veux nous être agréable, va et expulse-le de chez toi. » Son père le chassa de sa maison. Il (Éphrem) en fut très content, se rendit à la ville de Nisibe auprès du grand Jacques, l'évêque de la ville, qui l'accueillit avec joie, le baptisa et le fit moine. Il mena une vie admirable de sainteté, de jeûnes et de prières; et les clercs de l'église l'enviaient.

Un des diacres, nommé Éphrem, eut des relations avec la fille d'un homme riche et la rendit enceinte, il plaça des paroles dans la bouche de la jeune fille pour qu'elle accusât saint Éphrem. Lorsque le père de la jeune fille fut informé, il battit sa fille en disant : « Qui t'a rendue enceinte. » Elle lui dit, selon ce qui lui avait été conseillé : « L'ascète Éphrem. » Le père alla le raconter à l'évêque Jacques, qui, ayant mandé (Éphrem), l'interrogea. Saint Éphrem

* A fol. 171
r° b.

* tomba à ses pieds en pleurant et dit : « J'ai péché, rends-moi digne de la

և ասէ . Մեկոյ, արժանացո՞ղիս տալաշխարութեան : Եւ իբրեւ ծնաւ աղջիկն զժանուկն, երբ չաչր աղջկանն զժանուկն եւ ետ ցերանելին Եփրեմ եւ ասէ . Առ զորովիւ քո զոր չարեօք սերմանեցեր : Եւ առեալ սրբոյն արբուցանէր նմա կաթն խաշանց :

5 Եւ յառուր միտեմ ժողովուրդ բազում էր յեկեղեցւոյն, եւ նա յամբիօն եկեղեցւոյն եւ բարձրացուցեալ զժանուկն, ասաց բարձր ձայնիւ ցաղաչն . Յանուն Տեսուն մերո՞ճ Յիսուսի Քրիստոսի ասո՞ թէ ո՞վ է չաչր քո : Ասէ ժանուկն . Եփրեմ է չաչրն իմ, ոչ որ բարձեալ ունի զիս՝ այլ սարկաւապաւեան Եփրեմ : Եւ լուեալ զայս փառս ետուն Աստուծոյ :

10 Եւ զնաց սուրբն յՌուհաց, եւ անկ բնակէր եւ սրբէր զժողովուրդն յամենայն հերձուածոց, եւ էր ի լերինն . եւ միայնակեաց մի տեսանէր ի տեւեւան զի բարունակ մի լուսաւ ի բերան նորա եւ երբ պտուղ յոյժ, եւ ի նմանէ ուտէին թուշունք, եւ նա առաւել եւս պողաբերէր :

Եւ սկսաւ գրել մեկնութիւնս հին եւ նոր Կտակարանացն, եւ ճառս զղջման եւ

11 էր] բնակէր B — լերինն] առանձնական կենօր ճեմ ձգնութեամբ *add.* B — մի] ոմն առաքինի B || 12 բերան] լեզուի B || 14 Եւ սկսաւ գրել ... Յոռնուարի իմ] Եւ այս ի նշանակ առատաբարգեւ զիստութեան նորա որով կերակրեաց զհոգիս ծարղկան : Տեսանէ եւ այլ ոմն յանապատաւոր կրօնաւորացն յանուրջս՝ այր մի ահաւոր եւ ունէր ի ձեռին իւրում տուժար քարտէս եւ ասէր . Ով է կարող առնուլ զտուժարս եւ պահել : Եւ եղև ձայն առ նա եւ ասէ . Աչ ոք բաց միայն ծառայն իմ Եփրեմ : Եւ առժամայն էարկ զտուժարն ի բերանն Եփրեմի, եւ նա եկեր . եւ բզկեաց ի բերանոց նորա իբրեւ զգետ շնորհք . Հոգւոյն սրբոյ : Տեսանէ ի տեւեւան զսուրբն Բաբիլոն իբրեւ սիւն լուսոց, եւ իջեալ ի լեռնէն զնաց ի Կեսարիա, եւ ձեռնադրեցաւ ի նմանէ սարկաւազ : Եւ վարձաւ ի լեռուն եւ սկսաւ գրել զգիրս զղջման եւ տալաշխարութեան եւ զկարգ կրօնաւորութեան B.

pénitence. » Lorsque la jeune fille mit au monde l'enfant, le père de la jeune fille apporta l'enfant et le remit au bienheureux Éphrem et lui dit : « Prends ton fils que tu as engendré par ta mauvaise action. » Le saint le prit et lui donna à boire du lait de brebis.

Un jour qu'il y avait une nombreuse assistance à l'église, il monta sur l'ambon (*ambion*), et, élevant l'enfant, il lui dit à haute voix : « Au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, dis qui est ton père? » L'enfant répondit : « Mon père est Éphrem, non pas celui qui me tient élevé, mais l'archidiacone Éphrem. » Entendant cela, tous glorifièrent Dieu.

Le saint se rendit à Édesse, y habita et y purgea la population de toutes les hérésies. Il vivait à la montagne. Un anachorète vit en vision qu'une branche avait poussé de sa bouche et portait beaucoup de fruits, les oiseaux venaient en manger, et elle portait toujours plus de fruits.

Il se mit à écrire les commentaires de l'ancien et du nouveau Testament,

սագաշխարութեան, եւ ի տօնս տէրութեանս եւ վիպից Աստուծոյ, եւ շարականս բազումս, եւ գիրս կցարդաց եւ ագօթից :

Գնաց յեզիպատս եւ շրջեցաւ ընդ միայնակեացս եւ բաղում կարգս ուզեաց նա : եւ ի ծովուն գաղան մի սաստիկ որ կամէր կորուսանել զնաւն սղան ագօթիւք, եւ զայր ի վերայ երեսաց ջրոյն իրբեւ զլուր մի :

* A fol. 171
v^o a.

* Յանկացաւ տեսանել եւ գտարբն Բասիլիոս զարքեպիսկոպոսն Կեսարիոյ. եւ տեսանէր ի տեսեան սինն մի հրեղէն, եւ զլուխն հասանէր մինչեւ յերկինս : Ատէին նմա. Այսպէս է Բասիլիոս մեծն : եւ առեալ թարգման գնաց ի Կեսարիա. եւ ի տօնի Աստուածաշնորհութեանն գնաց յեկեղեցին, եւ տեսանէր գտարբն Բասիլիոս զարդարեալ սպիտակ հանդերձիւք, եւ պաշտօնեացքն սպասաւորէին նմա : եւ ասաց. Ի զուր աշխատեցայ, զինորդ կարէ լինել սա սինն հրեղէն որ յայտալիս վառս եւ ի պատիւ է : եւ սուրբն Բասիլիոս չլեաց առ նա զարկաւապալեան իւր երիցս անգամ, եւ ասէ. Հայր եփրեմ, եկ ծառ ուռ մեզ : եւ նա ասաց. Յետ արձակման պատարագիս սղջունեալ օրհնեցայ ի քէն : եւ տեսանէր զի յորժամ վարդապետէր ժողովրդեանն Բարսեղ սուրբ Հոգին խօսէր նովաւ : եւ առեալ ողջոյն միմեանց՝ ձեռնադրեաց զեփրեմ սարկաւազ եւ զթարգման նորա բաճանայ :

եւ գնաց եփրեմ յՈւռհայ եւ կատարէր մեծամեծ սքանչելիս, եւ սրբէր յամենայն

des homélies de contrition et de pénitence, sur les fêtes du Seigneur et sur les martyrs de Dieu; des hymnes en grand nombre, des recueils d'antiennes et des prières.

Il se rendit en Égypte, visita les anachorètes, et réglementa beaucoup d'ordres. En mer une bête farouche voulait perdre le navire, il la tua par ses prières. La bête monta à la surface de l'eau et forma comme une colline.

* A fol. 171
v^o a.

* Il désira voir saint Basile (*Basilios*), l'archevêque de Césarée, et vit dans une vision une colonne de feu dont la tête arrivait jusqu'au ciel. On lui dit : « Tel est le grand Basile. » Il prit un interprète avec lui et se rendit à Césarée. Il alla à l'église le jour de l'Épiphanie du Seigneur et vit saint Basile revêtu de parements blancs, et des ministres le servaient. Il se dit : « Je me suis donné de la peine pour rien; comment peut-il être une colonne de feu celui qui est dans tant de faste et honneurs? » Saint Basile lui envoya son archidiaque par trois fois pour lui dire : « Père Éphrem, viens près de nous. » Il répondit : « Après la fin de la messe je te saluerai et recevrai ta bénédiction. » (Éphrem) se rendit compte que lorsque Basile (*Barsegh*) parla aux fidèles, le Saint-Esprit parla par sa bouche. Lorsqu'ils se furent salués, (Basile) ordonna Éphrem diaque et son interprète prêtre.

Éphrem retourna à Édesse et y accomplit de grands prodiges, il purifia

հերժուածոյ զեկեղեցիս : Եւ հիւանդացեալ ասաց ոչ թագել զինքն յեկեղեցոյն, ալ ընդ աղբատս քաղաքին, զի ամենայն որ, ասէ, նմանաւ խրով խնդայ :

Եւ վախճանեցաւ սուրբ վարդապետն եկեղեցոյ, սրանչեւին Եփրեմ, Յունուարի ԻԲ :

Գրեալ եւ վասն նեւինն ճառս, եւ վասն զալստեանն Քրիստոսի, եւ ահազին * զա- ^{A fol. 171}
տատանին, եւ հատուցման ըստ զործոց մարդկան, եւ վասն ուղղափառ հաւատոյ : ^{v° b.}

Կամեցաւ երանելին տեսանել զքաղաքն Սուհայ, եւ աղաչեալ զԱստուած զի պատահեցի ի քաղաքին մարդոյ որ խօսի ի զրոյ եւ օգտեցի հոգւով : Եւ յարուցեալ էջ ի բնաւնէն եւ զնայ : Եւ յորժամ եմուտ ընդ դուռնն քաղաքին՝ հանդիպեցաւ կնոջ միոյ պոռնիկի, արտմեցաւ եւ ասէ. 'Ով Տէր, անտես արարեր զինկրուածս իմ, զի պատահեցայ ես մարդոյ՝ որ ոչ կարացէ օգնել ինձ : Եւ աշուրեալք հաչէին ընդ միմեանս : Ասէ Եփրեմ ցկինն. 'Ով աղջիկ, ընդէր նաչիս ընդ խ : Պատասխանի ետ պոռնիկ կինն եւ ասէ. Ես բարիօք առնեմ զի նաչիմ ի բեղ, զի կին եմ եւ յառնէ ստեղծայ, բեղ՝ չէ արժան չիս հաչել, լալց չերկիր յորմէ ստեղծար : Եւ զայս լուեալ Եփրեմ զարմացաւ եւ վառաւորեաց զԱստուած ստելով երթէ. Ի սպէս եւ ի պոռնիկ կնոջէ բանս լուայ եւ օգտեցայ, այժմ ծանեայ Տէր զի ոչ արարեր զինկրուածս իմ անտես :

6 երանելին] Եփրեմ *add.* B.

les églises de toutes les hérésies. Lorsqu'il tomba malade, il demanda à ne pas être enterré dans l'église mais avec les pauvres de la ville, car, disait-il, chacun se réjouit de son semblable.

Le saint docteur de l'église, le merveilleux Éphrem, mourut le 28 Janvier.

Il avait écrit aussi des homélies sur l'antéchrist, la venue du Christ, le * jugement terrible, la récompense des hommes selon leurs œuvres, et sur la ^{A fol. 171}
foi orthodoxe. ^{v° b.}

Le bienheureux, ayant voulu voir la ville d'Édesse, avait prié Dieu de lui faire faire la rencontre dans la ville de quelqu'un sachant lui parler des écritures, pour qu'il pût en profiter spirituellement. Il se leva, descendit de la montagne et se mit en route. Lorsqu'il pénétra par la porte de la ville, il rencontra une prostituée, s'en attrista et dit : « O Seigneur, tu as dédaigné ma prière, car j'ai rencontré quelqu'un qui ne pourra m'être utile. » Ils se regardèrent étonnés. Éphrem dit à la femme : « O fille, pourquoi me regardes-tu ? » La prostituée lui répondit : « Je fais bien de te regarder, car je suis une femme et j'ai été créée de l'homme ; mais toi, tu ne dois pas me regarder, moi, mais la terre d'où tu as été créé. » En entendant cela, Éphrem fut saisi d'étonnement et glorifia Dieu en disant : « De cette femme ignorante et prostituée j'ai entendu des paroles utiles et je reconnais maintenant, Seigneur, que tu n'as pas dédaigné ma prière. »

Եւ ծառայ ի քաղաքն իջափանեցաւ ի տուն մի, եւ էր մերձ ի տունն զբացի կին
մի ալլ պոռնիկ, եւ խոնարհեալ ի պատուհանէն ասէ. Օրհնես հաչր : Եւ խոնար-
հեալ եփրեմ ի պատուհանէն ետես գլինն եւ ասէ. Աստուած օրհնեսցէ զքեզ : Ասէ
կինն. Զինչ պիտոյ են քեզ զի յարկեցից քեզ կերակուր : Ասէ եփրեմ. Երբիս քարինս
* A fol. 172 Եւ զի * փակեցից պատուհան : Ասէ կինն. Որպէս զի նախ եւ խօսեցայ ընդ 5
1° a.
քեզ՝ մեղադիր լինիս ինձ : Եւ մտածեալ եմ ընդ քեզ ննջել, եւ զու պատարկ բանիւ
խափանել կամիւ : Ասէ եփրեմ. Եթէ կամիս ընդ իս ննջել ուր ասացից քեզ եկեաջիւր
եւ ննջեսցես ընդ իս : Եւ ասէ կինն. Ասո՛ւ ինձ զտեղին եւ եւ եկից : Եւ ասէ եփրեմ.
Ի մէջ քաղաքիս՝ ի փողոցին : Ասէ կինն. Ի մարդկանէ ոչ ամաչեմք : Ասէ եփրեմ.
Եթէ ի մարդկանէ ամաչեմք, ճիշտի մանաւանդ ՝ Աստուծոյ ամաչել եւ երկնչել պարտ է, 10
որ զիտոյն է զպատեհաց մարդկան, եւ հատուցանէ ըստ խրաբանչիւր պործոց : Եւ
զոչս լուեալ պոռնիկ կինն զգջացաւ ի պործս իւր եւ իջեալ անկաւ յոտս եփրեմի եւ
լայով աղաչէր. Կեցո՛ զիս ծառայ Քրիստոսի, եւ առաջնորդես ինձ ի ձանապարհ
փրկութեան : Եւ երանելին եփրեմ սկսաւ բազում վարդապետութեամբ ուսուցանել
կնոջն զբանս փրկութեան, եւ եմոյժ զնա ի կանանց վանս, եւ մեծաւ ապաշխարու- 15
թեամբ ապատեցաւ կինն ի մեղաց խրոց :

1-16 Եւ ծառայ . . . մեղաց [ւրաց] եւ կացեալ ի քաղաքին առուր ինչ՝ բազում վարդապե-
տութեամբ զարժուցանէր զմոլորեալսն յապաշխարութիւն փրկութեան B.

Étant entré dans la ville, il logea dans une maison, et il y avait auprès,
dans une maison voisine, une autre prostituée, qui, se penchant à la fenêtre,
lui dit : « Bénis-moi, mon père. » Éphrem, se penchant à la fenêtre, aperçut
la femme et lui dit : « Que Dieu te bénisse. » La femme lui dit : « De quoi as-
tu besoin pour que je t'envoie à manger? » Éphrem répondit : « Trois pierres
* A fol. 172 * pour murer la fenêtre. » La femme dit : « Parce que j'ai été la première à te
1° a.
parler, tu trouves de quoi me blâmer. Moi, je songe à coucher avec toi, et toi,
tu cherches par des propos inutiles à m'en empêcher. » Éphrem lui répondit :
« Si tu veux coucher avec moi, je te dirai où il faudra venir et tu coucheras
avec moi. » La femme lui répondit : « Dis-moi l'endroit et j'irai. » Éphrem
lui répondit : « Au milieu de la ville, dans la rue. » La femme lui dit :
« N'aurons-nous pas honte des hommes? » Éphrem répondit : « Si nous avons
honte des hommes, combien plus devons-nous en avoir de Dieu et le craindre,
Lui qui connaît tous les secrets des hommes et qui récompense chacun selon
ses œuvres. » En entendant cela, la prostituée regretta ses actes, descendit
et se jeta aux pieds d'Éphrem et le pria en pleurant : « Sauve-moi, servi-
teur du Christ, et guide-moi dans la voie du salut. » Le bienheureux Éphrem
se mit à enseigner à la femme avec beaucoup de doctrine les paroles du
salut, la fit entrer dans un couvent de femmes, et la femme trouva la rémis-
sion de ses péchés après une grande pénitence.

Եւ եփրեմ կեալ ի քաղաքէն զնայ յանապատն : Էր եփրեմ ոչ քրիստոսեան Լա-
տուծոյ, երկաջամիա, հեղ, հանդարտ, խոնարհ, անխաբար, ճգնատեսակ, զղջական,
լռակայ, որ միայն տեսութիւնն իւր զարժուցանէր զմարդիկ ի զղջումն. միտք իւր
ամենեւին ոչ ցրուէին, անզապար չափիս * անհանգիստ տրնութեամբ, անչափ պահօր : * A fol. 172
r^o b.

5 Եւ կարգեաց կարգս եւ սահմանս վանայ, թէ նրապէս պարտ է հօր վանացն եւ կրթարցն
կալ ի վանն, եւ ալլ բազում յիշատակ եթող չաշխարհի զրով եւ անդիր :

Եւ յառաջագոյն զիտաց զկատարումն կենաց իւրոց, կոչեաց զամենայն եղբարսն
եւ ողջունեալ զնոսա հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

Յայժմ առւր կատարեցան գանիւք եւ հրով, եւ սպա հատին սրով զլուխ նոցա, ի
10 Տրապիլոն քաղքի, ա սուրբ վկայքն Վաղերինոս, Կանդիատոս, Ակիւլաս, Եւկլինիոս ի
Լիւսիայ եւ յԱլլիկոդաշոսէ գատաւորացն, առ Դիոկղետիանոսիւ տրջայի :

[B * Յայժմ առւր յիշատակ սուրբ վկայիցն Քրիստոսի որք ի Տրապիլոնապոլսոյ
քաղաքին կատարեցան : * B
p. 55 a.]

Սորա էին ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի թագաւորացն, եւ ի
15 զատաւորութեանն Լիւսիայ եւ Ալլիկոդաշոսի, յորոյ սաստիկ հրաման յամենայն
արեւելս տարածեալ լինէր պատիժ պատուհասի ի վերայ ածել որոց միանգամ խոս-
տովանին զանուն Քրիստոսի :

Եւ մատուցեալ ոմանք առ զատաւորն մատնեցին եթէ են վարդապետք քրիստոնէից

6 չաշխարհի] յերկրի B || 8 Քրիստոս] եւ թաղեցաւ յամենայն անապատաւորացն Յունկարի
ԻԲ ի փառս Աստուծոյ ճերջ add. B.

Éphrem quitta la ville et se rendit au désert. Éphrem était un homme
craignant Dieu, longanime, doux, calme, humble, sincère, ascète, faisant
pénitence, silencieux, qui par sa seule vue convertissait les hommes au
repentir; il n'avait jamais de distraction, il était toujours en prières * sans
prendre de répit, dans un jeûne extrême. Il établit des règles et des consti-
tutions pour les couvents, sur les rapports des prieurs et des frères dans les
monastères, et il laissa de nombreux souvenirs sur la terre, écrits et non écrits.

Il connut à l'avance la fin de sa vie; il fit venir tous les frères et, les
ayant salués, reposa en paix dans le Christ.

En ce jour furent martyrisés par les coups et par le feu, ayant eusuite la
tête tranchée, dans la ville de Trébizonde, les saints martyrs Valérien, Can-
didus, Aquila, Eugène sur l'ordre des juges Lysias et Agricola, sous le règne
de l'empereur Dioclétien.

[* En ce jour, commémoration des saints martyrs du Christ qui furent
exécutés dans la ville de Trébizonde.

Ils vivaient aux jours des empereurs Dioclétien et Maximin, et des juges
Lysias et Agricola dont les ordres sévères répandus dans tout l'Orient com-
mandaient de punir tous ceux qui confessaient le nom du Christ.

Quelques gens se présentèrent au juge et lui dénoncèrent que des docteurs

* B
p. 55 a.

* A fol. 172
r^o b.

* B
p. 55 b.

Թարսւցեալք ի լերինն Տրապիզոնոսացոց, եւ աւարեալ զատուորն կարաւ զնոսա. եւ նորա խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած, եւ տարան զնոսա ի բանդ կապանօր: Եւ չեա աւարք կացացին առաջի, եւ երկար * բնեալ իրբեւ ետեա զհաստատուն ձիոս նոցա ի Քրիստոս, հրամայեալ եւ կապեցին զնոսա զվաչտէ, զոսո նոցա պնդեցին ի կոճեղս, եւ բերեալ եղեն կողք նոցա, եւ ի հօւր բնկեցան. եւ չեաոյ ընկալան զզլխա- 5 տունն սրոյ վասն անուանն Քրիստոսի:]

Արայի ԻԲ եւ Յունուարի ԻԹ: Վկայութիւն սուրբ Նէոփիլասոսի որ
Թարգմանի նորատունի:

* A fol. 172
v° a.

Յամա ամբարիշտ Թագաւորին Պիոկկեախանոսի, ի բաղաբին Նիկիայ Բիւթանացոց, էին ամուսինք Թէոփորոս եւ Փաւրենդիս քրիստոնէաչք. եւ էր նոցա զաւակ նէոփի- 10 տոս, որ եղեւ ի տօղաութենէ զգատո: Եւ յարժամ եղեւ ինն ամաց՝ ուսաւ զիր եւ խօսք լմաստութեան տուան նմա չԱստուծոյ եւ ժողովէր մանկունս որբս ի հէթանոսաց, կերակրէր զնոսա եւ ուսուցանէր զհաւատս քրիստոնէականս: Եւ զնալք նորօր հանդերձ յարեւելից կոչս զուռն բաղաբին, կանգնէր խաչս եւ կալք նորօր * յաթիմս, եւ բախէր 15 ձեռօրն զպարիսպն եւ երանէր կաթն ջրախտուն ըմպէին եւ ուրախ ընէին եւ ողջունեալ զնոսա յուղարկէր:

* B
p. 55 b.

chrétiens se trouvaient cachés dans la montagne de Trébizonde. Le juge envoya des gens qui les arrêtrèrent. Ils confessèrent le Christ Dieu, et on les emmena en prison chargés de fers. Quelques jours après, on les fit comparaître; (le juge), après les avoir interrogés * longuement, voyant la fermeté de leur esprit dans le Christ, ordonna de les attacher à un poteau, et leurs pieds à un tronc; on leur laboura les côtes, puis on les jeta dans les flammes, enfin ils eurent la tête tranchée par l'épée pour le nom du Christ.]

22 ARATZ, 29 Janvier.

Martyre de saint Néophyte, nom qui se traduit « nouvelle plante ».

* A fol. 172
v° a.

Aux jours de l'empereur impie Dioclétien, dans la ville de Nicée de Bithynie, vivaient les époux chrétiens Théodore et Florentia; et ils avaient un fils, Néophyte, qui fut sage dès son enfance. Lorsqu'il eut neuf ans, il apprit à lire; des paroles de sagesse lui furent accordées par Dieu. Il rassemblait des enfants païens orphelins, les nourrissait, et leur enseignait la foi chrétienne; puis, se rendant avec eux à la porte orientale de la ville, il y plantait une croix et se mettait en prières * avec eux, puis frappait de ses mains les murs de la ville, qui rendaient du lait mélangé à de l'eau qu'ils buvaient, et après qu'ils s'étaient réjouis, il les saluait et les renvoyait chez eux.

Եւ Տրեշտակ Տեառն ի տեպեան պատմեաց Փրորենտիայ մօր իւրաց զոր ինչ տունէր
 'Նէոփիտոս : Եւ ի միտմ աւար ի թախս եկն աղաւնի մի, եւ նստաւ ի վերայ մաշճացի
 'Նէոփիտոսի : Ասէ Փրորենտիա . Զ^ն խնդրես : Եւ տարածեալ զթևան տսէ աղաւնին
 մարդկային բարբոտով . Առաքեցայ յերկնից զի անարատ պաշնցից զանկողնա 'Նէո-
 5 վիտոսի : Եւ յաճէ տեպեանն աղաւնոյն կինն որպէս մեռեալ անկաւ . եւ երթեալ
 'Նէոփիտոս աղօթիւր կանգնեաց զնա : Եւ չեա աւարց ինչ եկեալ աղաւնին տսէ
 զ'Նէոփիտոս . Եկ զկնի իմ . եւ առեալ եհան զնա յՊլոմպիոս լեառն եւ թառցեալ
 աղաւնին եմուտ չաք մի, եմուտ եւ 'Նէոփիտոս զկնի, եւ ետես առ իմ մի ահաւոր
 յայրին, եւ տսէ . Եւ տստի : Եւ առ իւծոյն խոնարհեցուցեալ զզուլին իւր եւ լիւէր
 10 զիռլի թախցն, եւ եւ խաղաղութեամբ : Եւ Տրեշտակ Տեառն կերակրէր զ'Նէոփիտոս
 յայրին : Եւ առաւ նմա զիրս յորում գրեալ էր եւ ընթեանայր . Սուրբ, սուրբ, սուրբ :
 Եւ տսէ Տրեշտակն . Էջ ի քաղաքն եւ տեսցես զճնողսն բո, եւ զինչս բաշխեսցես աղ-
 բատաց, եւ եկ ի տուն բո յերկինս : Եւ զայս արարեալ երանելին 'Նէոփիտոս զարձաւ
 ի լեառն, եւ էր ամաց հնգեասանից :

15 Իսկ 'Դեկոս զատաւորն զոհէր կոսցն ի 'Նիկիա քաղաքին : Եւ Տրեշտակ Տեառն * A fol. 172
 յափշտակեաց զ'Նէոփիտոս ի լեռնէն եւ կայոց ի քաղաքին ի մէջ ժողովրդեանն, եւ
 որպէս ի Տրեշտակ պշտցեալ հայէին ի նա եւ տսէին . Եկ եւ զու պատանի եւ զոհան
 ընդ մեզ : Եւ նորա անգոսնեալ արհամարհեաց զլիւական պաշտամունս նոցա : Եւ

L'ange du Seigneur raconta dans un songe à sa mère Florentia ce que
 faisait Néophyte. Un jour une colombe dans son vol entra et vint se poser sur
 le lit de Néophyte. Florentia lui dit : « Qui cherches-tu ? » La colombe, ouvrant
 ses ailes, répondit en langage humain : « Je suis envoyée du ciel pour con-
 server pur le lit de Néophyte. » La femme, saisie à la vue de la colombe, tomba
 à terre comme morte. S'étant approché, Néophyte la releva par ses prières.
 Quelques jours après, la colombe revint et dit à Néophyte : « Viens avec
 moi, » et elle le conduisit au mont Olympe (*Olympios*), puis prit son vol et
 pénétra dans une grotte; Néophyte la suivit et aperçut un lion terrible dans
 la grotte et lui dit : « Sors d'ici. » Le lion baissa la tête, lécha la poussière
 de ses pieds et sortit paisiblement. L'ange du Seigneur vint nourrir Néophyte
 dans la grotte. Il lui fut donné un livre dans lequel se trouvait écrit : « Saint,
 saint, saint » et il le lut. L'ange lui dit : « Descends à la ville, tu verras tes
 parents, tu distribueras tes biens aux pauvres; puis, reviens à ta maison au
 ciel. » Ainsi fit le bienheureux Néophyte; et il retourna à la montagne; il
 avait alors quinze ans.

* Le juge Dèce faisait immoler des sacrifices aux idoles dans la ville * A fol. 172
 de Nicée. L'ange du Seigneur ravit Néophyte de la montagne et le posa
 dans la ville au milieu de la population, qui le considéra avec stupéfaction
 comme un ange et lui dit : « Viens, jeune homme, et immole avec nous. »
 Il blâma avec dédain leurs cérémonies démoniaques. Alors, fort irrités, les

բարկացեալ յոյժ կալան վերանկեն և տանջեցին արճառաջօր, և սարս կախեցին զկաշտէ, և հեղին ի վերայ բացախ խառնեալ աղեւ :

Եւ լուեալ Դիոկղեանոսի արքային՝ հրամայեաց Դեկոսի գառաւորին արկանել զնա ի հրացեալ թոնիր վերիս աւուրս : Եւ չեա երկից աւուրց բացին զթոնիրն, և ել բացն և ալքեաց գաղատուրոն : Եւ սուրբն ել ամբողջ և անարատ : Եւ կապեցին 5 զնա մերկ ի ցկից մի, և թողին ի նա արջ, և ոչ մերձեցաւ ի նա, մանաւանդ երկիր պապանէր : Եւ թողին ի նա սալիւծ մի ահաւոր, և տեսեալ սալիւծուն՝ անկաւ յոտս նորա բծնկալ լլկէր գոտոն, և որպէս մարդաբար սիրէր : Ծանեաւ զնա Նէոփիտոս եկիւ, աչն սալիւծն է զոր յալքէն հասն, օրհնեաց զնա և հրամայեաց խաղաղութեամբ երթալ ի բնոն :

Եւ մի ոմն ի զահմայն հօար զեղաբեամբ ի կուրծս օրբոյն, և անկեալ չերկիր հեղաւ արխն նորա յոյժ, և աւանդեաց զհողին իւր առ Աստուած ֆոնուարի Իփ : Էր սուրբն Նէոփիտոս ամայ հեկատասնից և չորից ամսոյ : Եւ երթեալ * ծնողաց 10 սալին զմարմինն և թաղեցին ի յարկս իւրեանց :

Ֆալստ սուր վերադարձումն է պատուական նշխարաց օրբոյն Իգնատիոսի աստուածապետի հալածութեան, զոր ի Հռոմայ բերին աշակերտքն իւր չԱնտիոք :

[B՝ Վերադարձումն պատուական նշխարացն աստուածապետի Իգնատիոսի ի Հռոմէ ի մեծն Անտիոք :

Ուրբ և աստուածապետի հալածական Անտիոքայ Իգնատիոս, զորմէ ասի եթէ

gens saisirent le bienheureux et le frappèrent avec des nerfs de bœuf, puis le suspendirent à un arbre et versèrent sur lui du vinaigre mélangé de sel.

L'ayant appris, l'empereur Dioclétien ordonna au juge Dèce de le jeter dans un four surchauffé et de l'y laisser pendant trois jours. Trois jours après, ayant ouvert le four, des flammes en jaillirent et brûlèrent les desservants. Le saint en sortit intact et sans brûlure. On l'attacha nu à un poteau et on lança contre lui un ours, qui ne l'approcha point mais se prosterna devant lui. On lança contre lui un lion terrible, mais le lion, en l'apercevant, s'accroupit à ses pieds, lui caressa et lui lécha les pieds et se mit à l'aimer comme s'il fût humain. Néophyte reconnut que ce lion était celui qu'il avait fait sortir de la grotte, il le bénit et lui ordonna de s'en aller tranquillement à la montagne.

Un des bourreaux frappa de sa lance la poitrine du saint, qui tomba à terre en perdant beaucoup de sang. Il rendit son âme à Dieu, le 29 Janvier. Saint Néophyte avait quinze ans et quatre mois. Ses parents * allèrent prendre son corps et l'inhumèrent dans leur maison.

En ce jour, retour des précieux restes de saint Ignace, le patriarche revêtu de Dieu, qui furent transportés de Rome à Antioche par ses disciples.

[* Retour des précieux restes d'Ignace, revêtu de Dieu, de Rome à la grande Antioche.

Le saint patriarche d'Antioche, revêtu de Dieu, Ignace, était l'enfant que

* A fol. 173
r^o a.

* B
p. 55 b.

* A fol. 173
r^o a.

* B
p. 55 b.

մինչ ծանուն էր ի վերկա խոր ընկալաւ զնա Քրիստոս, զգուեաց եւ օրհնեաց : Սա աշակերտակից եղև Պօղիկարպոսի, եւ աշակերտ Յովհաննու աստուածաբան տւեալաբանչին, եւ աջակա հետեւող եղև ասարեկոյցն սրբոց :

Ալլ եւ երկրորդ եպիսկոպոս զօրով Անտիոքայ յնա Եւոդիոսի. եւ ասարեկաշնորհ
 5 վարդապետութեամբ լուսաւորեաց զբազումս, զարձուցանելով ի մոլորութենէ կոյց յաստուածգիտութիւն ճշմարտութեան :

Եւ յորժամ Տրաչանոս թագաւորն անցանէր ընդ Անտիոք քննեալ զնա փանհաւատոցն Քրիստոսի, արկ ի բանդ. եւ յետոյ աւաքեաց զսուրբն կապանօր ի Հսոմ
 10 կերակուր զապոնաց լինել, եւ նա աղօթելով աս Աստուած կատարեցաւ նահատակութեամբ ի զապանացն :

Եւ հաւատացելոցն բարձեալ զսուրբ նշխարս նորա եւ տարան չԱնտիոք. եւ բնակիչք
 քաղաքին ընդ ասաջ եղեալ մեծաւ ցնծութեամբ՝ ընկալան եւ հանգուցին անդէն զպա-
 տուական սուրբ նշխարս նորա, որ եւ ի նմին աւուր բաղում եւ մեծամեծ նշանք
 սրանչեղեաց եղեն ի փառս Աստուծոյ : Եւ հաւատատեցին սուրբ հարբն ի նմին աւուր
 15 տօնել * զլիշատակ նորա մինչեւ ցայսօր՝ փառաւորելով զՀայր եւ զՍրբի եւ զսուրբ
 Հոգին յաւիտեան :

* B
 p. 56 a.

Ի սմին աւուր չիշատակ երանելի հօրն մերոյ Վանական վարդապետի :

Սա էր յաշխարհէն Արձախոյ, ի Տաւուշ գաւառէն, ազգաւ հայ : Եւ մինչդեռ մանուկ
 էր՝ ծնողք նորա ընծացեցին զնա Աստուծոյ : Եւ սնաւ սրբութեամբ ի վանս Գեակայ

le Christ, dit-on, accueillit dans ses bras, caressa et bénit. Il fut le condisciple de Polycarpe et le disciple de Jean le théologien, l'évangéliste, et ainsi fut-il le successeur des saints apôtres.

Il fut aussi le deuxième évêque d'Antioche après Évodius. Il illumina par sa doctrine apostolique bien des gens en les détournant de l'erreur des idoles à la vraie science de Dieu.

Lorsque l'empereur Trajan vint à passer par Antioche, il l'interrogea sur la foi au Christ, et le fit jeter en prison ; ensuite il envoya le saint chargé de fers à Rome pour être jeté en pâture aux fauves, et c'est en priant qu'il mourut en martyr, dévoré par les fauves.

Les fidèles, ayant recueilli ses saints restes, les transportèrent à Antioche, les habitants de la ville allèrent au-devant avec grande joie, reçurent les saints restes, les déposèrent dans la ville, et le même jour beaucoup de grands prodiges eurent lieu pour la gloire de Dieu. Les saints pères décidèrent de fêter ce jour-là * sa commémoration, qui continue jusqu'à nos jours, en glorifiant le Père, le Fils et le Saint-Esprit éternellement.

* B
 p. 56 a.

En ce jour, commémoration de notre bienheureux père, Vanakan Vardapet (le docteur).

Il était des pays d'Artzakh, dans la province de Tavouš, de race arménienne. Lorsqu'il était encore jeune, ses parents l'offrirent à Dieu. Il fut élevé

առ երեց երբոր խրում խրում որոշ անուն էր Պօղոս : Եւ էր ծանուկ ուշիմ՝ ուսումնասէր
և երկիւզած չԱստուծոյ, և ի սրտանեկութեան խրում զկատարելութիւն ձերոյ յանձին
ունէր :

Եւ մինչ եկել բաժնածեալ ձեռնադրեցաւ քահանայ, և եմուտ յաշակերտութիւն
մեծիմաստ վարդապետին Մխիթարայ Դօշի, և ուսում ի նմանէ զգլխութիւն աստու- 5
ծային զրոյ և ալ կենցաղօգուտ իմաստից : Եւ ապա ընկալաւ զհրաման վարդա-
պետութեան քարոյել զբանն կենաց, որով զարճոյց զբաղումս ի մեզաց ի զեղջ և
յապաշխարտութիւն, և մխիթարեաց զհատեալ հոգիս :

Դեաց չԱրուսեա և շինեաց զխորանաշատ վանս սրբատաշ վիճօք և վայելչակերտ
յօրինուածովք, և բնակեցաւ անդ : Եւ համբաւ իմաստութեան նորա և առաքինու- 10
թեան տարածեցաւ ընդ ամենայն երկիրն ընդ աշն. և ժողովեցան առ նա յամենայն
կողմանց աշակերտք բազումք, և ուսանէին ի նմանէ զգլխութիւն աստուածային զրոյ
և զկրթութիւն առաքինի վարոյց :

Յաւուրսն յայնոսիկ եւ Չարպաղին արքայ յաշխարհէն Խորասանայ, և աւերեաց
զբաղում տեղիս հացոյ և Արուսնից. յորմէ վախուցեալ Վանական վարդապետ 15
զնաց յանապատ տեղի, և գտեալ վէժ մի մեծ՝ շինեաց ի նմա վանս փորածոյ և բնա-
կեցաւ ի նմա աշակերտօրն հանդերձ * ոչ սակաւ ժամանակս :

Եւ ելել յորժամ յորձակեցան Քաթարք սուաջնորդութեամբ Չարմաղանայ ի կող-
մանս հացոյ և Արուսնից և զերեցին զբնակիչս նոցա ի գերտիկն, վարեցաւ և երա-

* B
p. 56 b.

en sainteté au couvent de Gétik, auprès de son frère aîné nommé Paul. C'était un enfant intelligent, appliqué aux études et craignant Dieu; il avait dans son jeune âge la perfection d'un vieillard.

A l'âge de vingt ans il fut ordonné prêtre et se fit l'élève du très sage docteur Méklitar Goš; il apprit de lui la science des écritures divines et d'autres connaissances utiles à la vie. Il reçut ensuite les pouvoirs du doctorat pour prêcher la parole de vie, par laquelle il convertit bien des pécheurs à la contrition et à la pénitence et consola les esprits découragés.

Il se rendit en Albanie et construisit le couvent de Koranašat¹ avec des pierres de taille et dans un style élégant, et il y habita. La réputation de sa sagesse et de ses vertus se répandit dans tout le pays. De tous les côtés affluèrent de nombreux élèves pour apprendre de lui la science des écritures divines et la discipline d'une vie de vertus.

A cette époque le sultan Djalal-ad-din, venant du Khorassan, détruisit de nombreuses localités en Arménie et en Albanie. Vanakan Vardapet s'enfuit au désert. Y ayant trouvé un grand rocher creux, il fonda à l'intérieur un couvent, où il habita, avec ses disciples, * de longues années.

* B
p. 56 b.

Or, lorsque les Tartares, sous le commandement de Tcharmaghan, pénétrèrent dans les contrées de l'Arménie et de l'Albanie, et emmenèrent les

1. Mot à mot; aux nombreuses chapelles.

նկին Վանական վարդապետ աշակերտօք իւրովը, և բազում վիշտս և տառապանս կրեաց ի նոցանէ, և ողորմութեամբն Աստուծոյ աղատեալ՝ դարձաւ չառջին վանսն իւր ի Խորանաշատ, և անդ բացեալ զպրոց և անձանձիր ուսուցանէր զաշակերտսն :

Գրեաց և բազում ինչ լուսուոր վարդապետութեամբ քանչի էր ծննդական մօտը, 5 առատ և զօրաւոր բանիւր որ աղբերարար շնորհս բլիւէր ի շրթանց իւրոց, և լուսուորէր զբազումս :

Եւ էր երանելիս այս մարմնով բարեձեւ և հոգւովն արի, ի սրահս խիստ, չափմս առեալ, ի ճգնութիւնս հանապաօր, և ամենայն մօտամբ առաքինութեան կատարեալ, և աչապէս իւրով առաքինագործ քաղաքավարութեամբ օրինակ բարեաց լինէր ամենեցուն : 10 Որ և չեաւ բազում արդիւնաւոր վատասկոց զոր վատասկեաց կեկեղեցոյ, և առաքինի զործոց՝ հասեալ ի բարւոր ծերութիւն փոխեցաւ առ Վրխատս ի հասակի եօթանասուն ամաց :

Յայնմ աւուր վկայութիւն Պապեայ և Սափրի զինուորացն, և Վալերի եպիսկոպոսի աշակերտի Պետրոսի առաքելոյ, և Սապինիանի վկայի, և Սուբերի ճգնաւորի, 15 որք կատարեցան ի Քրիստոս :]

habitants en captivité, le bienheureux Vanakan Vardapet fut aussi emmené avec ses disciples; il subit beaucoup de détresse et de misère de leur part, puis, délivré par la pitié de Dieu, il revint à son ancien couvent de Khoranašat; il y ouvrit une école et y enseigna inlassablement ses élèves.

Il écrivit nombre d'ouvrages d'une doctrine lumineuse, car il avait l'esprit inventif, et la parole facile et puissante; les grâces coulaient de ses lèvres comme d'une source illuminant nombre de gens.

Ce bienheureux était bien formé de corps, avait une âme courageuse, était austère pour les jeûnes, assidu aux prières et s'exerçant journellement à l'ascétisme; il était parfait en toute sorte de vertus. Il fut d'un bon exemple à tous par sa conduite vertueuse. Après de nombreuses œuvres méritoires dont il s'occupa pour l'église et des actions vertueuses, arrivé à une vieillesse avancée, il trépassa au Christ à l'âge de soixante-dix ans.

En ce jour, martyr des soldats Papias (*Papeay*) et Mavrus (*Mavri*); de l'évêque Valérius (*Valeri*), disciple de l'apôtre Pierre; du martyr Savinien (*Sapiniani*) et de l'ascète Savère (? *Souberi*)¹, qui moururent pour le Christ.]

1. Peut-être Sulpice Sévère, disciple de saint Martin; c'est le seul nom approchant à cette date, mais la transcription *Souberi* reste énigmatique. Cette finale est évidemment empruntée à un martyrologe latin, cela ressort du choix des noms et des génitifs en *i*. L'emprunt aura eu lieu en Cilicie, cela n'est pas pour étonner, puisque B contient un grand nombre de notices sur les princes de la Petite Arménie.

Բրայի ԻԿ եւ Յանուարի 1 : Վկայութիւն սրբոյն Թէոփիլոսի
զօրավարին եւ նոր վկային :

Յամա բարեպաշտ արքային Կոստանդիանոսի եւ ծօրն իւրոյ Երինեայ՝ նաւք կըին
ի Տաճկաց բազում հեծելօր թշնամութեամբ չերկիրն Հուռոմոյ : Եւ էր զօրավար Կիւսի-
սոսի զաւստին սուրբն Թէոփիլոս, ծնեալ եւ սնեալ ի Կոստանդնուպօլիս : 5

Եւ առարեաց թապաւորն յովնականութիւն նմա ալլ եւս երկա զօրավարս զօրօր եւ
հեծելօր, եւ նաւս բազումս որք երթեալ առ Թէոփիլոս, սխտեցին եւ երզուան ծի-
մեանց՝ զի ի ծխալին մարտիցեն եւ մեռանիցին :

Եւ յորժամ մերձեցան նաւքն Տաճկաց ի նաւսն Հուռոմոյ, եւ պատրաստեցան ի
պատերազմ, կմուտ նախ Թէոփիլոս նաւովն իւրով, եւ սկսաւ կոտորել սրով եւ հրով 10
եւ բարտմբք զհապարացիսն ի սպառ : Եւ տեսեալ երկի զօրավարացն զբաջութիւնսն
Թէոփիլոսի լցան նախանձու, եւ զերզմունսն ոչ չեցին թողին զԹէոփիլոս միայն ի
մէջ թշնամեացն, եւ առեալ զնաւսն իւրեանց վախճան :

2 վկային] ճարախրոտին B || 3 արքային Կոստանդիանոսի] Թագաւորին Կոստանդեայ B —
իւրոյ om. B || 4 Տաճկաց] Հաղարացոյ B — Կիւսիսոսի] Կիւսիսոսի B || 7 սխտեցին]
սխտ եղին B || 9 Տաճկաց] Հաղարացոյ B.

23 ARATZ, 30 Janvier.

Martyre de saint Théophile le jeune, stratège et martyr¹.

Aux jours du pieux empereur Constantin et de sa mère Irène, des navires sarrasins remplis de cavaliers montèrent en ennemis contre le pays des Grecs. Le commandant de la province de Cyridos était alors saint Théophile, né et élevé à Constantinople.

L'empereur lui envoya au secours trois autres stratèges avec des troupes, de la cavalerie et de nombreux navires, qui, s'étant rendus auprès de Théophile, firent le serment et jurèrent mutuellement de combattre ensemble et mourir.

Lorsque les navires sarrasins s'approchèrent des navires grecs et se préparèrent au combat, Théophile s'avança le premier avec son navire et se mit à massacrer les Sarrasins (*Hararatsik*) par l'épée, par le feu et à coups de pierres. Les trois stratèges, témoins de la vaillance de Théophile, en furent jaloux; ils oublièrent leur serment, laissèrent Théophile seul au milieu des ennemis, retirèrent leurs navires et s'enfuirent.

1. L'arménien porte à tort « stratège et nouveau martyr », le qualificatif « nouveau martyr » étant réservé aux saints morts sous l'islam. Mais précisément, le rédacteur, en voyant apparaître les Sarrasins dans son récit, a oublié la donnée chronologique très ferme du début « Constantin et Irène » et a audacieusement transposé les événements à l'époque islamique, comme le prouvent l'allusion au sacrifice des moutons et la citation du nom même de Mahomet, cf. *infra*.

Եւ հաջեցեալ Հազարացոցն՝ տեսին զգորտխարն * Թէոփիլոս ծխով նստով, սր- * A fol. 173
տեցան շուրջ եւ կապան զնա եւ զգորտկանսն որ ընդ նմա էին ի նստին եւ երկատառան
զօրականս առաջի Թէոփիլոսի սպանին, եւ զաչս ընդ սրբոյն զերեսոս տարան ի Տաճ-
կատան : Եւ բազում ջանիւ եւ խոտոմամբ կամեցան զարձուցանել զնա ի պղծ
5 զառանութիւն իւրեանց եւ ոչ կարացին, արկին զնա ի բանդ ամս չորս :

Եւ ապա ի ասնի իւրեանց յորժամ զգալարալ զոհան ծառացանէին, զոր ոչխարա-
զէնն կոչեն, հանին զսուրբն ի բանդէն եւ տարան զկնի իւրեանց, զի եւ նա ընդ նոսս
տանեցէ : Եւ նա յոչժ անարգեաց եւ անզոսնեաց զբարշէլն տան իւրեանց, եւ զգառիկն
նոցա սատանաջական ուրախութիւնս անուանեաց, եւ զորհն՝ զիսաց կերակուր : Եւ
10 համարձակութեամբ մեծաւ բարբառով սպաղակէր . Քրիստոս Աստուած է արարող
երկից եւ երկրի, եւ նա զարդ է գտակ զամենայն երկիր եւ նպովեմ զՄահմէտ եւ
որ զնա մարդարէ կամ պատգամարեր Աստուծոյ համարի :

Եւ լցեալ բարկութեամբ մեծաւ՝ զիմեցին ի վերայ նորա Արարացիին, եւ հատին
զլլուխն երկցս երանելոյն Թէոփիլոսի Յունուարի 1. : Եւ ի զիշերին յայնմիկ լոյս
15 ծագեաց իբրեւ զամբարս լուցեալս ի վերայ պատուական մարմնոյ նորա եւ լսէին

1 նստով] նստաւ B || 3 սրբոյն] նմա B — զերեսոս om. B — ի Տաճկատան] յերկիր
իւրեանց B || 4 կամեցան... ամս չորս] ստիպէին զնա յուրացութիւն, եւ տեսեալ զհաստա-
տութիւն նորա ի հաւատս Քրիստոսի՝ արկին զնա ի բանդ, որ եկաց ամս չորս B || 6 յորժամ
զգալարալ զոհան ծառացանէին om. B || 8-9 զգարշէլ... կերակուր] զլեւն նոցա եւ զտանն զայն
B || 10 մեծաւ բարբառով] մեծաբարբառ ձայնիւ B || 11-12 եւ նպովեմ... համարի] եւ նպով
կարգայր որք ոչ հաւատան ի նա B || 14 երկցս om. B.

Les Sarrasins, ayant remarqué que le stratège * Théophile était avec un * A fol. 173
seul navire, l'entourèrent et le prirent, lui et les soldats qui se trouvaient
avec lui dans le vaisseau. Ils tuèrent douze soldats en présence de Théophile,
et emmenèrent les autres avec le saint en Arabie (*Tagkaskan*), où ils s'em-
ployèrent avec beaucoup d'efforts et de promesses à le convertir à leur culte
immonde, mais ils n'y réussirent point. Ils le jetèrent en prison pendant
quatre ans.

Ensuite, au jour de leur fête, tandis qu'ils offraient les immondes sacri-
fices, qu'ils appellent le sacrifice des moutons, ils tirèrent le saint de prison
et l'emmenèrent avec eux afin qu'il participât avec eux à la fête. Mais il
réprouva avec vigueur et méprisa leur fête abominable, en appelant leur pâque
des réjouissances démoniaques, et leur sacrifice un repas de démons. Et il
cria avec force et hardiesse : « Le Christ Dieu est le créateur du ciel et de la
terre, c'est Lui qui doit venir pour juger toute la terre. Je maudis Mahomet
(*Mahmèt*) et quiconque le considère comme prophète ou messenger de Dieu. »

Remplis d'une grande colère, les Arabes (*Arabatsikh*) se jetèrent sur le bien-
heureux Théophile et en trois coups lui tranchèrent la tête, le 30 Janvier. Cette
nuit-là, une lumière jaillit, comme si des lampes étaient allumées, sur le

հրեշտակական բարբառս : Եւ առեալ ըրիտոռնէիցն զմարմինն եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր :

* A fol. 173
v^o a.

* Յայժմ աւուր հրով կատարեցաւ սրբուհի վկայն Քրիստոսի Թէոդուլիս ի զատուորէն Պարպլիա, ի քաղաքին Անարզարս :

Կապեցին զԹէոդուլիս զարմուռնի ծառոյ, եւ սրով պատառեցին զտոինան, եւ 5 երկայն բեւեռս վարեցին ընդ երկոսին ականջան : Եւ կատարեալ հաւատով պատկեցաւ ի Քրիստոսէ Բառուճոյ որում փառք չաւրեան :

* B
p. 57 b.

[B * Ի սմին աւուր յիշատակ հաջրապետին Հռոմայ երանելոյն Հիպոլիտոս եւ ընկերաց նորա, որք ի Հռոմ կատարեցան ի ժամանակս Կլաւդիոսի կայսերն :]

Արայի ԵԿ եւ Յունուարի ԷԼ : Վկայութիւն սրբոյն Սարգսի զօրավարին
եւ սրբոյ նորա Մարտիրոսի :

10

Սուրբն Սարգլիս զօրավար էր մեծ թագաւարին Կոստանդիանոսի եւ որդւոց նորա,

2 նշանաւոր] յորմէ բազում նշանք լինին ի փառս Քրիստոսի Բառուճոյ մերոյ *add.* B || 3 Յայժմ աւուր . . . [Անարզարս] Յայժմ աւուր յիշատակ է սրբուհի վկային Քրիստոսի Թէոդուլայ : Երանելի ազգութիւնս Քրիստոսի էր յԱնարզարս քաղաքէ, ի ժամանակս հալածանացն Կիսկիւրեանոսի սրբայի : Կալան զնա հրամանաւ Պալազեայ զատուորին, եւ նա խոտովանեցաւ զՔրիստոս Բառում B || 6 ընդ երկոսին] յերկոսին B — եւ կատարեալ . . . փառք չաւրեան] եւ ապա ընկեցին ի հուր, եւ այնպէս կատարեցաւ յԱնարզարս քաղաքի, եւ պատկեցաւ ի Քրիստոսէ անապական սրտեալ B || 10 Վկայութիւն . . . Մարտիրոսի] Վկայութիւն մեծ եւ քաջայաղթ վկային Քրիստոսի ազատողին զերեայ սրբոյն Սարգսի զօրավարի եւ սրբոյ նորա Մարտիրոսի, եւ չորեքստան ընկերացն B.

précieux corps, et on entendit des voix d'anges. Les chrétiens enlevèrent le corps et l'inhumèrent dans un endroit célèbre.

* A fol. 173
v^o a.

* En ce jour fut martyrisée par les flammes la sainte martyre du Christ Théodula (*Théodoulia*), par le juge Pélagia (*Palagia*), dans la ville d'Anazarbe (*Anarzarbou*).

On attacha Théodula à un palmier, on lui déchira les seins à coups d'épée, et on lui enfonça de longs clous dans ses deux oreilles. Pour sa foi parfaite elle fut couronnée par le Christ Dieu; à Lui gloire éternellement.

* B
p. 57 b.

[B * En ce jour, commémoration du pontife de Rome, le bienheureux Hippolyte et ses compagnons qui furent martyrisés à Rome aux jours de l'empereur Claude.]

24 ARATZ, 31 Janvier.

Martyre de saint Serge, le stratège, et de son fils Martyros.

Saint Serge était stratège du grand empereur Constantin et de ses fils,

յաշխարհին Կապադովկիացւոց : Եւ յորժամ թագաւորեաց ուրացայն Յուլիանոս, տե-
սանէր ի տեպեան սուրբն Սարգիս զՔրիստոս զի սուէր ցնաւ . Եւ յերկրէ քաճմէ Եւ Երթ
յերկիր ուր առնուս զպատկն յազիւթեմեան վտան անուան իմոց :

Եւ յարուցեալ զամենայն ինչս իւր բաշխեաց ազրատաց . Եւ առեալ զորդին իւր
5 Մարտիրոս անուն, զնաց առ թագաւորն Հաջոց Տիրան, Եւ անտի զնոց առ Շապուհ
Պարսից արքայն : Եւ զնա կայոցց նա ի վերայ զորաց բաղձաց, Եւ առարեաց կոյմնա-
պահ Տաճկաստանի ընդդէմ զորացն Յուլիանոսի՝ որ Եկեալ Էր պատերազմել ընդ
Պարսիկս : Եւ Երթեալ անդ ընդդէմ կայր զորացն Հռոմոց, Եւ յազիւթէր քաջութեամբ :
Եւ Շապուհ մեծամեծ սրազեօք պատուէր զնա, Եւ նա զարձոց զամենայն զորս իւր
10 ի քրիստոնէութիւն :

Եւ լուեալ Շապուհ առարեաց զորդի նորա * կաշնական նմա . Եւ ի ճանապարհի * A fol. 173
ըմբռնեցաւ ի զորացն Յուլիանոսի : Եւ լուեալ սրբոյն Սարգիս աղաչէր Վատուած v° b.
արտասուօք տեսանել զորդին իւր . Եւ կատարեաց Վատուած զինկղաւածս նորա, Եւ
զարհուրեցոց զունոյս պատանուոյն, Եւ նոքա բերին զնա առ Հաջոցն իւր : Եւ զոհացեալ

1 Կապադովկիացւոց] ծագեալ բաշխութեամբ Եւ առարինութեամբ, որ համարձակ կոր-
ծանէր զբազմին կոտց, Եւ ապրածէր զատուածադաշտութիւն add. B || 5 Եւ անտի] Եւ կայեալ
անդ ժամանակս ինչ B || 9 մեծամեծ] մեծ B — Եւ նա զարձոցց... քրիստոնէութիւն] Եւ ի
միւսմ նուազի տեսեալ զգունի իւր զի զարհուրեալ էին ի բաղձութենէ թշնամեաց, բարոյեաց
նոցա զՔրիստոս Վատուած, Եւ յարդրեաց զնոսա ապաւինել ի նա . սրով յազիւթեյն թշնամեաց,
Եւ հաւատացին ի Քրիստոս Վատուած B || 11 Շապուհ] զյազիւթութիւնն զոր սրաք Սարգիս add.
B — նորա] զՍարգիս add. B || 14-p. 122, l. 4 Հաջոցն իւր... տեւել զնա] զայն տեսեալ զորացն
առաւել Եւս հատասեցան ի Տէր : Եւ սուրբն Սարգիս առեալ զորդին իւր զնոց առ Շապուհ

dans le pays de Cappadoce. Lorsque l'apostat Julien vint à régner, saint
Serge vit dans une vision le Christ qui lui disait : « Sors de ton pays et rends-
toi dans le pays¹ où tu recevras la couronne de la victoire pour mon nom. »

Il se leva, distribua tous ses biens aux pauvres, prit son fils nommé
Martyros et se rendit auprès du roi d'Arménie Tiran, et de là auprès du roi
de Perse, Sapor (Šapouh). Celui-ci le mit à la tête de nombreuses troupes et
l'envoya garder les frontières de la Mésopotamie (Tağkastan)² contre les troupes
de Julien qui s'avavançait pour guerroyer contre les Perses. (Serge) s'y rendit
et opposa une résistance aux troupes grecques et les vainquit vaillamment.
Sapor l'honora de grands présents, et lui, il convertit toutes ses troupes au
christianisme.

Sapor, l'ayant appris, envoya son fils (Martyros) * pour le mander, mais * A fol. 173
celui-ci fut pris sur le chemin par les troupes de Julien. Saint Serge, l'ayant v° b.
appris, pria Dieu avec larmes de lui faire revoir son fils et Dieu exauça ses
vœux, car Il inspira de la crainte à ceux qui détenaient le jeune homme et ils

1. Gen. xii, 1. — 2. Tağkastan signifie proprement « Arabie », il faut entendre ici
au sens de 'Iraq Arabi.

դԱստուծոյ զնոց առ նապուհ. և նա սղազէր զնա գտնեալ առ կուռն, և գտանել ի նմանէ իշխանութիւնս և պատիւս. և նա ոչ արար զկամս թագաւորին, այլ անարգէր զպաշտամունսն նոցա և բարոյէր զՔրիստոս :

Եւ հրամայեաց լռնութեամբ ածել զնա ի տուն կրակին և պատկերացն, և սուրբն և հար զգտակեր կոտցն և խորտակեաց սովսն : Եւ բարկացեալ ծագոցն յարձակեցան ի վերոյ նորա սպանանել զնա, և թագաւորն արգել զնոսա. և սպանաւ որդի նորա յամբսէ անախ և կատարեցաւ վկայութեամբ :

Եւ կապեցին գտարբն երկաթի շղթայաբ և արկին ի բանդ : Եւ յետոյ հանեալ ի բանդէն ածին ածին սուսջի թագաւորին, և նա ստիպէր ուրանալ զՔրիստոս և ինքն սկսաւ հաշտցել զՔրիստոս, և սուրբն Սարգիս եկեղ յերեսն թագաւորին և հրամանս ևս որով սպանանել զնա : Եւ հասեալ ի տեղի կատարմանն յաղթիս եկաց առ Աստուած և առէ. Որք կատարեն զիշատակս մեր և կամ չիշեն զանունս մեր, զու Տէր օգնեսցես նոցա և վրկեսցես յամենայն նեղութենէ : Եւ ձայն եղև յերկնից և առէ. Կատարեցից զամենայն խնդրուածս քո * և զու եկ ժառանգես զպատրաստեալ բարխն քեզ :

* A fol. 174
r° a.

բանի ծի զօրականօր, և պատուեցաւ ի նմանէ : Եւ ի լինել ածիս աստուածոցն լուցին հուր յատուշան կրակարանին, յորս կանգնեալ էին և պատկերք կուց : Հրամայեաց նմա թագաւորն զոհել հրոյ և խանկս ծառուցանել կուց. և նա ոչ արար զկամս թագաւորին՝ այլ անարգէր զանախ պաշտամունսն նոցա, և համարձակ բարոյէր զՔրիստոս : Եւ հրամայեաց ևս լռնութեամբ ածին զսուրբն B.

4 և պատկերացն յերկրպագութիւն աստուածոցն B || 7 վկայութեամբ զոր տեսեալ սրբոյն Սարգիս զոհացաւ զԱստուծոյ : Եւ հրամայեաց թագաւորն add. B || 9-10 և նա ստիպէր... թագաւորին ուր յետ կրկին հարցախորձի տեսեալ զանգրդուելի հատաստութիւնն նորա ի հաստս B || 12-p. 123, l. 1 և առէ... նոյնժամայն և երեսցաւ նմա հրեշտակ պատկ ի ձեռին. և անդէն B.

le reconduisirent à son père. (Serge) remercia Dieu et se rendit auprès de Sapor, qui le pria de revenir aux idoles en lui promettant des dignités et des honneurs; mais il ne fit pas la volonté du roi, méprisa le culte des idoles et prêcha le Christ.

(Le roi) ordonna de l'amener de force au temple du feu et des idoles. Le saint frappa d'un coup de pied la statue de l'idole et la brisa. Les mages furieux se jetèrent sur lui pour le tuer, mais le roi les en empêcha. Le fils (de Serge) fut tué par la foule et mourut en martyr.

Le saint fut attaché avec des chaînes de fer et jeté en prison. Puis on le fit sortir de la prison et on le mit en présence du roi, qui le pressa de renier le Christ, et se mit à blasphémer lui-même le Christ. Saint Serge cracha à la figure du roi, qui ordonna de le tuer par le glaive. Lorsqu'il fut arrivé à l'endroit de l'exécution, il pria Dieu et dit : « A tous ceux qui accompliront notre souvenir et qui se souviendront de nos noms, toi, Seigneur, Tu leur viendras en aide et Tu les délivreras de toutes leurs peines. » Une voix du ciel répondit : « J'exaucerai tous tes vœux, * et toi, viens hériter des biens qui te sont préparés. »

* A fol. 174
r° a.

Եւ նոյնժամայն հասին զլլուս նորա եւ զչորերտաւան վկայիցն որք նովաւ հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ լոյս մեծ ծագեաց ի վերայ նոցա ի տեղւոյն որ կոչէ Սալբ : Կատարեցան սուրբն Սարգիս եւ որք ընդ նմա յամսւանն Յունուարի ԼԼ :

5 Յայտն սուր վկայութիւնն սրբոց բժշկացն Կիւրակոսի եւ Յովհաննոս, զոր զրեալ է Աթանասի Ազեկասնորա հալոսպետին զվկայութիւնն նոցա :

Սուրբն Կիւրակոս էր ի քաղաքէն Ազեկասնորա, այր բարեպաշտ եւ արտեսաւ բժիշկ . եւ իւր վաճառարանն տուն էր ըսալ Երկոյ մանկանցն Անանիանցն : Եւ բոլոր բժշկութիւնն ամենայն ակտաժետաց, եւ ըստ աւետարանական բանին բժշկէր զՏրէպս եւ զՏիմոնոս, եւ զարձուցանէր ի ճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի :

10 Գնացին ոմանք եւ ազգեցուցին վասն նորա իշխանի քաղաքին եւ բարկութեամբ

1 վկայիցն] պարսիկ զինուորացն B || 3 Յունուարի ԼԼ] ի Մարտիարան ի վաղեւաշ վաղրի ծառ ի քաղաքն որ կոչէ Դաղման . եւ հաւատացեալքն առեալ զճարձին սրբոյն տարեալ Թաղիցին ի քաղաքն Համիան : Եւ յետ ժամանակաց եկեալ անոր մեծ վարդապետն Մարտոկ Էբարձ զճարձին նորա եւ տարաւ ի Կարբի, եւ Եզ սրտուով ի Յուչի . եւ Եզն տեղին վանք հռչակաւոր վասն բազում սքանչելեացն՝ որք անպակաս լինին անդ մինչեւ ցայսօր : Եւկ զմի յատմանց նորա առեալ տարաւ ընդ իւր ի Վրաստան ի գաշան Դաղազ, եւ Եզ ի մէջ փայտախաչի . եւ օճեալ զխաչն կանդեաց ի զաւարթն բլրին Դաղազ, որ եւ առնէ նշանս մեծամեծս ի զերեպոս, ի բանդեալս եւ յախտաժեսոս, ի փոսս Քրիստոսի Աստուծոյ ճերայ : add. B || 4 վկայութիւնն սրբոց բժշկացն] նահապետութիւնն սուրբ եւ սքանչեւագործ անարժաթ B — Կիւրակոսի] Կիւրոսի B || 5 հալոսպետին] պատրիարքին B — զվկայութիւնն նոցա om. B || 6 Սուրբն Կիւրակոս] Սոբա Էին յաւուրս Էթիոպեականոսի սմբարիշտ արքայի : Սուրբն Կիւրոս B || 7 բժիշկ] զնաց ի Բարեւն add. B — բոլոր . . . բժշկէր] եւ բժշկէր զամենայն ակտաժեսոս B.

On lui trancha aussitôt la tête à lui et aux quatorze martyrs qui avaient été convertis par lui au Christ. Une forte lumière jaillit sur leurs corps à l'endroit appelé Séleucie (Salkh)¹.

Saint Serge et ceux qui étaient avec lui furent martyrisés le 31 Janvier.

En ce jour, martyre des saints médecins Cyr (*Kiurakos*) et Jean, écrit par Athanase, le patriarche d'Alexandrie.

Saint Cyr était de la ville d'Alexandrie, homme pieux, médecin de profession : sa boutique² était dans la maison des trois jeunes gens Ananie et ses compagnons (*Ananiantz*). Il donnait ses soins médicaux à tous les malades, et selon la parole de l'évangile il guérissait les juifs et les infidèles et les convertissait à la vraie foi au Christ.

Quelques personnes allèrent en informer le gouverneur de la ville qui,

1. Σαλήζ, cf. *P. O.*, II, 445, 447. — 2. Il s'agit du sanctuaire où étaient conservées les reliques des trois jeunes gens de Daniel, ch. iii, Ananias, Azarias et Misaël, cf. *Acta SS.* Ian. II, col. 1084.

լցեալ խորհեցաւ բժրանել զնա. եւ նորա թողեալ զբարոքն փախեաւ չԼրաբիա, եւ բնակեցաւ ի անդի մերձ ի ծովն : Եւ յետ ժամանակաց զերծեաց զզլուխ իւր եւ զգեցաւ զգետս կրօնաւորութեան, եւ դարձաւ չԼգեկսանդրիա :

Իսկ հաւատարիմ ծառայն Քրիստոսի Յովհաննէս՝ էր ի պատուական չազդէ. եւ զնաց չերտապէմ երկիր պապանել սուրբ տեղեացն : Եւ լուեալ զհաւատս եւ զսքան- 5 չերազրծութիւնս Կիւրակոսի զնաց չԼգեկսանդրիա, եւ երթեալ բնակեցաւ առ նա :

* A fol. 174
r^o b.

* Եւ իշխանն բազարին Սիրիանոս կալեալ կին մի բրիտանեաց որոյ անուն էր Լիմանասիա, որ թարգմանի անժաշտութիւն, երեք գտերօք որոց անուանքն էին Թէո- 10 դոտի, Թէոքսիտի, Եւդոքսիա, եւ բռնապատէր եւ նեղէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կոոյն : Եւ լուեալ սրբոցն երկեան թէ վարհուրեացին ի տանջանացն եւ զոհեցն, զնոցին առ նոսա եւ բաջալերեցին զնոսա արխարար համբերել տանջանացն փան անուանն Քրիստոսի :

Եւ տեսեալ անորինացն զոր արարին սուրբքն, տարան զամենեւեան առաջի առե- 15 նին, եւ բնեաց զնոսա պատուօրն. եւ նոքա համարձակութեամբ խոստովանեցան զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս : Եւ չարչարեցին զնոսա խիստ տանջանօք, եւ եռացեալ ձիւթ հեղին ի վերայ վերաց ծարմնոցն, եւ ապա հատին զզլուխ սրբոցն Կիւրակոսի եւ Յովհաննէս, եւ զԼիմանասիայ եւ զերկց գտերացն Յունուարի ԼԱ :

2 զզլուխ իւր] փախեաց զպատժուածանն *add.* B || 4 էր] ի բազարէն եղեսեաց *add.* B || 6 Կիւրակոսի] Կիւրոսի B — զնաց] առ նա *add.* B — եւ երթեալ բնակեցաւ առ նա] եւ եղեւ նորա բնակակից եւ գործակից յամենայն գործս բարութեան : Յաւուրսն յայնսովի *add.* B || 16 վերաց] վերաւորեալ B — Կիւրակոսի] Կիւրոսի B.

rempli de colère, songea à le faire arrêter; mais (Cyr) quitta la ville, s'enfuit en Arabie et habita une localité proche de la mer. Après un certain temps, il se rase la tête, revêtit l'habit religieux et revint à Alexandrie.

Quant au fidèle serviteur du Christ Jean, il était d'une honorable famille, et s'était rendu à Jérusalem pour vénérer les lieux saints. Ayant appris la foi et les prodiges de Cyr, il se rendit à Alexandrie, et alla habiter avec lui.

* A fol. 174
r^o b.

* Le gouverneur de la ville, Syrianus (*Sirianos*), avait fait arrêter une femme chrétienne nommée Athanasia, — nom qui se traduit « immortalité », — avec ses trois filles nommées Théodota (*Téodoti*), Théoctiste (*Téoktisti*) et Eudoxie (*Eudokhsia*); il leur faisait violence et les pressait de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Les saints l'ayant, appris et craignant qu'elles fussent terrorisées par les supplices et en vinssent à immoler, se rendirent auprès d'elles et les encouragèrent à subir vaillamment les tortures pour le nom du Christ.

Les impies, témoins de ce que les saints avaient fait, les conduisirent tous au tribunal; le juge les interrogea, et ils confessèrent avec hardiesse Notre-Seigneur Jésus-Christ. On les soumit à de cruelles tortures, on versa de la poix bouillante sur les plaies de leurs corps; ensuite on trancha la tête aux saints Cyr et Jean, ainsi qu'à Athanasia et ses trois filles, le 31 Janvier.

Եւ առեալ ըրիտօնէիցն զմարմինս սրբոյն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու եղին ի տապանի յորում էր առաքեալն եւ աւետարանիչն Մարկոս. եւ զսուրբ Կանանցն եղին ձերձ՝ յարեւելից կողմանէն :

Եւ յառաջ Փոքր Թէպոսի բարեպաշտ ինպուստրին, սուրբն Կիւրեղ_ Աղեկասնորոս
 5 պատրիարքն, նորոգեաց զամենայն եկեղեցիս բազարին, եւ զառաջ լեալ տաճար
 կռոյն՝ սրբեաց, եւ շինեաց եկեղեցի յանուն սրբոյն, եւ վախճեաց անպր զմարմին՝ սրբոյ * A fol. 174
 վկայիցն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու, եւ պատուեաց զնոսս ներբողական ձառ իւր : v° a.

Այլ զսրբոյ վկայիցն զբժշկութիւնսն եւ զանբաւ վարանչելիսն, որ լեզու կամ ձիւրը
 բաւն պատմել կամ գրել, զոր առնեն առ աշնտիկ որբ ջերմ սիրով ընթանան առ
 10 նոսա, եւ կամ որբ ձիւաց չիշեն զանուանա նոցա, զբւն անուամբն Աստուծոյ ի մարդ-
 կանէ հարածականս առնեն, զկուրաց աչա բանան, կաղաց զնալ շնորհն, համեց խոսս
 պարգեւեն, խից լսել տան եւ զամենայն անբժշկելի ցաւս եւ զախտամէտս շնորհօրն
 Աստուծոյ բժշկեն :

Եւ Սոփրոնիոս Երուսաղեմի հպրատեան յաչացն վտանգեալ՝ զնաց հաւատով ի

1-2 եղին ի տապանի... Մարկոս] հանդուցին ի տապանն աւետարանչին Մարկոսի B || 3 ձերձ
 om. B || 5 զառաջ լեալ] զոր յառաջ էր B || 6 սրբոյն] սուրբ վկայիցն B — սրբոյ վկայիցն]
 երանելի վկայից Քրիստոսի B || 7 Կիւրակոսի] Կիւրոսի B || 8-р. 127, 1. 17 Այլ զսրբոյ
 վկայիցն... բարեխօս առ Քրիստոս] եւ Աստուած բազում բժշկութիւնս արար բարեխտութեամբ
 անարժամ բժշկացս ի զիւսհարս եւ յախտամէտս. յորոյ զոմանս ականատես գոյով զրեաց
 Սոփրոնիոս Երուսաղեմի հպրատեան, որ յաչացն վշտացեալ զնաց հաւատով ի տապան սրբոյն
 եւ ընկալաւ զառաջութիւն B.

Les chrétiens, ayant enlevé les corps des saints Cyr et Jean, les mirent dans le tombeau où se trouvait l'apôtre et évangéliste Mare; quant aux saintes femmes, ils les déposèrent auprès d'eux, du côté de l'Orient.

Aux jours du pieux empereur Théodose le Jeune, saint Cyrille, le patriarche d'Alexandrie, fit réparer toutes les églises de la ville; il consacra ce qui avait servi auparavant de temple aux idoles, et en fit une église au nom de ces saints, puis il y transféra les corps * des saints martyrs Cyr et Jean et * A fol. 174
 les honora de panégyriques. v° a.

Mais quelle langue ou quel esprit pourront jamais conter ou écrire les guérisons et les miracles innombrables des saints martyrs, qu'ils opèrent sur ceux qui ont recours à eux avec un amour ardent ou sur ceux qui invoquent seulement leurs noms car au nom de Dieu ils chassent les démons des corps des hommes, ils ouvrent les yeux des aveugles, accordent de marcher aux boiteux, donnent la parole aux muets, l'ouïe aux sourds, et guérissent par la grâce de Dieu toutes les maladies incurables et les infirmités.

Sophrone le patriarche de Jérusalem, en danger de perdre la vue, se rendit avec foi au tombeau des saints et y fut guéri; puis, témoin oculaire des

տապան սրբոյն եւ բժշկեցաւ եւ զորս ետես աչօրն զբժշկութիւնն զոր արարին սուրբն, զիւսայ եօթնասուն սրանչելա, յորայ սակաւ ձի զրեցից եւ եւ :

Պօլոս ամն զկտացաւ որ եւ որդունք եւս էին ի վերայ զկտոյն՝ երթեալ առ տապանին անկեալ ննջեաց : Եւ երեսեցան նմա սուրբն յերազն եւ տան . երթ իջեր ի զուռն սր է հանգեալ ծովան, եւ որ յառաջ ծարդոյ զիպիցիս հանցեա նմա ձեռօքդ ապտակ 5 աւելին եւ բժշկեցիւ : Եւ երթեալ ըստ հրամանի սրբոյն հանդիպեցաւ անն ձիոյ զորսկանի, եւ վերացուցեալ զձեռն իւր որչափ կարաց ած ապտակ յերես նորա : Եւ բարկացեալ զօրականի՝ բրափն զոր կրէր ի ձեռին * իւրում եհար ուժակն զղլուիս նորա եւ պատաստեաց . եւ անկաւ զկտացան յերկիր, եւ հեղաւ արիւնն եւ անկան որդունքն ի զկտոյն զհետ արեանն եւ ուղչացաւ աչն :

* A fol. 174
v° b.

Եւ այլ ամն ճարտար բժիշկ որոյ անուն էր Գենեսիոն ելեւ թերահաւատ ի սուրբ վկայան . Այլ եթէ աստուածային շնորհօքն տանեն, տաւ, սուրբոյ զբժշկութիւնս, այլ ի ճարտարութենէ Գաղիանտի եւ ի Սոկրատայ բժշկացն : Եւ կամեով սրբոյն զԳենեսիոն ածեւ ի ճշմարիտ հաւատոս անկեն ի թիկունս նորա վեր անբժշկելի . եւ ամենայն բժշկացն զիւլ տանելով ոչ կարացին բժշկել, եւ յորժամ յուսահատեցաւ եւ ցաւ վերին 15 խտտանայր, զնայ առ սուրբն եւ աղաչէր արտասուօք եւ խնդրէր զբժշկութիւն : Եւ

guérissions que les saints accomplissaient, il décrit soixante-dix miracles¹, dont je mentionnerai quelques-uns ici.

Un certain Paul², affligé d'une maladie à la tête avec des vers même sur la tête, s'étant rendu au tombeau, s'y prosterna et dormit. Les saints lui apparurent dans un rêve et lui dirent : « Lève-toi, et descends à la porte qui fait face à la mer, et le premier homme que tu rencontreras, tu lui appliqueras un vigoureux soufflet de ta main et tu seras guéri. » Il y alla, selon l'ordre des saints, et y rencontra un soldat; il leva alors la main autant qu'il put et lui appliqua un soufflet sur la figure. Le soldat, irrité, le frappa fortement 15 avec le bâton qu'il tenait à la * main sur la tête et la fendit. L'homme affligé de la maladie à la tête tomba à terre, le sang coula et les vers tombèrent de la tête à la suite du sang et l'homme fut guéri.

* A fol. 174
v° b.

Un autre, médecin très habile, dont le nom était Gésius (*Genesion*)³, se montrait incrédule à l'égard des saints : « Ce n'est pas par les grâces de Dieu, disait-il, que ces saints opèrent leurs guérisons, mais par l'art médical des médecins Galien et Socrate. » Les saints, voulant amener Gésius à la vraie foi, lui firent venir sur le dos une plaie inguérissable. Tous les médecins y appliquèrent leurs médicaments, mais ils ne purent le guérir. Lorsque ce fut désespéré et que les douleurs de la plaie eurent augmenté, il se rendit auprès des saints et les pria avec larmes en demandant sa guérison. Les saints lui appa-

1. *P. G.*, LXXXVII (3e part.), col. 3424-3476. — 2. *Ibid.*, col. 3476 sq. — 3. *Ibid.*, col. 3515-3524 : Γεσίος.

երեւեցան նմա սուրբն չերպիւն եւ ասեն . Դիցես ի վերայ վերաորեալ թիկանց պապան, եւ երիցս անգամ շուրջ պատեալ զսրահ եկեղեցոյս եւ ողջանաս : Եւ զարթուցեալ Գենետիոն կարծեաց զերպին ցնորս, եւ փսն ի մարդկանէ, ամաչեոյն ոչ արար զհրամայեալսն :

5 Եւ զարձեալ ի միւս զիշերին երեւեցան սուրբն Գենետիոնի եւ ասեն . Եթէ, ոչ բառնաս ի վերայ վերաորեալ թիկանց պապան, եւ կապեցես ի պարանոց պանդակ եւ պատիս երիցս ընդ սրահ եկեղեցոյս, ոչ ողջանաս : Եւ զարթուցեալ զարմանալ ընդ երպն եւ ասէ . Յիմար համարին զիս սուրբքս, եւ ընդ կատմիս խօսին, կամ թէ, * A fol. 175
1re a.

10 Եւ երրորդ անգամ երեւեցան սուրբն Գենետիոնի եւ ասեն . Եթէ, ոչ բարձցես զպապանն, եւ կապեցես զանգակ ի պարանոց, եւ արկես պախույս ի պոխոյ, եւ մանուկ մի սառջի զի քարշեցէ զքեզ երիցս անգամ ընդ սրահ եկեղեցոյս անհնար է քեզ ողջանալ : Եւ յարուցեալ պատմեաց ժողովրդեանն զերպին, եւ արարեալ զհրամայեալսն ի սրբոյն աւժամայն ողջացաւ : Եւ զնաց հաւատով ի տուն խր զոհա-
15 նարով զԱստուծոյ եւ զսրբոյն :

Այս փառաւորեալ վիպցո Դրիստոսի են լծիչի հոգւոյ եւ մարմնոյ մերոյ, եւ ոսկերք սոցա ցաւաղեւոյ անդորրիչք եւ մեզ բարեխօս առ Դրիստոս : -

rurent en songe et lui dirent : « Tu mettras un bât sur ton dos blessé et tu feras trois fois le tour du parvis de l'église et tu seras guéri. » Gésius à son réveil prit le songe pour de l'imagination et, par honte des hommes, ne fit pas ce qui lui avait été ordonné.

La nuit suivante, les saints apparurent de nouveau à Gésius et lui dirent : « Si tu ne portes pas un bât sur ton dos blessé et si tu n'attaches à ton con une clochette et ne fais trois fois le tour du parvis de l'église, tu ne guériras pas. » Il se réveilla, fut étonné du rêve et dit : « Les saints me prennent pour un fou, et plaisantent; * mais si je ne suis pas un âne, pourquoi me tour- * A fol. 175
1re a.

Une troisième fois, les saints apparurent à Gésius et lui dirent : « Si tu ne prends pas le bât, n'attaches pas une clochette à ton con, ne prends pas une bride en tête et si un enfant ne te conduit pas par trois fois dans le parvis de l'église, il te sera impossible de guérir. » S'étant réveillé, il raconta son rêve à la population et, ayant accompli ce que les saints lui avaient ordonné, il fut aussitôt guéri. Il rentra avec foi chez lui en rendant grâces à Dieu et aux saints.

Ces glorieux martyrs du Christ sont les médecins de nos âmes et de nos corps, leurs ossements soulagent ceux qui souffrent, et ils intercèdent pour nous auprès du Christ.

Յայսմ առար կատարեցաւ ի ծովս. Անանիա բաճանայն եւ ալլ
աթ վկայք ընդ նժա ի Մարտիրոսնոսէ գառաւորէն,
յաւարս Գիսկեախանոսի արքային :

Զառքն Անանիա զանեցին յոյժ եւ ընկեցին ի գազանս, եւ ոչ մերձեցան ի նա : Եւ
ապա յանիւս կապեցին եւ հորովեցին մինչեւ ամենայն ճարմինն թափեցաւ : Յետ աչ- 5
նորիկ ընկեցին ի ծով ընդ ալլ աւրբան եւ կատարեցան բարի խոստովանութեամբ ի
Քրիստոս :

* A fol. 175
r^o b.

* Ամիս Փետրուար առար է, ԻՔ :
Կրացի Ին եւ Փետրուարի Լ : Վարք Պարտաճայի
սբանչեպարծ ճգնաւորին :

10

Սուրբ եւ արի ճգնաւորն Քրիստոսի Պարտաճաս առարի էր ազգաւ ի Միջագետաց,
ի ժամանակս Փարթ Թէպոսի սուրբ թագաւորին : Ի տղայութենէ սիրեաց զվարս
միաշնութեան, եւ եղեւ պաշտօն եւ աղօթական եւ ժուժկալ, յամարանի բոցակէլ,
եւ ի ձմերանի տառուցեալ միաշանելոյ՝ եւ անվերաբկու : Զվասուն ամ ոչ նստաւ
ալլ կաջք չափին ի տուէ եւ ի վիշերի, եւ ընկալաւ շնորհս չՄատուծոյ, եւ բժշկէր 15
զամենայն ախտս եւ զամենայն հիւանդութիւնս եւ զլեւս հանէր, զբոբոսս սրբէր,
զկաղս զնացուցանէր, խլից լսել տալ, նա եւս մեռեալս յարոյց :

En ce jour fut martyrisé en mer le prêtre Ananie et huit autres martyrs avec lui,
par le juge Maximien, aux jours de l'empereur Dioclétien.

On frappa violemment saint Ananie et on le jeta aux fauves, mais ceux-ci ne
l'approchèrent point. On l'attacha ensuite à une roue et on la fit tourner
jusqu'à ce que tout son corps fût en lambeaux. Après cela, on le jeta à la mer
avec d'autres saints, et ils moururent en bonne confession dans le Christ.

* A fol. 175
r^o b.

* Le mois de Février a vingt-huit jours.

25 ARATZ, 1er Février.

Vie de Barsaumas (*Parsaumayî*) l'ascète thaumaturge.

Le saint et vaillant ascète du Christ Barsaumas (*Parsaumas*) était de race
syrienne, de Mésopotamie; il vivait aux jours du saint empereur Théodose le
Jeune. Dès son enfance il aima la vie de solitude, pratiqua le jeûne, s'adonna
aux prières, et (vécut) dans l'austérité, brûlé au soleil de l'été, gelé en hiver,
il ne portait qu'une tunique sans manteau. Il ne s'assit point durant cinquante
années, mais il se tenait debout en prières, jour et nuit, et obtint les grâces
de Dieu : il guérissait toutes les maladies et infirmités, chassait les démons,
purifiait les lépreux, faisait marcher les boiteux, donnait l'ouïe aux sourds;
il ressuscita même des morts.

Եւ զնացեալ յնշխարսս ի ճանապարհին եմուտ ի բաղար մի յորում էր տաճար հրէից նման Սողոմոնի տաճարին՝ չաղօթն եկաց, եւ իջեալ հօր յերկնից լափեաց զբարինսն եւ զշինուածսն, եւ անհետ արար : Եւ զբաղումս ի հրէիցն զարձոյց ի Քրիստոս : Եւ զհերձուածոյ միայնակեաց մի պապանձեցոյց բանիւ :

5 Եւ եկեալ ի վանս իւր որ ի սահմանս Սելուտինէ Հաջոյ հիւանդացաւ եւ փոխեցաւ առ Քրիստոս ի Փետրուարի Ա : Եւ նշխարք նորա բաղումս սրանչելիս կատարեն եւ * A fol. 175 v° a.

ԸԲ* Վկայութիւն սրբոյ եւ հրաշագործ վկային Քրիստոսի երանելոյն Տրիփոնի Փռիւ-
կացոյ :

* B
p. 60 a.

10 Քրիստոսի մարտիրոսն Տրիփոն էր ի պաւսէն Փռիւկոյ, ի գեղջէն Սամսաղեաց, բրիտոնից պաւսկ, ի ժամանակս կատարաւ արքային Գորգիանոսի, որ էր յետ երկերիւր իննսուն եւ հինգ ամաց ի թաղաւորութենէ Օգոստոսի :

Սա մնացեալ որբ ի հօրէն՝ սնաւ ի բարեպաշտ մօրէն ամենայն երկիւղածութեամբ եւ աղօթասիրութեամբ եւ մինչդեռ պատանին էր սազս արածէր : Եւ բնակեցաւ ի նա
15 Հոյի սուրբ, եւ անուամբն Քրիստոսի բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զխտածէտս, եւ զլեւս ի մարդկանէ հալածէր : Եւ աղլեցաւ նմա ի վերուստ երթալ յամենայն քաղաքս Փռիւկոյ եւ բժշկել զհիւանդսն. եւ յարուցեալ զնաց եւ առնէր սրանչեւ-
լագործութիւնս :

Եւ զուստր թագաւորին Գորգիանոսի ի Հռոմ քաղաքին աչսահարեցաւ. եւ լուեալ

Lorsqu'il se rendit en Égypte, chemin faisant, il entra dans une ville où il y avait un temple juif semblable au temple de Salomon. Il se mit en prières, et des flammes descendirent du ciel qui dévorèrent les pierres et la construction et les firent disparaître. Il convertit nombre de Juifs au Christ et confondit par sa parole un solitaire hérétique.

De retour à son couvent aux environs de Mélitène d'Arménie, il tomba malade et trépassa au Christ, le 1er Février. * Ses reliques opèrent beaucoup de
miracles et il est notre intercesseur auprès du Christ. * A fol. 175 v° a.

ԸԲ * Martyre du saint et thaumaturge martyr du Christ le bienheureux Tryphon le Phrygien.

* B
p. 60 a.

Le martyr du Christ Tryphon était de la province de Phrygie, de la bourgade de Samosate, fils de chrétiens, aux jours de l'empereur idolâtre Gordien, qui vivait deux cent quatre-vingt-quinze ans après le règne d'Auguste.

Resté orphelin de père, il fut élevé par sa pieuse mère en toute crainte du Seigneur et dans l'amour de la prière. Étant jeune, il gardait des oies. Le Saint-Esprit habita en lui et au nom du Christ il guérissait tous les malades et infirmes, chassait les démons des hommes. Il lui fut inspiré d'en haut de parcourir toutes les villes de Phrygie et d'y guérir les malades, aussi il se leva, s'y rendit et opéra des prodiges.

La fille de l'empereur Gordien dans la ville de Rome fut possédée du démon.

Ճնողաց նորա գաբանչեղիս սրբոյ ծանկանն Տրիփոնի՝ առաքեցին խնդրաւի գտանել եւ ածել զնա : Եւ նոցա զնայեալ չուզախնակիր եղեն ի բաղում տեղիս, եւ գաին զնա ի գեղջ նորին ուր արածէր սաղս : Եւ երթեալ երանելոյն առժամայն բժշկեցաւ զուսոր թաղաւորին, զոր տեսալ անհաստից բաղումք հաստատցին ի Քրիստոս :

* B
p. 311 b.

Ճ եւ յնա ծահուանն Պորփիանոսի թաղաւորեաց Փիլիպպոս, եւ յնա Փիլիպպոսի՝ 5
Պեկոս : Եւ ալահաստորն կալան զՏրիփոն եւ տարան ի Նիկիա քաղաքն առ Ակեղնոս կապրբոսն . եւ բաղում հարցմունս արարեալ խոստմամբ եւ սպառնալեօք ոչ կարաց զտուրբն դարձուցանել ի հաստատցն Քրիստոսի . ալ ծանաւանդ անդոսնէր զպաշտա-
մունս նոցա, եւ համարձակութեամբ խոստովանէր զանունն Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց եւ բրածեծ արարին զնա, եւ կապեցին ի վալքենացեալ ձիս . եւ 10
քարեցաւ սուրբն ընդ վէմս եւ ընդ քարս յառաւս ձմերայնոյ, եւ ամենայն մարմինն ջարդեցաւ եւ հեղաւ արիւնն . եւ նա զոհանալը զԱստուծոյ եւ աղօթէր վասն տանջո-
ղացն . Տէր, մի համարիր զոցա գալս մեղս, զի ոչ գիտեն զոր առնեն ընդ իս : Եւ հրով ալքեցին զկողմն . եւ լոյս ծագեաց ի վերայ նորա, եւ ծաղկեաց սրակ երեւեցաւ ի զլուսն
նորա, եւ պաշտաւցաւ երեսն իբրեւ զլոյս : 15

Մոչեաց զատուորն զտուրբն առաջի իւր, եւ սկսաւ քաղցրութեամբ խոստառալ
պղատիւ եւ մեծութիւն . եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զտուրբն, եհատ ի

Ses parents, apprenant les miracles du saint enfant Tryphon, envoyèrent des messagers pour le chercher et l'amener. Ceux-ci s'en allèrent perquisitionnant dans de nombreuses localités, et le trouvèrent dans son village où il gardait les oies. Le bienheureux alla, guérit aussitôt la fille de l'empereur, et les infidèles l'ayant vu, beaucoup d'entre eux crurent au Christ.

* B
p. 316 b.

* Après la mort de Gordien régna Philippe, et après Philippe, Dèce. Les infidèles arrêterent Tryphon et le conduisirent à la ville de Nicée à l'éparque Aquilinus (*Akèlinos*), qui l'ayant interrogé longuement, malgré des promesses et des menaces, ne put détourner le saint de la foi au Christ; par contre (le saint) méprisa leurs cérémonies et confessa avec hardiesse le nom du Christ.

Sur l'ordre (du gouverneur), on frappa le saint à coups de bâton, puis on l'attacha à des chevaux sauvages, qui le traînèrent à travers les rochers et les pierres, par des journées d'hiver; tout son corps fut brisé, son sang répandu, mais il rendait grâces à Dieu et priait pour ses bourreaux, disant : « Seigneur, ne leur impute point ce péché, car ils ne savent point ce qu'ils me font¹. » On lui brûla les côtes au feu, mais une lumière jaillit au-dessus de lui, une couronne de fleurs apparut sur sa tête et sa figure devint resplendissante comme la lumière.

Le juge manda le saint en sa présence et lui promit avec douceur des dignités et des grandeurs, mais ne parvenant pas à persuader le saint, il donna

1. Luc, xxiii, 34.

վերայ նորա վճիռ զլիսատման : Եւ իբրեւ տարան զնա ի տեղի զլիսատմանն, տղաչեաց սուրբն զԱստուած, եւ յառաջ քան զհարկանել զահճին աւանդեաց զհոգին . եւ տեսեալ զսուրբն վախճանեալ՝ ոչ էհատ զզլուխն :

Եւ ժողովեցան բրիստոնեայցն՝ նիկիայ եղին ի տապանի, եւ առաքեցին ի Փոլսկիա
5 ի զաւսուն իւր որպէս ի տեսեանն հրամայեաց նոցա սուրբն Տրիփոն : Սատարեցաւ սուրբ վկայս Փետրուարի Ա, ի վառս Քրիստոսի :

Յայտմ աւուր հանդես ի Քրիստոս բարեպաշտ իշխանն Հաչոյ պարոն Ռուբէն յազգէն Բագրատունեայ՝ որ էաւ զԿիլիկիա, եւ կայ ի Սատարօնն :]

Արացի ԽԶ եւ Փետրուարի Բ : Տօն արոյ զկային Տրիփոնի :

10 Քրիստոսի յարաւիրոսն Տրիփոն էր ի զաւսուն Փաւլոսի, ի զեղջէն Սամսաղայ՝, ի ժամանակս կռապաշտ արքային Գորդիանոսի, որ էր յետ երկերիւր իննսուն եւ հինգ ամաց ի թագաւորութենէն Օգոստոսի :

Սա էր բրիստոնեայ, եւ ճինչեւ պատանին էր սագս արածէր . եւ բնակեցաւ ի նա հոգին սուրբ, եւ անուամբն Քրիստոսի բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զախտածէսս, եւ

9 Տօն... Տրիփոնի] Վկայութիւն արոյ եւ հրաշագործ վկային Քրիստոսի երանելոյն Տրիփոնի Փոլսկացւոյ Բ || 10 Սամսաղայ] Սամսաղեայ, բրիստոնէից վառակ *add.* Բ || 13 Սա էր բրիստոնեայ] Սա մնացեալ որբ ի հօրէն՝ անաւ ի բարեպաշտ ձօրէն ամենայն երկիւղածութեամբ եւ աղօթման իրութեամբ Բ.

1. Ms. Սամսաղայ.

l'ordre de lui trancher la tête. Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le saint pria Dieu et, avant que le bourreau l'eût frappé, il rendit son âme; (le bourreau), voyant que le saint était mort, ne lui trancha point la tête.

Les chrétiens de Nicée se rassemblèrent, déposèrent (le saint) dans un cercueil et l'envoyèrent dans sa province de Phrygie, comme saint Tryphon le leur avait ordonné dans une vision. Ce saint fut exécuté le 1er Février, pour la gloire du Christ.

En ce jour reposa dans le Christ le pieux prince d'Arménie, le baron Rouben, de la famille des Bagratounis, qui s'empara de la Cilicie, et repose à Castalon.]

26 ARATZ, 2 Février.

Fête du saint martyr Tryphon.

Le martyr du Christ Tryphon était de la province de Phrygie, de la bourgade de Samosate, aux jours de l'empereur idolâtre Gordien, qui régna deux-cent quatre-vingt-quinze ans après le règne d'Auguste.

Il était chrétien; étant jeune enfant, il gardait les oies. Le Saint-Esprit habita en lui et il guérissait, au nom du Christ, toutes les maladies et les

զղեալ ի մարդկանէ հաղածէր : Եւ լուաւ ձայն որ տաէր . Երթիջիր յամենայն քաղաքս
Փռիւզիացոց եւ բժշկեն զհիւանդսն : Եւ յարուցեալ զնոց եւ առնէր սքանչեւագոր-
ծութիւնս :

Եւ զուստր թագաւորին Գորդիանոսի ի Հռոմ քաղաքին աշտահարեցաւ եւ աղաղա-
կէր . Եթէ ոչ եկեացէ ծառայն Աստուծոյ Տրիփոն՝ ոչ երանեմ : Եւ երթեալ երանելի
մանկանն առժամայն բժշկեցաւ : Եւ զեն երեալ յաղջկանէն՝ եղև թուխ շուն, եւ երե-
ւեցաւ թագաւորին եւ ժողովրդեանն, եւ պատմեաց նոցա մարդկային բարբառով զամենայն
չար զործն զոր զործէր . եւ բազումք յանհաւատիցն հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ յետ մահաւանն Գորդիանոսի թագաւորեաց Փիլիպպոս, եւ յետ Փիլիպպոսի՝
Պէկաս . եւ՝ ալլահաւատքն կալան զՏրիփոն եւ տարան ի Նիկիա քաղաքն առ Ալեքինոս
կարաբոսն . եւ բազում հարցմունս արարեալ խոտոմամբ եւ սղաւնալեօք՝ ոչ կարաց
զտուրն զարձուցանել ի հաւատոցն Քրիստոսի . ալլ մանաւանդ անգոսնէր զպաշտա-
մունս նոցա եւ համարձակութեամբ խոտոմանէր զանունն Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց զնա բրածեմ առնել եւ կապելին ի վալքենացեալ ձիս, եւ քար-
շեցաւ սուրբն ընդ վէմս եւ ընդ քարս յաւուրս ձմերալնոց . եւ ամենայն մարմինն ջար-
դեցաւ եւ հեղաւ արիւնն : Եւ նա զոհանայր զԱստուծոյ եւ աղօթէր վասն տանջողացն .

1 Եւ լուաւ . . . զհիւանդսն] Եւ աղբեցաւ նմա ի վերուստ երթալ յամենայն քաղաքս Փռիւզիոց
եւ բժշկել զհիւանդս B || 4 Եւ աղաղակէր . . . ի Քրիստոս] Եւ լուեալ ճնուաց նորս զսքանչելի
սրբոյ մանկանն Տրիփոնի՝ առարեցին խնդրակս զտանել եւ ածել զնա : Եւ նոցա զնացեալ
յուզաթմուղի եղև ի բաղում տեղիս, եւ զտին զնա ի գեղջն նորին ուր արածէր զապս . եւ
երթեալ երանելոյն առժամայն բժշկեցաւ զուստր թագաւորին . զոր տեսեալ անհաւատից
բազումք հաւատացին ի Քրիստոս B || 10 Պէկաս] Պիկաս B.

infirmités, et chassait des hommes les démons. Il entendit une voix qui lui
disait : « Parcoure toutes les villes de Phrygie et guéris les malades. » Il se
leva, partit et fit des miracles.

La fille de l'empereur Gordien, dans la ville de Rome, fut possédée du
démon et celui-ci criait : « Si le serviteur de Dieu Tryphon ne vient pas, je ne
sortirai point. » Le bienheureux enfant étant allé, elle fut guérie aussitôt.
Le démon chassé de la jeune fille devint un chien noir; il apparut à l'empereur
et à la population et leur raconta en langage humain toutes les mauvaises actions
qu'il accomplissait; beaucoup d'infidèles crurent au Christ.

Après la mort de Gordien régna Philippe, après Philippe, Dèce. * Les
infidèles se saisirent de Tryphon et le conduisirent à la ville de Nicée à
l'évêque Aquilinus (*Akelinos*), qui l'ayant interrogé longuement, après des
promesses et des menaces, ne parvint pas à détourner le saint de la foi au
Christ; par contre (le saint) méprisa leurs cérémonies et confessa avec har-
dieuse le nom du Christ.

Sur ses ordres, on frappa le saint à coups de bâton, puis on l'attacha à des
chevaux sauvages qui le traînèrent à travers des rochers et des pierres en des
journées d'hiver; tout son corps fut brisé et son sang répandu. Mais il rendait

* A fol. 175
v° b.

Տէր, մի համարիր զոցա զայս ի մեզս զոր ընդ խոս զործեն : Եւ հրով աչքեցին զկողմն : Եւ անբաւ լոյս ծագեաց ի վերայ նորա, եւ ծագեաց պսակ եղաւ ի զլուխ նորա, եւ պայծառացան երեսը նորա իբրեւ զլոյս :

Կռէեաց զատաւորն զսուրբն առաջի իւր, եւ սկսաւ քաղցրութեամբ խոստանալ
 5 պատիւս եւ մեծութիւնս, եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել եհատ ի վերայ վճիռ
 զլխատման : Եւ յորժամ տարան զնա ի տեղին, աղաչեաց սուրբն զԱստուած, եւ յառաջ
 քան զհարկանել զահճին՝ աւանդեաց զհողին . եւ տեսնալ զսուրբն վախճանեալ՝ ոչ
 եհատ զզլուխն : Եւ ժողովեցան քրիստոնեայքն 'նիկիոյ' եղին ի տապանի, եւ աւաքեցին
 ի Փռիւզիս, ի զաւառն իւր, որպէս ի տեսեանն հրամայեաց նոցա * սուրբն Տրիփոն : * A fol. 176
 v^o a.

10 Կատարեցաւ սուրբն Տրիփոն Փեարուարի Բ :

[B * Վարք սրբոյն Ճաղխատ եւ Եպիփանոս աշակերտաց մեծին Դանիէլի :

* B
 p. 61 a.

Սորա աշակերտք էին Դանիէլի բորեպիսկոպոսի սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին . եւ
 էին արք նշանադործք եւ բնակէին ձկնութեամբ յանապատի ի Ծովոյս զաւառին
 խոտածարակ կէնօք :

15 Սուրբն Ճաղխատ էր յԱմիլ քաղաքէ ազգաւ ասորի, եւ բնակէր ի լերինն Կորզուաց,

1 զոր ընդ խոս զործեն] զի ոչ զիտեն զոր առնեն ընդ խ B || 2 անբաւ om. B — եղաւ] երեսեցաւ B || 3 պայծառացան երեսը] պայծառացաւ երեսն B || 5 հաւանեցուցանել] զսուրբն add. B || 6 յորժամ] իբրեւ B — տեղին] տեղի զլխատման B || 10 սուրբն Տրիփոն Փեարուարի Բ] սուրբ վկայս Փեարուարի Ա, ի փառս Քրիստոսի B.

grâces à Dieu et pria pour ses bourreaux, disant : « Seigneur, ne leur impute pas ce péché qu'ils commettent envers moi. » On lui brûla les côtes au feu. Une lumière éblouissante jaillit sur lui et une couronne de fleurs vint se poser sur sa tête, sa figure devint resplendissante comme la lumière.

Le juge manda le saint en sa présence et lui promit avec douceur des dignités et des grandeurs, mais comme il ne parvenait pas à le persuader, il ordonna de lui trancher la tête. Lorsqu'on l'eut conduit à l'exécution, le saint pria Dieu et, avant que le bourreau l'eût frappé, il rendit l'âme. (Le bourreau), ayant vu que le saint était mort, ne lui trancha point la tête. Les chrétiens de Nicée se rassemblèrent, le mirent dans un cerceuil qu'ils envoyèrent en Phrygie, sa province, comme * saint Tryphon leur avait * A fol. 176
 v^o a.

Saint Tryphon fut martyrisé le 2 Février.

[B * Vie des saints Šalita et Épiphanou (Epiphanou), disciples du grand Daniel.

* B
 p. 61 a.

Ils étaient disciples de Daniel, chorévêque de saint Grégoire l'Illuminateur, thaumaturges qui vivaient en ascètes dans le désert de la province de Dzopk, et ils ne se nourrissaient que d'herbes.

Saint Šalita était de la ville d'Amid, de race syrienne, et vivait dans la

ուր էին բաղձութիւնը առիւծուց, եւ ոչ ինչ վնասէին նմա : Եւ էր ճաղիտա ծեր յոյժ, եւ ամենայն որ ցանկալին զի ի վախճանիլն առցեն զսուրբ մարմինն նորա : Եւ չառւր միում անցանէր նա ընդ զետն Կորդուաց եւ յորժամ եհաս ի մէջ գետոյն՝ ծածկեցաւ ի ներքոյ ջրոյն : Եւ ժողովեալ բաղձութիւն արանց յոյժ՝ ընդ ալլ կողմն դարձուցին զջուր զետոյն, եւ ոչ զտին զմարմինն նորա, զի այնպէս խնդրեալ էր սուրբն ի Տեառնէ : 5

Իսկ սուրբն Եպիփան էր ի Յունաց, եւ բնակէր յԱռիւծ լերինն ի մէջ վայրենի գաղանաց, որք էին նորա կենաց կցորդք : Եւ գային առ նա ամենայն ցաւագնեալք, եւ նա աղօթիւք բժշկէր զամենեւին : Գալին առ նա եւ բաղումք ի հեթանոսաց, եւ աստուածալին բանիւք եւ զօրութեամբ նշանաց դարձուցանէր ի նոցանէ ի հաւատոս Քրիստոսի : 10

Եւ ժողովեաց զբաղում աշակերտս, եւ ուսուցանէր նոցա զվարս ճգնութեան . եւ ել նորօք յերկրէն Հայոց գնալ յերկիրն Յունաց . եւ ի ճանապարհին պատահեաց նոցա կին մի, եւ իբրեւ անց կինն՝ կամեցաւ փորձել զաշակերտսն, եւ ասէ . Որպէս գեղեցիկ էր կինն : Եւ ասէ մի ոմն ի մանկագոյն աշակերտացն . Տէր, կինն զոր գովեցեր՝ միականի * էր : Եւ ասէ սուրբն Եպիփան . Խորհուրդք չարք գոն ի բեղ, ընդէր բնաւ 15 հայեցար զու ի նա . եւ հալածեաց զնա յերմէ :

Եւ հասեալ յգլխ ծովուն մեծի՝ եգիտ անդ կզգի մի անբնակ ի մարդկանէ, եւ զապրեաց ի նմա եւ էին անդ օձք եւ ալլ թունաւոր զեռունք բայց ոչ վնասէին սրբոյն :

montagne des Kourdes, où se trouvaient nombre de lions qui ne lui faisaient aucun mal. Šalita était très âgé et tout le monde désirait posséder son saint corps à sa mort. Un jour, il vint à passer le fleuve des Kourdes¹, et lorsqu'il fut arrivé au milieu du fleuve, il fut couvert par les eaux. Un très grand nombre d'hommes se rassemblèrent et détournèrent le cours du fleuve, mais ils ne retrouvèrent point le corps, car le saint l'avait ainsi demandé au Seigneur.

Quant à saint Épiphan (*Epiphan*), il était grec et habitait la montagne du Lion (*Ariudz*), dans l'habitat des bêtes sauvages qui participaient à sa vie. Tous les infirmes venaient à lui et il les guérissait tous par ses prières. Beaucoup de païens aussi venaient à lui, et il en convertissait à la foi du Christ par ses paroles divines et par la puissance de ses miracles.

Il rassembla beaucoup de disciples auxquels il enseigna la vie ascétique ; il quitta avec eux le pays d'Arménie pour le pays des Grecs. Or, sur le chemin, une femme les croisa, et lorsqu'elle eut passé, il voulut éprouver ses disciples et leur dit : « Qu'elle était belle, cette femme ! » Un des plus jeunes disciples répondit : « Maître, la femme que tu loues était borgne. » * Saint Épiphan lui dit : « Il y a de mauvaises intentions en toi, pourquoi as-tu regardé la femme ? » Et il le chassa d'avec lui.

Arrivé aux bords de la grande mer, il y trouva une île abandonnée des hommes et y habita. Il y avait beaucoup de serpents et d'autres reptiles

1. C'est-à-dire le Tigre.

* B
p. 61 b.

* B
p. 61 b.

Եւ կացեալ անդ մշտամուռնչ ազօթիւր եւ սրանչելի բազարախարութեամբ՝ հանդեաւ ի Քրիստոս : Եւ կատարի տօն սրբոյ Փետրուարի Բ :

Յայսմ առաւր վկայութիւն երանելի վկային Զուտո երիցու :

Սա էր ծի ի բահանայից Արտաշատ բազարին յաւուրս Տիրանայ Հայոց արքայի . եւ
 5 եղև չորժամ ամբարիշտ արքայն Պարսից ճապուհ աւերեաց զաշխարհն Հայոց եւ
 կողոպտեաց զեկեղեկիս, զերի վարեցին եւ զտուրբ երէցն Զուտո, եւ տարեալ ի Պարսո՝
 կացուցին կապանօր տաւջի ճապհոյ : Եւ նորս տեսեալ զի էր այր բարձրահասակ
 եւ վառացի՝ կամեցաւ դարձուցանել զնա ի կրօնս պարսից եւ պատճառեաց ասելով .
 Կախարդ ես զու, զի հեր զլիտցի է սպիտակ եւ ծօրուպ թուի . եւ ոչ է հնար բեղ
 10 ապրելոյ եթէ ոչ աւրացիս զՔրիստոս, եւ զոհեացես հրոյ եւ արեւու :

Եւ սուրբն ասէ . Կախարդութիւն հեւի է ի մէնջ, եւ հեր զլիտցս ըստ կարգի
 բնութեան է զի հեր զլիտցս բան ամաւ յաւաջ է բան զծօրուացս : Եւ խոստովանէր
 զՔրիստոս Աստուած, եւ համարձակ անարգէր զանաստուած ծողորութիւն նոցա : Եւ
 հրամայեաց թաղաւորն եւ հատին զլլուիս երանելոյն :

15 Յայսմ առաւր հանդեաւ ի Քրիստոս՝ բարեպաշտ իշխանն պարսնն Թորոս Ռուբի-
 նեան՝ որդի Կոստանկեայ մեծիւ իշխանի :]

venimeux, qui ne firent aucun mal au saint. Il y vécut dans d'incessantes prières et une conduite admirable et reposa dans le Christ. La fête de ces saints a lieu le 2 Février.

En ce jour, martyr du bienheureux martyr Zouad, le prêtre.

C'était un des prêtres de la ville d'Artasat aux jours du roi Tiran d'Arménie. Lorsque l'impie roi de Perse, Sapor, dévasta le pays d'Arménie et pilla les églises, on emmena aussi en captivité en Perse le saint prêtre Zouad, et on l'amena chargé de fers devant le roi Sapor. Celui-ci, le voyant homme de grande taille et de belle apparence, voulut le convertir à la religion persane et lui dit comme prétexte : « Tu es sorcier, car tes cheveux sont blancs et ta barbe noire; il te sera impossible d'avoir la vie sauve si tu ne renies pas le Christ, et n'immoles pas au feu et au soleil. »

Le saint répondit : « La magie est bien loin de nous, et les cheveux de ma tête sont dans l'ordre de la nature, car mes cheveux sont de vingt ans plus vieux que ma barbe. » Il confessa le Christ Dieu, et méprisa avec hardiesse leur égarement athée. Le roi ordonna de trancher la tête au bienheureux.

En ce jour reposa dans le Christ le pieux prince, le baron Thoros le Rou-bénien, fils du grand prince Constant.]

Արացի Իէ եւ Փետրուարի Գ : Վարք որբոցն ճաղիտաց եւ
Եպիփանու աշակերտաց մեծին Դանիէլի :

Սորա աշակերտք էին մեծին Դանիէլի բորեպիսկոպոսի մեծին Լուսաւորչին Գրի-
գորի. եւ էին արք նշանադործք եւ բնակէին ճգնութեամբ յանապատի ի Ծովաց գաւա-
ռին : Եւ բազում առիւծք շրջէին ընդ սրբոցն ճաղիտացի, եւ միոյ յառիւծուցն ընդ 5
թամբ բազկի նորա մտեալ էր կտրօն կելգան, եւ եկեալ առ սուրբն ճաղիտա ցուցանէր
նմա զխոցն. եւ նորա հանեալ զեղէզն՝ կթուք ի խոցն եւ պատեաց թաշկինակաւ զոր
ընդ պուշին ունէր. եւ առժամայն ողջացաւ :

Եւ էր ճաղիտա ծեր յոյժ եւ ամենայն ոք սպասէր նմա թէ յորժամ մեռցի նա առցեն
զսուրբ մարմինն նորա : Եւ յաւուր միում անցանէր նա ընդ գետն Կորդուաց կօշկօրն 10
ընթանալով ի վերայ ջուրց. եւ յորժամ եհաս ի մէջ գետոցն՝ ծածկեցաւ նա ի ներքոյ
ջրոցն : Եւ ժողովեալ բազմութիւն արանց յոյժ՝ ընդ ալլ կողմ վարձուցին զջուր
գետոցն, եւ ոչ գտին զմարմինն նորա, զի աջնպէս կամեցաւ սուրբն Աստուծոյ : Եւ էր սա
ատրի աղբաւ :

* A fol. 176
r° b.

Իսկ սուրբն Եպիփան բնակէր յԱռիւծ լերինն, եւ արջք վալրենիք * եւ ինձք ժողո- 15

2 մեծին *om.* B || 3 բորեպիսկոպոսի] բորիսկոպոսի B — մեծին] սրբոցն B || 4 գաւառին] խոտածարակ կենօք *add.* B || 5-8 եւ բազում առիւծք... ողջացաւ] Սուրբ ճաղիտա էր յԱմիգ բաղարէ, աղղաւ ասորի, եւ բնակէր ի լերինն Կորդուաց, ուր էին բազմութիւնք առիւծուց, եւ ոչ ինչ ֆխասէին նմա B || 9 սպասէր նմա թէ յորժամ մեռցի նա] յանկալին զի ի վախճանէին B || 10 կօշկօրն... ջուրց *om.* B || 13 կամեցաւ... աղբաւ] խնդրեալ էր սուրբն ի Տեառնէ B || 15 Եպիփան] էր ի Յունաց *add.* B — եւ արջք... առ նա] ի մէջ վալրենի գաղանայ B.

27 ARATZ, 3 Février.

Vie des saints Šalita et Épiphane, disciples du grand Daniel.

Ils étaient disciples du grand Daniel, chorévêque du grand Illuminateur Grégoire, thaumaturges, qui habitaient en ascètes dans le désert de la province de Dzopk. De nombreux lions circulaient avec saint Šalita. Un de ces lions avait une écharde de roseau piquée dans la plante de sa patte; il vint trouver saint Šalita et lui montra la plaie; celui-ci retira le roseau, cracha dans la plaie, l'enveloppa du mouchoir qu'il portait à la tête et le guérit aussitôt.

Šalita était très âgé et tout le monde attendait sa mort pour posséder son saint corps. Un jour qu'il traversait le fleuve des Kourdes en marchant sur les eaux avec ses chaussures, arrivé au milieu du fleuve, il fut couvert par les eaux. Un grand nombre d'hommes se rassemblèrent et détournèrent le cours du fleuve, mais ils ne retrouvèrent point son corps, car tel avait été le désir du saint de Dieu. Il était de race syrienne.

* A fol. 176
r° b.

Quant à saint Épiphane, il habitait la montagne des lions, * les ours sauvages

վէին առ նա եւ էին նմա կենաց կցորդք : Եւ զային առ նա ամենայն ցաւաղնեալք, եւ նա աղօթիւք բժշկէր զամենեւեան :

Եւ ժողովեաց բազում աշակերտս, եւ ուսուցանէր նոցա զվարս ճգնութեան, եւ ել նա նոքօք յերկրէն Հայոց զնալ յերկիրն Յունաց : Եւ ի ճանապարհին պատահեաց
 5 նոցա կին ծի, եւ իրբեւ անց կինն կամեցաւ փորձել զաշակերտսն իւր եւ ասէ. Ռբալէս զեղեցիկ էր կինն : Եւ ասէ ծի ոմն ի ծանկապօյն աշակերտացն. Տէր, կինն զոր զովեցեր՝ ծիականի էր : Եւ ասէ սուրբն Եպիփան. Խորհուրդք չար զոն ի բնդ. եւ ընդէր բնաւ հաշեցար զու ի նա. եւ հալածեաց զնա չիւրմէ :

Եւ հասեալ յեղր ծովուն մեծի՝ եղիտ անդ կղզի մի անբնակ ի մարդկանէ, եւ անդ
 10 զաղարեաց. եւ էին ի կղզոջն իժք եւ քարքք եւ ալ թունաւոր սողունք, եւ սատակեցան ամենեքեան : Եւ ջուր ոչ գոյր ի կղզոջն, եւ նա աղօթիւք ջուր բղխեցոյց : Եւ եկաց ի կղզին եւ բարի վարուք հանդեաւ ի Քրիստոս : Եւ կատարի տօն սրբոցս Շաղիտայի եւ Եպիփանու՝ Փետրուարի Գ :

Յայսմ աւուր ննջումն է Սիմէոնի ծերունուոյն որ ընկալաւ ի զիրկս իւր զՔրիստոս՝
 15 ըստ Յունաց : Յիշատակ է եւ մարգարէութեան Աննայի զստերն Փանուէլն՝ ըստ Յունաց :
 [B* Նահատակութիւն սրբոց վկայիցն Ապրիանու եւ Եվուլու :

* B
p. 62 a.

2 զամենեւեան] զային առ նա եւ բազումք ի հեթանոսաց, եւ աստուածային բռնիք եւ զօրութեամբ նշանաց զարծուցանէր ի նոցանէ ի հաւատս Քրիստոսի *add.* B || 9 անդ] ի նմա B || 10 եւ քարքք *om.* B — սողունք] զեռունք B — եւ սատակեցան... Փետրուարի Գ] բայց ոչ վնասէին սրբոցն. եւ կացեալ անդ ճշտածուռնջ աղօթիւք եւ սքանչելի քաղաքավարութեամբ հանդեաւ ի Քրիստոս. եւ կատարի տօն սրբոց Փետրուարի Բ B.

et les lynx se rassemblaient autour de lui et participaient à sa vie. Tous les infirmes venaient à lui et il les guérissait tous par ses prières.

Il rassembla beaucoup de disciples auxquels il enseignait la vie ascétique : il quitta avec eux le pays d'Arménie pour se rendre dans le pays des Grecs. Or, sur le chemin, une femme les croisa, et lorsqu'elle eut passé, il voulut éprouver ses disciples et leur dit : « Qu'elle était belle, cette femme ! » Un des plus jeunes disciples lui répondit : « Maître, la femme que tu lones était borgne. » Saint Épiphané lui répondit : « Il y a de mauvaises intentions en toi, pourquoi l'as-tu regardée ? » Et il le chassa d'avec lui.

Arrivé au bord de la grande mer, il y trouva une île abandonnée des hommes, et y habita. Il y avait dans l'île des serpents, des scorpions et d'autres reptiles venimeux; tous crevèrent. Il n'y avait point d'eau dans l'île, il en fit jaillir par ses prières. Il resta dans l'île et reposa dans le Christ après une bonne conduite. La fête des saints Salita et Épiphané a lieu le 3 Février.

En ce jour, chez les Grecs, dormition du vieillard Siméon qui reçut le Christ dans ses bras. Et aussi, commémoration, chez les Grecs, de la prophétesse Anne, fille de Phanuël.

[B* Martyre des saints martyrs Adrien et Euboule (*Evoulou*). Ces bienheu-

* B
p. 62 a.

Երանելիք աչտրիկ էին յազդէն Իլիան կոչեցեալ՝ բնակութեամբ ի Վանէաս զեղջէ, և փախարէին իսկ նմանող լինել արբոյ խոստովանող վկայիցն Քրիստոսի : Եւ եկեալք ի Կեսարիա Կապադովկեցոյ աչցելութիւն առնել բանդերոյ բրիստոնէիցն, կալան եւ բերին զնոսա եւ մատնեալ ածին առ Փիրմիլիանոս իշխանն . եւ ի հարցանելն նորա՝ յարժամ համարձակ խոստովանեցան զՔրիստոս, տանջեցին զնոսա եւ հարին սաստիկ 5 զանքս եւ զկողս նոցա մինչեւ շրջեցան մարմինք նոցա, եւ ապա հրով աչրեցին զվերսն :

Եւ կալեալ ածին զԿիրիանոս առաջի սաստկադոշն առիւծո՝ զի գէշ պատառեսցէ զնա, եւ առիւծն զօրութեամբն Աստուծոյ պատկառեցաւ ի սրբոյն որպէս Լրբեմն ի Դանիէլէ՝ եւ ոչ մերձեցաւ ի նա . եւ ապա սրով հատին զգլուխ նորա :

Իսկ սուրբն Եվուքոս բազում տանջանայ համբերեաց, եւ ողորանացն ոչ լուաւ . 10 ընկեցին զնա նոյն զապանին, եւ հաւատար ընկերին անմնաս ի զազանէն մնացեալ՝ սրով կատարեցաւ :

Յայտմ առուր վկայութիւն սրբուհւոյն Յիմարայ : Սա ինքն նոր վկայուհիա էր ի Բարդբէն Վանայ, հայ ազգաւ, առնակին ըստ կարգի օրինացն : Եւ եղեւ ընդ այն

reux étaient de la race de ceux qu'on appelle Ileans, habitant la Batanée¹ (*Vanēas*); ils aspiraient à devenir semblables aux saints confesseurs martyrs du Christ. Ils vinrent à Césarée de Cappadoce² pour visiter les chrétiens détenus dans les prisons; on les arrêta, on les amena et on les dénonça au gouverneur Firmilien, qui les interrogea, mais lorsqu'ils confessèrent avec hardiesse le Christ, on les tortura, on leur frappa vigoureusement les aisselles et les côtes jusqu'à déchirer leurs corps. puis on brûla leurs plaies par le feu.

On amena Adrien et on le jeta devant un terrible lion pour que celui-ci le mit en morceaux; mais le lion, par la puissance de Dieu, respecta le saint, comme il en advint jadis avec Daniel, et ne s'approcha pas de lui. Ensuite on lui trancha la tête par le glaive.

Saint Euboule, après avoir subi beaucoup de tortures, ne cédant pas aux instances (du juge), fut jeté, lui aussi, devant le même fauve, mais fut respecté comme son collègue par la bête. Il fut martyrisé par le glaive.

En ce jour, martyre de sainte Yimar. Cette nouvelle martyre était de la ville de Van, de race arménienne, mariée selon les règles de la loi. A cette

1. *Syn. Cp.* indique la teneur du texte grec qui a servi de base à l'arménien : οἱ τοὶ τὸ γένος εἶλον ἀπὸ τῆς Βανέας « ceux-ci tiraient leur origine de Banéa ». Le traducteur prenant le verbe εἶλον pour un nom propre a glosé. Mais ce texte grec est lui-même fautif, car la leçon primitive est donnée par Eusèbe, *Martyrs de Palestine*, XI, 29, éd. GRAPIN, Paris, 1913, p. 288 : ἀπὸ Βαταναίης οὕτω καλουμένης χώρας. *Syn. Cp.* en mettant l'article devant Βανέας témoignait encore à sa manière qu'il y avait un nom de contrée et non un nom de ville. — 2. Il y a erreur du rédacteur arménien, c'est Césarée de Palestine; la ville de Cappadoce lui était évidemment plus connue. On pourrait aussi observer que dans le récit d'Eusèbe il est question de personnages cappadociens au parag. 27, *loc. cit.*, p. 286.

ժամանակս չորժամ ապրն թաթարաց իշխան եւ առաջնորդ ունելով զՎանկթամուր
 խան՝ աւերեցին զբաղում աշխարհս արեւելից, եկին եւ ի Եսպարն Վան, եւ ապրի
 ապրի դառնալէս մահուամբ սպանին զբաղումս, ընդ որս եւ զաչրն Յիմարայ, եւ * ոմն
 յալապեաց Էառ զՅիմար ի տուն իւր, եւ ի մուսանիլ կնոջ խրոյ՝ արար զնա կին իւր,
 5 չաւանելով զի պահեսցէ նա զբրիստոնէութիւն իւր : Իսկ ալապղիբ յարեան ի վերամ
 Յիմարայ եւ սախպէին զնա ուրանալ զՔրիստոս . եւ իբրեւ տախն թէ ոչ կարեն
 չաւանեցուցանել, առեալ ածին զնա ի դուռն եկեղեցւոյն եւ ստեն. Զգես ի ներքս
 երեք քար, եւ զերծցիս ի ձեռաց մերոց, ապա թէ ոչ չարաչար տանջանօք սպանանեմք
 զքեզ : Եւ իբրեւ կարի շատ նեղեցին, երկուցեալ ի մահուանէ զոր սպառնալին նմա,
 10 արար զկոսմ ալապեաց . եւ նորա ծիծաղելով թողին զնա եւ զնացին :

Այս գործ քարաձգութեան տանջէր զկիզմ մտաց նորա զամս բաղումս . եւ ելեալ
 զնաց ի Մակու՝ որ ընդ աչն ժամանակս ընդ իշխանութեամբ բրիստոնէից էր, եւ անդ
 չամարձակ պաշտէր զՔրիստոս : Բայց լուեալ թէ ուր ետ դկարծիս ուրացութեան,
 անդ պարտի դաւանիլ զՔրիստոս՝ զարձաւ անկրէն ի Վան քաղաք, եւ ստեալ երթալ
 15 յեկեղեցին :

Եւ ի միում առուր տեսեալ զնա մուլրի մի զի գալր յեկեղեցւոյ, սաստեաց նմա թէ .
 Ընդեր երթաս յեկեղեցին : Եւ նա ասէ . Քանզի կամիմ ի կառավին իմ ընդունել զքա-
 րինսն զոր ձգեցի յեկեղեցի անկր : Յանձմամ Եհար մուլրին զգլուխ նորա : Ապապեաց

époque le peuple des Tartars, ayant comme prince et chef Lenk-Timour-khan
 (*Lanktamour*), dévastèrent nombre de contrées d'orient; ils s'attaquèrent aussi
 à la ville de Van et mirent à mort par différentes tortures de nombreux habi-
 tants, entre autres le mari de Yimar. * Un des infidèles prit Yimar chez lui
 et, à la mort de sa femme, en fit son épouse en acceptant qu'elle gardât sa
 foi chrétienne. Mais ces infidèles prirent parti contre Yimar et la pressèrent
 de renier le Christ, et, voyant qu'ils ne parvenaient point à la persuader, la
 conduisirent à la porte de l'église et lui dirent : « Jette trois pierres à
 l'intérieur et tu seras délivrée de nos mains, sans cela nous te tuerons dans
 des souffrances cruelles. » Devant leur exi gence pressante, craignant la
 mort dont on la menaçait, elle accomplit la volonté des infidèles, qui se
 mirent à rire, la quittèrent et s'en allèrent.

Mais ce jet de pierres tortura sa conscience pendant de longues années.
 Elle se rendit à Makou qui, à cette époque, était sous l'autorité des chrétiens,
 et y adora le Christ ouvertement. Mais ayant appris qu'elle devait adorer le
 Christ là où elle avait donné des soupçons de reniement, elle retourna à la
 ville de Van et se rendit souvent à l'église.

Un jour, un moughri, l'apercevant sortir de l'église, la réprimanda, (en
 disant) : « Pourquoi vas-tu à l'église ? » Elle répondit : « Parce que je veux
 recevoir sur ma tête les pierres que j'ai jetées ici dans l'église. » Le moughri

* B
p. 62 b.* B
p. 62 b.

Յիմար առ ամբոխն աղապկեաց որք անդր կալին եւ ասէ . Եկացք զինի իմ ի տեղի երեւելի, եւ անդ բարկոծեցէք զիս, զի յայտնի լիցի ամենեցուն թէ վասն սուրբ հաւատոյն Քրիստոսի մեռանիմ : Եւ նոցա զրոհ տուեալ զհետ նորա ի տեղին բարկոծ արարին զՅիմար, որ խոստովանելով զՔրիստոս կատարեցաւ յանօրինաց :

* B
p. 63 a.

Յալամ աւսր հանգեաւ ի Քրիստոս պարոն Ստեփանէ, որդի մեծի * իշխանին Լեւոնի 5
Ռուբինեան :

Երայի Ե՛ւ եւ Փետրուարի Դ : Վկայութիւն սրբոցն
Դիոգորի, Կիսկի եւ Պապկայ :

* A fol. 176
v° a.

Սորա էին յաւուրս Դէկոսի ամբարիշտ * արքային, ի բաղարէն Ատալիոյ : Եւ կայացին սուաջի զատաւորին Պամփիլացւոց, եւ խոստովանեցան զանուն Տեառն 10
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյ : Եւ յսք բռնադատեցին զնոսա, եւ նեղեցին զի ուրացին զՔրիստոս եւ պաշտեցին զիւռւան, եւ ոչ կարացին խախտել զնոսա ի սիրոյն Քրիստոսի, ալ մանաւանդ անարգեցին զզատաւորն, եւ բարկացեալ յոյժ հրամայեաց հատանել զզուլս նոցա ի Փետրուարի Դ : Եւ երթեալ բրիտոնեացն լիպեցին զզատուական մարմինս նոցա, եւ են պահապան եւ օգնական ամենայն 15
հաւատացելոց :

7 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 8 Կիսկի] Կիսկիանայի B || 9 Ատալիոյ] ի Պամփիլացւոց
պաւուէն, եւ էին անսոնադարձանք արուեստիւ եւ բրիտոնեայ հաւատով, պաշտելով եւ երկըր-
պագելով Քրիստոսի սրպէս ձգձարիս Աստուծոյ *add.* B || 10 Տեառն մերոյ *om.* B || 13 զզա-
տաւորն] զիւռւան B — բարկացեալ] զատաւորին *add.* B || 14 հատանել] եւ նոյնժամայն
հատին B — բրիտոնեայքն] բրիտոնէիցն B.

la frappa à la tête. Yimar cria à la foule des infidèles qui se trouvait là et dit :
« Venez avec moi dans un endroit apparent et lapidez-moi là, pour qu'il soit
manifeste à tous que je meurs pour la sainte foi du Christ. » Ils la suivirent
en foule jusqu'à l'endroit et y lapidèrent Yimar qui, en confessant le Christ,
fut martyrisée par les impies.

* B
p. 63 a.

En ce jour reposa dans le Christ le baron Stéphane, fils du grand * prince
Léon le Roubénien.]

28 ARATZ, 4 Février.

Martyre des saints Diodore, Claudien (*Klaudî*) et Papias.

* A fol. 176
v° a.

Ils vivaient aux jours de Dèce * l'empereur impie, dans la ville d'Attalia
(*Ataliy*). On les mit en présence du gouverneur de la Pamphylie et ils con-
fessèrent le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ et Dieu. On les pressa
beaucoup et on les tourmenta pour qu'ils reniassent le Christ et adorassent
les idoles, mais on ne put les ébranler de l'amour envers le Christ; par contre
(les saints) injurièrent le gouverneur, qui, très irrité, ordonna de leur trancher
la tête, le 4 Février. Les chrétiens inhumèrent leurs précieux corps, qui sont
les gardiens et les aides de tous les fidèles.

[B* Յայսմ առաւ վկայութիւն սուրբ վկային Տարասայ հոխի :

* B
p. 63 a.

Ի թագաւորութեանն Մաքսիմիանոսի, եւ ի Կիլիկեցոց զատաւորութեանն Մաքսիմոսի յոյժ հռչակէր պաշտօն կուօն : Եւ ձինչպեւ Մաքսիմոս զատաւոր ի Պոմպոս քաղաքի էր եւ պարէին պիղծ զկեպին, էր անպ պատկեր ծի անուանեալ Ապոլոնի ի զուս ոսկեոյ՝ զոր կոչէին հալք աստուածոց, նմա զսէին երկրպագութեամբ :

Եւ ծառայ ոմն երիտասարդ հովիւ ոչխարաց որում անուն էր Տարաս, եւ կամեցաւ սա ցուցանել զինքն արդարեւ * ճշմարիտ բրիտանոնաց. եւ պատճառանօք երկրպագութեան ձեռն արկանէր անպատուել զկուսն : Եւ այնպէս ժատուցեալ զապտ աս պատկերն՝ եհաւ զձեռն նորա, եւ ձուլեալ վաճառեաց եւ ետ աղքատաց զղինան : Եւ ընդ առաւօտն ոչ տակաւ խառվութիւն լինէր, եւ տանէին զմեծամեծս բրմացն հարցանել, եւ իբր եւ ոչ զխտէին՝ տանել ետուն զնոսա ի մահ :

* B
p. 63 b.

Իբրեւ ածին զնոսա ի տեղի մահուն, երեւեցաւ նոցա սուրբն Տարաս եւ ասէ. Զի տանիք զարազ զայլորսիկ ի մահ. զի ես եմ որ հառի զձեռն աստուծոյն ձերոց, եւ ծախեցի զնա ի զարմանա աղքատաց : Եւ յայտնի եղեւ այն առաջի զատաւորին, եւ հրամայեաց 10 ածել զնա ի հրապարակն. եւ տարեալ կացուցին առաջի :

Մաքսիմոս զատաւորն ասէ. Զինչ է անուն քո : Տարաս ասէ. Բրիտանոնաց եմ, եւ ի ծնողաց Տարաս կոչիմ : Մաքսիմոս ասէ. Յորմէ զաւառէ ես : Տարաս ասէ. Ի

[B * En ce jour, martyre du saint martyr Tarasius (*Tarasay*) le berger.

* B
p. 63 a.

Sous le règne de Maximin et sous le gouvernement de la Cilicie par Maxime, le culte des idoles était grandement solennisé. Pendant que le juge Maxime se trouvait à la ville de Pompus où l'on dansait devant les immondes démons, il y avait là une statue d'or pur au nom d'Apollon, qu'on appelait le père des dieux, et à qui l'on offrait des sacrifices en l'adorant.

Un jeune homme, gardien de brebis, dont le nom était Tarasius (*Taras*), voulant montrer qu'il était un * vrai chrétien, s'introduisit sous prétexte d'adorer l'idole mais dans l'intention de la déshonorer. Il s'approcha secrètement de la statue, en brisa une main, la fit fondre et en distribua la valeur aux pauvres. Au matin il y eut un grand trouble, on manda les chefs des prêtres des idoles pour les interroger et, comme ils ne purent répondre, on les condamna à mort.

* B
p. 63 b.

Pendant qu'on les conduisait à l'endroit de l'exécution, saint Tarasius se montra et dit : « Pourquoi conduisez-vous ces hommes à la mort ? C'est moi qui ai brisé la main de votre dieu et je l'ai dépensée pour les soins des pauvres. » Le juge en fut averti et il ordonna de le faire venir au tribunal ; l'ayant donc amené, on le fit comparaître.

Le juge Maxime lui dit : « Quel est ton nom ? » Tarasius répondit : « Je suis chrétien, de ma famille je m'appelle Tarasius. » Maxime lui dit : « De quelle province es-tu ? » Tarasius répondit : « De la Cilicie. » Le juge demanda :

Կիլիկեցոցն : Դատաւորն ասէ . Զինչ պէտք ածին զբեկ աչոր աչ չարապալս : Տարաս ասաց . Հովիւ եմ ոչխարաց եւ պատուեմ զՏեառն իմոյ զպատուիրանս :

Դատաւորն ասաց . Եւ ընդէր կամեցար զոչոյ առնել ընդ մեծ աստուածն Ապոլոն՝ զորանալ զձեռն նորա : Տարաս ասաց . Կամեցայ զիս բրիտոնեայ ամենեցուն ցուցանել, եւ զձեզ յանդիմանել յամբարշտութեանդ : Դատաւորն ասաց . Մատուցեալ 5 զոհն մեծի աստուծոյն Ապոլոնի, զի եւ առաջին յանդիմութիւնն թողցի բեկ : Տարաս ասաց . Որո՞ւմ աստուծոյ տաս զոհել՝ միաձեռնոցն . եւ ամաչեմ ընդ քո որ զնա աստուած անուանես՝ զի ոչ կարաց իւր օգնել ի հատանել ձեռին իւրոյ :

* B
p. 64 a.

Եւ դատաւորն բարկացեալ յոյժ եւ զամօթի հարեալ ասէ . Կախեցէք զդա զվաչաւ, եւ մատերսդ ի կողս զորա : Եւ ի վարոցել սրբոցն՝ ամենեւին * ձայն ոչ ետ : Եւ 10 սալրասուր մասհանօք մատանն խոցոտել զներքինս անդամոց նորա, եւ ստիպէին տանջանօք զսուրբն ի բաց կալ ի Քրիստոսէ . իսկ վկայն սուրբ աղօթէր առ Քրիստոս, եւ զկուրցն նամբութիւն յանդիմանէր :

Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ բեւեռեցին հողաթափս յոտս սրբոցն, եւ ջրօք հարկանելով ընթացուցանէին առաջն : Եւ ասէ ցնա դատաւորն . Այլ վաչելէ բեկ որ 15 արին քո իրբեւ զառու հոսի եւ ընու գերկիր : Ասէ սուրբն . Ոչ այնչափ վաչելէ բեկ բղամիղդ, որչափ ինձ վաչելէ վասն Քրիստոսի իմոյ չարչարիլ :

« Quelles affaires t'ont amené ici, mauvaise tête? » Tarasius répondit : « Je suis gardien de brebis et j'honore les préceptes de mon Seigneur. »

Le juge dit : « Et comment as-tu songé faire une chose pareille au grand dieu Apollon, de lui dérober la main? » Tarasius répondit : « J'ai voulu me montrer à tous comme chrétien et vous blâmer dans votre impiété. » Le juge dit : « Entre, sacrifie au grand dieu Apollon pour que ton premier coup d'audace te soit pardonné. » Tarasius répondit : « A quel dieu me demandes-tu d'immoler, à celui qui n'a qu'une main? J'ai honte pour toi de ce que tu le nommes dieu, lui qui n'a pu se défendre lorsqu'on lui a enlevé une main. »

* B
p. 64 a.

Le juge, très irrité et honteux, dit : « Suspendez-le à un arbre et frappez-le aux flancs. » Le saint dans ses tortures ne poussa * aucun cri. On se mit à lui blesser les parties intimes avec des pointes¹ aiguës en même temps qu'on pressait le saint au milieu des tortures de renoncer au Christ, mais le saint martyr priait le Christ et blâmait l'inanité des idoles.

Le juge ordonna ensuite de clouer des chaussons aux pieds du saint et de le faire courir en le frappant avec des nerfs de bœuf. Le juge lui dit alors : « Voilà ce qu'il te fallait, que ton sang coulât comme un ruisseau et abreuvât la terre. » Le saint répondit : « Ta chlamide de pourpre ne te sied pas aussi bien qu'à moi mes souffrances pour le Christ. »

1. Le mot arménien signifie « fourchette »; mais ce supplice était habituellement appliqué au moyen de roseaux pointus.

Եւ զատուորն հրամայեաց լուցանել հրատ մեծ՝ եւ անդ աչքել զսուրբն : Եւ իբրեւ լուցին զհուրն սաստիկ յոյժ՝ եւ արկին զսուրբ վկայն ի ներքս ի մէջ հրոյն, եղև որտառմն եւ անձրեւ յոյժ, եւ վախոյց զամենայն հեթանոսս իւ շնջոյց զհուրն : Եւ սուրբն ամբարձեալ զաչս իւր առ Աստուած՝ գոհացաւ եւ ազօթելով աւանդեաց զհոգին ի

5 ձեռս հրեշտակաց :

Իբրեւ եղև վիշեր զնշխարս ոսկերաց սրբոյն ժողովեցին եղբարբ եւ տարեալ եղին ի տեղն նշանաւոր, եւ կատարի տոն նորա Փետրուարի Դ, եւ է բարեկսոս վասն մեր :

Ի սմին առուր չիշատակ սուրբ եւ մեծ անապատական ճգնաւորին եւ երեսելի վարդապետին Իսողորոսի հօր՝ որ կոչի Պիլեալտաացի, որ էր սա առաջին իսկիլմ :

10 Եւ սուրբ հօրն Անուխայ վարդապետին Պիմէնի :]

Ըրացի ԻԹ եւ Փետրուարի Ե : Վկայութիւն սրբուհի
եւ կոյս վկային Բրիստոսի Ազաբեայ :

Կինս այս էր ի կղզւոյն Սիկիլիոյ, ի քաղաքէն Պանորմոյ, յամս Դեկտի արբալի . եւ էր տեւեամբ զեղեցիկ, մեծատուն եւ ազնուական, եւ Բրիստոսի հաւատովն սպա-

15 ծառայեալ :

11 Վկայութիւն... Ազաբեայ] Վկայութիւն սուրբ եւ բաղձադաշար բարեյաղթ եւ սրան-
չեղագործ կոյս վկային Ազաբեայ, որ փրկէ ի կալծականց եւ ի հրադրեցութեանց B || 13 Կինս] Վկայուհի B || 14 էր] չքնաղ եւ *add.* B.

Le juge ordonna d'allumer un grand feu et d'y brûler le saint. Lorsqu'on eut allumé un feu très ardent et qu'on eut jeté le saint martyr au milieu du feu, il se produisit des coups de tonnerre et il plut avec violence, ce qui mit en fuite tous les païens et éteignit le feu. Le saint leva ses yeux à Dieu, rendit grâces et, en priant, rendit son âme entre les mains des anges.

Lorsque la nuit fut venue, les frères recueillirent les restes des ossements du saint et l'inhumèrent dans un endroit célèbre. Sa fête a lieu le 4 Février, et il est notre intercesseur.

En ce même jour, commémoration du saint et grand anachorète, l'ascète et renommé docteur, le père Isidore, surnommé le Pélasiate, qui fut le premier à Scété. Également (commémoration) du saint père Anouph, le maître de Paemen (*Pimēni*).

29 ARATZ, 5 Février.

Martyre de la sainte vierge et martyre du Christ Agathe.

Cette femme était de l'île de Sicile, de la ville de Palerme (*Panormoy*), aux jours de l'empereur Dèce; elle était belle de figure, riche et de noble famille, remarquable pour sa foi au Christ.

Եւ կալեալ զնա անօրէն զօրականն տարան ի քաղաքն Կատանիա, յորում էր զատաւորն Կունդիանոս, եւ կացուցին առաջի : Եւ յառաջ քան զհարցանելն զատաւորին խոստովանեցաւ զքրիստոնէութեան հաւատն իւր : Եւ յանձնեաց զնա զատաւորն ի կին մի հեթանոս, որոյ անուն էր Ալիւրովիա, զի խրատով եւ ուրբանօք զարձուցէ զնա ի Քրիստոսի հաւատոյն : Իսկ սրբուհի եւ կոյս վկայն Քրիստոսի՝ ոչ լսէր եւ ոչ ունկնդիր լինէր խրատու կնոջն, այլ ծանառանդ արտասուօք խնդրէր յԱստուծոյ

* A fol. 176 * մարտիրոսանալ :

v° b.

Եւ զարձեալ կացուցին առաջի զատաւորին, եւ զարմանայր որ այնպիսի իմաստութեամբ խօսէր եւ յանդիմանէր զանաստուած մոլորութիւնն : Հարին զնա ուժգին եւ սրով հերձին զստինան եւ արկին ի բանդ :

10

Եւ ի մէջ զիշերի երեւեցաւ նմա սուրբ առաքեալն Պետրոս ի կերպարանս բժշկի, ունկնով ի ձեռնին զեղ վերացն . եւ կայր առաջի նորա պատանի լուսով, եւ ելեւ յամենայն բանոյն լոյս, եւ երկեան բանդարկեալքն : Եւ առաքեալն ստիպէր զնա եւ նկէր զի բժշկեացէ զնա : Եւ նա ասէ . Ես բժիշկ ունիմ զՔրիստոս Փրկիչն իմ, եւ նա բժշկեացէ զնա առանց զեղոց : Ասէ առաքեալն . Եւ զնա նա առաքեաց առ քեզ, եւ աշակերտ եմ նորա եւ առաքեալ : Արդ՝ ողջ լէր յանուանէ նորա : Եւ անցաւ եղեւ : Եւ տեսեալ Ագաթի վանձն իւր եւ զստինան ողջ, զիտաց զԱստուծոյ աջցելութիւնն ի ձեռն առաքելոյն եւ զոհայցաւ զԱստուծոյ :

15

2 Կունդիանոս] Կինդիանոս B || 3 խոստովանեցաւ] խոստովան եղեւ B || 5 ոչ լսէր եւ ոչ ունկնդիր լինէր] եւ ոչ լսելով ունկն եղիր B || 11-18 եւ ի մէջ զիշերի... զԱստուծոյ om. B.

Les soldats impies la saisirent et la conduisirent à la ville de Catane où se trouvait le juge Quintianus (*Kountianos*) et la mirent en sa présence. Avant que le juge l'eût interrogée, elle confessa sa foi chrétienne. Le juge la confia à une femme païenne, dont le nom était Aphrodisia, afin qu'elle la détournât de la foi au Christ par ses conseils et ses sollicitations. Mais la sainte vierge et martyre du Christ n'écoula pas les conseils de la femme, et n'y consentit point; au contraire elle pria Dieu avec des larmes de devenir * martyre.

* A fol. 176
v° b.

On la fit comparaitre de nouveau devant le juge, qui fut étonné de ce qu'elle parlât avec une telle sagesse et blâmât l'erreur athée. On la frappa brutalement, on lui déchira les seins avec l'épée et on la jeta en prison.

Au milieu de la nuit, le saint apôtre Pierre lui apparut, sous les aspects d'un médecin tenant à la main les médicaments pour ses plaies; il se tenait comme un jeune homme lumineux devant elle, toute la prison fut inondée de lumière et les détenus furent effrayés. L'apôtre insista auprès d'elle et insista pour la guérir. Elle lui dit : « J'ai mon médecin, le Christ, mon sauveur, que me guérira sans médicaments. » L'apôtre lui répondit : « C'est Lui qui m'a envoyé vers toi, je suis son disciple et son apôtre. Voici que je te salue en son nom. » Et il disparut. Agathe, se voyant guérie en son corps et ses seins, reconnut la visite de Dieu par son apôtre et rendit grâces à Dieu.

Եւ յետ անորց հանին ի բանդէն եւ բարշեղին մերկ ի վերայ անայցեալ խեցոյ մինչեւ կոտորեցաւ մարմինն, եւ ալքեղին հրով զխոցս վերացն : Եւ եղև յանկարծակի շարժ մեծ, եւ անկաւ կէս քաղաքին Կատանիոյ : Եւ երկու խորհրդակեցի թագաւորին՝ Սիզուանոս եւ Փարկունիոս ըմբռնեցան յաւերումն : Եւ եղև սղծուկ եւ խառնութիւն, եւ զիմեցին ի վերայ գատունորին, եւ զօրականքն տալան զերանելին Ագաթի ի բանդն : * Եւ ի զիշերին յայնմիկ մինչդեռ աղօթէր սրբուհին Ագաթի՝ աւանդեաց զհողին իւր * A fol. 177
1° a.

առ Աստուած Փետրունորի : Եւ մտեալ ըրխտոնէլզն հանին ի բանդէն եւ եղին ի տնայանի :

Եւ լուեալ գատունորին ուրիւս եղև, զի ժողովեալէ գատնացուածս սրբուհի եւ
10 կոյս վկային, բանդի մեծատուն էր յայժ. եւ երեալ ի քաղաքէն Կատանիոյ՝ դնաց ի Պանորմոյ քաղաքն ի տուն սրբուհւոյն Ագաթեաց. եւ ի ճանապարհին անկաւ երկ-
վարաւն ի զետն Պարմիթա եւ խեղկեցաւ :

Յայնժ անուր վկայութիւն սրբոցն եւինեաց, Ռիմայ եւ Պիմայ
որք կատարեցան ի Բրիստոս :

15 Սորա բարբարոսը էին ի խուժալոժ գաւառէն Սկիւթացոց եւ երթեալ Անդրէի

3 կէս] Տե՛ս ծանոթ ի գայրապէն B || 4 յաւերումն] եւ Տե՛ս add. B — խառնութիւն] ի ժողովուրդն add. B || 6 Ագաթի om. B || 7 Փետրունորի է] եւ Արաց ԻԹ add. B || 7-12 եւ մտեալ ... խեղկեցաւ] Եւ ըրխտոնէլզն իբրեւ լուան՝ եկեալ ծծին զմարմինն կատանական լուով՝ եւ պատուեալ եղին ի տնայանի, յորժէ նշանք մեծամեծք եղեն, եւ բնաւորք ի հրէից եւ ի հեթանոսաց տեսեալ զըմբռնելին հաւատացին ի Բրիստոս B || 13 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 15 Անդրէի առաքելոյն յերկիրն այն] անշակեթեցան Անդրէի առաքելոյն եւ B.

Plusieurs jours après, on la fit sortir de la prison et on la traîna nue sur du verre pilé jusqu'à ce que son corps fût déchiré, on lui brûla les plaies au feu. Mais il se fit tout à coup un grand tremblement de terre et la moitié de la ville de Catane (*Katanisoy*) s'écrôula. Deux des conseillers de l'empereur, Silianus et Falconius, se trouvèrent pris sous les décombres. Il y eut des cris et des troubles : on assaillit le juge. Les soldats conduisirent la bienheureuse Agathe en prison. * Cette nuit-là, pendant qu'elle priait, sainte Agathe rendit son âme à Dieu, le 5 Février. Les chrétiens pénétrèrent dans la prison, l'en sortirent et la mirent au tombeau.

A fol. 177
1° a.

Le juge, l'ayant appris, se réjouit de pouvoir hériter des biens de la sainte vierge martyre, car elle était fort riche; il quitta la ville de Catane pour se rendre à Palerme à la maison de sainte Agathe; mais, chemin faisant, il tomba avec son cheval dans le fleuve Simethus (*Psimitha*) et se noya.

En ce jour, martyre des saints Inas (*Enineay*), Rimas et Pinnas (*Pimay*) qui furent martyrisés pour le Christ.

Ils étaient barbares, de la contrée sauvage des Scythes, et lorsque l'apôtre

առաքելոյն յերկիրն յաջն՝ հաւատացին արքա ի Քրիստոս, եւ ի նոյն խաւովուժ մարդկանէն կապեցան ի մէջ զեռոյն յաւուրս ձմերաջնի, եւ այնպէս նահատակեալ փոխեցան ի Քրիստոս :

Արցալի 1, եւ Փետրուարի 2 : Տոն սուրբ ժողովոյն
Եփեսոսի երկերիւր եպիսկոպոսաց :

5

Ի ժամանակս Թէոփոսի Փոքու աստուածապապի թագաւորին Հռոմոց, Նեստոր եպիսկոպոսն Կոստանդնուպոլսոյ, ոչ խոտտովանէր զՄարիամ աստուածածին, եւ ոչ զձեռնալն ի նմանէ զՅիսուս Աստուած ալլ սոսկ մարդ իբրեւ զձի ոմն ի մարդարէիցն : Զի Մարիամ մարդ էր, սաե, եւ ի մարդոյ Աստուած ձեռնիլ անհնար է :

* A fol. 177
r^o b.

Եւ Թէոփոս թագաւորն՝ հրաման ետ ժողով լինել չեփեսոս : Եւ ժողովեցան երկու հարիւր եպիսկոպոսք . Կեկեստիանոս Հռոմաց, Կիւրեղ Ալեկսանդրու, Յորնաղ Երուսաղեմի, Յովհաննէս Անտիոքաց, Պրոկղ Կոստանդինուպոլսի եւ ալլ եւս սուրբ հարբ : Իսկ ձեռն Սահակ Հայոց՝ անպարապ գովով՝ զրեաց թաւղթ միաբանութեան ընդ սուրբ ժողովոյն : Եւ քննութիւն արարեալ երկերիւր եպիսկոպոսացն՝ զտին զՆեստոր

10

1 արքա *om.* B — Եւ ի նոյն . . . ի Քրիստոս] եւ եկեալ քարոյէին զՔրիստոս Աստուած, եւ դարձուցանէին զբաղումս : Զոր կալեալ ողորակմաց նորա մատնեցին իշխանի խաւովուժ ազգին իւրեանց. եւ նա ետ կապել զնոսա ի մի մի ցից ի մէջ զեռոյն յաւուրս ստանաճանեաց ձմերաջնոյ, ընկզմելով զնոսա ի ջուր մինչեւ ջրաբանոցսն. ուր ոսոռուցեալ երանելիացն փոխեցան ի Քրիստոս B. — 5 երկերիւր եպիսկոպոսաց *om.* B || 6 թագաւորին] արքային B || 8 զՅիսուս] Քրիստոս *add.* B || 9 Զի Մարիամ . . . անհնար է *om.* B || 10 ժողով լինել ժողովել B || 11-1 p. 147 Կեկեստիանոս . . . Մակեդոնի *om.* B.

André se rendit dans ce pays, ils crurent au Christ,⁹ et furent attachés par ces mêmes hommes sauvages (et jetés) dans le fleuve aux jours d'hiver, et c'est ainsi qu'ils furent martyrisés et trépassèrent au Christ.

30 ARATZ, 6 Février.

Fête du saint concile d'Éphèse de deux cents évêques.

Aux jours de Théodose le Jeune, l'empereur des Grecs couronné par Dieu, Nestorius (*Nestor*), évêque de Constantinople, ne confessait point Marie mère de Dieu, ni Dieu celui qu'elle mit au monde, Jésus; (il considérait) en effet celui-ci comme un homme ordinaire et l'un quelconque des prophètes, car, disait-il, Marie était (de nature) humaine, et il est impossible que Dieu naisse de l'homme.

* A fol. 177
r^o b.

L'empereur Théodose * ordonna de convoquer un concile à Éphèse. Deux cents évêques s'y assemblèrent : Célestin de Rome, Cyrille d'Alexandrie, Juvénal de Jérusalem, Jean d'Antioche, Proclus de Constantinople et d'autres saints pères. Quant au grand Sahak d'Arménie, très occupé, il écrivit une lettre d'union avec le saint concile. Les deux cents évêques, après examen,

Համախառ Արիստի եւ Մակեդոնի : Եւ զի ոչ զղջացաւ Նեստոր եւ ոչ միաբանեցաւ
ընդ սուրբ ժողովոյն, զի էր նա տգէտ եւ անուսումն, ալլ միայն բարձրաձայն եւ
բաջախոս, ի լեզուն վատահայեալ կամէր յաղթել ճշմարտութեանն, վասն որոյ նշովեցին
զնա սուրբ ժողովն եւ զազանդակիցսն նորա : Եւ Թէոփոս Թագաւորն արտրեաց զնա
5 ի խուժաստան եւ անդ տատակեցաւ չարաչար :

Եւ կատարի տօն սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի Արացի 1, եւ Փետրուարի 2 :

Յայտն աւուր տօն է Նաթանայ ճարգարէին :

Նաթան էր յաւուրս Դաւիթ ճարգարէի եւ արքայի, խնամածու տան նորա : Սա
էր որ յանդիմանեաց զԴաւիթ յորժամ մեկաւ ի կինն Սերիայ : Եւ յորժամ ասաց
10 Դաւիթ թէ. Մեկաց Տեառն, ասաց Նաթան թէ. Եւ Տէր անցոյց զբւե զմեկս քս եւ մի
մեռցիս :

Սա է որ խրատեաց զԲերսաբէէ՝ ճաչր Սողոմոնի՝ մտանել առ Դաւիթ, եւ լիշեցու-
ցանել նմա զերզումն խր. եւ ինքն մտեալ առ Դաւիթ՝ սու Հրաման ի նմանէ Թագաւո-
րեցոցանել զՍողոմոն, եւ տարեալ ի Գեհն օծին Նաթան ճարգարէ եւ * Սաղովկ * A fol. 177
vº a.

2-3 զի էր նա... վասն որոյ *om.* B || 4 զազանդակիցսն] եւ զհամախոս *add.*
B || 5 չարաչար... Փետրուարի 2 *om.* B || 7 տօն] յիշատակ B || 10 Նաթան... տան
նորա] Սուրբ ճարգարէն Նաթան էր յաւուրս Դաւիթ արքայի. խնամածու տան նորա,
ակնածելի յաչս նորա, եւ սրտախառնի ամենայն ժողովրդեանն B || 13 ի նմանէ *om.* B.

reconnurent que Nestorius avait la même doctrine qu'Arius et Macédonius. Et comme Nestorius ne manifestait aucun regret et ne s'unissait point au saint concile, — car il était ignorant et illettré, ne sachant que parler haut et beaucoup, comptant plutôt sur sa langue pour vaincre la vérité, — le saint concile l'anathématisa à cause de cela, lui et ses partisans. L'empereur Théodose l'exila en Barbarie et il y mourut d'une mort violente.

La fête du saint concile d'Éphèse a lieu le 30 Aratz, 6 Février.

En ce jour, fête du prophète Nathan.

Nathan vivait aux jours du prophète et roi David; il était l'intendant de sa maison. C'est lui qui blâma David lorsqu'il pécha avec la femme d'Urié. Et lorsque David dit : « J'ai péché contre le Seigneur, » Nathan lui répondit : « Le Seigneur aussi t'a pardonné tes péchés et tu ne mourras pas. »

C'est lui qui conseilla à Bethsabée (*Bersabée*), mère de Salomon, de se rendre auprès de David et de lui rappeler son serment, et lui-même, ayant pénétré auprès de David obtint de lui l'ordre d'introniser Salomon. L'ayant donc conduit au Gihon, le prophète Nathan, le * prêtre Sadok et Banaïa (*Bania*) * A fol. 177
vº a.

բահանայ, եւ Բանիա որդի Յովիկեայ, եւ թաղութեացոյն զՍողոմոն յաթուն Դաւթի :
եւ կացեալ նախն խաղալովեամբ վաթմանեցաւ եւ թաղեցաւ ընդ հարսն իւր :

Յայսմ աւար վկայութիւն Աբրահամու Արտաւիլն եպիսկոպոսին :

Զայս երանելի եպիսկոպոսս տարան կապանօր առաջի ճոզպետին Ալեքիւրուայ, եւ
հրամայէր նմա երկիր պագանել արեգականն եւ հրոյ եւ զոհս մատուցանել : 5

Եւ նորա բացեալ զերբան իւր յերկար բանիւք ի սուրբ զրոյ յանդիմանէր զանտի
հաւատս Սարիւռոսի. անարդեաց եւ զմոգպեան Ալեքիւրուայ, եւ զունայն օրինադրու-
թիւնն : Եւ հրամայեաց հատանել զզլուխ նորա ի բաղաբին թելոմ :

Եւ յորժամ տարան ի տեղին, հարցանէր զահիճն. Դաւնմա ի հաւատս մեր եթէ
մեռանիս : Եւ նա առէ. Ոչ ուրանամ զճշմարտութիւնն, եւ ոչ զաւանդի պիղծ զաւանդու- 10
թիւնդ ձեր. հաւատամ ի Հայր եւ Յորդի եւ յամենասուրբ Հոգի, ի միանական սուրբ
երրորդութիւնն : Եւ մինչդեռ խոստովանութիւնն ի բերանն էր՝ հառին զզլուխ նորա
Փեարուարի Զ :

1 Բանիա որդի Յովիկեայ] Բանեայ որդի Յովիկեայ B — Դաւթի] հօր նորա *add.* B ||
2 նախն *om.* B || 3 Արտաւիլն] Արտաւիլ բաղաբի ի Պարս B || 4 Զայս երանելի] Սա
էր ի ժամանակս հաղմանայ Շաղհայ Սաբուխոսի արքայի, եւ հոգեշունչ քարոզութեամբ
զբազումս ի Պարսից դարձուցանէր ի հաւատս Քրիստոսի : Վասն որոյ կալեալ զերանելի B ||
6 զերբան] զշնորհալից բերան *add.* B || 7 օրինադրութիւնն] սահմանադրութիւնն B ||
10 զճշմարտութիւնն] զՔրիստոս B || 11 յամենասուրբ] զսուրբ B.

fils de Yoyada (*Yovideay*), le sacrèrent et le mirent sur le trône de David.

Nathan vécut en paix, mourut et fut enterré auprès de ses ancêtres.

En ce jour, martyr d'Abraham évêque d'Arbèles (*Artavil*).

Ce bienheureux évêque avait été conduit chargé de fers chez le chef des mages Adelphore, qui lui ordonna d'adorer le soleil et le feu, et de leur offrir des sacrifices.

Il ouvrit la bouche, blâma longuement par les saintes écritures la vaine religion de Sapor (*Sabiurosi*), méprisa Adelphore, le chef des mages et les vaines ordonnances. Celui-ci ordonna de lui trancher la tête dans la ville de Thélom¹.

Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le bourreau lui demanda : « Veux-tu te convertir à notre religion ou mourir ? » Il répondit : « Je ne renie point la vérité et ne me convertis point à votre immonde croyance. Je crois au Père, au Fils et au très Saint-Esprit, à l'unique sainte Trinité. » Il avait encore la confession sur les lèvres lorsqu'on lui trancha la tête, le 6 Février.

1. Tell Nahia d'après les actes syriaques, *BEDJAN, Acta Martyrum et Sanctorum*, t. IV, Paris et Leipzig, 1894, p. 131.

[B* Ի ամին պուր լիշատակ սրբոյն Վուկուլիոսի աշակերտի պատգելացն, որ էր եպիսկոպոս Չմիւռնիոյ :

* B
p. 65 b.

Սա ի տղայական հասակի մարբեր էր, եւ եղև բնակարան սուրբ Հոգւոյն, եւ արժանաւոր նորին շնորհաց. վասն այնորիկ մեծի աւարելոյն եւ աւատարանչին Յով-
 5 հաննու ապուստմարանի հետեւալ աշակերտեցաւ : Զոր եւ վարձիւ դաւալ արժանի՝
 նոյն ինքն ամենապոլեղին եւ սիրեցեալն ի Քրիստոսէ պուրբ աւարեալն Յովհաննէս
 ապուստմարանն՝ սիրեաց յոյժ եւ աշակերտութեամբ եկն ընդ նմա յէփեսոս եւ յամե-
 նայն տեղիս :

Եւ յայնպիսի մեծութիւն ժամանեաց նա՝ մինչ զի ի սուրբ աւետարանչէն ձեռնա-
 10 ցրեցաւ եպիսկոպոս եկեղեցւոյն Չմիւռնոյ քաղաքին : Եւ քաղցրութեաց հովին բարի
 որ յամենատուրբ Հոգւոյն ծառագայթիցն լցեալ զխաւարեալսն լուսաւորեաց, եւ ի
 բարբարոսամիտ հեթանոսացն ի ճշմարիտ կեանս էաժ, եւ մեծամեծ նշանօր ամէցոյց
 զհաւատացեալսն. եւ ինքն կալք աւարելիօրէն սրբութեամբ ի պահս եւ յալօթս եւ
 յալցելութիւն սպրառաց :

Եւ յառաջագոյն ծանեաւ զի փոխելոց էր յաշխարհէս. եւ ուղեցութեամբն Աստու-
 15 ծոյ՝ ձեռնադրեաց զարժանաւորն Պօղիկարոս փոխանակ իւր յախու եպիսկոպո-
 սութեան Չմիւռնիոյ. եւ ինքն փոխեցաւ ի կենցապոյս առ Քրիստոս եւ թաղեցաւ. յորմէ
 բազում բժշկութիւնք լինին անտի մինչեւ ցայսօր ի փառս Քրիստոսի :

[B * En ce jour, commémoration de saint Boukolos (Voukouliosi), disciple des apôtres, qui était évêque de Smyrne.

* B
p. 65 b.

Pur dès sa première enfance, il devint le réceptacle du Saint-Esprit, et se rendit digne de ses grâces; c'est pourquoi il devint le disciple du grand apôtre et évangéliste Jean le théologien. L'ayant trouvé digne, après épreuves, le saint apôtre Jean, le théologien, digne de tout éloge et le bien-aimé du Christ, l'aima beaucoup, en fit son disciple et parcourut avec lui Éphèse et toutes les contrées.

Il parvint à un tel degré de perfection qu'il fut sacré par le saint évangéliste évêque de la ville de Smyrne. Et le bon pasteur, à la doctrine suave, qui était rempli des rayons du très Saint-Esprit, illumina ceux qui étaient dans les ténèbres, ramena à la vraie vie les païens à l'esprit barbare et augmenta le nombre des fidèles par de grands miracles. Il passa sa vie dans la vertu, la sainteté, les jeûnes, les prières et la visite des pauvres.

Il connut à l'avance quand il devait trépasser de ce monde et, par l'inspiration de Dieu, il sacra le digne Polycarpe pour son successeur sur le siège épiscopal de Smyrne. Il trépassa de cette vie dans le Christ, et fut enterré. De nombreuses guérisons ont lieu sur son tombeau jusqu'à ce jour pour la gloire du Christ.

* B
p. 66 b.

Յայտմ առար հանգեաւ ի Քրիստոս Լեւոն թագաւոր երկրորդ՝ որպի արքային
Հեթմոյ :

Սա էր բարեպաշտ չոյժ եւ աւարինի, հեղ, երկայնամիտ, պարկեշտ, ժուժկալ, եւ
ողորմածութեամբ առաւելեալ քան զամենեւին :

Ծինեաց եւ հիւրանոցս եւ հիւանդանոցս, նորոցեաց զվանորայս եւ հաստատեաց 5
ի նոսա զպրոցս. եւ աստուածահաճոյ վարուք վոխեցաւ առ Աստուած :]

* B
p. 66 b.

* En ce jour reposa dans le Christ le roi Léon II, fils du roi Héthoum.

Il fut très pieux et vertueux, doux, patient, modeste, sobre et au-dessus
de tous par sa charité.

Il fit construire des hospices et des hôpitaux, réparer les couvents et y
établit des écoles. Après une vie agréable à Dieu, il trépassa vers Dieu.]